

๓๐ พรรษา
เจ้าหญิงแห่งปวงประชา

๓๐ พรรษา
เจ้าหญิงแห่งปวงประชา

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เดินตามรอยเท้าพ่อ

ฉันเดินตามรอยเท้าอันรวดเร็วของพ่อโดยไม่หยุด
ผ่านเข้าไปในป่าใหญ่ นรก ลี้ด หีบ
แผ่ไปโดยไม่มีที่สิ้นสุด มีดและขวาน
มีต้นไม้ใหญ่เหมือนหอคอยที่เข้มแข็ง

พ่อจ๋า... ลูกหิวจะตายและเหนื่อยด้วย
ดูซิละ เลือดไหลออกมาจากเท้าทั้งสองที่บาดเจ็บของลูก
ลูกกลัวงู เลือด และหมาป่า
พ่อจ๋า... เราจะต้องสูญหายปลายทางไหม ?

ลูกเคย... ในโลกนี้ไม่มีที่ไหนดอกที่มีความรัก
และความสบายสำหรับเจ้า
ทางของเรามีได้ด้วยความอดทน อดทน อดทน
ลงไปเถิด แม้มันจะเป็นสิ่งบีบคั้นหัวใจเจ้า

พ่อเห็นแล้วว่า หนามตำเนื้ออ่อน ๆ ของเจ้า
เลือดของเจ้า เปรียบดังทับทิมบนใบหญ้าใกล้น้ำ
น้ำตาของเจ้าที่ไหลต้องพุ่มไม้สีเขียว
เปรียบดังเพชรบนมรกตที่แสดงถึงความงดงามเต็มที่

เพื่อมนุษยชาติ... อย่าละความกล้า
เมื่อเผชิญกับความทุกข์ ให้อดทนและสู้
และจงมีความสุขที่ได้ยึดอุดมการณ์ที่มีค่า
ไปเถิด... ถ้าเจ้าต้องการเดินตามรอยเท้าพ่อ

พระราชนิพนธ์ใน

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
จากหนังสือ “มณีพลอยร้อยแสง” จัดพิมพ์โดยโรงเรียนจิตรลดา เมื่อปี ๒๕๑๙

คำนำ

เนื่องในโอกาสที่ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๗๐ พรรษา ในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๖๘ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) สำนักในพระมหากษัตริย์คุณที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการมากกว่า ๕๐ ปี ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ด้วยพระวิริยอุตสาหะ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ปวงชนชาวไทย

จวบจนปัจจุบันทรงแบ่งเบาพระราชภารกิจน้อยใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยความมุนานอดทน เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยยิ่ง เพื่อสนองพระปฐมบรมราชโองการ “เราจะสืบสาน รักษา และต่อยอด และครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งอาณาราษฎรตลอดไป”

สศช. จึงได้จัดทำหนังสือ “๗๐ พรรษา เจ้าหญิงแห่งปวงประชา” ขึ้น เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติ และเผยแพร่ให้ประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ได้ซาบซึ้งในพระมหากษัตริย์คุณอย่างหาที่สุดมิได้ และดำเนินตามรอยพระยุคลบาท โดยนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศและตนเองต่อไป

หนังสือเล่มนี้ นำเสนอเนื้อหาสาระเกี่ยวกับแนวพระราชดำริและพระราชกรณียกิจในการพัฒนาประเทศ รวมถึงพระอัจฉริยภาพด้านต่าง ๆ ของพระองค์ ตลอดจนสัมภาษณ์ผู้ถวายงานเบื้องพระยุคลบาท ในด้านต่าง ๆ โดยแบ่งการนำเสนอเป็น ๔ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ บทนำ หลักการทรงงานของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยการอัญเชิญบทบรรยายพระราชทานเรื่อง “๔๒ ปี โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน สร้างความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”

ส่วนที่ ๒ ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท เจ้าหญิงแห่งปวงประชา โดย ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา อดีตเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และอดีตเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้สัมภาษณ์ถึงประสบการณ์การถวายงานและการทำงานตามรอยเบื้องพระยุคลบาท สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มากกว่า ๔๐ ปี

ส่วนที่ ๓ เจ้าหญิงนักพัฒนาแห่งทุกศาสตร์และศิลป์ นำเสนอพระอัจฉริยภาพและการทรงงานพัฒนาประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี รวมทั้งสัมภาษณ์ผู้ถวายงานเบื้องพระยุคลบาทในด้านต่าง ๆ เพื่อฉายภาพพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถของพระองค์ผู้ทรงเป็นนักพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา ด้วยพระปรีชาญาณในงานทุกด้าน ทั้งศาสตร์และศิลป์ ทรงเป็น “เจ้าหญิง” ที่ทรงเป็นผู้นำและเชี่ยวชาญในงานซึ่งขอนำเสนอเพียง ๑๑ ด้าน ได้แก่

๑. เจ้าหญิงนักโภชนาการและสาธารณสุข
๒. เจ้าหญิงนักการศึกษา
๓. เจ้าหญิงนักประวัติศาสตร์
๔. เจ้าหญิงนักวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และเทคโนโลยีสารสนเทศ
๕. เจ้าหญิงแห่งศิลปวัฒนธรรม
๖. เจ้าหญิงนักสังคมสงเคราะห์
๗. เจ้าหญิงนักการทูต
๘. เจ้าหญิงนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๙. เจ้าหญิงนักจดบันทึกและถ่ายภาพ
๑๐. เจ้าหญิงนักดนตรี
๑๑. เจ้าหญิงนักประพันธ์

ส่วนที่ ๔ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าหญิงนักพัฒนา พระเกียรติคุณเกริกไกร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมุ่งมั่นพระราชหฤทัยปฏิบัติพระราชกรณียกิจพัฒนาประเทศ ปิดเป่าทุกข์ร้อน และสร้างความอยู่ดีมีสุขให้แก่พสกนิกร ช่วยสร้างประโยชน์สุขให้แก่ปวงชนชาวไทยและชาวโลกอย่าง อเนกอนันต์ หน่วยงานและประเทศต่าง ๆ ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลเพื่อเทิดพระเกียรติเป็นจำนวนมาก นำสู่บทสรุปเจ้าหญิงผู้สืบสานพระราชปณิธานของกษัตริย์นักพัฒนา

การจัดทำหนังสือเล่มนี้ สำนักงานฯ ได้รับความกรุณาจาก ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เป็นประธาน ที่ปรึกษา และให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการทำงานตามรอยเบื้องพระยุคลบาทสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี รวมถึงผู้ถวายงานใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท ในด้านต่าง ๆ กรุณาสละเวลาอันมีค่าให้ทีมงานจัดทำหนังสือ “๗๐ พรรษา เจ้าหญิงแห่งปวงประชา” เข้าพบและสัมภาษณ์ นอกจากนี้ ได้รับความอนุเคราะห์ภาพพระราชกรณียกิจจากมูลนิธิชัยพัฒนา และ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงขอขอบพระคุณ เป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เมษายน ๒๕๖๘

สารบัญ

คำนำ

พระมหากษัตริยาธิคุณ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ต่อสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๔
๑๐

ส่วนที่ ๑

บทนำ บทบรรยายพระราชทานจาก สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๓๙
๔๐

ส่วนที่ ๒

ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท เจ้าหญิงแห่งปวงประชา
บทสัมภาษณ์ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา

๖๙
๗๐

ส่วนที่ ๓

เจ้าหญิงนักพัฒนาแห่งทุกศาสตร์และศิลป์

๑. เจ้าหญิงนักโภชนาการและสาธารณสุข	๘๙
๒. เจ้าหญิงนักการศึกษา	๙๐
๓. เจ้าหญิงนักประวัติศาสตร์	๙๑
๔. เจ้าหญิงนักวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และเทคโนโลยีสารสนเทศ	๑๑๕
๕. เจ้าหญิงแห่งศิลปวัฒนธรรม	๑๔๒
๖. เจ้าหญิงนักสังคมสงเคราะห์	๑๖๑
๗. เจ้าหญิงนักการทูต	๒๐๒
๘. เจ้าหญิงนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๒๒๑
๙. เจ้าหญิงนักจดบันทึกและถ่ายภาพ	๒๔๗
๑๐. เจ้าหญิงนักดนตรี	๒๖๕
๑๑. เจ้าหญิงนักประพันธ์	๒๘๙
	๓๐๗
	๓๒๕

ส่วนที่ ๔

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ

สยามบรมราชกุมารี เจ้าหญิงนักพัฒนา พระเกียรติคุณเกริกไกร

บรรณานุกรม

รายนามที่ปรึกษาและคณะทำงาน

๓๔๕

๓๔๖

๓๖๔

๓๖๘

๓๖ พรรษา เจ้าหญิงแห่งปวงประชา

❖	เจ็ดสิบพรรษาแล้ว เจ้าหญิงแห่งปวงชน	พระเกศแก้วพิมลยล ประชาพันถวิลถาวร
❖	ทรงงานเพื่อราษฎรไทย พบเด็กขาดอาหาร	ตรากตรำไปถิ่นกันดาร ทรงเริ่มเร่งแก้ไขพลัน
❖	เกษตรอาหารเสริม เมนูทุกมื้ออัน	ทั้งเพิ่มเติมสารครบครัน พลันครบถ้วนโภชนาการ
❖	ทรงตรึกการศึกษา เพื่อพัฒนาทุกด้าน	เสริมประชาถึงรากฐาน เหมาะแก่การศึกษาไทย
❖	อีกทั้งทรงส่งเสริม ทุกระดับและทุกวัย	โอกาสเพิ่มพัฒนาไกล ศึกษาได้ทุกชั้นชน
❖	อีกงานช่วยสงเคราะห์ ผู้ยากไร้และขัดสน	ผู้ประสบภัยบัดดล เป็นหน้าที่สืบสานมา
❖	ส่วนด้านธรรมชาติ อนุรักษ์ฟื้นคืนมา	อนงค์นาถทรงรักษา ทรัพยากรมากมายมี
❖	อีกสิ่งเด็ดล้มล้มลง ควรรักษไว้ให้ดี	พระประมอชทันทวิ คุณค่ามีอีกเนิ่นนาน
❖	ทรงนำมรดกความรู้ เพื่อทรงดำเนินงาน	ใช้ตอบคู่ประสพการณ์ ให้ผ่านพ้นไปด้วยดี
❖	ไอทีเพื่อศึกษา โลกขมมนาทวิ	เพิ่มมูลค่ามากมายมี เสริมส่งเสริมไทยไกลพัฒนา
❖	จริงยังทรงพระเยาว์ ทุกศาสตร์ทุกวิชา	เจ้าหญิงเฝ้าอ่านศึกษา ทุกเรื่องพาสนพระทัย

❖	ประวัติศาสตร์ช่วยเสริม ทุกสิ่งทุกอย่างได้	วิเคราะห์เพิ่มอย่างแม่นยำ ทั้งเข้าใจการเปลี่ยนแปลง
❖	สามารถแก้ปัญหา อันฉะฉานภาพฉายแสง	ฟันฝ่ามาขัดเสียด ประดุกษ์แห่งพระปรีชา
❖	ศิลปะสื่อผสม วิจิตรศิลป์สรวด์มา	ทรงชื่นชมฝึกฝนมา สร้างกุศลช่วยชนไทย
❖	อีกศิลป์ทุกไทยสรวด์ วัฒนธรรมไทยไซ้	งามเจิดฉ้านไม่เหมือนใคร หมายพระทัยปกป้องมรดก
❖	ทรงเป็นนักการทูต สमानลัมพันธ์ลือน	ผูกไมตรีมีมิตรชวน ร่วมพัฒนาอีกมากพลัน
❖	ทรงเป็นนักดนตรี ดนตรีไทยอันนัต์	มากมรดกมีพรสรวด์ ทรงขับร้องทรงดนตรี
❖	เพลงพระราชนิพนธ์ ผู้ฟังล้วนเปรมปรีดี	เสนาะทันเสริมสุขศิริ เปี่ยมสุขในใจเบิกบาน
❖	ด้านพระราชนิพนธ์ หลายแขนงนับศตนา	มีมากล้นหลากหลาย ทรงคุณค่าองวรรณกรรม
❖	ทั้งมรดกที่เอ่ยอ้าง สิ่งเดียวทรงจดจำ	เพียงดีดอย่างงานทรงทำ ทุกชิ้นสุขข์ทั่วสาทุก
❖	เจ็ดสิบพรรษานาถ แทบเฝ้าพระบาทหัน	ข้าพบาทน้อมภมม เฝ้าจงรักและภักดี
❖	พระเกียรติเกริกเกรียงไกร เทิดนาถเหนือชีวี	พระทัยสรวญเบิกบานทวี นอบนบภักดีนั้รัตนกาล

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า

คณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

(นางสาววันเพ็ญ เซ็นตระกูล ร้อยกรอง)

พระมหากษัตริย์คุณของ

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ

สยามบรมราชกุมารี

ต่อสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเทิดไถ่เหนือเกล้าฯ
คณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สำนักงานสภาพัฒนาการ
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) หรือสภาพัฒน์
ที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิรา
ลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพิรยพัฒน์ รัฐสีมา
คุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จ
พระราชดำเนินเป็นการส่วนพระองค์มาทรงเยือน สศช.
ถึง ๓ ครั้ง และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ปฏิบัติ
พระราชกรณียกิจตามที่ สศช. ขอพระราชทาน

สำนักงานฯ รู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ
อย่างหาที่สุดมิได้ ทรงเป็นพระมิ่งขวัญนำพาแสงสว่าง
ส่องทางการพัฒนาประเทศ และทรงนำขวัญกำลังใจ
และความปลื้มปิติสู่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ สศช.
ขอเทิดไถ่เหนือเกล้าฯชาวสภาพัฒน์ตลอดไป

เสด็จฯ มาทรงเยือนสภาพัฒน์ครั้งแรก ทรงรับฟังการบรรยายสรุปแผนฯ ๕

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยนิสิตปริญญาเอก สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มายัง สศช. เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๒๕ เพื่อทรงรับฟังการบรรยายสรุปเรื่อง “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕” (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙) โดยมี นายประกอบ จัวงพานิช รองเลขาธิการฯ ในขณะนั้น ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ สศช. ถวายการต้อนรับ

หมายเหตุ : ชื่อตำแหน่งบุคคลและชื่อ สศช. เป็นชื่อในเวลานั้น ๆ

เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมชมโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงนำคณาจารย์และนักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ชั้นปีที่ ๕ จำนวนประมาณ ๓๐๐ คน ทัศนศึกษาโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก ณ จังหวัดชลบุรีและจังหวัดระยอง เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๓๓

การเสด็จฯ ครั้งนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก (สพอ.) ซึ่งเป็นหน่วยงาน
ขึ้นตรงต่อ สศช. เป็นหน่วยประสานงานหลัก โดยมีผู้บริหาร สศช. ประกอบด้วย **ดร.พิสิฏฐ ภัคเกษม** เลขาธิการ
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๓๒-๒๕๓๗) **ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล**
รองเลขาธิการฯ **ดร.สาวิตต์ โพธิวิหค** ผู้อำนวยการ สพอ. นำเสด็จฯ ไปทรงรับฟังการบรรยายและทอดพระเนตร
โครงการต่าง ๆ ได้แก่ คลังสำรอง ปตท. นิคมอุตสาหกรรมและท่าเรือแหลมฉบัง โครงการก่อสร้างโรงงาน
โอเลฟินส์ และบริษัทปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด

เสด็จฯ มาทรงเยือนสภาพัฒน์ครั้งที่ ๒ ทรงรับฟังการบรรยายสรุปแผนฯ ๘

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นการส่วนพระองค์มายัง สศช. เมื่อวันพุธที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๓๙ เพื่อทรงรับฟังการบรรยายสรุปเรื่อง “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘” (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) โดยมี **ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล** เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๓๙) ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ สศช. พร้อมใจเฝ้ารับเสด็จอย่างพร้อมเพรียงกัน

พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ฉายพระฉายาลักษณ์ร่วมกับคณะผู้บริหาร ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ สศช. ยังความปลาบปลื้มแก่ทุกคนเป็นอย่างยิ่ง จากนั้นเสวยพระกระยาหารค่ำ แล้วจึงเสด็จฯ กลับ

เสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานเปิดการสัมมนาเฉลิมพระเกียรติ “สร้างเด็กไทยให้เต็มศักยภาพ ด้วยอาหารและโภชนาการ”

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จฯ เป็นประธานเปิดการสัมมนาวิชาการเรื่อง “สร้างเด็กไทยให้เต็มศักยภาพ ด้วยอาหารและโภชนาการ” ซึ่งเป็นการสัมมนาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗ โดยมูลนิธิอาสาสมัครสอน สสช. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๒๙-๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗ ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพฯ

พระองค์มีพระราชดำรัสเปิดการสัมมนาดังกล่าว เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๔๗ ความตอนหนึ่งว่า

“...อาหารและโภชนาการมีความสำคัญต่อมนุษย์ตลอดวงจรชีวิต การถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญด้านอาหารและโภชนาการแก่สถานศึกษาให้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยเสริมสร้างเด็กให้มีศักยภาพเต็มตามความคาดหวังของการประชุม ที่สำคัญคือความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย โดยมีโรงเรียนและนักเรียนเป็นเป้าหมายหลัก แล้วขยายองค์ความรู้ต่อไปยังบุคคลในครอบครัวและชุมชน การแก้ไขหรือป้องกันปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมบริโภคไม่เหมาะสม ไม่อาจสำเร็จได้หากชุมชนไม่เข้าใจปัญหา ไม่ตระหนักในความสำคัญ และความจำเป็นที่จะต้องมีการระดมพลัง เพื่อผลักดันให้มีการดำเนินงานในเชิงรุก

ข้าพเจ้ายินดีที่ได้ทราบว่า จะมีการจัดตั้งโครงการด้านอาหารและโภชนาการเพื่อปรับปรุงและส่งเสริมภาวะโภชนาการของเด็ก โดยมีสถาบันการศึกษาต่าง ๆ องค์กรของภาครัฐและเอกชน ตลอดจนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมสนับสนุนการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดเครือข่ายภาคปฏิบัติที่สามารถขยายผลให้กว้างขวาง ข้าพเจ้าหวังว่าการประชุมครั้งนี้จะมีส่วนช่วยสร้างความเข้าใจแก่ภาคที่เกี่ยวข้อง ทำให้การดำเนินงานเชิงบูรณาการบรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง...”

การจัดสัมมนาเฉลิมพระเกียรติดังกล่าว สืบเนื่องจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สนพระราชหฤทัยและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพของพสกนิกรชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของคน มุ่งให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคที่ถูกต้อง เน้นคุณค่าทางโภชนาการ คุณภาพ และความปลอดภัยของอาหาร โดยให้ความรู้แก่สถานศึกษา นักเรียน นักศึกษา ซึ่งจะเป็นทรัพยากรสำคัญและมีค่ายิ่งในการเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศได้เติบโตอย่างมีคุณภาพ

เสด็จฯ มาทรงเยือนสภาพัฒน์ครั้งที่ ๓ ทรงรับฟังการบรรยายสรุปแผนฯ ๑๑

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ มาทรงรับฟังการบรรยายสรุปแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) และทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์สุริยานุวัตรเพื่อการพัฒนาประเทศ ณ สศช. เมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๕๕ โดยมี **ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล** เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา **นายอาคม เติมพิทยาไพสิฐ** เลขาธิการฯ พร้อมคณะผู้บริหาร อดีตผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ สศช. เฝ้าฯ รับเสด็จอย่างพร้อมเพรียงกัน

หลังจากนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ฉายพระฉายาลักษณ์ร่วมกับคณะผู้บริหาร ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ สศช. และเสวยพระกระยาหารค่ำ แล้วจึงเสด็จฯ กลับ

เสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานเปิดการประชุมประจำปี ๒๕๕๕ ของ สศช.

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานและมีพระราชดำรัสเปิดการประชุมประจำปี ๒๕๕๕ ของ สศช. เรื่อง “อนาคตประเทศไทยบนเส้นทางสีเขียว” พร้อมทรงรับฟังการอภิปราย และทอดพระเนตร นิทรรศการ ณ ห้องแกรนด์ ไดมอนด์บอลรูม ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๕

พระองค์มีพระราชดำรัสเปิดการประชุม ความตอนหนึ่งว่า

“...การประชุมครั้งนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี เนื่องจากเป็นการระดมกำลังสมอง กำลังความคิดของผู้มีความรู้จากทุกภาคส่วน เพื่อจะได้ปรึกษาหารือร่วมกำหนดแนวทางที่จะขับเคลื่อนประเทศชาติไปสู่ความเป็นสังคมสีเขียว เป็นที่เข้าใจกันว่าเป็นสังคมที่มีความเจริญอย่างยั่งยืน มีเสถียรภาพในทุกด้าน และประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีเสมอหน้ากัน การจะบรรลุเป้าประสงค์ได้ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง... คนเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งเพราะประเทศชาติจะเป็นในทิศทางใด คนในประเทศย่อมมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก

การส่งเสริมความรู้ ความสามารถ ความคิด รวมไปถึงคุณธรรมของคน เพื่อให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีพลังของประเทศ จึงเป็นเรื่องที่ต้องจัดการควบคู่กันไปกับการพัฒนา ด้านอื่น ๆ ...”

ในโอกาสนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ฉายพระฉายาลักษณ์ร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและคณะผู้บริหารระดับสูงของ สศช. เสวยพระกระยาหารกลางวัน แล้วจึงเสด็จฯ กลับ

พระราชทานสัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักการทรงงานพัฒนาประเทศของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานพระราชวโรกาสให้ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ในฐานะประธานที่ปรึกษาคณะทำงานจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติ “สมเด็จพระเทพฯ เจ้าฟ้านักพัฒนา” นำคณะผู้บริหาร สศช. และทีมงานจัดทำหนังสือเข้าเฝ้าฯ เพื่อขอพระราชทานสัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักการทรงงานและแนวพระราชดำริในการพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และประสบการณ์ที่โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

พระราชทานบทความเรื่อง “เรียนรู้การทรงงานสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ”

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานบทความ เรื่อง “เรียนรู้การทรงงานสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ” แก่ สศช. เพื่ออัญเชิญเป็นบทนำในหนังสือ “สังสรรค์แห่งแนวพระราชดำริ สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ซึ่งจัดพิมพ์เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๕๖

สำนักงานฯ จัดทำหนังสือดังกล่าว เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ๘๖ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๖ และ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ๘๑ พรรษา ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๖ เผยแพร่ให้ประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ได้น้อมนำหลักการทรงงานของทั้ง ๒ พระองค์ไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานและดำเนินชีวิตสู่ความสุขอย่างยั่งยืนต่อไป

เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา โดยมีนายอาคม เติมพิทยาไพสิฐ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ในฐานะประธานคณะกรรมการประสานงานร่วมระหว่างไทย-เมียนมา เพื่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายและพื้นที่โครงการที่เกี่ยวข้อง JCC ฝ่ายไทย พร้อมด้วย **ดร.ปรเมธี วิมลศิริ** เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๑) ร่วมรับเสด็จและถวายรายงาน ณ พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๘

เสด็จฯ เป็นประธานเปิดงานและทรงปาฐกถาพิเศษ “๒๐ ปี ธนาการสมอง พลังอาสาร่วมสร้างสังคมที่เท่าเทียม”

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จออก ณ วังสระปทุม ทรงเป็นประธานเปิดงานและทรงปาฐกถาพิเศษในงาน “๒๐ ปี ธนาการสมอง พลังอาสาร่วมสร้างสังคมที่เท่าเทียม” และทอดพระเนตรการจัดนิทรรศการเสมือนจริง (Virtual Exhibition) แสดงผลการดำเนินงานในรอบ ๒๐ ปีของธนาการสมอง โดยถ่ายทอดสดผ่านระบบซูม (Zoom) เฟซบุ๊กไลฟ์ (Facebook Live) และยูทูบ (Youtube) ของ สสช. และมูลนิธิพัฒนาไท จัดโดย สสช. ร่วมกับมูลนิธิพัฒนาไท (มพท.) เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๖๕

พระองค์ทรงปาฐกถาพิเศษ ความตอนหนึ่งว่า

“...ธนาкарสมองก่อเกิดมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ ด้วยทรงเล็งเห็นความสำคัญของการให้ผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ได้ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติอย่างต่อเนื่อง จึงได้กราบบังคมทูลปรึกษาพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ว่าน่าจะรวบรวมบุคคลกลุ่มนี้ให้มาช่วยกันพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ของประเทศ ช่วยกันดูแลบ้านเมือง เพราะทุกคนที่เกษียณอายุแล้ว เป็นคนที่มีคุณค่าสูง การช่วยเหลือประชาชนและชาติบ้านเมืองนี้ เป็นหลักการทรงงานของทั้งสองพระองค์มาตลอดตั้งแต่ข้าพเจ้าจำความได้

ตามรายงานของท่านเลขาธิการฯ ขณะนี้มีวุฒิสภาธนาкарสมองที่อาสาช่วยเหลือประเทศชาติถึง ๕,๘๙๗ คน และมีโครงการพัฒนาที่วุฒิสภาฯ ดำเนินการกว่า ๑๙,๐๐๐ โครงการ เห็นได้ว่าได้สร้างประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติและประชาชนอย่างมาก หากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท คงจะทรงปลาบปลื้มปิติ นับเป็นของขวัญชิ้นสำคัญในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาปีนี้...”

ในโอกาสนี้ **ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล** ที่ปรึกษาคณะกรรมการมูลนิธิพัฒนาไทและผู้แทนวุฒิสภาธนาкарสมอง ทูลเกล้าฯ ถวายกำหนดการและเข็มที่ระลึก ศาสตราจารย์ **ดร.สนิท อักษรแก้ว** ประธานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทูลเกล้าฯ ถวายบัตรวุฒิสภาธนาкарสมองกิตติมศักดิ์ และ **ดร.ปรเมธี วิมลศิริ** ประธานกรรมการมูลนิธิพัฒนาไท ทูลเกล้าฯ ถวายหนังสือ “๒๐ ปี ธนาкарสมองพลังอาสาร่วมสร้างสังคมที่เท่าเทียม” โดยมี **นายตनुชา พิขยน์นัถ** เลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๓-ปัจจุบัน) กราบบังคมทูลถวายรายงานความเป็นมา และความก้าวหน้าการดำเนินงานธนาкарสมอง

การจัดงานครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่พระเกียรติคุณและพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่มีสายพระเนตรอันกว้างไกลทรงริเริ่มแนวพระราชดำรินาธนาкарสมอง และเผยแพร่ผลการดำเนินงานของธนาкарสมองในรอบ ๒๐ ปีอย่างกว้างขวาง

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

บัตรวุฒิสถาบันการสมองกิตติมศักดิ์
สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี

“...ประเทศไทยและทั่วโลกเผชิญกับปัญหาที่ทำนาย
ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภาวะโลกร้อน
สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ทรัพยากรธรรมชาติลดลง ก็ส่งผลโดยตรง
ต่อการผลิตในภาคเกษตร การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุ
ส่งผลให้แรงงานในภาคเกษตรลดลง รวมถึงภัยพิบัติต่าง ๆ
และโรคอุบัติใหม่... สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อระบบอาหาร
และความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการทั่วโลกทั้งในปัจจุบันและในอนาคต...
การเน้นให้นักเรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง
ทำให้นักเรียนได้ความรู้และพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต
มีความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวเขา
ทั้งแหล่งอาหาร แหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
เราได้พยายามเตรียมเด็กและเยาวชนของเรา ไม่เฉพาะในด้านการรู้หนังสือเท่านั้น
แต่เรายังสร้างเขาให้เป็นคนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม
และความเป็นพลเมืองโลกด้วย ไม่ใช่เฉพาะพลเมืองของชาติเรา...”

ทรงบรรยายเรื่อง ๔๒ ปี โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
สร้างความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
ในการประชุมวิชาการ “๔๒ ปี พระบารมีแผ่ไพศาล เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารเป็นสุข”
ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี
๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๕

๑

บทนำ

บทบรรยายพระราชทานจาก
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ทรงบรรยายเรื่อง

๔๒ ปี โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน สร้างความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

จากการที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร
มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรม
ราชชนนีพันปีหลวง ไปทรงเยี่ยมราษฎรทั่วประเทศ
ทรงสังเกตเห็นพสกนิกรทั้งเด็กและผู้ใหญ่สุขภาพไม่ดีและ
ซูบผอม น่าจะเกิดจากอาหารการกินไม่ค่อยดี จึงมี
พระราชดำริว่าทำอย่างไรให้เยาวชนที่อยู่ในวัยศึกษา
เล่าเรียนมีสุขภาพพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะ
เสริมสร้างสติปัญญาเพื่อการศึกษา และพัฒนาตัวเอง
ให้เป็นประโยชน์ต่อภูมิสำเนาและสังคมสืบต่อไป

“โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน” จึงเป็น
โครงการแรกในพระราชดำริของพระองค์ที่ทรงมุ่ง
ส่งเสริมสุขภาพและแก้ปัญหาการขาดสารอาหารและ
การบริโภคที่ไม่ถูกต้องของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในถิ่นทุรกันดาร โดยมุ่งเน้นให้นักเรียน ครู และผู้ปกครอง
ร่วมทำการเกษตรในโรงเรียนแล้วนำผลผลิตที่ได้มาประกอบเป็นอาหารกลางวัน นอกจากช่วยแก้ปัญหา
การขาดแคลนอาหารกลางวันแล้ว ยังช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ด้านโภชนาการและการเกษตรแผนใหม่
สามารถนำไปประกอบอาชีพต่อไป

คณะผู้จัดทำหนังสือ “๗๐ พรรษา เจ้าหญิงแห่งปวงประชา” จึงขอพระราชทานพระราชนุญาต
อัญเชิญบทความที่ทรงบรรยายเรื่อง “๔๒ ปี โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน สร้างความมั่นคงทางอาหาร
และโภชนาการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” มาเป็นบทนำของหนังสือเล่มนี้ ซึ่งได้รับพระราชทานพระมหากรุณา
ตามที่ขอพระราชทานุญาต สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและคณะผู้จัดทำหนังสือฯ
รู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงบรรยายเรื่อง

๔๒ ปี โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
สร้างความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ในการประชุมวิชาการการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
ประจำปี ๒๕๖๕

“๔๒ ปี พระบารมีแผ่ไพศาล เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารเป็นสุข”

วันอังคารที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี

ที่จริงเรื่องที่บรรยายนี้ก็คล้ายคลึงกับที่บรรยายปีที่แล้ว บางคนอาจจะลืมไปแล้ว ก็ขอพูดอีกครั้งว่า ที่ทำโครงการนี้เพราะว่าสมัยเมื่อยังเด็กตั้งแต่ก่อนปี ๒๕๒๓ ก่อนหน้านี้ได้มีโอกาสตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ไปในทุก ๆ แห่ง ส่วนมากท่านเสด็จออกไปไหน ๆ ก็ได้ตามเสด็จ สังเกตเห็นผู้คนทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ในหลายที่ สิ่งที่สังเกตเห็นได้ง่ายที่สุดคือ สุขภาพไม่ค่อยดี บางทีก็ซุบผอมก็คิดไปเองว่าอาหารการกินน่าจะไม่ค่อยดี หรือว่าเท่าที่เห็นสมเด็จพระฯ ช่วยก็เรื่องการทำงานอาชีพที่ยังไม่สามารถทำรายได้ได้พอเพียงที่จะกินอยู่ ที่จะบำรุง และรักษาสุขภาพ และการที่จะช่วยบุตรหลานให้ได้เรียนหนังสือได้ความรู้ คิดว่าท่านทรงทำแล้ว น่าจะมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมได้ ก็ปรึกษากับพวกที่อยู่ในวังส่วนที่มีหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องการเกษตร พอออกไปส่วนที่เป็นข้อดี คือ ได้พบกับบุคลากรต่าง ๆ ที่มีความรู้ในด้านที่จะช่วยเหลือประชาชน เช่น ตำรวจตระเวนชายแดนตั้งแต่ สิบเอก ก็ได้ตำรวจตระเวนชายแดนดูแลตั้งแต่เล็ก ๆ เวลาไม่รู้จักจะไปไหนก็ไปที่เขาตั้งค่าย ตชด. จำได้ว่าเขาเอา พวกเศษไม้หรือวัสดุในธรรมชาติมาทำ เป็นสัตว์ต่าง ๆ เด็ก ๆ ก็ชอบดู แล้ว ตชด. ก็ถามว่าอยากได้สัตว์อะไรอีก ก็บอก เขาก็ทำได้ทุกที พอจะทำโครงการ ตชด. ก็บอกว่าช่วยได้มีตำรวจตระเวนชายแดนที่จะทำ เราหาพวกอุปกรณ์การเพาะปลูกหรือเมล็ดพันธุ์ และอุปกรณ์การคว่ำ ที่พอจะหาได้ ร่วมมือกัน

เริ่มต้นทำที่โรงเรียนตำรวจ

ตระเวนชายแดนคิดว่าทำน้อย ๆ ก่อน ทดลองทำที่โรงเรียนที่อยู่ในกองกำกับการ ตำรวจตระเวนชายแดนเขต ๗ ซึ่งเป็นที่ที่ไป ได้ง่ายที่สุด เริ่มปี ๒๕๒๓ ที่เป็นเรื่องเป็นราว จริง ๆ เราทำ ๓ แห่งก่อน แล้วก็ไปทำที่ โรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นสังกัด อื่น ๆ ซึ่งมีสังกัดใหม่ ๆ เยอะแยะ มีโรงเรียน พระปริยัติธรรม โรงเรียนเอกชน เช่น โรงเรียน

เอกชนสอนศาสนาอิสลาม ก็ไปพูดคุยแล้วรู้จักกับโต๊ะครู ท่านจะสอนเรื่องเกี่ยวกับอาหารการกิน สอนเรื่องการ ทำการอาชีพต่าง ๆ นอกจากการเกษตร ยังมีพวกหัตถกรรมหรืองานช่างต่าง ๆ ซึ่งงานพวกนี้ก็จะได้รับความช่วยเหลือ จากหน่วยงานเกษตร หน่วยงานการศึกษา แนนอนในเรื่องสุขภาพอนามัยก็ได้หน่วยงานทางสาธารณสุข

นอกจากเพาะปลูกพืชผัก ก็ทำทางด้านเลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู เลี้ยงปลานี้ก็เป็นความรู้ และได้รับประทานบำรุงร่างกายด้วย กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนได้ทำบัญชีรวมไว้ว่า ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๖ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๔ ใน ๘ ปีนี้ส่งเงินไป ๘,๗๐๖,๖๐๐ บาทถ้วน นำไปซื้อเครื่องปรุงเพื่อประกอบ อาหารกลางวัน ก็มีคนช่วยอย่างที่เคยเล่าแล้วว่า พวกอุปกรณ์การเกษตร สมัยนั้นไปซื้อจอบเสียม ก็ไปซื้อ แต่หน้าจอบ ให้โรงเรียนไปทำด้ามกันเอง ไปที่ร้านขายเขาถามว่าเอาจอบไปทำไม ก็เล่าโครงการ เขาบอกว่า

ถ้าอย่างนั้นก็ขอร่วมด้วย ส่วนหนึ่งเขาก็บริจาค และมีคนที่รู้ในท้องถิ่นก็ช่วยเหลือบริจาคหรือให้ความรู้ความคิดบ้าง ที่ไม่ใช่หน่วยราชการเป็นเอกชนธรรมดา เช่น พวกค้าขาย ซึ่งพวกคนขายจอบพวกนี้ก็เสียชีวิตไปหมดแล้ว พอตอนหลังเขาอายุมากก็เลิกทำ แต่พอไปแทนที่จะให้แต่จอบก็แจกหนังสือพระด้วย แต่ว่าอ่านไม่ค่อยได้ เพราะว่าไม่รู้จักชื่อเป็นภาษาจีน มีอะไรก็เป็นคนรู้จักกัน

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๒๕ เรียกชื่อว่า **โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน** จริง ๆ แล้วไม่ใช่อาหารกลางวันอย่างเดียว บางทีก็เป็นอาหารเช้า อาหารเย็น ทุก ๆ มื้อเพราะว่ามีโรงเรียนที่ไปทำนั้นเป็นโรงเรียนที่นักเรียนอยู่ประจำไม่ได้กลับบ้าน อาทิตย์หนึ่งกลับทีแต่ยังเรียกอาหารกลางวันอยู่ มีทุนที่ไม่ค่อยได้เอ่ยถึง ก็ขอที่จะเอ่ยในครั้งนี่คือ ที่เรียกว่า German Argo Action เป็นหน่วยงานเอกชนเยอรมนีนับว่าใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่ง ภาษา

เยอรมันเรียกว่า Welthungerhilfe (WHH) แปลว่า การช่วยเหลือเกี่ยวกับเรื่องการอดอยากในระดับโลก มีจุดมุ่งหมายว่าจะต่อสู้ให้ความอดอยากเป็นศูนย์ใน ค.ศ. ๒๐๓๐ โครงการตั้งขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๖๒ ให้ความช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ เกือบ ๗๐ ประเทศ ใน ค.ศ. ๒๐๒๑ เขาก็ยังช่วยอยู่ แต่ว่าโครงการของเรา เขาก็หยุดไป เพราะเขาบอกว่าเห็นเราทำเองได้ ตอนนั้นที่ไปเขาเชิญไปที่สถานีวิจัยให้อธิบายโครงการ อธิบายยุ่งไปหมด เพราะว่าไม่ได้พูดภาษาเยอรมัน พูดภาษาอังกฤษก็ยุ่งพอแล้ว แต่เขาฟังออก ไม่ทราบว่าจะอย่างไร พูดไม่ถูก แต่เขาบอกว่าพอใช้ได้ แล้วให้ความช่วยเหลือติดต่อกันมาเรื่อย ๆ เห็นก็ดีใจ เห็นเขาช่วยประเทศอื่น ๆ ด้วย เมื่อประเทศเราสามารถช่วยตัวเอง แล้วคนไทยที่ช่วยเหลือกัน

เริ่มแรกอบรมครูเรื่องการทำการเกษตรและโภชนาการ มีปลูกผักผลไม้ การทำปุ๋ยหมัก น้ำหมัก แล้วได้ให้ความเห็นในเรื่องข้อควรระวังการใช้สารเคมี เช่น สารเคมีปราบศัตรูพืชเพราะบางทีค่อนข้างอันตราย สอนเรื่องการขยายพันธุ์ไม้วิธีต่าง ๆ ตัดตา ต่อกิ่ง ปักชำ โภชนาการสอนการประกอบอาหารและการถนอม

อาหารอย่างง่าย ๆ ทางเกษตรและสาธารณสุขก็ช่วยเหลือกัน เช่น ต้องรู้ว่าอาหารชนิดไหนที่จะมีประโยชน์ ต่อร่างกายการปรุงอาหารที่ถูกอนามัย ปรุงอาหารควรจะเป็นอย่างไร บางที่ต้องตรวจห้องน้ำ ตรวจห้องครัว เป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะชำนาญ

เมื่อได้ผลผลิตก็นำมารับประทานกัน การทำเกษตรช่วงแรก ๆ ก็ยังไม่มากนัก ต้องใช้ของป่าที่พอ จะเก็บได้หรือผักพื้นเมืองที่ชาวบ้านปลูกเอาไว้มาเพิ่มเติม ตอนแรกการประกอบอาหารอาจจะทำได้เดือนละครั้ง บางโรงเรียนทำได้สัปดาห์ละครั้งถึง ๓ ครั้ง ตอนหลังทำได้เกือบทุกวัน ตอนแรกนั้นยังไม่มีเงินค่าอาหารกลางวัน จากกระทรวงศึกษาธิการ ตอนหลังมีอาจารย์ที่กระทรวงศึกษาธิการมาปรึกษากันคิดว่าจะทำอะไรให้เป็นเรื่อง เป็นราวให้มีการช่วยเหลือให้ยั่งยืน ในการปรุงอาหารจะมีแม่บ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ปกครองนักเรียนผลิตกัน มาทำอาหาร โดยมีเคหะกิจการเกษตรให้คำแนะนำ ช่วยอบรมสั่งสอน ๆ เกี่ยวกับเรื่องแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร บางครั้งไม่ใช่มีแต่แม่บ้าน พ่อบ้านก็มา มีครั้งหนึ่งในครั้งมีพ่อบ้านหมดเลย ถามว่าแม่บ้านไปไหน เขาบอกว่า แม่บ้านแต่งงานสวยรับเสด็จ พ่อบ้านเลยต้องมาทำหน้าที่แทน

เมื่อมีโครงการแล้วก็ต้องติดตามภาวะโภชนาการว่าทำแล้วมีผลอย่างไร ให้ครูซึ่งนำหนักวัดส่วนสูง ของเด็ก เทียบกับกราฟของกระทรวงสาธารณสุขว่า เด็กอายุเท่านี้ควรมีน้ำหนักส่วนสูงเท่าไร นอกจากเรื่อง ภาวะโภชนาการแล้ว ก็ต้องเน้นเรื่องความสะอาดไม่ให้มีโรคต่าง ๆ ที่เกิดจากความสกปรก เช่น เน้นเรื่องไม่ให้ นักเรียนมีพยาธิ ถ้าใครมีพยาธิก็ใช้วิธีตรวจอุจจาระ ก็หาและสอนเรื่องใช้กล้อจูลทรศน์ ถ้าซื้อกล้อจูลทรศน์ ก็แพง มีคนแนะนำว่าในโรงพยาบาลหรือว่าสถาบันการศึกษาด้านการแพทย์สาธารณสุขมีของที่ไม่ใช้แล้ว ก็ไป ขอมามาแล้วมาซ่อม เช่น เปลี่ยนหัว oil เอง เรียกว่าก็ใช้ได้ ใช้ได้กว้างขวางขึ้น และมีการตรวจเลือดด้วย สมัยนั้น ในชายแดน โรคที่เป็นปัญหาทางสาธารณสุขมากคือโรคติดต่อมาโดยแมลง พูด่าง ๆ คือมาลาเรีย ทางเราตรวจ ทางสาธารณสุขก็ช่วยกันรักษา

หลังจากทำโครงการผ่านไปได้ประมาณ ๑๐ ปี โครงการประสบความสำเร็จพอควร เริ่มนำเรื่อง **สหกรณ์** มาใช้ในโรงเรียน เพราะว่าผลิตผลมากพอก็ขายได้ส่วนหนึ่งเพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนให้โครงการบางส่วนเลี้ยงตัวเองได้ แต่เรื่องหาเงินนั้นต้องอย่าไปว่าไม่ใช่เป็นเรื่องใหญ่ เรื่องใหญ่ต้องการให้อาหารที่เราปลูกได้มาบำรุงร่างกายเด็กให้แข็งแรง จะต้องไม่กระทบต่อภาวะโภชนาการ ระบบที่เหมาะสม คือ ระบบสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ก็สอนเรื่องสหกรณ์ ให้เด็กมีความรู้สหกรณ์ก่อนที่จะเป็นผู้ใหญ่และเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์อีกที แต่ละคนมีเงินน้อย เมื่อมารวมกันแล้วมีเงินพอจะทำธุรกิจใด ๆ ได้ สอนเรื่องการประหยัดอดออม อะไรที่ควรซื้อ อะไรที่ไม่ควรซื้อ อะไรที่ซื้อแล้วจะเสียเงิน ก็สอน การทำบัญชีนี้เป็นเรื่องที่สำคัญ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ก็สอนให้ทั้งบัญชีแบบใช้คิดเลขคิดเอง ตอนหลังนี้มีการทำบัญชีคอมพิวเตอร์ ให้ทำทั้ง ๒ อย่างแล้วมาเปรียบเทียบกัน ในการเรียนสหกรณ์ ฝึกทักษะการประชุม สร้างเหตุผลโต้เถียงกันเท่ากับเป็นการฝึกหัดในสังคมประชาธิปไตย เมื่อประชุมก็ให้มีการจดบันทึกการประชุมเป็นการหัดการเขียนหนังสือ ซึ่งไม่ใช่ว่าเขียนได้สะกดได้อย่างเดียว เป็นการฝึกการเรียบเรียงความรู้ภาษาไทยด้วย ต้องฝึกความละเอียดถี่ถ้วน ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น เขียนผิดแล้ว เราทำบัญชีนี้เราไม่ลบ ให้ขีดฆ่า แล้วเซ็นชื่อกำกับ อีกประการให้เด็กมารายงานสหกรณ์ เพื่อทำให้กล้าพูด แล้วก็หัดการอ่านด้วย

บางหมู่บ้านจะมาสหกรณ์โรงเรียน เพราะไม่มีร้านค้าของหมู่บ้านหรือว่าหมู่บ้านอยู่ในถิ่นทุรกันดารมาก หากมีชาวบ้านขาดแคลนหรือบางช่วงฤดูฝนที่เดินทางออกไปข้างนอกไม่ได้ โรงเรียนที่มีผลผลิตมาก ก็ขายผ่านสหกรณ์ให้ชาวบ้านซึ่งก็เป็นผู้ปกครองนักเรียนด้วย

ตอนนี้ถึงแม้ว่าจะผ่านมา ๔๐ กว่าปี การเกษตรในโรงเรียน ก็ยังถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญที่ทำกัน ทุกโรงเรียนในโครงการ กพด. โรงเรียนที่เข้ามาใหม่ ก็มักเริ่มต้นด้วยโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ปัจจุบัน มีสถานศึกษาในโครงการ กพด. ทั้งหมด ๘๙๐ แห่ง จาก ๗ สังเกต อย่างในกรุงเทพมหานครท่านผู้ว่า กรุงเทพมหานครยุคนั้นก็พูดว่า ทำไมช่วยแต่โรงเรียน ตชด. โรงเรียน กทม. ก็น่าจะช่วยด้วยกัน ถึงเป็น กทม. อยู่ในเขตก็ไม่เชิงทุรกันดาร แต่ว่าลักษณะคล้าย ๆ ต่างจังหวัดเหมือนกัน

การฝึกหัดไปทำที่บ้านจะเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อหาของกินทำเอง สมัยนี้คนในเมือง ก็ทำเกษตรในเมือง แม้แต่ที่ต่างประเทศก็ทำกัน ตามบ้านที่มีเฉลียงก็ปลูก เหมือนที่วังสระปทุมทำตรงที่มี ระเบียงปลูกพืชต่าง ๆ ตอนที่ขาหักเดินไม่ได้ ก็ได้นั่งรถเข็นชมสวนไป แล้วที่ระเบียงก็ปลูกพืชผักต่าง ๆ ปลูกถั่ว ตอนนี้ก็ทำ เช่น ถั่วฝักยาวผัด ใช้ของที่ผลิตเอง

ความหลากหลายของชนิดเมล็ดพันธุ์ต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น มากกว่าในอดีต รวมทั้งเทคนิคและ วิธีการด้วย เดิมนี่เจอใครก็จะชักชวนให้เพาะปลูกทำสวนครัวกัน พวกที่ไม่มีที่ปลูกก็ปลูกในกระถาง ก็พอที่จะรับประทานได้ หรือบางที่มีดาดฟ้าก็ใช้ที่ดาดฟ้า คนที่ไม่มีดาดฟ้าก็ใช้เฉลียงหรือระเบียง

โรงเรียนในพื้นที่ทุรกันดาร จากพื้นที่เดิมที่แห้งแล้ง ปัจจุบันได้กลายเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญ ให้กับโรงครัวของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง นำไปประกอบเลี้ยงนักเรียนได้ทุกคนทุกวัน

กิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการในโรงเรียน ประกอบด้วย การปลูกผักหลายหลากชนิด รวมทั้ง ผักพื้นเมืองในหลาย ๆ วิถีร่วมกัน ไม่ผลโดยเฉพาอย่างยิ่งมะละกอและกล้วย ปลูกในโรงเรียนทุกแห่ง

เพราะว่าปลูกและดูแลง่าย ได้ผลผลิตสูง สม่าเสมอ และมีคุณค่าทางโภชนาการ ไม้ผลอื่น ๆ ตามท้องถิ่น เช่น ขนุน ฝรั่ง การเพาะเห็ดมีหลายวิธีเกือบทุกโรงเรียนเพาะเห็ด ใช้ทำอาหารได้หลายอย่าง และเป็นที่ยินย

ต้องลงมือทำด้านเกษตร นอกจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แล้ว ทางวิทยาลัยเกษตรก็นำที่ ๆ นักศึกษาวิชาเกษตรไปสอนน้อง ๆ ด้วย เป็นลักษณะพี่สอนน้อง พี่ ๆ จากหลายโรงเรียนก็มาสอนน้อง ไม่เฉพาะ การเกษตร แต่สอนวิชาต่าง ๆ ก็รู้สึกว่ดี เพราะว่าเราแก่ พุดอะไรก็คงไม่น่าสนใจเท่าพี่ ๆ ที่เป็นตัวอย่างให้น้อง ๆ

มีการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ไข่เป็นอาหารที่ให้ประโยชน์กับโภชนาการมาก โรงเรียนกำหนดเป้าหมาย นักเรียน ต้องกินไข่คนละ ๓ ฟอง/สัปดาห์เป็นอย่างน้อย แล้วแต่จะทำได้ ถ้ามีเกินก็ไปจำหน่าย ไม่ใช่ว่าจำหน่ายให้คนอื่น ส่วนมากเป็นผู้ปกครองนักเรียน ที่บ้านก็ได้รับประทานด้วย แล้วคนที่เลี้ยงเปิดเลี้ยงไก่ก็ต้องมีความละเอียด รักษา ความสะอาด รู้จักการให้อาหาร รู้จักว่าการที่ไปย่ำอะไรสกปรกแล้วเข้าไปในโรงเรือน อาจจะทำเชื้อโรคไปให้ไก่ ก็ต้องรู้จักระวังกัน โรงเรียนพัฒนาสูตรอาหารไก่โดยใช้วัสดุอาหารที่มีในพื้นที่ก็จะลดการพึ่งพาจากภายนอก และสามารถพึ่งพาตนเองได้ พันธุ์ไก่ และพันธุ์พืชที่มีนอกจากใช้ในกลุ่มโรงเรียนแล้วก็มอบให้เกษตรกรในหมู่บ้านด้วย

นอกจากนี้ก็มีการเลี้ยงหมู ทำตามความเหมาะสมของแต่ละโรงเรียน และความชอบของท้องถิ่น บางแห่งก็มีสัตว์อื่น ๆ มี วัว ควาย แพะ แล้วแต่ที่จะหาได้

การเลี้ยงปลา ส่วนใหญ่เป็นพวกปลาน้ำจืด ที่ใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การเลี้ยงในบ่อธรรมชาติ การเลี้ยงในกระชัง พวกปลาดุกเลี้ยงในบ่อซีเมนต์หรือบ่อพลาสติก อาหารปลาก็ให้นักเรียนทำเองเช่นเดียวกัน

นอกจากจะเลี้ยงสัตว์และทำอาหารสัตว์แล้ว ในเรื่องของการคิดต้นทุนกำไร คิดเงินอาหารสัตว์เป็นเงินเท่าไร อาหารจะต้องให้เท่าไร มีการจดบันทึก มีการคำนวณราคาด้วย ก็จะได้สอนการคำนวณ ดังเช่นในสหกรณ์ที่กล่าวมาแล้ว มีสอนทางด้านการเขียน สอนทางด้านคณิตศาสตร์ เป็นแนวที่ว่าไม่ใช่จะต้องสอนเฉพาะในหนังสืออย่างเดียว เด็กพวกนี้มีความรู้จากกิจกรรม การสอนให้นักเรียนขยายพันธุ์เพื่อให้ช่วยเหลือตัวเองได้เป็นการปูพื้นฐานให้นักเรียนสามารถไปประกอบอาชีพได้ ตัวอย่างเช่น

สอนการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ดีมาขยายต่อ การขยายพันธุ์ไม้ ด้วยวิธีดั้งเดิม เช่น การติดตา เสียบยอด ที่กล่าวมาแล้ว ตัวอย่างในภาพ นักเรียนคนนี้ไปทำขยายพันธุ์ที่บ้านได้เป็นร้อย ๆ ต้น แล้วก็มียาได้ในขณะเรียนด้วย (ในภาพเป็นนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านลาดเรือ)

สอนการผสมพันธุ์ปลา เมื่อได้ลูกปลาแล้วก็นำไปเลี้ยงต่อ หรือว่านำไปมอบให้ชาวบ้าน นักเรียนก็แบ่งปันให้เพื่อนบ้านเป็นการขยายผลจากโรงเรียนไปสู่ชุมชน โรงเรียนสามารถสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่นักเรียนผลิตเอง ให้ชุมชนเพื่อให้การผลิตได้มากขึ้น

ในขั้นตอนพวกนี้ นอกจากครูที่โรงเรียนแล้ว มีหน่วยงานเกษตรและหน่วยงานต่าง ๆ ที่รัฐมนตรีกล่าวถึงได้ช่วยทุกอย่าง เพราะการเพาะปลูกต้องมีเรื่องปุ๋ย ประกอบกับดินดี เรื่องที่ทางเกษตรได้สอนสิ่งที่จำเป็นอย่างอื่นที่เราจะลืมกันไม่ได้คือ เรื่องของชลประทาน ไปที่ไหนชลประทานก็ไปทุกแห่ง ไปตรวจดูว่าในท้องถิ่นนั้นนอกจากที่โรงเรียน ในชุมชน มีการทำกิจกรรมการเกษตรและกิจกรรมอื่น ๆ ในการอุปโภคบริโภคจะต้องใช้น้ำเท่าไรและน้ำมาจากไหน บางครั้งก็ต้องดูเหมือนกันว่า กิจกรรมบางอย่างถ้าใช้น้ำมากเกินไป เราจะมีไม่พอใช้หรือแบ่งปันกันไม่ได้ไม่ทั่วถึง ก็ต้องคิดเรื่องเหล่านี้ด้วย นอกจากคุยกับทางโรงเรียนแล้วก็คุยกับชาวบ้าน น้ำที่ใช้นั้นก็ต้องเป็นน้ำสะอาด เรื่องพวกนี้ทางสาธารณสุขช่วยดูด้วยว่า ในน้ำนั้นมีสิ่งปนเปื้อน เช่น แบคทีเรีย เชื้อโรค บางครั้งน้ำที่ไหลผ่านที่ที่เอาไว้ควายไปเลี้ยงวัวควายถ่ายมูล น้ำก็สกปรก ห้องน้ำห้องส้วมก็ต้องดูทำความสะอาดอย่างไร การกรองการต้มแล้วแต่จะทำได้ แล้วตรวจว่ามีแร่ธาตุที่อันตรายที่เข้ามาจับ เช่น ถ่าน แหล่งเพาะปลูกที่ใช้ปุ๋ย จะมีสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ก็พยายามแก้ไข เช่น ปลูกพืชบางอย่างที่คลุมหน้าดินแทน พวกนี้ก็จำหน่ายได้ด้วย บางทีก็ไม่ใช้เรื่องแร่ธาตุที่มาจากปุ๋ยหรือสารเคมีหรือยาฆ่าแมลงอย่างเดียว แต่เป็นแร่ที่มีอยู่ในธรรมชาติ ต้องมีวิธีแก้ไข มีวิธีต่าง ๆ มาปรึกษากัน

นอกนั้นถ้ามีพื้นที่ที่แบ่งพื้นที่ทำนา นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการทำนา และบางแห่งมีเครื่องสีข้าว

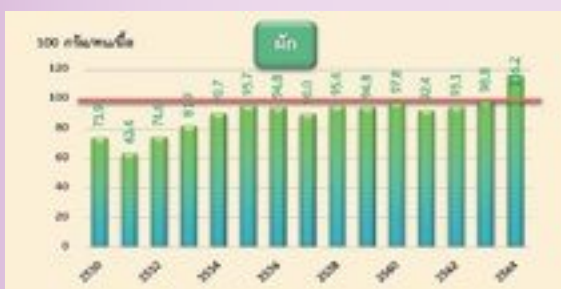
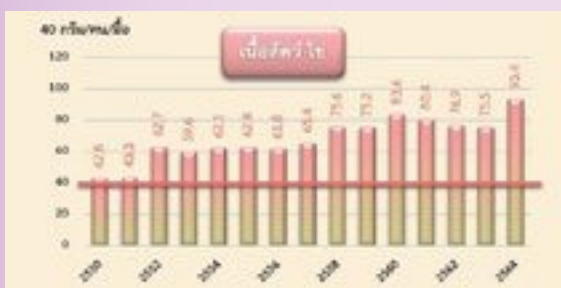
การทำนามีผลพลอยได้คือ นักเรียนได้เรียนรู้และซาบซึ้งในประเพณีที่เกี่ยวกับการทำนาควบคู่ไปด้วย เพราะว่าอย่างบ้านเรา การทำนาการผลิตพืชข้าวไม่ใช่แค่ปลูกกินกันเฉย ๆ จะมีเรื่องเกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ การช่วยเหลือกัน แล้วก็มีสิ่งที่ป็นวัฒนธรรมต่าง ๆ นักเรียนก็จะไม่ทิ้งประเพณีของท้องถิ่น บางแห่งปลูกข้าวไม่ได้ก็จะมีปลูกพืชหัว เช่น เผือกและมันใช้บริโภคพร้อมกับข้าว ตอนหุงข้าวปนกับกล้วย เรากินชิมเองก็ไม่ค่อยอร่อยเท่าไร แต่ถ้าทำให้มีข้าวได้ก็ดี ถ้าทำไม่ได้ก็หาข้าวส่งให้นักเรียน

ในเรื่องของถั่วเมล็ดแห้งนี้ที่สำคัญ เพราะว่า
ความรู้ได้จากที่ไปเรียนที่สถาบันโภชนาการ
มหาวิทยาลัยมหิดล ก็เรียนหลายปีมาก ค่อย ๆ
เก็บความรู้ อาจารย์ก็ให้ความรู้ต่าง ๆ

อย่างโรงเรียนที่มีพื้นที่จำกัด เช่น โรงเรียน
ในสังกัดกรุงเทพมหานคร ก็ยังทำกิจกรรมเกษตร
ได้ผลผลิตก็เอาไปเพิ่มเติมในการประกอบอาหาร
ให้โรงเรียน สอนนักเรียนเรื่องการแปรรูป

ตัวชี้วัดที่เราดูเรื่องความก้าวหน้าคือ ปริมาณ
ผลผลิตทางการเกษตรเทียบกับปริมาณความต้องการ
ใน ๑ มื้อ จากกราฟข้อมูลโรงเรียน ตชด. เป็นเวลา
๑๐ กว่าปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๐ ถึง ๒๕๖๔ จะเห็นว่า
ค่อนข้างเพิ่มขึ้น จนสามารถผลิตได้เพียงพอต่อความ
ต้องการ โดยเฉพาะกลุ่มเนื้อสัตว์ ส่วนกลุ่มผักผลไม้
ผลิตได้ถึง ๘๐ ถึง ๙๐ เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่ยังขาดก็ยังซื้อ
วัตถุดิบภายในหมู่บ้านมาเติมให้เพียงพอได้

นอกจากผลผลิตแล้ว ปัจจุบันหลาย ๆ โรงเรียนมีกองทุนการผลิต ซึ่งเป็นเงินที่ได้จากการขายผลผลิตผ่านระบบสหกรณ์ มีทุนไปซื้อปัจจัยการผลิตต่อไป ทำให้กิจกรรมยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และพึ่งตนเองได้ ตัวอย่างนี้ได้มาจากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านหนองคู

เมื่อโรงเรียนมีผลผลิตที่มีความหลากหลายมากขึ้น สามารถผลิตได้สม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดทั้งปี ผลผลิตที่มีมากทั้งที่โรงเรียนและในชุมชน จึงได้ทดลองจัดหลักสูตรการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรขึ้นในโรงเรียน ตชด.

มีการปรับปรุงอาคารสถานที่ ทำเป็นห้องปฏิบัติการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และมีอุปกรณ์เครื่องมือง่าย ๆ ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติ ทำให้มีความรู้และทักษะครบวงจร ตั้งแต่การผลิตทางการเกษตร เทคนิคการแปรรูปอาหารเพื่อถนอมอาหาร และเป็นวิธีการเพิ่มมูลค่าให้ผลผลิตทางการเกษตร ฝึกคิดต้นทุน ฝึกการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่านระบบสหกรณ์ การทำบัญชี การทำหีบห่อใส่ เขาก็จะออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้ข้อมูลอะไรกับผู้ซื้อ ควรจะรู้เรื่องอะไร มีอาหารที่ทำ ทำอย่างไร ส่วนประกอบอย่างไร อย่างที่กล้วยตากในตู้ที่ใช้อบแห้งเป็นการส่งเสริมทักษะการทำงานอาชีพ นักเรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพในอนาคตได้

จากโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันเพื่อพัฒนาโภชนาการและสุขภาพอนามัยของเด็ก ซึ่งเป็นเป้าหมายของโครงการ ผลผลิตจากการเกษตรนำเข้าไปโรงครัวด้วยระบบสหกรณ์ นำไปประกอบอาหารเลี้ยงนักเรียน เมื่อนักเรียนรับประทานแล้ว เราก็จะสอนเรื่องมารยาทในการรับประทานอาหารด้วย เช่น หลาก ๆ แห่ง นอกจากครูจัดให้ในถาดหลุม ก็ให้นักเรียนตักเองแบบบุฟเฟต์ ซึ่งนักเรียนจะต้องฝึกว่าเรามีที่นั่งที่ไหนต้องทำอะไร ตักเท่านั้น ไม่ใช่ตักเกินกว่าต้อง และคนอื่นมาทีหลังจะรับประทานอะไร ต้องนึกถึงเพื่อนที่จะมาทีหลัง นี่ก็เป็นเรื่องของน้ำใจเรื่องของมารยาท

เรื่องที่ว่ารับประทานอาหาร ถ้ากินไม่หมด มีเหลือ ก็จะไม่สูญเสีย บางทีในการทำอาหารก็ต้องเสียอยู่ดีของที่มีเหลือก็เอาไปทำอาหารสัตว์ต่อหรือว่าทำปุ๋ยที่จะใช้ได้ต่อไป เป็น Zero waste ไม่ทิ้งอะไรเลย แม่บ้านหลาก ๆ คนเป็นศิษย์เก่าเคยทำโครงการมาก่อน จึงเข้าใจเรื่องประโยชน์ของอาหารและสุขภาพอนามัยเอาไปถ่ายทอดให้รุ่นลูกหลานที่บ้านต่อไปได้ เรื่องนี้ทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการ ปัจจุบันนี้เป็นเรื่องสำคัญไม่ใช่เฉพาะระดับประเทศ แต่เป็นเรื่องของระดับโลกที่ฟังวิทยุว่า ท่านนายกรัฐมนตรีไปต่างประเทศ ก็จะไปเสนอความคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อมาให้ใช้ประโยชน์ได้หมด

ในส่วนของ**ห้องพยาบาล** ที่กล่าวมาแล้วว่ามีครูเกษตร มีครูพยาบาลฝ่ายหนึ่งเพื่อดูแลสุขภาพ อีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ผลิตต้องดูว่าจะผลิตอะไร ครูพยาบาลก็มีหน้าที่ติดตามภาวะโภชนาการของนักเรียน ดูแลความสะอาดร่างกาย สุขภาพช่องปาก ในช่วงที่มีโควิดแพร่แรง ๆ พวกเราไปที่รพ.สต. หรือโรงพยาบาลกันลำบาก ครูก็ต้องเป็นคนดู

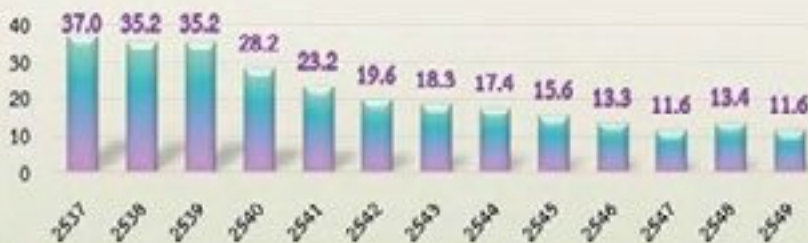

ครูพยาบาลตรวจหาเชื้อ มาลาเรีย ตรวจหาโรคพยาธิ บางอย่างต้องแก้ไข โดยสิ่งที่เราตรวจได้ยาก เช่น โรคขาดสารไอโอดีน ซึ่งทำให้สุขภาพไม่ดีแล้วก็เป็นโรค อันนี้ฟังรายการวิทยุของกระทรวงสาธารณสุขบอกว่า เป็นโรคที่เรียกว่าโรคเอ่อ บางทีเหมือนบ้า ๆ บอ ๆ เหมือนเป็นบ้าแต่ไม่ได้บ้า ทำอะไรไม่ได้ ต้องตรวจภาวะ คอพอกในเด็กนักเรียน ได้นำสารไอโอดีนหยดในน้ำ เด็กก็จะรู้ว่าในน้ำก็ลิตรควรจะหยดสารเท่าไร แล้วให้นักเรียน ดื่ม หรือว่าเกลือที่ใช้ก็เป็นเกลือผสมไอโอดีน ช่วยลดภาวะขาดไอโอดีนได้บ้าง แต่ก็ยังมีอยู่บ้าง ยังต้องไปประชุม สาธารณสุขทุกปี เป็นกรรมการของหน่วยงานไอโอดีน รู้สึกละอายใจ เพราะว่าพวกที่ดูแลฝ่ายท้องถิ่น ฝ่ายโรงเรียน ฝ่ายต่าง ๆ ให้ความสนใจ เอาใจใส่จริงจัง ดังนั้น ทำให้ปัญหาต่าง ๆ หุเลาไป อย่างเช่น โรคมาลาเรียที่ต้องทำ เองอย่างเข้มข้น เดียวนี้ก็ลดปัญหาลง โดยพยายามแก้หลายอย่าง เช่น นอนในมุ้งบ้าง แต่ก็มีที่เขาบอกว่ายังไม่ทันจะเข้ามุ้งเลย ยุงกัดแล้ว ก็ลำบากเหมือนกัน

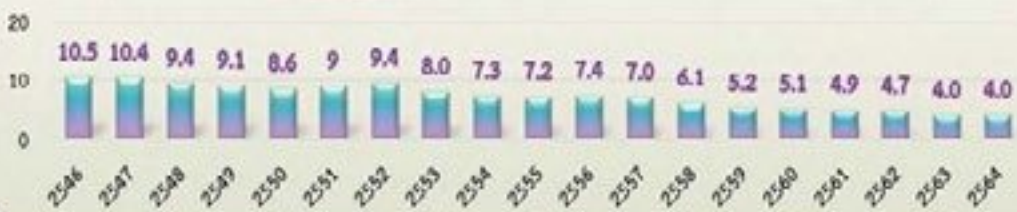
อย่างอาหาร โภชนาการ สุขภาพ ความรู้ต่าง ๆ ทุกสาขาวิชา อย่างทำที่เป็นแปลงเกษตรหรือ กิจกรรมต่าง ๆ นั้น ได้ใช้วิชาต่าง ๆ ตั้งแต่วิชาศิลปะ การร้องเพลง แต่งเพลง การวาดภาพ หรือแม้แต่ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ ก็เรียนจากโครงการเหล่านี้ได้ ทั้งจากนักเรียนและครูแล้ว รุ่นพี่ที่เป็นนักเรียนเก่าก็มา ที่โรงเรียน ตอนที่มิควิดหนังสือหายาก ก็ซื้อหนังสือ ใส่ตู้ไว้ที่ห้องสมุดโรงเรียน ให้เยาวชนในเขตใกล้เคียง นำไปศึกษาได้ครบทุกวิชา แจกทั่วไปทั่วประเทศ

ภาวะน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ของนักเรียนประถมศึกษา ปีการศึกษา 2537-2549

ภาวะเตี้ยของนักเรียนประถมศึกษา ปีการศึกษา 2546-2564

การประเมินภาวะโภชนาการของนักเรียน

การเก็บข้อมูลเป็นระบบมากขึ้น จะเห็นว่า ภาวะน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ของนักเรียนประถมศึกษาปี การศึกษา ๒๕๓๗ ยังคงสูงมากถึง ๓๗ เปอร์เซนต์ ค่อยดีขึ้นจน พ.ศ. ๒๕๔๙ ลดลงเหลือเพียง ๑๑.๖ เปอร์เซนต์ และตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๖ เป็นต้นมา เราดูเรื่องภาวะเตี้ยของนักเรียนประถมศึกษา จะเห็นว่านักเรียนมีภาวะโภชนาการที่ดีขึ้น สะท้อนถึงความ มั่นคงทางอาหารและโภชนาการที่ดีขึ้น ก็ดีใจที่ทำได้ มีผลที่ดีเกิดขึ้น การแก้ไขเรื่องน้ำหนักน้อยไม่ยาก แต่การแก้ไขเรื่องความสูงไม่ถูกต้องตามวัยค่อนข้าง จะลำบากหน่อย อาจจะมีภาวะอ้วนหรือโภชนาการ เกินเข้ามา เราต้องใช้ในเรื่องโภชนาการและวิชาการ ทางกีฬาหรือพลศึกษาเข้าช่วยด้วย บางครั้งเด็กก็โมโห ที่ว่าเราลดอาหารลง เด็กบอกว่าที่บ้านเขาก็มีกิน อร่อย กว่าที่นี้ด้วย ต้องไปอธิบายหรือชี้แจงทางผู้ปกครอง หรือครอบครัวด้วยว่าปัญหาคืออะไร

นอกจากน้ำหนักส่วนสูงแล้ว ยังมีการควบคุม การขาดสารไอโอดีน ปีการศึกษา ๒๕๓๗ ยังสูงถึง ๒๐ เปอร์เซนต์ ปีการศึกษา ๒๕๔๒ ลดลงต่ำกว่า ๕ เปอร์เซนต์ และลดลงเรื่อย ๆ แต่ก็ยังคงให้น้ำดื่มเสริม ไอโอดีน และใช้เกลือเสริมไอโอดีนอยู่ไม่ใช่เฉพาะแต่ นักเรียนในโรงเรียน ผู้ปกครองของเด็กเราก็ต้องไปด้วยโดยเฉพาะหญิงมีครรภ์ ถ้าเห็นไม่ทันขาดสารไอโอดีน ค่อนข้างจะอันตรายที่จะมีผลต่อทารกในครรภ์ด้วย ก็ต้องค่อย ๆ แนะนำกัน ทางสาธารณสุขและโรงเรียนหรือ ผู้นำท้องถิ่นต้องช่วยกันพูด แม้แต่โรงเรียนก็พยายามเพิ่มสารไอโอดีนลงในผักและไข่ไก่ ฟนสารไอโอดีนลงบนผัก เหมือนใส่ปุ๋ยทางใบ และการเติมไอโอดีนลงในอาหารไก่ เป็นต้น

การควบคุมการขาดสารไอโอดีน

ตอนนี้ทางโรงเรียนมีหน่วยงานมากมาย มีทั้งโรงเรียนกระทรวงศึกษา โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนพระปริยัติธรรม มีพระอาจารย์ต่าง ๆ ก็มาร่วมกิจกรรมกับเรา พระอาจารย์เรียนปริญญาโท ด้านสิ่งแวดล้อม ช่วยกันกับอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาจัดการศึกษาให้ ทั้งพระอาจารย์และครูชาวราษ ก็ได้ประโยชน์ ไม่เฉพาะผู้บริหารการศึกษา แต่เป็นพระเถระเทศน์โปรดชาวบ้านช่วยเหลือสอนชาวบ้านใน เขตใกล้ ๆ อย่างตอนที่มีปัญหาเรื่องการศึกษา เด็กชาวบ้านใกล้ ๆ วัดก็เข้ามาเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ได้ถวายโทรศัพท์ไปใช้เพื่อการศึกษา เด็กในท้องถิ่นที่ไม่มี เขาก็ตั้งเสาโทรศัพท์บ้างหรือว่ายังใช้เครื่องมือเครื่อง มีอย่างอื่น ๆ ไม่ได้เฉพาะพระเถระในวัด แถวบ้านญาติโยมก็ได้มีโอกาสศึกษา

การทำเกษตรในโรงเรียน ยังสอนให้นักเรียนรู้จักเรื่อง การจัดการน้ำและการอนุรักษ์น้ำด้วย นี่เป็น พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ท่านมาดู ว่าที่ทำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ท่านเคยมีพระราชกระแสในงานพระราชทานปริญญาบัตร ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หลังจากนั้นก็มา รับสั่งด้วยว่า กิจกรรมที่ทำอยู่ดีแล้ว ควรจะทำ เรื่องการจัดการน้ำอนุรักษ์น้ำด้วย ก็เห็นว่า บางครั้งใช้แบบไม่ระวัง เช่น เด็กล้างขามเปิด ถังน้ำ ใช้มือเดียวจุ่มจาน แล้วก็แกว่งไปได้น้ำ ก็เปลืองน้ำ ก็ต้องไปสอนการล้างขาม น้ำที่มีใช้ ในโรงเรียนก็มีน้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำเพื่อการเกษตร ควรจะมีใช้อย่างเพียงพอตลอดปี เพราะเป็นปัจจัย สำคัญต่อการมีสุขภาพโภชนาการที่ดีและแข็งแรง

การจัดการน้ำสำหรับทำการเกษตร ปัจจุบัน มีการฝึกอบรมที่ทางชลประทานเรียกชื่ออย่างไพเราะว่า ยุวชลกร เพื่อให้นักเรียนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าประโยชน์ของน้ำ เรียนรู้เกี่ยวกับการชลประทาน ซึ่งเป็นความรู้ที่สำคัญ มีความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่และระบบชลประทาน ในอนาคตยุวชลกรเหล่านี้จะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการจัดการน้ำเพื่อการเพาะปลูก นำไปสู่ความยั่งยืนทั้งในการอนุรักษ์น้ำและเกษตรกรรม

น้ำดื่มน้ำใช้ พยายามให้นักเรียนมีดื่มใช้อย่างเพียงพอและต้องสะอาดตามมาตรฐาน ซึ่งจะมีความแตกต่างกัน นักเรียนที่อยู่บนภูเขาใช้ประปาภูเขา ซึ่งมีการปนเปื้อนจุลินทรีย์ แร่ธาตุแขวนลอย ในบางพื้นที่ ขุดน้ำบาดาล ทำถังเก็บน้ำฝนและวางน้ำฝนบนชายคา บางครั้งก็ไม่สะอาด เพราะว่ามีพวกนกมาถ่ายมูลลงในน้ำ ถ้าจะดื่มก็ต้องพัฒนาให้ได้มาตรฐาน การพัฒนาให้ได้มาตรฐานมีกรรมวิธีต่างกัน หลัก ๆ สมัยก่อนเด็ก ๆ ก็ใช้เรียกว่า ๓ ตุ่ม มีกรองกรวด ทรายหยาบ ทรายละเอียด ถ่าน เพื่อบำบัดน้ำเบื้องต้นก่อนจะนำไปใช้ต่อไป ถ้าตม่น้ำจะช่วยฆ่าจุลินทรีย์ ก็ต้มแค่ชนิดเดียวเวลาที่เดียวพอเดือด ไม่ใช่ต้มจนน้ำระเหยหมด ก็ต้องระวัง บางทีเอาตม่น้ำใส่ บางครั้งวางน้ำไม่ตรง น้ำไม่ลงตม่น้ำ ก็ต้องคอยสังเกต

บางแห่งที่น้ำเป็นสนิม ต้องใช้ระบบ Reverse Osmosis (RO) ซึ่งแพง เครื่องกรองสมัยใหม่ก็มีการล้าง ทำความสะอาดตามวงจรเสมอ มีการกรองแบบหยาดก่อน ถ้าไม่มีระบบแบบหยาดแบบสมัยใหม่ ก็จะทำให้ อายุการใช้งานสั้นลงหรือไส้กรองก็จะเสียง่ายต้องเปลี่ยน แม้จะมีเทคโนโลยีต่าง ๆ มาช่วย แต่สิ่งที่ขาดคือ การปลูกฝังนักเรียนให้ใช้น้ำอย่างประหยัด เพื่อช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ หมุนเวียนการใช้น้ำ เช่น น้ำจาก โรงครัวมาใช้รดแปลงผัก ตรวจสอบการแตกรั่วของท่อน้ำและก๊อกน้ำตามจุดต่าง ๆ ล้างทำความสะอาด ที่กรองน้ำตามวงจร โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมเรียนรู้ร่วมกันและช่วยกันทำ อีกทั้งช่วยกันดูแลรักษาแหล่งน้ำด้วย

จากโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน นักเรียนลงมือทำการเกษตร ผลิตอาหารด้วยตัวเอง เน้นให้ นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการผลิตที่ไม่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม เรียนรู้การอนุรักษ์ดิน การจัดการกับวัสดุเหลือทิ้ง โดยนำกลับมาใช้ใหม่ มีการทำและการใช้ปุ๋ยหมัก ใช้สารชีวภาพที่นักเรียนผลิตขึ้นเอง จากวัสดุเหลือทิ้ง

ในโรงเรียนควบคุมและกำจัดศัตรูพืช รวมทั้งใช้วิธี ธรรมชาติในแปลงเกษตรของโรงเรียน เพื่อหลีกเลี่ยง การใช้สารเคมีอันตราย ผลผลิตที่ปลอดภัยจากสารเคมี ทั้งยังไม่มีสารตกค้างในธรรมชาติ ได้อาหารสดมาใช้ เป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหารกลางวัน และยัง สร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน

การที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ มีโอกาสได้ สัมผัสธรรมชาติ ต้นไม้ ดิน และน้ำ ได้ดูแล เรียนรู้ ถึงความสัมพันธ์ระหว่างกัน เป็นวิธีที่ช่วยปลูกฝัง ทำให้นักเรียนเกิดความรักและอยากจะทำดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไป

พื้นที่โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน สามารถใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนได้ใน หลายวิชา นอกเหนือจากความรู้ทางเกษตรนักเรียนก็ยังได้รับความรู้ทางวิชาการอื่น ๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น การติดตามการออกไข่ของไก่ไข่ การติดตามดูแลการเจริญเติบโตของพืชที่ปลูก การเตรียมอาหารปลาอาหารไก่ นักเรียนต้องจดบันทึกข้อมูล ชั่ง ตวง วัด รู้จักชื่อเครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ ดังนั้น นอกจากได้ความรู้เกษตรแล้ว นักเรียนยังได้เรียนทั้งคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ภาษาไทย ศิลปะ ภาษาอังกฤษ และอื่น ๆ

ไปพร้อมกันด้วย จึงเกิดแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร บูรณาการเรื่องเกษตรกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่มสาระ ซึ่งขณะนี้ก็มีมีการดำเนินการไปแล้ว ประโยชน์ ที่ได้รับอีกอย่างหนึ่งคือ ทำให้นักเรียนได้ออกมาเรียนรู้ นอกห้องเรียน ได้เรียนรู้และสัมผัสกับธรรมชาติด้วย

นอกจากนี้ นักเรียนยังได้บันทึกกิจกรรมเกษตร เพื่ออาหารกลางวันเป็นประจำทุกวันจากกิจกรรมเกษตรที่ นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองในแต่ละวัน ก็ให้นักเรียน บันทึกว่าวันนี้ทำอะไรบ้าง นอกจากได้ฝึกฝน และทบทวนงาน เกษตรที่ทำแล้ว ยังช่วยส่งเสริมพัฒนาในด้านการเขียนภาษา

ไทย การอ่าน รวมทั้งการใช้ความคิดวิเคราะห์เป็นลำดับขั้นตอน ด้วยการเขียนบันทึกนี้สามารถฝึกเขียนได้ทุกชั้น โดยเราเริ่มตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ซึ่งนักเรียนได้เข้าร่วมทำการเกษตรของโรงเรียนแล้ว ไปจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลายก็ทำกัน โรงเรียนจะเก็บข้อเขียนของนักเรียนมาให้อ่าน ก็ได้อ่านเป็นประจำ เห็นว่านักเรียนเอาใจใส่และจริงจังต่อการเขียนบันทึก เขาเขียนลายมือสวย เขียนภาษาที่ใช้ได้ ฝึกหัดนักเรียนชั้นเด็กจะเขียนน้อยหน่อย ชั้นโตขึ้นก็มีความละเอียดของเนื้อหามากขึ้น เก็บผลผลิตได้แล้วนำไปขาย คิดคำนวณจำนวนเงินที่ขายได้ด้วย

การสร้างความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการ
สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอด ๔๐ กว่าปีนี้ทำให้เห็นว่า โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันเป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการที่ยั่งยืน

ประการแรก คือ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียน ทำให้พื้นที่ของโรงเรียนกลายเป็นระบบอาหารที่ยั่งยืน มีหน้าที่ผลิตอาหารอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ แปรรูปอาหาร รวมทั้งผลิตปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ทำหน้าที่กระจายผลผลิตอาหารและผลิตภัณฑ์จากการแปรรูปสู่ผู้บริโภค โดยนักเรียนทำผ่านระบบสหกรณ์ในโรงเรียนแล้วไปที่โรงครัว นอกจากเป็นแหล่งอาหารที่ยั่งยืนของนักเรียนในโรงเรียน ทำให้นักเรียนมีอาหารกลางวันบริโภคทุกวันแล้ว สำหรับนักเรียนบ้านไกลก็จะเป็นแหล่งอาหารทั้ง ๓ มื้อด้วย ทั้งยังกระจายอาหารด้วยระบบสหกรณ์สู่ผู้ปกครองคนในชุมชน เป็นตัวอย่างของการสร้างความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการที่ยั่งยืน

บางที่เขาเรียกว่าใช้ผักหัดเฉย ๆ เพราะว่าในบางชุมชน ความเชื่อของเขาก็กังไม่เหมือนกัน เช่น ชุมชนที่เขาจะไม่บริโภคสัตว์เลื้อย หรือว่าเขาจะกินใช้เฉพาะสัตว์ที่อยู่ในป่าคือ ไปจับมา ให้เขาฝึกหัดทำแล้ว ก็นำไปขายแก่ชุมชนอื่น ๆ ที่เขาบริโภคอาหารพวกนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นชุมชนเดียวกัน เราก็อนุโลมโอนอ่อนตาม ประเพณีวัฒนธรรมของแต่ละแห่งคือ ให้เขามีสุขภาพอนามัยที่ดีได้โดยไม่ต้องไปขัดแย้งกับความเชื่อของชุมชน

บางทีในกรุงเทพฯ ก็เกิดภัยพิบัติ เช่น เมื่อมีอุทกภัยน้ำท่วมในกรุงเทพมหานคร ปี ๒๕๕๔ ก็ได้รับ รายงานว่าที่โรงเรียนบำรุงรวิวรรณาวิทยา เขตดอนเมือง สังกัดกรุงเทพมหานคร เปิดเป็นศูนย์พักพิงโรงเรียน ประกอบอาหารเลี้ยงผู้พักพิง โดยระยะ ๒-๓ วันแรกได้ใช้คลังเสบียงของโรงเรียนเอง นั่นก็คือวัตถุดิบอาหาร ในแปลงเกษตร ทั้งผักและปลา เป็นผลจากการเกษตรในโรงเรียน ครูเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้นักเรียนรับรู้ นักเรียน เกิดความภาคภูมิใจที่ผลงานของพวกเขาได้มีส่วนช่วยเหลือคนอื่น ๆ

บางที่เขาไม่ต้องการที่จะฆ่าสัตว์ เช่น ปลา บางครั้งไม่อยากจะฆ่า เราก็ส่งเสริมให้เขาเลี้ยงพวกปลา สวยงาม แล้วก็ขายได้เงินมาซื้ออาหาร มีต้นทุน เราก็ก่อนออกไป แก้ปัญหาไปตามที่ชุมชนนั้นเขาเชื่อ และ เมื่อเกิดการแพร่ระบาดโควิด ทำให้หลายพื้นที่ได้ผลกระทบ เช่น ออกไปซื้อของภายนอกไม่ได้หรือไม่ก็มีของ ภายนอกเข้ามาขายในหมู่บ้าน หลายครอบครัวมีปัญหาทางการเงิน โรงเรียนก็กลายเป็นแหล่งอาหาร สามารถ ผลิตและแจกจ่ายอาหารให้กับครอบครัวเด็กและประชาชนในชุมชนได้

ประการที่สอง โรงเรียนจำนวนหนึ่งประสบความสำเร็จในการเกษตรในโรงเรียนจนสามารถพึ่งตนเอง ได้ สามารถผลิตปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ทั้งขยายพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ไว้ใช้เอง การทำปุ๋ยหมักน้ำหมักชีวภาพสำหรับ ปรับปรุงบำรุงดิน จึงได้มีการขยายกิจกรรมเกษตรไปยังครัวเรือนและชุมชน ทำให้มีการทำเกษตรเพิ่มขึ้น เกิดการพัฒนาแหล่งอาหารเพิ่มขึ้น รวมทั้งการที่ผู้ปกครองเด็กมาช่วยทำกิจกรรมในโรงเรียน ถือว่าเป็นวิธีหนึ่ง

ที่ถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีไปสู่ชุมชน และก็ผลิตให้แก่ชุมชน ซึ่งนำมาซึ่งอาหารให้แก่ชุมชนอีกทางหนึ่ง

นอกจากโรงเรียนให้ความรู้แก่ชุมชน ชุมชนก็มาให้ความรู้แก่โรงเรียน ที่เราเรียกกันว่าเป็นปราชญ์ท้องถิ่น เรามีโครงการ เช่น การทอผ้า การตัดเย็บเสื้อผ้าก็มีทั้งชาวบ้านกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มปราชญ์ ชุมชน บางโรงเรียนก็เก่ง เช่น สร้างเครื่องฟอกไข่ได้ด้วยตนเอง

ประการที่สาม ถือว่าเป็นผลลัพธ์ระยะยาวที่ต้องใช้เวลา พวกที่เป็นศิษย์เก่าโรงเรียน ตชด. จบปริญญาตรี มีทั้งวิศวะ บัญชี บริหาร พัฒนาสังคม เกษตร พลศึกษา ก็มีที่มาประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้วย มีคนที่เป็นครู เป็นบุคลากรทางการแพทย์ แพทย์ พยาบาล และอื่น ๆ เป็นทหาร ตำรวจ ก็หลากหลาย ที่ในเมืองเรามีอาชีพอะไร นักเรียนทุนเหล่านี้ก็ไปเป็น จนกระทั่งมีทุกอย่าง และความรู้ที่เรียนที่โรงเรียนเอาไปประกอบอาชีพด้วย เท่าที่ตัวเองสัมผัสมา

แล้วสิ่งที่เขาเอาไปทำเกษตรผสมผสานทั้งไว้บริโภคและจำหน่าย ปลุกข้าว ปลุกผักออร์แกนิก ปลุกไม้ผล เพาะต้นกล้าพวกไม้ป่าเศรษฐกิจ เลี้ยงสุกร แปรรูปผลผลิตการเกษตรส่งจำหน่ายทั่วประเทศ และขายออนไลน์ เช่น ทำกล้วยอบ ผงกล้วยดิบ บุคคลเหล่านี้ได้ผ่านโครงการ ได้เห็นว่าการเกษตร

เกษตรกรรุ่นใหม่

เพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียน ได้มีส่วนปลูกฝัง บ่มเพาะ ชัดเกล้า เด็กเหล่านี้ให้ทำอาชีพเกษตร ก็เป็นการช่วยสร้างเกษตรกรยุคใหม่ให้กับชุมชน สังคมด้วย

ประการที่สี่ ตัวอย่างของความยั่งยืนของโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันที่โรงเรียน ตชด. รัฐบาลได้กลับไปทบทวนเรื่องโครงการอาหารกลางวันที่ทำเนียบงานมา และใน พ.ศ. ๒๕๓๕ ออกเป็นพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๕ ตั้งแต่นั้นมานักเรียนทุกคนมีอาหารกลางวันรับประทานครบทุกวันเรียน โดยรัฐจ่ายเงินค่าอาหารกลางวันให้เป็นรายหัว ส่งผลในวงกว้าง ไม่เฉพาะนักเรียนในโรงเรียนที่ทำ

ประการที่ห้า ประสบการณ์ที่ทำมาก็ขยายไปในโรงเรียนต่างประเทศ ในต่างประเทศเขาก็มาดูงานที่โรงเรียนบ้าง ถ้าเป็นในช่วงปี ๓ ปีนี้เขามาไม่ได้ เราก็ติดต่อกันทางออนไลน์ พอจะทำได้ นักเรียนก็ประมาณ ๑๐ ประเทศ (ข้อมูลในปี ๒๕๖๕)

ยังมีเรื่องอีกเยอะ แต่ขอสรุปว่า

ช่วงเวลาที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายและรวดเร็ว ประเทศไทยและทั่วโลกเผชิญกับปัญหาที่ทำนายไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภาวะโลกร้อน สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ทรัพยากรธรรมชาติลดลง ก็ส่งผลโดยตรงต่อการผลิตในภาคเกษตร การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสู่สังคมผู้สูงอายุ ส่งผลให้แรงงานในภาคเกษตรลดลง รวมทั้งภัยพิบัติต่าง ๆ และโรคอุบัติใหม่ เช่น โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อระบบอาหารและความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการทั่วโลกทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

เท่าที่ประสบการณ์เฉพาะ ๔๒ ปีนี้ เริ่มต้นที่โรงเรียน เพราะโรงเรียนเป็นสถานที่ที่เด็กทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ เป็นพื้นที่เชื่อมโยงการพัฒนาทั้งอาหาร โภชนาการ สุขภาพอนามัย การศึกษา การงานอาชีพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเวลาต่อมาก็เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การพัฒนาสู่ครอบครัวและชุมชนได้ง่าย เกิดเป็นรูปแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

การเน้นให้นักเรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องนั้น ทำให้นักเรียนได้ความรู้และพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต มีความตระหนักถึงสำคัญของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวเขา ทั้งแหล่งอาหาร แหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เราได้พยายามเตรียมเด็กและเยาวชนของเรา ไม่เฉพาะในด้านการรู้หนังสือเท่านั้น แต่เรายังสร้างเขาให้เป็นคนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและความเป็นพลเมืองโลกด้วย ไม่ใช่เฉพาะพลเมืองของชาติเรา

ก่อนจบ ก็ขอเอาของเก่ามาขายใหม่ เคยกล่าวสุนทรพจน์ไว้ในที่ประชุม UN ระดับผู้นำด้านนโยบายระบบอาหารโลก เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๔ ว่า

“...ประเทศไทยก็มีศักยภาพเทียบเท่ากับประเทศอื่น ๆ ที่โรงเรียนเป็นสถานที่ที่让孩子们ทุกคน能够เข้าถึงได้ เปรียบเสมือนศูนย์กลางของสมาชิกในชุมชน ดังนั้น โรงเรียนจึงเหมาะที่จะเป็นสถานที่สำหรับการพัฒนาด้านอาหาร สุขภาพ และการศึกษา เพื่อให้บรรลุวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน...”

ขอบคุณทุก ๆ ท่าน

“...การพัฒนางานทุกสิ่งทุกอย่างให้เจริญขึ้นนั้น
จะต้องสร้างและเสริมขึ้นจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ก่อน.

ถ้าพื้นฐานมั่นคงก็พัฒนาได้อย่างง่ายและรวดเร็ว
แต่ถ้าพื้นฐานไม่มั่นคง ก็ยากจะพัฒนาให้ได้ดี. ...

นอกจากจะมุ่งพัฒนางานให้เจริญรุดหน้าแล้ว
แต่ทุกคนยังต้องพยายามรักษาพื้นฐานเดิมให้มั่นคงแน่นอนอยู่ตลอดเวลาด้วย.

อีกประการหนึ่ง การทำความเจริญก้าวหน้าหรือการพัฒนาขึ้น

ถ้าไม่ดำเนินไม่ควรทำอย่างเร่งรีบ. ทางที่ดี

ควรค่อยสร้างค่อยเสริมขึ้นไปเป็นขั้นตอนตามลำดับ

เพื่อสักได้มีโอกาสพิจารณาปรับปรุงด้วยความพอใจและมั่นใจ.

ถ้าจำเป็นต้องกระทำการก่อน ก็ให้ระมัดระวังตั้งใจทำเป็นพิเศษ

ด้วยความมีสติรู้เท่าทันตลอดเวลา. ผลการพัฒนาที่บังเกิดขึ้น

จึงจะแน่นอน มีหลักเกณฑ์ และเป็นประโยชน์แท้แต่ฝ่ายเดียว...”

พระราโชวาท

ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร

๑๘ ตุลาคม ๒๕๓๘

๒

ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท
เจ้าหญิงแห่งปวงประชา

ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท เจ้าหญิงแห่งปวงประชา

บทสัมภาษณ์ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล
กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา อดีตเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และ อดีตเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้เล่าถึงประสบการณ์การถวายงานตามรอยเบื้องพระยุคลบาท สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มามากกว่า ๔๐ ปี ตลอดจนหลักการทำงาน ของพระองค์ที่ทรงทุ่มเทเพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้ประชาชนได้มีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

จุดเริ่มต้นการถวายงาน สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

ผมได้มีโอกาสถวายงาน
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
สยามบรมราชกุมารี นับตั้งแต่วันที่
รับตำแหน่งเลขาธิการคณะกรรมการ
พิเศษเพื่อประสานงานโครงการ
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือ
เลขาธิการ กปร. เพราะภารกิจของ
สำนักงาน กปร. ตามระเบียบสำนัก
นายกรัฐมนตรี ไม่ได้กำหนดให้
ถวายงานพระบาทสมเด็จพระบรม

ชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระองค์เดียว แต่รวมถึงพระบรมวงศานุวงศ์ด้วย
เราจึงต้องถวายงานทุกพระองค์ และแต่ละพระองค์จะทรงมีพระราชกิจเฉพาะพระองค์ด้วย สมัยก่อนจึงตามเสด็จ
กันทั้งวัน บางพระองค์เสด็จฯ ออกตอนเช้า ตอนบ่าย บ่ายแก่ กลางคืน เราต้องจัดคิวเอง ถ้านับการถวายงาน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ในฐานะเลขาธิการ กปร. ตั้งแต่ปี ๒๕๒๔ จึงนับรวมถึงการ
ถวายงานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ไปพร้อม ๆ กันด้วย

ทรงงานด้วยความเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาตามภูมิสังคม

ผมจำได้ว่าได้ถวายงานพระองค์
โครงการแรกคือ โครงการเกี่ยวกับ
โภชนาการของเด็กในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ เนื่องจากผลจาก
การสำรวจพบว่าเด็กในพื้นที่ดังกล่าวนี้
มีลักษณะขาดแคลนอาหาร ได้รับ
โภชนาการไม่ครบถ้วน จึงมีพระราชดำริ
เกี่ยวกับเรื่องนี้ให้เข้าไปดูแล โดย
สำนักงาน กปร. ดูแลสนับสนุนงบประมาณ
และประสานหน่วยงานทางด้านนโยบาย
เข้ามาช่วยสนับสนุนอีกแรงหนึ่ง การทำงาน
จึงสะดวกเพราะเวลาพระบาทสมเด็จพระ
พระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพล
อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

เสด็จแปรพระราชฐานไปสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เราจึงได้ถวายงานของทั้งสองพระองค์

ตอนนั้นจำได้อย่างแม่นยำว่า ในเรื่องนี้มีข้อสังเกตที่รับจากการสัมผัสครั้งแรก ๆ ของโครงการ ในพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี คือ **ทรงงานด้วยความเข้าใจของที่มา ของเหตุและผล ไม่ได้ทรงทำเพราะความรู้สึกว่าเขาอดอยาก** จำได้ว่า มีการสำรวจเพื่อหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาว่าเด็กในพื้นที่ขาดแคลนโภชนาการอย่างไร ที่น่าทึ่งที่สุดคือ พระองค์ทรงพยายามแสวงหาไปถึงสาเหตุจริง ๆ ไม่ได้ศึกษาอย่างผิวเผินเหมือนที่เรามองว่าขาดแคลนคือขาดแคลน อดอยากคืออดอยาก แล้วก็ไปเติมให้

จากการศึกษาในเชิงลึกทำให้พบว่าสาเหตุที่เกิดการขาดแคลนโภชนาการในเด็กมาจากวิถีชีวิตของคนที่ในพื้นที่ นอกจากอาหารไม่พอมันครบ ๕ หมู่แล้ว ยังมีปัญหาจากวิถีชีวิตด้วย เพราะเมื่อตื่นนอนตอนเช้า ภารกิจแรกของแม่คือการไปกรีดยาง เสร็จแล้วต้องไปเก็บน้ำยางส่งไปตากเป็นยางแผ่น กว่าจะกลับบ้านเกือบ ๑๐ โมงกว่า ดังนั้นอาหารมื้อแรกที่ถึงท้องเด็กคือหลัง ๑๐ โมง ตอนแรกผมคิดว่าเพราะความยากจน หรือมีปัญหาด้านการเงิน แต่เมื่อศึกษาลึก ๆ แล้วกลับพบว่า เป็นเพราะวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ดังกล่าว

เราเองทำงานอยู่สภาพัฒน์ บางครั้งไม่ได้ศึกษาลงรายละเอียดถึงขนาดนั้น ขาดแคลนอะไรก็เติมให้ เพราะฉะนั้นในการทรงงานนั้นจะเห็นว่าพระองค์ทรงพิจารณาถึงวิถีการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงใช้คำว่า **“ภูมิสังคม”** คือ ต้องดูวิถีชีวิตของคนในสังคมแต่ละแห่ง ไม่เช่นนั้นเราอาจจะหลงทางแก้ปัญหาไม่ถูกจุด และสิ่งที่สำคัญคือ ไม่ใช่การแก้ปัญหาโดยเข้าไปเติมเต็มแบบข้าราชการทำ ขาดสิ่งไหนก็ไปเติมสิ่งนั้น แต่**พระองค์ทรงพิจารณาในลักษณะที่ทำให้เกิดความยั่งยืนด้วย** เป็นต้นว่า พระองค์ทอดพระเนตรเห็นวัฒนธรรมการเลี้ยงแพะ ชาวอิสลามกับแพะเป็นของคู่กัน ทรงพิจารณาว่าทำอย่างไรจึงจะนำสิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวันของพวกเขามาใช้แก้ปัญหา จึงทรงพระราชดำริให้ทำโครงการเลี้ยงแพะพันธุ์นม อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ เพราะทรงเห็นว่าเขาเลี้ยงอยู่แล้ว เลี้ยงตรงนั้น กินตรงนั้น แพะก็อยู่ในคอก แทนที่เราจะไปแจกนมที่โรงเรียน ตื่นเช้าขึ้นมารีดนมแพะให้เด็กได้กิน แก้ปัญหาด้วยการเติมเต็มตามวิถีชีวิตซึ่งเป็นเทคนิคที่ดี โครงการนมแพะนี้มีทุกบ้านในภาคใต้ พื้นที่ที่ทรงงานมีคอกแพะอยู่แล้วทุกบ้าน อย่างนี้เป็นต้น

ไม่ใช่แค่เรื่องโภชนาการเท่านั้น ยังมีเรื่องการศึกษาที่ทรงพระราชดำริไปพร้อม ๆ กันด้วย มีอยู่ช่วงหนึ่งที่พระองค์เสด็จฯ ไปในที่ต่าง ๆ และทรงงานหนักมาก คือ ในระหว่างที่ปฏิบัติงาน ผมจำได้ว่ารับหมายเสด็จฯ ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีแล้วตกใจ

เพราะเสด็จฯ ไปทรงงานครั้งหนึ่ง ๓๐ จุด บางครั้ง ๔๐-๕๐ จุด เราต้องศึกษาด้วยว่าจะเสด็จฯ ได้อย่างไร ๓๐-๕๐ จุด พระองค์ทรงทำแผนที่ด้วยกระบวนการ Remote Sensing ซึ่งตอนนั้นระบบดิจิทัลและระบบดาวเทียมเริ่มพัฒนา นอกจากทำเป็นระบบ GIS แล้ว ทรงเช็คพื้นที่แต่ละจุดเพื่อทำ spot ให้ข้อมูลตรงกัน แล้วจึงเสด็จฯ ไปในพื้นที่ซึ่งแต่ละจุดเร็วมาก จำได้ว่าช่วงนั้นเดินกันทั้งวัน ตอนนั้นระยะแรก ๆ มี ๒ รายการนี้ที่ผมยังไม่รู้สืมเลยคือ งานวิจัยเรื่อง การศึกษาความถูกต้องของแผนที่การใช้ที่ดินจากภาพถ่ายดาวเทียมรายละเอียดสูงซึ่งจำแนกโดยคอมพิวเตอร์บริเวณจังหวัดนครราชสีมา และงานวิจัยเรื่อง การใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการพัฒนาพื้นที่เกษตร ในอำเภอพัฒนานิคมและชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นงานของพระองค์เองแยกจากงานของในหลวงรัชกาลที่ ๙ ผมก็ถวายนมาเรื่อย ๆ

จนกระทั่งปี ๒๕๓๑ ได้มีการก่อตั้งมูลนิธิชัยพัฒนาขึ้น ระยะนั้นพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงดำรงตำแหน่งเป็นองค์นายกกิตติมศักดิ์ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานกรรมการ พระองค์ทรงงานบริหารทั่วไปเกี่ยวกับมูลนิธิชัยพัฒนาดังแต่เริ่มก่อตั้งมาโดยตลอด จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ เสด็จสวรรคตในปี ๒๕๕๙ ในระเบียบของมูลนิธิฯ ได้ระบุไว้ว่าให้สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับพระราชภารกิจในการบริหาร โดยทรงดำรงตำแหน่งองค์นายกกิตติมศักดิ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงฝากไว้

เมื่อผมเกษียณฯ จากตำแหน่งเลขาธิการ กปร. จึงรับตำแหน่งเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนาเพียงตำแหน่งเดียว ตั้งแต่ปี ๒๕๔๒ เป็นต้นมาจนบัดนี้ ถวายนโดยตรง งานของมูลนิธิชัยพัฒนาเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่ง พระองค์ทรงมีงานอีกมากมาย มีหลายมูลนิธิที่ทรงดูแลรับผิดชอบ ซึ่งเป็นที่น่าประทับใจสำหรับผมคือ กิจกรรมของแต่ละมูลนิธิไม่ใช่งานทำนองเดียวกัน แต่มีความหลากหลาย ตั้งแต่วิทยาศาสตร์ จนกระทั่งประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ดนตรี กิจกรรมครอบคลุมทุกเรื่อง แสดงให้เห็นถึงความชำนาญการของพระองค์นั้นมีความหลากหลาย ยากที่จะมีใครคนใดคนหนึ่งทำได้ คนส่วนมากถนัดด้านใดก็จะเน้นไปเฉพาะด้านนั้น ๆ

นอกจากทรงปฏิบัติพระราชกิจได้หลากหลาย ยังทรงดูแลคนตั้งแต่คลอดออกมาจนถึงเชิงตะกอน และในระหว่างทางทรงดูแลเรื่องการศึกษา โดยเฉพาะคนพิการ ทรงสนพระราชหฤทัยเป็นพิเศษ เช่น ทรงพยายามจัดหาหาเทียมให้ ทรงสร้างโรงเรียนโดยเฉพาะสำหรับเด็กพิการ เป็นต้น

ทรงงานรอบด้าน ครบคลุมทุกมิติ ได้อย่างสมบูรณ์แบบ

ถ้ามองในฐานะคนนอก เราจะเห็นว่าพระองค์ทรงมีพื้นฐานการเรียนรู้ทางด้านอักษรศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังเกตเห็นได้จากเวลาทรงงานวิชาการ อย่างสภาพนั้นจะพิจารณาวิเคราะห์โครงการจากหลักต้นทุน ผลประโยชน์ ว่าลงทุนเท่านี้จะคืนทุนในระยะเวลาเท่าไร แต่ด้วยพระองค์ทรงเป็นนักประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ ทำให้แต่ละโครงการที่ทรงรับผิดชอบจะพิจารณาอย่างรอบด้านครอบคลุมหลายมิติ งานของพระองค์จึงมีความสมบูรณ์แบบ เพราะมนุษย์เราไม่ใช่วัตถุสิ่งของ ที่จะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทางด้านวัตถุเพียงอย่างเดียว

ยกตัวอย่างโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มีคุณป้าท่านหนึ่งซึ่งเป็นคหบดีอยู่ในพื้นที่ ถวายที่ดิน และห้องแถวริมน้ำ จำนวน ๓๒ ห้อง พื้นที่เป็นลานเป็นสวนด้วย แรก ๆ รับสั่งว่าจะทำอะไรดี เพราะอยู่ในสภาพทรุดโทรม ผมพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่คุ้มค่ากับการลงทุน แต่พระองค์ทรงคำนึงว่า สมัยนี้หมู่บ้านที่เป็นชุมชนริมน้ำหายาก และถ้าพิจารณาในมิติด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม จะพบว่าสิ่งเหล่านี้เป็นซอฟพาวเวอร์อย่างแท้จริง เราจึงนำวิถีชีวิตที่อยู่ตรงนี้ สวนมะพร้าวที่ปลูกมา ๑๐๐ ปีแล้ว มาจัดแสดงให้ชาวโลกได้เห็น มูลนิธิฯ จึงจัดสรรงบประมาณ ๑๐ กว่าล้านบาท เพื่อพัฒนาพื้นที่โดยนำหลักขาดทุนคือกำไร “Our Lost is Our Gain” ตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงสอนมาดำเนินการ

เราปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ใหม่แต่ยังคงรักษาสภาพแบบเดิมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของเก่า ของโบราณ และเข้ากับวิถีชีวิต แล้วนำชีวิตหลังบ้านออกมาแสดงให้เห็นหน้าบ้าน เพราะประเพณีไทยนั้น เราจะทำขนมหลังบ้าน

แล้วนำออกมาขายหน้าบ้าน เราจึงนำการทำขนม
หลังบ้านออกมาทำหน้าบ้าน ให้นักท่องเที่ยวที่มา
เที่ยวชมได้ศึกษา อย่างการทำขนมผิง ขนมครก ทำว่า
นำฉากชีวิตออกมาแสดง ซึ่งทำได้สำเร็จ เวลาคนเดิน
มาเที่ยวชมสวนมะพร้าวเราให้เด็กมาทำหน้าที่เป็น
ไกด์นำเที่ยว อธิบายรายเป็นกลอนถึงวิธีปอกมะพร้าว
การเลี้ยงชันโรง ทำให้เกิดมูลค่าขึ้นมา

มูลนิธิฯ ไม่ได้ทำอะไรมาแค่หน้าของเก่า
มาแสดงใหม่ ใครมีอะไรก็นำมาขาย อย่างปลาทุ
ขนมหวานก็ทำขาย พิพิธภัณฑ์ขนมหวานจึงเปิดขึ้นมา
เพราะทุกอย่างมีอยู่แล้วในชีวิตประจำวัน เพียงแต่
สำหรับคนในพื้นที่เขาอยู่กับความเคยชิน แต่พอเราชู
จุดเด่นเรื่องนี้ขึ้นมาให้คนไทยหรือต่างชาติที่ไม่เคยรู้จัก
ได้มาดูมาสัมผัส การท่องเที่ยวก็เกิดขึ้น รายอมเสียเงิน
ไปตอนนั้น แต่ผลที่ได้รับกลับมาตอนนี้ มีนักท่องเที่ยวหลังไหลเข้ามาเที่ยวเป็นจำนวนมาก ถือว่าได้กำไร
กลับมาคุ้มเกินคุ้ม และยังได้อานิสงส์เผื่อแผ่ไปทั้งอัมพวาอีกด้วย

ที่ผมพูดมาทั้งหมดนี้ จะเห็นว่าในการทรงงานโครงการอะไรสักอย่าง จะทรงพิจารณาครบทุกมิติ
ซึ่งตรงกับที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงสอนว่า “ทำงานกับสังคมอย่าคิดถึงแต่การนำ
เรื่องต้นทุนและผลประโยชน์มาใช้แค่นั้น ในการช่วยเหลือคนจนควรพิจารณาจากการประเมินประสิทธิภาพ
ของโครงการ (Cost-Effectiveness)” การได้เรียนรู้มาจากพระองค์ทำให้ทัศนคติของผมเปลี่ยนไปมาก
กลับมาคิดพิจารณาว่าจะแก้ปัญหาโดยการใช้งบประมาณให้น้อยที่สุดได้อย่างไร ทำอย่างไรให้ประหยัดที่สุด
แต่ต้องทำได้ ซึ่งต่างจากคำว่า “คุ้มค่าที่สุด” เพราะคำว่าคุ้มค่าที่สุดอาจจะไม่คุ้มค่าก็ได้ ผมจึงได้รับการถ่ายทอด
จากพระองค์มาในเรื่องของความละเอียดอ่อน ประณีต ละเมียดละไมในการพิจารณาโครงการหรือกิจกรรม
ต่าง ๆ ซึ่งทำให้เราเปลี่ยนความคิดไป

ผมยอมรับว่าตอนกลับไปทำหน้าที่เป็นเลขาธิการสภาพัฒน์เพื่อจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ ทำให้
มองข้ามเรื่องเงินไปด้วย จะร่ำรวยอย่างไรถ้าการพัฒนาทำให้สังคมจนวาย ยิ่งเจริญยิ่งขัดแย้ง ยังมีปัญหา
ทั้งสังคม สิ่งแวดล้อม อย่างเรื่อง SDGs (Sustainable Development Goals) สุดท้ายมนุษย์กำลัง
ทำลายตัวเองจากความเจริญที่เราสร้าง คนไทยนี่คิดมาก่อนนะจากสุภาษิตที่ผมจำได้คือ “มนุษย์คือ
ผู้สร้างและผู้ทำลาย” ตอนนี้เห็นชัดเจนเลยว่าสร้างไปพัฒนาไปก้าวหน้าไป แต่ก็ทำลายไปด้วย ตอนนี้
ต้องใส่น้ำยากไปทั่วโลก

กล่าวได้ว่าสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงดำเนินงานตามรอยเบื้องพระยุคลบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงเป็นเสมือนเลขานุการ
ส่วนพระองค์ นอกจากเสด็จฯ ไปทรงงานส่วนพระองค์แล้ว จะตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๙ ไปทุกพื้นที่ซึ่งเป็นที่ทราบกันและเป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้ง

ไม่ทรงงานซ้ำซ้อนกับราชการ

นอกจากทรงงานพัฒนาที่ครอบคลุมในทุกมิติแล้ว การจัดทำโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งแต่ผมทำงานอยู่ที่สำนักงาน กปร. จะไม่ทรงงานหรือทำโครงการซ้ำซ้อนกับหน่วยงานราชการ พระองค์ทรงฉีกแนวทำในสิ่งที่ราชการยังไม่ได้ทำ ดังนั้น โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจึงเน้นไปที่การทำให้ดูเป็นบทเรียน หรือเป็นตัวอย่าง จะไม่ยุ่งกับงานหลักของกระทรวงต่าง ๆ เพราะพระองค์ไม่ทรงมีพระราชอำนาจอะไรที่จะทรงบังคับให้กระทรวงต่าง ๆ ดำเนินการ จึงทรงทำเป็นตัวอย่างเพื่อแสดงให้หน่วยงานต่าง ๆ เห็นว่าโครงการแบบนี้ควรทำอย่างไร โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจึงมีความระมัดระวังมาตั้งแต่ต้น

อย่างตอนนั้นหากเข้าไปในเขตของทหารซึ่งเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ใช้สำหรับเป็นที่ฝึกกำลังพล จะเห็นว่าปัจจุบันกลายเป็นฟาร์มไปหมดแล้ว เพราะได้นำพื้นที่ที่ไม่ได้ใช้มาขุดบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงสัตว์ ปลุกผัก ให้ทหารได้มาเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ ใครชอบด้านไหนเรียนรู้ด้านนั้น พอปลดประจำการก็มีความรู้ติดตัวไปด้วย มีใบรับรองให้ ตอนนั้นหลายหน่วยงานมาร่วมขับเคลื่อน ความจริงแนวความคิดเริ่มจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงเริ่มทำไว้ที่โรงเรียนนายร้อย จปร. ซึ่งดำเนินการอยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้ ทหารที่มาฝึกวิชาทางทหารแล้วให้ฝึกปลูกข้าวด้วย จะได้ปลูกข้าวเป็น เผื่อยกทัพจับศึกยังมีอาหารสำรอง มีสระน้ำอยู่แล้วให้นำปลาไปปล่อย ไปตั้งค่ายที่ไหนไหนความรู้ไปสอนไปช่วยชาวบ้านเขาปลูกผักต่าง ๆ จะได้สามารถไปช่วยเขาได้ แนะนำเขาได้ เราฝึกมาแล้ว ที่โรงเรียนนายร้อย จปร. จึงเป็นจุดเริ่มต้นครั้งแรก แต่ยังไม่ขยายไปที่ไหน ต่อมาสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงขยายผลไปที่ค่ายทหารทั่วประเทศ เห็นจรวดได้ ซึ่งได้ผล เพราะทหารทำเป็นระเบียบมาก เหนือสิ่งใดพอทหารปลดประจำการกลับบ้านสามารถนำความรู้ไปทำต่อที่บ้านได้ พระองค์เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมดูผลงาน ซึ่งพวกเขาทำได้น่าทึ่งมาก

จากการระบาดของไวรัสโควิด-19 เราสังเกตถึงความแตกต่างของประเทศไทยกับประเทศอื่นอย่างเห็นได้ชัด ประเทศอื่นมีเงิน แต่ไม่มีของกินของใช้ขาย เข้าไปในร้านค้าชั้นวางสินค้าว่างหมด เพราะคนแย่งกันซื้อของไปกักตุน ทำให้เรียนรู้ว่าเรื่องสำคัญที่สุดคือ **ความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food Security)** ประเทศสิงคโปร์มีเงินร่ำรวยแต่อาหารไม่มี ต่อมานายกรัฐมนตรีสิงคโปร์จึงได้ประกาศเมื่อปีที่แล้วหลังจากการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ว่า ปีนี้เป็นปีแรกที่สิงคโปร์เริ่มให้ความสำคัญกับ

ความมั่นคงทางด้านอาหาร ๓๐ % จากเดิมตั้งงบประมาณเพื่อพัฒนา ตอนนี้จึงเน้นไปที่ความมั่นคงทางด้านอาหารเป็นหลัก ประเทศไทยไม่มีปัญหาเลย มีของครบทุกอย่าง อาหารการกินเต็มไปหมด สามารถจัดส่งถึงบ้านหรือที่หมายได้ทุกที่ และทหารยังส่งอาหารไปช่วยชาวบ้านได้ ทั้ง ๓ ปีที่ไวรัสโควิด-19 ระบาดสินค้าด้านอาหารยังเต็มชั้น คนไทยทำงานที่บ้าน สั่งซื้ออาหารและสินค้ามาที่บ้าน กลับมาทำงานอีกครั้งอ้วนพิกันทุกคน ทหารที่ปลดประจำการกลับบ้านมีของกิน ทำให้เราเข้าใจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ พระราชทานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้รู้จักคำว่า พอมีพอกิน มีแค่พอกิน แค่นี้ก็หมดทุกข์แล้ว ที่เหลือคือสิ่งที่เพิ่มเข้ามา เงินทองเป็นของมายา ข้าวปลาเป็นของจริง พุดกันมานานแล้ว

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงดำเนินการมาอย่างเป็นแบบแผนและขยายผลได้อย่างรวดเร็ว เกือบทุกค่ายทหารใหญ่ ๆ เหนือจรดใต้ วันนี้แปรสภาพให้เป็นประโยชน์ ดินเข้ามาทหารสามารถเก็บผัก ไข่ เนื้อ นำขึ้นรถวิ่งไปส่งตามหมู่บ้านไปตามแหล่งชุมชนต่าง ๆ ได้ ในช่วงไวรัสโคโรนาระบาด ทำให้ประชาชนมีอาหารกิน ถือว่าเป็นผลงานของพระองค์

ทรงงานบริหารจัดการด้วยพระองค์เอง เน้นท้นการณ แก้ปัญหาตรงความต้องการของประชาชน

ในการบริหารจัดการมูลนิธิชัยพัฒนา พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งเป็นองค์นายกกิตติมศักดิ์และองค์ประธานกรรมการ แต่ไม่ได้ทรงงานแบบนายกกิตติมศักดิ์ ทรงงานด้วยพระองค์เอง งานต้องผ่านการอนุมัติจากพระองค์ก่อน ผมอาจจะเป็นเลขาธิการมูลนิธิเดียวที่มีอำนาจน้อยที่สุด เรื่องเงินผมอนุมัติได้แค่ ๕๐,๐๐๐ บาท ขณะที่มูลนิธิอื่น ๆ สามารถอนุมัติงบประมาณได้เป็นแสนเป็นล้าน เพราะเป็นมูลนิธิของพระองค์จริง ๆ ผมแค่นำกราบบังคมทูลและให้ข้อสังเกตเบื้องต้นว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเพราะอะไร ส่วนการตัดสินใจพระราชทานอนุมัติงบประมาณและการดำเนินงาน เช่น อนุมัติว่าแจกข้าวที่ไหน แจกเมล็ดพันธุ์ที่ไหน แจกปลากี่ตัว พระองค์โปรดที่จะบริหารโดยตรง เราดูแลเรื่องเงิน เวลาทรงทวงถามจะได้ตอบให้ตรง เราต้องตามให้ทัน

พระองค์ทรงดูแลใกล้ชิดมาก โดยทรงมีแผนการทำงาน มีระบบการทำงานที่ปรับไปตามสภาพแวดล้อม และวิธีการสั่งการที่ทรงปรับไปตามสมัย ยกตัวอย่างช่วงน้ำท่วมเมื่อปี ๒๕๕๔ เราออกช่วยเหลือประชาชนอย่างมีแบบแผน หน่วยงานอื่นผมไม่ทราบว่ามีวิธีการจัดการกันอย่างไร แต่ที่สังเกตส่วนมากคือ

นำของไปกองจุดนั้นจุดนี้แล้ว
ให้ทุกคนมารับของ ถ่ายทีวีเสร็จ
แล้วก็เลิก คนในหมู่บ้านเข้าไม่ถึง
หรือเรือที่ชนของเข้าไปแจกไม่
สามารถแจกจ่ายได้อย่างทั่วถึง

พระองค์ทรงวางแผน
โดยทรงให้เรามีจุดศูนย์กลาง
หมู่บ้านนี้ ชุมชนนี้ ใครเป็น
ตัวแทน เอาเรือเล็กมารับตรงนี้
จำนวนกี่ห่อ คือทรงวางแผน
ละเอียดมาก ไม่ใช่้นำของไปกอง
แล้วของสูญหาย บางทีเขา

ก็แจกต่อ บางทีเอาของเข้าไปแจกได้ไม่ถึงมือผู้ที่เดือดร้อน จึงเป็นที่เลื่องลือว่าหน่วยงานของเรานั้นสนอง
ความต้องการของประชาชนทุกอย่าง มีแม้กระทั่งหมากพลูไปให้คนแก่ที่ติดน้ำท่วม หากเปรี้ยวปากขึ้นมา
มีหมากพลูกิน บ้านนี้มีแม่ลูกอ่อนเรามีนมผงให้ โดยยังแบ่งละเอียดลงไปอีกกว่ายี่ห้ออะไร เพราะแต่ละบ้าน
ใช้นมผงไม่เหมือนกัน เราพิถีพิถันถึงขนาดนั้น

เวลาที่เรานำไปช่วยเหลือประชาชน พระองค์ทรงกำชับว่าของที่เรานำไปจัดเตรียมอย่างถูกต้องต้องมี
หลายขนาด ทั้งขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ ในถุงดำขนาดใหญ่มีถุงดำกลางและเล็กใส่เข้าไปอีก ถุงขนาดใหญ่สำหรับ
ใส่ของทั้งหมด ใส่หมดแล้วที่เหลือนำไปใส่ขยะ ถุงขนาดกลางให้ใส่เสื้อผ้าเปียก เก็บไปซัก ส่วนถุงดำขนาดเล็ก
บางทีน้ำท่วมเข้าห้องน้ำไม่ได้ก็ให้ใส่ถุงเล็กไว้ก่อน ทรงละเอียดมาก และทรงลงลึกไปถึงความเป็นจริง ซื่อข่าวสาร
ไปบริจาค เราต้องนึกว่าภาวะแบบนี้ใครจะหุงข้าวได้ บะหมี่กึ่งสำเร็จรูปยังรับประทานได้แต่ก็ต้องต้มน้ำ
เราจึงติดต่อบริษัทผลิตอาหารกระป๋อง วัดดุสิตเรามา เรามีข้าว มีอาหารสำเร็จรูป แค่นี้ก็กล่อกสามารถกินได้
ทันที อาจจะร้อนไม่ร้อน แต่ในภาวะอย่างนั้น ยังดีกว่าได้อาหารที่ต้องนำมาทำกินอย่างยากลำบาก ซึ่งเราผลิต
อาหารกระป๋องออกมาหลายรส เมื่อเหตุการณ์ผ่านไปเราจึงหยุดผลิต แต่ยังพร้อมผลิตเสมอเพราะได้ทำสัญญา
กับโรงงานไว้แล้ว ของที่แจกไปสามารถเก็บไว้ได้นาน ตอนนั้นตู้เย็นใช้ไม่ได้ อาหารกระป๋องที่นำไปแจกนี้
อย่างน้อยอยู่ได้ ๒-๓ เดือน จะเห็นได้ว่าทรงพิจารณากำหนดแนวทางช่วยเหลืออย่างละเอียดรอบคอบ

พระองค์ทรงสวมชีวิตของผู้ประสบภัย
เพื่อดูความต้องการของคน ว่าในภาวะ
อย่างนั้นมีความต้องการอะไร แล้วจะ
ทรงพยายามสนองความต้องการนั้น
ให้ได้

อย่างน้อยน้ำท่วมแม้จะมีรถแต่จะ
ขนอย่างไร ยิ่งเป็นชุมชนใหญ่มีพื้นที่
กว้างขวางยิ่งมีผลกระทบมาก แค่น้ำ
ท่วมน้ำไปก็ลำบากแล้ว เราจึงมีรถที่

สามารถผลิตน้ำดื่มสะอาดจากน้ำอะไรก็ได้ ราคาค่อนข้างแพง แต่ในภาวะอย่างนั้นจะคิดว่าแพงไม่ได้ ผลิตน้ำดื่มคันนี้มีผู้มาบริจาคให้มูลนิธิฯ ระบบการผลิตน้ำมีประสิทธิภาพสูง สามารถกรองน้ำทะเลเป็นน้ำจืดได้ ในกรณีจำเป็นเราเอารถคันนี้ไปจอดกรองน้ำท่วมกลั่นออกมาเป็นน้ำดื่มได้เลย

ทรงนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อความรวดเร็วและทันสมัยการณ

แม้กระทั่งห้องน้ำเคลื่อนที่ บริษัทปูนซิเมนต์ไทยฯ ตอนนั้นทำห้องน้ำด้วยกระดาษเป็นกระดาษเคลือบพลาสติกโดนน้ำไม่ละลาย พับ ๆ มาพอไปถึงกางออกเป็นห้องน้ำได้เลย ในช่วงไวรัสโควิด-19 ระบาด พระองค์ทรงปรับวิธีการบริหารเพราะต้องช่วยเหลือผู้ป่วยอย่างปัจจุบันทันด่วนมาก การบริหารงานทั่ว ๆ ไปจะต้องทำหนังสือ หนังสือออกจากมูลนิธิฯ อาจจะไปค้างที่ส่วนงานอื่นสัก ๒ วัน กว่าจะกราบบังคมทูลทรงลงพระนาม เดินทางกลับอีก ๒ วัน เบ็ดเสร็จใช้เวลาเกิน ๑ สัปดาห์ ยังไม่ทันการณเลย พระองค์

จึงรับสั่งให้เปิดกลุ่มไลน์ใหม่ขึ้นมา ชื่อว่า “ทันเหตุการณ์” สามารถขออนุมัติผ่านไลน์ได้เลย เพราะฉะนั้นมีคำติ๊กตืออย่างไร ส่งข้อมูลผ่านไลน์เข้าไป พระองค์ทรงเปิดทอดพระเนตรเวลาใดก็ทรงอนุมัติผ่านไลน์ได้เลย เกิดเหตุการณ์นั้น ต้องการสิ่งของแบบนี้ เราพิจารณาให้เท่าที่จำเป็น หาของใช้ได้ส่งไปให้ ทรงอนุมัติผ่านไลน์มา เราส่งไลน์ต่อให้บริษัท ต้องการล็อกของไว้เท่านั้นเท่านั้น ตอนเช้าให้คนถือเช็คไปจ่ายค่าสินค้า แล้วนำของไปแจกได้ทันที ไม่มีหน่วยงานไหนทำได้แบบนี้

หากไม่มีรถส่งของของมูลนิธิฯ จะติดต่อไปยังบริษัทเอกชนที่ต้องส่งสินค้าของบริษัทอยู่แล้ว ให้แะมาช่วยส่งของให้ ซึ่งบริษัทต่าง ๆ ยินดีส่งของให้เรา พอของไปถึงโรงพยาบาลติดต่อกลับมาถามว่าให้ใครเป็นผู้มอบ ซึ่งได้แจ้งเขาว่าให้คนส่งของมอบได้เลย ไม่ต้องมีพิธีการอะไร ขอให้ของถึงมือเป็นใช้ได้ ในภาวะอย่างนั้นพิธีการไม่จำเป็น เราจึงทำงานได้รวดเร็วมาก ตอนนั้นโรคระบาดรุนแรงมาก จึงได้จัดสร้าง “ห้องระบบแลกเปลี่ยนอากาศแรงดันลบแบบสมบูรณ์” ส่งไปให้โรงพยาบาลต่าง ๆ โดยประสานงานไปที่มหาวิทยาลัยสุรนารีให้ออกแบบจัดสร้างให้เสร็จเร็วที่สุด จำนวน ๑๕ ตู้ในภาคอีสาน ใช้วิธีจัดซื้อตู้คอนเทนเนอร์แล้วนำมาติดเครื่องดูดอากาศ เครื่องฆ่าเชื้อ และนำไปติดตั้งให้แล้วเสร็จ เสร็จแล้วแจ้งมาที่มูลนิธิฯ โดยมูลนิธิเป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่าย

ช่วงนั้นมูลนิธิช่วยพัฒนามีบทบาทในการช่วยเหลือโรงพยาบาลต่าง ๆ จำนวนมาก ไม่ใช่หน่วยอื่นไม่มีเงิน แต่กระบวนการทำงานไม่รวดเร็ว ทุกอย่างที่ยกมาเกี่ยวกับการแพทย์ทั้งนั้น ไม่ใช่กระทรวงสาธารณสุข

ไม่มีเงิน แต่กระบวนการจัดซื้อจัดจ้างเพื่อให้ได้ของแต่ละครั้งต้องตั้งกรรมการ แล้วรออีก ๓ เดือนกว่าจะเสร็จ กว่าของจะถึงมือ บางครั้งปีหนึ่งยังไม่ถึงโรงพยาบาลเลย แต่มูลนิธิฯ เราปรับกระบวนการทำงานใหม่หมด ที่ผมเข้าใจเพราะอดีตผมเคยเป็นหัวหน้ากองวางแผนเตรียมพร้อมด้านเศรษฐกิจที่สภาพัฒน์ ผมเขียนแผนเตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว ต้องตั้งยูนิตพิเศษขึ้นมาเพื่อทำการสื่อสารแบบใหม่ อย่างตอนเหตุการณ์สึนามิผมวางแผนเตรียมการไว้เหมือนกันเดิมที่วางแผนไว้สำหรับสงคราม แต่ต้องบอกว่าภัยพิบัติขนาดใหญ่ก็คือสงครามเหมือนกัน คาดการณ์ไว้

ว่าระบบโทรศัพท์ต้องล่ม แผนกำหนดให้นำเฮลิคอปเตอร์ขึ้นเลยเพื่อเป็นเสาอากาศลอย แล้วใช้ VR วิทยุสมัครเล่นเข้าไปแทนที่ แล้วนำเสาอากาศขึ้นตอนเกิดเหตุการณ์สึนามิทุกคนงงงวยกันมาก ระบบโทรศัพท์ล่ม แผนเตรียมพร้อมเราวางไว้ก่อนล่วงหน้าแต่เก็บไว้ในตู้ทำให้มีความซุกซ่อนซ่อนไว้มาก

ทุกวันนี้พระองค์ทรงลงพระนามในหนังสือเอง การอนุมัติอยู่ที่พระองค์ การอนุมัติทุกครั้งไม่มีปัญหาเลย สมัยนี้การสื่อสารสะดวกผมจำได้ว่าตอนน้ำท่วม เราอยู่ในเรือกำลังจะไปช่วยคน แต่พระองค์เสด็จฯ ไปสาธารณรัฐอินเดีย วันนั้นมีโทรศัพท์มือถือโทรเข้ามาหาผม พระองค์ทรงสั่งงานแม้เวลาเหลื่อมกัน เวลาทำงานไม่ตรงกันเลย ๒๔ ชั่วโมง จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญและสนับสนุนการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพรวดเร็ว ใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ ให้การทำงานเกิดความคล่องตัว ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า พระองค์ทรงใช้เทคโนโลยีก่อนใคร

พระองค์จึงทรงเป็นนักอักษรศาสตร์ที่มีความละเอียดอ่อนละเอียดละไมในเนื้อหาของงาน ซึ่งจะหามนุษย์ที่เป็นแบบนี้และทำเช่นนี้ได้ยาก ปัจจุบันกลุ่มไลน์ “ทันเหตุการณ์” สำหรับใช้การทำงานของมูลนิธิฯ ยังคงใช้อยู่ในเวลามีเหตุด่วน สามารถติดตามได้เลยไม่ต้องตั้งกลุ่มใหม่เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน

ทรงนำประสบการณ์ทรงงานทั้งในและต่างประเทศเชื่อมโยงกัน เพื่อพัฒนาโครงการให้ดียิ่งขึ้น

พระองค์เสด็จฯ ไปต่างประเทศอยู่เสมอ จึงทรงมีประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ที่สามารถนำมาเชื่อมโยงสัมพันธ์กันได้หมด อย่างพระองค์เสด็จฯ ไปสวาลบาร์ด (Svalbard) ซึ่งเป็นแหล่งเก็บพันธุ์พืชที่เย็นที่สุด สามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ได้นาน ๑๐๐-๑,๐๐๐ ปี เราต้องคิดเหมือนกันหากวันหนึ่งต้นไม้เกิดสูญพันธุ์ขึ้นมา เรายังมีเมล็ดพันธุ์ต่าง ๆ ที่สามารถนำมาปลูกใหม่ได้ พันธุ์ที่ขึ้นทะเบียนแล้วจะส่งไปที่

สวาลบาร์ด เก็บไว้เป็นจำนวนมาก แล้วเราจะเบิกมาใช้เมื่อใดก็ได้ หากเกิดน้ำท่วมหรืออุบัติเหตุจนทำให้พืชสูญพันธุ์ เรายังนำพันธุ์ที่เราฝากไว้กลับมาได้ เวลาที่พระองค์ทรงคิดจะทรงคิดรอบด้าน เพราะจากการเสด็จฯไปทอดพระเนตรสิ่งต่าง ๆ อย่างที่ประเทศสิงคโปร์ เรื่องเด็กพิการ เด็กพิเศษจะต้องสอนอย่างไร พระองค์ทรงนำประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ดังกล่าวกลับมาดำเนินการในประเทศไทย

มีโครงการหนึ่งไม่เคยมีใครทำมาก่อน **เป็นโครงการแลกเปลี่ยนนักเรียนระยะสั้น** ประมาณ ๒๐ วัน ดำเนินงานร่วมกับประเทศสิงคโปร์ โดยนำนักเรียนไทย ๑๐ คน ไปเรียนรู้เรื่องการบริหารธุรกิจ แลกเปลี่ยนกับโรงเรียน Northlight ของสิงคโปร์ ซึ่งทำต่อเนื่องมาเป็น ๑๐ รุ่นแล้ว โดยนำโรงเรียนที่อยู่ในเครือที่เราดูแลคัดเลือกเด็กนักเรียนส่งไป เด็กที่ซื่อสัตย์ไม่เคยไปเมืองนอก กลับมาเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง ถามอะไรยกมือขึ้นตอบได้ เด็กสามารถเปลี่ยนได้ภายใน ๒๐ วัน น่าประหลาดใจมาก ตอนแรกเราไม่มั่นใจ แต่ลองทำดูก่อนซึ่งทำได้ผลเกินคาด

พระองค์เสด็จฯ ตามไปดูที่โรงเรียน Northlight การเรียนทุกอย่างเป็นการฝึกปฏิบัติทั้งหมด หรือที่เรียกว่า **Learning by Doing** บางครั้งเดินเข้าไปในร้านสะดวกซื้อ แต่เขาบอกว่านี่คือห้องเรียน เขาเรียนวิชาชีพออยู่สอนตั้งแต่ทำไมของขึ้นนี่จึงนำมาวางชั้นนี้ เป็นศิลปะและเทคนิคในการจัดวางสินค้า ซึ่งเราไม่ทราบมาก่อนทุกอย่างมีเทคนิค สอนจนกระทั่งการ

นั่งเคาน์เตอร์คิดเงิน เข้าไปในห้องเรียนบางห้องเป็นห้องของโรงแรม สอนตั้งแต่การปูที่นอน ทำความสะอาด จัดดอกไม้อย่างไร พอเรียนจบโรงแรมมารับไปทำงาน วิชาชีพรียนเสร็จแล้วมีงานทำเลย คือสอนภาคปฏิบัติทั้งหมดให้เด็กได้แสดงออก กลับจากสิงคโปร์เด็กเปลี่ยนไป ในมุมนักเรียนเด็กจากสิงคโปร์เขาใช้เงินอย่างเดียว เราจึงพาไปทำนาที่จังหวัดสระแก้ว ไปซื้อควาย ไถนา หักร้านาฏศิลป์ที่โรงเรียนในพระนครศรีอยุธยา หักร้อย

พวงมาลัย เด็กนักเรียนจากสิงคโปร์แทนที่จะทำงานเพื่อหาแต่เงิน ได้มาเรียนรู้วัฒนธรรม เติบโตขึ้นซึ่งกันและกัน ใครขาดด้านไหนลองสลับกันอย่างนี้เป็นต้น โครงการนี้จึงเป็นโครงการระยะสั้นที่ได้ผล

อย่างสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีความสัมพันธ์อันดีพี่น้องช่วยเหลือกันมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ เสด็จฯ ไปทรงช่วยเหลืออย่างจริงจัง ทรงช่วยทุกทิศตั้งแต่เหนือ กลาง ใต้ **พระองค์รับสั่งว่า “เป็นเพื่อนกันต้องช่วยเหลือกัน เป็นเพื่อนอยู่ใกล้ชิดกันต้องอยู่เสมอกัน”** เดียวนี้สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงรับพระราชภารกิจต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการแปรรูปสินค้าเกษตร ไปจนถึงของพื้นบ้าน ส่วนราชอาณาจักรกัมพูชาได้พระราชทานความช่วยเหลือด้านการศึกษา เป็นการบริหารดูแลวิทยาลัยกำปงเฌอเดียล เป็นต้น

ทรงติดตามและพระราชทานความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง

ในการให้ความช่วยเหลือของมูลนิธิฯ จะให้ในสิ่งที่จำเป็นกับกลุ่มคนที่ต้องการ ทำให้สภาพส่วนรวมของประเทศดีขึ้น เหนือสิ่งใดงานของมูลนิธิฯ ที่ดำเนินการโดยทุกพระองค์นั้นแตกต่างจากงานส่วนพระองค์ เพราะมีคำว่า **“ศรัทธา”** อันนี้สำคัญมาก เป็นแรงที่ทำให้ทุกอย่างดำเนินการไปได้อย่างดี เราไปช่วยเหลือเราไม่มีผลประโยชน์อยู่ในพื้นที่ ทำให้เราได้รับความเชื่อใจ พอรู้เป็นโครงการของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี **ความเชื่อ ความศรัทธา** ทำให้การทำงานของเราสดวก ไปในนามของพระองค์คนรู้ว่าเราไม่ได้ไปกอบโกย ไม่ได้ไปหลอกเขา แม้งานเราหนักแต่เราทำงานง่าย เพราะไม่ต้องไปเจอกับปัญหาที่จะต้องชี้แจงใครให้เข้าใจ และเราช่วยเหลืออย่างจริงจัง

อย่างกรณีเหตุการณ์สึนามิได้ดำเนินการสร้างบ้าน ๑๓๐ หลัง หลังจากสร้างบ้านเสร็จ เข้าไปช่วยเรื่องบริหารจัดการน้ำ การทำผลิตภัณฑ์ เรานำความรู้ด้านเทคโนโลยีมาใช้ และแม้ตอนนี้จะเป็นเวลา ๒๐ ปี ผ่านมาแล้ว พระองค์ไม่ทรงทอดทิ้ง ตอนนี้ยังมีโครงการอยู่ในพื้นที่ มีเจ้าหน้าที่ดูแล ทรงให้ติดตามผลการดำเนินงานไปตลอด ติดตามหมดทั้งเรื่องการฝึกอาชีพ เพราะเดี๋ยวนี้ชาวบ้านไม่กลัวทะเลแล้ว เปลี่ยนอาชีพกันหมด จึงมีโครงการเพื่อส่งเสริมอาชีพอย่างต่อเนื่อง มูลนิธิฯ ยังมีเจ้าหน้าที่ประจำในพื้นที่ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงมาก คนของมูลนิธิฯ อยู่ข้างในที่ทำกร ๑๐๐ อยู่ข้างนอก ๑,๐๐๐ ทุกโครงการต้องมีเจ้าหน้าที่ ค่าใช้จ่ายมหาศาล

มีตัวอย่างโครงการอีกมากทั้งเก่าทั้งใหม่ของมูลนิธิฯ เช่น การช่วยเหลือเรื่องการแจกเมล็ดพันธุ์พืช ต้องมีการตรวจสอบคุณภาพ ยิ่งเป็นของพระราชทานต้องเป็นของดี ได้รับการรับรอง เราระมัดระวังเรื่องเหล่านี้มาก ของเราอย่าทำผิดระเบียบ สินค้าทุกชิ้นมีมาตรฐาน ออ. มีใบรับรอง

ตอนนี้เราเข้าไปช่วยสนับสนุนอีกด้านหนึ่ง คือทำให้สินค้าจากชุมชนซึ่งวางขายอยู่ในพื้นที่ตรงนั้น นำมาช่วยทำการตลาดให้มีแบรนด์ภัทรพัฒน์ที่วางขายที่ห้างสรรพสินค้าในประเทศเยอรมนีและอิตาลี ชาวต่างชาติยังทิ้งเลย กระเป๋าทำมือใบละ ๗,๐๐๐ บาท ผลิตขายไม่ทัน ซึ่งถ้าเราขายราคา ๔๐๐-๕๐๐ บาท คงเหลือ เราขายในราคาสูง เราจึงต้องผลิตให้ประณีตเหมาะสมกับราคาที่ขาย

ประทับใจในความอดทน ความละเอียดอ่อน และพระเมตตา ที่มีต่อปวงชนชาวไทย

ผมประทับใจในความอดทนของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงงานตั้งแต่เช้าจรดเย็น ผมยอมรับว่าขนาดเราเป็นผู้ขายเรายังเหนื่อย แต่พระองค์ไม่ทรงแสดงทีท่าว่าทรงเหนื่อย ผมกราบบังคมทูลให้พระองค์ทรงพักบ้าง ทุกวันนี้พระองค์มีพระชนมายุใกล้จะ ๗๐ พรรษาแล้ว แต่ยังทรงงานหนักมาก ทำให้เห็นได้ชัดเจนในความอดทน ความตั้งพระราชหฤทัยของพระองค์ ที่มีพระราชประสงค์จะทรงงานให้สำเร็จ

ส่วนความประทับใจเรื่องต่อมา คือที่ได้พูดไปแล้วถึงความละเอียดในการทรงงาน ทรงใส่พระราชหฤทัยในแต่ละเรื่องที่พระองค์ทรงทำ ทรงทำด้วยความพิถีพิถัน ทรงพิจารณาทุกแง่

ทุกมุม โดยทรงนำประสบการณ์ของพระองค์ที่เก็บเกี่ยวจากการเสด็จฯ ไปประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ตลอดจนสิ่งที่พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยศึกษามาใช้ในการทรงงาน

แต่ละครั้งที่เสด็จฯ ไปต่างประเทศ พระองค์ทรงมีพระเมตตาแผ่แผ่ความรู้และประสบการณ์

ที่ทรงได้รับการเสด็จฯ ไปยังสถานที่ต่าง ๆ กลับมาจัดทำเป็นหนังสือออกมาให้ได้อ่าน ทุกครั้ง ผมเขียนเล่มเดียวยังเหนื่อย พระองค์ ทรงจดบันทึกละเอียด กลับมานำบันทึกที่ ทรงจดไว้มาปรับปรุงนิดหน่อยสามารถส่งพิมพ์ เป็นหนังสือได้เลย

เหนือสิ่งใดทุกพระองค์ทรงมี พระเมตตา ทรงยินดีให้ความช่วยเหลือ พสกนิกรที่ประสบความทุกข์ยาก พระราชทาน ความช่วยเหลือให้ไปตามลักษณะต่าง ๆ อย่างสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ทรงเน้นเรื่องสุขภาพอนามัย

เรื่องการแพทย์ เรื่องโรคติดต่อพิษสุนัขบ้า สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงดูแลเรื่องการศึกษา อนามัย สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาด้านต่าง ๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐ ยังคงทรงงานสานต่อพระราชกิจจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ แต่เปลี่ยนวิธีการบริหาร โดยทรงงานอยู่เบื้องหลังและเป็นผู้ตรวจสอบงาน แทนที่จะ

เสด็จฯ ออกไปทรงเยี่ยมประชาชน พระองค์ทรงมอบหมายองคมนตรี เป็นผู้แทนพระองค์ออกไปและ กลับมาส่งรายงาน ประชาชนเดือดร้อนที่ไหนส่งคนออกไป ช่วยเหลือ และการให้แก้ไขให้แบบ แจกของเท่านั้น แต่เป็นการให้ แล้วทำให้เกิดความยั่งยืน มิเช่นนั้น เราต้องให้ตลอด เช่น การให้ความรู้ การให้อาชีพแบบโรงเรียน พระดาบส หรือการทำเกษตร ทฤษฎีใหม่ในค่ายทหาร ซึ่งตอนนี้

แต่ละค่ายสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ อย่างการเพาะพันธุ์ปลา วิธีเก็บเมล็ดพันธุ์ผักสามารถ ทำได้เองแล้ว ค่ายนี้ไปช่วยค่ายนั้น เวลาทำอะไรต้องคิดถึงจุดนี้ด้วย สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงกำชับและรับสั่งให้พิจารณาเรื่องการช่วยเหลือต้องมี เป้าหมายและกำหนดระยะเวลาในการช่วยเหลือ เมื่อเขาสามารถดำเนินการได้เองแล้ว เราจะได้ถอยกลับ ไปทำอย่างอื่นต่อ

เชิญชวนพสกนิกรร่วมทำความดีตามรอยเบื้องพระยุคลบาท เพื่อถวายพระพรในโอกาส ๗๐ พรรษา

เนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗๐ พรรษา สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี การถวายพระพรที่ดีที่สุดคือ ทำตามพระองค์ เมื่อทำตามแล้วผลประโยชน์ที่ได้ก็กลับมาที่ตัวเราเอง เราทำเรื่องน้ำ เรื่องดิน เรื่องป่า เราก็ได้กิน ได้ใช้ ไม่ต้องถวายอะไรพระองค์ แค่เดินตามรอยพระองค์ในสิ่งที่พระองค์ทรงสอนไว้ ทั้งเรื่องดิน น้ำ ป่า

หน่วยราชการที่ทำเป็นตัวอย่างง่าย ๆ ในเวลานี้คือหน่วยทหาร พระองค์ทรงนำทหารมาทำงาน ในอีกมิติหนึ่ง ที่ไม่มีใครนึกว่าทหารเป็นคนทำ โดยปกติทหารต้องถืออาวุธป้องกันประเทศ กลายเป็นแหล่งผลิต เรื่องความมั่นคงทางด้านอาหาร ดังนั้น สิ่งที่ถวายพระพรดีที่สุดคือทหารรับงานนี้ไปดำเนินการต่อ แล้วประโยชน์จะตกอยู่กับทหารในหน่วยนั่นเอง มีกินแล้วสามารถช่วยเหลือจนเจือไปยังหมู่บ้านรอบ ๆ ค่ายได้มีกินด้วย สำหรับประเทศสบายใจได้ว่าไม่ว่าอะไรเกิดขึ้นก็ไม่อดตาย พระองค์ทรงทำตัวอย่างให้ดูแล้ว รัฐบาลรับไปดำเนินการต่อหน่วยราชการรับไปดำเนินการตามนี้ด้วย เกิดผลประโยชน์แก่ส่วนรวม ทั้งนั้น เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐ ทรงใช้คำว่า เพื่อประโยชน์สุขแห่งอาณาราษฎรตลอดไป คำว่าแห่งมหาชนชาวสยาม กับอาณาราษฎรก็เหมือนกัน วัตถุประสงค์ในพระปฐมบรมราชโองการไม่เปลี่ยนเลย ตั้งแต่รัชกาลที่ ๙ จนถึงรัชกาลที่ ๑๐

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะ สมาชิกราชวงศ์ ทรงเดินตามรอยเบื้องพระยุคลบาท สร้างประโยชน์สุขให้เกิดแก่แผ่นดิน ดิน น้ำ ลม ไฟ ดี

ประชาชนย่อมมีความสุข แผ่นดินดี ประชาชนก็มีความสุข พระองค์พระราชทานความช่วยเหลือให้แก่สังคมให้พวกเรา ทั้งในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ สภาพสิ่งแวดล้อม ทรงช่วยแก้ปัญหาวิกฤตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว อาทิ ช่วงการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 แต่เหนือสิ่งใดด้วยแรงศรัทธาและความรักของประชาชนที่มีต่อพระองค์ ทำให้มูลนิธิฯ ได้รับแรงสนับสนุนมีผู้บริจาคเงินและสิ่งของต่าง ๆ เข้ามา ถ้าเดินไปลำพังคงไม่ไหว ช่วงนั้นการที่มูลนิธิฯ จะเรียกรายเงินเป็นเรื่องที่ลำบากใจ เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เคยทรงห้ามไว้ว่า “การที่เจ้านายไปขอเรียกราย ไม่รู้คนเขาเต็มใจให้หรือเปล่า ไปคิดว่าพระเจ้าแผ่นดินไปขอเงิน ขอเรียกราย เขาให้แต่ไม่รู้ว่าเป็นใจเขาเต็มใจให้หรือเปล่า” เพราะฉะนั้นมูลนิธิฯ จึงไม่เคยเรียกราย แต่มีประชาชนที่มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคและสนับสนุนการทำงานของมูลนิธิฯ ทำให้ช่วงเวลาที่ยากลำบากสามารถผ่านพ้นไปได้

เราเห็นพระองค์ทรงงาน หากเราไม่ทำอะไรเลยก็กระไรอยู่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงงานหนักมากตลอดพระชนม์ชีพ ทรงงานให้ดูอยู่ต่างจังหวัดปีละ ๘ เดือน พระองค์ทรงงานเพื่อเรา ทำให้ภาคเหนือมีฝิ่นป่าที่อยู่ในสภาพดี น้ำข้างล่างจะได้ดี ภาคอีสานที่ยากจน พระองค์เสด็จฯ ไปที่ไหนไม่มีน้ำก็มีน้ำใช้ ที่ไหนยากจนวันนี้ก็พ้นจากสภาพยากจนแล้ว คำว่า “สานต่อ” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐ ไม่ใช่รัชกาลที่ ๑๐ เป็นผู้สานต่อพระองค์เดียว พวกเราหน่วยราชการและประชาชนต้องช่วยกันสานต่อด้วย ผมเห็นทุกพระองค์ทรงงานเพื่อประชาชนแล้ว ทำให้ผมยังไม่สามารถหยุดทำงานได้ จนอายุ ๘๕ ปีแล้ว เรายังทำไหวจึงตั้งใจทำงานเพื่อถวายพระองค์ต่อไป

“...นักบริหารการพัฒนาที่มีภาระสำคัญที่จะต้องเป็นผู้นำ
และต่อการควบคุมการพัฒนาบ้านเมือง ให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างถูกต้อง
และเหมาะสม สู้ทิศทางและสภาพที่ทุกฝ่ายปรารถนา.
และการที่จะปฏิบัติภาระอันนี้ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดีนั้น
นอกจากจะต้องมีความรู้ความสามารถทางวิชาการตามที่ได้ศึกษามาแล้ว
ยังจำเป็นจะต้องมีความรอบรู้ความเข้าใจอันกระฉ่อง
และเพียงพอในข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาวะแวดล้อม
และสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานที่จะทำทั้งหมด
รวมทั้งระบบชีวิตของคนไทย อันได้แก่ความเป็นอยู่ ความต้องการ
วัฒนธรรมประเพณี และความรู้สึกนึกคิดโดยเบ็ดเสร็จด้วย.
อีกประการหนึ่ง ทุกคนควรจะได้ทราบตระหนักว่า
การพัฒนาบ้านเมืองนี้จะต้องใช้วิชาการทุกสาขา.
นักบริหารการพัฒนาจึงจำเป็นที่จะต้องขวนขวายศึกษา
ให้มีความรู้ความเข้าใจในพื้นฐานของวิชาการต่าง ๆ อย่างทั่วถึง
เพื่อช่วยให้ปฏิบัติงานร่วมกับทุก ๆ ฝ่ายได้โดยราบรื่นสอดคล้อง และได้ผล...”

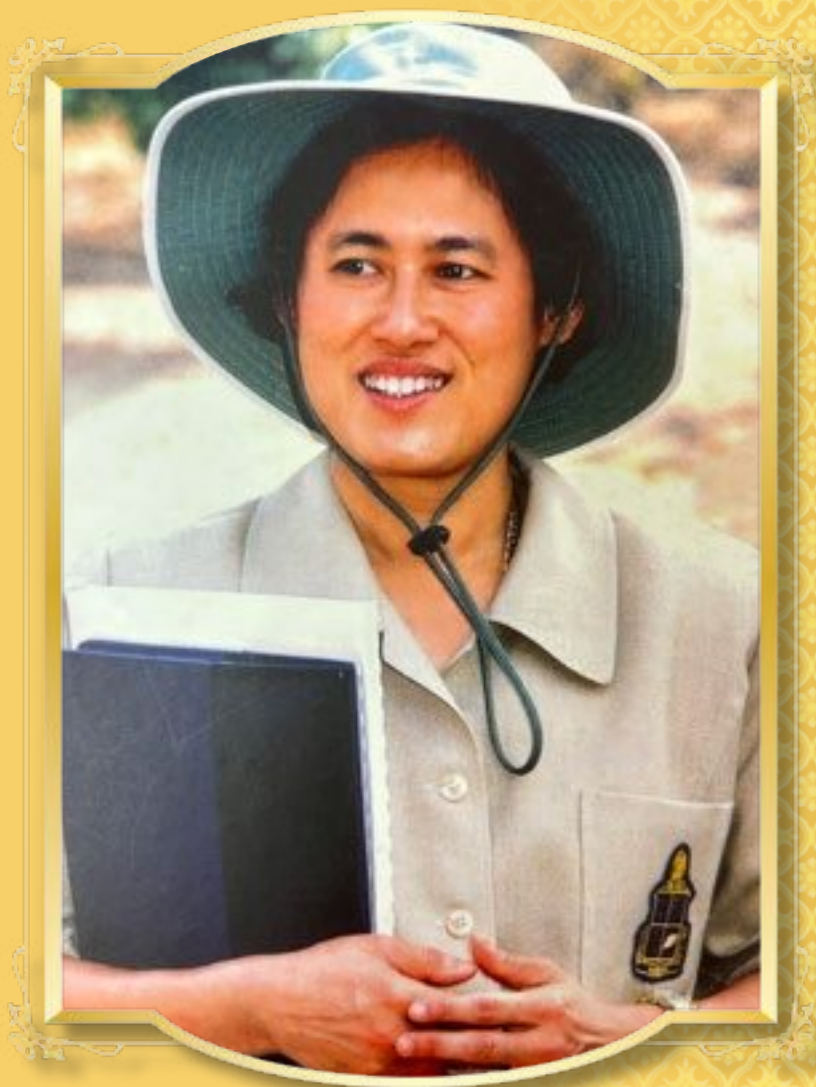
พระราชโฆวาท

ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ณ หอประชุมจรัส บุญมาก

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

๑ เมษายน ๒๕๓๕

๓

เจ้าหญิงนักพัฒนา
แห่งทุกศาสตร์และศิลป์

เจ้าหญิงนักพัฒนา แห่งทุกศาสตร์และศิลป์

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ตามเสด็จสมเด็จพระบรมชนกนาถและสมเด็จพระบรมราชชนนีไปทรงดูแลทุกข์สุขของราษฎรตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงเรียนรู้และทรงเริ่มต้นจากการปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามที่ทรงได้รับมอบหมาย จนเมื่อพระองค์ทรงเจริญพระชนมายุจึงได้ทรงริเริ่มโครงการต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือประชาชนในหลากหลายด้าน ด้วยความมุ่งมั่นที่จะบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนชาวไทยทั่วทุกภูมิภาค

จวบจนปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๕๐ ปี ที่ทรงพระวิริยอุตสาหะ ทดมพระวรกายและพระสติปัญญาทรงงานด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างประโยชน์สุขให้แก่คนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในถิ่นทุรกันดาร และราษฎรผู้กำลังตกอยู่ในความทุกข์ยากทั่วประเทศ ตกอยู่ในภาวะวิกฤตหรือภัยพิบัติต่าง ๆ ไม่เว้นแม้แต่หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ หรือคนกรุงเทพฯ ต่างได้รับพระราชทานความช่วยเหลือทั้งทางตรงและทางอ้อมจากพระองค์ โครงการและความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน เปรียบเสมือนพระหัตถ์ของพระองค์ที่ทรงยื่นเข้าไปช่วยเหลือราษฎรตลอดมา และยังมีพระเมตตาพระราชทานความช่วยเหลือไปยังนานาประเทศอีกด้วย

พระอัจฉริยภาพและพระมหากรุณาธิคุณที่แสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงเป็นนักพัฒนาที่ทรงปรีชาญาณในงานทุกด้านทั้งศาสตร์และศิลป์ ทรงเป็น “เจ้าหญิง” ที่ทรงเป็นผู้นำและเชี่ยวชาญในงานต่าง ๆ นั้นมีมากมายเหลือคณานับ สำนักงานฯ ขอยกตัวอย่างมาสรุปสาระสำคัญโดยสังเขปเพียง ๑๑ ด้าน ได้แก่ เจ้าหญิงนักโภชนาการและสาธารณสุข เจ้าหญิงนักการศึกษา เจ้าหญิงนักประวัติศาสตร์ เจ้าหญิงนักวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และเทคโนโลยีสารสนเทศ เจ้าหญิงแห่งศิลปวัฒนธรรม เจ้าหญิงนักสังคมสงเคราะห์ เจ้าหญิงนักการทูต เจ้าหญิงนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เจ้าหญิงนักจดบันทึกและถ่ายภาพ เจ้าหญิงนักดนตรี และเจ้าหญิงนักประพันธ์

รวมทั้งนำเสนอบทสัมภาษณ์ผู้ถวายงานใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทด้านต่าง ๆ ที่น้อมนำแนวพระราชดำริไปปฏิบัติให้บังเกิดผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เห็นถึงการทรงงานและประโยชน์สุขที่ประชาชนในภาคส่วนต่าง ๆ ได้รับชัดเจนยิ่งขึ้น

“เจ้าหญิงแห่งปวงประชา” พระองค์นี้ทรงช่วยปิดเป่าความทุกข์ยากแก่พสกนิกร ให้มีความผาสุกร่มเย็น และทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมอบหมาย เพื่อทรงร่วมนำพาประเทศไทยสู่ความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

๑. เจ้าหญิงนักโภชนาการและสาธารณสุข

“...สำหรับข้าพเจ้า โภชนาการเป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าสนใจเป็นพิเศษ การตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทั่วราชอาณาจักร ทำให้ข้าพเจ้าได้พบเด็กขาดอาหารอยู่บ่อย ๆ และข้าพเจ้าก็เห็นด้วยกับผู้เชี่ยวชาญด้านโภชนาการว่า การปรับปรุงภาวะโภชนาการของเด็กเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งต้องการความใส่ใจจากทุกคนอย่างเร่งด่วน ข้าพเจ้าเชื่อว่า เราทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่า อาหาร เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง การจะทำให้ผู้คนเข้าถึงอาหารได้มากขึ้น ให้มีความมั่นคงด้านอาหารในครัวเรือน และมีอาหารที่เหมาะสมบริโภค เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องพัฒนาเป็นอันดับแรก...”

พระราชดำรัส ณ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ
สำนักงานภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก กรุงเทพมหานคร
๒๐ ตุลาคม ๒๕๓๕

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชกระแสในวาระต่าง ๆ ว่าสาเหตุที่ทำให้มีความสนพระราชหฤทัยงานด้านอาหารและโภชนาการ คือการได้ตามเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ไปทรงเยี่ยมราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดาร ทรงเห็นเด็กมีปัญหาทุพโภชนาการทั้งขาดอาหารผอมแห้งไม่เติบโต หรือเป็นโรคเอดส์จากการขาดไอโอดีน

พระองค์ทรงตระหนักว่าเรื่องอาหารและโภชนาการเป็นสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ที่พึงจะได้รับ

จึงทรงมุ่งแก้ไขปัญหาการขาดอาหารและพัฒนาภาวะโภชนาการและสุขภาพ ดังนั้นโครงการในพระราชดำริระยะเริ่มต้น จึงมุ่งส่งเสริมสุขภาพและแก้ปัญหการขาดสารอาหารของเด็กในท้องถิ่นทุรกันดาร ด้วยทรงตระหนักว่าเด็กและเยาวชนเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ จึงทรงใช้โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นฐานการพัฒนา เพราะเป็นแหล่งที่มีครูซึ่งเป็นแกนหลักสำคัญในการถ่ายทอดความรู้และพัฒนาทักษะต่าง ๆ ให้แก่เด็ก จึงทรงเริ่มงานพัฒนาเด็กและเยาวชนตั้งแต่ปี ๒๕๒๓ และทรงงานต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ด้วยพระราชประสงค์ที่มุ่งมั่นให้เด็กและเยาวชนของชาติที่ยังขาดโอกาส ด้วยความแตกต่างทางภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ได้มีโอกาสเข้าถึงความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการ มีสุขภาพแข็งแรง ได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นคนดี พึ่งตนเองได้และสามารถช่วยเหลือพัฒนาชุมชน มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงกำเนิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านโภชนาการและสาธารณสุขมากมาย สรุปลงข้อสรุปได้ดังนี้

โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๒๓ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชดำริให้ทดลองทำโครงการอาหารกลางวันผักสวนครัว ภายใต้ชื่อ “โครงการอาหารเพื่อเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร” ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (ร.ร.ตชด.) ๓ แห่ง ได้แก่ ร.ร.ตชด.บ้านหนองแวง อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี ร.ร.ตชด.บ้านทุ่งศาลา อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี และ ร.ร.ตชด.บ้านคอกอ้ายเผือก อ.บางสะพานน้อย จ.ประจวบคีรีขันธ์

ช่วงแรก ๆ ที่ทำนั้น ทรงใช้คำว่า “แอบทำ” คือทำในวันเสาร์-อาทิตย์ ด้วยมีพระราชประสงค์ลองทำก่อนว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่ เป็นแนวพระราชดำริคือการจะทำงานใหญ่ ไม่จำเป็นต้องทำงานใหญ่ทั้งหมด แต่เริ่มต้นจากงานเล็ก ๆ ซึ่งเป็นชิ้นส่วนของงานใหญ่ เมื่อทำสำเร็จ มีความมั่นใจจึงขยายผลเมื่อประสบความสำเร็จ จึงทรงโปรดเกล้าฯ ขยายงานไปสู่ ร.ร.ตชด. ทั่วประเทศอย่างต่อเนื่อง

โครงการอาหารกลางวันผักสวนครัว
มุ่งส่งเสริมให้ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนร่วมกัน
ทำการเกษตรในโรงเรียนแล้วนำผลผลิตที่ได้
มาประกอบอาหารกลางวัน โดยจะพระราชทานเงิน
สิ่งของ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ วัสดุอุปกรณ์สำหรับ
การเกษตรและการครัวให้แก่โรงเรียนในโครงการ
นอกจากจะช่วยให้เด็กนักเรียนมีอาหารกลางวัน
ที่มีคุณค่าทางโภชนาการรับประทานตลอดช่วง
การศึกษาแล้ว ยังช่วยให้มีความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือประกอบอาชีพ
ต่อไปได้ด้วย

ต่อมาในปี ๒๕๒๔ ให้ชื่อเรียกโครงการใหม่ว่า “โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน” เนื่องจาก
มีการปลูกผักสวนครัวควบคู่กับการเลี้ยงสัตว์ รวมถึงกิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ ได้แก่ การเก็บเกี่ยว การแปรรูป
และการถนอมอาหาร การบำรุงดิน การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยหมัก การจัดการแหล่งน้ำ ฯลฯ รวมถึงการบริหาร
จัดการ ตลอดจนบูรณาการหลายวิชาในการทำการเกษตร เป็นวิธีการเรียนรู้ที่สนุก ได้ลงมือทำงาน
และมีประโยชน์ เชื่อมโยงความรู้กับชีวิตประจำวัน

บางโรงเรียนมีผลผลิตการเกษตรมาก จึงทรงนำหลักการของสหกรณ์มาใช้จัดการผลผลิต คือ
ให้มีร้านสหกรณ์โรงเรียน ที่จำหน่ายผลผลิตให้แก่โรงครัวของโรงเรียน เพื่อนำไปใช้ประกอบอาหารกลางวัน
ผลผลิตที่เหลือนำไปจำหน่ายแก่ชุมชน นำรายได้ไปเป็นกองทุนหมุนเวียนในการเพิ่มผลผลิตต่อไป

วิธีการสหกรณ์ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้การบริหารจัดการเชิงธุรกิจ มีทักษะทางคณิตศาสตร์
รู้จักทำบัญชี และการทำงานร่วมกัน ปลูกฝังหลักการประชาธิปไตย อีกทั้งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียน
กับชุมชนและองค์กรท้องถิ่น

ดร.สง่า ดามาพงษ์ อดีตนักวิชาการสาธารณสุขเชี่ยวชาญด้านโภชนาการ กรมอนามัย ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งนายกสมาคมโภชนาการแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ฯ และปัจจุบันยังร่วมขับเคลื่อนงานด้านโภชนาการตามโครงการพระราชดำริหรือโครงการส่วนพระองค์ฯ ได้ให้สัมภาษณ์คณะจัดทำหนังสือถึงโครงการนี้ว่า “พระองค์ไม่ได้มุ่งหมายที่จะให้เด็กไปขุดดิน ปลุกผัก เลี้ยงเปิดไก่ แล้วนำมาป้อนในโรงอาหารของโรงเรียนอย่างเดียว แต่พระองค์มีพระราชประสงค์ให้เด็กไทยได้เรียนรู้ทักษะด้านการเกษตร รู้ที่มาของอาหารที่อยู่ในจาน ทำให้เด็กกินผักมากขึ้น ตรงนี้เป็นเรื่องที่ลึกซึ้งมาก เป็นผลงานที่ไม่ค่อยมีใครเจาะลึกและมักจะพูดกันแบบผิว ๆ ตรงนี้ผมบอกเลยว่า นี่คือแก่นผลงานของพระองค์จริง ๆ ที่สะท้อนพระอัจฉริยภาพของพระองค์ ที่ทรงมีพระราชหฤทัยอันแน่วแน่ที่จะทำให้เด็กได้เรียนรู้การเกษตรตั้งแต่ยังเยาว์วัย เพราะประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ให้เด็กได้ตระหนักถึงที่มาของอาหารที่กินเข้าไป และใช้การเกษตรเป็นห้องเรียนรู้ภาคสนาม ให้เด็กฝึกทักษะการเกษตรและได้ออกกำลังกาย และนำผลผลิตเข้าสู่ครัวโรงเรียนเพื่อปรุงประกอบเป็นอาหารกลางวัน ที่สำคัญขยายผลจากโรงเรียนสู่บ้านและชุมชน นั้นหมายถึงเป็นการเปิดโอกาสให้บ้านและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมภาวะโภชนาการของลูกหลานตนเอง

ผลลัพธ์ของโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนที่เกิดขึ้นที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ จากเด็กที่ไม่เคยกินผักกลับมาเป็นเด็กรักการกินผักที่ตัวเองปลูกมากับมือมากขึ้น เห็นสิ่งอื่นใดเป็นจุดเริ่มต้นที่ฝึกให้เด็กไทยรักอาชีพเกษตรกร เมื่อโตขึ้นเขาจะได้เป็นยุวเกษตรกรพันธุ์ใหม่ หรือที่เรียกว่า Young Smart Farmer เกิดขึ้นมาทดแทนเกษตรกรรุ่นเก่า อันเป็นการต่อลมหายใจให้กับประเทศไทยที่จะมีผู้ผลิตอาหารหล่อเลี้ยงคนไทยและพลโลกในอนาคต

การดำเนินโครงการดังกล่าวส่งผลให้เด็กขาดสารอาหารลดลง ความสำเร็จเชิงปริมาณนี้กล่าวได้ว่าประเทศไทยสามารถลดภาวะการขาดสารอาหาร ซึ่งหมายถึงโรคขาดโปรตีนและพลังงาน ที่เรียกว่า Protein Energy Malnutrition หรือเรียกย่อ ๆ ว่า PEM หรือโรคขาดสารอาหารโดยรวมในเด็กอายุแรกเกิดถึงอายุ ๕ ขวบ ลดลงจากร้อยละ ๔๙ เหลือร้อยละ ๘ ได้ภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งถือว่าเกือบจะไม่ใช่ปัญหาทางสาธารณสุขอีกต่อไป จนกระทั่งองค์การยูนิเซฟ (UNICEF) องค์การอนามัยโลกยกย่อง ผมบอกได้เลยว่าส่วนหนึ่งเกิดจากโครงการต้นแบบที่พระองค์ทรงสร้างไว้ และที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใด งานเหล่านี้ประสบความสำเร็จได้ด้วยเพราะพระองค์ทรงเป็นแรงบันดาลใจให้กับข้าราชการหรือผู้ปฏิบัติงาน ทรงจุดประกายและทรงเป็นต้นแบบที่ดีงาม”

การดำเนินโครงการดังกล่าว จะเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมชมโรงเรียนด้วยพระองค์เอง พร้อมทั้งทรงจดบันทึกความก้าวหน้า ทรงศึกษาเอกสาร รายงาน จนทรงพบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ จึงมีพระราชดำริดำเนินงานโครงการพัฒนาเพื่อช่วยเหลือเด็ก เยาวชน และประชาชนในถิ่นทุรกันดารต่อเนื่องกันอีกมากมายหลายโครงการ

ปัจจุบันมีโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำรินี้มากกว่า ๘๐๐ โรงเรียนที่ดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมหลากหลายและขอบเขตกว้างขวาง ทั้งด้านการผลิต เช่น การปลูกพืชผักและไม้ผล การเลี้ยงสัตว์ การประมง การปรับปรุงบำรุงดิน การชลประทาน เป็นต้น ด้านการประกอบอาหารด้วยผลผลิตทางการเกษตรที่ผลิตขึ้นในโรงเรียน และด้านการแปรรูปและถนอมอาหาร โดยใช้ผลผลิตที่มีในโรงเรียนหรือชุมชน การเกษตรถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งของสังคมไทย ก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศ

จากที่ทรงพยายามแก้ไขปัญหานักเรียนขาดอาหาร จนถึงวันนี้นงานพัฒนาของพระองค์ได้กลายเป็นรูปแบบของการพัฒนา เด็กและเยาวชนแบบองค์รวม นั่นคือเด็กและเยาวชนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างสมดุล ทั้งด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา และพลศึกษา โดยการทำงานต้องอาศัยศาสตร์หลากหลายสาขามาร่วมกันทั้งในด้านอาหาร โภชนาการ สุขภาพอนามัย การศึกษา การงานอาชีพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มบุคคลเป้าหมายจากเดิมที่มีเพียงเด็กวัยเรียน ได้ขยายให้ครอบคลุมทั้งเด็กเล็กจนถึงทารกในครรภ์มารดา และเด็กวัยรุ่นในระดับมัธยมศึกษาด้วย

ปีการศึกษา ๒๕๖๖ มีสถานศึกษาที่เข้าร่วมการดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชน ตามพระราชดำริจำนวนทั้งสิ้น ๘๘๙ แห่ง ประกอบด้วย รร.ตชด. ในสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน ๒๒๒ แห่ง โรงเรียนและห้องเรียนสาขา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน ๒๓๖ แห่ง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยมอแกน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน ๒๘๒ แห่ง โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สถาบันปอเนาะ และโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จำนวน ๒๐ แห่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรม

แผนกสามัญศึกษา ในสังกัดสำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน ๗๑ แห่ง
โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร
จำนวน ๒๙ แห่ง และโรงเรียนและศูนย์
ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ ในสังกัด
กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จำนวน ๓๙ แห่ง

ดร. สว่าง ดามาพงษ์ ได้กล่าวถึง
การดำเนินโครงการดังกล่าวว่า “พื้นที่ที่พระองค์
ทรงงานในประเทศไทยรวม ๙๐๐ แห่ง
ครอบคลุม ๑,๕๑๔ หมู่บ้าน ๔๒ จังหวัด

จะสังเกตได้ว่าพื้นที่ที่ปรากฏอยู่ในแผนที่ที่พระองค์ทรงงานนั้น ส่วนใหญ่อยู่ตามรอยตะเข็บชายแดน
เต็มหวานทอง มีอยู่ไม่กี่จุดที่อยู่กลางประเทศ ตรงนี้สะท้อนวิสัยทัศน์ของพระองค์ว่า การจะปกป้องประเทศ
ไม่ให้ป็นเมืองขึ้นใคร ให้มีความเป็นไทยอยู่ คนรอยตะเข็บจะต้องเข้มแข็งและมีความรักประเทศ เราไม่ได้ใช้
ทหารแต่เราใช้โภชนาการที่พระองค์ทรงสร้างไว้ให้เขาอยู่ดีกินดี ให้เขาเกิดความรู้สึกเป็นคนไทย คนรอยตะเข็บ
ที่อยู่รอบหวานทองก็จะเป็นรั้วปกป้องแผ่นดินไทย แสดงให้เห็นถึงความรักของพระองค์ ซึ่งเราอาจจะคิด
ไม่ถึงกัน นอกจากนี้ผลงานของพระองค์ไม่ได้ปรากฏอยู่เฉพาะในประเทศไทย แต่ทรงพระเมตตาแผ่แผ่ช่วยเหลือ
ประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับ ๑๐ ประเทศด้วย”

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเตรียมความพร้อมเด็กก่อนวัยเรียน

พระองค์จะเสด็จฯ แปรพระราชฐานไปทรงประทับแรม ณ พระตำหนักทักษิณราชินีเวสต์ จังหวัดนราธิวาส
เพื่อทรงเยี่ยมเยือนราษฎรในชนบททางไกลทุรกันดารในเขตภาคใต้เป็นประจำเกือบทุกปี ทรงพบว่าในพื้นที่ที่มี
ลักษณะพิเศษในด้านความเป็นอยู่ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของจังหวัดนราธิวาสนั้น นอกจากมีเด็กจำนวนมาก
ที่ด้อยโอกาสในการได้รับการพัฒนาและเลี้ยงดูอย่างถูกต้องตามวัยแล้ว ยังประสบปัญหาภาวะทุพโภชนาการ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กก่อนวัยเรียน เนื่องจากได้รับอาหารปริมาณไม่เพียงพอ อาหารไม่มีคุณภาพทางโภชนาการ
ผู้ปกครองเด็กต้องประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ ทำให้ไม่มีเวลาเลี้ยงดูเด็กได้อย่างเต็มที่ ทรงเห็นว่าการขาด
สารอาหารของเด็กในวัยดังกล่าว จะมีผลกระทบโดยตรงต่อการพัฒนาและสติปัญญาของเด็ก

เมื่อปี ๒๕๒๗ จึงได้มีพระราชกระแสให้จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเขาตันหยง อำเภอเมือง
จังหวัดนราธิวาส เพื่อรับเด็กก่อนวัยเรียนอายุ ๒.๕-๕ ปี เข้ารับการเลี้ยงดูและให้มีพัฒนาการอย่างถูกต้อง
เหมาะสมตามวัย ในปี ๒๕๒๘ โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในเขตจังหวัดนราธิวาส
จึงถือกำเนิดขึ้น

ในระยะเริ่มแรกได้พระราชทานทรัพย์สินส่วนพระองค์เป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ นับตั้งแต่ค่าก่อสร้างอาคาร
ค่าอาหารกลางวันของเด็ก ตลอดจนค่าตอบแทนผู้ดูแลเด็ก ซึ่งนับว่าเป็นพระราชภาระที่หนักมาก ทรงดำเนินงาน
ศูนย์เด็กเล็กอย่างค่อยเป็นค่อยไปเป็นเวลานานและต่อเนื่อง จนกระทั่งเห็นผลสัมฤทธิ์เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน
ราษฎรในท้องถิ่นจึงยอมเปลี่ยนแปลงทัศนคติการเลี้ยงดูเด็กตามความเชื่อเดิม ๆ

จากจุดเริ่มต้นของการก่อสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเขาต้นยางได้นำไปสู่การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นตามพื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัดนราธิวาส ภายใต้แนวพระราชดำริที่จะทรงส่งเสริมให้เด็กก่อนวัยเรียนในชนบทได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้องทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และมีความพร้อมที่จะเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา เพื่อแบ่งเบาภาระการเลี้ยงดูจากผู้ปกครองให้สามารถมีเวลาประกอบอาชีพอย่างเต็มที่ ตลอดจนทรงเน้นการส่งเสริมให้ท้องถิ่นช่วยตนเองและร่วมมือกันพัฒนาท้องถิ่นของตน โดยเผยแพร่วิทยากรแผนใหม่ไปสู่ผู้ปกครองเด็กและชุมชน ให้มีความรู้ความเข้าใจการเลี้ยงดูเด็กที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ ซึ่งเด็กเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญต่อไป

โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ได้มีการขยายเพิ่มขึ้น ปี ๒๕๖๖ มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โรงเรียนและศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะในสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจำนวน ๓๙ แห่ง ในพื้นที่จังหวัดระนอง ตาก น่าน และสกลนคร

โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร

จากการที่พระองค์มีพระราชดำริให้ดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันขึ้นใน รร.ตชด. ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งอยู่ในถิ่นทุรกันดารตามแนวชายแดนทั่วประเทศ ผลการดำเนินงานโครงการสามารถช่วยลดปัญหาขาดสารโปรตีนและพลังงาน รวมทั้งการมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ในเด็กนักเรียนได้ระดับหนึ่ง แต่ไม่สามารถขจัดปัญหาให้หมดสิ้นไปได้ เนื่องจากรากฐานโภชนาการและสุขภาพของประชากรในพื้นที่ทุรกันดารยังไม่ดี

จึงมีพระราชดำริให้ดำเนินโครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดารขึ้นในปี ๒๕๓๙ ส่งเสริมให้หญิงมีครรภ์ หญิงให้นมบุตร และเด็กทารกแรกเกิดจนถึงอายุ ๓ ปี ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารได้รับบริการที่เหมาะสมและได้รับความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ เพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพของเด็กตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ช่วยให้ทารกที่เกิดมามีสุขภาพแข็งแรง พร้อมทั้งพัฒนาต่อไปได้เต็มศักยภาพ นั่นคือ แม่จะต้องมีภาวะโภชนาการและสุขภาพอนามัยดี ถ้าแม่ขาดสารอาหารจะส่งผลกระทบต่อเด็กที่จะเกิดมา ทั้งด้านการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของร่างกายและสมอง พระองค์มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเรื่องนี้ ในงาน ๖๐ ปีองค์การยูเนสโก “Including the Excluded: Building on UNESCO’s First 60 Years” ณ กรุงเทพา เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ความตอนหนึ่งว่า

“...ศาสตราจารย์ของข้าพเจ้าท่านหนึ่ง กล่าวว่า การทำงานกับเด็กวัยเรียนและเด็กก่อนวัยเรียนนั้นยังไม่เพียงพอ เพราะว่าสมองของคนเราจะเจริญเติบโตและพัฒนาอย่างเต็มที่ก่อนที่จะถึงวัยดังกล่าว เราควรพยายามทำงานกับกลุ่มเด็กที่เล็กกว่านั้นอีก และจะดียิ่งขึ้นถ้าเราสามารถให้การดูแลช่วยเหลือหญิงตั้งครรภ์และหญิงให้นมบุตร...”

การดำเนินงานโครงการส่งเสริมโภชนาการฯ แบ่งพื้นที่เป้าหมายเป็น ๓ ประเภท ตามศักยภาพการเข้าถึงสถานบริการสาธารณสุข ได้แก่ ประเภทที่ ๑ เป็นสถานศึกษาที่อยู่ห่างจากสถานบริการสาธารณสุขเกินกว่า ๑๐ กิโลเมตรขึ้นไป และไม่สามารถเดินทางถึงด้วยรถยนต์ในบางฤดู เช่น ฤดูฝน ประเภทที่ ๒

เป็นสถานศึกษาที่อยู่ห่างจากสถานบริการสาธารณสุข ๕-๑๐ กิโลเมตร และสามารถเดินทางสะดวกทุกฤดูกาล และประเภทที่ ๓ เป็นสถานศึกษาที่อยู่ห่างจากสถานบริการสาธารณสุขไม่เกิน ๕ กิโลเมตร และสามารถเดินทางสะดวกทุกฤดูกาล

ทุกพื้นที่ประกอบด้วย ๔ กิจกรรมหลักได้แก่ (๑) พัฒนาความร่วมมือการให้บริการอนามัยแม่และเด็ก และการส่งต่อระหว่างโรงเรียน ครอบครัว ศูนย์สาธารณสุขชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล และโรงพยาบาล

ส่งเสริมสุขภาพ (๒) ส่งเสริมการผลิตอาหารในครัวเรือนและชุมชน เพื่อให้มารดาและทารกได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและปริมาณเพียงพอ พร้อมทั้งให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง (พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย) ในเรื่องวิธีการเลี้ยงดูเด็ก การส่งเสริมโภชนาการ และพัฒนาการของเด็ก (๓) จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะและพัฒนาให้ได้มาตรฐาน ทั้งในด้านสภาพแวดล้อมและการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็ก

มีการเจริญเติบโตและการพัฒนาการที่สมวัย ได้รับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ระบบการศึกษาและการอยู่ในสังคม (๔) พัฒนาหลักสูตร “อนามัยแม่และเด็ก” และจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับแม่และเด็กให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนและผู้เรียนแต่ละช่วงวัย

โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน และการควบคุมการขาดจุลโภชนาการอื่น ๆ

นอกจากทรงส่งเสริมโภชนาการแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดารและพัฒนาเด็กเล็กแล้ว ยังตระหนักถึงปัญหาสุขภาพอันเนื่องมาจากโรคขาดสารไอโอดีน ตามแนวพระราชดำริและรอยพระบาทที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงริเริ่มโครงการนำร่องเกลือเสริมไอโอดีน กล่าวคือ เมื่อร่างกายได้รับสารไอโอดีนไม่เพียงพอกับความต้องการ จะส่งผลต่อการสร้างไทรอยด์ฮอร์โมน ทำให้เกิดการเสียสมดุลในการควบคุมการทำงานของต่อมไทรอยด์ก่อให้เกิดอาการคอพอก ภาวะขาดไทรอยด์

ฮอโมน และโรคเอื้อ ทำให้การพัฒนาในระดับสติปัญญาด้อยกว่าปกติ และมีพัฒนาการทางร่างกายต่ำกว่าเกณฑ์ ถ้าหญิงตั้งครรภ์ขาดสารไอโอดีนจะส่งผลให้ทารกมีพัฒนาการของสมองและระบบประสาทช้ากว่าปกติ และหากขาดสารไอโอดีนในระดับรุนแรง อาจทำให้แท้งหรือตายก่อนคลอด หรือเกิดความพิการแต่กำเนิด เพื่อควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนจึงมีพระราชดำริให้ดำเนินโครงการควบคุมโรคดังกล่าวตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๓๓ เริ่มดำเนินการใน รร.ตชด. เพื่อช่วยแก้ปัญหาสาธารณสุขของประเทศโดยรวม และเสริมการทำงานของกระทรวงสาธารณสุข โครงการควบคุมป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดโรคขาดสารไอโอดีนให้หมดไปจากประเทศไทยอย่างยั่งยืน และเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนทุกกลุ่มวัย

พระองค์ทรงให้คณะทำงานสำรวจหาข้อมูล จากนั้นฝึกอบรมครู ตชด. ในการตรวจนักเรียน แนะนำการใช้ไอโอดีนหยดในน้ำ และการใช้เกลือไอโอดีน ในบางชุมชนที่มีปัญหาขาดสารไอโอดีนอย่างมาก เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะให้ยาแคปซูลเสริมไอโอดีนในน้ำมัน (ขนาด ๒๐๐ ไมโครกรัม) แก่หญิงมีครรภ์และเด็กนักเรียนทุก ๖ เดือน ต่อมาในปี ๒๕๓๔ รัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนแห่งชาติ เพื่อขับเคลื่อนการควบคุมป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนสู่ความยั่งยืน พระองค์ทรงเป็นประธานและทรงกำหนดนโยบายการดำเนินโครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนแห่งชาติ มีการประชุมคณะกรรมการอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์ ซึ่งเป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้ถวายงานด้านโภชนาการและสาธารณสุข ได้ให้สัมภาษณ์แก่คณะผู้จัดทำหนังสือว่า “ความสำเร็จจากโครงการของพระองค์ ภาพรวมคือช่วยให้ภาวะโภชนาการ คุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นทุรกันดารดีขึ้น สำคัญที่สุดคือเรื่องคอกพอก ซึ่งเป็นเรื่องของการขาดไอโอดีน โรงเรียนในโครงการของพระองค์ไม่ใช่เพียงแค่นเกลือที่มีไอโอดีนไปให้ชุมชน พระองค์ทรงทำให้โรงเรียนมีไอโอดีนหยดเข้าไปผสมในน้ำดื่ม ให้เด็กได้เรียนรู้ เช่น ไอโอดีนหนึ่งหยดต่อน้ำห้าลิตร มีอยู่ช่วงหนึ่งที่โรงเรียนกาวีละวิทยา ซึ่งเป็น

โรงเรียนสำหรับคนหูหนวกตาบอด พระองค์ทรงให้ผสมไอโอดีนเข้าไปในเกลือ โดยพระราชทานเกลือและสารไอโอดีน ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีเกลือบิ๊ตต่าง ๆ ที่ผสมไอโอดีนสำเร็จรูปจำหน่ายตามท้องตลาด จึงต้องมีการผสมหยดไอโอดีนเอง ผลลัพธ์ที่ได้คือโรงเรียนในโครงการไม่พบเด็กที่เป็นโรคคอกพอก ”

สำหรับเรื่องการควบคุมการขาดสารไอโอดีนนี้ **ดร.สง่า ดามาพงษ์** ได้กล่าวว่า “เมื่อก่อนคนเป็นโรคขาดสารไอโอดีน โรคเอ๋อ หรือโรคคอปอกเต็มบ้านเต็มเมือง แต่พอพระองค์ได้ทรงงานเป็นหลักชัยเป็นผู้นำทางความคิดโรคขาดสารไอโอดีนก็ลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน จนตอนนี้เกือบจะหมดไปจากประเทศไทย พระองค์ทรงเป็นผู้นำที่ทรงอุทิศพระองค์ในการดำเนินโครงการกำจัดโรคขาดสารไอโอดีนอย่างยั่งยืนในประเทศไทย ทรงเป็นประธานคณะกรรมการโรคขาดสารไอโอดีนแห่งชาติมาตั้งแต่ปี ๒๕๓๔ เป็นศูนย์รวมน้ำใจของคนไทยจนเกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนขจัดโรคขาดสารไอโอดีนไม่ให้เป็นปัญหาสาธารณสุขของประเทศอีกต่อไป ผลงานเชิงประจักษ์ที่ยิ่งใหญ่นี้ ทางสภานานาชาติเพื่อการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนจึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายโล่เกียรตินิยม ผู้นำดีเด่นผู้อุทิศตนเพื่อขจัดโรคขาดสารไอโอดีนอย่างยั่งยืนในประเทศไทย เมื่อปี ๒๕๔๗”

นอกจากสารไอโอดีนแล้ว ทรงห่วงใยการขาดวิตามินเอและธาตุเหล็กด้วย เพราะการขาดสารอาหารจำเป็นทั้ง ๒ ชนิดนี้ มีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตและการเรียนรู้ของเด็ก ทรงพยายามแก้ไขปัญหการขาดวิตามินเอในประเทศไทยจนระดับความรุนแรงเปลี่ยนจากระดับที่เห็นอาการทางคลินิกชัดเจนมาเป็นระดับเซลล์ซึ่งซ่อนเร้น ก่อนที่จะปรากฏอาการให้เห็น (sub-clinic deficiency) มาตั้งแต่ปี ๒๕๓๕

ต่อมาในปี ๒๕๔๑ ได้มีรายงานผู้ป่วยเด็กตาบอด ร่วมกับการติดเชื้อทางเดินหายใจ และการขาดโปรตีนและพลังงาน และบางรายพบตาเป็นเกร็ดกระดี่และแผลที่กระจกตา ที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อทรงทราบ จึงมีพระราชดำริให้ดำเนินกิจกรรมการผลิตอาหาร เพื่อสนับสนุนและรองรับมาตรการการให้วิตามินเอของกระทรวงสาธารณสุข

สำหรับโรคโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็กยังคงเป็นปัญหาสาธารณสุขของประเทศและพบได้บ่อยที่สุด มีสาเหตุจากการรับประทานอาหารที่มีธาตุเหล็กไม่เพียงพอ หรือมีการเสียเลือดทั้งชนิดเฉียบพลันและเรื้อรัง สามารถป้องกันได้ด้วยการกินอาหารที่มีธาตุเหล็ก กระทรวงสาธารณสุขจึงมีมาตรการให้ยาเม็ดธาตุเหล็กทุกสัปดาห์แก่เด็กนักเรียน เพื่อป้องกันการขาดธาตุเหล็ก พระองค์ทรงให้การสนับสนุนงานดังกล่าว โดยให้สถานศึกษาทั้งโรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยเฉพาะเด็กในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารที่มีความเสี่ยงสูง ดำเนินงานในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ ส่งเสริมการบริโภคอาหารที่มีธาตุเหล็กสูง ได้แก่ ตับ ไข่ ถั่วเมล็ดแห้ง ผ่านการจัดบริการอาหารกลางวันของโรงเรียน โดยให้มีไข่ต้มสุกบริโภคสัปดาห์ละ ๒ ฟอง และตับบริโภคสัปดาห์ละครั้ง หรือ

สองสัปดาห์ต่อครั้ง ให้ความรู้ด้านโภชนาการแก่เด็กโดยการสอดแทรกในวิชาสุขศึกษา เกี่ยวกับบทบาทของธาตุเหล็กในร่างกาย ผลจากการขาดธาตุเหล็ก และแหล่งอาหารที่มีธาตุเหล็กสูง

“สุขศาลาพระราชทาน” เพื่อการสาธารณสุขในถิ่นทุรกันดาร

จากการตามเสด็จไปทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ทุรกันดารทางไกลตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ทรงเห็นว่าประชาชนตามแนวชายแดนและในพื้นที่เสี่ยงภัย ซึ่งประกอบด้วยคนไทยและชาวไทยภูเขา ประสบปัญหาการเข้าถึงบริการสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า ประปา การคมนาคมขนส่ง และบริการด้านสาธารณสุข ทำให้คุณภาพชีวิตโดยเฉพาะด้านสุขภาพอนามัยไม่ได้รับการดูแล

ที่ผ่านมาได้มีระบบบริการสาธารณสุขของรัฐกระจายอยู่ทั่วทุกตำบล แต่ยังมีหมู่บ้านทางไกลอีกจำนวนมากที่รถยนต์ไม่สามารถเข้าถึง หรือเข้าถึงได้ในบางฤดู ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้ารับบริการสาธารณสุขได้อย่างทั่วถึงและสะดวก รวมทั้งยังขาดความรู้ความเข้าใจในการป้องกันและรักษาโรค ทำให้มีสุขภาพที่ไม่สมบูรณ์แข็งแรง หากอยู่ในวัยเด็กจะมีปัญหาด้านการเจริญเติบโตทางร่างกายและสมอง วัยผู้ใหญ่จะเกิดโรคต่าง ๆ ทั้งโรคติดต่อและไม่ติดต่อ เนื่องจากไม่ได้รับการรักษาอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง หรือไม่ได้รับยาและเวชภัณฑ์ที่มีคุณภาพเท่าเทียมกับคนในเขตเมือง กลายเป็นประชากรที่มีสุขภาพไม่แข็งแรง และอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในระยะยาว

พระองค์ทรงห่วงใยสุขภาพและความเป็นอยู่ของประชาชนเหล่านี้ จึงมีพระราชดำริให้พัฒนาห้องพยาบาลใน รร.ตชด. เป็น “สุขศาลาพระราชทานโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน” และพัฒนาศักยภาพครู พยาบาล ตชด. เพื่อดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตของพสกนิกรในพื้นที่ดังกล่าวให้ได้มาตรฐานเท่าเทียมและทั่วถึง ตลอดจนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยมีเป้าหมายให้นักเรียนและประชาชนที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพขั้นพื้นฐาน รวมทั้งได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้ด้านสุขภาพที่ถูกต้อง เหมาะสม และทันต่อเหตุการณ์ สามารถดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนเป็นที่พึ่งทางด้านสุขภาพ และช่วยให้เกิดความไว้วางใจในเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันมีส่วนช่วยสนับสนุนให้เกิดความมั่นคงของชาติ

หน่วยงานร่วมดำเนินการได้แก่ สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กรมพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา คณะนักศึกษามหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๔๖ ตลอดจนภาคีการพัฒนาจากภาคเอกชน

สุขศาลาพระราชทาน รร.ตชด. เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ จนถึงปัจจุบัน มีการจัดตั้งสุขศาลาพระราชทานในพื้นที่ ๑๐ จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน น่าน ตาก กาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ยะลา และ นราธิวาส

สุขศาลาพระราชทานฯ จึงเป็นที่พึ่งด้านสุขภาพของนักเรียนและประชาชนในถิ่นทุรกันดารทั้งในยามปกติและฉุกเฉิน ช่วยพัฒนาสุขภาพอนามัยและการสาธารณสุขของนักเรียนและประชาชนใน

พื้นที่ สามารถลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานแห่งรัฐด้านการแพทย์และสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร พื้นที่ชายขอบ และพื้นที่พิเศษด้านความมั่นคง รวมถึงประชากรของประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ยังสร้างความมั่นคงด้านสังคมและความมั่นคงแห่งชาติ เป็นกลไกสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนในพื้นที่พิเศษด้านความมั่นคง ลดความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่ และสร้างความร่วมมือทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนถึงปี ๒๕๖๖ มีสุขศาลาพระราชทาน รวมทั้งสิ้น ๒๖ แห่ง ให้บริการสุขภาพแก่คนไทย บุคคลไร้รัฐ และประชากรประเทศเพื่อนบ้าน ประมาณปีละ ๒๐,๐๐๐-๒๕,๐๐๐ ราย ในจำนวนนี้ มี ๒๒ แห่งที่ผ่านการรับรองคุณภาพการให้บริการรักษาพยาบาลและการสาธารณสุขชุมชน ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงบริการด้านสุขภาพครอบคลุมพื้นที่ ๑๐ จังหวัด ๑๗ อำเภอ ๒๐ ตำบล ๕๓ หมู่บ้าน ๓,๘๙๓ ครัวเรือน มากกว่า ๑๗,๐๘๗ คน และอีก ๔ แห่ง ได้ตั้งเป้าจะพัฒนาให้ผ่านการรับรองคุณภาพตามเกณฑ์ครบทุกแห่ง

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ ที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานแนวพระราชดำริ “โครงการสุขศาลาพระราชทาน โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน” ซึ่งได้ช่วยให้นักเรียนและประชาชนในถิ่นทุรกันดารในพื้นที่ตามแนวชายแดนที่ขาดโอกาสในการเข้าถึง ยกตัวอย่างโครงการสุขศาลาพระราชทานบ้านเลตองคุ อำเภอู้มผาง จังหวัดตาก เป็นโครงการดูแลสุขภาพเบื้องต้นของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง นับถือฤๅษี ที่เหลือแห่งเดียวในโลก จนได้รับรางวัลดีเด่น

ทั้งนี้ ยังพบว่าสุขศาลาบ้านเลตองคุ มีการส่งต่อผู้ป่วยเพื่อรักษาให้ทันท่วงทีมากที่สุด โดยไข้มาลาเรียเป็นโรคที่มีการระบาดและมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก หนึ่งในนั้นมีทารกวัย ๒ เดือน ได้รับการประสานให้ขึ้นเฮลิคอปเตอร์เพื่อไปรักษาที่โรงพยาบาลอู้มผางทันที จากการประเมินเบื้องต้นของแพทย์ประจำหมู่บ้านว่า หากไม่ได้รับการดูแล เด็กคนนี้อาจเสียชีวิต การเดินทางด้วยรถยนต์ต้องใช้เวลามากกว่า ๔ ชั่วโมงจากอำเภอู้มผาง จังหวัดตาก ผ่านแนวเขาตามเส้นทางที่ขรุขระมายังบ้านเลตองคุ ที่ตั้งอยู่กลางหุบเขา เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ต้องมีหน่วยพยาบาลเบื้องต้นให้แก่ชาวบ้านที่อยู่ห่างไกล

การรักษาพยาบาลด้วยการสื่อสารทางไกล

เนื่องจาก รร.ตชด. อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ห่างไกล การเดินทางค่อนข้างลำบาก พระองค์มี แนวพระราชดำริเรื่องการรักษาพยาบาลด้วยการ สื่อสารทางไกล (Telemedicine) ทั้งภาพและ เสียง โดยการติดตั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ และเชื่อมโยง ระบบการรักษาพยาบาลระหว่าง รร.ตชด. กับ โรงพยาบาลชุมชนใกล้เคียงของกรมสนับสนุน บริการสุขภาพ ทั้งนี้ โรงพยาบาลชุมชนที่เชื่อมโยง ระบบการให้บริการ Telemedicine ได้จัด

แพทย์เวรคอยให้คำปรึกษาทุกวันตลอด ๒๔ ชั่วโมง ซึ่งสุศาลาพระราชทานสามารถติดต่อขอคำปรึกษา ผ่านระบบ Telemedicine ได้ตลอดเวลา ช่วยให้แพทย์ได้เห็นอาการคนไข้ และสามารถแนะนำการรักษาพยาบาล แก่ครูพยาบาลของ รร.ตชด. ได้อย่างเหมาะสม โดยกรมสนับสนุนบริการสุขภาพได้จัดฝึกอบรมให้ความรู้ระบบ Telemedicine และวิธีการใช้งานแก่ครูพยาบาลของ รร.ตชด. ครูพี่เลี้ยง และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อการ ให้คำปรึกษา คำแนะนำ ติดตาม ดูแลแก้ไขปัญหาอุปสรรคการใช้งานของระบบอย่างใกล้ชิด ตลอดจนการจัดการ เรียนรู้และสื่อสารด้านสุขภาพ เพื่อให้สุศาลาพระราชทานเป็นหน่วยบริการสุขภาพที่เชื่อมต่อกับเครือข่าย บริการสุขภาพในพื้นที่และศูนย์สาธารณสุขมูลฐานของชุมชน

ในวันปกติที่ไม่มีคนไข้ ได้ใช้ประโยชน์จากระบบ Telemedicine สอนนักศึกษา หรือบรรยาย ให้ความรู้ด้านสุขอนามัยและการป้องกันโรคแก่ครูพยาบาลและ อสม. ในเรื่องต่าง ๆ เพื่อนำไปถ่ายทอด ให้นักเรียนและชาวบ้านได้ทราบ เช่น โรคความดันโลหิตสูง ลมบ้าหมู หูด เหา มาลาเรีย ใช้หวัด การรักษาบาดแผลและการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ฯลฯ ซึ่งกรมสนับสนุนบริการสุขภาพได้จัดเจ้าหน้าที่ เป็นผู้ให้ความรู้ผ่านระบบ Telemedicine ด้วย

การบริการสาธารณสุขเคลื่อนที่ : หน่วยแพทย์พระราชทาน และโครงการแว่นตาพระราชทาน

ในระหว่างการเดินทางติดตามผลการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำรินในพื้นที่ทุรกันดาร ทรงพบเห็น ราษฎรที่มาเฝ้าฯ รับเสด็จหลายคนเจ็บป่วย ในปี ๒๕๓๕ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดหน่วย “แพทย์พระราชทาน” ขึ้น ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานโครงการแพทย์หลวงพระราชทานเมื่อปี ๒๕๑๐ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อบริการตรวจรักษาเด็กนักเรียนและราษฎรในพื้นที่ทุรกันดาร และพิจารณารับผู้ป่วยที่ยากจนไว้เป็นผู้ป่วย ในพระราชานุเคราะห์ พร้อมทั้งให้ความรู้ด้านสุขภาพอนามัยแก่ราษฎรด้วย การดำเนินงานของหน่วยแพทย์ พระราชทานนั้นมีหลายหน่วยงาน ร่วมดำเนินงานโดยมีโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นหน่วยประสานงานหลัก

การปฏิบัติงานของหน่วยแพทย์พระราชทานในแต่ละครั้งจะประกอบด้วย แพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร พยาบาล และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของโรงพยาบาล และหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่เป็นหลัก ร่วมกับกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน หรือคณะแพทยศาสตร์และคณะทันตแพทยศาสตร์ในสังกัดมหาวิทยาลัย เช่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยมหิดล (โรงพยาบาลเวชศาสตร์เขตร้อน) มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยมหิดล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีเจ้าหน้าที่ของโครงการส่วนพระองค์ฯ น่ายาและเวชภัณฑ์พระราชทาน และประสานหน่วยต่าง ๆ เข้าร่วมปฏิบัติงาน

หลังจากหน่วยแพทย์พระราชทานออกปฏิบัติงานได้ระยะหนึ่ง พระองค์มีพระราชดำริให้จัดตั้ง “กองทุนพระราชทานเพื่อสงเคราะห์คนไข้ยากจนในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ในปี ๒๕๓๖ ทรงเริ่มจากพระราชทานเงินให้โรงพยาบาลที่มาร่วมปฏิบัติงานออกหน่วยแพทย์พระราชทานไปจัดตั้งกองทุนพระราชทานเพื่อสงเคราะห์คนไข้ยากจนขึ้นที่โรงพยาบาลแต่ละแห่ง ด้วยมีพระราชประสงค์ให้โรงพยาบาลมีเงินทุนที่จะช่วยเหลือคนไข้ยากจนอื่น ๆ ที่อาจไม่ได้มารับบริการจากหน่วยแพทย์พระราชทาน ทั้งค่ารักษาพยาบาล ค่ายา ค่าเดินทาง ค่าอาหาร รวมทั้งค่าเครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับตรวจโรค พร้อมกับส่งเสริมให้ผู้มีจิตศรัทธาร่วมสมทบในกองทุนฯ ด้วย จนถึงปัจจุบันมีกองทุนพระราชทานเพื่อสงเคราะห์คนไข้ยากจนฯ จัดตั้งขึ้นที่โรงพยาบาลทั่วประเทศทั้งหมด ๔๘๒ แห่ง

จากการที่ทรงพบว่าเด็กนักเรียนในหลาย ๆ พื้นที่มีปัญหาด้านสายตา ทำให้การพัฒนาทักษะการอ่านของเด็กบกพร่องเป็นสาเหตุที่ทำให้เด็กเรียนรู้ได้ช้า รวมถึงในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกลคมนาคม ยังไม่มีบริการตรวจวัดสายตาให้แก่เด็กในโรงเรียนและประชาชน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “โครงการแว่นตาพระราชทาน” เมื่อปี ๒๕๓๙ โดยบริษัท เอ แอนด์ พี ออพติคอล จำกัด ได้ทูลเกล้าฯ ถวายกรอบแว่นตาพร้อมเลนส์สายตา จำนวน ๕๐๐ ชุด เป็นประจำทุกปี สำหรับพระราชทานแก่เด็กที่มีปัญหาด้านสายตา

โครงการแว่นตาพระราชทาน มีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ คือ (๑) ให้บริการตรวจวัดสายตาเด็กนักเรียนในโรงเรียนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ห่างไกลการคมนาคม (๒) จัดแว่นตาให้เด็กนักเรียนที่มีปัญหาทางด้านสายตา และ (๓) ให้บริการตรวจวัดสายตาและประกอบแว่นแก่ผู้ปฏิบัติงานเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ โดยตั้งแต่ปี ๒๕๔๐ ถึงปี ๒๕๕๗ มีจำนวนคนไข้ที่เข้ารับการตรวจวัดสายตากับบริษัทดังกล่าวจำนวนทั้งสิ้น ๕,๘๒๔ คน และผู้ที่เข้ารับการวัดสายตาเพื่อประกอบการจัดทำแว่นตา จำนวนทั้งสิ้น ๒,๗๗๕ คน

ผู้เชี่ยวชาญพร้อมเครื่องมือทันสมัยจากห้างแว่นท็อปเจริญ

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นับตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ ถึงปี ๒๕๖๗ “โครงการแว่นตาเพื่อน้อง” ได้ให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาด้านสายตาในถิ่นทุรกันดารทั่วประเทศให้มีสุขภาพตาที่ดีขึ้น และได้รับการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเนื่องจากการมองเห็นที่ชัดเจน จำนวน ๘,๔๔๔ ราย

ต่อมาได้มี “โครงการแว่นตาเพื่อน้อง” โดยความร่วมมือระหว่างห้างแว่นท็อปเจริญและมูลนิธิสงเคราะห์เด็กของสภากาชาดไทย เพื่อสนองพระราชประสงค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี องค์ประธานกรรมการอำนวยการมูลนิธิสงเคราะห์เด็กของสภากาชาดไทย เพื่อให้ความช่วยเหลือเยาวชนที่มีปัญหาด้านสายตาในพื้นที่ห่างไกลทั่วประเทศ ให้มีสุขภาพตาที่ดีขึ้น สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างปกติและได้รับการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเยาวชนอันจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ ผ่านกิจกรรมลงพื้นที่ตรวจสอบสุขภาพดวงตาและประกอบแว่นใหม่ โดยทีมงาน

โครงการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชผักเพื่อโภชนาการและความมั่นคงทางด้านอาหาร

เมื่อปี ๒๕๔๙ ได้เกิดวิกฤตดินโคลนถล่มที่จังหวัดอุตรดิตถ์ พระองค์มีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทานแก่ราษฎรที่ประสบภัยธรรมชาติ ต่อมาได้จัดตั้งโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชผักสนองพระราชดำริขึ้นที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ในปี ๒๕๕๒ ได้พระราชทานชื่อว่า “ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ” เพื่อเป็นที่ระลึกในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์ เพ็ญศิริ เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ผักที่มีคุณภาพ เก็บรักษาสะสมสำรองไว้เป็นเมล็ดพันธุ์พระราชทานราษฎรในพื้นที่ประสบภัย เช่น คะน้า กวางตุ้ง ฟักแฟง แคบ้านดอกขาว ถั่วพู มะเขือเปราะเจ้าพระยา มะเขือขาวกรอบ บวบ กระเจียบเขียว มะเขือยาว ถั่วฝักยาว พริก น้ำเต้า

นอกจากนี้ได้ปรับปรุงและพัฒนาพันธุ์พืชเพื่อตอบสนองความต้องการของเกษตรกรในการมีพืชสายพันธุ์ที่ดี ทนทานต่อโรคและแมลง ได้ผลผลิตที่ดี และมีศักยภาพการปรับตัวที่เหมาะสม โดยดำเนินงานร่วมกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาและมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ปรับปรุงและพัฒนาพันธุ์พืช

ซึ่งขึ้นทะเบียนพันธุ์แล้ว และทรงมีพระ
มหารุณาคคุณพระราชทานชื่อ อาทิ “ถั่วฝักยาว
สีม่วงสิรินธร เบอร์ ๑” “ถั่วแขกสีม่วงสิรินธร
เบอร์ ๑” “ถั่วแขกสีเหลืองเทพรัตน์ เบอร์ ๑”
“ถั่วฝักยาวลายเสือจักรพันธ์ เบอร์ ๑” “มะเขือ
เปราะพวงหยกจักรพันธ์” “พริกชี้หนูปุเมธ”
“พริกชี้หนูพัฒน์ฉันท” “แตงไทยหอมละมุน”
“มะเขือเทศจักรพันธ์ ๑” “มะเขือเทศจักรพันธ์ ๒”
“ถั่วฝักยาวล้านนาชวนอร่อย”

จากการผลิตเมล็ดพันธุ์พระราชทานของ
ศูนย์ฯ ขยายสู่ชุมชนด้วยโครงการ “บ้านนี้มีรัก
ปลูกผักกินเอง” “ซอยนี้มีรัก ปลูกผักแบ่งปัน”
และ “เพื่อนช่วยเพื่อน” ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ชาวบ้าน

ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเกิดภัยพิบัติด้วยเมล็ดพันธุ์ผักที่ปลูกไว้ในบริเวณบ้าน

“เพื่อนช่วยเพื่อน” เริ่มจากการชักชวนผู้ใหญ่บ้านให้เป็นผู้เริ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้านให้แก่
ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริก่อน แล้วจึงค่อยส่งเสริมให้ลูกบ้านเข้าร่วมโครงการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ
ที่ชาวบ้านปลูกแบบธรรมชาติ ริมรั้วบ้าง ระเบียงไม้บ้าง หรือบนต้นไม้หน้าบ้าน จะเก็บสะสมไว้เพื่อเป็น
เมล็ดพันธุ์ในยามที่เกิดภัยพิบัติในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้นำเมล็ดพันธุ์เหล่านี้
พระราชทานแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน เพื่อนำไปปลูกในครัวเรือนหรือเพื่อทำการเกษตร ชาวบ้านที่เข้าร่วม
โครงการฯ นอกจากจะมีรายได้เพิ่มขึ้นแล้ว ทุกคนยังเกิดความภาคภูมิใจที่ได้ร่วมผลิตเมล็ดพันธุ์ทุกเล้าฯ ถวาย
เพื่อพระราชทานแก่ราษฎรที่ทุกข์ยากจากภัยพิบัติ

ต่อมาทรงมีพระมหารุณาคคุณให้จัดทำโครงการ “ทางนี้มีผล ผู้คนรักกัน” โดยพระราชทาน
กล้าต้นมะรุ่ม เสี้ยว ขี้เหล็ก เมล็ดแค และกล้าไม้ผล เช่น มะม่วง ขนุน ชมพู่มะเหมี่ยว ฝรั่ง มะกอก มะขาม
น้อยหน่า ให้ชุมชนนำไปปลูกทั้งในบ้าน ตามริมถนนในหมู่บ้าน และที่สาธารณะในหมู่บ้าน โดยมีพระราชประสงค์
ให้คนทั้งในหมู่บ้านและคนทั่วไปสามารถเก็บไปประกอบอาหารรับประทานได้ และราษฎรมีไม้ผลไว้แบ่งปันกันบริโภค

นอกจากนี้ ทรงรับสั่งให้จัดทำโครงการ “ปลูกผักปลอดภัยภายใต้มาตรฐาน GAP” ซึ่งองค์การอาหาร
และเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) กำหนดว่า GAP หรือ Good Agriculture Practices คือ การผลิตทางการ
เกษตรที่ดีและเหมาะสม หมายถึง แนวทางทำการเกษตรเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีตรงตามมาตรฐาน
ที่กำหนด ได้ผลผลิตสูงคุ้มค่าการลงทุน และกระบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค
ใช้ทรัพยากรที่เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืนทางการเกษตร และไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

โครงการนี้จึงสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกผักให้ได้มาตรฐาน ปลอดภัยจากสารเคมี เพื่อบริโภคเองและ
จำหน่ายให้ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิรินำไปขายเป็นสินค้าของร้านจันกะผัก ซึ่งเป็นร้านขายผลิตภัณฑ์
ร้านหนึ่งของมูลนิธิชัยพัฒนา โดยได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิ เติง จิราธิวัฒน์ ร่วมสร้างโรงคัดบรรจุผักที่ได้
มาตรฐานให้แก่กลุ่มเกษตรกร และให้ความรู้กรรมวิธีการคิดและบรรจุผักที่ได้มาตรฐาน เพื่อสร้างความมั่นใจ
แก่ผู้บริโภค

ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริที่จังหวัดสระบุรีและสุรินทร์ นอกเหนือจากที่จังหวัดเชียงราย รวมถึงได้ขยายสู่การผลิตและพัฒนาเมล็ดพันธุ์ข้าวแจกจ่ายแก่ชาวนา เพื่อคงไว้ซึ่งคุณภาพของข้าวไทย

ด้วยสายพระเนตรอันยาวไกลของพระองค์ช่วยให้พสกนิกรมีเมล็ดพันธุ์พืชผักและเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ สะสมสำรองเผื่อไว้ในยามที่ประเทศชาติอยู่ในภาวะคับขัน นับเป็นการเตรียมพร้อมรับสถานการณ์ที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ล่วงหน้า ทำให้เมล็ดพันธุ์ข้าวและเมล็ดพันธุ์ผัก อันเป็นจุดเริ่มต้นของวงจรการผลิตอาหารไว้ปลูกและบริโภคตลอดไป ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของมนุษย์ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่พสกนิกรและช่วยให้ประเทศมีความมั่นคงทางด้านอาหาร

พระเมตตาแผ่ไพศาล ขยายผลสู่ประเทศเพื่อนบ้านและประเทศห่างไกล

จากการทดลองทำโครงการอาหารกลางวันผักสวนครัวขนาดเล็กในโรงเรียนห่างไกล ๓ แห่ง ใน รร.ตชด. จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี และประจวบคีรีขันธ์ เป็นโครงการพัฒนาแบบผสมผสานในหมู่บ้านที่ห่างไกล ปัจจุบันกลายเป็นรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนในการเสริมสร้างศักยภาพของคนให้สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพความสำเร็จดังกล่าวนอกจากเป็นที่ประจักษ์ในหมู่คนไทยแล้ว ยังทรงนำประสบการณ์ไปขยายผลให้เกิดประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนในประเทศอื่น ๆ ด้วย

อีกทั้งมีการติดตามประเมินภาวะโภชนาการ เด็กที่เคยเตี้ย ๓๐-๔๐% หรือน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ ตอนนี้มีไม่ถึง ๑๐% มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อีกทั้งโครงการของพระองค์ยังเป็นต้นแบบขยายไปต่างประเทศ ๑๐ ประเทศในอาเซียนและเอเชีย ได้แก่ ลาว เมียนมา กัมพูชา เวียดนาม อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ภูฏาน มองโกเลีย บังกลาเทศ และติมอร์เลสเต

พระองค์พระราชทานความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ตามที่แต่ละประเทศขอพระราชทานมา และพระราชทานความร่วมมือกับองค์การนานาชาติหลายแห่ง เช่น องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ โครงการอาหารโลก องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ รวมถึงองค์กรเอกชน เพื่อให้ประชากรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ปี ๒๕๓๓ พระองค์เสด็จฯ ไปทรงเยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) คนไทยที่พำนักอยู่ใน สปป.ลาว ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเงินเป็นจำนวน ๒๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย จึงพระราชทานเงินกลับคืนให้ สปป.ลาว โดยสนับสนุนการช่วยเหลือเด็กกำพร้าในแขวงเวียงจันทน์ เงินพระราชทานดังกล่าวได้นำมาใช้สร้างหอพักให้แก่เด็กกำพร้าที่โรงเรียนวัฒนธรรมหลัก ๖๗

ต่อมาได้พระราชทานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันให้แก่โรงเรียนนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาโภชนาการของเด็กกำพร้าให้ดีขึ้น โครงการร่วมมือดังกล่าวเปิดโอกาสให้ประชาชนในไทยและ สปป.ลาว ได้ทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด เป็นการสร้างสัมพันธ์ไมตรีระหว่าง ๒ ประเทศให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

พระองค์เสด็จฯ เยือน สปป.ลาว ทุกปี เพื่อทรงติดตามความก้าวหน้าของโครงการ และพระราชทานเครื่องมือ อุปกรณ์ พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ตลอดจนสนับสนุนระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ นอกจากนี้ มีพระราชดำริให้จัดการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้แก่ครูในหลาย ๆ เรื่อง เช่น งานอนามัยส่วนบุคคล การเฝ้าระวังทางโภชนาการ สุขาภิบาล

อาหาร เป็นต้น เมื่อภาวะโภชนาการของเด็กนักเรียนดีขึ้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสริมทักษะด้านการฝึกอาชีพ และด้านเทคโนโลยีการศึกษา ปัจจุบันโรงเรียนแห่งนี้เป็นต้นแบบและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักว่ามีผลการเรียนในชั้นดีมาก เป็นที่ศึกษาดูงานของโรงเรียนอื่น ๆ รวมทั้งหน่วยงานต่าง ๆ ด้วย

สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

ปี ๒๕๓๘ สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และกระทรวงศึกษาธิการของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ได้กราบบังคมทูลขอให้พระองค์ทรงช่วยเรื่องโครงการอาหารของโรงเรียนในเมียนมา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการศึกษาดูงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันให้แก่ครูของเมียนมา จำนวน ๘ คน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ครู พร้อมพระราชทานเมล็ดพันธุ์เพื่อใช้ดำเนินกิจกรรมที่โรงเรียน แต่การดำเนินงานในช่วงนั้นขาดความต่อเนื่อง

จนกระทั่งปี ๒๕๔๕ ความร่วมมือดังกล่าวได้รับการสานต่อจนถึงปี ๒๕๔๗ ในช่วง ๓ ปีนี้มีโรงเรียนทั้งหมด ๔๖ โรงเรียนใน ๑๓ ภาค/รัฐ ได้เข้าร่วมโครงการ ครูและครูใหญ่ พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่ระดับบริหารกระทรวงศึกษาธิการของเมียนมาจำนวน ๕๙ คนได้รับการเสริมสร้างศักยภาพทั้งในด้านการเกษตร โภชนาการและการศึกษา เพื่อให้สามารถถ่ายทอดให้แก่เด็กนักเรียนต่อไป ปัจจุบันโรงเรียนหลายแห่งได้ปลูกพืชผักและผลไม้ เด็กนักเรียนได้รับความรู้และพัฒนาทักษะด้านการเกษตร และการปฏิบัติตนเพื่อโภชนาการและสุขภาพที่ดี

ต่อมา เมื่อพายุไซโคลนนาร์กีสพัดถล่มในเขตตอนกลางและตอนใต้ของเมียนมาในปี ๒๕๕๑ ได้พระราชทานความร่วมมือในการช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเมียนมา โดยจัดทำโครงการก่อสร้างโรงเรียนในพื้นที่ที่ถูกพายุไซโคลนนาร์กีสพัดเข้าถล่มเมื่อต้นปี ๒๕๕๒ ที่หมู่บ้านกะดงกะนิ เมืองโบกาเลย์ ภาคอิระวดี ขอบเขตของโครงการมุ่งเน้น ๓ เรื่อง คือ (๑) ก่อสร้างอาคารเรียนพร้อมทั้งเป็นที่หลบภัยหากมีพายุไซโคลนเกิดขึ้นในอนาคต (๒) พัฒนาการเกษตรที่เหมาะสมในชุมชนตามแนวทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ (๓) พัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการพัฒนาเด็กตามรูปแบบในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงดำเนินการในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน

ราชอาณาจักรกัมพูชา

พระองค์เสด็จฯ ไปทรงเยือนราชอาณาจักรกัมพูชาหลายครั้ง ทรงได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากราษฎร ในปี ๒๕๕๔ จึงได้พระราชทานวิทยาลัยกำปงเมอเดียล เป็นของขวัญที่ยั่งยืนแก่ประชาชนชาวกัมพูชา เพื่อตอบแทนน้ำใจไมตรี รวมทั้งแสดงถึงความสัมพันธ์และความเป็นมิตรที่ดีต่อกันของประชาชนทั้งสองประเทศ

วิทยาลัยกำปงเมอเดียล ตั้งอยู่ที่ตำบลซ็อมโบร์ อำเภอบราสาทซ็อมโบร์ จังหวัดกำปงธม เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาเปิดสอนทั้งสายสามัญและสายอาชีวศึกษา เพื่อให้ชาวกัมพูชาได้พัฒนาทักษะจำเป็นในการประกอบอาชีพ และสามารถศึกษาต่อขั้นสูงได้

นอกจากการจัดศึกษาดังกล่าวแล้ว ยังทรงเน้นเรื่องสุขภาพอนามัยของนักเรียน เพราะถ้าโภชนาการดี จะทำให้สุขภาพอนามัยดี สติปัญญา และการเรียนของนักเรียนดีตามมาด้วย และนำไปสู่ความรู้ด้านสุขศึกษา และเศรษฐศาสตร์ โดยนักเรียนอาจนำความรู้ไปประกอบอาหารหรือขนมขายนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวปราสาทซ็อมโบร์ ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งใกล้โรงเรียน จะเป็นทางช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่นักเรียน

ต่อมาในปี ๒๕๕๔ ได้พระราชทานความร่วมมือกับกัมพูชาและยูเนสโก พัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนใน ๓ จังหวัด คือ กำปงจาม กำปงละปือ และเปรแวง โดยการนำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันมาทดลองนำร่องในโรงเรียนประถมศึกษา ๓ แห่ง ในชนบทห่างไกลของทั้ง ๓ จังหวัด การดำเนินงานประกอบด้วยการทำการเกษตรแบบผสมผสานขนาดเล็ก ส่งเสริมการผลิตอาหารและการบริโภคอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ รวมทั้งอนามัยส่วนบุคคลและการสุขาภิบาล สนับสนุนการสร้างบ่อน้ำเพื่อเพิ่มแหล่งน้ำ ช่วยให้เด็กนักเรียนมีน้ำสะอาดดื่มและพัฒนาอนามัยส่วนบุคคลโดยการล้างมือ

สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนไปดำเนินการในโรงเรียนในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในปี ๒๕๔๙ เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

การดำเนินงานเริ่มจากการอบรมครูที่มาจากโรงเรียนในโครงการ เพื่อให้มีความรู้และทักษะด้านการเกษตร อาหาร โภชนาการ และสุขภาพอนามัย เพื่อให้ครูสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปดำเนินโครงการในโรงเรียนของตนเอง โดยยึดต้นแบบ “เกษตรเพื่ออาหารกลางวัน” ของพระองค์เป็นหลัก เมื่อมีผลผลิตจากการเกษตรช่วยให้โรงเรียนสามารถจัดอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการเพิ่มขึ้น โรงเรียนที่ได้รับการสนับสนุนการสร้าง

โรงครัวใหม่ ช่วยให้เด็กนักเรียนสามารถเตรียมอาหารในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด ถูกหลักอนามัย การดำเนินงานตามพระราชดำริก่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ในพื้นที่ เมื่อคณะครูจัดประชุมเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ผู้ปกครอง และสมาชิกชุมชน เพื่อชี้แจงเกี่ยวกับโครงการที่ได้รับพระราชทาน และจุดมุ่งหมายของการพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กนักเรียน ทำให้ได้รับการสนับสนุนจากพื้นที่ ทั้งในรูปของทุนดำเนินการ ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ขณะนี้โรงเรียนในโครงการสามารถพัฒนาและเป็นต้นแบบให้แก่โรงเรียนใกล้เคียงมาศึกษาดูงานและนำไปใช้ในโรงเรียนของตนได้

สาธารณรัฐประชาชนมองโกเลีย

จากการที่สาธารณรัฐประชาชนมองโกเลียได้ให้องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูนิเซฟ และโครงการอาหารโลก ประเมินโครงการอาหารของมองโกเลีย คณะประเมินผลได้ให้ข้อเสนอแนะแก่มองโกเลียให้นำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของพระองค์ไปประยุกต์ใช้ในประเทศมองโกเลีย ดังนั้นในต้นปี ๒๕๕๐ จึงทรงจัดการศึกษาดูงานโครงการอาหารกลางวันให้แก่คณะผู้แทนจากมองโกเลีย คณะแรกนำโดยรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการและวิทยาศาสตร์ และต่อมาในปี ๒๕๕๒ คณะที่สองนำโดยนายอำเภออัลตันบูลัก ซึ่งเป็นสถานที่ที่รัฐบาลมองโกเลียได้คัดเลือกเพื่อทดลองดำเนินโครงการดังกล่าว

โครงการความร่วมมือ ๕ ปี ได้เริ่มทดลองทำที่โรงเรียนอัลตันบูลัก อำเภออัลตันบูลัก จังหวัดทูป โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างต้นแบบของโครงการอาหารโรงเรียนสำหรับที่นำไปขยายผลทั่วประเทศโดยประยุกต์จากโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของพระองค์ ในการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยของเด็กนักเรียน ส่งเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ทั้งในเรื่องการผลิตอาหาร โภชนาการ สุขภาพอาหาร เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารและการดำรงชีวิต รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งส่วนกลาง

ส่วนท้องถิ่น และชุมชน พระองค์ทรงติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานของโรงเรียนอย่างใกล้ชิด โดยได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมโรงเรียนอัลตันบุลัก ครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๒ เพื่อสำรวจพื้นที่พร้อมทั้งพระราชทานคำแนะนำการดำเนินโครงการ

หลังจากนั้นในปี ๒๕๕๗ กระทรวงศึกษาธิการและวิทยาศาสตร์ของมองโกเลียได้ขยายโมเดลของพระองค์สำหรับโรงเรียนอีก ๔ แห่งในจังหวัดหุบ ดุนด์โกบี และซุคบาตาร์ และเมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๕ พระองค์เสด็จออก ณ วังสระปทุม พระราชทานพระราชวโรกาสให้

นายเอนก์-อัมกาลัง ลูฟซังเซแรง (Mr. Enkh-Amgalan Luvsantseren) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและวิทยาศาสตร์ ประเทศมองโกเลีย และคณะเฝ้า ฯ กราบบังคมทูลเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริในประเทศมองโกเลีย ในโอกาสเดินทางมาเข้าร่วมประชุมระดับรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการของภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ครั้งที่ ๒ ด้วย ในปี ๒๕๖๕ มองโกเลียได้ดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันตามแนวพระราชดำริฯ เพิ่มขึ้นใน ๕ อำเภอ ๕ แห่ง

พระอัจฉริยภาพและความประทับใจในการทรงงานโภชนาการและสาธารณสุข

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์ ได้เล่าให้ทีมงานคณะจัดทำหนังสือฟังถึงพระอัจฉริยภาพและความประทับใจว่า “จากการที่ผมได้ตามเสด็จถวายงาน หลักการทรงงานที่สำคัญที่สุดของพระองค์คือ **ทรงเรียนรู้ตลอดเวลา** ทรงมีสมุดบันทึกพกติดพระวรกายตลอด ทรงบันทึกจนกระทั่งมีเป็นพัน ๆ เล่ม และพระองค์ทรงนำสมุดบันทึกกลับมาเปิดอ่านอีกเสมอ เพื่อนำมาใช้ในการพระราชทานคำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องน้ำสะอาด ระบบสุขภาพ การเลี้ยงไก่ การดูแลสหกรณ์ ทุกอย่างในห่วงโซ่ตั้งแต่เกษตร อาหาร โภชนาการ และสุขภาพ จากโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เริ่มต้นจากปลูกผักสวนครัว พระราชทานอาหารและนมถั่วเหลือง จนกระทั่งมีรายการอาหารตามหลักโภชนาการ มีการคำนวณและประเมินภาวะโภชนาการ และการบูรณาการต่าง ๆ ครอบคลุมสมบูรณ์ เป็นระบบองค์รวม

นอกจากนี้ พระองค์ทรงมีความเห็นอกเห็นใจคนอื่นสูง พุดง่าย ๆ คือเอาใจเขามาใส่ใจเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนที่ด้อยโอกาสและยากไร้ ผมถวายงานครั้งแรกคือการประเมินโภชนาการของโรงเรียนกาวิละวิทยา (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนกาวิละอนุกุล) ที่จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโรงเรียนสอนเด็กพิการ และครั้งที่สอง พระองค์ให้ผมและทีมประเมินโครงการแก้ปัญหาโภชนาการของเด็กนักเรียนที่จังหวัดนราธิวาส หลังจากนั้นพระองค์มีพระราชดำรัสให้จัดสัมมนาพิเศษเกี่ยวกับโภชนาการ เพื่อเพิ่มความรู้และหลักการที่จะนำมาใช้ทรงงานในด้านดังกล่าว ในปี ๒๕๓๕ จึงมีการจัดสัมมนาพิเศษเรื่องโภชนาการ ณ สถาบันโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน ๑๐ วัน พระองค์เสด็จฯ มาทรงศึกษาทุกวัน หลังจากนั้นมีการจัดสัมมนาทุกปี

อยู่ในช่วงระยะหนึ่ง ต่อมาพระองค์ได้มีโอกาสดูต่าง ๆ ไปทรงเยี่ยมสถาบันต่าง ๆ ต่างประเทศ เช่น มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สถาบันเทคโนโลยีแมสซาชูเซตส์ มหาวิทยาลัยทัฟส์ เพื่อทรงเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับด้านโภชนาการและสาธารณสุข หลังจากนั้นในการประชุมโภชนาการประจำปี ในทุก ๆ ปี ท่านจะเสด็จฯ มาเป็นประธานในพิธีเปิด และบางครั้งก็ทรงบรรยายหรือในบางปีมีนักวิชาการท่านอื่นบรรยายพระองค์ก็ทรงรับฟังบรรยาย

จากการที่พระองค์ทรงเรียนรู้

ตลอดเวลาทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงประสบการณ์ตรงจากการทรงงาน ช่วยให้ทรงมีความรู้สะสมมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งพระองค์สามารถที่จะอภิปรายในการประชุมนานาชาติได้ ทำให้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปของชาวต่างชาติว่าพระองค์เป็นผู้ที่ทรงซึ่งความรู้ด้านโภชนาการและด้านการปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง และทรงได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย”

ในส่วนของ **ดร.สง่า ดามาพงษ์** กล่าวด้วยความปลาบปลื้มว่า “ประการแรก ผมประทับใจกับการมีสายพระเนตรที่ยาวไกลของพระองค์เหมือนกับสมเด็จพระราชาธิบดี พระองค์ทรงงานเป็นตัวอย่างให้แก่คนไทย ผู้บริหารประเทศ และนักวิชาการ ให้ความรู้ว่าการพัฒนาประเทศนั้นต้องพัฒนาคนก่อน ประการที่สองที่ประทับใจคือ พระองค์ทรงมีความอดกลั้นและอดทน ทรงมีความมุ่งมั่น เพียรพยายามทรงงานในถิ่นทุรกันดารที่ภาครัฐยื่นมือเข้าไปไม่ถึงชาวเขาเผ่าต่าง ๆ พระองค์ก็ทรงเข้าไปให้ความช่วยเหลือ ผมถือว่าเป็นการสร้างความสำเร็จทางด้านโภชนาการ

พระองค์คือผู้นำในการสร้างความเสมอภาคด้านอาหารและโภชนาการให้แก่คนไทยและคนทั้งโลก พระองค์ไม่ได้ทรงมองไปที่ภาคหลุมอาหาร ไม่ได้ทรงมองไปที่ภัตตาคาร หรือโรงครัว หรือห้องครัว แต่พระองค์ทรงมองไปที่เกษตรกร ที่ต้นน้ำ มีน้ำใหม่ มีบ่อน้ำใหม่ พระองค์ทอดพระเนตรไปที่คนว่าต้องไม่ขาดโปรตีน ต้องมีเนื้อสัตว์ มีไข่ไก่กิน

พระองค์ทรงสร้างเกษตรกรขึ้นมาเป็นต้นน้ำ กลางน้ำก็เข้าสู่ครัวโดยพัฒนาแม่ครัวให้มีความรู้ ปลายน้ำคือสอนเด็กให้กินอาหารครบ ๕ หมู่ นี่แหละคือพระปรีชาสามารถของพระองค์ที่เห็นชัดเจนที่สุด โดยพระองค์กำลังสร้างความมั่นคงทางอาหารให้แก่ประเทศไทย โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันไม่ได้มีไว้เพื่อผลิตอาหารป้อนครัวโรงเรียน แต่มีไว้เป็นห้องเรียนภาคสนามที่อยู่นอกห้องเรียน เพื่อจะให้เด็กเรียนรู้เป็นกุศโลบายอันแยบยลที่ผมประทับใจมาก ๆ

นอกจากนี้ เวลาพระองค์มีพระราชปฏิสันถารกับเรา พระองค์ทรงเป็นกันเองมาก บางครั้งพระองค์ทรงยกตัวอย่างไม่เชิงเป็นคำถาม แต่ชวนให้เราคิดต่อ พระองค์จะทรงเล่าประสบการณ์ตรงของพระองค์แบบไม่เป็นทางการให้เราฟัง แต่พอเราฟังปุ๊บเหมือนกับพระองค์ทรงกำลังถามเราว่าแล้วยังไงต่อ แล้วเราจะทำอย่างไร เราก็จะน้อมนำสิ่งที่พระองค์ตรัสมาสร้างงานต่อ โดยที่พระองค์ไม่ต้องทรงสั่งการอะไรแบบเป็นทางการ แต่เราได้เรียนรู้จากพระองค์เอง”

พระมหากรุณาธิคุณเพื่อสุขภาพอนามัย และคุณภาพชีวิตที่ดีของชาวไทย และชาวโลก

จากพระราชกรณียกิจการดำเนินโครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ ด้านโภชนาการและสาธารณสุข ดังกล่าวข้างต้น ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแสดงให้เห็นว่าการสร้างความมั่นคงทาง โภชนาการต้องข้ามพรมแดนกำแพงทางสังคม วัฒนธรรม และภูมิศาสตร์ ทรงเป็นผู้นำการบุกเบิกอย่างเป็น ระบบในการนำอาหาร โภชนาการ และสาธารณสุข เข้าถึงประชาชนในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร รวมถึง ผู้ด้อยโอกาส และผู้คนที่มักถูกละเลยเนื่องจากความ แตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนา

ตลอดเวลาที่ผ่านมาพระองค์ทรงงานหนักมาตลอด เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนดังที่ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์ ได้กล่าวกับคณะผู้จัดทำหนังสือว่า “โครงการ ตามพระราชดำริของพระองค์ที่กล่าวมาทั้งหมดมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ พัฒนา และเปลี่ยนแปลง คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เริ่มจากวงจรชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา กำเนิดเป็นทารก โตขึ้นเป็นเด็กก่อนวัยเรียน และวัยเรียน พระองค์ทรงเห็นความสำคัญทางด้านโภชนาการ สาธารณสุข และการศึกษา ซึ่งเชื่อมโยงกับเรื่อง การเกษตรและอาหาร ไปจนถึงการเรียนรู้อาชีพสหกรณ์ ทรงคำนึงถึงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นองค์รวม โดยมีเป้าหมายทางโภชนาการที่ชัดเจน เป็นการทรงงานที่หาได้ยากมากในโลกนี้ เพราะงานโภชนาการ เป็นงานยาก ผลงานของพระองค์ก่อให้เกิดการเรียนรู้มากมาย จนเป็นที่ประจักษ์ของคนทั่วโลก”

ในขณะที่ **ดร.สง่า ดามาพงษ์** ได้กล่าวด้วยความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ว่า “ผมได้ทำงานโดยตรงในฐานะอดีตนายกสมาคมโภชนาการแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ของพระองค์ ในระหว่าง ๒ ปีที่ได้ถวายงาน พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณในการทรงบรรยายพิเศษด้านโภชนาการ ทรงชี้แนะ ทรงนำตัวอย่างประสบการณ์ที่พระองค์ได้ทรงงานมาทรงบอกเล่าพวกเรา พระราชทานพระราชโองการ ที่เป็นประโยชน์ด้านอาหารและโภชนาการมากมาย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นคำคม คำสอน ที่ทำให้พวกเราตระหนัก และน้อมนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่มีต่อการสาธารณสุขนั้น พระองค์ทรงเป็นผู้นำทางความคิด ซึ่งนับเป็นสิ่งสำคัญประการแรก ประการที่สองพระองค์ทรงเป็นต้นแบบให้เห็นถึงการพัฒนาประเทศต้องพัฒนา คนก่อน ประการที่สาม พระองค์มีพระราชดำรัสว่าพัฒนาประเทศนั้นจะพัฒนาด้านใดด้านเดียวไม่ได้ ต้องพัฒนาไปพร้อมกัน คู่ขนานกันไป เช่น การพัฒนาการศึกษาพร้อมกับการสาธารณสุขและโภชนาการ โดยพระองค์ทรงน้อมนำพระราชกรณียกิจของล้นเกล้ารัชกาลที่ ๙ สมเด็จพระราชบิดาของพระองค์มาทรงสานต่อ แล้วทรงนำให้เรานั้นได้ทำงานด้านอาหารและโภชนาการต่อไป และที่สำคัญคือ พระองค์ได้ทรงสร้างต้นแบบ โมเดล องค์ความรู้ และนวัตกรรม ซึ่งนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อวงการอาหารและโภชนาการและ

การสาธารณสุขไทย โดยเฉพาะนวัตกรรมต้นแบบและองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในส่วนกลุ่มเปราะบางและกลุ่มด้อยโอกาสในถิ่นทุรกันดาร”

สิ่งที่พระองค์ทรงงานมาทั้งหมด ไม่ใช่เพียงแค่การทำให้เด็กมีอาหารเพียงพอกับความต้องการเท่านั้น แต่มีพระราชดำริต่อด้วยว่าจะทำอย่างไรให้เด็กหรือชุมชนผลิตอาหารได้เอง สามารถนำไปปรุงอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ พัฒนาสุขภาพในชุมชนให้สะอาดถูกสุขอนามัย นักเรียนและผู้ปกครองสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ภายในครอบครัวได้ ซึ่งจะช่วยให้ยุติความหิวโหยได้อย่างยั่งยืน มีสุขภาพดีขึ้น การเจ็บป่วยด้วยโรคจากการขาดสารอาหารลดลง เห็นคุณค่าของอาหารและมีความรู้ด้านโภชนาการ สามารถถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรที่ได้เรียนรู้สู่ชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมในโครงการ เกิดความมั่นคงทางอาหารในโรงเรียนและชุมชน และสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบให้แก่เยาวชน ซึ่งช่วยสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามเป้าหมายที่ ๒ การขจัดความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการและส่งเสริมเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน (End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture) ตามที่ประเทศไทยได้ร่วมลงนามรับรองวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. ๒๐๓๐ (2030 Agenda for Sustainable Development) ซึ่งเป็นกรอบการพัฒนาของโลกเพื่อร่วมกันบรรลุการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

ประชาชนชาวไทยรวมถึงชาวโลกต่างได้ประจักษ์ชัดถึงพระราชกรณียกิจด้านโภชนาการและสาธารณสุขอันยาวนานกว่า ๕๐ ปี ดังกล่าวข้างต้นว่า **พระองค์ทรงอุทิศพระวรกาย พระสติปัญญา และพระวิริยอุตสาหะ** ในการดำเนินการทุกวิถีทางที่จะทรงช่วยให้ประชาชนชาวไทยรวมถึงชาวโลกมีภาวะโภชนาการและสุขภาพพลานามัยที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็ก ๆ ซึ่งเป็นอนาคตของชาติและของโลก เพื่อเป็นพลังให้สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว ตลอดจนทรงขยายงานด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนให้ดีขึ้น พร้อมทั้งขยายพื้นที่การดำเนินงานมากขึ้นตามลำดับ สู่การพัฒนาสังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืน จึงนับได้ว่าพระองค์ทรงเป็น **“เจ้าหญิงนักโภชนาการและสาธารณสุข”** และนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อพสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่าและประชาชนในนานาประเทศอย่างหาที่สุดมิได้

๒. เจ้าหญิงนักการศึกษา

“...ปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่งของชีวิต คือการศึกษา
เพราะเป็นรากฐานส่งเสริมความเจริญความมั่นคงเกือบทุกอย่าง
ทั้งในบุคคลและประเทศชาติ. ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาของอนุชนทุกระดับ
จึงควรได้ทราบตระหนักในความสำคัญของงานที่ทำ
ทั้งต้องพยายามปฏิบัติให้ได้ผลสมบูรณ์เต็มตามความมุ่งหมาย.
วัตถุประสงค์ของการศึกษานั้น กล่าวโดยสรุป คือการวางรากฐานที่ดีที่ถูกต้องในตัวบุคคล
ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้ และที่สำคัญที่สุด คือรากฐานด้านความรู้จักผิดชอบชั่วดี
รู้จักตัดสินใจตามทางที่ถูก ที่เป็นธรรม ที่สร้างสรรค์.
ผู้จัดการศึกษาต้องดำเนินงานให้ได้ประโยชน์พร้อมดังนี้
จึงจะเรียกได้ว่าปฏิบัติภารกิจถูกต้องครบถ้วน เป็นนักการศึกษาแท้ ที่ควรแก่การยกย่อง. ...”

พระราชโอรสทพระราชนัดดาแห่งผู้แทนสถานศึกษาและนักเรียนนักศึกษาที่ได้รับพระราชทานรางวัล
ณ ศาลาดุสิตาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต
๑๘ กรกฎาคม ๒๕๔๐

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเฝ้าพระราชหฤทัยในการศึกษาเป็นอย่างยิ่งตั้งแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์ โปรดที่จะศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ และทรงมุ่งมั่นอุตสาหะในการศึกษาสิ่งที่สนพระราชหฤทัยอย่างจริงจัง ทรงเล็งเห็นว่าการศึกษาคือสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน ทุกชีวิต ควรได้รับโอกาสทางการศึกษาเท่าเทียมกัน เพราะการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมความเจริญ ความมั่นคง ทั้งในบุคคลและประเทศชาติ และเป็นสิทธิพื้นฐานที่ทุกคนควรได้รับการส่งเสริมให้ได้ศึกษาในระดับต่าง ๆ อย่างเต็มศักยภาพของแต่ละคน หรือพยายามจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียน ทรงมีพระราชปณิธานที่จะช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากเดือดร้อนโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ เผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ และศาสนา

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ทรงเฝ้าพระราชหฤทัยเรื่องการศึกษา คือ การตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ไปยังชนบทห่างไกลตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ทรงสัมผัสปัญหาความยากไร้ของประชาชนในถิ่นทุรกันดาร และทรงผูกพันกับราษฎรอย่างลึกซึ้ง ทรงเข้าใจพระราชหฤทัยถึงต้นตอของปัญหา และทรงเล็งเห็นว่าปัญหาเหล่านั้นจะต้องแก้ไขด้วยการศึกษาเป็นหลัก ต้องอบรมบ่มเพาะตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรู้ความสามารถในการเลี้ยงดูตนเอง และครอบครัวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ จึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

พระองค์จึงทรงพยายามเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ทรงจำแนกตามสาเหตุพื้นฐาน กลุ่มแรกที่ทรงดำเนินการคือ เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ทรงริเริ่ม **โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร** เริ่มจากปัญหาพื้นฐานคือโภชนาการและสุขภาพอนามัยก่อน เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีสุขภาพแข็งแรง และมีโอกาสได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันผ่านโครงการต่าง ๆ แบบบูรณาการ ที่สำคัญคือ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน หลังจากนั้นจึงทรงเน้นให้เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารมีโอกาส

ได้รับการศึกษาทั้งในระดับพื้นฐานและการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น ดังที่ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ได้ให้สัมภาษณ์ถึงการทรงงานด้านการศึกษาของพระองค์ว่า

“สำหรับการศึกษานั้น ทรงให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เคยรับสั่งว่า **“การศึกษาเท่านั้นที่จะช่วยให้เขาอยู่รอดได้”** การที่ทรงสนับสนุนและทรงอุปถัมภ์มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ตลอดเวลาตั้งแต่ก่อตั้งมูลนิธิฯ มาเป็นเวลา ๔๔ ปี ได้ให้ทุนการศึกษาแก่ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ไปมากกว่า ๓ หมื่นกว่าทุน เป็นเงินกว่า ๕๐๐ ล้านบาท เป็นการยืนยันที่เคยรับสั่งว่า**การศึกษาคือการสร้างคน**

พระองค์ได้พระราชทานทุนและความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทั้งด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพในทุกที่ที่เสด็จพระราชดำเนินไป สำหรับผู้ที่ได้รับพระราชทานทุนการศึกษาที่จบการศึกษา ทรงขอให้กลับไปทำงานหรือประกอบอาชีพที่บ้านเกิด และพระราชทานชื่อทุนประเภทนี้ว่า **“บัณฑิตคืนถิ่น”** ปัจจุบันมูลนิธิฯ เน้นการให้ทุนนักศึกษาสาขาแพทยศาสตร์ในมหาวิทยาลัยต่างจังหวัดทุกแห่ง

แนวทางการพระราชทานทุนการศึกษาของพระองค์ คือ ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษาทุกระดับชั้นที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ และพระราชทานต่อเนื่องจนจบการศึกษาในระดับหรือหลักสูตรที่เรียนอยู่”

นอกจากนี้ ทรงส่งเสริมสนับสนุนเด็ก เยาวชน และประชาชนผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่มให้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้ตามความสามารถ เช่น ผู้ที่ขาดทุนทรัพย์ สมองไม่ดี เจ็บป่วย ร่างกายบกพร่องหรือพิการ เด็กกำพร้าขาดผู้อุปการะ เด็กที่พ่อแม่ย้ายถิ่นอยู่เสมอ ผู้ไม่มีโอกาสศึกษาในวัยเรียน ผู้ต้องขัง ผู้ลี้ภัย หรือคนไร้สัญชาติ ผู้ที่ไม่เข้าใจภาษาที่เป็นสื่อการสอน และผู้ที่อยู่ในสังคมที่ไม่ส่งเสริมการศึกษา

ด้วยทรงเห็นว่าการศึกษเป็นเครื่องมือพื้นฐานสำคัญที่สุดในการพัฒนาคน จึงทรงมีพระราชกรณียกิจด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นจำนวนมาก ทรงทุ่มเทพระสติปัญญา กำลังพระวรกาย รวมทั้งพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการดำเนินงาน จนเป็นที่ประจักษ์ไม่เพียงแต่ในหมู่ชาวไทย หากแต่ทรงได้รับการยกย่องจากองค์กรระหว่างประเทศจำนวนมาก อาทิ ทรงเป็นกรรมการ (Trustee) ขององค์การการศึกษาเพื่อผู้ลี้ภัย (Refugee Education Trust) ทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายตำแหน่งทูตสันถวไมตรีด้านการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาเพื่อเด็กด้อยโอกาสและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม จากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เป็นต้น ทรงมีโครงการในพระองค์ และพระราชกรณียกิจที่สำคัญด้านการศึกษา สรุปพอสังเขปได้ดังนี้

โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร

พระองค์ทรงใฝ่พระราชหฤทัยในการช่วยเหลือโรงเรียนตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ หลังจากทรงสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี ๒๕๒๐ และปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยศิลปากรในปี ๒๕๒๒ แล้ว จึงทรงเริ่มงาน**โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร** เมื่อปี ๒๕๒๓ และดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ นับเป็นโครงการใหญ่ที่สุด ประกอบด้วยโครงการย่อยมากมาย ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบ “องค์รวม” ที่ครอบคลุมทั้งด้านสุขภาพ การศึกษา อาชีพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรงดูแลตั้งแต่

ทารกในครรภ์มารดาไปจนถึงเด็กวัยเรียนและเยาวชน

สำหรับการพัฒนาทางการศึกษานั้น **ทรงเน้นให้ความสำคัญกับคุณภาพและโอกาสทางการศึกษา** ทรงตระหนักว่าเด็กที่ด้อยโอกาสทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐานเท่าเทียมกัน หากได้รับโอกาสทางการศึกษาจะช่วยได้มาก จึงควรช่วยเหลือเด็กในถิ่นทุรกันดารที่ไม่มีบริการทางการศึกษา ในเบื้องต้นจึงทรงมุ่งสอนหนังสือให้แก่เด็ก เยาวชน รวมถึงชาวเขาและประชาชนที่ “**โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน**” (รร.ตชด.) ซึ่งเป็นโรงเรียนตามพระราชดำริและพระอุปการะในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เพื่อสอนหนังสือแก่ชาวเขาและประชาชนที่อาศัยอยู่ในที่ห่างไกลการคมนาคม ด้วยทรงมีจุดมุ่งหมายให้ผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกลและมีความยากลำบากในการดำเนินชีวิตได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ร.ร.ตชด. ล้วนตั้งอยู่ในถิ่นทุรกันดารบริเวณชายขอบของประเทศ ทรงกำหนด**โครงการพัฒนาใน รร.ตชด. ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของพื้นที่ที่มีความหลากหลาย** อีกทั้งมีผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมดำเนินการและให้การสนับสนุนการดำเนินงานจำนวนมาก มีกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เป็นแกนหลักดำเนินโครงการตามแนวพระราชดำริรวม ๘ โครงการ ได้แก่ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ โครงการฝึกอาชีพ โครงการส่งเสริมสหกรณ์ โครงการส่งเสริมโภชนาการ และสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร และโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนฯ

พระองค์มีพระราชประสงค์ส่งเสริมให้นักเรียนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ซึ่งประสบกับความขาดแคลนในหลาย ๆ ด้าน **มีโอกาสเท่าเทียมที่จะได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างถูกต้อง** พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงสามารถแข่งขันและดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพเช่นเดียวกับเด็กในที่อื่น ๆ จึงพระราชทานพระราชานุเคราะห์ให้นักเรียนเหล่านั้นได้มีโอกาสศึกษาต่อตามระดับสติปัญญาและความเหมาะสมตาม “**โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา**” ซึ่งเริ่มดำเนินการเมื่อปี ๒๕๒๖

โครงการนี้ช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจในวิชาการ พร้อมทั้งจะศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นต่อไปได้ และช่วยให้ครู ตชด. ซึ่งไม่มีอาชีพครูโดยตรง ทำหน้าที่ครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังพระราชดำรัสพระราชทานในโอกาสเสด็จฯ ไปประชุมโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ณ กองร้อย ๕ กองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนเขต ๙ อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๒๖ ความตอนหนึ่งว่า

“...การส่งเสริมคุณภาพของการศึกษาเป็นการหาทางให้เกิดความเท่าเทียมกัน ในโอกาสที่จะได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ในเมื่อบุคคลที่เคยอยู่ในสภาพแร้นแค้นและยากจน สามารถพัฒนาตนเองขึ้นได้นั้น ก็จะมีส่วนทำให้ประเทศมีความมั่นคงและพัฒนาขึ้นต่อไป...

ตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของโครงการ คือ เรามีการอบรมครูหรือมีวิทยากรที่มาให้แนวความคิดต่าง ๆ แล้ว ตัวครูเหล่านี้จะเป็นแกนในการถ่ายทอดต่อไป...”

พระราชดำริโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาดังกล่าว ประกอบด้วย

การพัฒนาครู พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับครูผู้สอน เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษา จึงทรงส่งเสริมให้ครูได้ศึกษาต่อในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพครู ปริญญาตรี โท และเอก และเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ ตามพระราชดำริ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและการจัดการ รวมทั้งเพิ่มคุณวุฒิการศึกษา และผลิตครูเพื่อสอนใน รร.ตชด. ตามโครงการคุรุทายาท โดยคัดเลือกศิษย์ที่สำเร็จชั้น ม. ๖ เข้ารับราชการครูใน รร.ตชด. ในภูมิลำเนาของตนเอง เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครูตลอดจนการพัฒนาครูในโรงเรียนพระปริยัติธรรม และโครงการทุนการศึกษาพระราชทานครู ตชด.

ผลการดำเนินงานช่วยให้สามารถขยายผลโครงการตามพระราชดำริใน รร.ตชด. สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้คนรักถิ่นฐานบ้านเกิดและมีโอกาสใช้ความรู้พัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งลดการอพยพแรงงานหนุ่มสาวเข้าเมือง ช่วยให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติและกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สามารถปฏิบัติงานชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาห้องสมุด เพื่อให้นักเรียนรักการอ่านและอ่านหนังสือในเวลาว่าง ใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตัวเอง รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาสำหรับครูด้วย

การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน อาทิ การสอนทางไกลผ่านดาวเทียม หรือ “ครูตู้” เพื่อช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน แก้ไขปัญหาโรงเรียนที่มีครูไม่เพียงพอ ตลอดจนสามารถจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ครบตามหลักสูตร ซึ่งมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมให้บริการทางการศึกษารอบวงจรโดยไม่คิดมูลค่า จัดการศึกษาโดยการถ่ายทอดการเรียนการสอนหลักสูตรขั้นพื้นฐานจาก

โรงเรียนวังไกลกังวล ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖

การจัดตั้งและพัฒนาสถานศึกษา โดยสำรวจหมู่บ้านที่ประชาชนยินดีให้บุตรหลานของตนมีความรู้และเข้าเรียนหนังสือ จากนั้นทรงสร้างโรงเรียน เพื่อให้เด็กมีที่เรียนเพียงพอและปลอดภัย รวมถึงจัดซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอนให้ด้วย

การพัฒนาการเรียนการสอน

และจัดกิจกรรมพิเศษด้านการศึกษา ได้แก่ การสอนด้วยคอมพิวเตอร์ ส่งเสริมการเรียนวิทยาศาสตร์ด้วยการจัดหาอุปกรณ์และเครื่องมือทดลองทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความร่วมมือช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ด้วย

พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในอนาคตของพลสกนิกรชาวไทย ดังที่ทรงปาฐกถาพิเศษเรื่อง “แนวโน้มนการจัดการเรียนการสอน เพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า” ในงานสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า” เมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๔๒ ณ โรงแรมบีพี สมิหลา อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยมีพระราชดำรัสในเรื่องการพัฒนาความรู้ที่จำเป็นสำหรับทศวรรษหน้า ความตอนหนึ่งว่า

“...การศึกษาคือการพัฒนาคน พัฒนาชาติ ให้คนมีความรู้ที่จะสามารถสร้างตนให้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงขึ้น สร้างชาติให้อยู่อย่างมีความสุขและรุ่งเรืองได้ เราพูดว่าจะต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทศวรรษหน้านั้นเราต้องรู้อะไร คำตอบคงมีหลายอย่าง พูดไปได้เรื่อย ๆ และทุกคนคงจะช่วยเติมคำในช่องว่างตรงนี้ได้หลายอย่างที่ว่าน่าจะมี ดังนี้

ประการแรก เรียนรู้ให้อ่านออกเขียนได้ เพื่อจะได้รู้และแพร่ข่าวสารได้ บางคนเรียนไปแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ก็ต้องพยายามฝึกฝนต่อไป

ประการที่ ๒ เรียนรู้ให้มีอาชีพ คือสามารถทำงานเลี้ยงตัวได้ให้มีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ และรู้จักปรับปรุงพัฒนาความรู้ของตนให้ดีขึ้น

ประการที่ ๓ รู้จักดำรงตนให้สมฐานะความเป็นมนุษย์ ขอนี้พูดเป็นรูปธรรมได้ยาก สรุปล้น ๆ อยู่อย่างสมคุณค่าความเป็นมนุษย์ มีศักดิ์ศรี ทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ รู้จักใช้ชีวิต

ให้มีคุณค่า ใช้สติคิดพินิจในการดำรงตน เป็นความรู้ที่เอามาประกอบอาชีพโดยตรงไม่ได้ แต่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวัน

ประการที่ ๔ การมีคุณธรรมกำกับความรู้ เพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมนี้ได้ เช่น การไม่เอาเปรียบกันจนเกินไป การปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ การมีวินัยในตนเอง และการมีหลักการดำรงชีวิตอย่างมั่นคงปลอดภัย เรื่องนี้เป็นความรู้ที่จำเป็นสำหรับทศวรรษหน้าเช่นกัน

ประการที่ ๕ ต้องสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ มีความเข้าใจผู้อื่น สามารถจัดหรือลดความขัดแย้ง ซึ่งเป็นฐานเบื้องต้นในการแก้ไขข้อขัดแย้ง และสร้างสันติภาพทั้งในระดับประเทศและระดับประชาคมระหว่างประเทศสืบต่อไป ได้เคยเห็นหลักสูตรที่สอนในระดับโรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่มีการสอนเด็กในวิชา Conflict Management หรือการจัดการข้อขัดแย้ง จะเห็นได้ว่าเป็นความรู้ที่สมควรรู้ถึงขนาดนำมาจัดเป็นระบบแล้ว

ประการที่ ๖ ต้องมีความรู้ที่จะประหยัดและใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องสำคัญของทศวรรษ ศตวรรษ และสหัสวรรษหน้า ที่ประชากรมีแต่เพิ่มขึ้น ในขณะที่ทรัพยากรไม่ได้เพิ่มตามไปด้วย หรือเพิ่มแต่ช้ากว่าจำนวนประชากร...”

นอกจากนี้ พระองค์ทรงให้คัดเลือกนักเรียนที่มีฐานะยากจนเป็นนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ เพื่อพระราชทานทุนให้ได้มีโอกาสศึกษาต่อตามระดับสติปัญญาและความเหมาะสม และพระราชทานทุนการศึกษานูตครุ ตชด. เพื่อแบ่งเบาภาระทางการเงินและสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานให้แก่ครู ตชด. ปีการศึกษาละประมาณ ๑๗๐ คน

โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนฯ ขยายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ในปีการศึกษา ๒๕๖๗ มีสถานศึกษาที่ดำเนินงานโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตามพระราชดำริ ทั้งสิ้น ๙๐๒ แห่ง ประกอบด้วย รร.ตชด. ในสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน ๒๒๒ แห่ง โรงเรียนและห้องเรียนสาขาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน ๒๓๖ แห่ง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยมอแกน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ในสังกัดกรมส่งเสริมการเรียนรู้ จำนวน ๒๘๒ แห่ง โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สถาบันปอเนาะ และโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จำนวน ๒๐ แห่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน ๗๔ แห่ง โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๙ แห่ง และโรงเรียนและศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ ในสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จำนวน ๓๙ แห่ง

สถานศึกษาดังกล่าวขยายจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี และตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมติดตามการดำเนินงานใน รร.ตชด. ทุกแห่งอย่างต่อเนื่อง พร้อมทรงหารือร่วมกับครูและหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน เพื่อพระราชทานคำแนะนำและความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาที่ทรงพบ

ทรงส่งเสริมการเรียนการสอนและพัฒนาการเรียนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียน

พระองค์ทรงส่งเสริมการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้นักเรียนได้รับความรู้ทางวิชาการ และฝึกปฏิบัติเพื่อให้ซึมซับทัศนคติและมีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทรงตระหนักว่าเทคโนโลยีสารสนเทศมีประโยชน์และสำคัญ จึงทรงนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้เพิ่มประสิทธิภาพ ศักยภาพ และโอกาสทางการศึกษาของเด็กไทย ช่วยให้สามารถเรียนแบบผสมผสาน อาทิ การเรียนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ตลอดจนพัฒนาและยกระดับการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศแก่เด็กและประชาชนกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาให้ได้ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้และการประกอบอาชีพ ซึ่งล้วนเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาประเทศทั้งสิ้น

พร้อมกันนี้ ทรงริเริ่มพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนชนบทกันดารห่างไกล โดยทรงให้จัดตั้ง “โครงการวิทยาศาสตร์กับการเรียนรู้ เพื่อสนับสนุนแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ขึ้นเมื่อปี ๒๕๔๐ เนื่องจากโรงเรียนในถิ่นทุรกันดารไม่สามารถใช้หลักสูตรและการเรียนการสอนตามรูปแบบที่ใช้ในโรงเรียนทั่วไปได้ ด้วยมีข้อจำกัดหลายประการ อาทิ การขาดแคลนสื่อและอุปกรณ์วิทยาศาสตร์ รวมทั้งครูที่สำเร็จการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์โดยตรง การที่เนื้อหาและวิธีการไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลาย ปัญหาความทุรกันดารของพื้นที่ ความยากจนในชนบท ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กมีครูไม่ครบชั้น ไม่ครบวิชา เป็นต้น

หน่วยงานที่สนองพระราชดำริจึงได้ร่วมกันดำเนินการในรูปแบบการวิจัยปฏิบัติการ โดยเป็นสถาบันที่เลี้ยงให้แก่โรงเรียนในโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร และดำเนินการโดยยึดแนวพระราชดำริเป็นหลัก คือ พัฒนาการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เพื่อชีวิต ให้เชื่อมโยงกับอาชีพ สภาพชีวิต สุขภาพอนามัย และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น โดยสัมพันธ์กับชุมชนในลักษณะร่วมกันทั้งโรงเรียน สร้างความตระหนักถึง

ความสำคัญของกระบวนการและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ให้เกิดในผู้บริหารและครู รวมทั้งพัฒนาครูสอนวิทยาศาสตร์อย่างต่อเนื่อง แม้ในบริบทที่จำกัดของถิ่นทุรกันดาร กระตุ้นความสนใจทางวิทยาศาสตร์ในนักเรียน ด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเป็นเครื่องมือในการบริหารและการเรียนการสอนทุกวิชา พัฒนาครูและนักเรียนทุกคนให้มีทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และส่งเสริมนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้มีความสามารถในระดับสูง

นอกจากนี้ พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นศักยภาพของเด็ก ๆ แต่ละคน ด้วยความมั่นใจพระราชหฤทัยว่าเด็กเหล่านั้นสามารถจะทำประโยชน์แก่ประเทศชาติได้ จึงทรงสนับสนุนเด็กในทุก ๆ รูปแบบ ซึ่ง **รองศาสตราจารย์ ดร.คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญ** อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีจิดรดา ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “หลักการพื้นฐานการศึกษาของพระองค์คือ ให้เรียนรู้กระบวนการที่จะไปหาความรู้เพิ่มเติมได้ ทรงเก็บข้อมูลอยู่เสมอว่าเด็กคนไหนเมื่อได้รับการศึกษาที่ดีแล้วจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด ซึ่งก็เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นทั้งนั้น

อีกประการหนึ่งคือเด็กที่เก่งมากจริง ๆ เรามีโอกาสที่จะคิดอะไรใหม่ ๆ ให้กับโลก ไม่ใช่เฉพาะให้กับประเทศไทยเท่านั้น เด็กเหล่านี้ควรที่จะได้รับการสนับสนุน จะทรงสนับสนุน อย่างเช่น โครงการโอลิมปิกวิชาการ หรือการให้ทุนต่าง ๆ เมื่อพระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปต่างประเทศ จะมีมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทูลเกล้าฯ ถวายทุนการศึกษา พระองค์ก็ทรงนำมาให้กับเด็กไทย ด้วยความมั่นใจพระราชหฤทัยว่าเด็ก ๆ แต่ละคนนั้นมีศักยภาพไม่เหมือนกัน แต่มีโอกาที่จะทำประโยชน์แก่ประเทศชาติได้

อีกเรื่องที่ยากจะเล่าให้ฟังคือเรื่องโครงการ “**บ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย**” เป็นโครงการในพระราชดำริเหมือนกัน ทรงนำรูปแบบมาจากประเทศเยอรมนี มาทำให้กับเด็กไทย เป็นเด็กระดับอนุบาล เป็นการสร้างจิตวิทยาศาสตร์ สร้างความเป็นนักวิทยาศาสตร์ สร้างความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ให้แก่เด็กอนุบาลทั่วประเทศไทย ตอนนี้นำได้ประมาณ ๓๐,๐๐๐ แห่งทั่วประเทศแล้ว ซึ่งในวันข้างหน้า เด็ก ๆ เหล่านี้เติบโตขึ้นมากจะมีแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ มีเหตุผล รู้จักสังเกต รู้จักการทดลอง รู้จักการสร้างสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ รู้จักแก้ปัญหา ซึ่งจะเป็นประโยชน์มากมายทีเดียว”

พระองค์ทรงสนับสนุนช่วยเหลือให้**โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์** เป็นโรงเรียนผลิตนักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ สร้าง “**องค์ความรู้**” ให้แก่ประเทศไทย โดยปี ๒๕๔๓ ได้ประกาศเป็นโรงเรียนวิทยาศาสตร์แห่งแรกของประเทศไทย มีภารกิจสำคัญในการวิจัย พัฒนา และสร้างองค์ความรู้ในการค้นหาและการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีศักยภาพสูงทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี

เมื่อแรกตั้งโรงเรียนแห่งนี้ในปี ๒๕๓๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า “มหิตลวิทยานุสรณ์” ตามคำกราบบังคมทูลของกรมสามัญศึกษา ต่อมาในปี ๒๕๓๕ โรงเรียนได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจาก พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ให้ใช้พระราชลัญจกร “มหิตล” ซึ่งเป็นตราสัญลักษณ์ประจำโรงเรียน

ทรงพัฒนาการศึกษาในทุกช่วงวัยรวมถึงคนพิการ

ดังได้กล่าวในตอนต้นแล้วว่า พระองค์สนพระราชหฤทัยการศึกษาของเด็กและเยาวชนทุกกลุ่มอย่างจริงจัง ทรงเห็นว่าเด็กหลาย ๆ คนที่อาศัยอยู่ในถิ่นทุรกันดารพอมีศักยภาพในการศึกษา แต่ยังขาดทุนทรัพย์ที่จะศึกษาต่อ จึงทรงช่วยสนับสนุนให้รับทุนการศึกษาเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อนักเรียนนักศึกษาเหล่านั้นเรียนจบมาแล้วจะได้กลับไปพัฒนาบ้านเกิดของตนเองและชาติบ้านเมืองต่อไป สรุปรพระราชกรณียกิจทางการศึกษาในระดับต่าง ๆ ดังนี้

การพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ทรงให้ความสนพระราชหฤทัยกับเด็กก่อนวัยเรียน เพราะทรงเห็นว่าเด็กในวัยนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ต้องได้รับการศึกษา การอบรมเลี้ยงดูด้วยความเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด เพื่อให้เด็ก ๆ เหล่านั้นเติบโตขึ้นมาด้วยความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา มีความพร้อมจะศึกษาในระดับที่สูงขึ้น

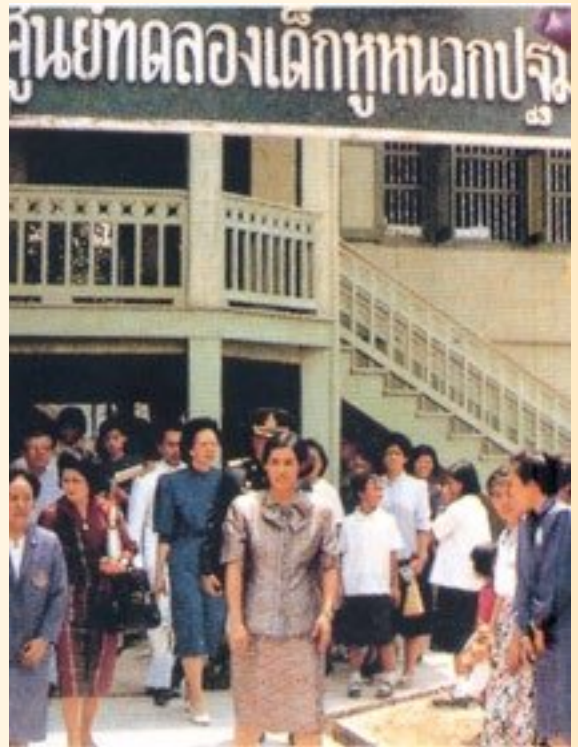
การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษานี้ ทรงให้เปิดรับเด็กรุ่นเล็กเข้าศึกษาในศูนย์เด็กปฐมวัยและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “โครงการศูนย์ทดลองเด็กหุนววกปฐมวัย” ขึ้น เป็นโครงการพิเศษของโรงเรียนอีกโครงการหนึ่งเมื่อปีการศึกษา ๒๕๒๖

เปิดสอนเด็กหุนววกปฐมวัย ๒ ห้อง ฝึกอบรมเตรียมความพร้อมให้เด็กหุนววกระดับก่อนวัยเรียนรับเด็กอายุตั้งแต่ ๓ ขวบ ใช้เวลาเตรียมความพร้อม ๓ ปี (ต่อมาเพิ่มเวลาเรียนเป็น ๔ ปี) โดยได้รับพระราชานุญาตให้กระทรวงศึกษาธิการซ่อมอาคารไม้ ๒ ชั้น ใกล้กับโรงเรียนเป็นที่เรียน ปีการศึกษา ๒๕๓๐ นักเรียนรุ่นแรกจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เข้ารับพระราชทานประกาศนียบัตรจากพระองค์

นอกจากนี้ ทรงจัดตั้ง “โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ” ขึ้น แบ่งการเรียนการสอนออกเป็น ๒ ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา ได้แก่ ศูนย์เด็กปฐมวัยและชั้นอนุบาล โดยทรงมีพระราชประสงค์เพื่อช่วยเหลือเด็กกำพร้าของมูลนิธิสงเคราะห์เด็ก สภากาชาดไทย

ให้มีที่เรียนและช่วยแบ่งเบาภาระการเลี้ยงดูบุตรให้แก่ข้าราชการ เพราะโรงเรียนตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับที่ทำงานของบิดามารดา เด็กปฐมวัยนี้ได้รับการอบรมเลี้ยงดู เน้นความเป็นอยู่ที่ถูกสุขลักษณะ ให้เด็กมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ และอยู่ร่วมกับเพื่อน ๆ ได้อย่างมีความสุข (ติดตามความก้าวหน้าในหัวข้อต่อไป)

การพัฒนาเด็กประถมศึกษา การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และเป็นพื้นฐานสำคัญของการประกอบอาชีพ ในอดีตที่ผ่านมาการศึกษาภาคบังคับของประเทศไทยกำหนดไว้เพียงแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ห่างไกลส่วนหนึ่งที่เรียนจบการศึกษาภาคบังคับแล้วจะออกไปประกอบอาชีพตามที่ตนเองถนัดด้วยอายุที่ยังไม่มากนัก ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการประถมศึกษาและโครงการเกี่ยวเนื่องกับการประถมศึกษาไว้เป็นจำนวนมาก โดยทุกโครงการทรงมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก ๆ ประถมศึกษา เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนาอาชีพของเยาวชนเหล่านั้นเป็นสำคัญ

การพัฒนาเด็กมัธยมศึกษา พระองค์สนพระราชหฤทัยในเรื่องหลักสูตรการบริหารโรงเรียน และสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่อยู่รอบโรงเรียนมัธยมศึกษา จากนั้นทรงนำข้อมูลมาประมวลเป็นพระราชวินิจฉัยก่อนที่จะมีพระราชดำริเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษามัธยมศึกษาของไทยให้ก้าวไกลสู่นานาชาติอย่างมีความหวังในหลากหลายโครงการ

การศึกษาในระดับอุดมศึกษา ทรงเห็นว่าการศึกษาก่ออดีตเปลี่ยนแปลงไปมาก จึงพระราชทานโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้แก่คนที่สนใจและมีความสามารถจะเรียนได้ เพื่อจะได้นำความรู้ไปทำประโยชน์ให้แก่สังคม

รองศาสตราจารย์ ดร.คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญ ได้เล่าถึงการทรงงานด้านการศึกษาของพระองค์ว่า “ทรงเห็นว่าเด็กจำนวนมากไม่ถนัดการศึกษาเชิงวิชาการ แต่ชอบการศึกษาแนวปฏิบัติการ หรือการศึกษาสายวิชาชีพ จึงทรงก่อตั้งโรงเรียนจิตรลดา (สายวิชาชีพ) ขึ้น ให้เป็นทางเลือกของนักเรียนที่สนใจจะเลือกเรียนสายปฏิบัติการ

สายวิชาชีพนี้จัดให้เรียนหลักสูตร ปวช. หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ เทียบเท่ากับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ และต่อยอดด้วยการเรียนต่ออีกสองปี จะได้วุฒิ ปวส. หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง คือผู้ที่เรียนสายอาชีพ แต่พระองค์ท่านเรียกว่า “สายวิชาชีพ” เมื่อเรียนจบแล้วสามารถทำงานได้ ขณะที่เรียนก็ไปฝึกงานกับสถานประกอบการต่าง ๆ ต่อมาได้เปิดวิทยาลัยเทคโนโลยีจิตรลดาต่อยอดจากสายวิชาชีพอีกเพื่อให้ได้ปริญญาตรีสายวิชาชีพ”

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติสถาบันเทคโนโลยีจิตรลดา พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยทรงลงพระปรมาภิไธยและประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา ในวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๑ ให้วิทยาลัยเทคโนโลยีจิตรลดา เปลี่ยนสถานะจาก “วิทยาลัย”

สู่การเป็น “สถาบัน” พร้อมควบรวมโรงเรียนจิตรลดา (สายวิชาชีพ) และวิทยาลัยเทคโนโลยีจิตรลดา มาดำเนินงานร่วมกันในชื่อ สถาบันเทคโนโลยีจิตรลดา เป็นสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ สังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

รองศาสตราจารย์ ดร.คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญ กล่าวต่อด้วยว่า “ปัจจุบันสถาบันเทคโนโลยีจิตรลดา มีคณะวิชาต่าง ๆ ที่สอนต่อยอดไปจนถึงระดับปริญญาตรี เป็นพระราชดำริของพระองค์ที่ทรงให้มีการจัดการศึกษาในรูปแบบที่เรียกว่า “เรียนคู่งาน งานคู่เรียน” เรียนคู่งาน คือ เรียนควบคู่กับฝึกงาน ฝึกปฏิบัติกับของจริงในสถานประกอบการต่าง ๆ ส่วนงานคู่เรียน คือ ผู้ที่ทำงานแล้วมาเรียนควบคู่ไปกับการทำงาน อันนี้คือปรัชญาของสถาบันเทคโนโลยีจิตรลดา

หลักสูตรปริญญาตรีคณะแรกคือ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คือสายช่าง เป็นหลักสูตรที่ผลิตบัณฑิตระดับอุดมศึกษาที่เป็นคนดี มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถทางวิชาชีพทางด้านเทคโนโลยีอุตสาหกรรม และมีทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ ให้มีสมรรถนะในการทำงานเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีของอุตสาหกรรม ๔.๐ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

คณะที่สองคือคณะบริหารธุรกิจ เน้นหนักทางด้านธุรกิจอาหาร มีการพัฒนาหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต ให้มีความทันสมัย เป็นสากล และสอดคล้องกับความต้องการของธุรกิจยุคใหม่ มี ๒ หลักสูตร คือ (๑) การจัดการธุรกิจอาหาร และ (๒) การเป็นผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรม ซึ่งจะไปต่อยอดหลาย ๆ วิชาชีพได้ คณะที่สามคือคณะเทคโนโลยีดิจิทัล คือสายคอมพิวเตอร์ทั้งหลาย เทคโนโลยีดิจิทัลนี้มี ๒ หลักสูตร คือ วิศวกรรมคอมพิวเตอร์และการออกแบบดิจิทัลและเทคโนโลยี

ขณะนี้ก็มีคณะใหม่เพิ่งเกิดขึ้นคือ สำนักวิชาเกษตรนวัต เป็นสถาบันที่เน้นจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะและปลูกฝังความเป็นจิตรลดาให้แก่ผู้เรียน การผลิตบัณฑิตด้านเทคโนโลยีการเกษตรมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมการเกษตร และสร้างนวัตกรรมใหม่เพื่อสานต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและเพิ่มโอกาสในการจ้างงาน เปรียบเสมือนการสร้างธุรกิจเกษตรสายพันธุ์ใหม่สำหรับอนาคตด้านการเกษตรของประเทศไทย นอกจากนั้นมีสำนักวิชาศึกษาทั่วไป สอนวิชาพื้นฐานให้นักศึกษาทุกคณะ เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาทุกคน รู้กว้าง รู้รอบ สื่อสารได้ดี มีทักษะชีวิต และทักษะสังคม

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจะทรงงานโดยมีเกษตรกรรมเป็นแกน เกษตรนวัต จึงเป็นนวัตกรรมการเกษตร (Innovative agriculture) ซึ่งเป็นแนวพระราชดำริพื้นฐานที่ทรงเห็นว่าเกษตรเป็นเรื่องที่สำคัญมาก

เป็นความมั่นคงด้านอาหาร ซึ่งเป็นฐานความมั่นคงของมนุษย์ และความมั่นคงของชาติ

นอกจากนี้ โรงเรียนจิตรลดาวิชาชีพ มีการเปิด **หลักสูตรการซ่อมและสร้างเครื่องดนตรีไทย เป็นแห่งแรก** เป็นหลักสูตรที่สำคัญมาก ตอนนี้เราผลิตนักสร้างและซ่อมเครื่องดนตรีไทยได้จำนวนหนึ่งแล้ว และกำลังจะขยายให้เป็นระดับปริญญาตรี ตอนนี้ถ้ามีเครื่องดนตรีที่ไหนเสีย วางทิ้งไว้ไม่มีการใช้งานเราบริการซ่อมให้ ซึ่งได้ผลดีมากและยังเป็นการอนุรักษ์ศิลปะทางด้านนี้ด้วย ตอนนี้ส่งมาซ่อมบ้างแล้ว และเราจะเปิดให้บริการเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

สถาบันเทคโนโลยีจิตรลดาเน้นสร้างคนทำงาน ทรงพระราชทานพระราชดำริว่า **“ไม่ต้องคัดคนที่เก่งหรือเกรดสูงอย่างเดียว ให้ดูความตั้งใจ ขอให้คัดเด็กที่มีความตั้งใจเข้ามาเรียน ถ้าหากว่าขาดแคลนทุนทรัพย์ก็พิจารณาให้ทุนการศึกษา อย่าให้เขาไม่ได้เรียนเพราะไม่มีเงิน”** อันนี้เป็นคติที่พวกเราทุกคนต้องจดจำเอาไว้ ถ้ามีเด็กคนไหนที่มีความเพียรมีความตั้งใจ จะต้องช่วยให้เขาได้เรียนจนสำเร็จการศึกษา ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในเรื่องของความตั้งใจของเด็กอย่างมาก มีตัวอย่างมากมายที่เด็กคนไหนตั้งใจอยากจะทำอะไรจะทำอะไร รักในอาชีพอะไร รักในอาชีพอะไร ทรงสนับสนุนให้ทำสำเร็จ ให้ช่วยให้เขาไปถึงความฝันที่จะประกอบอาชีพนั้นได้ดี มีหลายตัวอย่างที่ทำให้เรามีความภาคภูมิใจและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ

อีกประการหนึ่ง ทรงสอนให้เด็ก ๆ ของเราทุกคนเป็นเด็กที่พยายามพึ่งพาตนเอง พยายามทำอะไรด้วยตัวเอง สถาบันแห่งนี้จึงพยายามสร้างคนที่จะลงมือทำด้วยตนเอง เป็นหลักการหนึ่งที่สำคัญคือให้โอกาสเด็ก ๆ ทุกคน ให้เขาสร้างนวัตกรรม เป็นนวัตกรรมที่ดี สถาบันแห่งนี้เน้นสร้างคนทำงาน สร้างผลงานที่มีประโยชน์ สร้างนวัตกรรม รวมทั้งสร้างคนที่มีทัศนคติที่ดีต่อบ้านเมือง **ต่อสังคมไทย เป็นประชากรที่มีคุณภาพ”**

การศึกษาสำหรับคนพิการ ด้วยสายพระเนตรอันยาวไกลและน้ำพระราชหฤทัยอันเปี่ยมล้น ทรงเห็นว่าคนพิการจะต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เนื่องจากทรงใกล้ชิดกับคนพิการแต่ละประเภทมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ จึงทรงเข้าพระทัยในสภาพปัญหาและความต้องการของคนพิการเป็นอย่างดี ทรงเชื่อในศักยภาพของคนพิการว่าเขาเหล่านั้นหากได้รับการเอาใจใส่ ดูแล และจัดการให้ถูกต้อง เขาจะสามารถศึกษาเล่าเรียน พัฒนาด้านอาชีพ และเพิ่มเติมด้านอื่น ๆ จนมีความพร้อมที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข ที่สำคัญคือสามารถพึ่งพาตนเองได้ดีและเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ แต่สิ่งที่คนพิการส่วนใหญ่ยังขาดคือ โอกาส และที่สำคัญที่สุดคือโอกาสทางการศึกษา

พระองค์ได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการจัดตั้งสถาบันการศึกษา ทำงานระดับอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดตั้ง**มูลนิธิราชสุดา**ขึ้น ในปี ๒๕๓๔ โดยทรงรับเป็นองค์ประธานมูลนิธิ เพื่อให้การสนับสนุนในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะพัฒนาศักยภาพคนพิการ โดยมีวัตถุประสงค์ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของคนพิการผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

อีก ๒ ปีต่อมา “วิทยาลัยราชสุตา” ก็ได้เกิดขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งวิทยาลัยราชสุตา มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๓๖ ณ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ในขณะที่หลาย ๆ คนไม่เชื่อว่าคนพิการจะมีความสามารถและศักยภาพในหลาย ๆ ด้าน ที่จะสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่าออกมาได้ แต่พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นศักยภาพดังกล่าว ด้วยความมั่นพระราชหฤทัย ซึ่งศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิราชสุตา ได้ให้สัมภาษณ์แก่คณะจัดทำหนังสือว่า

“สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุตา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชปรารภหลายครั้งในหลายโอกาสถึงคนพิการตาบอด หูหนวก และแขนขาพิการ ว่าคนเหล่านี้มีโอกาสได้เล่าเรียนน้อย นับว่าพวกเขาได้เสียโอกาสมากจริง ๆ แม้ว่าจะได้เรียนจบไปจากโรงเรียนในระดับประถม และมีมัธยมศึกษาที่ทางบ้านเมืองจัดให้แล้ว ก็ยังไม่พ้นภาวะผู้ปกครองต้องดูแล คนเหล่านี้จำนวนมากจะมีสมองดี ถ้าได้จัดการให้ใช้ความสามารถที่มีอยู่นั้นให้ถูกทาง น่าจะพึ่งตนเองได้ไม่แพ้คนทั่วไป ถ้าได้ใช้โอกาสให้เหมาะสม บางคนอาจจะประสบความสำเร็จยิ่งใหญ่ได้มาก รับสั่งว่าที่เห็นชัด ๆ มีคนพิการที่มาทำงานศิลปะ แม้จะเรียนไม่จบมหาวิทยาลัย บางคนทำได้ดียิ่งเป็นอาชีพเลี้ยงตัวได้ ทรงเห็นว่าการศึกษาของคนพิการเหล่านี้ น่าจะได้จัดระบบที่เอื้ออำนวยความสะดวกให้พร้อมด้วยการใช้เทคโนโลยีอันทันสมัย นับตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาจนถึงอุดมศึกษาจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง”

วิทยาลัยราชสุตา ได้เริ่มดำเนินงานจากโครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาและวิจัยผู้พิการทางกายภาพ ในปีงบประมาณ ๒๕๓๕ และต่อมาเมื่อได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ และได้ดำเนินการจัดเตรียมอาคารสถานที่ บุคลากร หลักสูตร การวิจัย และการจัดบริการวิชาการต่าง ๆ เพื่อให้บริการแก่ผู้พิการ จนกระทั่ง ปี ๒๕๔๐ จึงได้เปิดหลักสูตรแรกคือหูหนวกศึกษา ซึ่งไม่เคยเปิดในที่ไหนมาก่อน แล้วขยายบริการวิชาการอย่างกว้างขวางขึ้น กิจการของวิทยาลัยได้พัฒนาเจริญก้าวหน้าตามลำดับจนถึงปัจจุบัน

ทรงก่อตั้งและพัฒนาสถาบันการศึกษา เสริมสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

ด้วยทรงตระหนักถึง **ความเสมอภาคทางการศึกษา** ทรงพระราชดำริให้กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดตั้ง “**โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ**” ขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่บุตรหลานข้าราชการบริพารและประชาชนทั่วไป เปิดสอนครั้งแรกในปีการศึกษา ๒๕๒๕ โดยทรงดำรงตำแหน่งเป็นองค์ประธาน

กรรมการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ และทรงเข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการฯ รวมถึงเสด็จฯ ไปงานปิดภาคเรียนของโรงเรียนทุกครั้ง เพื่อพระราชทานทุนส่งเสริมการเรียนรู้ และประกาศนียบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เนื่องจากโรงเรียนสามารถจัดการศึกษาได้มาตรฐาน คุณภาพสูง เป็นที่นิยมของผู้ปกครองและประชาชนทั่วไป จึงมีพระราชดำริให้พิจารณาจัดตั้งโรงเรียนสาขาขึ้นใหม่อีก ๑ แห่ง บริเวณหมู่บ้านมหามงคล อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เพื่อรองรับบุตรธิดาข้าราชการที่พักอาศัยบริเวณหมู่บ้านมหามงคล และเด็กที่อยู่ในวัยเรียนทั่วไป พร้อมทั้งเป็นศูนย์ทดลองจัดการศึกษาตามแนวพระดำริ และได้พระราชทานนามว่า “**โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ มหามงคล**”

คุณหญิงเกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา กรรมการมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้กล่าวถึงการทรงงานด้านการศึกษาของพระองค์ว่า “ตอนที่เป็นกรรมการโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ พระองค์ประทับเป็นองค์ประธาน จะติดตามดูเด็กแต่ละคนว่าไปถึงไหนแล้ว เขาจะรายงานย้อนหลังเป็น ๑๐ ปี จะทรงจำได้และติดตามโดยตลอดว่าเด็กคนนั้น ๆ เป็นอย่างไร โดยขณะมีการรายงานถึงเด็กคนหนึ่งว่าขาดเรียน พระองค์โปรดให้ตามไปที่บ้าน พบว่าเด็กคนนี้ไม่มาโรงเรียนเนื่องจากต้องดูแลปู่ซึ่งป่วย พระองค์ก็ส่งแพทย์หลวงไปรักษาปู่ ต่อมาปู่ตาย ต้องย้ายบ้าน ก็หาบ้านให้คือทรงดูแลติดตามตลอด จนกระทั่งตอนหลังเด็กคนนี้เป็นทหารยศนายสิบ คือจากเด็กหนึ่งคนที่ทรงพบว่ามีปัญหา แล้วทรงจำได้ จะทรงถามว่าเด็กคนนี้ไปไหน และติดตามจนชีวิตเขาอยู่รอด ซึ่งเป็นเรื่องปกติที่ดีฉันพบทุกครั้ง”

ทรงใช้เทคโนโลยียกระดับการศึกษาและพัฒนาสื่อการสอนเพื่อคนพิการ

พระองค์ทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะช่วยพัฒนาคนพิการ ให้ยึดหลักการดำรงชีวิตประจำวันแบบอิสระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้เด็กพิการได้ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้ สร้างความรู้ และพัฒนาทักษะต่าง ๆ เพื่อสามารถดำเนินชีวิตและช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองของคนพิการ รวมทั้งสร้างโอกาสการประกอบอาชีพในอนาคตด้วย จึงทรงจัดตั้ง “โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อคนพิการ” ขึ้น

การดำเนินงานโครงการดังกล่าวได้มีการศึกษาวิจัยและพัฒนาระบบสารสนเทศ เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก โปรแกรมและสื่อการสอน เพื่อให้คนพิการได้ใช้งานในราคาประหยัดกว่าการนำเข้าจากต่างประเทศ อุปกรณ์หรือระบบสารสนเทศเหล่านี้จะช่วยให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตอิสระได้มากขึ้น **ลดการพึ่งพาผู้ใกล้ชิด อันจะส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น** นอกจากนี้ โครงการฯ ยังจัดซื้ออุปกรณ์ โปรแกรม สื่อการเรียนการสอน จากต่างประเทศ เพื่อนำมาทดลองใช้ที่โรงเรียนสำหรับเด็กพิการ และศึกษารูปแบบการนำไปใช้ที่เหมาะสมกับคนพิการแต่ละประเภท ตลอดจนประเมินผลการใช้งาน เพื่อพิจารณาแนวทางการขยายผลให้มีผู้ได้รับประโยชน์กว้างขวางขึ้น

โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อคนพิการ เริ่มดำเนินการที่ “โรงเรียนศรีสังวาลย์” ซึ่งเป็นโรงเรียนสำหรับเด็กพิการร่างกายเป็นแห่งแรก เมื่อปี ๒๕๓๙ การดำเนินงานได้ผลน่าพอใจ และเป็นแบบอย่างของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกไปใช้ในการเรียนการสอนสำหรับคนพิการ จากนั้นจึงขยายผลต่อไปยังโรงเรียนสำหรับคนพิการประเภทอื่น ๆ

นอกจากนี้ได้พระราชทานกรณีศึกษาที่มีความพิการหลากหลายที่ทรงพบจากการเสด็จฯ ไปในที่ต่าง ๆ ให้คณะกรรมการโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อคนพิการช่วยคิดค้นต้นแบบ เครื่องมือ หรือเทคนิคการจัดการ เพื่อให้คนพิการสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง รวมทั้งจัดการอบรมการใช้งานเครื่องมือต่าง ๆ ให้แก่คนพิการและผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนติดตามประเมินผลโครงการทุกปี

ผลงานของโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อคนพิการ อาทิ การจัดตั้งห้องคอมพิวเตอร์ให้แก่โรงเรียนศรีสังวาลย์ การนำโปรแกรม Speech Viewer มาใช้เพื่อช่วยฝึกการออกเสียงและฝึกพูดสำหรับเด็กมีอาการสมองพิการ (Cerebral Palsy) การขยายผลการใช้โปรแกรม Speech Viewer สำหรับหน่วยงานต่าง ๆ อีก ๒๒ หน่วยงาน การจัดทำอุปกรณ์สัญญาณเสียงเพื่อช่วยการเดินทางของคนตาบอด โดยนำไปติดตั้ง

ที่รถประจำทางสาย ๑๒ การพัฒนาอุปกรณ์สำหรับช่วยสื่อสารขนาดพกพาสำหรับเด็กที่มีปัญหาเรื่องการออกเสียง เพื่อให้สามารถสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ ได้ และการพัฒนาสื่อช่วยสอนเพื่อส่งเสริมพัฒนาการลดความเสี่ยงของทารกด้านการบกพร่องทางสติปัญญา ฯลฯ

พระเมตตาด้านการศึกษากับนานาประเทศ

นอกจากโครงการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนไทยจำนวนมากแล้ว พระองค์ทรงแผ่พระเมตตาพระราชทานความช่วยเหลือด้านการศึกษาไปยังประเทศเพื่อนบ้านและประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งองค์กรระหว่างประเทศ ที่ขอพระราชทานความช่วยเหลือ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นตัวอย่างและต้นแบบการพัฒนาชีวิตเด็กนักเรียนและชุมชนไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านในเอเชีย

รวม ๑๐ ประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มองโกเลีย ภูฏาน บังกลาเทศ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และติมอร์-เลสเต ซึ่งพระองค์มีพระราชประสงค์สำคัญที่จะส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในประเทศเหล่านั้นให้มีสุขภาพดี และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อาทิ

เสด็จฯ เยือน สปป.ลาว ครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๕-๒๒ มีนาคม ๒๕๓๓ ผู้มีจิตศรัทธาได้บริจาคทุนทรัพย์โดยเสด็จพระราชกุศลเป็นเงิน ๑๒ ล้านบาท พระองค์มีพระราชดำริที่จะช่วยเหลือนักเรียนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำเงินไปก่อสร้างเรือนนอนให้แก่โรงเรียนวัฒนธรรมชนเผ่าเด็กกำพร้า (หลัก ๖๗) และพระราชทานชื่อว่า “อาคารสิรินธร” เปิดสอนวิชาสายสามัญ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงอุดมศึกษา นักเรียนเป็นเด็กกำพร้าจากสงคราม ขาดที่พึ่ง มาจากครอบครัวยากจน มีอาหารไม่เพียงพอ ขณะเดียวกันโรงเรียนยังขาดแคลนระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เช่น อาคารเรียนไม่เพียงพอ ระบบน้ำกินน้ำใช้ไม่มี ขาดแคลนอุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการเรียนการสอน ต่อมาภายหลังได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลและองค์การทางมนุษยธรรมนานาชาติแล้ว

จากนั้นได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมและติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยเมื่อวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๕๒ ได้พระราชทานพระราชดำริในการช่วยเหลือก่อสร้างอาคารนอนหญิงเพิ่มเติม ๑ หลัง เพื่อให้เพียงพอ กับปริมาณนักเรียนที่ยังขาดแคลน และทรงพิจารณาจัดหาน้ำสำหรับบริโภคแก่โรงเรียน เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๕๘ พระราชทานพระราชดำริแก่ **ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล** เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ศาสตราจารย์ **ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์** ที่ปรึกษาอาวุโส สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ **หม่อมหลวงจิรพันธุ์ ทวีวงศ์** เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ตำแหน่งในขณะนั้น) ว่า ได้ส่งเสริมด้านโภชนาการและสุขภาพของนักเรียนในโรงเรียนอย่างเพียงพอแล้ว ควรเน้นการส่งเสริมด้านวิชาการ ให้แก่นักเรียน ที่สำคัญคือความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ โดยการอบรมหลักสูตรขั้นพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ และ

จัดทำห้องปฏิบัติการให้แก่โรงเรียนฯ
ปี ๒๕๓๕ ได้พระราชทาน
ความช่วยเหลือราชอาณาจักรกัมพูชา
ในการก่อตั้งวิทยาลัยกำปงเมือเตียล
ตั้งอยู่ในอำเภอปราสาทซ็อมโบร์
จังหวัดกำปงธม หลังจากเสด็จฯ
เยือนกัมพูชาครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๕
สิงหาคม ๒๕๓๕ โดยทรงเป็น
พระราชอาคันตุกะของพระบาท
สมเด็จพระนโรดม สีหนุ และเมื่อ

วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๔๔ เสด็จฯ ไปทรงวางศิลาฤกษ์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
เงินค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างอาคารสถานที่ต่าง ๆ โดยรัฐบาลสมเด็จพระนโรดม สีหนุ ในขณะนั้น
ได้สนองแนวพระราชดำริ ขอพระราชทานระบบการศึกษา และน้อมเกล้าฯ ถวายที่ดินจำนวน ๔๕ ไร่

ต่อมามีการก่อสร้างอาคารเพิ่มเติมและขยายพื้นที่ออกไปอีก ๗๒ ไร่ รวมเป็น ๑๑๗ ไร่ การก่อสร้าง
ทั้งหมดเสร็จสิ้นในเดือนเมษายน ๒๕๔๘ และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงเปิดวิทยาลัยเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานทุนแก่นักเรียนให้มาศึกษาต่อในประเทศไทยในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตและหลักสูตรอาชีวศึกษา
เพื่อนำความรู้กลับไปสอนและพัฒนากิจการศึกษาวินิจฉัยวิทยาลัย รวมทั้งทรงสนับสนุนการศึกษาด้านนาฏศิลป์
และดนตรี ด้วยการพระราชทานเครื่องดนตรีปีพาทย์ครบชุด และพระราชทานทรัพย์สินสำหรับจ้างครูท้องถิ่น
ผู้ชำนาญการสอนนาฏศิลป์และดนตรี

โครงการพระราชทานความช่วยเหลือแก่กัมพูชาด้านการศึกษา ที่ให้นักเรียนเข้ามาศึกษาต่อ
ในประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยที่เข้าร่วม เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหิดล มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ฯลฯ

ตั้งแต่ปี ๒๕๓๘ ได้พระราชทานความช่วยเหลือ**สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา** ตามที่โครงการ
พัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) กระทรวงศึกษาธิการและรัฐบาลแห่งเมียนมา ได้ขอพระราชทาน
ความช่วยเหลือ ได้แก่ การจัดทำโครงการอาหารกลางวัน และพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียน
บ้านกะดงกะนิ การส่งเสริมอาชีพเกษตรกรแก่ชาวบ้านตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่
โดยจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านกะดงกะนิ” รวมทั้งส่งคณะผู้บริหารกระทรวงศึกษาธิการ
และครูศึกษาดูงาน ตลอดจนจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ “**การจัดทำโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต
เด็กและเยาวชนสำหรับครูจากสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา**” ในประเทศไทย และพระราชทานเงิน
เพื่อสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การศึกษาและอุปกรณ์การเกษตร พร้อมเมล็ดพันธุ์ผักสำหรับดำเนินงานตามโครงการ

เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๖ ทรงนำคณะนักเรียนนายร้อย จปร. ไปเยี่ยมชมโรงเรียนการศึกษาระดับมัธยมศึกษา
แห่งที่ ๒ เขตตากอง ณ กรุงย่างกุ้ง เป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการความร่วมมือการพัฒนา
คุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในโรงเรียนในเมียนมาตามพระราชดำริ โดยครูในโรงเรียนดังกล่าวที่เข้ารับ
การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการที่ประเทศไทยได้นำความรู้ที่ได้รับมาจัดกิจกรรมการปลูกผักเพื่อเป็นอาหารกลางวัน

ในโรงเรียน และพระราชทานอุปกรณ์การศึกษา การเกษตร คอมพิวเตอร์ และยารักษาโรคด้วย

ในปี ๒๕๔๙ พระองค์ในฐานะทูตสันถวไมตรีด้านการส่งเสริมศักยภาพของเด็กชนกลุ่มน้อย และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ร่วมมือกับ**สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม** จัดทำโครงการนำร่อง

เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในกลุ่มประเทศเอเชียและแปซิฟิก ซึ่งเวียดนามเป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศดังกล่าว มีจุดมุ่งหมายให้เด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งด้านการเกษตร อาหาร โภชนาการ และสุขภาพอนามัย

โครงการฯ ได้คัดเลือกโรงเรียนห่างไกล ๓ โรงเรียน ที่มีลักษณะภูมิศาสตร์ ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม แตกต่างกัน ครอบคลุมเด็กนักเรียน ๑,๓๕๗ คน เพื่อจัดทำเป็นโรงเรียนต้นแบบ ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นเกาเซิน ในจังหวัดฮัวบิ่ญ โรงเรียนประถมและมัธยมศึกษาทุ่งถั่ง จังหวัดกว๋างบิ่ญ และโรงเรียนประถมศึกษาหนังหมี่ จังหวัดนิงบิ่ญ

สำหรับการดำเนินงานทรงเริ่มจากการจัดอบรมครูก่อน เพื่อเพิ่มความรู้และทักษะด้านการเกษตร อาหาร โภชนาการ และสุขภาพอนามัย เพื่อนำกลับไปประยุกต์ใช้ โดยยึดต้นแบบโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในพระราชดำริของพระองค์เป็นหลัก เมื่อโรงเรียนมีผลผลิตทางการเกษตรสามารถนำมาจัดทำเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการให้นักเรียนเพิ่มขึ้น คณะครู ผู้ปกครอง นักเรียน สมาชิกในชุมชน มีกิจกรรมทำร่วมกัน เป็นการสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนและคนในพื้นที่

ปี ๒๕๕๐ โปรดเกล้าฯ ให้จัดโครงการศึกษาดูงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันแก่รัฐมนตรีช่วยว่าการและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์ **ประเทศมองโกเลีย** ตามคำกราบบังคมทูลของโครงการอาหารโลก (WFP) ซึ่งเข้าไปประเมินโครงการอาหารในโรงเรียนร่วมกับองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ผลจากการศึกษาดูงานของคณะดังกล่าวทำให้เกิดโครงการความร่วมมือ ๕ ปี ระหว่างไทยและมองโกเลีย เพื่อจัดทำโครงการอาหารโรงเรียนต้นแบบ สำหรับขยายไปทั่วประเทศ ที่โรงเรียนอัลตันบูลัก อำเภออัลตันบูลัก จังหวัดอุบลราชธานี

นอกจากนี้ ยังได้ดำเนิน**โครงการความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐฟิลิปปินส์** ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน พระองค์ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ให้จัดสร้างอาคารเรียนขึ้นทดแทนอาคารหลังเดิมที่ถูกพายุพัดเสียหายให้แก่โรงเรียนต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษาดาบุง ปาดัก เมืองซิซอน จังหวัดซูลูเกาเหนือ โรงเรียนประถมศึกษาบานายอน เมืองดากามิ จังหวัดเลย์เต โรงเรียนประถมศึกษาบากองมายอง และโรงเรียนประถมศึกษาอิซาอัส ตาปาเลส เมืองอันตีโปโล จังหวัดริซาล

ปัจจุบันโครงการตามพระราชดำริของพระองค์มีทั้งโครงการในประเทศไทยและโครงการความร่วมมือกับต่างประเทศ พระองค์ทรงงานด้วยความพากเพียรและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเกิดสัมฤทธิ์ผลเป็นที่ประจักษ์ว่าโครงการพระราชดำรินี้ก่อให้เกิดความเสมอภาค และสร้างโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษา และการพัฒนาของเด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสทั้งในและต่างประเทศ นานาประเทศต่างสรรเสริญชื่นชม และยอมรับในพระปรีชาสามารถและพระเมตตากรุณาของพระองค์

ผลสัมฤทธิ์โครงการตามพระราชดำรินด้านการศึกษา

ตลอดระยะเวลา ๔๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๖๗) ของการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริ และพระราชกรณียกิจด้านการศึกษาของพระองค์ ซึ่งสัมฤทธิ์ผลอย่างดียิ่งนั้น มีปัจจัยและรูปแบบการดำเนินงานที่ส่งผลให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยสรุปคือ

๑. ทรงดำเนินการในลักษณะของโครงการที่มีวัตถุประสงค์และขอบเขตการดำเนินการที่ชัดเจน โปรเจกต์ที่จะเริ่มต้นด้วยโครงการขนาดเล็กก่อน โดยเริ่มจากผู้ร่วมโครงการที่มีความเข้าใจและเต็มใจที่จะทำ เพื่อทดสอบแนวพระราชดำริด้วยการเก็บข้อมูลอย่างละเอียด และปรับปรุงแก้ไขจนพอที่จะ

พิสูจน์ให้มั่นใจว่าได้ผลดีเสียก่อน จึงจะให้ทางราชการหรือเอกชนมาร่วมมือมากขึ้นและนำไปขยายผล

๒. ทรงดำเนินการแต่ละโครงการอย่างต่อเนื่องระยะยาว โดยทรงใช้โรงเรียนหรือสถานศึกษาที่มีอยู่แล้วเป็นฐานหรือเป็นศูนย์กลางของกิจกรรม ดำเนินการทั่วทั้งโรงเรียน ด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็นหลัก เป็นต้นว่า ด้วยการดึงชุมชน หน่วยราชการ และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม หากในบริเวณนั้นยังไม่มีสถานศึกษาก็จะพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้สร้างขึ้น ด้วยทรงมีปรีชาญาณที่มั่นคงเกี่ยวกับสิทธิพื้นฐานสองประการของมนุษย์ทุกคน คือ การได้รับอาหารและการศึกษาที่ดี โดยทรงเน้นเรื่องความพอเพียง (sufficiency) และความยั่งยืน (sustainability) ของการพัฒนา มิใช่การดำเนินกิจกรรมการกุศลเฉพาะกิจเฉพาะกาล

๓. ทรงดำเนินการหลาย ๆ โครงการที่มีความเกี่ยวเนื่องกันไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้ได้ผลลัพธ์รวมของการพัฒนาในเชิงบูรณาการ ทรงเน้นการพัฒนาคนในฐานะที่แต่ละคนคือ บุคคลที่มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน และแต่ละชุมชนมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภาษาถิ่น และภูมิปัญญาถิ่นที่น่าศึกษาเรียนรู้ และควรอนุรักษ์ไว้

๔. ทรงนำเทคโนโลยีมาใช้ในโครงการ ทั้งเทคโนโลยีที่เหมาะสมและเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทรงประยุกต์ความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัยให้เหมาะสมกับแต่ละสถานที่และสถานการณ์ รวมทั้งทรงเน้นให้เด็กและเยาวชนรู้จักใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมและประหยัด

๕. ทรงดำเนินการเชิงรุกเกี่ยวกับการศึกษาของผู้ด้อยโอกาส ทรงริเริ่มหลายโครงการในจุดที่คนส่วนใหญ่ หรือทางราชการอาจจะยังมองไม่เห็น หรือมองข้ามไป อาทิ การสร้างโรงเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้

ในจุดที่ยังขาดอยู่ การเอื้อให้เด็กที่เจ็บป่วยอยู่ในโรงพยาบาลได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน การพัฒนาการศึกษาของผู้ด้อยโอกาส ในห้องซัง เป็นต้น ทรงเป็นนักการศึกษาที่ส่งเสริมการศึกษาสำหรับทุกคน หรือ **Education for All** มาเป็นเวลานาน ก่อนที่ UNESCO จะประกาศให้เป็นพันธกิจ และเป้าหมายหลักของทุกประเทศทั่วโลก

๖. สิ่งสำคัญที่สุด คือ ทรงมุ่งพัฒนาคนด้วยการให้พัฒนาระบบการทำงานเป็นกระบวนการเรียนรู้ของแต่ละคน ทรงเข้าพระราชหฤทัยว่า แต่ละคนมีปัจจัย

ตั้งต้นไม่เท่ากัน จึงไม่อาจคาดหวังให้ทุกคนบรรลุเป้าหมายอย่างเดียวกันทั้งหมด ทรงเห็นว่า หากแต่ละคนทำงานอย่างเต็มกำลังสติปัญญา ด้วยความรับผิดชอบแล้ว ก็จะมีผลก้าวหน้าทั้งนั้น ส่วนจะก้าวหน้าไปเท่าใด ถือว่าประสบความสำเร็จทั้งสิ้น แต่ต้องพยายามเรียนรู้และปรับปรุงให้ก้าวหน้าต่อไปเรื่อย ๆ

นอกจากนี้ ด้วยเหตุที่ทรงมีพระประสบการณ์ตรงในการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงทรงเข้าพระราชหฤทัยวิธีการและปัญหาต่าง ๆ ของการศึกษาอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหลักสูตรการเรียนการสอน บุคลากร ห้องสมุด สื่อและอุปกรณ์การศึกษา การวัดและประเมินผลการศึกษาพิเศษ การศึกษาปฐมวัย การประถมศึกษา การมัธยมศึกษา จิตวิทยาและการแนะแนวการศึกษา รวมทั้งระเบียบกฎเกณฑ์ของทางราชการ ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาการศึกษาของไทย พระองค์ทรงเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนรอบด้าน และโปรดเกล้าฯ ให้โรงเรียนเก็บข้อมูลของเด็กแต่ละคนอย่างเป็นระบบ เพื่อการศึกษาวิจัยระยะยาว และติดตามความก้าวหน้าของเด็กแต่ละคน ทรงเป็นนักการศึกษาที่มุ่งพัฒนานักเรียนแต่ละคนตามศักยภาพแห่งตน และเจริญเติบโตเป็นคนดี มีประโยชน์ต่อสังคม ทรงเป็นนักบริหารที่มีพระราชหฤทัยกว้าง และทรงรับฟังความคิดเห็นของทุกคน

เจ้าหญิงนักการศึกษา สู่ “ครู” สอนวิชาประวัติศาสตร์

พระองค์ทรงนำความรู้ด้านประวัติศาสตร์มาใช้ประกอบอาชีพ โดยทรงรับราชการเป็น “บุคลากรหม่อมอาจารย์” ประจำกองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (ร.ร.จปร.) ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของพลตรี ยุทธศักดิ์ คล่องตวรจโรด ผู้บัญชาการ ร.ร.จปร. ในขณะนั้น เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๒๓ ขณะนั้น ร.ร.จปร. มีที่ตั้งอยู่ ณ กรุงเทพฯ ทรงสอนวิชาประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา ให้แก่นักเรียนนายร้อยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ที่มาของความสนพระราชหฤทัยที่ทรงเลือกอาชีพเป็น “ครู” สอนวิชาประวัติศาสตร์ ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในพระราชนิพนธ์ “๑๐ ปี ในรั้วแดงกำแพงเหลือง” พิมพ์ครั้งแรกใน “เสนาศึกษา” เล่ม ๕๖ ตอน ๖ เดือนมิถุนายน-ตุลาคม ๒๕๓๓ หน้าพิเศษ ความตอนหนึ่งว่า

“...ข้าพเจ้าได้อาศัยรู้แต่งกำแพงเหลืออง
มาได้ถึง ๑๐ ปีแล้ว เริ่มต้นข้าพเจ้าได้รับ
ปริญญาโท จากมหาวิทยาลัยศิลปากรและกำลัง
เขียนวิทยานิพนธ์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ก็ได้บรรยายวิชาอารยธรรมในโครงการ
การศึกษาทั่วไปของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อยู่ชั่วระยะหนึ่งแต่หยุดไป เพราะจะต้อง
พยายามเร่งทำวิทยานิพนธ์ให้เสร็จ เกรงว่าจะ
ไม่ทันเวลาที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้

ต่อมา พลตรี ยุทธศักดิ์ คล่องตรวจโรค
ซึ่งเป็นราชองครักษ์ และเป็นคนที่คุ้นเคยกับ
ข้าพเจ้า เข้าดำรงตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการ
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ก็มาชวนให้
ข้าพเจ้าเข้าทำงานที่โรงเรียน จปร. เป็นอาจารย์
สอนวิชาประวัติศาสตร์ ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นงาน
ที่ข้าพเจ้าคงพอจะทำได้ในขณะนั้น ข้าพเจ้า
เพิ่งสำเร็จการศึกษา มีความกระตือรือร้น

ที่จะทำอะไรที่สร้างสรรค์ ทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและสังคมให้มากที่สุดเท่าที่
จะทำได้ ยิ่งไปกว่านั้น ข้าพเจ้ามีใจรักที่จะเป็นครู จึงตกลงใจรับราชการที่นี้...

ในส่วนตัวของข้าพเจ้านั้น เป็นความภาคภูมิใจที่ได้เริ่มทำงานนี้ นอกจากข้าพเจ้าจะเรียน
วิชาประวัติศาสตร์ อันเป็นวิชาการที่ข้าพเจ้าได้อาศัยเป็น “วิชาชีพ” อยู่ในปัจจุบัน (คือได้เอา
ความรู้มาทำการสอน) ยังได้เรียนวิชาการศึกษามาด้วย (นี่ก็เป็นวิชาชีพเหมือนกัน) การมอง
บทบาทของตนเองในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จึงเป็นไปในรูปของขบวนการทาง
การศึกษา...”

พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจของครูที่ดีด้วยการทุ่มเท
พระสติปัญญาให้แก่ศิษย์ ทรงเตรียมการสอน ทรงจัดทำสื่อการสอน ทรงจัดการ
ศึกษานอกสถานที่ ทรงเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายพิเศษให้ศิษย์
ได้รับฟัง เพื่อเปิดโลกทัศน์ใหม่ วิทยาการใหม่ ๆ ให้ทันโลกทันแนวคิดที่
ก้าวหน้าสมัยอยู่เสมอ ดังที่ พลโท รองศาสตราจารย์พิรพล สงนุ้ย ผู้ทรงคุณวุฒิ
พิเศษกองทัพบก ให้สัมภาษณ์แก่คณะจัดทำหนังสือว่า

“ในเรื่องของเทคนิคการสอนหนังสือของพระองค์นั้น จะทรงพัฒนา
ตามเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่อยู่เสมอ พระองค์จะทรงหาสื่อการสอนประเภท
ต่าง ๆ มาไว้ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาและเห็นภาพต่าง ๆ ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในยุคที่มีคอมพิวเตอร์เริ่มเข้ามา
ทรงซื้อมาพระราชทานให้แก่กองวิชาประวัติศาสตร์ได้ใช้งาน และมีการพัฒนามาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันเรามี

สมารถบอร์ดหรือถ้าเป็นจอจะเป็นจอแอลอีดี ทุกอย่างทันสมัยหมด พระองค์ทรงใช้สื่อการสอนที่หลากหลายตามเทคโนโลยีที่มี

ถ้าพูดถึงเทคนิคการสอนนั้น เรื่องแรกที่น่าสนใจคือ **ทรงเชื่อมโยงความรู้กับสิ่งที่นักเรียนรู้และสิ่งที่นักเรียนเป็น** คือไม่ใช่สอนลอย ๆ ไปเรื่อย ๆ ตามหนังสือ ทรงสอนให้รู้จักคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลบนพื้นฐานข้อมูลรอบด้านที่ถูกต้องเชื่อถือได้ และทรงสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมวิชาชีพทหาร และเทคนิคการเรียนการสอนอีกอย่างที่สำคัญมาก คือการใช้สถานที่จริงให้เกิดประสบการณ์จริง พระองค์รับสั่งว่า **“อิฐแต่ละก้อน บอกอะไรเราได้มากกว่าคำพูด”** เพราะฉะนั้นการได้ลงพื้นที่จริง เพื่อศึกษาโบราณสถานอะไรต่าง ๆ นั้น ช่วยให้ได้ความรู้และจดจำได้มากกว่าในห้องเรียน จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างมากที่พระองค์ทรงใช้ในการเรียนการสอน”

ทรงส่งเสริมการวิจัยและสัมมนาทางวิชาการ อันเป็นคุณูปการต่อการศึกษาประวัติศาสตร์

พระองค์ทรงริเริ่มให้มีการวิจัยและสัมมนาทางวิชาการ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาความรู้และประสบการณ์ทางวิชาการของอาจารย์และนักเรียนนายร้อยที่ร่วมโครงการ ทรงริเริ่มให้วิจัยเรื่อง **“นครนายก : ประวัติศาสตร์และโบราณคดี”** ในปี ๒๕๓๒ ซึ่งเป็นโครงการวิจัยระยะ ๓ ปี โดยทรงเป็นประธานโครงการวิจัย และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อาจารย์กองวิชาประวัติศาสตร์ร่วมงานวิจัย ทรงติดตามความก้าวหน้าของงานวิจัยอยู่เสมอ และในการศึกษาเรื่อง **“นครนายกกับสงครามโลกครั้งที่ ๒”** ได้เสด็จฯ ทรงสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง มีอาจารย์และนักเรียนนายร้อยร่วมเก็บข้อมูลด้วย

เมื่อการวิจัยแล้วเสร็จ รร.จปร. ร่วมกับสมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ฯ จัดงานสัมมนาวิชาการ เมื่อวันที่ ๑๖-๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๓ ทรงนำเสนอรายงานผลการวิจัยและทรงนำคณะผู้เข้าร่วมสัมมนาทัศนศึกษาแหล่งโบราณคดีเมืองดงละครและเมืองศรีมโหสถ

ต่อมาในปี ๒๕๓๕ ได้จัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง **“หนึ่งศตวรรษสยามใหม่กับเส้นทางสู่อนาคต”** โดยทรงนำเสนอบทความเรื่อง **“การจัดการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ากับสยามใหม่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๓๐-๒๔๗๕”** ระหว่างวันที่ ๑๔-๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ และเมื่อโครงการวิจัยเรื่อง **“นครนายก : ประวัติศาสตร์และโบราณคดี”** แล้วเสร็จได้เสด็จฯ ทรงเป็นประธานงานสัมมนาทางวิชาการเรื่อง **“ประวัติศาสตร์เมืองนครนายก”** เมื่อวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๓๗ โครงการวิจัยอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้มีคุณูปการต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างมาก ทำให้เกิดงานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในประเทศไทยตามมาเป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ ยังได้รับเชิญให้ทรงเป็นอาจารย์สอนในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเฉพาะที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนั้น ทรงได้รับการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์พิเศษ สาขาพัฒนาศึกษาศาสตร์ด้วย

พระมหากรุณาธิคุณต่อการเรียนการสอนใน รร.จปร.

ด้วยพระปรีชาสามารถ และการทรงงานด้วยพระราชหฤทัยของความเป็นครู จึงทรงได้รับการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๒๙ ต่อมาในปี ๒๕๓๐ มีการจัดตั้งกองวิชาประวัติศาสตร์ พระองค์ทรงเป็นหัวหน้ากองวิชาประวัติศาสตร์ ทรงมีหน้าที่และความรับผิดชอบ ให้การศึกษาวិชาสาขาประวัติศาสตร์ และในปี ๒๕๓๒ กองทัพบกได้ขยายอัตราและเปลี่ยนตำแหน่งหัวหน้ากอง

เป็นผู้อำนวยการกอง พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองวิชาประวัติศาสตร์ จนกระทั่งทรงเกษียณอายุราชการในปี ๒๕๕๘

พลโท รองศาสตราจารย์พิรพล สมน้อย ได้กล่าวถึงการทรงสอนวิชาประวัติศาสตร์ของพระองค์ว่า “ในการวางรากฐานแนวความคิดในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ของโรงเรียน พระองค์จะทรงเปิดโอกาสให้อาจารย์ทุกท่านได้มีส่วนร่วมในการออกแบบว่า จะสอนเรื่องอะไร และหัวข้ออะไรบ้างในวิชานั้น ๆ บางหัวข้ออาจจะยากเกินไปสำหรับเรา หรือต้องการความรู้ที่ลึกซึ้งจากผู้เชี่ยวชาญ ก็จะมีทรงเชิญผู้เชี่ยวชาญมาช่วยสอน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและเพิ่มมุมมองที่เป็นประโยชน์แก่นักเรียนและครูอาจารย์

สำหรับเรื่องงานวิจัยและพัฒนาการศึกษา พระองค์ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนรวม ๒๖.๘๙ ล้านบาท ซึ่งเป็นเงินเดือนทั้งหมดของพระองค์ที่ทรงรับราชการมา ๓๕ ปี พระองค์ทรงพระราชทานคืนให้หมดเลย เพื่อเป็นกองทุนในการพัฒนาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โดยใช้ดอกผลในการดำเนินกิจการงานของนักเรียนนายร้อย นอกจากนี้ ทรงสนับสนุนให้ก่อตั้งกองทุนวิจัยและพัฒนาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่าการขอเงินวิจัยนั้นมีขั้นตอนยุ่งยาก และการจะได้สิ่งของอะไรต่าง ๆ ถ้าทำตามกฎระเบียบของราชการจะใช้เวลาามาก พระองค์จึงทรงสนับสนุนให้มีกองทุนขึ้นมาเพื่องานพัฒนาจำเป็นเร่งด่วนและงานวิจัยของครูอาจารย์และนักเรียนนายร้อย กองทุนนี้ได้รับการสนับสนุนจากกองทัพบกและศิษย์เก่าด้วยดีตลอดมาและยืนยาวมาถึงปัจจุบัน

นอกจากนั้นทรงมีพระราชวินิจฉัยว่าครูอาจารย์และนักเรียนนายร้อยผลิตผลงานวิจัยแล้วก็ควรจะมีเวทีที่จะนำเสนอ จึงทรงริเริ่มให้จัด “งานวันนิทรรศการวิชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า” ซึ่งจะมีสถาบัน มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่เรามีเอ็มโอยูมาร่วมนำเสนอผลงานวิชาการทุกปี พระองค์ทรงมีพระราชวินิจฉัยไว้รอบด้าน ตั้งแต่ว่าผลิตผลงานวิจัยแล้วจะนำเสนออย่างไร ที่ไหน อันนี้คือพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ที่ทรงมีต่อการศึกษา ครูอาจารย์และนักเรียนนายร้อย”

นอกจากนี้ พลโท รองศาสตราจารย์พิรพล สงนัย ยังได้กล่าวถึงพระองค์ด้วยความปลาบปลื้มว่า “เป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างยิ่งที่พระองค์ทรงรับเป็นทูลกระหม่อมอาจารย์ของนักเรียนนายร้อยฯ ทรงมี**ความเป็นครูที่รอบรู้อย่างเยี่ยมยอด** ซึ่งเราเห็นได้จากพระราชกรณียกิจของพระองค์ ทรงจบการศึกษา ด้านประวัติศาสตร์ แต่พระองค์ทรงงานและพัฒนางานในทุก ๆ ด้านอย่างมากมาย แม้แต่เรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทรงมีความรู้ความเข้าใจเรื่องวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอวกาศ ดาราศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และพลังงาน

ผมว่าพระองค์ทรงเป็นนักปราชญ์ในเรื่องต่าง ๆ คือทรงรอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ แล้วสามารถนำมาประมวลและพัฒนาไปด้วยกันเป็นอย่างดี และสิ่งที่สำคัญคือ เวลาทรงสอน มีบางครั้งที่มีนักเรียนมีคำถามที่พระองค์ไม่ทรงทราบ พระองค์จะทรงตอบว่าไม่ทราบ พร้อมกับทรงให้แนวคิดที่น่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ด้วยเหตุผลหนึ่ง สอง สาม สี่ แต่พอเสด็จฯ ออกจากห้องเรียน จะทรงไปหาข้อมูลมาตอบนักเรียนในครั้งต่อไปทันที นี่แหละครับความเป็นครูของพระองค์ จะไม่ทรงปล่อยให้คำถามอะไรต่าง ๆ หลุดลอยไปอย่างไร้คำตอบ ที่ถูกต้องเหมาะสม

สำหรับสิ่งสำคัญของคุณภาพในการสอน คือต้องมีข้อมูลที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นหลักของวิชาประวัติศาสตร์ พระองค์จะทรงสนับสนุนแหล่งข้อมูลให้แก่พวกเรา โดยพระราชทานหนังสือหลายพันเล่ม ตั้งแต่ครั้งยังทรงสอนอยู่จนถึงปัจจุบันยังพระราชทานเกือบทุกครั้งที่เสด็จฯ ทรงร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน

นอกจากความประทับใจและพระมหากรุณาธิคุณดังกล่าวแล้ว **พระองค์ยังทรงดูแลทุกข์สุขของพวกเราอย่างทั่วถึง** สำหรับอาจารย์ จะพระราชทานทุนส่วนพระองค์ให้โอกาสได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น

พระมหากรุณาธิคุณไม่ได้หยุดแค่นั้น พระองค์ยังทรงให้จัดตั้งโรงเรียนอนุบาลคุณากร และโรงเรียนปียชาติพัฒนา เพื่อดูแลลูกหลานกำลังพล รวมทั้งลูกหลานของคนชุมชนใกล้เคียงด้วย”

พลโท รongศาสตราจารย์ พิรพล สงนุ้ย ได้กล่าวด้วยความซาบซึ้งว่า “การถวายงานพระองค์มีความสุขมากนะครับ พวกเราอยู่ใต้การปกครอง และการดูแลของผู้บังคับบัญชา ที่ทรงมีความรู้ ความเมตตา

กรุณา ทรงเป็นนักปราชญ์ที่มีความเข้าใจเห็นอกเห็นใจ ทรงเสียสละยิ่งกว่าใครทั้งหมด และทรงเป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดสำหรับพวกเรา”

“เจ้าหญิงนักการศึกษา” ผู้ทรงให้ “การศึกษาเพื่อทุกคน” Education for All

ดังได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงเป็นเลิศในความเป็นครู นักบริหาร นักวิชาการ และนักวิจัยด้านการศึกษา ทรงมีผลงานภาคปฏิบัติมากมายในระยะเวลาที่ผ่านมา นับว่าการพัฒนาการศึกษาเป็นโครงการที่ดำเนินงานต่อเนื่องยาวนานมากที่สุดโครงการหนึ่ง

ในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจ พระองค์จะทรงศึกษาวิชาการต่าง ๆ อย่างแจ่มแจ้งและทรงเรียนรู้ในหลากหลายสาขา เพื่อนำความรู้ที่ได้มาใช้ประโยชน์ในการพระราชทานความช่วยเหลือแก่เด็กและเยาวชน ผู้พิการ และประชาชนที่ด้อยโอกาสอย่างรอบด้าน ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาทุกระดับ สนพระราชหฤทัยที่จะส่งเสริมและพัฒนาเด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป ให้หมั่นแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากทรงเห็นว่าการศึกษาคือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคนและประเทศ

ซึ่งรองศาสตราจารย์ ดร.คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญ ได้กล่าวถึงการทรงงานด้านการศึกษาของพระองค์ว่า “หัวใจครูของพระองค์นั้นได้เริ่มต้นเมื่อทรงมีพระชนม ๒๐ กว่าพรรษา เริ่มจากโครงการเล็ก ๆ และค่อย ๆ ขยายเรื่อยมาจนกระทั่งเป็นแนวคิดในการพัฒนาการศึกษาที่เรียกว่า **Education for All** ซึ่งเป็นพระราชภารกิจที่ทรงปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมา ๔๐ กว่าปี จนบัดนี้ยังทรงทำอยู่ โดยหลักการใหญ่ของพระองค์คือการศึกษาจะช่วยให้เด็กทุกคนพัฒนาทัศนคติ และการศึกษาที่ดีช่วยให้คนพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพของตนเอง ซึ่งมีตัวอย่างมากมาย เช่น เด็กจากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ที่สามารถพัฒนาตนเองจนเรียนจบเป็นวิศวกร เป็นครู เป็นพยาบาล ฯลฯ เจริญก้าวหน้ากันมาตามลำดับตามศักยภาพของตนเอง”

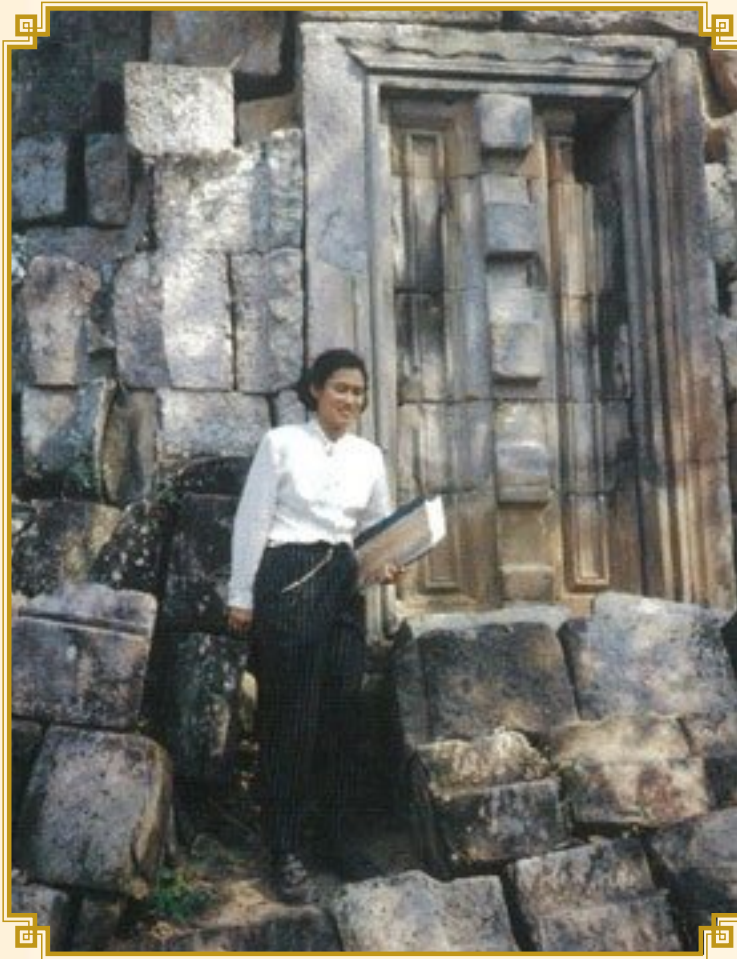
พระราชดำริและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพด้านการศึกษา ยากจะหาผู้ใดเสมอเหมือน การพัฒนาการศึกษาของพระองค์ เป็นรูปแบบ “การพัฒนาแบบองค์รวม” (Total Development) เน้นการฝึกประสบการณ์จริง ซึ่งส่งผลให้โครงการตามแนวพระราชดำริต่าง ๆ เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

พระเมตตาของพระองค์นั้นไม่ได้จำกัดเฉพาะประชาชนชาวไทย หากแต่ยังแผ่ไปยังประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งส่งผลถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ โดยทรงติดตามดูแลอย่างใกล้ชิดจนโครงการตามแนวพระราชดำริต่าง ๆ เป็นที่ยอมรับของนานาประเทศ อีกทั้งทรงได้รับการยกย่องเฉลิมพระเกียรติคุณจากหลายองค์กรในระดับนานาชาติว่า ทรงเป็นผู้นำและผู้รู้จริงจากการปฏิบัติในการพัฒนาการศึกษาให้ถ้วนทั่วแก่ทุกกลุ่มชนในถิ่นทุรกันดาร รวมถึงผู้ด้อยโอกาส สอดคล้องกับเป้าหมายของยูเนสโกเรื่อง “การศึกษาเพื่อทุกคน” หรือ “Education for All” และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เป้าหมายที่ ๔ สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต

โครงการพัฒนาทางการศึกษาตามพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงมีส่วนสำคัญที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็กในพื้นที่ห่างไกล ผู้ด้อยโอกาส และผู้ที่มีความพิการ เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน มีความรู้ความสามารถ มีทักษะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เน้นให้ทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา ส่งเสริมให้ประชาชนมีทักษะในการทำงาน ทั้งการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน และทักษะด้านดิจิทัล เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกและการทำงานที่รวดเร็ว ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ ให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น มีรายได้สูงขึ้น และมีสุขภาพดีขึ้น

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงเป็น “เจ้าหญิงนักการศึกษา” ที่เป็นแบบอย่างที่ดียิ่งในงานพัฒนาทางการศึกษา และเป็นแนวทางให้นักวิชาการและผู้บริหารการศึกษานำไปพิจารณาปรับใช้ในการพัฒนาการศึกษาของประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนต่อไป

๓. เจ้าหญิงนักประวัติศาสตร์

“...ประโยชน์ของวิชาประวัติศาสตร์อย่างหนึ่ง คือ
ช่วยให้ผู้ศึกษาได้รู้จักใช้ความคิด รู้จักหาเหตุผลจากข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่
เป็นการลับสมอง และทำให้ได้รับความรู้อันเป็นประโยชน์
ในการดำรงชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม
ในแง่นี้ ประวัติศาสตร์มิได้ขึ้นอยู่กับข้อมูลที่รวบรวมไว้เพียงอย่างเดียว
แต่ขึ้นอยู่กับการศึกษา ประเมินคุณค่าของข้อมูล
ในแง่มุมใหม่ ๆ (ซึ่งเป็นสิ่งทำได้เสมอ)
รวมทั้งยังเป็นการคาดคะเนแนวโน้มในอนาคตด้วย...”

พระราชนิพนธ์คํานํา ในหนังสือ “สะพาน : รวบรวมทศวรรษประวัติศาสตร์”
แผนกวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๑

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สนพระราชหฤทัย และทรงพระปรีชาสามารถในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และจดหมายเหตุ ทรงเห็นว่าการวิเคราะห์ เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ช่วยให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางสังคมของมนุษย์ ตลอดจนเข้าใจ เหตุการณ์ปัจจุบัน ช่วยให้สามารถแก้ไขและป้องกันปัญหาในอนาคตได้ ด้วยพระอัจฉริยภาพ จึงทรงนำ ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีมาประยุกต์ใช้ในการประกอบพระราชกรณียกิจ อันก่อให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางต่อการพัฒนาประเทศ

ความสนพระราชหฤทัยด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี

เมื่อครั้งพระองค์ทรงพระเยาว์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเป็นผู้ส่งเสริม ให้สนพระราชหฤทัยเรื่องประวัติศาสตร์ โดยทรงอ่านและทรงเล่าเรื่องพงศาวดาร และเกร็ดประวัติศาสตร์ต่าง ๆ พระราชทานเสมอ ทำให้พระองค์ยิ่งสนพระราชหฤทัยและทรง เห็นว่าเป็นเรื่องสนุก ดังพระราชนิพนธ์เรื่อง “แม่” ที่เผยแพร่ในวารสารชุมนุมจุฬา ๑๒ สิงหาคม ๒๕๒๐ ความตอนหนึ่งว่า

“...พอค่ำลงเราก็ก็นั่งรับประทานอาหาร ตอนอาหารนี้ถ้าว่างพระราชกิจ สมเด็จพระแม่ก็จะอยู่ด้วย ประการแรกท่านจะได้ดูว่ารับประทานที่มีคุณค่าทางอาหาร พอหรือไม่ ประการที่สอง ดูมารยาทโต๊ะ และประการที่สาม เป็นข้อที่พี่น้องทุกคนรวมทั้ง พี่เลี้ยงชอบที่สุด คือท่านจะเลือกหนังสือดี ๆ สนุก ๆ มาเล่าให้ฟัง หนังสือที่ท่านเอามาเล่า บางทีก็เป็นนิทานธรรมด ๆ หรือนิทานเรื่องชาดกในพุทธศาสนา บางทีก็เป็นหนังสือ ประวัติศาสตร์ ประวัติบุคคลสำคัญ และความรู้รอบตัวอื่น ๆ บางครั้งเป็นข่าวจากหนังสือพิมพ์ รายสัปดาห์...”

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์วิลาสวงศ์ พงศบุตร พระอาจารย์ผู้ถวายพระอักษรวิชาประวัติศาสตร์ที่คณะ อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้บันทึกเรื่องความ สนพระราชหฤทัยในวิชาประวัติศาสตร์ที่พระองค์ทรงเล่าให้ พระสหายฟังว่า สนพระราชหฤทัยวิชาประวัติศาสตร์มา ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ทรงจำได้ว่าพระพี่เลี้ยงอ่านหนังสือเรื่อง “ไทยรบพม่า” ถวายตั้งแต่พระชนมายุสองพรรษา พระองค์ โปรดมาก จึงทำให้ยิ่งสนพระราชหฤทัย ทรงเห็นว่าเป็น เรื่องสนุก เมื่อเจริญพระชันษาขึ้น ก็โปรดอ่านหนังสือเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ จึงทรงรู้เรื่องเก่า ๆ ดีมาก

เมื่อพระองค์ทรงมีพระชนมายุ ๑๑ พรรษา ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงไปทรงเยือนประเทศอังกฤษ และได้เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์หลายแห่ง เมื่อเสด็จฯ ไปหอคอยลอนดอน ท่านเซอร์ผู้รับเสด็จ คือ Colonel Sir Thomas Butler ซึ่งเป็น

Governor of the Tower ในเวลานั้น แปลกใจและทึ่งมากที่ได้ก๊วยขนาดนี้มีความรู้ความเข้าใจสามารถซักถามเรื่องประวัติศาสตร์ได้อย่างดี ท่านเซอร์ประทับใจมากจนกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ขอรับพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นบุตรบุญธรรม ท่านเชื่อว่าในภายภาคหน้าพระองค์จะทรงเล่าเรียนได้ดีทางด้านประวัติศาสตร์

ในขณะที่ทรงศึกษาอยู่ที่โรงเรียนจิตรลดา พระอาจารย์ผู้ถวายพระอักษร ได้กล่าวถึงพระปรีชาสามารถในด้านการเรียนว่า ทรงเป็นเจ้าฟ้าหญิงผู้ทรงมีสติปัญญาเฉียบแหลม ละเอียดลึกซึ่งในพระราชวินิจฉัยวิเคราะห์ทุกอย่าง พระอัจฉริยภาพทางการศึกษาวิชาการด้านต่าง ๆ นั้น โดดเด่น โดยเฉพาะทางด้านประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ได้ทรงเล่าถึงการถวายพระอักษรเมื่อครั้งทรงพระเยาว์ ในการนำเสด็จฯ ทอดพระเนตรการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ในหนังสือ “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทูลกระหม่อมน้อยของเรา” ความตอนหนึ่งว่า “...พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต ซึ่งขณะนั้นยังทรงดำรงพระยศเป็นหม่อมเจ้าวิภาวดี รังสิต ได้รับสั่งกับข้าพเจ้าว่า ทูลกระหม่อมน้อย (สมเด็จพระเทพรัตนฯ) ทรงสนพระทัยในวิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี และทรงมีความจำแม่นยำดุจกล้องถ่ายภาพ คือ เมื่อทอดพระเนตรเห็นหรือทรงอ่านอะไรเพียงครั้งเดียว ก็ทรงจำได้ทันที...”

ประวัติศาสตร์มิใช่เพียงบันทึกอย่างเป็นทางการ แต่คือมรดกล้ำค่า

สำหรับแนวพระราชดำริที่สะท้อนให้เห็นถึงสายพระเนตรที่กว้างไกลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ที่พระราชทานแด่ ท่านผู้หญิงสิริกิติยา เจนเซน เมื่อปี ๒๕๖๒ (ขณะดำรงตำแหน่งนักอักษรศาสตร์ปฏิบัติการ กลุ่มประวัติศาสตร์ สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ช่วยราชการที่สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร) ในเว็บไซต์ The Cloud เรื่อง “วิชาประวัติศาสตร์ : เข้าห้องเรียนวิชา

ประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี และคุณใหม่-สิริกิติยา เจนเซน นักประวัติศาสตร์สองรุ่นผู้มองประวัติศาสตร์ด้วยมุมมองใหม่” ต่อข้อคำถามที่ว่าทรงมองเรื่องประวัติศาสตร์อย่างไร ความตอนหนึ่งว่า

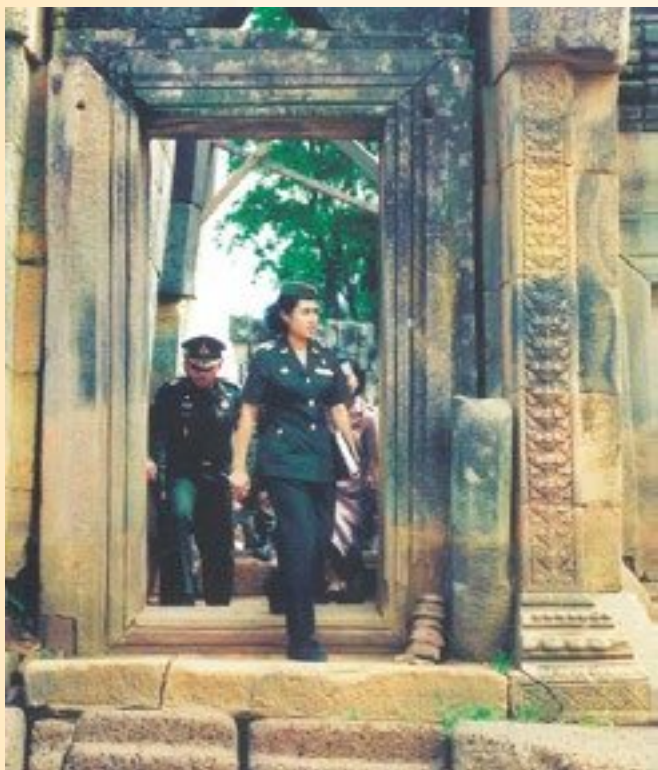
“...จริง ๆ ทุกคนก็เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ อาชีพของน้าน้อยก็ต้องใช้ประวัติศาสตร์มาก เพราะว่าอย่างไรไปสัมภาษณ์ใคร จะเอาใครมาทำงาน ก็ต้องรู้ประวัติศาสตร์ของเขา คือดู CV ของเขาว่าเขาเกิดเมื่อไหร่ เพื่อให้รู้ว่าเขาอายุสักเท่าไร สมัยก่อนบางคนชอบถามชื่อพ่อชื่อแม่ ลูกใคร จะได้ทราบว่าเป็นฐานการอบรมหรือความรู้ สมัยนี้คงประหลาด จะสนใจใครคงไม่ได้สนใจไปถึงพ่อแม่ ที่สำคัญคือ เรียนอะไรมา มีพื้นฐานอะไร เคยมีประสบการณ์อะไร ตอนนี้ก็กำลังเลือกคนไปดูงาน ไปแข่งขันที่ต่างประเทศ ก็ต้องดูว่าเด็กคนนี้มีประวัติเคยทำงานวิจัย ทำงานอะไรมาก่อน พวกนี้ก็คือประวัติศาสตร์ คือสิ่งที่ผ่านมา ไม่จำเป็นต้องผ่านมานานานมาก เมื่อเร็ว ๆ นี้ก็ได้ ประสบการณ์ได้ไปเห็นอะไรไปรู้อะไรก็เอามารวมกันอยู่ในประวัติศาสตร์...”

นอกจากนี้ทรงแสดงทัศนะด้วยว่า คนตรีเป็นวิธีบันทึกประวัติศาสตร์อย่างหนึ่ง โดยตรัสว่า

“...สมัยก่อนบางทีเขาก็เอาทำนองดนตรีของคนที่มีชื่อเสียงในอดีตมารวมในบทที่ตัวเองแต่งในสมัยต่อมา เป็นการบันทึกว่านักดนตรีคนนี้เคยรู้จักและชื่นชมดนตรีของใครมาก่อน บางทีคนที่เขาชื่นชมเป็นคนคนละชาติคนละภาษา แปลว่าเขาต้องรู้จัก ต้องมีความสัมพันธ์กัน ส่วนเนื้อเพลงก็มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา ซึ่งเดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว และอาจจะเป็นเรื่องสำคัญ อย่างเช่นมีเพลงลูกทุ่ง (ต.ช.ด. ขอร้อง) ที่บอกว่า ตำรวจตระเวนชายแดนเดินผ่านบ้านของสาวชาวดอยแล้วหลงรักหรืออยากจะหลอกก็ไม่ทราบ เขาบอกว่า “หากทางการไม่เรียกตัวพี่กลับ มีเสียมลักหอบ มีจอบลักหอบ จะกางให้ราบหมดดอย แล้วปลุกถั่วงา อยู่กับขั้วญตา เนื่อกลอย

เดี๋ยวนี้ถ้าใครมาบอกว่าจะกางหมดดอยนี้ตายแน่ เพราะสมัยก่อนความคิดเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมยังไม่แพร่หลาย ป่าเขายังมีมาก ยังไม่มี Climate Change เหมือนในปัจจุบัน ตอนนั้นผู้ชายคนไหนขยันไปกางดอย ปลุกถั่วปลุกงา พ่อแม่ของผู้หญิงจะชอบอยากให้ลูกของตัวเองแต่งงานกับผู้ชายที่ขยันขันแข็ง จะได้เลี้ยงผู้หญิงได้ มองไปคนละแบบ สังคมเปลี่ยนไปยังไง เนื้อเพลงบอกได้ ทำนองก็บอกได้...”

ด้วยทรงตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ จึงทรงรับเป็นอาจารย์สอนวิชาประวัติศาสตร์ที่พระองค์สนพระราชหฤทัย ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (ร.จปร.) ตั้งแต่วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๓

จนกระทั่งทรงเกษียณอายุราชการ เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ อ่านรายละเอียดได้จาก “เจ้าหญิงนักการศึกษา” ในหนังสือเล่มนี้

การสอนวิชาประวัติศาสตร์ที่ รร.จปร. พระองค์ทรงอธิบายให้นักเรียน นายร้อยเข้าใจถึงประโยชน์ของวิชา ประวัติศาสตร์ว่า ประวัติศาสตร์ช่วยให้เรา เข้าใจตนเองมากขึ้น ทำไมเราจึงดำรงอยู่ใน ทุกวันนี้ ส่วนการศึกษาประวัติศาสตร์ ของชาติอื่น ช่วยให้เรารู้จักและเข้าใจอดีต จนถึงปัจจุบันของผู้อื่นได้ดีเช่นกัน และช่วย ให้เราสามารถเปรียบเทียบกับชาติบ้านเมือง ของเราได้ยังผลให้ได้ความรู้ที่เป็นจริงเกี่ยวกับ ตนเองในมุมมองที่กว้างหลากหลายขึ้น

พระปรีชาสามารถด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี

เมื่อคราวพระองค์ทรงศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนจิตรลดา ทรงสามารถ นำความรู้ด้านประวัติศาสตร์มาทรงพระราชนิพนธ์ร้อยกรองที่แสดงถึงความรักชาติได้อย่างไพเราะและ น่าสนใจ อาทิ พระราชนิพนธ์โคลงสี่สุภาพเรื่อง “อยุธยา” ทรงแต่งตามแบบการประพันธ์ของกวี ในสมัยก่อนได้อย่างงดงาม พระราชนิพนธ์ เรื่อง “กษัตริยานุสรณ์” เป็นโคลงยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ที่ทรงนำข้อมูลจากหนังสือ “ไทยรบพม่า” ตอนอะแซหุ่นกี้ข้าวดูตัว เจ้าพระยาจักรี เมื่อครั้งศึกไทย-พม่าที่พิษณุโลก ในปี ๒๓๑๘ มาเป็นสาระในคำโคลง

ในระยะแรกพระราชนิพนธ์จะเป็นบทความสั้น ๆ ที่ให้ข้อมูลเรื่องประวัติศาสตร์ อาทิ “เจ้าครอกวัดโพธิ์” กล่าวประวัติโดยย่อของกรมหลวงนรินทรเทวี พระเจ้าน้องนางเธอในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พร้อมทั้งที่มาของพระนามเจ้าครอกวัดโพธิ์ “การตั้งกรมและเจ้าฟ้า ในยุคแรก” เป็นบทความเรื่องการตั้งพระนามเจ้าต่างกรมตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกมหาราชถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

และบทความเรื่อง “ไทยรักไทย ไทยเจริญ” ในหนังสือ “เฉลิมพระเกียรติและรวมพระราชนิพนธ์ (พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๒๐) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี” เป็นบทความที่สะท้อนให้เห็นการแตกความสามัคคีของคนไทยสมัยอยุธยา ที่เป็นเหตุให้ไทยต้องพ่ายแพ้แก่พม่า พระองค์ทรงใช้ประวัติศาสตร์ช่วงนี้เป็นบทเรียนชี้ให้คนไทยต้อง สามัคคีกันในขณะที่สถานการณ์ภายในบ้านเมืองและเพื่อนบ้านรอบด้านกำลังวุ่นวาย เนื่องจากความแตกแยก ด้านความคิดและอุดมการณ์ ดังบทความตอนหนึ่งว่า

“...ในปัจจุบัน ประเทศไทยอันเป็นที่รักยิ่งของเรา กำลังอยู่ในหัวเลี้ยวหัวต่อ ประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ หรือพวกฝ่ายตรงข้ามกำลังแผ่อิทธิพลเข้าสู่ประเทศเราอย่างเห็นได้ชัด จากการโฆษณาชวนเชื่อ และการนำกองทหารผ่านไปประเทศอื่น ซึ่งเราต้องจำยอมรับอย่างหน้าขึ้นอกตรม แผ่นดินรอบ ๆ บ้านเราร้อนเป็นไฟทั่วทุกหย่อมหญ้า เราก็มองเห็นตัวอย่างจากประวัติศาสตร์แล้วว่า เมื่อใดเรามีความรักความสามัคคีกันและกัน เมื่อนั้นชาติจะเจริญรุ่งเรือง เมื่อชาติความสามัคคี เมื่อนั้นเราจะเสียเอกราชความเป็นไท...”

เมื่อเสด็จฯ ไปทรงเข้าศึกษาต่อปริญญาตรี ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาวิชาประวัติศาสตร์ พระอัจฉริยภาพทางด้านประวัติศาสตร์ยิ่งเป็นที่ประจักษ์ชัดมากขึ้น เป็นลำดับ เหตุที่ทรงเลือกเรียนวิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาเอกนั้น ด้วยทรงเห็นว่าวิชาประวัติศาสตร์ให้สาระความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของบ้านเมือง และเรื่องต่าง ๆ ในสังคม และสามารถนำไปปฏิบัติพระราชภารกิจให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติได้ดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬหการ กรรมการมูลนิธิชัยพัฒนา กรรมการสภาสถาบันผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันเทคโนโลยีจิตรลดา อดีตคณบดีคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้สัมภาษณ์ทีมงานจัดทำหนังสือว่า

“พระองค์ทรงศึกษาวิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาเอก วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่สำคัญ ไม่ว่าจะเรียนวิชาไหนก็ต้องเรียนประวัติของวิชานั้นก่อน ปัญหาของคนไทยก็คือเรียนประวัติศาสตร์แล้วไม่คิดเป็นประวัติศาสตร์ สิ่งที่ยาหยไปอันดับแรกคือความกตัญญู คือไม่คิดว่าคนอื่นทำอะไรมาก่อน อันดับที่สอง ในแง่ของวิชาการ คิดว่าสิ่งที่ตนคิดได้นั้นไม่เคยมีใครคิดได้มาก่อน ต้องยอมรับว่าคนอื่นเคยคิดได้มาก่อนเรา แล้วเราจะคิดต่อยอดอย่างไรต่อกว่ากันไป ความสนใจในประวัติศาสตร์ โบราณคดี คือการรู้รากตัวเอง รู้อดีตตัวเอง การไม่รู้อดีตตัวเองก็เหมือนช้างหลังนั้นว่างเปล่าหรือเหมือนยืนอยู่บนสุญญากาศ”

“ประวัติศาสตร์” กับการตีความและการประเมินคุณค่า

ระหว่างทรงศึกษาได้ทรงเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยอยู่เสมอ โดยเฉพาะกิจกรรมวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ทรงนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้และพัฒนาให้เป็นประโยชน์ ทรงเล็งเห็นว่าการที่จะปฏิบัติพระราชภารกิจให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติได้ดีที่สุดนั้น จะต้องทรงรู้เรื่องประเทศ

เพื่อนบ้านให้มากที่สุด และรู้เรื่องประวัติศาสตร์ของประเทศเหล่านั้นเป็นอย่างดี พระองค์จึงทรงเข้าร่วมเป็นกรรมการชุมนุมวิชาการประวัติศาสตร์ โดยทรงเป็นกองบรรณาธิการจัดหาเรื่องต่าง ๆ พิมพ์ในวารสาร “อักษรศาสตร์พิจารณา” และยังทรงเข้าร่วมกิจกรรมในชมรมประวัติศาสตร์ของคณะอักษรศาสตร์ ตลอดจนทรงร่วมจัดพิมพ์หนังสือสะพาน : รวบรวมบทความทางประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งพระราชทานพระราชนิพนธ์คำนำหนังสือที่แสดงถึงพระราชดำริเกี่ยวกับ

ประโยชน์ของวิชาประวัติศาสตร์ ความตอนหนึ่งว่า

“...ประโยชน์ของวิชาประวัติศาสตร์อย่างหนึ่ง คือ ช่วยให้ผู้ศึกษาได้รู้จักใช้ความคิด รู้จักหาเหตุผลจากข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่ เป็นการลับสมอง และทำให้ได้รับความรู้อันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ในแง่นี้ประวัติศาสตร์มิได้ขึ้นอยู่กับข้อมูลที่รวบรวมไว้เพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับการศึกษาประเมินคุณค่าของข้อมูลในแง่มุมใหม่ ๆ (ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้เสมอ) รวมทั้งยังเป็นการคาดคะเนแนวโน้มในอนาคตด้วย...”

พระราชดำรินี้สะท้อนอย่างชัดเจนว่า พระองค์ทรงเข้าพระราชหฤทัยในปรัชญาของการศึกษาประวัติศาสตร์ และวิธีการทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ครั้งทรงเป็นนิสิต และในขณะที่ทรงศึกษาอยู่นั้น แม้จะทรงมีพระราชภารกิจที่ต้องทรงปฏิบัติเพื่อประเทศชาติมากมาย แต่ทรงมีพระวิริยอุตสาหะและพระราชหฤทัยมุ่งมั่นในการเรียนและศึกษา

หาความรู้เพิ่มเติมเสมอ ๆ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจारी พระอาจารย์ที่ปรึกษาได้บันทึกการเรียนของพระองค์ไว้ว่า นอกจากการตั้งพระราชหฤทัยในชั้นเรียนแล้ว ในช่วงเวลาว่างจะเสด็จฯ ไปพบอาจารย์ผู้สอน ทรงมีคำถามมากมายที่จะทรงซักถาม บางครั้งมาจากชั้นเรียน บางครั้งมาจากที่ทรงค้นคว้าเอง และบางครั้งก็รับสั่งขอรายชื่อบทความและหนังสือเพิ่มเติมจากที่ทรงค้นคว้าเองแล้ว

พระราชนิพนธ์ด้านประวัติศาสตร์งานวิชาการที่เด่นชัดและทรงคุณค่า

พระองค์ทรงมีพระวิริยอุตสาหะในการเพิ่มพูนและพัฒนาความรู้ด้านโบราณคดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ อยู่เสมอ ๆ ทรงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยพระองค์เองจากตำราและจากผู้เชี่ยวชาญโบราณคดีของไทย และโปรดเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ คราวใดที่ผู้เชี่ยวชาญโบราณคดี

ชาวต่างประเทศเดินทางมาประเทศไทย เพื่อศึกษาค้นคว้าและอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกับคณาจารย์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร พระองค์จะเสด็จฯ มาทรงร่วมฟังการอภิปรายดังกล่าวเกือบทุกครั้ง ด้วยความวิริยอุตสาหะนี้ ทรงนำความรู้มาต่อยอดและพัฒนาเพิ่มพูนมากขึ้น ทำให้พระราชนิพนธ์ของพระองค์ เป็นการเสนอองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ มีการอ้างอิงที่มาของข้อมูลและเอกสาร มีลักษณะของงานวิชาการที่ชัดเจนมากขึ้น อาทิ

พระราชนิพนธ์เรื่อง “การวางรากฐานการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ตีพิมพ์ในหนังสือมหาวิทยาลัย ๒๓ ตุลาคม ๒๕๒๐ เป็นบทความทางวิชาการที่ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสารชั้นต้นจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ และเอกสารชั้นรองอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีบทบรรณานุกรมและเชิงอรรถอ้างอิงชัดเจน

พระราชนิพนธ์เรื่อง “จารึกปราสาทหินพนมวัน” เป็นผลงานวิชาการด้านการอ่านและแปลจารึกภาษาเขมร ที่นอกจากจะแสดงถึงพระปรีชาสามารถการอ่านจารึกภาษาโบราณแล้ว ยังสะท้อนถึงพระปรีชาสามารถที่ทรงนำความรู้ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพในการอ่านและแปลความในจารึก จนทำให้เกิดความรู้ใหม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยด้วย

พระราชนิพนธ์เรื่อง “การปกครองของไทยสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์” เป็นความรู้ที่ทรงเรียบเรียงจากเนื้อหาคำสอนของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เมื่อครั้งทรงศึกษาเพิ่มเติมเรื่องการเมือง การปกครอง กฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

พระวิทยานิพนธ์เรื่อง “จารึกพบที่ปราสาทพนมรุ้ง” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา ๒๕๒๒ พระวิทยานิพนธ์ฉบับนี้นอกจากจะยอดเยี่ยมในด้านการอ่านและแปลจารึกภาษาโบราณแล้ว ยังแสดงถึงพระปรีชาสามารถที่ทรงนำความรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพในการอ่านและแปลความ รวมทั้งการวิเคราะห์จนทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของปราสาทพนมรุ้งและเขาพนมรุ้ง ซึ่งเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการศึกษาโบราณคดีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

ทรงรับสมาคมประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทยไว้ในพระราชูปถัมภ์

เมื่อทรงสำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแล้ว ทรงมีพระราชภารกิจเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น และทรงใช้การทรงงานนี้ศึกษาเพิ่มพูนความรู้เสมอ ดังจะเห็นว่ากำหนดการสำคัญในการเสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศต่าง ๆ นอกจากเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมชมสถาบันการศึกษา สถาบันวิจัยด้านต่าง ๆ ที่แต่ละประเทศเชี่ยวชาญแล้ว ยังสนพระราชหฤทัยเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ รวมทั้งแหล่งสารสนเทศด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประเทศนั้น ๆ อีกด้วย

สำหรับพระราชกรณียกิจภายในประเทศ ทรงส่งเสริมสนับสนุนและเผยแพร่งานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีของชาติมาโดยตลอด อาทิ เสด็จฯ เข้าร่วมประชุมกับนักประวัติศาสตร์แห่งเอเชียจัดขึ้นที่ประเทศไทยเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๒๐ เสด็จฯ เข้าร่วมการประชุมสัมมนาอย่างไม่เป็นทางการ เรื่อง “สถานะของวิชาประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน” ณ ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๒๑ การประชุมครั้งนี้ได้มีมติให้ก่อตั้งสมาคมประวัติศาสตร์ขึ้นเพื่อการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ และเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนเผยแพร่ความคิดเห็นระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในวิชาประวัติศาสตร์ และในเดือนมีนาคม ๒๕๒๓ ทรงพระกรุณารับสมาคมประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทยไว้ในพระราชูปถัมภ์

นอกจากนี้ ยังเสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานในพิธีเปิดนิทรรศการ หรือการประชุมสัมมนาวิชาการด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ที่มหาวิทยาลัยและหน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น เช่น ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร กรมศิลปากร และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) และทรงเป็นประธานในพิธีเปิดอุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทุกแห่ง เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติประจำเมือง... แหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์

พระองค์ทรงตระหนักว่า พิพิธภัณฑ์คือแหล่งที่ประชาชนจะสามารถเรียนรู้ได้จากของจริง ดังพระราชดำรัสในงานเทศกาลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ๒๕๕๑ ณ หอประชุมศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๑ ความตอนหนึ่งว่า

“...พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นที่เก็บรวบรวมวัตถุสิ่งของบันทึกเรื่องราวความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การดำเนินชีวิต และความเปลี่ยนแปลง ของผู้คนในท้องถิ่นต่าง ๆ การที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจำนวนมากจากทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ มาร่วมกิจกรรมกันในครั้งนี้เป็นโอกาสอันดีที่ผู้เข้าชมงานจะได้ศึกษาข้อมูลความรู้เบื้องต้น ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายแห่งได้ในคราวเดียว ขณะเดียวกันผู้ดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่นก็จะได้เรียนรู้ลักษณะความคล้ายคลึงหรือแตกต่าง และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่ความร่วมมือเพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้ก้าวหน้าสามารถ ทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนทั้งในและนอกท้องถิ่นได้อย่างเข้มแข็งยั่งยืน...”

เมื่อเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศทุกครั้ง จะเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมชมโบราณสถานโบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วิจัยอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนทรงศึกษาถึงประเพณีความเชื่อของคนแต่ละประเทศ อยู่เป็นนิจ โดยจะทรงนำสิ่งที่ได้ทรงเรียนรู้และประสบการณ์ที่ทรงพบเห็นมาพระราชทานแนวพระราชดำริ ให้ปรับปรุงพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติของไทย เพื่อยกระดับมาตรฐานและเพิ่มสาขาอื่น ๆ เช่น ธรรมชาติวิทยา ภูมิศาสตร์ และธรณีวิทยา ฯลฯ ตามหลักการที่นานาประเทศดำเนินการ

กรมศิลปากรได้สนองแนวพระราชดำริจัดทำ “โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ประจำเมือง” และทดลองดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๓๘ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เนื่องในโอกาสสมหามงคลฉลองสิริราช สมบัติครบ ๕๐ ปี โดยจังหวัดกำแพงเพชร มูลนิธิสมเด็จพระญาณสังวร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมจัดสร้างในเขตอุทยานประวัติศาสตร์จังหวัดกำแพงเพชร พระองค์ทรงเลือกรูปแบบอาคารพิพิธภัณฑ์ เป็นแบบเรือนไทยหมู่ภาคกลาง และพระราชทานนามว่า “พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ” เป็นที่รวบรวมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และจัดแสดงภูมิปัญญาของบรรพชนในท้องถิ่น

แหล่งข้อมูลด้านวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติ ตลอดจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดด้วย

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่องานอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย กรมศิลปากรได้น้อมนำแนวพระราชดำริมาปฏิบัติภารกิจและพัฒนางานพิพิธภัณฑ์ จวบจนปัจจุบันมีพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ภายใต้การกำกับดูแลของกรมศิลปากรทั้งหมด ๔๒ แห่ง กระจายอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ได้แก่ ภาคกลาง ๒๐ แห่ง เฉพาะที่กรุงเทพฯ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ วัดเบญจมบพิตร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์ ภาคเหนือ ๘ แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๗ แห่ง และภาคใต้ ๗ แห่ง เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมและแสดงศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่น ที่มีความโดดเด่นของสถานที่และบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องประจำท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษา และตระหนักถึงความเป็นคนไทยและชาติไทย สืบทอดสู่บรรพชนรุ่นหลังสืบไป

พิพิธภัณฑ์และอุทยานประวัติศาสตร์ แหล่งสะสมภูมิปัญญา อารยธรรมท้องถิ่น

นอกจากการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติประจำเมืองดังกล่าวแล้ว ยังทรงให้ทะนุบำรุงโครงการก่อสร้างอุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “อุทยาน ร.๒” ที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ของมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นองค์ประธานกรรมการมูลนิธิ เมื่อปี ๒๕๒๐ พระองค์มีพระราชปณิธานดำเนินงานโครงการก่อสร้างให้ลุล่วงตามเป้าหมาย เพื่อเป็นการสนองพระมหากรุณาธิคุณที่ได้พระราชทานศิลปวัฒนธรรมอันงดงามไว้เป็นมรดกแก่ชาติ จนได้รับยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกจากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) รวมทั้งเพื่อให้อุทยานสามารถอำนวยประโยชน์แก่ชาว

สมุทสรสงครามและทองถิ่นใกล้เคียง และเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ให้แผ่ไพศาลยังยืนอยู่ตลอดไป พระองค์จึงทรงให้จัดตั้งพิพิธภัณฑพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ขึ้น

ต่อมาในปี ๒๕๒๕ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระองค์เป็นแม่กองงานบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง เนื่องในการฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี ซึ่งเป็นการบูรณะครั้งใหญ่ครั้งที่ ๔ นับแต่มีการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี การบูรณะครั้งนั้น สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชบัญชาให้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน วัดพระศรีรัตนศาสดารามขึ้น โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ซ่อมแซมดัดแปลงอาคารที่ทำการมหาดเล็กเดิม ซึ่งตั้งอยู่เบื้องหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทให้ใช้เป็นพิพิธภัณฑ และทรงให้รวบรวมวัสดุต่าง ๆ ที่รื้อลงจากทั้งวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง มาจัดลำดับไว้ตามวิชาการพิพิธภัณฑ มีคำอธิบายประกอบ และภาพถ่ายโบราณมาเปรียบเทียบ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬหาร กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ในคราวที่พระองค์ทรงเป็นแม่กองงานบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง ทำให้พระองค์ได้ทรงเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์อย่างจริงจัง เสมือนเข้ามหาวิทยาลัยเพื่อเรื่องการอนุรักษ์ พระองค์ทรงศึกษาค้นคว้า ประวัติการบูรณะครั้งที่ผ่านมาว่าเป็นอย่างไร ใช้วัสดุอะไร ลายที่มีอยู่แล้วได้ลอกไว้หรือไม่ หลังจากนั้นพระองค์เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรและทรงสอบถามถึงสิ่งของต่าง ๆ ที่รื้อมา มีพระราชดำริให้รวบรวมไว้ทั้งหมดเพื่อจัดทำพิพิธภัณฑ”

นอกจากนี้ ยังมีเครื่องมือหัตถภัณฑ์ที่เป็นพุทธบูชา นำมาจากพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มาเก็บไว้ในพิพิธภัณฑแห่งนี้ ของบางอย่างที่เสี่ยงต่อความเสื่อมสลายและสามารถขนย้ายได้ ทรงให้นำมาเก็บไว้เช่นกัน เช่น พระพุทธรูปศิลปะชวาภาคกลางสื่อองค์ที่เดิมประดิษฐาน ณ มุมฐานปัทม์ของพระมณฑป ทรงให้หล่อรูปจำลองไปตั้งไว้แทน รวมทั้งภาพสลักจากวรรณคดีไทยในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่ทำด้วยหินทรายสีเทา เดิมประดับโดยรอบกำแพงแก้วพระอุโบสถ ทรงให้ย้ายมาเก็บไว้เช่นกัน นับว่าการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานวัดพระศรีรัตนศาสดารามในครั้งนี้ มีส่วนสำคัญยิ่งต่อการอนุรักษ์หลักฐานทางสถาปัตยกรรม โบราณวัตถุสถานอันเกี่ยวเนื่องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวัง และเป็นส่วนสำคัญของประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ได้อย่างดียิ่ง

ทรงจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

ในปี ๒๕๔๘ พระองค์ทรงระลึกถึงพระราชปารมภ์แห่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ว่า “วังสระปทุม” เป็นสถานที่สำคัญแห่งพระราชวงศ์และแห่งชาติ ด้วยเป็นพระตำหนักที่ประทับของสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ตั้งแต่ปี ๒๔๕๙ ตราบจนเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๔๘ และได้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีในเวลาต่อมา สมควรที่จะจัดเป็นพิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติ แสดงพระราชกรณียกิจอันเป็นแบบอย่างอันดีงามแห่งการดำรงชีวิต ที่อำนวยการประโยชน์สุขแก่คนหมู่มาก ดังที่พระองค์พระราชทานสัมภาษณ์แด่ท่านผู้หญิงสิริกิติยา เจนเซน เมื่อปี ๒๕๖๒ ดังกล่าวข้างต้น ความตอนหนึ่งว่า

“...ทูลกระหม่อมตา (รัชกาลที่ ๙) อยากให้ทำพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับสมเด็จพระพันวัสสา ซึ่งคนไม่ค่อยรู้ว่าทรงทำอะไรบ้าง หลักใหญ่คือ แสดงว่าทรงทำอะไรบ้าง ที่นี้เป็นประวัติของครอบครัว เป็นตัวอย่างให้เห็น บางทีก็สอนตัวเองด้วย สมเด็จพระพันวัสสา ทรงเป็นผู้หญิงสมัยศตวรรษที่ ๑๙ อยู่แต่ในวัง ทำไมจึงทรงมีความคิดที่แตกต่าง แม้แต่เรื่องประกันภัย ประกันชีวิต ทรงทำเรื่องการศึกษา เอาเด็กโรงเรียนราชินีมาตั้งหัวข้อให้ได้ว่าที่เพื่อฝึกการใช้เหตุผล ให้เล่นละครเพื่อฝึกการแสดงออก ท่านเป็นคนที่ย่านหนังสือมาก มีหนังสือภาษาอังกฤษมาก เพราะทรงเป็นผู้หญิงที่มีโอกาสได้เรียนภาษาอังกฤษ หนังสือประเภทบ้านและสวนก็มี กับข้าวก็ทำ มีลายพระหัตถ์ที่เขียนให้ใครต่อใครว่า “ฉันชิมแล้วอร่อยจึงนึกถึงเธอ อยากให้เธอได้ชิม” แสดงความเป็นคนมีน้ำใจ สนพระราชหฤทัยเรื่องการแพทย์ การรักษาพยาบาล มีพระราชโอรสเป็นสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรฯ ซึ่งทรงเป็นหมอ ท่านก็ทรงส่งเสริมพระราชโอรสท่าน มีหลายอย่างที่เป็นหลักฐานว่าสนพระราชหฤทัยสิ่งรอบตัว ตอนที่เครื่องเอกซเรย์เครื่องแรกเข้ามาในประเทศไทย ท่านก็ต้องไปทอดพระเนตรให้เห็นว่ามันเป็นยังไง หรือพระไตรปิฎกฉบับทองใหญ่ที่ตอนนี้เก็บไว้ที่วัดพระแก้ว เป็นฉบับที่ค่อนข้างสมบูรณ์ รวบรวมสังคายนาสมัยรัชกาลที่ ๑ ท่านก็ต้องไปทอดพระเนตร ทั้งของในประวัติศาสตร์และของยุคใหม่ แสดงว่าทรงเป็นคนที่ยึดสมัย

แล้วทูลกระหม่อมปู่ก็มาเสกสมรสกับสมเด็จพระเจ้า เห็นได้ว่าครอบครัวเราเป็นครอบครัวที่ขอศึกษา มีจดหมายในพิพิธภัณฑที่สมเด็จพระเจ้าทรงมีถึงพระพันวัสสาว่า เหตุใดจึงรักผู้หญิงคนนี้ เป็นเหตุผลข้อหนึ่ง สอง สาม สมเด็จพระเจ้าทรงเป็นเด็กกำพร้า เป็นคนที่ไม่มั่งคั่งเป็นคนดี มีความคิด สนพระราชหฤทัยการศึกษาตั้งแต่เด็ก ผู้หญิงคนนั้นถ้าอ่านออกเขียนได้ก็ควรจะเป็นคนที่มีฐานะ ผู้หญิงในครอบครัวที่ยากจนไม่น่าจะอ่านออกเขียนได้ แต่สมเด็จพระเจ้าทรงได้เรียนหนังสือ ไม่มีเงินก็ไปร้านหนังสือแล้วขอเขาอ่านฟรี คนชายเห็นว่า เป็นเด็กที่สนใจ ก็ให้อ่านฟรี...

ที่ทำพิพิธภัณฑนี้ไม่ใช่ว่าจะแค้นดูปู่ย่าตาทวดของตัวเอง แต่คิดว่า เป็นตัวอย่างของคนดี คนที่พยายาม ขยันขันแข็ง...”

พระองค์จึงทรงจัดตั้งพิพิธภัณฑสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าขึ้นสนองพระราชดำริ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาพระราชกรณียกิจแห่งสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า และโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งมูลนิธิสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ขึ้นเมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๘ เพื่อดำเนินการจัดตั้งพิพิธภัณฑดังกล่าว และจัดกิจกรรมต่าง ๆ สืบสานแนวพระราชดำริ

ต่อมาพระองค์ได้เสด็จฯ เป็นองค์ประธานเปิดพิพิธภัณฑสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกา ณ พระตำหนักใหญ่ วังสระปทุม ในวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๑ เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา และเมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๔ ทรงเปิดงานนิทรรศการ “บรมกษัตริย์วัฒนสถาน” เพื่อเฉลิมพระเกียรติและเผยแพร่พระราชประวัติ และพระราชจริยวัตรของสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เปิดให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปเข้าชมในช่วงกลางเดือนธันวาคม-ปลายเดือนมีนาคมของทุกปี

หอจดหมายเหตุหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

นอกจากความสนพระราชหฤทัยในด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ยังทรงสนพระราชหฤทัยงานด้านจดหมายเหตุด้วย เนื่องจากทรงตระหนักในความสำคัญของเอกสารจดหมายเหตุ ในฐานะเป็นเอกสารชั้นต้นที่สะท้อนถึงภารกิจของหน่วยงานเจ้าของเอกสาร สามารถนำไปอ้างอิงวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ได้ในทุกสาขาวิชา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬห์การ กล่าถึงเรื่องนี้ว่า “พระองค์ทรงมีสายพระเนตรที่กว้างไกล มีพระราชปราชญ์ถึงความจำเป็นที่ควรจัดให้มีหลักสูตรการศึกษาวิชาการจดหมายเหตุในระดับอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาวิชาซึ่งจดหมายเหตุในประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือจาก

นานาอารยประเทศ อีกทั้งเพื่อปลูกฝังให้ประชาชนในประเทศไทยรู้จักงานจดหมายเหตุ เข้าใจคุณค่า และมีความห่วงแหนเอกสารประเภทต่าง ๆ ที่เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

จดหมายเหตุหรือจารึก ถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชั้นต้น เนื่องจากมีความใกล้ชิดกับเหตุการณ์นั้น ๆ มากที่สุด วิชาที่จะศึกษา จารึก จดหมายเหตุ หรือตัวอักษรในนั้น ภาษาต่าง ๆ

ไม่เหมือนกัน สิ่งที่ใช้จารึกคือแท่งหิน ผู้ที่เป็นคนจารึกอาจจะอ่านหนังสือไม่ออก แต่ต้องจารึกไปตามที่เขาให้จารึก มีผิดบ้างถูกบ้าง หรืออาจจะลอกกันมาเป็นทอด ๆ มีสลับบรรทัดบ้าง ข้ามบรรทัดกันบ้าง สิ่งเหล่านี้ยังศึกษาความเป็นมาได้อีกมาก ซึ่งการศึกษาละเหล่านี้จะช่วยในการฝึกความคิด ฝึกความละเอียด”

ในชั้นแรกหอจดหมายเหตุแห่งชาติได้ให้นักวิชาการที่มีความรู้และประสบการณ์ในงานจดหมายเหตุร่วมกันทำหนังสือเรื่อง “วิชาการพื้นฐานการบริหารและจัดการจดหมายเหตุ” เพื่อเป็นหนังสือทางวิชาการสำหรับผู้ปฏิบัติงานจดหมายเหตุ และผู้สนใจทั่วไป และได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระองค์ พร้อมทั้งจัดทำคู่มือเทคนิควิธีเกี่ยวกับกระบวนการงานจดหมายเหตุและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ หอจดหมายเหตุแห่งชาติยังจัดหลักสูตรการอบรมความรู้ด้านกระบวนการงานจดหมายเหตุ ทั้งระยะสั้นและระยะยาวตามความประสงค์ของผู้ขอรับการฝึกอบรม ทั้งหน่วยงานผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และผู้สนใจทั่วไปด้วย

พระองค์สนพระราชหฤทัยและทรงตระหนักในความสำคัญของขั้นตอนการขออนุญาตออกเอกสารจดหมายเหตุมากเป็นพิเศษ เพราะทรงเข้าพระราชหฤทัยในธรรมชาติของเอกสารจดหมายเหตุ ซึ่งเป็นของเก่า และมีอยู่เพียงชุดเดียว หรือมีจำนวนจำกัดจะต้องเก็บรักษาให้คงอยู่ยั่งยืนยาวนาน จึงโปรดให้ผู้มีหน้าที่ดูแลหอพระสมุดส่วนพระองค์ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน มาเรียนวิธีการขออนุญาตออกเอกสาร และหนังสือส่วนพระองค์อย่างง่าย ๆ เพื่อนำความรู้ไปใช้ที่หอพระสมุดดังกล่าว และยังทรงแนะนำให้บรรณารักษ์ห้องสมุด รร.จปร. มาเรียนวิธีขออนุญาตออกเอกสารที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ รวมทั้งทรงนำนักเรียนนายร้อย จปร. มาศึกษาดูงานที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ และหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงไว้วางพระราชหฤทัยให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติดำเนินการอนุรักษ์และซ่อมสงวนรักษาแผนที่โบราณในหอพระสมุดส่วนพระองค์ และพระราชทานความเห็นในการขออนุญาตออกเอกสารของหอจดหมายเหตุแห่งชาติว่า

“หนังสือซ่อมแล้วทำให้เอกสารอ่านยาก เพราะกระดาษสาใช้เสริมความแข็งแรงของเอกสารเป็นกระดาษที่ผลิตในประเทศ กระดาษสามีความหนากว่ากระดาษของญี่ปุ่น แต่กระดาษของญี่ปุ่นมีราคาสูง”

หอจดหมายเหตุแห่งชาติจึงได้ประสานกับบริษัทผู้ผลิตกระดาษสาให้พัฒนาปรับปรุงการผลิตให้บางลงมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ อีกทั้งให้มีสีหลากหลาย เพื่อให้พนักงานซ่อมเอกสารสามารถเลือกสีที่ใกล้เคียงกับสีกระดาษของเอกสารที่จะซ่อมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้เอกสารที่ซ่อมแล้วอ่านได้ง่ายขึ้น และนำตัวอย่างกระดาษสาไทยไปให้หน่วยงานที่ผลิตกระดาษสาสำหรับการซ่อมอนุรักษ์ของญี่ปุ่นวิเคราะห์ ซึ่งหน่วยงานของญี่ปุ่นชื่นชมว่าบริษัทผู้ผลิตกระดาษสาของไทยผลิตได้บางมาก แม้จะยังไม่เหนียวเท่ากระดาษสาของญี่ปุ่น เพราะของญี่ปุ่นมีเยื่อกระดาษมากและยาวกว่ากระดาษสาของไทย ซึ่งอาจเนื่องมาจากดินที่ปลูกต้นปอสาที่ใช้ผลิตต่างกัน

หอจดหมายเหตุต่างประเทศ ทูลกระหม่อมอาจารย์

ในปี ๒๕๓๕ ขณะที่พระองค์ทรงเป็น “ทูลกระหม่อมอาจารย์” สอนนักเรียนที่ รร.จปร. ทรงพระราชดำริในการดำเนินการ “โครงการสำเนาเอกสารจดหมายเหตุจากต่างประเทศ” รวบรวม จัดทำสำเนาเอกสารจดหมายเหตุเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยจากต่างประเทศ เพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าวิจัยทางประวัติศาสตร์ และสนับสนุนการเรียนการสอนแก่นักเรียนนายร้อยและการวิจัยของครูอาจารย์ โดยทรงริเริ่มในเชิงความคิดและทรงนำร่องไปสำรวจก่อน เช่น เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรเอกสารของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา

พลโท รองศาสตราจารย์พีรพล สงนัย ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษกองทัพบก ได้ให้สัมภาษณ์ทีมงานจัดทำหนังสือว่า “สืบเนื่องจากพวกเราได้ไปศึกษาต่อปริญญาเอกที่ต่างประเทศ พระองค์มีพระราชดำริให้นำเอาเอกสารต่าง ๆ ที่เป็นจดหมายเหตุเกี่ยวกับประเทศไทยกลับมาเก็บ

รักษาไว้ที่กองวิชาประวัติศาสตร์ด้วย เราก็เริ่มทำกันมาตั้งแต่นั้น เวลาว่างวิจัยต่าง ๆ เช่น งานวิจัยประวัติศาสตร์เมืองนครนายก ประวัติศาสตร์ รร.จปร. โดยตอนเริ่มงานวิจัยประวัติศาสตร์เมืองนครนายก เราก็พยายามดูในจดหมายเหตุต่างประเทศว่ามีกล่าวถึงอย่างไรบ้าง สิ่งเหล่านี้คือจุดเริ่มต้นของโครงการหอจดหมายเหตุต่างประเทศ เอกสารสำคัญเกี่ยวกับประเทศไทยที่พบในต่างประเทศเหล่านี้เป็นข้อมูลสำหรับการทำงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี”

ต่อมาจึงทรงพัฒนาโครงการขึ้นเป็นรูปเป็นร่าง เพื่อดำเนินการรวบรวม จัดเก็บ และเผยแพร่เอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทยจากต่างประเทศ เมื่อการดำเนินงานมีความก้าวหน้าขึ้น ทั้งด้านจำนวนและความสำคัญของข้อมูลเอกสารที่มีต่อการศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ไทย จึงทรงสนับสนุนให้จัดการสัมมนาทางวิชาการ เพื่อเผยแพร่เอกสารจดหมายเหตุข้อมูลจากต่างประเทศไปสู่ผู้สนใจในวงกว้าง โดยเฉพาะนักวิชาการ นิสิต นักศึกษาด้านประวัติศาสตร์ รวมทั้งแวดวงทางมนุษยศาสตร์และ

สังคมศาสตร์ และเปิดตัวโครงการหอจดหมายเหตุฯ
อย่างเป็นทางการครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๕๘

การสัมมนาดังกล่าว รร.จปร. และหน่วยงาน
ภายนอกหลายแห่ง เช่น สถานเอกอัครราชทูต
สหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีน และ
สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ร่วมจัดขึ้น ได้แก่
การสัมมนาเรื่อง “๗๐ ปีแห่งการสิ้นสุดของ
สงครามโลกครั้งที่ ๒ : ไทยจากเอกสารจดหมายเหตุ
ต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย

เยอรมนี ญี่ปุ่น ตุรกี และจีน” การสัมมนาเรื่อง “๑๒๐ ปีแห่งความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรไทย-รัสเซีย
จากมุมมองของเอกสารรัสเซีย สหรัฐอเมริกา และนักวิชาการไทย-รัสเซีย ศึกษา” การสัมมนาเรื่อง “๗๐ ปี
ไทยกับสงครามเกาหลี” ในครั้งนี้พระองค์เสด็จฯ ไปทรงเป็นองค์ประธาน และทรงบรรยายพิเศษ เรื่อง
“หน่วยบรรเทาทุกข์สภากาชาดไทยในสงครามเกาหลี” การสัมมนาเรื่อง “๕๕ ปี การก่อตั้ง “อาเซียน”
และปฏิภานจากโลกมหาอำนาจและเพื่อนบ้าน : มุมมองจากเอกสารจดหมายเหตุต่างประเทศและ
นักวิชาการอาวุโส” การสัมมนาเรื่อง “ไทยกับอินโดจีนสมัยประชาคมอาเซียน : มุมมองจากเอกสาร
จดหมายเหตุต่างประเทศของเพื่อนบ้านและชาติมหาอำนาจ”

พระอัครราชูปถัมภิกการจดหมายเหตุไทย

เหตุผลสำคัญที่ทรงริเริ่มโครงการด้านการ
ให้บริการทางวิชาการต่าง ๆ นั้น คือการวางรากฐาน
สำคัญของการพัฒนาทางการศึกษาวิจัยต่อไปให้กับ
อาจารย์ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป สามารถ
นำองค์ความรู้ทั้งจากหลักวิชาการ งานวิจัยเดิม และ
ข้อมูลชุดใหม่ ๆ ที่พบในเอกสารสำคัญจากต่างประเทศ
ดังกล่าวไปพัฒนาต่อไป ดังความตอนหนึ่งในพระราช
นิพนธ์คํานํา เรื่อง “๗๐ ปีแห่งการสิ้นสุดสงครามโลก
ครั้งที่ ๒ : ไทยจากเอกสารจดหมายเหตุต่างประเทศ

สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย เยอรมนี ญี่ปุ่น ตุรกี และจีน” ความตอนหนึ่งว่า

“...ข้าพเจ้าตั้งใจที่ให้นักศึกษาสถาบันต่าง ๆ เริ่มมาใช้เอกสารที่เราไปรวบรวมมาตั้งแต่
เมื่อ ๒๐ ปีมาแล้ว และจะพยายามรวบรวมมาเพิ่มเติมอีก ในครั้งนี้ได้จัดการประชุมวิชาการ
เรื่องเอกสารจดหมายเหตุเป็นครั้งแรก นอกจากความร่วมมือร่วมใจในกองวิชาประวัติศาสตร์
ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าแล้ว ยังได้รับความสนับสนุนจากอาจารย์
นักศึกษา และผู้รู้ภายนอกอีกหลายท่านที่ช่วยส่งบทความ และมาร่วมประชุมทั้งเป็นผู้พูด และ

ผู้ฟัง ซึ่งเราหวังว่าจะร่วมคิด ร่วมวิจารณ์เพื่อให้ความรู้วิชาการงอกเงยขึ้นมาอีก
ถึงข้าพเจ้าจะอำลาชีวิตราชการในเดือนหน้า แต่ว่าจะตั้งใจทำงานและสนับสนุน
งานนี้ต่อเท่าที่จะมีความสามารถ เพื่อมีส่วนร่วมพัฒนาวิชาการสืบต่อไป...”

ต่อมาในปี ๒๕๖๕ ได้พระราชทานชื่อว่า “หอจดหมายเหตุต่างประเทศ ทูลกระหม่อมอาจารย์”
พระองค์มีพระราชประสงค์ให้เปิดบริการแก่นักวิชาการ อาจารย์ นิสิต นักศึกษาระดับปริญญาตรี
โท และ เอก รวมถึงผู้สนใจทั่วไป สามารถเข้าถึงและใช้เอกสารดังกล่าวได้สะดวกจากระบบ “คลังข้อมูล”
ดิจิทัลของหอจดหมายเหตุต่างประเทศฯ ทั้งผ่านทาง on-site (ระบบ intranet รร.จปร.) และทางสื่อ
online ของห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์

หอจดหมายเหตุต่างประเทศฯ แห่งนี้
ดำเนินการอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน แม้ว่าทรง
เกษียณอายุราชการแล้วก็ตาม พระองค์ยังคง
ทรงให้การส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนากิจกรรม
ต่าง ๆ ที่ทรงริเริ่มและวางรากฐานไว้อย่าง
ต่อเนื่องตลอดมา และยังทรงสนับสนุนต่อไป
ในอนาคต

กระทรวงวัฒนธรรมโดยคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ ได้มีมติถวายพระราชสมัญญา
“พระอัครราชูปถัมภิกการจดหมายเหตุไทย”
แต่พระองค์ มีความหมายว่า “สมเด็จพระกนิษฐา
ธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
สยามบรมราชกุมารี ผู้ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์

การจดหมายเหตุไทย” เพื่อเฉลิมพระเกียรติและน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อการ
จดหมายเหตุไทย จนเป็นที่ประจักษ์มาอย่างยาวนาน อันแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพเชิงสร้างสรรค์
ด้านการจดหมายเหตุอย่างแท้จริง อีกทั้งทรงมีพระวิริยอุตสาหะ และทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ
ด้านจดหมายเหตุนานับการทั้งในประเทศและต่างประเทศ อันเป็นคุณประโยชน์ต่องานจดหมายเหตุไทย

พระองค์ทรงให้ความสนใจพระราชหฤทัยสนับสนุน ส่งเสริม และอุปถัมภ์งานจดหมายเหตุของไทย
มาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งพระราชทานพระราชดำริสแนะนำเกี่ยวกับวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่
ด้านจดหมายเหตุ อันเป็นคุณานุภาพต่อการพัฒนางานอนุรักษ์เอกสารจดหมายเหตุในฐานะมรดก
ทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนทรงให้ความสำคัญต่อการจัดหลักสูตรวิชาจดหมายเหตุในสถาบันอุดมศึกษา
ของประเทศไทย เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการและการวิจัยด้านจดหมายเหตุ
อันจะนำไปสู่การพัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศตามแนวคิดเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าของอนุชนรุ่นหลังต่อไป

ทรงเป็นจุดดวงประทีปส่องทาง สืบสานงานด้านประวัติศาสตร์ชาติไทย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจการส่งเสริมสนับสนุนกิจการด้านประวัติศาสตร์ มาตลอด ด้วยพระราชจริยวัตรและพระอัจฉริยภาพด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวมทั้งงานด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของชาติที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ทรงเป็นเมธีแห่งประวัติศาสตร์ และโบราณคดีที่พสกนิกรชาวไทยต่างตระหนักและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ สภามหาวิทยาลัยศิลปากร จึงมีมติเป็นเอกฉันท์ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย**ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาโบราณคดี)** ในปี ๒๕๔๗ เพื่อเทิดพระเกียรติให้ปรากฏสืบไป

ด้วยพระปรีชาสามารถและพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่องานด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และอุทยานประวัติศาสตร์ รวมถึงการสอนวิชาประวัติศาสตร์ จึงกล่าวได้ว่า ทรงเป็นจุดดวงประทีปส่องทางให้งานด้านประวัติศาสตร์ชาติไทย รวมถึงมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ มีความเจริญก้าวหน้าสืบมาจนถึงทุกวันนี้ จนสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศ (École française d'Extrême-Orient) ได้ประจักษ์ในพระอัจฉริยภาพด้านภาษา โบราณคดี วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติทั้งในประเทศและต่างประเทศ อันก่อให้เกิดโครงการตามพระราชดำริ ซึ่งมีคุณูปการต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม จึงได้ขอพระราชทาน ทูลเกล้าฯ ถวาย**ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์**ของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศ (Le titre Docteur Honoris Causa de l' École française d'Extrême-Orient) แต่พระองค์ เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๕๒ ซึ่งนับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศด้วย

๔. เจ้าหญิงนักวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และเทคโนโลยีสารสนเทศ

“...ในปัจจุบันสังคมโลกเปลี่ยนลักษณะไปเป็น ‘สังคมและเศรษฐกิจ-ฐานความรู้’
ซึ่งต้องอาศัยการศึกษาที่เน้นกระบวนการคิด การใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต
การสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม ความรู้เพื่อพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจเป็นพื้นฐาน
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นอกจากจะเป็นปัจจัยในการพัฒนาต่าง ๆ
ยังเป็นเครื่องมือที่จะช่วยปลูกฝังพฤติกรรมทางวิทยาศาสตร์ อันได้แก่ การคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล
การพิสูจน์ความคิด ตลอดจนการแก้ปัญหาด้วยวิธีการ
ทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบ การส่งเสริมวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
จึงเป็นวิถีทางนำไปสู่การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในยุคใหม่อย่างสมบูรณ์...”

พระราชดำรัสในพิธีเปิดการประชุมทางวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๓๐
ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี

๑๙ ตุลาคม ๒๕๔๗

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาประเทศ ทรงศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้วยความสนพระราหฤทัยส่วนพระองค์ และอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ทรงเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้าต่อยอดความรู้ ตลอดจนทรงเชื่อมโยงความรู้ทางทฤษฎีกับประสบการณ์ส่วนพระองค์จากการทรงงานด้วยพระอัจฉริยภาพที่โดดเด่นด้านการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ จึงทรงนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้พัฒนาคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมได้ในหลากหลายมิติ

ความสนพระราหฤทัยด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ตั้งแต่ทรงพระเยาว์

พระองค์ทรงใฝ่พระราหฤทัยเรียนรู้วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ตั้งแต่องค์พระเยาว์ ทรงรับการปลูกฝังความช่างสังเกต ความอยากรู้อยากเห็น และความคิดวิเคราะห์เชิงเหตุผลจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ดังปรากฏในหนังสือเฉลิมพระเกียรติและรวมพระราชนิพนธ์ (พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๒๐) เรื่อง โรงเรียนพระดาบส ความว่า

“...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราหฤทัยในวิชาความรู้หลายแขนง ทรงเป็นนักคิด นักค้นคว้า แล้วยังทรงอธิบายถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้ทราบ และส่งเสริมการค้นคว้าความรู้ กล่าวคือ ทรงเป็นครูที่ดี... ตัวอย่างของความเป็นครูของท่านที่เป็นประสบการณ์ คือ ในการเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานโดยทางรถยนต์ เมื่อข้าพเจ้ามีอายุได้ประมาณ ๗-๘ ปี และได้โดยเสด็จในรถด้วย ก็มักจะทรงสอนข้าพเจ้าและพี่ ๆ ให้รู้จักวิธีการคำนวณเวลาจากระยะทางและความเร็ว สภาพภูมิประเทศที่เห็น ถ้าเป็นเวลากลางคืน ก็ะทรงสอนให้รู้จักดาวต่าง ๆ ในท้องฟ้า...”

ต่อมาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจำเป็นต้องทรงตัดสินใจเลือกเรียนสายวิทยาศาสตร์หรือสายศิลป์เพียงอย่างเดียว และสุดท้ายทรงเลือกสายศิลป์ แต่ยังทรงเสียดายสายวิทยาศาสตร์ ทรงพยายามเข้าชั้นเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ควบคู่ไปด้วย แต่เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง ทรงเห็นว่าการเรียนทั้งสองสายพร้อมกันนั้นคงเป็นไปไม่ได้แน่ จึงทรงยุติการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ในระบบเพียงแค่นั้น แต่ยังทรงใฝ่หาความรู้ด้วยพระองค์เอง จากการอ่านตำราวิทยาศาสตร์พร้อมทั้งทรงทำแบบฝึกหัดเพื่อฝึกทักษะ และทรงทดสอบความเข้าใจโดยไม่มีใครให้คะแนน นับว่ามีความสนพระราหฤทัยวิชาวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริง และทรงมีพระวิริยอุตสาหะอย่างสูง จึงอาจกล่าวได้ว่า พระองค์ทรงมีความรู้พื้นฐานทั้งทางสายศิลป์และสายวิทยาศาสตร์ควบคู่กันมาตลอด

ทรงนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการ ส่วนพระองค์

พระองค์สนพระราชหฤทัยและมีแนวพระราชดำริ
ทรงนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ส่วนพระองค์ ทั้งด้านการพิมพ์
จัดทำข้อมูลและประมวลผล จึงทรงศึกษาวิชาคอมพิวเตอร์
เพิ่มเติมที่สถาบันคอมพิวเตอร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์ เลขาธิการมูลนิธิ
เทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ให้สัมภาษณ์ทีมงาน
จัดทำหนังสือ ๗๐ พรรษาฯ ถึงความสนพระราชหฤทัยและ

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ว่า “ประการแรกกระผมขอขอบคุณสำนักงาน
สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ให้เกียรติมาสัมภาษณ์ผม
ในเรื่องที่สำคัญอย่างสูงและเป็นสิริมงคลกับผมในวันนี้ ประการที่สองกระผม
จะขอให้ข้อมูลด้วยเนื้อหาที่กระผมได้ทำงานถวายพระองค์ในฐานะกรรมการและ
เลขาธิการมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
สยามบรมราชกุมารี เท่านั้นจะได้รับตามกฎหมาย เพราะพระราชกรณียกิจของ
พระองค์มีหลากหลายเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยอย่างที่คุณอ่านทั้งหลาย
ทราบทั่วกันแล้ว

พระองค์ทรงศึกษาติดตามความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งเทคโนโลยี
สารสนเทศอย่างสม่ำเสมอ เมื่อเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมหน่วยงานเหล่านี้ทั้งในและนอกประเทศจะทรงซักถามและ
จดบันทึกลงในสมุดที่ทรงถือตลอดเวลา ทรงค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ และวารสาร เมื่อเสด็จฯ
ไปร้านหนังสือก็จะทรงเลือกซื้อที่สนพระราชหฤทัยด้านนี้ด้วย ในการประชุมประจำปีของมูลนิธิเทคโนโลยี
สารสนเทศตามพระราชดำริฯ เพื่อถวายเป็นรายงานความก้าวหน้าก็จะทรงซักถามและพระราชทานคำแนะนำเสมอ
เมื่อกระผมมีโอกาสสนทนากับนักวิทยาศาสตร์ชั้นนำจากต่างประเทศเข้าเฝ้าฯ ก็จะทรงมีพระราชปฏิสันถารแลกเปลี่ยน
ข้อคิดเห็นอย่างสนพระราชหฤทัยเป็นเวลานาน

พระองค์ทรงใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันต่อวิวัฒนาการ เท่าที่กระผมทราบนั้นกองงานในพระองค์
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ก็ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
เป็นประจำ เจ้าหน้าที่ทั้งของกองงานและของมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ติดต่อสื่อสารกัน
ด้วยอีเมลและสื่อสังคมทั้งหลายทำให้มีประสิทธิภาพรวดเร็วทันต่อยุคสมัย”

นอกจากนี้ ทรงศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับภาพถ่ายจากดาวเทียม ณ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (Asian
Institute of Technology) ด้านการภาพถ่ายจากดาวเทียมในภาคพื้นเอเชีย ทรงอบรมเพิ่มที่ International
Institute for Aerospace Survey and Earth Sciences (ITC) ณ เมือง Enschede ประเทศเนเธอร์แลนด์
หลักสูตรที่ทรงศึกษาประกอบด้วยทฤษฎี การศึกษาข้อมูลจากระยะไกลเกี่ยวกับระบบคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า ระบบ
เครื่องมือบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูล ทฤษฎีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสายตาและคอมพิวเตอร์

พระองค์เสด็จฯ ออกภาคสนามเพื่อทรงเก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลภาพถ่าย ข้อมูลคอมพิวเตอร์ และสิ่งที่ปรากฏจริงบนภาคพื้นดิน ทรงนำมาใช้ประโยชน์ในด้านการจัดการผลผลิตทางการเกษตร การจัดการป่าไม้ การจัดการแหล่งน้ำ การสำรวจทางธรณีวิทยา การหาแหล่งแร่ น้ำมันปิโตรเลียม การทำแผนที่การใช้ที่ดิน และการวางแผนงานสำหรับในเมืองและชนบท ประชากรศาสตร์ การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย และการศึกษา

ทรงเป็นหัวหน้าโครงการวิจัย “การศึกษาความถูกต้องของแผนที่การใช้ที่ดินจากภาพถ่ายดาวเทียมรายละเอียดสูง ซึ่งจำแนกโดยคอมพิวเตอร์ สำหรับจังหวัดนราธิวาส” ปี ๒๕๓๐-๒๕๓๑ ทรงใช้วิธีวิจัยภาคสนาม และข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียม โดยเสด็จฯ ไปทรงสำรวจข้อมูลในพื้นที่พร้อมกับคณะนักวิจัย ทรงจัดบันทึกข้อมูลลักษณะดิน ลักษณะพื้นที่ การใช้ที่ดิน น้ำ พันธุ์พืชและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีการวิจัย เรื่อง “การใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการพัฒนาพื้นที่เกษตร ในอำเภอพัฒนานิคมและชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี” ทรงริเริ่มดำเนินการในปี ๒๕๓๒ และทรงกำหนดให้โครงการสำเร็จภายในเวลา ๔ ปี เพื่อทรงนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร

โครงการวิจัยทั้งสองโครงการ เป็นตัวอย่างสำคัญ ที่แสดงถึงพระอัจฉริยภาพด้านเทคโนโลยีภาพถ่ายดาวเทียมอย่างแท้จริง **ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล** เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้กล่าวไว้ในหนังสือวชิรปิยชาติ ถึงการเรียนรู้และความสนพระราชหฤทัยในการใช้เทคโนโลยีอย่างจริงจังว่า

“...ด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ทรงใช้เป็นรุ่นแรก ๆ โดยเฉพาะระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ หรือ GIS ทรงชำนาญและคล่องแคล่วมาก เนื่องจากทรงใช้อย่างจริงจัง คำว่าอย่างจริงจัง คือ ทรงทดสอบทรงปฏิบัติด้วยพระองค์เอง อยากจะบอกว่าพระองค์ท่านทรงเป็นพหุสูต พูดเรื่องอะไรพระองค์ทรงทราบหมด”

ทรงยึดวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการทรงงานพัฒนา

พระองค์ทรงยึดวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการทรงงาน โดยทรงเริ่มจากการตั้งโจทย์ ตั้งสมมติฐาน สังเกต บันทึก และรวบรวมข้อมูลอย่างละเอียดและเป็นระบบ ทรงศึกษาจากผู้รู้ ตรวจสอบและพิสูจน์หรือทดลองก่อนที่จะสรุปเชิงบูรณาการได้อย่างยอดเยี่ยม ซึ่งเรื่องนี้ รองศาสตราจารย์ **ดร.คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญ** อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีจิตรลดา กล่าวไว้ในหนังสือวชิรปิยชาติ ความตอนหนึ่งว่า

“พระองค์ทรงมีวิธีการทรงงานอย่างเป็นระเบียบ ที่กล่าวได้ว่าเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะทรงงานเกี่ยวกับเรื่องใด ทรงช่างสังเกต ทรงละเอียดรอบคอบ ทรงบันทึกและรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทรงพิสูจน์ตรวจสอบ หรือทดลองก่อนถึงจะสรุป และทรงเข้าพระทัยในข้อจำกัดของข้อสรุปนั้น ทรงงานโดยไม่หวังใยพระวรกาย ทรงรับผิดชอบติดตามพัฒนางานที่ทรงริเริ่ม ไม่ว่าจะใช้เวลาานหรือยากเย็นเพียงใด...”

พระองค์ทรงเห็นว่าการศึกษาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เป็นความรู้พื้นฐานสำคัญสำหรับทุกคน ทรงพระราชดำริว่า การพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้สัมฤทธิ์ผล ต้องศึกษาให้สัมพันธ์กับศาสตร์อื่น ๆ ชีววิทยา และธรรมชาติรอบตัว ควรจัดการเรียนรู้

ด้วยการตั้งคำถามและการทำกิจกรรม เพราะการตั้งคำถามเป็นบันไดขั้นแรกในการตรวจสอบความรู้เดิม และแสวงหาความรู้ใหม่

ส่วนการทำกิจกรรมทำให้ได้ลงมือปฏิบัติและตรวจสอบความคิดต่าง ๆ ที่มีอยู่ จึงควรให้ความสำคัญแก่การปูพื้นฐานความรู้และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ให้เพียงพอตั้งแต่วัยเยาว์ เพื่อสร้างอุปนิสัยใฝ่ศึกษาหาความรู้ ต่อยอดความรู้ที่มีอยู่เดิม ดังพระราชดำรัสในปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “เทคโนโลยี นวัตกรรมกับการพัฒนาประเทศ” ในการประชุมวิชาการสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๔๒ เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๔๒ ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพฯ ความตอนหนึ่งว่า

“...คนเรามีความรู้ทางวิทยาศาสตร์จากการสังเกต การทดลอง การบันทึก หรือการตั้งเป็นทฤษฎี เพื่อเล่าหรือสอนให้ผู้อื่นได้ศึกษาต่อให้สูงและกว้างขวางยิ่งขึ้น กล่าวอีกอย่างหนึ่ง บ่อเกิดของวิทยาศาสตร์ที่สำคัญมากคือ ความอยากรเรียนรู้ ศึกษาค้นหาด้วยการทดลองวิเคราะห์บนรากฐานของเหตุผล ถ้าไม่มีส่วนนี้ประเทศก็ไม่เจริญ ประเทศต้องสร้างนักวิทยาศาสตร์ ส่วนผู้ที่มีหน้าที่ให้การศึกษา ก็ต้องปลูกสำนึกของครูและนักเรียนให้อยากรู้อยากหาคำตอบ... แม้แต่ผู้ไม่มีหน้าที่ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ก็ควรมีความรู้ในระดับพื้นฐาน...”

จากพระราชดำรัสดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าทรงตระหนักถึงคุณประโยชน์และความสำคัญของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ใช้เสริมสร้างโอกาส คุณภาพ และศักยภาพของเด็กไทย ตลอดจนเพื่อการเรียนรู้ และต่อยอดให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต

ทรงใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และเทคโนโลยีสารสนเทศ พัฒนาเกษตรกรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

จากการตามเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ไปทรงงานยังถิ่นทุรกันดาร ทรงได้รับการปลูกฝังเรื่องการเกษตร ความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ ดิน น้ำ และป่าไม้ มาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ จึงทรงสานต่อพระราชกรณียกิจด้านการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมาอย่างต่อเนื่อง โดยทรงใช้ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นพื้นฐานและเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาและพัฒนางานต่าง ๆ ทั้งสิ้น

พระองค์ทรงริเริ่มโครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยทรงใช้เทคโนโลยีเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ และโปรตเกล้าฯ ให้จัดทำฐานข้อมูลพรรณไม้ ทรงติดตามความก้าวหน้าด้านการปรับปรุงพันธุ์ข้าวด้วยเทคโนโลยีจีโนม ซึ่งเป็นเครื่องมือปรับปรุงพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพสูง ทนต่อโรค แมลง และสภาพแวดล้อมได้ดี ทำให้ได้พันธุ์ข้าวซึ่งเป็นผลงานของหน่วยปฏิบัติการค้นหาและใช้ประโยชน์ยีนข้าว เช่น ข้าวพันธุ์หอมชลสิทธิ์ที่ทนน้ำท่วมฉับพลัน ข้าวพันธุ์ กข๕๑ ข้าวพันธุ์ธัญสิริน ซึ่งรองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร ผู้อำนวยการหน่วยปฏิบัติการค้นหาและใช้ประโยชน์ยีนข้าว กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ไว้ในหนังสือ “๖๐ พรรษา รัตนราชสุดาวิทยาภิรตศน์” ความตอนหนึ่งว่า

“...ปัจจัยที่ทำให้หน่วยปฏิบัติการฯ ประสบความสำเร็จมาจากพระมหากรุณาธิคุณและพระวิสัยทัศน์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงส่งเสริมการศึกษาจีโนมมาตั้งแต่ยังเป็นโครงการวิจัย ทั้งพระราชทานพระราชทรัพย์และทรงติดตามการดำเนินงานของหน่วยปฏิบัติการฯ อย่างต่อเนื่อง...”

นอกจากนี้ ทรงติดตามความก้าวหน้าการพัฒนาพันธุ์พืชและสัตว์เศรษฐกิจต่าง ๆ การพัฒนาและผลิตเมล็ดพันธุ์สำหรับเกษตรกร รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก และการพัฒนากิจการโคนมอย่างใกล้ชิด ตลอดจนค้นหาและทดลองเพื่อให้ได้พืชเศรษฐกิจใหม่ ๆ เพื่อสร้างประโยชน์แก่เกษตรกร รวมทั้งเทคโนโลยีที่ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลผลิตทางการเกษตร อีกทั้งทรงคำนึงถึงการพัฒนาอย่างองค์รวมคือไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ ดังทรงปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “เทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ” ในงานสัมมนา “ไอทีเฉลิมพระเกียรติ : เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อประชาชน” จัดโดยคณะกรรมการอำนวยการปีแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศไทย เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๓๘ ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพฯ ความตอนหนึ่งว่า

“...เราก็ควรมีหลักในการใช้เทคโนโลยีอย่างรอบคอบในทางสร้างสรรค์ ไม่ใช่ว่าเป็นทาสของสิ่งที่เราทำจัดขึ้น เราต้องไม่ทำลายธรรมชาติ ต้องให้ธรรมชาติอยู่ยั่งยืนนาน ไม่ใช่แค่ชั่วลูกชั่วหลาน หรือแค่ตัวเรา คือทำแล้ว โยกเอา โยกเอา โยกเอา รวยแล้วเลิก อย่างนี้ก็จะอยู่ไม่ได้นาน มนุษย์เรานั้นควรมีความเป็นอิสระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นอิสระในความคิด รู้จักพินิจเรื่องต่าง ๆ ด้วยปัญญาที่รอบคอบ การพัฒนาประเทศที่คืบหน้าควรดำเนินไปพร้อม ๆ กันอย่างกลมกลืนทั้งทางด้านวัตถุที่อิงอยู่กับเรื่องเทคโนโลยี และทางด้านจิตใจ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable)...”

ทรงติดตามความก้าวหน้าทางดาราศาสตร์และวิทยาศาสตร์ด้านต่าง ๆ

นอกจากทรงเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ที่เรียนรู้และติดตามความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสาขาต่าง ๆ อยู่เสมอ ทางด้านดาราศาสตร์ พระองค์สนพระราชหฤทัยมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ โดยทรงได้แรงบันดาลใจจากพระราชหฤทัยมาจากพระราชบิดา ทรงใฝ่รู้และทรงติดตามองค์ความรู้ใหม่ ๆ ด้านดาราศาสตร์ โดยโปรดทอดพระเนตรปรากฏการณ์บนท้องฟ้าอย่างสม่ำเสมอ หลายต่อหลายครั้งที่พระองค์เสด็จประกอบพระราชกรณียกิจทางด้านดาราศาสตร์ทั้งในประเทศและต่างประเทศมาเป็นเวลากว่า ๔๐ ปี อาทิ ทรงนำคณะอาจารย์และนักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (ร.ร.จปร.) ไปศึกษาปรากฏการณ์สุริยุปราคาเต็มดวงอย่างใกล้ชิด ในวันอังคารที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๓๘ ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ วิทยาเขตสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

รองศาสตราจารย์บุญรักษา สุนทรธรรม อดีตผู้อำนวยการสถาบันวิจัยดาราศาสตร์ (สตร.) ผู้สนองงานทางดาราศาสตร์ให้แก่พระองค์มาเป็นเวลานานกว่า ๒๐ ปี ได้เล่าให้ทีมข่าววิทยาศาสตร์ ASTV ผู้จัดการออนไลน์ เผยแพร่เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘ ว่า “...สมเด็จพระเทพ ฯ โปรดการสังเกตปรากฏการณ์ทางธรรมชาติทั้งสุริยุปราคา จันทรุปราคา รวมถึงดวงดาวที่จะทรงกล้องโทรทรรศน์พร้อมบันทึกภาพด้วยพระองค์เองอยู่เสมอ นอกจากนี้ ยังทรงค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับดวงดาวและเอกภพ และโปรดให้ผู้เชี่ยวชาญทูลเกล้าฯ รายงานข่าวสารด้านดาราศาสตร์อยู่ไม่ขาด...”

พระองค์ทรงพระราชดำริว่าดาราศาสตร์น่าจะเป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่ใช้นำสังคมของประเทศให้ก้าวสู่ความเป็นสังคมแห่งความรู้ได้ และเมื่อคณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติให้จัดตั้งสถาบันวิจัยดาราศาสตร์แห่งชาติขึ้นในปี ๒๕๕๑ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ดำเนินการของสถาบันฯ เป็นโครงการในพระราชดำริ ๒ โครงการ ได้แก่ **โครงการหอดูดาวแห่งชาติ** เป็นหอดูดาวที่มีขนาดใหญ่และทันสมัยที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นหอดูดาวเพียงไม่กี่แห่งในโลกที่ตั้งอยู่ใกล้เส้นศูนย์สูตร เป็นจุดสังเกตการณ์ทั้งซีกฟ้าเหนือและซีกฟ้าใต้ได้ตลอดทั้งปี เพื่อปฏิบัติการด้านการค้นคว้า วิจัย และพัฒนาร่วมกับหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศ สร้างองค์ความรู้ใหม่ทางดาราศาสตร์ ผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาด้านดาราศาสตร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งยกระดับความสามารถการแข่งขันทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศสู่มาตรฐานสากลด้านการวิจัย และ**โครงการหอดูดาวภูมิภาคเพื่อประชาชน ๕ แห่ง**

นอกจากนี้ ทรงพระราชดำริเรื่องความร่วมมือกับองค์กรด้านดาราศาสตร์ในมิตรประเทศอีกหลายประเทศ เช่น หอดูดาวแห่งชาติยูนนาน หอดูดาวเกาเหมียวกู่ สาธารณรัฐประชาชนจีน สถาบันดาราศาสตร์และฟิสิกส์อวกาศเกาหลี ประเทศเกาหลีใต้ หอดูดาวพารานัล และหอดูดาวเซอร์โร โทโลโล อินเทอร์อเมริกัน ในสาธารณรัฐชิลี เป็นต้น โดยในเรื่องนี้ **รองศาสตราจารย์บุญรักษา สุนทรธรรม** กล่าวในการให้สัมภาษณ์ ASTV ว่า “...เมื่อพระองค์จะเสด็จไปประกอบพระกรณียกิจด้านวิทยาศาสตร์หรือดาราศาสตร์ยังต่างประเทศ จะโปรดให้เจ้าหน้าที่ของ สดร. โดยเสด็จฯ ด้วยตั้งแต่ยังไม่ก่อตั้งองค์กร เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานและต่อยอดความร่วมมือระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่อง...

พระองค์ไม่เพียงแค่นสนพระราชหฤทัยเท่านั้น แต่พระองค์คือนักปราชญ์เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านดาราศาสตร์อีกคนหนึ่งของประเทศไทย แต่ที่ทำให้ผมซาบซึ้งในพระกรุณาธิคุณของพระองค์เป็นล้นพ้นคือ พระองค์ทรงไม่เคยลืมเด็กไทย ทรงมีพระราชปรารภถึงความสำคัญของวิชาดาราศาสตร์ต่อเยาวชนในการกระตุ้นจินตนาการอยู่ตลอด ทรงอยากทอดพระเนตรเห็นเด็กไทยได้รู้ ได้เรียน รู้จักแสวงหาคำตอบอย่างเป็นเหตุเป็นผล และอยากเห็นการกระจายโอกาสทางการเรียนรู้ให้เท่าเทียมกันทั่วทั้งประเทศ...”

เจ้าฟ้านักดาราศาสตร์

วิสัยทัศน์อันกว้างไกลของพระองค์ แสดงให้ประจักษ์ด้วยโครงการในพระราชดำริเหล่านี้อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาสภาพของประเทศไทยให้ก้าวขึ้นสู่ความเป็นผู้นำในด้านดาราศาสตร์และฟิสิกส์ดาราศาสตร์ ประชาชนชาวไทยจึงน้อมใจถวายพระสมัญญาให้พระองค์เป็น “เจ้าฟ้านักดาราศาสตร์”

นอกจากความสนพระราชหฤทัยทางด้านดาราศาสตร์แล้ว ทรงติดตามความก้าวหน้าของนาโนเทคโนโลยี เทคโนโลยีชีวภาพ ฟิสิกส์อนุภาค วิศวกรรมชีวการแพทย์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเทคโนโลยีการประมวลผลแบบกริด เป็นต้น ทรงเห็นว่าคนไทยควรเรียนรู้และติดตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเหล่านี้ เพื่อให้รู้เท่าทันและรู้จักเลือกใช้ประโยชน์อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ และควรส่งเสริมคนไทยผู้มีความสามารถพิเศษให้สามารถพัฒนาเทคโนโลยีระดับแนวหน้า เพื่อให้ประเทศยืนหยัดในเวทีโลกในฐานะผู้ผลิตเทคโนโลยีด้วย

การเสด็จฯ ไปทรงเยือนนานาประเทศแต่ละครั้ง ทรงใช้เวลาอย่างคุ้มค่าที่สุดในการรับข้อมูลข่าวสารและวิทยาการใหม่ ๆ ทุกด้าน รวมถึงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้วยเสมอ กำหนดการเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศ จึงมักจะเต็มไปด้วยกิจกรรมทางวิชาการ และกิจกรรมที่จุดประกายให้เกิดนวัตกรรมและผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เช่น ทรงร่วมงานสัมมนาทางวิชาการ ทรงร่วมฟังการบรรยายของนักวิชาการชั้นนำหรือการเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรการทำงานของสถานทดลอง ห้องปฏิบัติการ การทดลองใหม่ ๆ พิพิธภัณฑสถานและห้องสมุด เป็นต้น และโปรดที่จะเสด็จฯ ไปทรงฟังการบรรยายและการสัมมนาทางวิชาการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีภายในประเทศ ตลอดจนโปรดที่จะมีพระราชปฏิสันถารด้านวิชาการกับนักวิทยาศาสตร์และนักเทคโนโลยีชั้นนำทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทรงนำความรู้ไปแยกแยะ เชื่อมโยงกับประสบการณ์ เหตุการณ์ และความรู้อื่น ๆ ส่วนพระองค์ จนเกิดเป็นพระราชวินิจฉัยและองค์ความรู้รวมที่ใช้เป็นแนวทางดำเนินโครงการต่าง ๆ ตามพระราชดำริต่อไป

โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศ และโครงการวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี ตามพระราชดำริฯ

ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์
เล่าว่า พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับ
การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ
เทคโนโลยีสารสนเทศ ด้วยทรงเห็นว่าเป็น
เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศไปสู่
ความยั่งยืน ดังที่ทรงบรรยายเรื่อง เสริมสร้าง
ศักยภาพเด็กด้านวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยีสร้างรากฐานของการพัฒนา

ชนบทอย่างยั่งยืน ในงานสัมมนาความสัมพันธ์ไทย-จีน เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ มีใจความสำคัญว่า
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญของการพัฒนา ทั้งในเมืองและชนบท รวมทั้งพื้นที่ทุรกันดาร
ห่างไกล ทำให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น วิทยาการเหล่านี้จะเจริญก้าวหน้าและจะถูกนำมา
ใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมขึ้นกับคนเป็นปัจจัยสำคัญ ดังนั้น การส่งเสริมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยีให้แก่เด็กและเยาวชนในชนบทจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาชนบทอย่างยั่งยืน

ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์ ยังได้กล่าวถึงการทรงงานโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศ
และโครงการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของพระองค์ ว่า “สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักถึงประโยชน์และศักยภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือ
ไอที (Information Technology: IT) ในการพัฒนาประเทศและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งการสร้างเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ทรงริเริ่มให้จัดทำ “โครงการเทคโนโลยี
สารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี” ขึ้นในปี ๒๕๓๘ เพราะ
เป็นระยะที่อินเทอร์เน็ตเริ่มรู้จักในต่างประเทศและกำลังเข้ามาถึงเมืองไทย จึงทรงห่วงใยผู้ด้อยโอกาสว่าจะเข้า
ไม่ถึงเทคโนโลยีใหม่นี้ กลุ่มเป้าหมายหลักซึ่งเป็นพระราชดำริของพระองค์ประกอบด้วย ผู้ด้อยโอกาสในสังคม
๔ กลุ่ม ได้แก่ (๑) เด็กนักเรียนในชนบท (๒) ผู้พิการ (ทั้งโดยกำเนิดหรือพิการภายหลัง) (๓) เด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง
ในโรงพยาบาล (๔) ผู้ต้องขังและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ระยะเริ่มต้นเป็นเพียงโครงการเท่านั้น รัฐบาลได้ถวายเงินจากการออกสลากกินแบ่งงวดพิเศษจำนวน
๔๐๐ ล้านบาทก่อน และต่อมาจนถึงปัจจุบันก็มีผู้มีจิตศรัทธาถวายเงินเพิ่มเติมอีกตามลำดับ ในการดำเนินงาน
มีคณะกรรมการโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
ซึ่งพระองค์ทรงเป็นประธานกรรมการและโปรดเกล้าฯ ให้กระผมเป็นรองประธานกรรมการ สำนักงานพัฒนา
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการ คณะกรรมการรับผิดชอบการดำเนินงาน
ตามแผน รวมทั้งประสานงานกับหน่วยงานที่ร่วมดำเนินโครงการ

ตลอดระยะเวลา นับจากเริ่มโครงการ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งพระองค์ทรงเป็นประธานกรรมการและโปรดเกล้าฯ ให้กระผมเป็นรองประธานกรรมการ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการ รับผิดชอบการดำเนินงานตามแผน รวมทั้งประสานงานกับหน่วยงานที่ร่วมดำเนินโครงการ

ตลอดระยะเวลา นับจากเริ่มโครงการ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานแนวพระราชดำริ แนวทางการดำเนินงาน และทรงติดตามงานในโครงการ อย่างใกล้ชิดต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีข้อสังเกตว่าตอนนั้น สวทช. เป็นฝ่ายเลขานุการเพราะกระผมเองและหลายคน ในคณะกรรมการระยะนั้นทำงานที่นั่น โดยเฉพาะเนคเทคของ สวทช. ที่มีบุคลากรด้านไอทีที่จบจากต่างประเทศ จำนวนมาก พร้อมทั้งจะถวายเป็นที่บุกเบิกใหม่ด้านไอที เช่น ด้านอินเทอร์เน็ต เป็นต้น จนกระทั่งต่อมาเริ่มมี สำนักงานและบุคลากรของตนเองทำหน้าที่ฝ่ายเลขานุการมาจนทุกวันนี้

ต่อมาทรงตระหนักถึงความสำคัญของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอื่นนอกเหนือจากเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทรงเริ่มต้น และผลงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์มาแล้วร่วม ๑๔ ปี สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชดำริว่า ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้นสำคัญในการพัฒนาประเทศ และยิ่งกว่านั้นยังขึ้นอยู่กับคุณภาพของคนและความร่วมมือ กับนานาชาติ พระองค์จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการ **“โครงการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี”** ตั้งแต่ปี ๒๕๕๒ มุ่งเน้นสนับสนุนความร่วมมือระหว่างหน่วยงานวิจัยและมหาวิทยาลัยแนวหน้าในต่างประเทศกับหน่วยงานวิจัยและมหาวิทยาลัย ของไทย เพื่อให้บุคลากรทุกระดับ ตั้งแต่ นักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ นักวิจัย มีโอกาสได้ไปเพิ่มพูนความรู้และ ประสบการณ์ทางวิชาการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่การปรึกษาหาความร่วมมือ การเข้ารับการอบรม การทำวิจัยในสถาบันวิจัยชั้นสูง ตลอดจนการศึกษาต่อระดับสูงในมหาวิทยาลัยตามศักยภาพ และความสนใจของแต่ละคน ทั้งนี้เพื่อจะได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ประเทศ นอกจากนี้ยังทรงพระราชดำริให้นำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไปช่วยเหลือชนบทในพื้นที่ห่างไกล ทุกถิ่นดาร์ของประเทศ รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย งานส่วนนี้ยังคงดำเนินภายใต้การกำกับดูแลของ คณะกรรมการโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ

ในปี ๒๕๕๘ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้เปลี่ยนจากโครงการเป็นมูลนิธิ เพื่อเป็นนิติบุคคลอย่างเป็นทางการ รับผิดชอบการดำเนินงาน ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ “มูลนิธิ

เทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ได้จดทะเบียนจัดตั้งขึ้น เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๘ ทำงานทั้งด้านเทคโนโลยีสารสนเทศควบคู่ไปกับงานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอื่นด้วยพระองค์ทรงเป็นประธานและโปรดเกล้าฯ ให้กระผมเป็นกรรมการและเลขาธิการของมูลนิธิดังกล่าวมาแล้ว

การประชุมประจำปีของมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ จะมีในเดือนมีนาคมของทุกปี ซึ่งจะปี ๒ ครั้ง ๆ ละ ๒ ชั่วโมงเศษ ตัวอย่างการประชุมครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๗ ที่เพิ่งผ่านมานี้ เป็นการถวายนายงานผลการดำเนินงานตลอดปี ๒๕๖๖ ที่วังสระปทุม กรรมการและที่ปรึกษาของมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ เข้าร่วมประชุม ๑๓ องค์/คน ผู้เข้าร่วมประชุมอื่น ๑๖ คน ผู้เข้าร่วมทางออนไลน์อีก ๔๑ คน รวมทั้งสิ้น ๗๐ องค์/คน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่ร่วมทำงานถวายนอกจากทั้งมหาวิทยาลัย สถาบันวิจัย กรม กอง และรัฐวิสาหกิจได้เข้าร่วมประชุมพร้อมกัน หน่วยงานสนับสนุนทุนวิจัยและพัฒนากำลังคนก็เข้าร่วมด้วย ทรงประทับเป็นประธานตลอดการประชุม ทรงรับฟังและแสดงข้อคิดเห็นให้คณะกรรมการและผู้เข้าร่วมประชุมนำไปดำเนินการในปีต่อไปด้วย

คำถามว่าโครงการมีทั้งหมดราวเท่าไรนั้น จำนวนวาระของการประชุมประจำปีเป็นจำนวนที่บ่งชี้ได้ดีทีเดียว กระผมจะลองเล่าเรื่องวาระการประชุมประจำปีของมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ล่าสุดให้เป็นตัวอย่างพอทราบดังนี้

การประชุมครั้งที่ ๑ เมื่อเช้าวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๗ นั้นเน้นงานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวม ๑๓ วาระ แบ่งออกเป็นความร่วมมือวิจัยฟิลิกส์พลังงานสูงกับยุโรปและอเมริกา ๕ วาระ ความร่วมมือวิจัยกับจีน ด้านกำลังคน ด้านดาราศาสตร์ และฟิลิกส์อื่น รวมทั้งด้านอาร์กติกและแอนตาร์กติก ๒ วาระ ความร่วมมือวิจัยกับสิงคโปร์ด้านนาฬิกาอะตอมเชิงแสง ๑ วาระ ความร่วมมือวิจัยกับยุโรปด้านเทคโนโลยีชีวภาพการเกษตร ๑ วาระ ความร่วมมือพัฒนากำลังคนกับยุโรป จีน รัสเซีย และเอเชีย ๒ วาระ ความร่วมมือวิจัยในประเทศด้านชีวการแพทย์ ๑ วาระ การศึกษาเชิงนโยบายและการสนับสนุนทุนวิจัย ๑ วาระ

การประชุมครั้งที่ ๒ จำนวนผู้เข้าร่วมประกอบด้วยกรรมการและที่ปรึกษาของมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ๑๒ องค์/คน ผู้เข้าร่วมประชุมอื่น ๑๖ คน ผู้เข้าร่วมทางออนไลน์อีก ๕๑ คน รวมทั้งสิ้น ๗๙ องค์/คน ด้านวิชาการทั้งหมด ๑๕ วาระ แบ่งเป็นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ๑๐ วาระ ประกอบด้วย การประยุกต์ในโรงเรียนในชนบท คนพิการ เด็กป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล ผู้ต้องขังในทัณฑสถาน เยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอื่น ๕ วาระ ประกอบด้วย เอกซเรย์

คอมพิวเตอร์เพื่อการแก้ไขความพิการบนใบหน้าและกะโหลกศีรษะ ระบบน้ำสะอาดสำหรับ รร.ตชด. ระบบผลิตไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์และไอซีทีสำหรับชุมชนชายขอบ (รร.ตชด. กคน. และสพฐ.) ระบบผลิตไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ สถาบันเทคโนโลยีกำลังสืบ ราชอาณาจักรกรมพญา และการช่วยเหลือห้องปฏิบัติการทดลองวิทยาศาสตร์สำหรับ รร.วัฒนธรรมหลัก ๖๗ สปป. ลาว

เมื่อรวมจำนวนโครงการตามวาระที่ถวายงานในการประชุมประจำปีทั้ง ๒ ครั้งก็จะเป็น ๒๘ วาระ หากจะละเอียดลงไปถึงจำนวนโครงการนั้นมากกว่า ๒๘ โครงการ เพราะบางวาระประกอบด้วยหลายโครงการ แต่เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบขนาดของงานมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ นั้น นับตามวาระก็คงเพียงพอ”

โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ อันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จำแนกเป็น ๔ กลุ่มหลัก ๆ ได้แก่

๑. โครงการพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

พระองค์ทรงสนับสนุนให้นักเรียน นักศึกษา ครู และนักวิทยาศาสตร์ไทยได้ไปเพิ่มพูนความรู้ และประสบการณ์ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนศึกษาต่อในสถาบันวิจัยหรือสถาบันการศึกษาชั้นนำในประเทศต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ โครงการอบรมภาคฤดูร้อนที่องค์การวิจัยนิวเคลียร์ยุโรป (European Organization for Nuclear Research: CERN) เรียกโดยทั่วไปว่า “เซิร์น” เป็นองค์กรวิจัยด้านฟิสิกส์อนุภาคที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก เป็นแหล่งผลิตความรู้พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีชั้นสูงในหลากหลายสาขา ตั้งอยู่ที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ความร่วมมือระหว่างไทย-เซิร์น ดำเนินการมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ ต่อเนื่องถึงปัจจุบันนานกว่า ๒๓ ปี เกิดขึ้นจาก

ความสนพระราชหฤทัยในความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของเซิร์น โดยเสด็จฯ ไปทรงเยือนเซิร์นถึง ๖ ครั้ง (ครั้งที่ ๖ ในปี ๒๕๖๒) ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งว่าหากนักวิทยาศาสตร์ไทยมีโอกาสทำงานวิจัยร่วมกับเซิร์นจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศเป็นอันมาก จึงได้ประสานจนเกิดความร่วมมือในหลายรูปแบบ อาทิ การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับฟิสิกส์อนุภาคดำเนินการผ่านโครงการส่งเสริมการจัดกิจกรรม

ที่เกี่ยวข้องกับเซิร์น เช่น CERN School การส่งนักศึกษาและครูสอนฟิสิกส์ไปเรียนรู้ที่เซิร์น การส่งนักวิจัยไปทำงานที่เซิร์น การจัดตั้งภาคีโครงสร้างพื้นฐานระดับชาติด้าน e-Science ดำเนินการผ่านโครงการ National e-Science Infrastructure Consortium และการส่งนักเรียนไทย (ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย) ไปดูงานที่เซิร์น

นับเป็นความโชคดีของวงการวิทยาศาสตร์ไทยที่ทรงปูทางความร่วมมือจนก่อให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งมีการส่งนักวิจัยจากเนคเทค สวทช. สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) หรืออาจารย์มหาวิทยาลัย เช่น จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัย

เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี เป็นต้น เพื่อไปร่วมงานวิจัย การทำวิจัยทั้งนักศึกษาระดับปริญญาโท และปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยต่างประเทศเข้าร่วมด้วย

๑.๒ โครงการความสัมพันธ์ไทย-เดซี ตามพระราชดำริฯ สถาบันเดซี (DESY: Deutsches Elektronen-Synchrotron หรือ “German Electron Synchrotron”) เป็นหนึ่งในห้องปฏิบัติการชั้นนำของโลกด้านฟิสิกส์ของอนุภาคมูลฐานและงานวิจัยที่ใช้แสงซินโครตรอน พระองค์เสด็จฯ ไปทรงเยือนสถาบันเดซี ณ เมืองฮัมบูร์ก ๒ ครั้ง และสถาบันเดซีได้ทูลเกล้าฯ ถวายทุนโครงการนักศึกษาภาคฤดูร้อนเดซี จำนวนปีละ ๔ ทุน

๑.๓ ความร่วมมือไทย GSI/FAIR ตามพระราชดำริ เป็นโครงการความร่วมมือกับสถาบันวิจัยไฮออนหนักเฮล์มโฮลทซ์จีเอสเอ (GSI Helmholtz Center for Heavy Ion Research) จัดโครงการนักศึกษาภาคฤดูร้อนของสถาบันวิจัยไฮออนหนักเฮล์มโฮลทซ์จีเอสเอ เปิดโอกาสให้นักศึกษาสาขาฟิสิกส์และสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องจากยุโรป และประเทศที่มีความร่วมมือกับ GSI ได้เข้าร่วมในโปรแกรมดังกล่าว ซึ่ง GSI ได้ทูลเกล้าฯ ถวายทุนการศึกษาแด่พระองค์เพื่อพระราชทานแก่นักศึกษาสาขาฟิสิกส์ให้เข้าร่วมโครงการนักศึกษาภาคฤดูร้อน จำนวนปีละ ๒ คน

๑.๔ โครงการคัดเลือกนักศึกษาเพื่อรับทุนการศึกษาพระราชทาน เพื่อศึกษาต่อระดับปริญญาโทและปริญญาเอก สถาบันการศึกษาชั้นนำในต่างประเทศ ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์ ให้สัมภาษณ์ถึงการคัดเลือกนักเรียนนักศึกษาเพื่อเข้ารับทุนการศึกษาของมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ว่า “ในการเสด็จเยือนมหาวิทยาลัยในต่างประเทศนั้น ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมีความเลื่อมใสในพระองค์อย่างมาก จึงได้ถวายทุนการศึกษาเพื่อพระราชทานให้กับนักเรียนไทยที่เหมาะสมได้ไปศึกษา ณ มหาวิทยาลัยที่กล่าวเหล่านี้ ได้แก่ มหาวิทยาลัยซีอานเจียวทง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีนันทยาง มหาวิทยาลัยคอลเลจดับบลิน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีและการออกแบบแห่งสิงคโปร์ มหาวิทยาลัยซุงคยุนกวาน และสถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสโกลโกโว เราจะเห็นว่าหลากหลายนานาประเทศ ทุนที่ถวายก็จะเป็นทุนเรียนปริญญาโทหรือปริญญาเอก มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมอบหมายให้ดำเนินการประกาศรับสมัครในสาขาวิชาที่ต้องการ และมีกรรมการสัมภาษณ์คัดเลือกผู้สมัครอย่างรอบคอบ มีทั้งความรู้และคุณสมบัติที่จะไปศึกษาต่อได้ กรรมการจะคัดเลือกเบื้องต้นให้จำนวนเกินกว่าที่ต้องการ แล้วนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อทรงมีพระราชวินิจฉัยคัดเลือกในขั้นตอนสุดท้ายให้ได้ตามจำนวนที่ต้องการ นักศึกษาที่ทรงคัดเลือกแล้วจะได้มีโอกาสเข้าไปกราบบังคมทูลลาไปศึกษาและรับพระราชโอวาท นับตั้งแต่ปี ๒๕๕๒-ปัจจุบัน มีผู้ที่ได้รับทุน

จำนวน ๘๖ คน สำเร็จการศึกษา ๖๘ คน กำลังศึกษา ๒๐ คน และมีเหตุจำเป็นต้องลาออก ๘ คน เนื่องจากได้ทุนอื่นหรือไปประกอบอาชีพอื่น”

๑.๕ การส่งตัวแทนเยาวชนไทยเข้าร่วมประชุมในเวทีวิทยาศาสตร์โลก เช่น โครงการคัดเลือกผู้แทนเข้าร่วมการประชุมผู้ได้รับรางวัลโนเบล ณ เมืองลินเดา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และโครงการคัดเลือกผู้แทนเข้าร่วมการประชุม Global Young Scientists Summit: GYSS ณ สาธารณรัฐสิงคโปร์

ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์ กล่าวถึงพระราชดำริของพระองค์ในการส่งตัวแทนเยาวชนไทยเข้าร่วมประชุมในเวทีวิทยาศาสตร์โลกว่า

“ตัวอย่างสำคัญอีกเรื่องหนึ่งซึ่งควรกล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วย คือ ทรงติดตามกิจกรรมความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนานาชาติด้วยพระองค์เองเสมอเมื่อทรงอ่านวารสาร Deutschland ของประเทศเยอรมนี ฉบับวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๔๙ ว่ามีการประชุมนักวิทยาศาสตร์รางวัลโนเบล ณ เมืองลินเดา ทางตอนใต้ของเยอรมนี ร่วมกับเยาวชนนักวิทยาศาสตร์จากนานาชาติ จึงทรงพระราชดำริว่าประเทศไทยน่าจะได้ประโยชน์จากการเข้าร่วมในการประชุมนี้ มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ จึงได้ประสานกับมูลนิธิการประชุมผู้ได้รับรางวัลโนเบล ณ เมืองลินเดา ผู้จัดการประชุมจนสำเร็จ นักศึกษาและนักวิจัยไทยได้เข้าร่วมประชุมปีละ ๖ คน ร่วมพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์กับผู้เข้าร่วมประชุมซึ่งประกอบด้วยผู้ได้รับรางวัลโนเบลประมาณ ๕๐-๖๐ คน และเยาวชนนักศึกษานักวิจัยระดับปริญญาตรี-เอกจากทั่วโลกประมาณ ๕๐๐ คนทุกปี

อาจารย์	29 คน	นักศึกษาแพทย์	6 คน
นักศึกษานอก	22 คน	ผู้ประกอบการ	3 คน
นักวิจัยเมือง ปัญญาเอก	12 คน	นักศึกษาน.โท	4 คน
นักวิจัย	8 คน	รวม	84 คน

สำหรับประเทศไทยนั้นได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมตั้งแต่ปี ๒๕๕๑-๒๕๖๖ แล้วจำนวน ๗๘ คน ทั้งชายและหญิง และยังส่งทุกปีจนปัจจุบัน โครงการนี้นับว่าเป็นการให้โอกาสเยาวชนนักวิจัยไทยเข้าร่วมประชุมเคียงบ่าเคียงไหล่กับนานาชาติอย่างไม่เคยมีมาก่อน คล้ายกันกับกรณีเชิร์นที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว เยาวชนนักวิทยาศาสตร์ไทยนั้นได้รับการคัดเลือกเบื้องต้นจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิแล้วจึงนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อทรงมีพระราชวินิจฉัยคัดเลือกในขั้นตอนสุดท้าย พระองค์เสด็จเข้าร่วมการประชุมผู้ได้รับรางวัลโนเบล ณ เมืองลินเดา ด้วยพระองค์เองทุกปีรวม ๑๒ ครั้ง ตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ ถึง ๒๕๖๖ (ยกเว้นปี ๒๕๕๕ ที่ทรงมีพระราชกรณียกิจจำเป็น และปี ๒๕๖๓, ๒๕๖๔, ๒๕๖๕ ที่มีการระบาดของโควิด-19 นั้น ทรงเข้าร่วมการประชุมทางออนไลน์)”

๒. โครงการวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เพื่อพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิต

พระองค์พระราชทานแนวทางการดำเนินงานโครงการวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เพื่อพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิตหลายโครงการ ที่เน้นคุณภาพและสัมฤทธิ์ผลมากกว่าปริมาณ ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่และทรงติดตามการดำเนินงานอย่างจริงจัง และทรงเน้นการศึกษาวิจัยและนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของประเทศ เพื่อ

ความสมดุลพอดีในหลาย ๆ มิติ มากกว่าการนำความเจริญเข้าไปอย่างรวดเร็วเกินไปจนไม่เกิดผลดีกับชุมชน ทั้งทรงให้ถ่ายทอดส่วนที่สำเร็จด้วยดีแก่หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ หรือที่เกี่ยวข้องโดยตรงในเรื่องนั้น ๆ เพื่อขยายผลในวงกว้างต่อไป ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “กระผมอยากให้ผู้อ่านได้เข้าใจในตอนนี้ด้วยว่าการทำงานถวายนั้นต้องทำระยะยาวและยั่งยืน กล่าวคือเริ่มต้นไม่ก็แห่ง

ให้ได้ผลก่อน เมื่อมั่นใจแล้วจึงค่อยขยายตามหลักวิศวกรรมศาสตร์ของการขยายผล (Scaling) หลักการทำงานถวายเป็นคืออย่าทำมากหลายแห่งจนเกินไป หากล้มเหลวก็ลั่นเปลืองกำลังใจลั่นเปลืองกำลังทรัพย์ ทดลองใช้งานให้ได้ผลก่อนในไม่ก็แห่งหากมั่นใจในเบื้องต้นแล้วจึงขยายผล การทำงานต้องอดทนแม้จะใช้เวลากับการทำงานก็ต้องไม่ทอดทิ้ง ทำไปเรียนรู้ไปแก้ไขปัญหามาไปจนกระทั่งสำเร็จตามพระราชดำริ” โดยมีโครงการต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑ โครงการศูนย์แก้ไขความพิการบนใบหน้าและกะโหลกศีรษะ มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทรงพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นในปี ๒๕๖๒ ทำนองเดียวกับที่เคยจัดตั้งศูนย์สมเด็จพระเทพรัตนฯ แก้ไขความพิการบนใบหน้าและกะโหลกศีรษะ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้ดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายใน ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง แพร่ น่าน ลำพูน พะเยา และแม่ฮ่องสอน โดยมีศูนย์แก้ไขความพิการบนใบหน้าและกะโหลกศีรษะฯ เป็นศูนย์กลางประสานงานการรักษาผู้ป่วย ปัจจุบันมีสหสาขาวิชาชีพที่ให้การดูแลรักษาผู้ป่วยปากแหว่งเพดานโหว่ เพื่อให้ได้รับการรักษาที่เหมาะสมและครบกระบวนการ จำนวนทั้งสิ้น ๑๑๒ คน

๒.๒ โครงการความปลอดภัยของระบบไฟฟ้าใน รร.ตชด. สภากาชาดไทยได้แต่งตั้งคณะกรรมการความปลอดภัยของระบบไฟฟ้าในโรงเรียน และดำเนินโครงการจัดอบรมความปลอดภัยของระบบไฟฟ้าในโรงเรียนขึ้น โดยได้จัดอบรมให้แก่โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และเมื่อความทราบฝ่าละอองพระบาท สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงชื่นชมและให้ขยายผลการอบรมสู่ รร.ตชด. ด้วย เนื่องจากทรงทราบว่า รร.ตชด. ที่ถูกไฟไหม้สวทช. จึงรับสนองพระราชดำริโดยได้แต่งตั้งคณะกรรมการความปลอดภัยของระบบไฟฟ้าในโรงเรียนขึ้น

๒.๓ โครงการติดตั้งระบบผลิตไฟฟ้า
พลังงานแสงอาทิตย์ ราชอาณาจักรกัมพูชา วิทยาลัย
กำปงเมอเตียล ตั้งอยู่ในอำเภอปราสาทข้ามโบร์
จังหวัดกำปงธม ราชอาณาจักรกัมพูชา ด้วยพื้นที่
ที่วิทยาลัยกำปงเมอเตียลตั้งอยู่นั้นยังไม่มีทั้งไฟฟ้า
และน้ำประปา วิทยาลัยจึงต้องพึ่งพาน้ำมันดีเซล
ในการผลิตไฟฟ้า ทำให้มีค่าใช้จ่ายด้านพลังงาน
สูงมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงทรงพระราชดำริว่า
ควรวางวิธีบริหารพลังงานในวิทยาลัยที่ประหยัด
และมีประสิทธิภาพ กรมราชองครักษ์จึงได้หารือ
กับศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์
แห่งชาติ (NECTEC) สวทช. เพื่อสำรวจการใช้พลังงาน
ไฟฟ้าและติดตั้งระบบเซลล์แสงอาทิตย์ ทั้งนี้ สวทช.
ยังเพิ่มระบบติดตามสภาพการทำงานแบบเวลาจริง
ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อให้สามารถควบคุมและ
ดูแลระบบได้จากระยะไกล

ปัจจุบันผู้บริหาร ครู บุคลากรและนักเรียน
ของวิทยาลัยกำปงเมอเตียลกว่า ๑,๕๐๐ คน ได้รับ

ประโยชน์จากระบบผลิตไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่ช่วยให้กิจกรรมทางการศึกษา
ดำเนินไปอย่างราบรื่น และยังสามารถดูแลและบำรุงรักษาระบบเซลล์แสงอาทิตย์ได้ด้วยตนเอง เนื่องจาก
มีการสอนเรื่องนี้ในหลักสูตร อีกทั้งยังมีการอบรมทางเทคนิคที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การออกแบบ การใช้งานและ
การบำรุงรักษา เป็นต้น

๒.๔ โครงการไอซีทีเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับชุมชนชายขอบ สืบเนื่องจากสถานศึกษา
และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาในพื้นที่โครงการตามพระราชดำริฯ ประสบปัญหาขาดแคลนไฟฟ้า
เพื่อใช้สำหรับการเรียนการสอน ในปี ๒๕๕๑ สวทช. จึงได้นำแผงเซลล์แสงอาทิตย์ที่ผลิตจากต้นแบบ
สายการผลิตมาประยุกต์ใช้งานให้เป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าแก่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาจำนวน ๓๖ แห่ง
เพื่อให้มีไฟฟ้าสำหรับโทรทัศน์ซึ่งใช้รับชมการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมจากมูลนิธิการศึกษาทางไกล
ผ่านดาวเทียม และเครื่องใช้ไฟฟ้าจำเป็นพื้นฐาน เช่น หลอดไฟฟ้าส่องสว่าง เครื่องขยายเสียง และวิทยุสื่อสาร เป็นต้น

ต่อมา สวทช. ได้มอบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาในพื้นที่โครงการพระราชดำริฯ
ในสังกัด สพฐ. จำนวน ๑๒ แห่ง ให้อยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงพลังงาน ตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ เป็นต้นมา
โดยเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานมามุ่งเน้นติดตั้งระบบติดตามข้อมูลการใช้ไฟฟ้า และการบำรุงรักษาระบบผลิต
ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ ภายใต้ “โครงการไอซีทีเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับชุมชนชายขอบ” เพื่อนำ
ไฟฟ้าไปใช้ประโยชน์ในการเรียน และหาทางแก้ไขเมื่อระบบชำรุดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ได้รับงบประมาณ
สนับสนุนจากกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม รวม ๒๐ โรงเรียน (รวมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา ฯ
ในสังกัด กศน. จำนวน ๘ แห่งที่ สวทช. ดำเนินการมาก่อนหน้านี้) ระยะเวลาโครงการ ๓ ปี

บำรุงรักษาด้วยตนเอง นำมาชาร์จไฟฟ้าจากระบบโซลาร์เซลล์ที่โรงเรียนหรือที่ช่วยกันจัดทำขึ้นเพื่อการนี้ ตอนกลางคืนก็มีแสงสว่างทำกิจกรรมและเรียนหนังสือที่บ้านได้ ปัจจุบันทั้งนักเรียนประมาณ ๓,๐๐๐ คน ครู ๒๐๐ คน ประชากร ๑๒,๐๐๐ คน ครึ่งเรือน ๒,๕๐๐ หลัง ได้รับประโยชน์จากพระราชดำรินี้”

๒.๕ โครงการจัดการน้ำอุปโภคบริโภคให้แก่รร.ตชด. บ้านเทพภูเงิน จ.อุดรธานี ตามพระราชดำริฯ พระองค์ทรงตระหนักว่า รร.ตชด. บ้านเทพภูเงิน

จ.อุดรธานี มีปัญหาเรื่องการปนเปื้อนยากำจัดศัตรูพืชจากสวนยางพารา ทำให้ต้องซื้อน้ำขวดดื่ม จึงทรงมอบหมายให้มูลนิธิฯ ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่เพื่อรับทราบปัญหาและหาแนวทางแก้ไข โดยได้จัดหาแหล่งน้ำบาดาลใช้อุปโภคและบริโภค จัดหาแหล่งน้ำดื่มที่ผ่านระบบประปาสำเร็จรูป และจัดทำโครงการสมุนไพรรักษาน้ำ Herbs for Healthy Water เพื่อสร้างต้นแบบการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ในการดูแลแหล่งต้นน้ำชุมชนให้สะอาดปราศจากสารปราบศัตรูพืช เพื่อใช้เป็นน้ำบริโภคของโรงเรียน และเพื่อวิจัยและพัฒนารูปแบบการใช้วิทยาศาสตร์จัดการการปลูกสมุนไพรปลอดภัยครบวงจรได้แก่ ขมิ้น เป็นไม้ชั้นล่างในสวนยางพารา ปกคลุมหน้าดิน ลดการเจริญของวัชพืชผิวดิน และการแปรรูปสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ และแรงจูงใจในการทำเกษตรแบบปลอดภัย **ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์** ได้เล็งถึงความห่วงใยที่พระองค์ทรงมีต่อความเป็นอยู่ของนักเรียนที่ รร.ตชด. บ้านเทพภูเงิน จ.อุดรธานี และชุมชนใกล้เคียงว่า

“พระองค์ทรงพระราชดำริสในการประชุมคณะกรรมการมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ครั้งที่ ๒/๒๕๖๑ เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ว่าโรงเรียนและชุมชนใกล้เคียงดังกล่าว มีปัญหาเรื่องการปนเปื้อนยากำจัดศัตรูพืชจากสวนยางพาราในอ่างเก็บน้ำดิบของโรงเรียนทำให้จำเป็นต้องซื้อน้ำขวดดื่ม ควรหาทางให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหานี้ มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ได้ลงพื้นที่ตรวจสอบปัญหาและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมทรัพยากรน้ำบาดาลได้เข้ามาช่วยเหลือน้ำบาดาล ได้น้ำบริโภคและอุปโภคที่สะอาดปลอดภัย ระบบประปาที่สูงและโรงเรียนผลิต

น้ำดื่มผ่านระบบการกรองด้วยเส้นใย (UF: Ultrafiltration System) กรองอนุที่ใหญ่กว่า ๐.๐๑ ไมครอน ได้มีการตรวจสอบคุณภาพน้ำทุกปีว่าทั้งน้ำอุปโภคบริโภคและน้ำดื่มนั้นปราศจากสารเคมีในการกำจัดวัชพืช และปลอดภัยตามมาตรฐานกรมอนามัยและกรมชลประทาน นักวิจัยศูนย์นาโนเทคโนโลยีวิจัยเรื่องน้ำ ก็เข้าร่วมด้วย นอกจากนี้ยังได้ริเริ่มให้ชาวบ้านลดการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชระหว่างร่องสวนยางหันมาปลูกพืชสมุนไพรนำไปขายแทนอีกด้วย”

๒.๖ โครงการพระราชทานความช่วยเหลือด้านการปฏิบัติการทดลองวิทยาศาสตร์ให้แก่โรงเรียนวัฒนธรรมชนเผ่าเด็กกำพร้าแขวงเวียงจันทน์ (หลัก ๖๗) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

สวทช. ในฐานะฝ่ายเลขานุการโครงการฯ ได้ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความช่วยเหลือด้านปฏิบัติการทดลองวิทยาศาสตร์ให้แก่โรงเรียนวัฒนธรรมชนเผ่าเด็กกำพร้าแขวงเวียงจันทน์ (หลัก ๖๗) สปป.ลาว ระยะเวลาดำเนินงาน ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๑) เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้านการปฏิบัติการทดลองวิทยาศาสตร์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายได้อย่างยั่งยืน กล่าวคือ โรงเรียนมีห้องเรียนซึ่งประกอบด้วย สื่อ อุปกรณ์ ด้านการเรียนการสอนปฏิบัติการทดลองวิทยาศาสตร์ รวมถึงมีหลักสูตรและคู่มือครูด้านปฏิบัติการทดลองวิทยาศาสตร์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ตลอดจนครูสามารถออกแบบกิจกรรมด้านการทดลองวิทยาศาสตร์เพื่อใช้ในการเรียนการสอนของโรงเรียนได้

๓. โครงการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการวิจัย

โครงการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานทางวิทยาศาสตร์ สถาบันวิจัยชั้นนำของโลก เพื่อให้ นักวิทยาศาสตร์ไทยได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมปฏิบัติการวิจัย ได้แก่

๓.๑ โครงการความสัมพันธ์ไทย-เชิร์น ตามพระราชดำริฯ ตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าประเทศไทยได้มีความร่วมมือทางวิชาการกับเชิร์น มาอย่างต่อเนื่อง ด้านความร่วมมือในการศึกษาวิจัยได้ลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของไทยกับหน่วยงาน/สถานีวิจัยของเชิร์น โดยทรงเป็นประธานการลงนามความร่วมมือดังกล่าว เช่น การลงนามในเอกสารแสดงเจตจำนงที่จะมีความร่วมมือกัน ระหว่างสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) และสถานีวิจัย CMS Experiment ของเชิร์น การลงนามบันทึกความเข้าใจระหว่าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสถานีวิจัย CMS ในด้านการวิจัยเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ฟิสิกส์ใหม่ ๆ ที่นอกเหนือจากแบบจำลองมาตรฐานของฟิสิกส์อนุภาค การลงนามบันทึกความเข้าใจระหว่างมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีและสถานีวิจัย ALICE โดยมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาระบบติดตามทางเดินของอนุภาคภายใน (Inner Tracking System, ITS) หัววัดไอออนหนัก ALICE ทั้งในส่วนฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ และการลงนามบันทึกความเข้าใจระหว่างสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) กับเชิร์น ในความร่วมมือด้านเครื่องเร่งอนุภาคเพื่อการแพทย์และประยุกต์อื่น

สำหรับแนวพระราชดำริในการนำวิทยาการแนวหน้ามาพัฒนาประเทศนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์ เล่าให้ฟังว่า “ทรงสนพระราชหฤทัยวิทยาการแนวหน้าที่จะนำมาพัฒนาประเทศ และช่วยเหลือปสกนิกร กระผมจำได้ว่าทุกครั้งที่กระผมมีโอกาสตามเสด็จสถาบันวิจัยและมหาวิทยาลัยชั้นนำในต่างประเทศ เมื่อทอดพระเนตรความก้าวหน้าของเขาก็จะรับสั่งถามว่าประเทศเรามีหรือยัง และควรจะประสานกับหน่วยงานเหล่านี้ที่ทำงานคล้ายกันในประเทศไทยให้ร่วมมือกันเพื่อให้เราก้าวหน้าให้ทันเขา ตัวอย่างเช่นเมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๕๓ เสด็จฯ ไปทรงเยือนเซิร์น ในสวิตเซอร์แลนด์ที่ร่วมมือกับนานาชาติในการค้นหอนุภาคใหม่ การเสด็จฯ นี้เป็นครั้งที่ ๔ (ครั้งที่ ๑ เมื่อปี ๒๕๔๓ และครั้งที่ ๒ ซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายเมื่อปี ๒๕๖๒) เมื่อเสด็จฯ ผ่านห้องคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ (Worldwide LHC Computing Grid: WLCG) เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายส่งข้อมูลอนุภาคระหว่างเซิร์นและประเทศอื่นทั่วโลก ก็รับสั่งว่า ไทยก็ควรทำงานเชื่อมโยงกันกับเขาด้วย มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ก็ได้สนองพระราชดำริประสานกับมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยไทยเชื่อมโยงติดต่อกันกับเซิร์นจนสำเร็จ วัฒนาการเป็นกลุ่มผู้ให้บริการและผู้ใช้คอมพิวเตอร์สมรรถนะสูงเรียกว่า “โครงสร้างพื้นฐานอิเล็กทรอนิกส์ วิทยาศาสตร์แห่งชาติ (National e-Science Infrastructure Consortium)” มีเนคเทค สวทช. เป็นฝ่ายเลขานุการในการบริหารและบริการใช้งานวิจัยแก่ทุกหน่วยงานของไทยก้าวหน้ามาจนทุกวันนี้

นอกจากนี้ ที่เซิร์นเช่นกันเมื่อทรงทราบถึงการที่นานาชาติส่งนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย นักศึกษามหาวิทยาลัย และครูวิทยาศาสตร์ไปเข้าร่วมกิจกรรมค่ายฤดูร้อนและศึกษาวิจัยที่เซิร์น พระองค์ก็ทรงพระราชดำริให้คัดเลือกบุคลากรของประเทศไทยให้ไปเข้าร่วมด้วย ลักษณะจะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมวิชาการและงานวิจัยช่วงฤดูร้อนเป็นเวลา ๑-๑๒ สัปดาห์ (แล้วแต่ลักษณะของงาน การคัดเลือกบุคลากรระดับต่าง ๆ ดังกล่าวของไทยไปยังเซิร์นดำเนินการมาทุกปี) ตั้งแต่ปี ๒๕๕๖-๒๕๖๖ มีการจัดส่งนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ๙ รุ่น (นักเรียน ๑๐๖ คน และครูผู้ดูแล ๑๗ คน) และตั้งแต่ปี ๒๕๕๓-๒๕๖๖ นักศึกษามหาวิทยาลัย ๑๔ รุ่น (๔๑ คน) ครูวิทยาศาสตร์ภาคฤดูร้อน ๑๒ รุ่น (๒๔ คน) การคัดเลือกนั้นเบื้องต้น

ดำเนินการโดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิแล้วจึงนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อทรงมีพระราชวินิจฉัยคัดเลือกในขั้นตอนสุดท้าย เชียร์ยังเปิดโอกาสให้นักวิจัยไทยได้เข้าร่วมกับนานาชาติในการพัฒนาหน่วยตรวจวัดอนุภาคที่เกิดจากการชนกันของโปรตอนความเร็วสูงใกล้ความเร็วแสงด้วย นักวิจัยและนักศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีและสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) เป็นต้น ได้เข้าไปแสดงความสามารถนี้ นักวิจัยและนักศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็เข้าร่วมในการบริหารเครื่องเร่งอนุภาคและนำผลที่ได้จากการชนกันของโปรตอนของเชียร์มาทำงานวิจัยแนวหน้าในประเทศไทยอีกด้วย”

๓.๒ โครงการวิจัย

พหุสัมพันธ์คนกับไก่ (HCMR: Human-Chicken Multi-Relationships Research Project) ในปี ๒๕๕๖ เจ้าชายอากิฮิโตะ โนมิยะ ฟูมิฮิโตะ ได้เสด็จฯ มาทรงเยือนประเทศไทย เพื่อเข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ และกราบบังคมทูลขอพระราชทานุญาตทำการศึกษาเรื่องพหุสัมพันธ์ระหว่าง

คนกับไก่ในประเทศไทย สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับเป็นองค์อุปถัมภ์การดำเนินงานของโครงการฯ ทางด้านประเทศไทย และทรงให้ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์ นำนักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิสายาต่าง ๆ ของประเทศไทยเข้าร่วมศึกษาวิจัยในโครงการฯ

นอกจากนี้ยังมีโครงการที่เกี่ยวข้องกัน โดยทรงพระราชดำริให้กรมปศุสัตว์พัฒนาพันธุ์ไก่ไข่ที่สามารถเลี้ยงปล่อยบนพื้น เพื่อนำไปเลี้ยงใน รร.ตชด. โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร โครงการนี้จะช่วยให้เด็กนักเรียนได้รับโปรตีนจากอาหารอย่างเพียงพอ กรมปศุสัตว์รับสนองพระราชดำริดังกล่าว สามารถพัฒนาพันธุ์ไก่ไข่ที่เลี้ยงปล่อยบนพื้นประสบผลสำเร็จ และแจกจ่ายไปยัง รร.ตชด. กว่า ๕๐ แห่งทั่วประเทศ

๓.๓ โครงการความร่วมมือไทย-สิงคโปร์เรื่องนาฬิกาอะตอมเพื่อพัฒนากำลังคนและการวิจัยพัฒนาตามพระราชดำริ พระองค์ทรงเป็นประธานการลงนามความร่วมมือการวิจัยด้านเทคโนโลยีควอนตัมระหว่างสถาบันมาตรวิทยาแห่งชาติกับมหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ ศูนย์เทคโนโลยีควอนตัม ในโครงการพัฒนานาฬิกาอะตอมเชิงแสง เพื่อใช้เป็นนิยามของหน่วยวินาทีในอนาคตของประเทศไทย รวมทั้งพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีควอนตัม มีระยะเวลาดำเนินโครงการ ๗ ปี (๒๕๖๒-๒๕๖๙)

๓.๔ โครงการความร่วมมือไทย-สภาวิทยาศาสตร์แห่งชาติจีน ตามพระราชดำริฯ ทรงพระราชดำริให้ศึกษาแนวทางความร่วมมือเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศ ที่ไทยมีความขาดแคลนอยู่ใน ๒ ลักษณะ ได้แก่

(๑) การสนับสนุนบุคคลไปศึกษาระดับปริญญาโท-ปริญญาเอก ณ UCAS (University of Chinese Academy of Sciences) ไม่เกินปีละ ๑๐ทุน โดยเน้นให้ศึกษาสาขาที่มีบันทึกความเข้าใจระหว่างสถาบันวิจัยของไทยและสถาบันวิจัยของ UCAS ได้แก่ การสำรวจระยะไกล หรือ Space Technology ฟิสิกส์เครื่องเร่งอนุภาคและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับแสงซินโครตรอน

การประมวลภาษาธรรมชาติและการแปลภาษาด้วยคอมพิวเตอร์ หุ่นยนต์อัตโนมัติ ระบบจำลองน้ำสำหรับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ดาราศาสตร์ Astrophysics

(๒) ความร่วมมือของสถาบันวิจัย-สถาบันการศึกษาไทยกับ CAS ในด้านการพัฒนาบุคลากร แลกเปลี่ยนนักวิจัย องค์ความรู้ ตลอดจนดำเนินโครงการวิจัยร่วมกัน เช่น การประชุมวิชาการ ICCES-HAI Workshop ในประเด็น Rainfall Forecasting การวิจัยร่วมด้านฟิสิกส์นิวเคลียร์และอนุภาค และด้านดาราศาสตร์ การวิจัยและพัฒนาาระบบแปลภาษาอัตโนมัติจีน-ไทย การประยุกต์ข้อมูลดาวเทียมของจีนและไทยเพื่อจัดการปัญหาอุทกภัยในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก เป็นต้น

๓.๕ โครงการความร่วมมือไทย-KATRIN และ KIT ตามพระราชดำริฯ เป็นความร่วมมือระหว่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รวมตัวกันเป็นภาคีไทย-แคทริน (Thai-KATRIN Consortium) ที่จะร่วมทำงานวิจัยกับ KATRIN (Karlsruhe TRitium Neutrino experiment) และสถาบันฟิสิกส์และเทคโนโลยีลำอนุภาค สังกัดสถาบันเทคโนโลยีคาร์ลสรู สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

KATRIN เป็นการปฏิบัติการทดลองเพื่อวัดมวลของอิเล็กตรอนแอนตินิวทริโน (electron antineutrino) ที่ปลดปล่อยออกมาจากการสลายตัว

แบบปีตาของทริเทียมด้วยความแม่นยำที่ระดับต่ำกว่าอิเล็กตรอนโวลต์ (sub-eV) ตั้งอยู่ที่สถาบันเทคโนโลยีคาร์ลสรู มีอุปกรณ์สำคัญคือ สเปกโตรมิเตอร์หนัก ๒๐๐ ตัน ติดตั้งและผ่านการทดสอบจนสมบูรณ์เมื่อปี ๒๕๕๘ เริ่มการทดลองเมื่อปลายปี ๒๕๕๙ และเปิดตัวอย่างเป็นทางการประมาณกลางปี ๒๕๖๑ ด้วยการสลายตัวของทริเทียมเป็นครั้งแรก และมีการวัดผลทางวิทยาศาสตร์ครั้งแรกเมื่อเดือนเมษายน ๒๕๖๒ และทดลองต่อไปอีก ๕ ปี

๓.๖ โครงการความร่วมมือกับจุลิจ (Jülich) ตามพระราชดำริฯ ศูนย์วิจัยจุลิจ (Jülich Research Center) เป็นศูนย์วิจัยหลากหลายสาขาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในยุโรป ก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นศูนย์วิจัยนิวเคลียร์ในปี ๒๕๑๐ มีงานวิจัย ๔ สาขาได้แก่ สุขภาพ สารสนเทศ สิ่งแวดล้อม และพลังงาน โดยมีสถาบันวิทยาการชีววิทยาและธรณีศาสตร์ (Institute of Bio- and Geosciences: IBG) เป็นสถาบันที่ร่วมมือกับหน่วยงานของไทย คือ สวทช. และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (มจธ.)

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทอดพระเนตรกิจกรรมของจุลิจ (JÜLICH (IBG-2 Plant Science)) และทรงเป็นสักขีพยานในพิธีลงนามบันทึกความเข้าใจ ๒ ฉบับ ได้แก่ (๑) ความร่วมมือด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานชีวภาพอย่างยั่งยืนระหว่าง สวทช. กับฟอซุมเซนทรัม จุลิจ และ (๒) การริเริ่มและยกระดับความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์ ระหว่าง มจธ. กับฟอซุมเซนทรัม จุลิจ การลงนามนี้มีขอบเขตความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งการแลกเปลี่ยนบุคลากร จัดประชุม ฝึกอบรม ทำการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมร่วมกันระหว่างสองฝ่าย รวมถึงบริษัท สถานประกอบการที่ตั้งอยู่ในเยอรมนีและประเทศไทยในลักษณะทวิภาคีหรือพหุภาคี ส่งเสริมธุรกิจสตาร์ทอัพ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่อุทยานวิทยาศาสตร์ประเทศไทย เพื่อสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากความสนใจของทั้งสองฝ่าย

๓.๗ โครงการภาควิชาวิศวกรรมชีวการแพทย์ (Biomedical Engineering Consortium) ตามพระราชดำริฯ ภาควิชาวิศวกรรมชีวการแพทย์ไทย ได้ก่อตั้งขึ้นในปี ๒๕๔๘ เพื่อสนับสนุนและพัฒนาเทคโนโลยีวิศวกรรมชีวการแพทย์ ซึ่งต้องบูรณาการทั้งทางด้านชีววิทยา วิศวกรรม วัสดุศาสตร์ คอมพิวเตอร์ และอิเล็กทรอนิกส์ และนาโนเทคโนโลยี เพื่อนำมาผสมผสานในการแก้ไขปัญหาสำคัญทางการแพทย์และสาธารณสุข การฟื้นฟูสมรรถภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนไทย ภาควิชาวิศวกรรมชีวการแพทย์ไทย ประกอบด้วย สมาชิกจากมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัย เริ่มต้นจาก ๗ แห่ง ปัจจุบันขยายเป็น ๒๔ แห่ง

การจัดตั้งภาควิชาวิศวกรรมชีวการแพทย์ไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล การศึกษาวิจัย การเรียน การสอน การพัฒนาบุคลากรและโครงสร้างพื้นฐานระหว่างสถาบัน สร้างเครือข่าย การวิจัย ลดความซ้ำซ้อนของการลงทุนด้านเครื่องมือและพัฒนากำลังคนร่วมกัน มีกิจกรรมหลักประกอบด้วย

การประชุมร่วมกันปีละ ๔ ครั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา ร่วมพัฒนาบุคลากร และพิจารณาทุนการศึกษาให้แก่สถาบันต่าง ๆ ร่วมจัดกิจกรรมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ปีละ ๒ ครั้ง รวมทั้งขยายความร่วมมือและสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกของภาคีฯ

ผลการดำเนินงานประกอบด้วย **กรณีศึกษา : การพัฒนาผลงานวิจัยและพัฒนาสู่การเป็น BME 2.0 ปี ๒๕๖๓ และกรณีศึกษาการต่อยอดนวัตกรรมวิจัยไปใช้ประโยชน์สู่การเป็น Start up** เช่น อุปกรณ์ช่วยฝึกเดินพยางค์น้ำหนักรถเข็นคนพิการแบบปรับย่นได้ BrainPlus โซลูชันฝึกสมองและระบบตรวจวัดสัญญาณคลื่นไฟฟ้าสมอง ชุดตรวจโรค COVID-19 ด้วยเทคนิคแลมป์เปลี่ยนสีในขั้นตอนเดียว เครื่องจ่ายแอลกอฮอล์ล้างมือแบบอัตโนมัติ ตู้ UVC กำจัดเชื้อบนหน้ากากอนามัย และกรณีศึกษาการนำผลงานวิจัยและพัฒนาไปใช้ที่บ้านบางแค

๓.๘ โครงการวิจัยขั้วโลกตามพระราชดำริฯ พระองค์ได้เสด็จฯ ไปทรงเยือน สำนักงานบริหารกิจการทางทะเล (State Oceanic Administration) ณ กรุงปักกิ่ง และ สถาบันวิจัยขั้วโลกแห่งจีน (Polar Research Institute of China) ณ นครเซี่ยงไฮ้ สาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อปี ๒๕๕๖ ตามลำดับ เพื่อทอดพระเนตรการดำเนินงานและการปฏิบัติงานวิจัยเกี่ยวกับขั้วโลก นับเป็นจุดเริ่มต้นของความร่วมมือระหว่างไทย-จีนในเรื่องการวิจัยขั้วโลก สวทช. ได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจกับสำนักบริหารอาร์กติกและแอนตาร์กติก (Chinese Arctic and Antarctic Administration: CAA) สังกัดสำนักงานบริหารกิจการทางทะเล เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๖ ซึ่งในปี ๒๕๕๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รองศาสตราจารย์ ดร.สุชนา ชวนิชย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรุณทัย ภิญญาคง จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมคณะสำรวจทวีปแอนตาร์กติกแห่งจีน ครั้งที่ ๓๐ (CHINARE-30: 30th Chinese Antarctic Research Expedition) และในปี ๒๕๕๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล บุรณประทีปรัตน์ จากมหาวิทยาลัยบูรพา ร่วมคณะสำรวจทวีปแอนตาร์กติกแห่งจีนครั้งที่ ๓๑ (CHINARE-31)

๔. โครงการไอทีเพื่อการศึกษาและพัฒนาผู้ด้อยโอกาส

พระองค์ทรงส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสำหรับนักเรียนในชนบทและการพัฒนาผู้ด้อยโอกาส โดยโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเกื้อหนุนการศึกษาของเด็กและเยาวชนกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

๔.๑ โครงการบ่มเพาะเยาวชนในชนบทเป็นผู้ประกอบการรุ่นเยาว์ด้านนวัตกรรมอาหาร โดยต่อยอดการพัฒนาครูและเยาวชนในชนบทที่มีพื้นฐานด้านอีคอมเมิร์ซ รวมถึงเยาวชนที่ได้รับการพัฒนาเรื่องสะเต็มศึกษา (STEM Education) ให้มีความรู้และความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ตลอดจนความรู้ทางธุรกิจ เพื่อนำมาบูรณาการสร้างเป็นผลิตภัณฑ์นวัตกรรมอาหารที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค สร้างนวัตกรรมที่พัฒนาต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นำนวัตกรรมมาผลิตเป็นสินค้าของโรงเรียน ตลอดจนมีโอกาสเข้าร่วมเวทีแข่งขันด้านอาหาร

ด้านการเป็นผู้ประกอบการ และสามารถใช้ผลงานที่ทำเป็น Portfolio สมัครเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาด้าน Food Science, Food Technology, Food Engineering ด้วยรอบ Portfolio หรือโควตาพิเศษ โดย สวทช. จะทำงานร่วมกับพันธมิตร เช่น มหาวิทยาลัยเครือข่ายของ Food Innopolis และภาคเอกชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาเยาวชนในชนบท และบ่มเพาะเยาวชนให้มีความสามารถและทักษะที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศต่อไป

๔.๒ โครงการพัฒนาทักษะด้านอิเล็กทรอนิกส์และการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะด้านอิเล็กทรอนิกส์และการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ให้แก่โรงเรียนในโครงการฯ เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้จัดทำโครงงานหรือนวัตกรรมด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งเสริมให้เกิดทักษะการคิด การแก้ปัญหา และเรียนรู้ผ่านกระบวนการทำโครงงาน อันเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ ตลอดจนส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมนำเสนอผลงานในเวทีต่าง ๆ โดยผลงานที่เกิดขึ้นจะสร้างโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในโควตาพิเศษ

ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์ กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “คนด้อยโอกาสอีกประเภทหนึ่งคือ ด้อยโอกาสทางการศึกษา วัตถุประสงค์ของมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ คือการนำไอทีและอิเล็กทรอนิกส์มาช่วยเพิ่มโอกาสให้ได้เข้ารับการการศึกษาที่สูงขึ้นตามความสามารถของเขา การดำเนินงานนั้นก็ใช้วิธีประสานคนอาจารย์ที่มีความรู้ด้านไอทีทั้งหลายไปสอนให้เยาวชนรู้จักการทำโครงงานจากบอร์ดคอมพิวเตอร์ขนาดเล็กชื่อว่า “คิดไบรท์ (KidBright)” วิจัยและพัฒนาโดยนักวิจัยไทยที่เนคเทค สวทช. คิดไบรท์ร่วมกับอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ช่วยให้เด็กนักเรียนเขียนโปรแกรมได้ เด็กก็ได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง เช่น ทำเครื่องช่วยรดน้ำผักอัตโนมัติ เป็นต้น และอื่น ๆ แล้วแต่ละคนก็คิดขึ้นเองได้ ทุกปีก็จะมีการแข่งขันกันแบ่งตามภูมิภาค

เด็กเหล่านี้นอกจากเป็นนักเรียนในโรงเรียนสามัญแล้วยังมีสามเณรจากโรงเรียนพระปริยัติธรรม และนักเรียนจากโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามอีกด้วย รวมทั้งสิ้นมากกว่า ๗๐ โรงเรียน แข่งขันประกวดผลงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผู้ชนะที่ผลงานดีก็ได้มีโอกาสได้รับทุนเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย ในรอบแฟ้มสะสมผลงาน (TCAS portfolio) หรือในโควตาพิเศษ จนจบปริญญาตรี ที่สถาบันเทคโนโลยีจอร์ตา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลธัญบุรี และสถาบันจัดการปัญญาวิวัฒน์ เป็นการลดช่องว่างทางการศึกษา เด็กเรียนจบมีงานทำเป็นกำลังช่วยกันพัฒนาประเทศชาติและเป็นคนดี ของสังคมต่อไป โครงการดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๕๘-ปัจจุบัน มีนักเรียนเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาได้รับ ทุนจากสถาบันอุดมศึกษาทั้ง ๔ แห่งดังกล่าวข้างต้น ผ่านการประสานงานของมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศ ตามพระราชดำริฯ รวมทั้งสิ้น ๙๒ คน จบการศึกษาแล้ว ๔๒ คน”

๔.๓ โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครอง เด็กและเยาวชน ดำเนินโครงการภายใต้ความร่วมมือระหว่างสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แห่งชาติ มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ปัจจุบัน จัดฝึกอบรมคอมพิวเตอร์ด้าน มัลติมีเดียให้แก่เยาวชนจากศูนย์ฝึก และอบรมเด็กและเยาวชนจำนวน ๑๕ แห่งทั่วประเทศทุกภูมิภาค

๔.๔ โครงการพัฒนา บทเรียนออนไลน์ และสื่อส่งเสริมการ เรียนรู้ภาษาบาลี ทรงพระราชดำริ ให้ดำเนินกิจกรรมและจัดทำบทเรียน ออนไลน์หรือสื่อภาษาบาลี เพื่อช่วย สนับสนุนการจัดการเรียนการสอน ภาษาบาลีในโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นช่องทางหนึ่งในการช่วยแก้ปัญหา

ขาดแคลนครูผู้สอน ในรูปแบบวิดีโอที่สอนโดยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาบาลี รวมทั้งมีแบบฝึกหัด แบบทดสอบ เอกสารประกอบการเรียนที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้ตามอัธยาศัย และมีช่องทางการเผยแพร่ให้กลุ่มเป้าหมาย เข้าถึงได้ง่ายผ่านโซเชียลมีเดีย ได้แก่ เว็บไซต์ YouTube Facebook ตลอดจนเปิดเป็นหลักสูตรให้สามารถเรียน ในระบบมูก (MOOC: Massive Open Online Course) หากเรียนจบตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดสามารถได้รับ ใบประกาศรับรองได้

ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์ ได้ให้สัมภาษณ์ถึงการดำเนินการดังกล่าวว่า “ทรงพระราชดำรัส ในการประชุมคณะกรรมการมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ครั้งที่ ๒/๒๕๖๑ เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ว่าการเรียนรู้ภาษาบาลี มีความสำคัญต่อความเข้าใจในคำสอนของพระพุทธเจ้า แม้คนจะเรียนกันมากขึ้น แต่ก็ลำบากที่ขาดครูผู้สอนที่มีความรู้ แต่หากเราจัดทำบทเรียนออนไลน์และ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาบาลีขึ้น จัดสอนโดยพระอาจารย์ที่เก่งและสอนได้ดีก็จะเป็นหนทาง แก้ปัญหา

มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ จึงดำเนินการร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ แม่กองบาลีสนามหลวงมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พัฒนาและผลิตบทเรียนออนไลน์ภาษาบาลี สอนโดยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาบาลี เป็นวิดีโอรวม ๖๕๐ ตอน ครอบคลุมประโยค ๑-๒ ประกอบด้วย (๑) บาลีไวยากรณ์และ (๒) แปลบาลีพระธรรมบท บทเรียนดังกล่าวรวมแบบฝึกหัด แบบทดสอบ เอกสารประกอบการเรียน

ตามอัธยาศัย การเผยแพร่ทำให้เข้าถึงได้ง่ายผ่านระบบบนอินเทอร์เน็ตได้แก่ เว็บไซต์ YouTube Facebook ตลอดจนเปิดเป็นหลักสูตรออนไลน์แบบเรียนเสรีในระบบมูก ซึ่งหากเรียนจบตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดก็สามารถได้รับใบประกาศรับรองได้

กลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับประโยชน์จากบทเรียนออนไลน์เหล่านี้ได้แก่ (๑) ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (๒) พระภิกษุสามเณรที่ศึกษาหลักสูตรบาลีสนามหลวง (๓) พระภิกษุสามเณรที่ศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ (๔) นักเรียนมัธยมศึกษาที่เลือกสอบ PAT 7.6 (๕) ประชาชนทั่วไปที่สนใจเรียนบาลีตามอัธยาศัย และ (๖) ผู้ต้องขังในเรือนจำ

เราเริ่มเผยแพร่สื่อออนไลน์เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๖๓ จนปัจจุบันในปี ๒๕๖๖ ได้พัฒนาบทเรียนออนไลน์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาบาลีได้ ๖๘๗ ตอน ประกอบด้วย บาลีไวยากรณ์ ๓๐๕ ตอน แปลบาลีพระธรรมบท ๓๖๘ ตอน และยังได้เพิ่มวิดีโอท่องสูตรบาลีอีก ๑๔ ตอน นอกจากนี้ กรณีที่ผู้เรียนที่มีข้อจำกัดในการใช้อินเทอร์เน็ต ได้แก่ ผู้ต้องขังในเรือนจำ หรือที่อยู่ห่างไกลจากอินเทอร์เน็ตก็จะมอบบทเรียนที่บรรจุในฮาร์ดดิสก์ภายนอก (external hard disk) บางทีก็เรียกว่าฮาร์ดดิสก์แบบพกพา (portable hard drive) ขนาดเทระไบต์ไปต่อเข้ากับเครื่องคอมพิวเตอร์ใช้เองได้ สถิติสะสมการเข้าชมวิดีโอบทเรียนออนไลน์ (นับเฉพาะที่ดูเกิน ๕๐% ของขนาดไฟล์) รวมมากกว่า ๑๒๐,๐๐๐ ครั้ง ผู้สมัครเรียนในระบบมูกเกือบ ๒,๐๐๐ คน และเรียนจบได้รับใบประกาศนียบัตรออนไลน์ราว ๖๗๐ คน ผู้ใช้งานฮาร์ดดิสก์ภายนอกรวมเกือบ ๕,๐๐๐ รูป/คน”

๔.๕ โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม จากการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรม จ.น่าน ได้จัดหาและได้รับการสนับสนุนเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์สำหรับใช้ในการเรียนการสอนและการบริหารในโรงเรียน แต่พบว่าครูยังมีข้อจำกัดในการ

ดำเนินงาน จึงได้จัดกิจกรรมสนับสนุน ประกอบด้วย (๑) ชุมนุมคอมพิวเตอร์ เพื่อส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งในการดูแลระบบคอมพิวเตอร์ในโรงเรียน (๒) การพัฒนาทักษะการเขียนโปรแกรม เพื่อพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดหลักสูตรด้านการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ให้สอดคล้องกับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการได้ และพัฒนานักเรียนให้เกิดทักษะด้านการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ รวมถึงศึกษารูปแบบ/

แนวทางการพัฒนาทักษะการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม และ (๓) การทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาครูสาระวิชาต่าง ๆ ให้สามารถปรับปรุงเทคนิคการประยุกต์ใช้ไอทีในการเรียนการสอน

๔.๖ โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เริ่มดำเนินการในปี ๒๕๔๘ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารและครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ให้เข้าใจถึงประโยชน์ของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารงานและการเรียนการสอน และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ ปี ๒๕๖๓ มีโรงเรียนในโครงการฯ ทั้งสิ้น ๑๖ โรงเรียน ใน ๔ จังหวัดภาคใต้ ได้แก่ นราธิวาส ปัตตานี ยะลา และสงขลา

๔.๗ โครงการดิจิทัลและวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น จัดขึ้นโดยความร่วมมือกับโครงการวิทยาศาสตร์สภาวะแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมศึกษา (GLOBE) สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิใจกระทิง เพื่อส่งเสริมคุณภาพเยาวชนในชนบทให้มีความรู้ เข้าใจความสัมพันธ์ของระบบต่าง ๆ ของโลก และตระหนักถึงสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นและระดับโลก อันจะนำไปสู่การสามารถใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อนำไปปรับใช้ ป้องกันและรับมือกับวิกฤติ และการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

๔.๘ โครงการส่งเสริมการใช้ไอซีทีสร้างรายได้ ในกลุ่มโรงเรียนในโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในชนบท (ทสรช.) มีวัตถุประสงค์เพื่อประยุกต์ใช้ไอซีทีเพิ่มช่องทางการขายสินค้า สนับสนุนการทำธุรกิจออนไลน์ให้แก่ครู นักเรียน รวมถึงชุมชนในพื้นที่ เพื่อสร้างรายได้ให้แก่โรงเรียน นักเรียน ครอบครัว ชุมชน และเกิดการพัฒนาผู้เรียนด้านการทำธุรกิจออนไลน์

ผลการดำเนินงานในระยะที่ ๑ (ปี ๒๕๕๙) ได้ดำเนินกิจกรรมนำร่องกับโรงเรียน ๕ แห่ง พบว่าครูและนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างร้านค้าออนไลน์ และมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าออนไลน์ได้ ในปี ๒๕๖๐-๒๕๖๑ จึงได้วางแผนขยายผลการดำเนินงานไปยังโรงเรียนต่าง ๆ ใน ๔ ภูมิภาค ได้แก่ โรงเรียน ทสรช. เรือนจำ/ทัณฑสถาน และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ภายใต้มูลนิธิฯ ที่มีความพร้อม

๔.๙ โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเด็กป่วยในโรงพยาบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กป่วยเรื้อรังซึ่งขาดโอกาสทางการศึกษาได้มีโอกาสเรียน และเรียนได้ทันเพื่อนเมื่อออกจากโรงพยาบาล โดยใช้ไอทีเป็นสื่อการเรียนรู้ และสร้างความเพลิดเพลินให้เด็ก ลดความวิตกกังวลต่อโรค และอาการเจ็บป่วย โดยปี ๒๕๓๘ เริ่มโครงการนำร่องที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ต่อมาปี ๒๕๔๐ เริ่มดำเนินการในสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติ

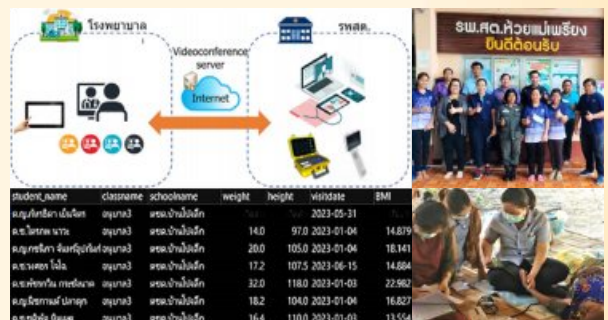
มหาราชินี (โรงพยาบาลเด็ก) และ ปี ๒๕๔๑ ขยายผลไปยังโรงพยาบาล มหาราชนครเชียงใหม่ และโรงพยาบาล เลิดสิน

ต่อมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข โดยสถาบัน สุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี ได้ดำเนิน โครงการ “เครือข่ายศูนย์เทคโนโลยี สารสนเทศเพื่อเด็กป่วยในโรงพยาบาล ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตน ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” และ

ขยายศูนย์การเรียนในโรงพยาบาลไปยังโรงพยาบาลต่าง ๆ ในทุกภาคของประเทศ โดยมีกิจกรรมในโครงการ เช่น การนำไอทีไปใช้ในศูนย์การเรียนรู้เพื่อเด็กป่วยในโรงพยาบาล ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ จิตใจ และด้านอื่น ๆ โดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ระบบ e-Learning ของการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม และดีวีดีพิกพา การค้นคว้า ทางอินเทอร์เน็ต ใช้อีเมลและ Facet ok ในการติดต่อสื่อสาร ส่งการบ้าน หรือรายงาน การดูแลนอกห้องเรียน โดยการติดตามเยี่ยมบ้าน และจัดการเรียนรู้นอกสถานที่ การจัดอบรมครูผู้สอนของศูนย์การเรียนฯ ในโรงพยาบาล เพื่อให้ครูผู้สอนมีความเข้าใจ ทักษะ และแนวทางการนำไอทีไปใช้สอนเด็กป่วย

จากผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องของศูนย์การเรียนเพื่อเด็กป่วยในโรงพยาบาล ส่งผลให้ เด็กป่วยได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม จนผลงานเป็นที่ประจักษ์ ทำให้ได้รับ “รางวัล บริการภาครัฐแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ประเภทรางวัลบูรณาการการบริการที่เป็นเลิศ ระดับดีเด่น” จากคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.)

นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงพระราชดำริเรื่อง ระบบสุขภาพทางไกล (Telehealth) ซึ่ง ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์ ได้ให้สัมภาษณ์ถึงเรื่องนี้ว่า “ทรงพระราชดำริมาระยะหนึ่งแล้วแต่ทำไมใคร่ง่าย เพราะระบบสื่อสารและเทคโนโลยีในที่ห่างไกลทุรกันดารนั้นไม่เอื้ออำนวย รวด ๒-๓ ปีที่ผ่านมา นักวิจัยของเนคเทค สวทช. ได้พัฒนาและทดลองซอฟต์แวร์ระบบสุขภาพทางไกลระหว่าง รร.ตชด. และชุมชนใกล้เคียง ๒-๓ แห่ง การใช้แท็บเล็ตเก็บข้อมูลปฐมภูมิและสร้างเสริม สุขภาพ เช่น ส่งเสริมให้มีสุขภาพดี การออกกำลังกาย การควบคุมอาหาร การทำจิตใจให้ผ่องใส การคัดกรองโรค และการฉีดวัคซีนป้องกันโรคร้ายแรง เป็นต้น ร่วมกับ อสม. แล้วนำไปลงฐานข้อมูลของ รพ.สต. หากมี การเจ็บป่วยที่จำเป็นก็ปรึกษากับแพทย์ รพ.อำเภอ ทางอินเทอร์เน็ตได้ ผลการใช้งานเป็นที่น่าพอใจ เมื่อกราบบังคมทูลให้ทรงทราบเมื่อราวเดือน มีนาคม ๒๕๖๓ นี้ก็รับสั่งว่าให้ทำการขยายผลไปที่ รร.ตชด. และชุมชนใกล้เคียงอื่นด้วย”

ระบบระบบสุขภาพทางไกล (บนซ้าย) การติดตามผลการใช้งานที่ รพ.สต. ห้วยแม่เพรียง (บนขวา) ตัวอย่างข้อมูล น้ำหนัก ส่วนสูง ดัชนีมวลกาย (Body Mass Index : BMI) ของนักเรียน รร.ตชด.บ้านโป่งลึกระดับอนุบาลปี ๒๕๖๖ (ล่างซ้าย) และการลงพื้นที่เยี่ยมบ้านและทดสอบการใช้งานระบบ (ล่างขวา)

๔.๑๐ โครงการ Project-based Learning using ICT จัดกิจกรรมส่งเสริมเผยแพร่กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ไอซีทีตามแนวคอนสตรัคชันนิซึมเพื่อเตรียมความพร้อมของครูยุคใหม่ในอนาคต ทั้งนี้มูลนิธิดำเนินโครงการนี้ตั้งแต่ปี ๒๕๕๖-๒๕๖๐ แม้ขณะนี้ยุติโครงการแล้ว มูลนิธิฯ เผยแพร่โครงการนี้ เพื่อให้เป็นประโยชน์ทางการศึกษา โดยได้รวบรวมผลงานเด่นที่ได้รับรางวัล สามารถดูได้ที่ <https://www.prin-cess-it-foundation.org/pbl>

๔.๑๑ โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อคนพิการ พระองค์ตั้งพระราชหฤทัยที่จะช่วยพัฒนาคนพิการในประเทศไทยโดยยึดหลักการดำรงชีวิตอิสระในการใช้ชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กพิการให้มีโอกาสใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้ การสร้างความรู้ การพัฒนาทักษะต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น ช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองของคนพิการ รวมทั้งยังสร้างโอกาสการประกอบอาชีพในอนาคตต่อไป

โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสำหรับคนพิการ ดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ โดยได้จัดทำโครงการสนับสนุนโรงเรียนที่จัดการศึกษาพิเศษสำหรับนักเรียนพิการประเภทต่าง ๆ เพื่อนำเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกมาใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการจัดการเรียนการสอน นักเรียนพิการ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ ก้าวพัฒนาทักษะต่าง ๆ ตลอดจนช่วยเพิ่มความสามารถและเติมเต็มศักยภาพ และการสร้างโอกาสความเสมอภาคในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่เด็กนักเรียนพิการ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาบุคลากรที่มีคุณค่าของสังคมต่อไป

โครงการดังกล่าว เริ่มดำเนินการที่โรงเรียนศรีสังวาลย์ของมูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งเป็นโรงเรียนสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางร่างกายและการเคลื่อนไหวเป็นแห่งแรก การดำเนินงานได้ผลน่าพอใจและเป็นแบบอย่างของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกไปใช้ในการเรียนการสอนสำหรับคนพิการ จากนั้นจึงขยายผลต่อไปยังโรงเรียนสำหรับนักเรียนพิการประเภทอื่น ๆ

พระองค์ได้พระราชทานกรณีศึกษาที่มีความพิการหลากหลายที่ได้ทรงพบจากการเสด็จฯ ไปในที่ต่าง ๆ ให้คณะกรรมการและคณะทำงานมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ช่วยคิดค้นต้นแบบ จัดหาเครื่องมือหรือเทคนิคการจัดการเพื่อให้คนพิการสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองมากขึ้น รวมทั้งจัดการอบรมการใช้งานเครื่องมือต่าง ๆ ให้แก่คนพิการและผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีการติดตามประเมินผลโครงการเพื่อพิจารณาถึงแนวทางการขยายผล เพื่อให้มีจำนวนผู้ที่ได้รับประโยชน์กว้างขวางขึ้นต่อไป

นอกจากนี้ยังมีโครงการย่อยที่ดำเนินงานภายใต้โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อคนพิการ ในปัจจุบัน อาทิ **โครงการให้การช่วยเหลือกรณีศึกษาพระราชทาน** ดำเนินงานเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนพิการที่ทรงรับไว้ในพระราชูปถัมภ์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การรักษา การฟื้นฟูสมรรถภาพ การศึกษา และ

การประกอบอาชีพ รวมถึงการสนับสนุนให้สภาพเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น โดยทรงให้จัดหาเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง โดยไม่เป็นภาระของครอบครัวและสังคม

ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์ กล่าวถึงพระเมตตาที่ทรงมีต่อคนพิการและประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศ ว่า “ราวปี ๒๕๔๕ รับสั่งให้ลงพื้นที่โรงเรียนบ้านปลักปลา จ.นราธิวาส เพื่อให้ความช่วยเหลือเด็กหญิงคนหนึ่งชื่อ ตอยียิบะห์ ลือแม ผู้พิการที่ไม่มีแขนขา ปราศจากตอแขนขาที่จะต่อแขนขาเทียมได้ แต่สติปัญญาและสมองยังปกติ ตอนนั้นเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ แม่ทำงานเป็นแม่บ้านที่โรงเรียน แม่ก็จะซื้อมอเตอร์ไซด์ มีตอยียิบะห์นั่งด้านหลังมีผ้าผูกติดกับแม่ไว้นำไปเรียนหนังสือด้วย ตอยียิบะห์มีน้องสาวชื่อโซเฟียที่แม่สอนให้คอยช่วยเหลือพี่สาว มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ได้มอบคอมพิวเตอร์ไปช่วยในการเรียน แม่นไม่มีแขนแต่ก็สามารถใช้แท่งพลาสติกเบา (head stick) ผูกติดกับแถบรอบศีรษะ (head band) กดปุ่มอักษรบนแป้นพิมพ์คอมพิวเตอร์ได้ รวมทั้งใช้ลูกกลมควบคุม (trackball) ด้วยไหล่แทนเมาส์ (mouse) เคลื่อนตัวชี้ตำแหน่ง (cursor) บนจอคอมพิวเตอร์ได้ ตอยียิบะห์เดินไม่ได้ ก็ได้รับพระราชทานรถเข็นไฟฟ้าสำหรับคนพิการควบคุมด้วยตนเองในการเคลื่อนที่ได้ ผลการเรียนก้าวหน้าทำให้ได้ไปเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนนราสิกขาลัยในตัว จ.นราธิวาส ด้วยพระบารมีของพระองค์ ทางราชการก็เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนทำลิฟต์เพื่อให้ตอยียิบะห์ใช้รถเข็นไฟฟ้าเข้าออกลิฟต์พาตัวเองไปยังห้องเรียนในแต่ละชั้นของอาคารโรงเรียนได้

เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาตอยียิบะห์ก็ได้เข้าเรียนจนจบระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๖) ทำงานที่ศาลากลาง จ.นราธิวาส ตำแหน่งนักจัดรายการวิทยุประจำสถานีวิทยุ จ.นราธิวาส เมื่อเสด็จฯ ทรงงานภาคใต้ตอยียิบะห์ก็จะหาโอกาสมาเข้าเฝ้าฯ ถวายรายงานตนเองให้ทรงทราบเสมอ เราจะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงมีพระเมตตาอย่างสูง และด้วยพระบารมีของพระองค์ทุกหน่วยงานก็ช่วยกันทำงานถวาย ร่วมกันทำความดีช่วยเหลือชีวิต ๑ ชีวิตให้มีความปกติมากที่สุด ปัจจุบัน

หลังจบปริญญาตรีและมียานทำแล้วตอยียะห์ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ เมื่อครั้งเสด็จฯ จังหวัดนราธิวาส ๒๖ กันยายน ๒๕๖๒ (บนซ้าย) ใช้แท่งพลาสติกเบาผูกติดกับแถบรอบศีรษะเพื่อกดปุ่มอักษรบนแป้นคีย์บอร์ด (บนขวา) มารดาขับรถมอเตอร์ไซด์พาตอยียะห์และน้องสาวไซเฟียไป รร.บ้านปลักปลา (ล่างซ้าย) ทำงานในตำแหน่งนักจัดรายการวิทยุที่ศาลากลางจังหวัดนราธิวาสหลังจบปริญญาตรี (ล่างขวา)

ตอยียะห์ทำงานในหน้าที่ด้วยดี ใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตในการทำงาน นอกจากนี้ไม่เป็นภาระผู้อื่นและสังคมแล้วยังหาเงินช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้อีกด้วย

ปัจจุบันยังมีเด็กพิการคล้ายตอยียะห์ที่มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ดำเนินการดูแลให้ความช่วยเหลืออยู่หลายคน ในปี ๒๕๖๓ ได้พระราชทานความช่วยเหลือเด็กพิการรุนแรงคนหนึ่งขณะอายุได้เพียง ๙ เดือน ที่นอกจากแขนขาทั้งสองข้างขาดหายบางส่วนแล้ว ยังมีความพิการบนใบหน้า เหนือกติดกันและไม่สามารถอ้าปากได้ ต้องให้นมทางสายยางผ่านทางจมูก แพทย์ผู้ชำนาญได้สนอง

พระราชดำริเข้ามาช่วยเหลือทำการผ่าตัดแยกขากรรไกรบนและล่างจนสามารถอ้าปากได้ ปัจจุบันรับประทานอาหารทางปากได้ และแพทย์ยังคงรักษาแก้ไขให้แข็งแรงใกล้ปกติมากที่สุดต่อไป

เด็กพิการแขนขาทั้งสองข้างขาดหายบางส่วน และเหนือกติดกัน จนไม่สามารถอ้าปากได้ ได้รับพระราชทานความช่วยเหลือในการผ่าตัดรักษา จนสามารถอ้าปากและรับประทานอาหารทางปากได้แล้ว

นับตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ จนถึงปี ๒๕๖๖ มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ได้ให้ความช่วยเหลือคนพิการ รวม ๒๔ คน แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่ม A สามารถดำรงชีวิตประจำวันดูแลตนเองได้ มีอาชีพและเข้าสู่สังคมได้ จำนวน ๑๒ คน กลุ่ม B ครอบครัวสามารถดูแลได้ แต่ยังต้องการการฟื้นฟูและการช่วยเหลือทางด้าน จำนวน ๔ คน กลุ่ม C ที่ยังต้องติดตามให้การช่วยเหลือในทุกด้านอย่างต่อเนื่อง จำนวน ๕ คน และมีคนพิการที่ถึงแก่กรรม จำนวน ๓ คน”

ผลงานอื่น ๆ ของโครงการฯ เช่น การนำโปรแกรมฝึกและแก้ไขการพูด โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพในโรงพยาบาล การจัดทำอุปกรณ์สัญญาณเสียงเพื่อช่วยในการเดินทางของคนตาบอด การพัฒนาอุปกรณ์สำหรับช่วยสื่อสารขนาดพกพาสำหรับเด็กที่มีปัญหาเรื่องการออกเสียง การพัฒนาโปรแกรมช่วยสื่อสารด้วยภาษาไทยสำหรับผู้สูญเสียความสามารถด้านการพูด การพัฒนามัลติมีเดียภาษามือไทยเกี่ยวกับคำศัพท์คอมพิวเตอร์ การพัฒนาสื่อช่วยสอนเพื่อส่งเสริมพัฒนาการ ลดความเสี่ยงของทารกในด้านการบกพร่องทางสติปัญญา และสนับสนุนการพัฒนาหนังสือเดซี

๔.๑๒ โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาผู้ต้องขัง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับความรู้และทักษะเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์ระหว่างอยู่ในที่คุมขัง ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพื่อสร้างรายได้และคุณค่าต่อตนเอง และนำความรู้และทักษะด้านคอมพิวเตอร์ที่ได้รับระหว่างต้องโทษไปประกอบอาชีพเมื่อพ้นโทษได้

โครงการนี้เริ่มดำเนินการจากเรือนจำ/ทัณฑสถานนำร่อง ๔ แห่ง จากนั้นกรมราชทัณฑ์ได้พิจารณาคัดเลือกเรือนจำ/ทัณฑสถาน ๒๑ แห่ง เพื่อขยายผลการดำเนินงานมีเรือนจำ/ทัณฑสถานเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น ๒๕ แห่ง โดยทุกเรือนจำ/ทัณฑสถานจัดการเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ในหลักสูตรระยะสั้นและระยะยาว ตามหลักสูตรอาชีวศึกษา (ระดับ ปวช.-ปวส.) และการศึกษาระดับปริญญาตรีตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชให้แก่ผู้ต้องขัง

ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้ขยายห้องเรียนคอมพิวเตอร์ไปยังเรือนจำ/ทัณฑสถานกว่า ๑๐๒ แห่งทั่วประเทศ โดยนระบบ e-Learning ของการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมไปใช้ส่งเสริมการศึกษาแก่ผู้ต้องขังเรือนจำ และทัณฑสถานในโครงการวิชาชีพระยะสั้น เป็นสื่อเสริมในวิชาสามัญตามหลักสูตร กศน. (ประถมศึกษา-มัธยมศึกษา) ระดับอาชีวศึกษา (ปวช.-ปวส.) และโครงการส่งเสริมการรู้หนังสือแก่ผู้ต้องขัง

โครงการพระราชดำริช่วยลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเท่าเทียมกันทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมไทย

ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์ ได้กล่าวถึงแนวทางการทรงงานและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ว่า “ต่อคำถามที่ว่าทรงเน้นดำเนินการในเรื่องใดเป็นการเฉพาะหรือไม่นั้น คำตอบเป็นว่าทรงเน้นประโยชน์ของพสกนิกรไทยและการพัฒนาประเทศ แต่ก็ทรงเผื่อแผ่ไปยังประเทศเพื่อนบ้านและการเจริญสัมพันธ์ไมตรี

กับนานาประเทศที่ร่วมมือกัน

ด้านสังคมนั้นก็เป็นการลดช่องว่าง การลดความเหลื่อมล้ำ อาจเป็นด้านร่างกาย

ที่ไม่สมบูรณ์มีความพิการ นำเทคโนโลยีและการแพทย์ไปช่วยลดความด้อยความพิการของเขา จากนั้นก็ได้รับการศึกษามิงานทำไม่ต้องพึ่งพาเป็นภาระคนอื่นและสังคม คนที่เจ็บป่วยในโรงพยาบาลก็ทรงช่วยเหลือด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศแนวเล่นเกมที่สร้างสรรค์ไม่ให้เบื่อหน่ายในชีวิตจากการเจ็บป่วย และมีอาจารย์ไปสอนให้ได้รับการศึกษา

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อความเพลิดเพลินและการเรียนของเด็กที่เจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล (บนซ้ายและขวา) ผู้ต้องโทษในทัณฑสถาน (ล่างซ้าย) รวมทั้งสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (ล่างขวา) เรียนรู้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

ต่อเนื่องในโรงพยาบาล เมื่อสุขภาพแข็งแรงออกจากโรงพยาบาลแล้วก็กลับไปเข้าโรงเรียนและสถาบันอุดมศึกษา จนจบประกอบอาชีพได้ คนที่พลาดพลั้งกระทำความผิดจนต้องโทษในทัณฑสถานรวมทั้งสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนก็ทรงช่วยเหลือนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปสอน เมื่อพ้นโทษก็มีงานทำหรือไปศึกษาต่อ มีอาชีพได้ เยาวชนที่อยู่ห่างไกลก็ทรงแก้ไขความขาดแคลนนำเทคโนโลยีไปช่วยการเรียนการสอนให้ทันคนอื่นเขา หัดเรียนรู้ ให้มีทักษะอิเล็กทรอนิกส์คอมพิวเตอร์จนได้รับทุนสนับสนุนให้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัย จบแล้วมีงานทำ คนที่จบปริญญาตรีแล้วก็ทรงให้ได้รับทุนไปศึกษาต่างประเทศระดับโทเอกนานาชาติได้

ด้านเศรษฐกิจนั้นเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การร่วมวิจัยกับต่างประเทศเพื่อให้นักวิจัยเราพัฒนาตนเองให้ทัดเทียมประเทศอื่นในวิทยาศาสตร์เชิงลึก (deep sciences) รู้จักนำความรู้และประสบการณ์มาประยุกต์ทางอุตสาหกรรมและการแพทย์จะได้ก้าวหน้าด้วยการพัฒนาของไทย เราเอง การเข้าร่วมวิจัยกับสถาบันชั้นนำจากพระราชดำรินั้นนอกเหนือจากเชิฐนดังกล่าวมาแล้ว ยังมีการวิจัยใช้ประโยชน์จากเครื่องเร่งอนุภาคซินโครตรอนและเลเซอร์อิเล็กตรอนอิสระแห่งยุโรปที่สถาบันเดซี การทดลองอนุภาคหนักเพื่อการประยุกต์โปรตอนและคาร์บอนบำบัดมะเร็งที่สถาบันวิจัยไอออนหนักเฮล์มโฮลทซ์จีเอสไอ การค้นหามวลของอนุภาคนิวทริโน (neutrino) ที่สถาบันวิจัยแคทริน การค้นหาแหล่งกำเนิดอนุภาคนิวทริโนนอกกระบบสุริยะที่สถานีตรวจวัดนิวทริโนไอซ์คิวบ์ (IceCube Neutrino Observatory) ตั้งอยู่ที่สถานีอามันด์เซน-สก็อตต์ ณ ขั้วโลกใต้บริหารโดยสหรัฐอเมริกา การค้นหาลำดับมวลของอนุภาคนิวทริโนที่สถาบันวิจัยจูโน

ผู้ไม่คุ้นเคยฟังแล้วคงแปลก ๆ และอาจสงสัยว่านำไปสู่อะไร คำตอบคือความร่วมมือเหล่านี้นำมาซึ่งการพัฒนาโครงการในประเทศไทย ยกกระดับนักศึกษา นักวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีไทยไปพร้อมกับประโยชน์ที่ประเทศได้รับ ตัวอย่างเช่น

- ความร่วมมือไทย-จีนติดตั้งกล้องโทรทรรศน์วิทยุ VGOS (VLBI Geodetic Observing System) ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๓ เมตรที่เชียงใหม่ ๑ กล้อง และสงขลา ๑ กล้อง เพื่อให้ระยะห่างกันอย่างน้อย ๑,๐๐๐ กิโลเมตร จานโทรทรรศน์ทั้งสองนี้รับสัญญาณจากวัตถุในท้องฟ้าที่ให้กำเนิดคลื่นวิทยุในอวกาศในเวลาเดียวกันแล้วนำข้อมูลมาประมวลผลหาพิภพการเคลื่อนที่ของเปลือกโลกแม่นยำระดับมิลลิเมตร คาดว่าจะเริ่มทำงานในปี ๒๕๖๙

- ความร่วมมือไทย-สิงคโปร์เพื่อพัฒนานาฬิกาอะตอมเชิงแสงเองในประเทศไทย คาดว่าจะเริ่มใช้งานในปี ๒๕๖๙ ไม่ต้องนำสำเร็จรูปเข้าจากต่างประเทศ ตัวอย่างประโยชน์ที่จะได้รับ เช่น ความแม่นยำด้านสื่อสาร 5G และระบบธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

- การสร้างเครื่องเร่งอนุภาคเชิงเส้นเพื่ออาบผลไม่ให้เกิดครกได้ต้นแบบทดลองอาบผลไม่ชนิดต่าง ๆ ตามมาตรฐานสากลแล้วในปี ๒๕๖๗

- การออกแบบและพัฒนากล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนแบบส่องกราด (Scanning Electron Microscopy: SEM) ถ่ายภาพครั้งแรกเมื่อกันยายน ๒๕๖๖ แม้นภาพที่ได้จะยังหยาบอยู่แต่ก็เชื่อว่าจะสามารถพัฒนาให้ชัดเจนมากขึ้นตามลำดับ

สำหรับนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงแล้ว ได้แก่ “ศูนย์โปรตอนสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดา ฯ” โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทยตั้งแต่ปี ๒๕๖๔ ในการใช้ลำอนุภาคโปรตอนบำบัดมะเร็งบริเวณที่ไม่สามารถใช้อีกวิธีอื่นได้ผล เช่น มะเร็งในสมอง เป็นต้น เครื่องเอกซเรย์คอมพิวเตอร์นำไปด้วยวางแผนการผ่าตัดผู้พิการปากแหว่งเพดานโหว่ ตรวจรักษาช่องปาก และฝังรากฟันเทียม เริ่มใช้งานจริงในโรงพยาบาล

หลายแห่งตั้งแต่ปี ๒๕๖๕ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ เช่น รถเข็นคนพิการแบบปรับยืนได้เอง ตั้งแต่ปี ๒๕๖๐ และอุปกรณ์ช่วยฝึกเดินสำหรับผู้ป่วยหลังกายภาพบำบัดตั้งแต่ปี ๒๕๖๑ ซึ่งจัดตั้งเป็นบริษัทขนาดเล็ก เผยแพร่แล้ว เป็นต้น

ตัวอย่างเหล่านี้เพราะ พระมหากรุณาธิคุณที่ทรงนำประเทศไทยเข้าสู่สังคมวิจัยระดับนานาชาติ ทำให้ประเทศไทยรู้จักสร้างความสามารถของตนเองนำไปสู่การลดการนำเข้าอุปกรณ์สำเร็จรูปจากต่างประเทศ ลดการสูญเสียเงินตราของประเทศชาติ สร้างความเชื่อมั่นให้ระดับบริหารตลอดจนเยาวชนคน

รุ่นต่อไปในความสามารถของนักวิทยาศาสตร์และนักวิจัยพัฒนาของไทยเราเอง (หมายเหตุ กรณี “ศูนย์โปรตอน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย” นั้น แม้ณอุปกรณ์ยังนำเข้าจากต่างประเทศ แต่ความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากความร่วมมือในการวิจัยและการพัฒนาบุคลากรกับสถาบันวิจัยชั้นนำ โดยเฉพาะสถาบันวิจัยโอออนหนักเฮล์มโฮลทซ์ จีเอสไอ เยอรมนี ทำให้เข้าใจกลไกการทำงานของลำอนุภาค โปรตอนว่าได้เปรียบกว่าการใช้รังสีเอกซ์อย่างไร)

ด้านสิ่งแวดล้อมนั้น สืบเนื่องมาจากการที่พระองค์ได้เสด็จฯ ไปทรงเยือนทวีปแอนตาร์กติกา เมื่อพฤศจิกายน ๒๕๓๖ จึงทรงเป็นคนไทยคนแรกที่เดินทางไปยังทวีปแอนตาร์กติกา ต่อมาเมื่อมีนาคม ๒๕๕๖ เสด็จฯ ไปทรงเยือนหมู่เกาะสวาลบาร์ด (Svalbard) นอร์เวย์ซึ่งอยู่ในเขตอาร์กติกอีกด้วย พระองค์ได้ทรงพระราชดำริว่ามูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ควรมีโครงการวิจัยค้นคว้าทั้งแอนตาร์กติกาและอาร์กติกเพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อม ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ประเทศไทยได้เข้าร่วมกับนานาชาติประเทศที่มีทรัพยากรด้านสถานีวิจัยและเรือตัดน้ำแข็งอยู่แล้ว ประเทศเหล่านี้ ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และนอร์เวย์ ตั้งแต่ปี ๒๕๕๗-๒๕๖๒ นักวิทยาศาสตร์ไทยเดินทางไปแอนตาร์กติกา ๑๒ คน แต่ต้องหยุดไปเพราะการระบาดของ

เสด็จฯ ทอดพระเนตรเครื่องเอ็กซเรย์คอมพิวเตอร์วางแผนการผ่าตัดผู้พิการปากแหว่งเพดานโหว่ ตรวจรักษาช่องปากและฝังรากฟันเทียม (บนซ้าย) ตัวอย่างเด็กพิการปากแหว่งเพดานโหว่ที่ได้รับประโยชน์ (บนกลาง) อุปกรณ์ช่วยผู้ป่วยที่ไม่สามารถลุกยืนได้ เพื่อฝึกยืน ฝึกลงน้ำหนักที่ขาและช่วยในการเคลื่อนย้าย (บนขวา) กล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนแบบส่องกราด (ล่างซ้าย) และภาพที่ได้ครั้งแรก (SEM Images) เทียบกับภาพจริง (Actual Images) (ล่างขวา)

นักวิจัยไทย (ดร.อนุกุล บูรณประทีปรัตน์, มกราคม ๒๕๕๘) มหาวิทยาลัยบูรพา ณ สถานีวิจัยฉงชาน (Zhong Zhan Station) แอนตาร์กติกาของจีน ศึกษาเรื่องสมุทรศาสตร์บนเรือตัดน้ำแข็งซือหลง (Xuelong) ของจีนเช่นกัน (บน) นักวิจัยไทย (ดร.สุชนา ขวณิชย์, มกราคม ๒๕๕๗) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ สถานีวิจัยเกรทวอลล์ (Great Wall Station) ของจีน ขณะเตรียมลงดำน้ำสำรวจใต้ผืนน้ำแข็ง (ล่างซ้าย) และได้ค้นพบปลาหินแอนตาร์กติกตัวโต และพยาธิบนปลา แอนตาร์กติกนี้ (ล่างขวา)

โควิด-19 แล้วเริ่มใหม่จำนวน ๒ คนในปี ๒๕๖๗ ส่วนอาร์กติกนั้นมีคณะสำรวจใหญ่ของไทยเองในปี ๒๕๖๑ จำนวน ๑๓ คน ๑ ครั้ง หลังจากนั้นก็ไปกับคณะสำรวจของจีน ๒ คน

ในปี ๒๕๖๖ นักวิทยาศาสตร์ไทยได้ตีพิมพ์เผยแพร่การค้นพบในวารสารวิชาการนานาชาติหลายเรื่อง ตัวอย่างเช่น ปลาแถบแอนตาร์กติกซึ่งปกติไม่มีพายิบนตัวเพราะอุณหภูมิที่หนาวเย็นกลับมีพายิคล้ายปลาในแถบน้ำอุ่น การตรวจพบไมโครพลาสติกในทะเลบริเวณแอนตาร์กติก และเมื่อวิจัยต่อก็พบไมโครพลาสติกในกระเพาะปลาบริเวณนั้นอีกด้วย แสดงให้เห็นถึงการแพร่กระจายมลพิษจากพลาสติกไปทั่วมหาสมุทร การตรวจวัดด้วยแสงซินโครตรอนพบว่าตะกอนดินที่แอนตาร์กติกปนเปื้อนผลจากการเผาไหม้ของเชื้อเพลิงฟอสซิล ผลการค้นพบนี้จะนำไปสู่การควบคุมกิจกรรมของมนุษย์ที่แอนตาร์กติกที่ทำให้เกิดการปนเปื้อนดังกล่าวเพื่อรักษาทวีปนี้ให้สะอาดต่อไป ส่วนที่อาร์กติกนั้นพบว่าหมีขาวต้องหันมากินหญ้าและมอสบนฝั่งแทน เพราะหาแมวน้ำเป็นอาหารไม่ได้ เนื่องจากแผ่นน้ำแข็งที่เคยอำนวยความสะดวกให้หมีขาวหาแมวน้ำได้นั้นได้ละลายหายไป เป็นต้น

ด้านสิ่งแวดล้อมนั้นยังมี “โครงการดิจิทัลและวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาลิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น” เริ่มในปี ๒๕๖๔ ที่นักเรียนและครูไทยได้เข้าร่วมกับโครงการนานาชาติเรียกว่า “โครงการวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมนานาชาติ (GLOBE: The Global Learning and Observation to Benefit the Environment)” ซึ่งเป็นโครงการลงมือปฏิบัติจริงมุ่งเน้นไปที่สิ่งแวดล้อม ปัจจุบันดำเนินการอยู่ในกว่า ๑๒๐ ประเทศทั่วโลก สำหรับประเทศไทยนั้นมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ได้ร่วมมือกับเครือข่ายประกอบด้วย สวทช. สสวท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (มศว.) สนับสนุนให้ครูและนักเรียนได้จัดทำโครงงานวิจัยวิทยาศาสตร์โลกทั้งระบบ (Earth System Science) เพื่อพัฒนาศักยภาพในการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ และใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตรวจวัด จัดเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และสร้างสรรค์นวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นและระดับโลก (อากาศ น้ำ ดิน สิ่งปกคลุมดิน/ชีววิทยา) มีโรงเรียนเข้าร่วมทั้งหมด ๓๗ แห่งจาก ๑๔ จังหวัด เริ่มจากหลักสูตรอบรมให้เข้าใจหลักการตรวจวัดและวิจัย

ตามแนวของ GLOBE แล้วยังมีค่ายและคลินิกการทำโครงงานวิจัยวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม ในปี ๒๕๖๔-๒๕๖๗ มีโครงงานที่ได้รับการสนับสนุนประมาณ ๔๐ โครงงาน เช่น การศึกษาผลกระทบที่มีต่อสมบัติทางกายภาพและทางเคมีของดินในบริเวณหลุมเผาขยะของหมู่บ้านละออบ ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน และการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยทางกายภาพของพื้นที่ไร่อ้อยและพื้นที่ไร่อ้อยใกล้โรงงานอุตสาหกรรม ต.หนองงูเหลือม อ.เมืองนครปฐม จ.นครปฐม เป็นต้น โครงงานทั้งหมดได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการ

โครงงาน เรื่อง Comparison of soil properties and abundance under various agricultural utilization: A case study of Namyuam's riverside, Namdhib Village, Maeyuam Tambon, Maesariang District, Mae Hong Son Province. ของ รร. ชุมชนบ้านน้ำดิบ จ.แม่ฮ่องสอน ได้รับการคัดเลือกจาก GLOBE Thailand เข้าร่วมนำเสนอผลงานในโครงการแลกเปลี่ยนการนำเสนอผลงานวิจัย GLOBE ร่วมกับสมาชิกในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในการประชุม Virtual Symposium on Wetlands (online)

GLOBE ระดับประเทศจัดโดย สสวท. จำนวน ๓๑ โครงการ ได้รับรางวัลระดับประเทศ ๖ โครงการ ซึ่งมี ๑ โครงการ ที่ได้รับเกียรติให้นำเสนอผลงานระดับเอเชียแปซิฟิกแบบออนไลน์จัดโดยประเทศอินเดีย

พระองค์รับสั่งเสมอว่าโครงการทั้งหลายของมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ นั้นควรทำเป็นตัวอย่างตามกำลังทรัพยากรทั้งคนและงบประมาณที่มีอยู่ให้ประจักษ์ว่าประเทศชาติและประชาชนได้รับประโยชน์ การทำงานก็จะประสานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนตามลักษณะและความเหมาะสมของแต่ละโครงการจนลุล่วงตามพระราชดำริ โครงการที่ชัดเจนแล้วจะมีหน่วยงานระดับกรมและกระทรวงนำไปขยายผลให้กว้างขวางยิ่งขึ้นไป เพราะจะมีกำลังงบประมาณและกำลังคนมากกว่ามูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ หลายเท่า ตัวอย่างการนำไปขยายผลคือโครงการเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล ดังได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น เริ่มต้นในปี ๒๕๓๘ จำนวนเพียง ๔ แห่ง ต่อมากรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุขได้เข้ามาศึกษาและนำไปขยายผลจนปัจจุบันมีจำนวน ๙๐ แห่ง ด้วยงบประมาณของกระทรวงเอง และร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการที่สนับสนุนครูไปประจำที่ศูนย์การเรียนรู้ในโรงพยาบาล บางโครงการก็พัฒนาไปเป็นบริษัทขนาดเล็ก เช่น อุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการและผู้สูงวัยที่กล่าวมาแล้ว เป็นต้น

กระผมอยากให้ทราบด้วยว่าทุกวันนี้ก็ยังมีโครงการริเริ่มใหม่ เพราะทรงพระราชดำริใหม่หรือเพิ่มเติมจากเดิมที่ทำสำเร็จแล้ว”

นอกจากนี้ **ดร.ทวีศักดิ์ กออนันตกูล** กรรมการและรองเลขาธิการ คนที่ ๑ มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ให้สัมภาษณ์ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ ถึงผลสำเร็จของโครงการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตามแนวพระราชดำริ ความตอนหนึ่งว่า

“...ผมกล้าพูดได้เลยว่า โครงการนี้ช่วย และรู้เยอะมากที่สุดในประเทศไทย มีการขยายผล... ใช้งบประมาณราว ๑๑ ล้านบาทต่อปี เป็นเงินที่ใช้หมุนเวียนภายในโครงการ นำไปใช้ซื้ออุปกรณ์พระราชทานในที่ต่าง ๆ รวมถึงนำไปพัฒนาซอฟต์แวร์สำหรับงานบางส่วน เช่น การศึกษาในโรงเรียนประถม จะใช้ซอฟต์แวร์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย อย่างซอฟต์แวร์ในประเภทมัลติมีเดีย หรือพวกซีดีที่เป็นเอดูเทนเมนท์ มีเงินอีกส่วนใช้ในการวิจัยและพัฒนา ก็เอาไปพัฒนาวิจัยในส่วนของอุปกรณ์ทั้งฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ อย่างเช่นที่ผ่านมาในส่วนของเครื่องโอภา เป็นกล่องที่กดปุ่ม แล้วพูดได้ สำหรับผู้พิการ แต่เวอร์ชันที่เมืองไทยนั้นมีราคาถูกกว่าเมืองนอก เช่น ที่ขายกันอยู่ในแคนาดาแพงกว่านี้ ๔ เท่า ดังนั้นเราก็มีของของเราใช้เอง ไม่ต้องพึ่งของต่างประเทศ คนพิการสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เหมือนคนปกติ เป็นแรงผลักดันหนึ่งของการทำลายกำแพงดิจิทัลไว้ได้

ในขณะที่กฎหมายซึ่งจะเอื้อต่อการสร้างความเท่าเทียมกันของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ อันว่าด้วยเรื่องของเทคโนโลยียังไม่สามารถตราออกมาได้ แม้ระยะเวลาจะผ่านไปหลายปี หากการลงมือกระทำ น่าจะได้ผลที่ดีกว่า และโครงการตามพระราชดำริน่าจะเป็นต้นแบบที่ดี ของการถกมองว่างดจืดท้อระหว่างคนปกติกับผู้ด้อยโอกาส...”

เจ้าฟ้าไอที ทรงนำการพัฒนาด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นแก่

ปวงชนชาวไทย ที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงวางรากฐานการพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืนโดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น เกิดความสมดุลทั้งมิติทางด้านการพัฒนาคน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเปิดโอกาสให้เด็ก เยาวชน และผู้ด้อยโอกาสได้มีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับนานาชาติ สามารถนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาตนเอง ชุมชน และประเทศต่อไปได้ ดังพระราชดำรัสเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนา เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ จากเว็บไซต์กองงานในพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ความตอนหนึ่งว่า

“...เทคโนโลยีสารสนเทศ หากนำมาใช้ให้ถูกวิธีก็จะสามารถสร้างพลัง ความเข้มแข็งให้แก่บุคคล ชุมชน และสังคมได้ เนื่องจากเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้เข้าถึงแหล่งความรู้ที่มีอยู่มากมายไร้ขอบเขตจำกัด ความรู้เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการพัฒนา ความรู้ช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ ช่วยให้คนมีศักยภาพที่จะพัฒนาตน สังคม และประเทศชาติ...

...อย่างไรก็ตาม การมีเทคโนโลยีอย่างเดียวไม่อาจเพียงพอที่จะสร้างความเข้มแข็งได้ หากผู้คนหรือสังคมไม่รู้จักรับรู้การใช้ ขาดสารสนเทศที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์หรือขาดความพร้อม อันเนื่องมาจากข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม ดังนั้นความสำคัญจึงอยู่ที่ “ความสมดุล” ของการพัฒนา ที่ควรต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถี่ถ้วนในทุกมิติ เพื่อสร้างความพร้อมและลดข้อจำกัด อันจะทำให้ผู้คนหรือสังคมเหล่านั้นได้รับประโยชน์จากเทคโนโลยีเต็มศักยภาพ...”

ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์ ให้สัมภาษณ์ถึงความประทับใจในการทรงงานและพระبارมีของพระองค์ที่มีส่วนสำคัญช่วยส่งเสริมให้การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าในระดับสากลมาอย่างต่อเนื่องว่า “พระราชประวัติการศึกษา พระอัจฉริยภาพ และพระราชกรณียกิจโดยละเอียดนั้นผู้อ่านที่สนใจสามารถศึกษาได้ในเว็บไซต์เช่นวิกิพีเดีย เป็นต้น

พระราชประวัติการศึกษาบ่งบอกถึงพระปรีชาสามารถตั้งแต่ในวัยเยาว์ ทรงเริ่มต้นการศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาลที่โรงเรียนจิตรลดา ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ก็ทรงสอบไล่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในแผนกศิลปะ ด้วยคะแนนสูงสุดของประเทศ พ.ศ. ๒๕๒๐ ทรงจบระดับปริญญาตรีอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๒ ระดับปริญญาโท คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

พ.ศ. ๒๕๒๔ ระดับปริญญาโท คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และใน พ.ศ. ๒๕๒๙ ระดับปริญญาเอก ณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สำหรับด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น ใน พ.ศ. ๒๕๒๗ พระองค์ทรงเข้าศึกษาที่สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย หรือสถาบันเอไอที ในหลักสูตรเทคโนโลยีการสำรวจข้อมูลระยะไกล เป็นเวลา ๑ ภาคการศึกษา จนได้รับประกาศนียบัตรจากสถาบันดังกล่าว พระองค์ได้ทรงประยุกต์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในการทำแผนที่ของจังหวัดนครราชสีมา

การติดตามถวายงานและเรียนงานจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ทำให้ทรงทราบถึงความท้าทายของประเทศไทย トラバจนปัจจุบันก็ยังทรงประกอบพระราชกรณียกิจงานด้านการสร้างคุณประโยชน์ให้กับประเทศชาติของเรา พระองค์ทรงเป็นผู้มีปัญญาความสามารถเกินกว่าระดับปกติมากตามนิยามของพระอัจฉริยภาพ ทรงเป็นทั้งนักวิชาการและนักปฏิบัติที่ทรงใฝ่รู้และเรียนรู้ตลอดเวลา เหมาะสมกับการเป็นนักวิทยาศาสตร์

พระองค์ทรงเล่าให้คณะกรรมการมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ฟังว่า ครั้งหนึ่งเมื่อ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๔ ได้รับการกราบบังคมทูลเชิญให้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมสถาบันเดซีที่ฮัมบูร์ก เยอรมนี เมื่อเสด็จฯ ถึงก็ได้ทอดพระเนตรเครื่องเร่งอิเล็กตรอนผลิตแสงซินโครตรอนเพื่อตรวจวัดโครงสร้างระดับโมเลกุลเป็นครั้งแรก นักวิจัยและผู้บริหารที่นั่นยังกราบบังคมทูลว่าประเทศไทยก็มีทีนันครราชสีมา เมื่อเสด็จฯ กลับประเทศไทยก็ได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) ซึ่งตั้งอยู่ภายในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จ.นครราชสีมา ในหลายโอกาส รวมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้คนไทย เช่น นักเรียนจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และโรงเรียนจิตรลดา เป็นต้น ได้ไปเยี่ยมศึกษาดูงานด้วย นอกจากนี้ ยังโปรดเกล้าฯ ให้มีการลงนามข้อตกลงความร่วมมือกับสถาบันเดซีส่งนักวิทยาศาสตร์ไทยไปร่วมงานที่สถาบันเดซีมาจนทุกวันนี้ ความสัมพันธ์ไทย-เชิร์นก็เช่นกัน ทรงพระราชดำริว่าเคยเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมเชิร์นมาก่อน เพราะทรงมีคนรู้จักเป็นนักฟิสิกส์อเมริกันกราบทูลเชิญไปทีนั้น เมื่อเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมก็ทำให้ทรงตระหนักถึงประโยชน์ของเชิร์นด้านการค้นหาค้นหาอนุภาคใหม่จึงทรงกลับมาชวนบรรดานักวิทยาศาสตร์ไทยด้านนี้ให้เข้าไปร่วมงานกับเชิร์น ทั้งสองตัวอย่างนี้นั้นนับว่าเป็นความอัจฉริยะของพระองค์ที่ทรงเข้าถึงงานวิทยาศาสตร์แนวหน้าระดับสากลอย่างแท้จริง

พระราชจริยวัตรความเป็นวิทยาศาสตร์นั้นทรงมีอยู่ในพระองค์อยู่แล้ว การที่ทรงซักถามจดบันทึกลงสมุดเพื่อนำมาติดตามภายหลังสร้างความประทับใจแก่นักวิทยาศาสตร์ทั้งในและนอกประเทศ ทุกคนที่ได้

เข้าเฝ้าฯ ถวายคำอธิบาย เมื่อเสด็จฯ ที่ไหนไม่ว่าในหรือนอกประเทศ จึงทรงเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาจากนักวิจัยทั้งหลาย บรรดานักวิจัยไทยที่ได้ติดตามพระองค์ไปทรงเยี่ยมเยียนห้องปฏิบัติการทดลองของสถาบันวิจัยไม่ว่าระดับไหนในโลก ก็จะกลับมาด้วยความปิติยินดีที่นอกจากจะได้เรียนรู้เข้าถึงสิ่งที่ไม่เคยรู้มาก่อนแล้วยังได้รับความร่วมมือที่คาดไม่ถึงอีกด้วย พระราชจริยวัตรจากการเสด็จฯ ไปทรงเยือนจีนกว่า ๕๐ ครั้งครบทุกมณฑล ทรงเรียนรู้ภาษา วัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์ของจีน นับเป็นการเจริญสัมพันธไมตรีอันแน่นแฟ้นระหว่างทั้งสองประเทศ การเสด็จฯ ไปสถานที่สำคัญในจีนนั้นพระองค์จะได้รับการกราบบังคมทูลให้ทรงพระอักษรจีนด้วยทุกอันเสมอ ครั้งสำคัญที่มักได้รับการกล่าวถึงคือข้อความแปลเป็นสำนวนไทยว่า **“ไทย-จีน เป็นครอบครัวเดียวกัน”** สร้างความซาบซึ้งและความประทับใจอย่างยิ่งต่อชาวไทย-จีน

พระราชจริยวัตรและพระอัจฉริยภาพของพระองค์นำมาสู่ความสัมพันธ์ไทย-จีนที่ยกระดับสูงขึ้นไปตามลำดับ องค์การบริหารอวกาศแห่งชาติจีน (China National Space Administration: CNSA) ได้กราบบังคมทูลเชิญให้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมเมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๗ หน่วยงานนี้มีภารกิจสำคัญประการหนึ่งคือโครงการสำรวจดวงจันทร์และสร้างสถานีวิจัยนานาชาติบนดวงจันทร์ (International Lunar Research Station: ILRS) ด้วยยานอวกาศฉางเอ๋อ ทำให้บ่อยครั้งรู้จักกันในนามโครงการฉางเอ๋อ (Chang’e Project) ซึ่งตั้งตามชื่อของ “ฉางเอ๋อ” เทพธิดาดวงจันทร์ในตำนานของจีน

โครงการนี้แบ่งออกเป็น ๔ ระยะ **ระยะที่ ๑** สำรวจที่ลงจอดบนดวงจันทร์ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓) โดยการส่งฉางเอ๋อ ๑ และ ๒ ไปโคจรรอบดวงจันทร์ถ่ายภาพหาตำแหน่งที่เหมาะสมที่จะเข้าสู่**ระยะที่ ๒** ซึ่งเป็นการลงไปสำรวจผิวดวงจันทร์ (พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๖๒) โดยการส่งฉางเอ๋อ ๓ บรรทุกหุ่นยนต์ชื่อ ยวี่ถู่ (Yutu) หรือกระต่ายหยกไปด้วยเพื่อสำรวจพื้นผิวดวงจันทร์ด้านใกล้หรือด้านที่หันเข้าหาโลกเสมอ จากนั้นจึงเป็นฉางเอ๋อ ๔ พร้อมด้วยยวี่ถู่ ๒ ไปลงด้านไกลหรือด้านที่หันออกจากโลกเสมอ ส่วน**ระยะที่ ๓** นั้นก้าวไปอีกระดับหนึ่ง คือเป็นการนำตัวอย่างจากดวงจันทร์กลับมายังโลก (พ.ศ. ๒๕๖๓) ด้วยการส่งฉางเอ๋อ ๕ ขึ้นไปโคจรแล้วให้บางส่วนของยานได้ลงสู่ผิวดวงจันทร์เพื่อนำตัวอย่างทางธรณีกลับมายังโลก ยานที่โคจรอยู่แล้วจึงส่งกลับมายังโลกสำหรับ**ระยะที่ ๔** เป็นการสร้างสถานีวิจัยบนดวงจันทร์ด้วยตนเอง (autonomous) (พ.ศ. ๒๕๖๗-๒๕๗๑) ฉางเอ๋อ ๖ ได้ถูกส่งขึ้นไปแล้วในเดือนพฤษภาคม ๒๕๖๗ เพื่อสำรวจรูปแบบขององค์ประกอบและโครงสร้างใต้ผิวดวงจันทร์ของแอ่งซัวใต้-เอตเคน แล้วนำตัวอย่างกลับมายังโลก จากนั้นฉางเอ๋อ ๗ คาดว่าจะถูกส่งในปี ๒๕๖๙ เพื่อปฏิบัติการสำรวจขั้วใต้ของดวงจันทร์ และค้นหาทรัพยากรซึ่งรวมถึงน้ำแข็งที่มีอยู่ในบริเวณนั้นด้วย ส่วนฉางเอ๋อ ๘ คาดว่าจะถูกส่งขึ้นสู่อวกาศในปี ๒๕๗๑ พร้อมอุปกรณ์พิมพ์ ๓ มิติเพื่อทดลองผลิตโครงสร้างจากทรัพยากรที่พบบนผิวดวงจันทร์ และทดสอบเทคโนโลยีที่จำเป็นในการสร้างสถานีวิจัยบนดวงจันทร์

การเสด็จฯ ไปทรงเยือนองค์การบริหารอวกาศแห่งชาติจีนของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๗ ดังกล่าวข้างต้นนั้น ส่งผลให้ประเทศไทยได้เป็น ๑ ใน ๗ ประเทศที่ได้รับการยอมรับจากจีนให้นำอุปกรณ์วิทยาศาสตร์ของไทยขึ้นไปกับฉางเอ๋อ ๗ ในปี ๒๕๖๙ ได้ อุปกรณ์นี้ชื่อ Moon-Aiming Thai-Chinese Hodoscope: MATCH เพื่อตรวจวัดอนุภาคพลังงานสูงในอวกาศและตกกระทบผิวดวงจันทร์ อุปกรณ์ดังกล่าวนี้เป็นการพัฒนาร่วมกันระหว่างสถาบันวิจัยดาราศาสตร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน) และมหาวิทยาลัยมหิดล ยิ่งกว่านั้นผู้บริหารระดับสูงขององค์การบริหารอวกาศแห่งชาติจีนยังได้กราบบังคมทูลเพิ่มเติมต่อไปอีกว่า จีนยินดีที่จะให้ประเทศไทยนำดาวเทียมขนาดเล็กของไทยบรรทุกขึ้นไปกับยานอวกาศจีนในอนาคตเพื่อนำไปปล่อยให้โคจรรอบดวงจันทร์ได้อีกด้วย นับเป็นพระบารมีอันสูงยิ่งของพระองค์ท่านที่ทำให้เกิดสิ่งนี้ได้ นำความปลื้มปิติมาสู่นักวิทยาศาสตร์ไทยในโครงการนี้อย่างมาก เพราะหากไทยจะทำโดยลำพังปราศจากการสนับสนุนจากจีนนั้นต้องใช้ทรัพยากรที่สูงมากและยากลำบากที่นักวิทยาศาสตร์ไทยจะแสวงหาได้”

ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์ ได้กล่าวถวายพระพรว่า “เนื่องในโอกาสวันคล้ายวันพระราชสมภพ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๗๐ พรรษา วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๖๘ ข้าพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยผู้ร่วมถวายงานผ่านมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งหลายขอพระราชทานถวายพระพรชัยมงคลด้วยความจงรักภักดี ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก โปรดอภิบาลบันดาลดลให้ได้ฝ่าละอองพระบาททรงพระเจริญ มีพระชนมายุยืนนาน ทรงพระเกษมสำราญทุกทีพาราตริ ทรงเป็นมิ่งขวัญปกเกล้าปกกระหม่อมปวงชนชาวไทยสืบไปชั่วกาลนาน”

จากพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทางด้านการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ ด้วยพระวิริยอุตสาหะก่อให้เกิดคุณูปการต่อชาติบ้านเมืองและประชาชนอย่างมหาศาล วารสารอินโฟแชร์ ซึ่งเป็นวารสารของสำนักงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของยูเนสโก ได้ตีพิมพ์บทความเฉลิมพระเกียรติการอุทิศพระองค์เพื่อการศึกษาเรียนรู้ด้านสารสนเทศของเด็กและผู้ด้อยโอกาสของไทย รวมทั้งยังได้ถวายพระสมัญญานาม “IT Princess” หรือ “เจ้าฟ้าไอที” แต่พระองค์ ซึ่งนับเป็นความภาคภูมิใจของพสกนิกรชาวไทยอย่างยิ่ง

๕. เจ้าหญิงแห่งศิลปวัฒนธรรม

“...งานเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม... เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติในประการสำคัญ ๔ อย่าง
คือการสืบทอด อนุรักษ์ สร้างสรรค์ และพัฒนา
การสืบทอด ได้แก่การรับช่วงปฏิบัติต่อทั้งจากครูผู้สอน จากโบราณจารย์ และจากบรรพชน
ผู้ได้สร้างสรรค์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย
การอนุรักษ์ ได้แก่การรักษาไว้ให้คงเดิม ให้เป็นแบบแผนอันดีงามถูกต้อง
ตามที่ได้สร้างสมและสืบทอดกันมายาวนานจนเป็นรากฐานสำคัญของสังคมและประเทศชาติ
การสร้างสรรค์ ได้แก่การสร้างสิ่งใหม่ ๆ เพิ่มเติมขึ้นจากสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่แล้ว
เพื่อให้บังเกิดความหลากหลายและไม่หยุดนิ่ง
ส่วนการพัฒนา ได้แก่การปรับปรุงสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่แล้วให้ยิ่งดีขึ้นเจริญก้าวหน้าขึ้น
และเหมาะสมกับกาลสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป...”

พระราชโอรสในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๑ ณ โรงละครแห่งชาติ วันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๒

เมื่อเอ่ยถึงศิลปวัฒนธรรม และการอนุรักษ์วัฒนธรรม อันเป็นมรดกดั้งเดิมของไทยนั้น กล่าวได้ว่าสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นหลักและผู้นำในเรื่องดังกล่าวในสังคมไทยโดยแท้ ซึ่งในปัจจุบันได้รับการสนับสนุนและตื่นตัวอย่างแพร่หลาย ส่วนสำคัญประการหนึ่งเกิดจากการที่ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่และดำเนินการหลายเรื่องด้วยพระองค์เอง

พระองค์ทรงแสดงให้เห็นถึงคุณค่า ความงาม ความประณีต และความสำคัญของมรดกทางด้านศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของไทยให้เป็นที่ประจักษ์ดังที่ **หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช**อดีตนายกรัฐมนตรี และศิลปินแห่งชาติ ได้เขียนในคำนำหนังสือ “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับการอนุรักษ์มรดกไทย” เมื่อปี ๒๕๓๒ ถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงสืบสาน สร้างสรรค์ และธำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมไทย อันเป็นมรดกของชาติให้ยั่งยืนตกทอดสู่ลูกหลานไทย ความตอนหนึ่งว่า

“...หน้าที่ในการรักษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาตินี้ เป็นภาระอันหนักหากขาดความกล้าหาญ และการตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวแล้ว ก็ไม่มีผู้ใดจะรับได้นอกจากนั้นก็ยังต้องการความเสียสละในเกือบจะทุกทาง ต้องการเวลา ต้องการความอดทน และที่สำคัญที่สุดก็คือจะละเว้นการศึกษาเสียมิได้ ต้องอยู่ในลักษณะตลอดไป ทั้งหมดเป็นพระคุณลักษณะของทูลกระหม่อม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เพราะฉะนั้นผู้ใดที่ได้ทราบและสำนึกในพระบารมีของทูลกระหม่อมแล้ว ความมั่นใจก็จะเกิดขึ้นว่าสมบัติของชาตินั้น คงจะไม่สูญไปโดยง่าย พร้อมกับความภูมิใจที่จะต้องเกิดขึ้นว่า ตัวเรานั้นก็เป็นคนไทยเป็นเจ้าของสมบัติอันล้ำค่าที่ทูลกระหม่อมทรงรักษาไว้นี้ด้วยอีกผู้หนึ่ง...”

ข้อเขียนดังกล่าวนี้ มิได้เกินเลยความเป็นจริง ดังจะเห็นได้จากการให้ความสำคัญและพระสมัญญานามที่ทรงได้รับการถวาย อาทิ รัฐบาลไทยได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๘ ประกาศให้วันที่ ๒ เมษายนของทุกปี ซึ่งเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็น “วันอนุรักษ์มรดกไทย” เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายเป็นราชสักการะในฐานะทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอย่างใหญ่หลวงในงานด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ และเมื่อปี ๒๕๓๑ คณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทยได้ถวายพระสมัญญาว่า “**เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย**” ซึ่งมีความหมายว่าทรงมีคุณูปการต่อเหล่าศิลปินและศิลปวัฒนธรรมของชาติ รวมถึงทรงมีพระอัจฉริยภาพและทรงพระปรีชาสามารถในศิลปะหลายสาขา

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ทูลเกล้าฯ ถวายพระสมัญญา “**วิศิษฎ์ศิลปิน**” ด้วยตระหนักว่า ทรงเป็นวิศิษฎ์ศิลปินผู้มีพระอัจฉริยภาพหลายสาขา ทรงมีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับและประจักษ์ชัด ในวงการศิลปะ ทรงเป็นปราชญ์ทางวิชาการ และทรงบริหารจัดการด้านวัฒนธรรมที่มีคุณภาพต่อปวงชนชาวไทย อีกทั้งทรงเป็นอัครอุปถัมภ์ภักดีงานด้าน ศิลปวัฒนธรรมไทยสืบเนื่องมาตลอด

พระองค์ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในงานด้าน ศิลปวัฒนธรรมของชาติเสมอมา พระราชทานแนว พระราชดำริในการอนุรักษ์ ฟืนฟู และสืบทอดภารกิจ ด้านต่าง ๆ ของกรมศิลปากรอย่างมีระบบ ทั้งยัง ทรงแสดงพระอัจฉริยภาพด้านการอนุรักษ์ สร้างสรรค์ พัฒนา และสืบทอดงานศิลปวัฒนธรรมอย่างเป็น รูปธรรมมากมาย สรุปลงโดยสังเขปดังนี้

พระอัจฉริยภาพในงานจิตรกรรม

ความเป็นศิลปินในศาสตร์แห่งศิลปะของพระองค์ทรง ฉายแวววาดตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ สนพระราชหฤทัยศิลปะการวาด ภาพ ทรงศึกษาและฝึกฝนตั้งแต่การเขียนรูปด้วยสีเทียน การใช้ สีน้ำประเภทสีก๊อช หรือ กูอาช (gouache) การปั้นดิน และ การเขียนลายรดน้ำ

พระองค์ยังโปรดการวาดภาพลายเส้นหรือภาพ การ์ตูนฝีพระหัตถ์ เพื่อความเพลิดเพลิน จากจินตนาการ หรือสิ่งรอบพระองค์ เช่น คน สัตว์ ต้นไม้ เป็นต้น ทรงวาดได้ รวดเร็วในทุกที่ทุกโอกาส กระดาษที่ทรงใช้วาดเป็นซองเอกสาร แผ่นกระดาษธรรมดา สมุดแบบฝึกหัด สมุดจดงาน สมุดบันทึก สมุดวาดเขียน และทรงวาดบนเครื่องเคลือบต่าง ๆ รวมทั้ง ทรงวาดภาพการ์ตูนฝีพระหัตถ์ประกอบบทพระราชนิพนธ์ ทวีรนอင့်ใจ คีนฟ้าใส และมุ้งโกลนในรอยทราย เป็นต้น

หลังจากทรงสำเร็จการศึกษาปริญญาโททรงรับราชการที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าในปี ๒๕๒๓ ทรงมีโอกาสศึกษาวิชาศิลปะจากหลวงวิศาลศิลปกรรม (เชื้อ ปัทมจินดา) ศิลปินเอกทางด้านสถาปัตยกรรมไทย หลวงวิศาลศิลปกรรมกระทำพิธี “ครอบครูช่าง” ถวาย โดยจับพระหัตถ์เขียนรูปพระวิฆณุกรรมบนกระดาน ขนวน เพราะถือว่าครอบแล้ว มีสิทธิ์เป็นช่างเขียน ช่างปั้น และสอนผู้อื่นได้

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้ให้สัมภาษณ์คณะจัดทำหนังสือว่า “สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เคยมีรับสั่งว่าทรงชอบเห็นภาพต่าง ๆ ทั้งภาพในสมอง และภาพที่มองเห็น เช่น เห็นวิวสวย ๆ ก็อยากจะจำลองไว้ดูไว้จำนวน ๆ พระองค์ทรงมีพระอัจฉริยภาพด้านศิลปะทุกสาขา ทั้งการวาดเส้น การวาดภาพด้วยเทคนิคการใช้สีน้ำ สีน้ำมัน การวาดภาพพิมพ์ และงานเครื่องปั้นดินเผา เมื่อทรงรับเชิญเสด็จไปมหาวิทยาลัยศิลปากรในพระกระณียกิจเกี่ยวกับกิจกรรมทางศิลปะ จะทรงงานศิลปะพระราชทานให้มหาวิทยาลัยทุกครั้ง”

ทรงสร้างสรรค์งานศิลปกรรมฝีพระหัตถ์

พระองค์ยังทรงพระปรีชาสามารถในการวาดด้วยการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ อันเป็นการผสมผสานเทคโนโลยีกับงานศิลปะ เช่น ทรงใช้โปรแกรมประดิษฐ์ตัวอักษร (calligraphy) ทดลองวาดภาพ “ป่าไผ่” และภาพ “ต้นไม้” (๒๕๓๘) โดยทรงใช้เทคนิคสกรีนโทนของคอมพิวเตอร์สร้างน้ำหนักความลึกตื้น ในโอกาสเสด็จฯ ไปทรงเยือนศูนย์คอมพิวเตอร์กราฟิก คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๓๗ ทรงใช้โปรแกรมวาดภาพช้าง และเมื่อพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ไปทรงรักษาพระองค์ ณ โรงพยาบาล

ศิริราช ระหว่างวันที่ ๑๐-๒๖ มีนาคม ๒๕๓๘ พระองค์เสด็จฯ ไปประทับเฝ้าพระอาการอย่างใกล้ชิด ในช่วงเวลาดังกล่าว ได้ทรงวาดภาพสีน้ำ (กบ) ภาพพู่กันจีน (แมงมุม ช้างพลาย และห่าน) และทรงใช้ไมโครคอมพิวเตอร์หรือคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กวาดภาพปิณทุ ป่าไฟ และต้นไม้ ทรงเรียกภาพฝีพระหัตถ์ทั้ง ๗ ภาพ ว่า ภาพชุดศิริราช

พระองค์ทรงสร้างงานศิลปะในรูปแบบ Scrapbook พระราชทานชื่อว่า “ปะปิดพิจิตรวาร” ในปี ๒๕๕๓ กล่าวคือทรงปะปิดสิ่งของ เช่น ตัวเครื่องบิน ตุ๊กตากระดาด แสตมป์ สติกเกอร์ กระดาดห่อลูกอม ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ บางครั้งทรงตัดปะพระฉายาลักษณ์พระองค์เองปิดบนชุดประจำชาติของประเทศต่าง ๆ ที่เสด็จฯ ไปทรงเยือนประกอบลงในสมุด โดยทรงจดบันทึกบรรยายภาพเหตุการณ์ระหว่างการเดินทางเสด็จฯ ไว้ในสมุดนี้ด้วย

พระราชทานภาพวาดฝีพระหัตถ์เพื่อการส่งเสริมและสงเคราะห์

ดังเป็นที่ประจักษ์ว่า ทรงวาดภาพฝีพระหัตถ์หลายรูปแบบ ได้แก่ ภาพลายเส้นที่มีลักษณะเส้นเรียบง่าย สะอาด บางภาพแฝงพระอารมณ์ขัน ภาพวาดลงสี ทรงใช้สีต่าง ๆ เช่น สีน้ำ สีน้ำมัน สีอะคริลิก พู่กันจีน ส่วนใหญ่เป็นภาพแนวอิมเพรสชันนิสม์ (Impressionism)

พระองค์ทรงวาดภาพพระราชทานเป็นที่ระลึกมากมาย เพื่อการส่งเสริมและสงเคราะห์ อาทิ พระราชทานภาพการ์ตูนให้มูลนิธิต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปจัดทำของที่ระลึก เพื่อนำรายได้สมทบทุนโครงการช่วยเหลือผู้ป่วย อาทิ พระราชทานภาพวาดฝีพระหัตถ์ “เต่าทองคล้อยใจ” พร้อมข้อความว่า “จากหนึ่งเป็นร้อย จากร้อยเป็นล้านจากน้ำใจของคนหนึ่งคนสามารถช่วยเหลือผู้ป่วยนับล้านได้ นำพาความสุขมาให้ทั้งผู้ให้และผู้รับ” เพื่อให้มูลนิธิรามาธิบดีฯ นำไปจัดทำ

ของที่ระลึกการกุศลให้ประชาชนได้ร่วมทำบุญสมทบทุนโครงการต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้ของคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี

ส่วนสภากาชาดไทย ได้รับพระราชทานภาพวาดฝีพระหัตถ์เพื่อนำไปจัดทำสติกเกอร์ไลน์ชุด “แซ่พได้บุญ แซ่ไรได้กุศล” Chat & Charity ครั้งที่ ๒

รายได้จากการดาวน์โหลดสมทบทุน “เงินทุนฉุกเฉินเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ สภากาชาดไทย” รวมถึงพระราชทานภาพวาดฝีพระหัตถ์ “ใจแบ่งบาน” ให้มูลนิธิรามาธิบดีฯ นำไปจัดทำเป็นของที่ระลึกชุดพิเศษให้ประชาชนได้ร่วมทำบุญและเป็นเจ้าของ หรือนำไปมอบเป็นของขวัญแก่บุคคลที่รักในโอกาสต่าง ๆ เพื่อสมทบทุนซื้อเครื่องมือแพทย์และช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้ วางจำหน่ายที่มูลนิธิรามาธิบดีฯ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ กล่าวว่า “พระองค์ทรงมีพระมหากษัตริย์คุณกับมหาวิทยาลัยศิลปากรมาก ทุกครั้งที่มหาวิทยาลัยกราบบังคมทูลเชิญเสด็จในกิจกรรมของมหาวิทยาลัย จะทรงรับเชิญถ้าทรงว่างพระราชกรณียกิจ และยังมีพระมหากษัตริย์คุณอย่างเช่นครบรอบ ๕๐ ปี ๖๐ ปี ๖๕ ปี ๗๐ ปี ของมหาวิทยาลัยศิลปากร จะทรงวาดภาพพระราชทานทุกครั้ง เพราะฉะนั้นมหาวิทยาลัยศิลปากรจึงมีภาพฝีพระหัตถ์ที่เป็นจิตรกรรม ภาพพิมพ์ และงานเครื่องปั้นดินเผาที่มหาวิทยาลัยได้เก็บไว้เป็นที่ระลึกด้วย”

พระอัจฉริยภาพด้านประติมากรรม

ทางด้านงานประติมากรรม พระองค์ทรงงานเครื่องปั้นดินเผาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ เมื่อทรงกำลังศึกษาอยู่ที่โรงเรียนจิตรลดา และในโอกาสเสด็จฯ ไปประทับ ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ ได้เสด็จฯ ไปทรงเยือนโรงงานแมริมเชรามิคหลายครั้ง เช่นในปี ๒๕๒๓-๒๕๒๕ และ ๒๕๒๗ ได้ทรงสร้างสรรค์ผลงานไว้มากมายด้วยเทคนิคต่าง ๆ เช่น การเพ้นท์ด้วยสีใต้เคลือบ การใช้เครื่องมือขูดขีดให้เป็นร่องลึกบนดินหมาด (Leather hard state) และการปั้นเป็นรูปลอยตัว ชุดแรก ๆ ที่ทรงปั้นคือ ตุ๊กตารูปทรงต่าง ๆ ชุดต่อมาทรงใช้สีแปรระบายสี เคลือบลงบนภาชนะเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นบิสกิต

ในปี ๒๕๔๑ ทรงงานศิลปะเครื่องปั้นดินเผา ด้วยเทคนิคการเขียนสีใต้เคลือบลงบนดินเผารูปทรงหนังสือ ในปี ๒๕๔๓ ทรงวาดภาพบนเครื่องปั้นดินเผาด้วยเทคนิค Sgraffito ซึ่งเป็นการตกแต่งผิวภาชนะ เมื่อต้องการให้เกิดสีหรือน้ำหนักของสีแตกต่าง และเมื่อปี ๒๕๔๕ ทรงวาดระบายสีใต้เคลือบลงบนภาชนะรูปขาม ทรงวาดรูปกาบินอยู่เหนือสนามหญ้า ทรงตั้งชื่อผลงานนี้ว่า “อีกาสีแดงบนสนามหญ้าสีเขียว”

ศาสตราจารย์เกียรติคุณเสริมศักดิ์ นาคบัว ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (การออกแบบอุตสาหกรรม) กล่าวในบทความเรื่อง “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี กับงานศิลปะ

เครื่องปั้นดินเผา” ความตอนหนึ่งว่า “...ชอบผลงานของพระองค์ทุกชิ้น และมีที่
ชอบเป็นพิเศษหลายชิ้น เช่น งาน Paint Under glaze บนจานกลมเป็นรูปเด็ก
ผู้หญิงผูกแกละ ๒ ข้าง กำลังจูงสุนัขที่ทรงพันธ์ที่โรงงานแมริเมเชรามิค เมื่อปี
๒๕๒๓ ดูในด้านองค์ประกอบของภาพนั้นลงตัว เหมาะเจาะ มี Space ที่เหมาะสม
แม้การลงพระนามาภิไธยก็มีจังหวะที่พอดี ส่วนเรื่องอารมณ์นั้นงามเป็นเลิศ มีชีวิต
ชีวาทั้งเด็กหญิงและสุนัข คุณประดิษฐ์ ศรีวิชัยนันท์ เจ้าของโรงงานเล่าให้ฟังว่า
เวลาที่พระองค์ท่านวงเส้นรอบวงขอบจานนั้น ทรงวนด้วยวิธีฟรีแฮนด์ไม่ได้ใช้แป้นหมุนเหมือนช่างเขียนทั่วไป
แต่เส้นก็วนมาบรรจบกันเป็นวงกลมพอดี แม้จะไม่กลม ๑๐๐ เปอร์เซนต์ แต่ก็สวยงาม และเล่าต่อไปว่าขณะที่
ทรงงานชิ้นนี้ พระองค์ทรงมีพระอารมณ์แจ่มใสเบิกบานตลอดเวลา...”

ทรงสืบสานนาฏศิลป์ เอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย

นอกจากทรงมีพระอัจฉริยภาพทางด้านศิลปะดังกล่าวข้างต้น
แล้ว พระองค์ยังสนพระราชหฤทัยในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยทางด้าน
นาฏศิลป์และดนตรีไทย ให้ดำรงคงอยู่และสืบทอดไปถึงอนุชนรุ่นหลังอีกด้วย
ทรงรวบรวมและบันทึกผลงานของศิลปินไทยซึ่งไม่ค่อยจะได้รับการเหลียวแล
เอาใจใส่ไว้เป็นแบบฉบับมิให้สูญหาย และทำนุบำรุงเกื้อกูลศิลปินเจ้าของ
ผลงานดังกล่าวที่ยังมีชีวิตอยู่อย่างดียิ่ง

สำนักพิมพ์ กรีนปัญญาญาณ ได้บันทึกบทสัมภาษณ์ หม่อมราชวงศ์
อรฉัตร ของทอง ผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
และเผยแพร่ในเว็บไซต์ Tnews ว่า “...ในด้านนาฏศิลป์นั้น สมเด็จพระกนิษฐา
ธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จะทรง
ดนตรีไทยทุกวันอาทิตย์ เข้าเรียนดนตรีไทย บ่ายเรียนนาฏศิลป์ พระองค์ไม่ได้

ทรงอยากเรียนเพื่อจะเป็นนักแสดง แต่อยากศึกษาให้ลึกซึ่งในทุกศาสตร์ศิลป์ ความสนพระทัยของพระองค์ท่าน
ดิฉันเรียกว่า มีทั้งด้านอนุรักษ์ พัฒนา และสร้างสรรค์ ในด้านอนุรักษ์นั้น พระองค์ท่านทรงให้มีการถ่ายทอด
การสอนท่ารำแก่เยาวชน ทรงให้รื้อฟื้นการแสดงต่าง ๆ ที่หายไปแล้ว เช่น โขนหน้าจอ เป็นต้น ด้านการพัฒนานั้น
ในแต่ละครั้งที่มีการฝึกซ้อมนาฏศิลป์ พระองค์ท่านจะทรงแนะนำ ดิฉัน ตลอดจนถึงเรื่องการแต่งกาย
ผลงานจึงออกมาประณีตมาก...” และความที่พระองค์สนพระทัยในนาฏศิลป์ วันหนึ่งตรัสว่า “...ใครว่าคนอ้วน
รำละครไม่ได้ ดูเราเป็นตัวอย่างสิ...”

พระองค์ทรงพระราชดำริให้กรมศิลปากรจัดการแสดงโขน เพื่อเป็นกิจกรรมการแสดงภาคกลางคืน
ในงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ณ อุทยานพระบรมราชานุสรณ์
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (อุทยาน ร. ๒) อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม นายทวีศักดิ์
เสนานรงค์ อธิบดีกรมศิลปากรในสมัยนั้น ได้มอบหมายให้นายเสรี หวังในธรรม อดีตศิลปินแห่งชาติ
และผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านสังคีตศิลป์สนองพระราชดำริโดยจัดการแสดงโขนกลางแปลงเรื่องรามเกียรติ์
ตอนพิเภกสวามิภักดิ์เป็นครั้งแรก เมื่อประมาณปี ๒๕๒๘ และทรงพระมหากรุณาเสด็จฯ ไปทรง
เป็นประธานในพิธีเปิดงานและทอดพระเนตรการแสดงทุกปี

เมื่อปี ๒๕๔๓ มีพระราชดำริให้กรมศิลปากรสร้างการแสดงชุดระบำไดโนเสาร์ขึ้น โดยมีแรงบันดาลใจจากการค้นพบซากกระดูกไดโนเสาร์ที่จังหวัดทางภาคอีสาน ซึ่งเป็นสัตว์ที่เด็ก ๆ ให้ความสนใจอย่างกว้างขวาง อีกทั้งระบำชุดนี้ยังไม่เคยมีผู้ใดคิดประดิษฐ์มาก่อน กรมศิลปากรจึงน้อมรับพระราชดำริ และเริ่มคิดรูปแบบเครื่องแต่งกายไว้ แต่ยังไม่ได้ประดิษฐ์ทำ

จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๔ พระองค์เสด็จฯ มาทรงเปิดโรงละครแห่งชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้รับสั่งถามพลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น อธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้น และนายเสรี หวังในธรรม ถึงความคืบหน้าการจัดทำระบำไดโนเสาร์ กรมศิลปากรจึงเร่งดำเนินการให้ทันถวายทอดพระเนตรในโอกาสเสด็จฯ มาทรงเปิดนิทรรศการพิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย ประจำปี ๒๕๔๔ ในวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๔

ระบำไดโนเสาร์ดังกล่าว นายเสรี หวังในธรรม เป็นผู้แต่งเพลงและประดิษฐ์ท่ารำ มีนายทรงศักดิ์ ประทุมสินธุ์ อาจารย์พิเศษด้านนาฏศิลป์พื้นบ้าน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ดเป็นผู้ช่วย และนายปกรณ์ พรพิสุทธิ์ นายฐิตินันท์ ศิลปะประกร นายจรรย์ พูลลาภ นายฤทธิเทพ เถาว์หิรัญ เป็นผู้ช่วยฝึกซ้อม นายสุเทพ แก้วดวงใหญ่ และนางสาวอรพินท์ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นผู้ออกแบบเครื่องแต่งกาย การแสดงในครั้งนั้นเป็นที่พอพระราชหฤทัยยิ่ง แต่ยังมีข้อบกพร่องโปรดให้แก้ไขหัวไดโนเสาร์ กรมศิลปากรจึงได้ดำเนินการตามพระราชประสงค์จนการแสดงชุดดังกล่าวมีความสมบูรณ์และงดงามยิ่ง

พระองค์ยังได้มีพระราชดำริให้จัดการแสดงโขนหน้าจอบแบบโบราณ ด้วยมีพระราชประสงค์ให้ประชาชนทั่วไปได้รู้จักศิลปะการแสดงโขนที่มีมาแต่อดีต ซึ่งหาชมได้ยากและทรงคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์เนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย ประจำปี ๒๕๔๔ ในวันดังกล่าวด้วยกรมศิลปากรจึงสนองพระราชดำริจัดการแสดงโขนหน้าจอบครั้งแรก ณ บริเวณสังคีตศาลาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และในปีต่อมา

ได้จัดการแสดงโขนหน้าจอบอีกครั้ง ณ โรงละครแห่งชาติ โดยมีสำนักงานการสังคีตจัดวงปี่พาทย์บรรเลงประกอบการแสดง ได้แก่ ดนตรีบ้านปลายเนิน และวงดนตรีของข้าราชการกลุ่มดุริยางค์ไทย การแสดงโขนแบบโบราณนี้พระองค์เสด็จฯ มาทอดพระเนตรและทรงระนาดเอกทั้งสองครั้ง

ต่อมา ในปี ๒๕๕๒ ได้มีพระราชดำริให้จัดแสดง “ละครใน” เนื่องในวาระครบวันสวรรคต สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เพื่อฟื้นฟูการแสดงละครในที่มีมาแต่โบราณ กรมศิลปากรจึงสนองพระราชดำริจัดการแสดงละครในเรื่องอิเหนา ตอนบวงสรวง ณ วังสระปทุม เมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๒ และในปี ๒๕๕๕ ระหว่างวันที่ ๒-๘ พฤศจิกายน มิวเซียมฉลอง ๑๕๐ ปี พระราชสมภพสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส โปรดเกล้าฯ ให้คณะนาฏศิลป์ดนตรีไทยของสำนักงานการสังคีต ตามเสด็จไปจัดการแสดงนาฏศิลป์ดนตรี และมีพระราชดำริให้สร้างสรรค์ระบำที่เกี่ยวข้องกับผ้าของไทยขึ้น ๑ ชุด มีชื่อว่า “ระบำจตุรทิศวิจิตรไทยอาภรณ์” หรือ “ระบำผ้าไทย ๔ ภาค”

ระบำดังกล่าว นางสาววันทนี ม่วงบุญ นักวิชาการละครและดนตรีทรงคุณวุฒิในขณะนั้นได้ประพันธ์บทร้อง และ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ตำแหน่งในขณะนั้น ได้บรรจุมelody ใหม่โดยสมมติให้ผู้แสดงเป็นหญิงชาวไทยทั้ง ๔ ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ ซึ่งการแต่งกายประจำภาครายรำตามท่วงทำนอง จังหวะเพลง และบทร้องที่มีเนื้อหาแสดงถึงที่มา ความงามของสี และลวดลายต่าง ๆ ของผ้าไทยในท้องถิ่น อันเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและมรดกหัตถกรรม

โครงการศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ และคีตศิลป์

ในส่วนของมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พระราชทานพระราชดำริให้ดำเนินการด้านศิลปวัฒนธรรมอันเกี่ยวเนื่องในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มูลนิธิฯ รับสนองพระราชดำริ โดยจัดตั้ง “โครงการศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ และคีตศิลป์” เพื่ออนุรักษ์ ส่งเสริม และสืบทอดแบบแผนมาตรฐานที่ถูกต้องของการแสดงโขน ละคร การบรรเลงและขับร้องดนตรีไทย ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงสถาปนาและทำนุบำรุงให้เจริญรุ่งเรือง มาตลอดรัชสมัยของพระองค์ให้คงอยู่และสืบทอดเป็นมรดกของชาติสืบต่อไป

มูลนิธิฯ ได้เริ่มโครงการเปิดสอนหลักสูตรพิเศษด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ และคีตศิลป์ ให้แก่เยาวชน ตั้งแต่ปี ๒๕๓๓ จนถึงปัจจุบัน ณ อุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย อำเภอบางปะอิน จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นนิวาสสถานพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รับสมัครนักเรียนที่กำลังศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ จากสถานศึกษาของจังหวัดสมุทรสงครามเข้าร่วมโครงการ จัดสอนทุกวันเสาร์ เวลา ๙.๐๐-๑๒.๐๐ น. ในเดือนกรกฎาคมถึงเดือนมกราคมของปีถัดไป รวมเป็นระยะเวลา ๗ เดือน โดยเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

สาขาที่เปิดสอน ได้แก่ **๑. สาขานาฏศิลป์ไทย** แบ่งเป็น (๑) สาขานาฏศิลป์ละคร แยกการเรียนการสอนเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ นักเรียนใหม่ฝึกหัดเพลงช้า เพลงเร็ว รำแม่บท กลุ่มที่ ๒ ทบพวนเพลงช้า เพลงเร็ว รำแม่บท เชิด เสมอ และระบำต่าง ๆ เช่น รำสีนวล ระบำดาวดึงส์ ฟ้อนมาลัย ชุมพุมเผ่าไทย ฯลฯ กลุ่มที่ ๓ เป็นนักเรียนเก่าที่มีความรู้พื้นฐาน สามารถเรียนเพิ่มเติมเพื่อออกแสดงและศึกษาให้สูงขึ้นในสถาบันเฉพาะทาง เช่น วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏต่าง ๆ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฯลฯ เรียนระบำเบ็ดเตล็ด (ยืนเครื่อง) รำเดี่ยว รำคู่ รำเป็นชุดเป็นตอนต่าง ๆ ในละคร บทพระราชนิพนธ์ เพลงหน้าพาทย์ เช่น บาทสกุณี ตรีบองกัน ตรีนิมิต ฯลฯ (๒) สาขานาฏศิลป์โขน ฝึกแม่ท่ายักษ์ ลึง เพลงหน้าพาทย์ รำเป็นชุดเป็นตอน เช่น หนุมานจับนางสุพรรณมัจฉา รามสูร-เมขลา ขับพิเภก พระรามรบทศกัณฐ์ นารายณ์ปราบหนทก พระเคณีสประทวนพร ศีกบรลย์กัลป์ ลักส์ดา ฯลฯ **๒. สาขาดุริยางคศิลป์ไทย** (เปียโนและเครื่องสาย) ฝึกบรรเลงเพลงไทยต่าง ๆ เช่น เพลงพระราชนิพนธ์บุหลันลอยเลื่อน โหมโรงคลื่นกระทบฝั่ง นกเขาชะแมร์ วายุบุตรยาตราเถา ฯลฯ และ **๓. สาขาคีตศิลป์ไทย** ฝึกขับร้องเพลงไทยต่าง ๆ เช่น สุดสงวนเถา ไกรลาสสำเร็จ เป็นต้น

ทรงสืบทอดภูมิปัญญา ส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรมไทย

เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจบริเวณโรงสีข้าวพระราชทาน ตำบลศรีภูมิ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ทรงพบว่า ราษฎรในพื้นที่ดังกล่าวมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพจักสานโดยเฉพาะการจักสานหวาย แต่เนื่องจากในพื้นที่ขาดแคลนวัตถุดิบต้องนำเข้าหวายจากประเทศเพื่อนบ้าน จึงมีพระราชกระแสให้ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟูพันธุ์หวายให้ราษฎรใช้ประโยชน์ รวมทั้งฟื้นฟูทรัพยากรหวายในพื้นที่ให้กลับคืนมาใหม่และสามารถนำไปใช้ในอนาคตได้

ราษฎรในพื้นที่โครงการได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกับการพัฒนาพื้นที่ป่าต้นน้ำให้กลับคืนความสมบูรณ์ และเป็นแหล่งศึกษารวบรวมและขยายพันธุ์หวาย พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์หวาย ตลอดจนส่งเสริมพัฒนาฝีมือและรูปแบบจักสานหวาย รวมทั้งผลิตภัณฑ์หวายด้วย

ครั้งหนึ่งพระองค์เสด็จฯ ไปทรงเยือนกลุ่มอาชีพจักสานไม้ไผ่บางเจ้าฉ่า และพระราชทานคำแนะนำให้ราษฎรปลูกไม้ไผ่สีสุก เพื่อเป็นวัตถุดิบในการทำเครื่องจักสานและอนุรักษ์งานฝีมือประเภทนี้ไว้ งานจักสานของบ้านบางเจ้าฉ่านี้มีความละเอียด ประณีตสวยงาม สามารถพัฒนางานฝีมือตามความต้องการของตลาด ไม่ยึดติดกับรูปแบบเก่า จนสามารถส่งขายต่างประเทศได้ จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นหมู่บ้านตัวอย่างในการพัฒนาอาชีพ

นอกเหนือจากการอนุรักษ์ และสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังทรงตระหนักถึงคุณค่า งานศิลปะและภูมิปัญญาที่สืบทอด กันมา ดังพระราชดำรัสในการประชุม วิชาการนานาชาติศึกษาอย่างรักเพื่ออนุรักษ์ ภูมิปัญญาไทย ครั้งที่ ๒ ณ โรงแรมดุสิตธานี กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘ ความตอนหนึ่งว่า

“...คนไทยเรารู้จักนำวัสดุที่ได้จากธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับ ชีวิตประจำวัน และที่เป็นงานศิลปะ มาเป็นเวลานาน ดังตัวอย่างเช่น สີที่ได้จากพืชพรรณ หรือแร่ธาตุต่าง ๆ วัสดุเคลือบ ประสาน ที่ได้จากยางไม้บางชนิด แสดงให้เห็นภูมิปัญญา ที่ล้าลึกของบรรพบุรุษ ก่อเกิดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา อย่างไม่รัก เป็นของธรรมชาติอีกอย่างหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในงานศิลปหัตถกรรม หรือ ประณีตศิลป์ คนไทยและอีกหลายชนชาติในภูมิภาคเอเชีย รู้จักใช้ยางรักมาตั้งแต่ โบราณกาล เป็นวัฒนธรรมร่วมสาขาหนึ่งของชนชาติในซีกโลกตะวันออก ในปัจจุบัน ภูมิปัญญาเรื่องยางรักแทบจะหมดไปจากสังคมไทย ด้วยเหตุที่ผู้รู้ผู้สนใจมีน้อยลง ไม่รัก กิเลสจำนวนลงอย่างมาก ยางรักธรรมชาติหาได้ยากเป็นเหตุให้ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ เมื่อต้องการใช้งาน ประกอบกับมีการผลิตยางรักสังเคราะห์ขึ้นแทนที่ การส่งเสริม การปลูกไม้รักให้มากขึ้นให้ได้ยางรักธรรมชาติคุณภาพดีไปใช้งาน จึงเป็นทางที่จะช่วย อนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านนี้ให้คงอยู่ ทั้งยังช่วยลดการสั่งซื้อจากต่างประเทศ และจะเป็น ประโยชน์อย่างยิ่งในด้านส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชน...”

นอกจากนี้โครงการตามพระราชดำริต่าง ๆ ของพระองค์ ยังส่งเสริมและพัฒนางานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น เช่น โครงการส่งเสริมอาชีพ กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร เป็นต้น พร้อมกันนี้ทรงจัดหาตลาด ด้วยการรับงานศิลปหัตถกรรมและผลิตภัณฑ์จากโครงการพระราชดำรินั้นวางจำหน่ายในร้าน “ภูฟ้า” เป็นการสร้างรายได้และสืบสานงานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นไม่ให้สูญไปตามกาลเวลา เช่น งานทอผ้า งานจักสาน เป็นต้น

ทรงสืบสานงานศิลปกรรมตามชนบข้างสืบหมู่

ในโอกาสพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี เมื่อปี ๒๕๒๕ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานกรรมการอำนวยการบูรณปฏิสังขรณ์ วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง อันประกอบด้วย มหาปราสาทราชมนเฑียร ตลอดจนเครื่องราชูปโภคต่าง ๆ ทรงรับพระราชภารกิจด้วยความเอาพระราชหฤทัยใส่ เสด็จฯ มาทรงเป็นประธานในที่ประชุม

คณะกรรมการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามฯ เป็นประจำ เพื่อกำหนดแผนงานบูรณะ จัดหาทุนมาเพิ่มเติมงบประมาณในการใช้จ่าย พระราชทานพระราชวินิจฉัย และทรงชี้แนะการแก้ไขปัญหาในการบูรณปฏิสังขรณ์ ด้วยพระปรีชาสามารถและทรงรอบรู้ในศิลปและศาสตร์ทางศิลปกรรมไทยที่นอกเหนือไปจากการเสริมสร้างความมั่นคงแข็งแรงสวยงามแล้ว ยังอนุรักษ์แบบแผนศิลปกรรมแบบประเพณีไทยไว้ มิให้เปลี่ยนแปลงเป็นอื่นอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังเสด็จฯ ไปทรงกำกับตรวจตราการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ด้วยพระองค์เองเป็นประจำ โดยเฉพาะในเวลาเย็นที่ทรงว่างจากพระราชภารกิจประจำวันด้านอื่น ๆ แล้ว โอกาสใดที่มีปัญหาในการดำเนินงาน ซึ่งหากผู้รับผิดชอบในการปลูกสร้างหรือปฏิสังขรณ์สิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้ว คณะกรรมการฯ ไม่อาจแก้ปัญหาในการดำเนินงาน ทั้งในทางกำหนดหรือตกลงรูปแบบศิลปะไทย หรือวิธีการอนุรักษ์ พระองค์ทรงพระกรุณาเสด็จฯ มาพระราชทานพระราชวินิจฉัย ด้วยพระปรีชาสามารถในศิลปและศาสตร์แห่งศิลปวิทยาและสุขุมคัมภีรภาพยิ่ง

ดังจะเห็นได้จากบันทึกความทรงจำในการบูรณะวัดพระแก้วของ **ดร.สุวิทย์ รัศมิภูติ** อดีตอธิบดีกรมศิลปากร ตอนหนึ่งว่า “...สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ มา

เป็นองค์ประธานฯ งานจึงลุล่วงมาด้วยดี ที่ว่าด้วยดีหมายความว่า สามารถฟันฝ่าอุปสรรค จนเสร็จตามกำหนด ทั้งนี้ถ้าไม่ได้พระบารมีของพระองค์ท่านเป็นที่พึ่ง พระองค์ท่านทรงวินิจฉัย ตัดสินพระทัยเด็ดขาด ไม่มีใครกล้าอุทธรณ์ฎีกา งานจึงเริ่มดำเนินมาด้วยดี...”

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากรได้ดำเนินงานเพื่อสนองพระราชดำริของพระองค์ ในการจัดสร้างบานประตูประดับมุก ณ หอพระมณเฑียรธรรมภายในวัดพระแก้วขึ้นใหม่จำนวน ๑ คู่ด้วยทรงห่วงใย

บานประตูประดับมุกคู่เดิม ที่ต้องกราแดดและถูกละอองฝน จนทำให้ลวดลายมุกเสื่อมสภาพเกิดความทรุดโทรม และทรงห่วงใยว่าต่อไปเยาวชนรุ่นใหม่อาจจะไม่มีโอกาสได้เห็นงานช่างศิลป์อันงดงามของบานประตูคู่นี้ที่ประกอบด้วยเรื่องราวทางวัฒนธรรม ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของประเทศชาติ และล้วนต้องใช้ฝีมือช่างสิบหมู่ทั้งสิ้น แต่ขาดแคลนผู้มีความรู้ ความชำนาญในวิชาช่างสิบหมู่ จึงมีพระราชดำริว่า “หากไม่ถ่ายทอดวิชาช่างสิบหมู่ให้แก่คนรุ่นหลัง ย่อมยากจะรักษาศิลปวัฒนธรรม ที่มีคุณค่ายิ่งของชาติไทยไว้ได้” ควรที่จะอนุรักษ์และเผยแพร่วิชาความรู้ที่เคยฝึกฝนกันในช่วงสู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง

พระองค์จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง “วิทยาลัยในวัง” ในปี ๒๕๒๘ หรือเรียกอีกชื่อว่า “โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ (วิทยาลัยในวังหญิง)” เพื่อสืบสานฟื้นฟูช่างฝีมือและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ทั้งยังมุ่งเน้นฝึกสอนแก่ผู้ที่ต้องการประกอบอาชีพโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญทางช่างที่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งนับวันจะมีจำนวนน้อยลงเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ต่าง ๆ ระยะเวลาเริ่มแรกโปรดให้ตั้งขึ้นในเขตพระราชฐานชั้นในพระบรมมหาราชวัง โดยดัดแปลงจากตำหนักของพระราชธิดาและเจ้าจอมมารดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นสถานที่เรียน ต่อมาจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นทำให้สถานที่คับแคบ จึงโปรดให้ย้ายมายังอาคารพระตำหนักพระองค์เจ้าอาทรทิพนิภา ปัจจุบันโรงเรียนดังกล่าวเปิดสอนวิชาหลัก ๓ แผนก คือ วิชาอาหารและขนม วิชาช่างดอกไม้สด วิชาช่างปักเสด็จ

ต่อมาในปี ๒๕๓๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ (วิทยาลัยในวังชาย)” ขึ้น พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สนับสนุนการดำเนินงาน อีกทั้งทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ติดตามการดำเนินงาน และเสด็จฯ ไปพระราชทานวุฒิบัตรแก่นักศึกษาที่จบหลักสูตรเป็นประจำทุกปีตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๒ เป็นต้นมา ต่อมาในปี ๒๕๕๒ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนช่างฝีมือในวัง (ชาย)” ปัจจุบันเปิดสอนวิชางานเขียน งานปั้น งานแกะสลัก งานประดับมุก งานลายรดน้ำ และงานหัตถ์

นอกจากนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำนักพระราชวังจัดสร้างสาขาวิทยาลัยในวังชาย ด้านช่างสิบหมู่ขึ้น ณ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสสมโภชพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นปีที่ ๕๐ เมื่อปี ๒๕๓๙ และพระราชทานนามว่า “ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง)”

ปัจจุบัน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษกฯ ได้ขยายสาขาวิชาที่เปิดอบรมวิชาชีพให้กว้างขวางขึ้นและครอบคลุมทักษะอาชีพที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตแบบไทย ๆ อาจกล่าวได้ว่า งานหัตถ์ศิลปที่ก่อเกิด ณ ที่แห่งนี้ เกิดจากพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และย่อมเชื่อมั่นได้ว่าความงามวิจิตรแห่งหัตถ์ศิลปชั้นสูงของไทยจะมีผู้สืบทอดให้ลูกหลานไทยได้ภาคภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาแห่งบรรพชนสืบไป

ทรงเป็นประธานที่ปรึกษาการจัดงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระบรมศพและพระศพ

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานที่ปรึกษาการจัดงาน พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระบรมศพและพระศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติมแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ อาทิ ทรงเลือกแบบร่างพระเมรุทรงปราสาทจัตุรมุข ยอดมณฑป เหมือนอย่างพระเมรุสมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมมาลมารศรี พระอัครราชเทวี ทรงเห็นชอบในการติดตั้งเตาเผาบนพระเมรุ ซึ่งนับเป็นครั้งแรกในการพระราชทานเพลิงพระศพด้วยเตาเผา แทนการใช้ฟืนไม้จันทน์ พระราชทานแนวคิดในการเลือกใช้วัสดุก่อสร้างแทนไม้ เนื่องจากปัจจุบันไม้หายากขึ้นทุกทีและนับวันแต่ละจะหมดไป วัสดุที่นำมาใช้แทนควรเป็นวัสดุสมัยใหม่ที่ช่วยให้ก่อสร้างได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และสามารถนำกลับมาใช้ได้อีกหลังการรื้อถอนเมื่อเสร็จสิ้นงานพระราชพิธี

การประดับตุงในปริมณฑลพระเมรุ โปรดให้ใช้ตุงของจังหวัดน่าน ด้วยสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงมีพระตำหนักอยู่ที่จังหวัดน่าน เหมือนเช่นครั้ง งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงมีพระตำหนักอยู่ที่ดอยตุง จังหวัดเชียงรายได้ทอดลงมาถวายประดับในปริมณฑลพระเมรุมาศ และทรงช่วยจัดหาวัสดุอื่นที่จำเป็นต้องใช้ประดับตกแต่งพระเมรุและอาคารในปริมณฑลจากสาธารณรัฐประชาชนจีน

สำหรับพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระองค์มีพระราชวินิจฉัยให้กรมศิลปากรพัฒนาแบบพระเมรุมาศ ทรงบุษบก ๙ ยอด และได้พระราชทานชื่อให้แก่โรงขยายแบบว่า “**วิธานสถาปาศาลา**” ความหมายของชื่อแปลว่าโรงอันเป็นที่ตระเตรียมงานสถาปัตยกรรม เมื่อเทียบกับการสร้างพระเมรุมาศทุกครั้งที่ผ่านมา ครั้งนี้ถือว่าขนาดของโรงขยายแบบมีขนาดใหญ่มาก บริเวณผนังด้านหนึ่งของโรงขยายแบบแห่งนี้ยังมีตัวอักษรลายพระหัตถ์ “**วิธานสถาปาศาลา (โรงขยายแบบ)**” หล่อด้วยเรซินติดประดับ รวมทั้งมีโต๊ะทรงงาน พระองค์ได้เสด็จฯ มาทอดพระเนตรความคืบหน้าในการก่อสร้างพระเมรุมาศอย่างใกล้ชิดเป็นประจำทุกเดือน สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่เจ้าหน้าที่และคณะผู้ปฏิบัติงานเป็นอย่างดี

การสร้างพระเมรุมาศครั้งนี้เป็นงานที่ใหญ่กว่าทุกครั้งที่ผ่านมา แม้จะเป็นการออกแบบสิ่งก่อสร้างชั่วคราว แต่ต้องทำให้มีความแข็งแรง คงทน และสมพระเกียรติ พระองค์ทรงตระหนักถึงการใช้วัสดุ และวิธีการก่อสร้างที่ควรสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการหมุนเวียนใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด จึงมีพระราชดำรัสลดการใช้ไม้และนำทรัพยากรที่สามารถหมุนเวียนมาใช้ใหม่ได้ ทีมสถาปนิกผู้ออกแบบ และทีมวิศวกรได้น้อมนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในการทำงาน เช่น การเปลี่ยนจากเสาไม้เป็นเสาเหล็กที่สามารถถอดประกอบนำไปใช้ใหม่ได้ โดยยึดโครงสร้างส่วนต่าง ๆ ไว้ด้วย

พระองค์ทรงประกอบเกสรชั้นในของดอกปาริชาติ ประกอบด้วยดอกไม้ขาว ๒ ดอก ดอกไม้เพ็ญ ๒ ดอก ซึ่งเกสรชั้นในนี้เรียกว่านพรัตน์ ๙ ดวง ประกอบด้วยอัญมณี ๙ ชนิด ได้แก่ เพชรน้ำหนัก ๒ สตางค์ ล้อมรอบด้วยทับทิม บุษราคัม มรกต มุกดา นิล โกเมน เพทาย และไพฑูรย์ ถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการทำดอกปาริชาติ ก่อนนำไปประดับพระจิตกาธาน และเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรการทำเครื่องสดประดับพระจิตกาธานอื่น ๆ เช่น การร้อยกรองใบแก้ว การทำดอกปาริชาติสด ตลอดจนทอดพระเนตรการแทงหยวกจากช่างหลวงและช่างพื้นถิ่น ๔ ภูมิภาค และทรงแทงหยวกฝีพระหัตถ์ลายขลุ้มบันแถลง ซึ่งอยู่ชั้นบนสุดของเรือนยอดที่ ๙ ด้วย

ทรงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำหรับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น พระองค์มีพระราชดำริให้มูลนิธิชัยพัฒนา นำที่ดินที่คุณประยงค์ นาคะวะรังค์ ชาวอัมพวา น้อมเกล้าฯ ถวาย มาพัฒนาให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอัมพวา โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มาใช้ในการดำเนินงาน มีเป้าหมายที่สำคัญ คือ ความร่วมมือร่วมใจของชาวชุมชนอัมพวาในการอนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสภาพแวดล้อม ให้สามารถดำรงอยู่ได้บนแนวทาง “อนุรักษ์แล้วจึงพัฒนา” เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังชื่อของโครงการว่า “ชัยพัฒนานุรักษ์” ชัยชนะแห่งการพัฒนาของชุมชนอัมพวา

กอบกับทรงเห็นว่า “ชุมชนอัมพวา” เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานที่เกี่ยวข้องกับความ เป็นชาติไทย ซึ่งอนุชนรุ่นหลังสามารถทวนรำลึกและมองย้อนเห็นภาพอดีตอันรุ่งเรืองถึงความเป็นชุมชนที่มี วัฒนธรรมและประเพณีอันงดงาม ที่สะท้อนความเป็นไทยได้อย่างน่าภาคภูมิใจ จึงมีพระราชดำริให้โครงการฯ มุ่งเน้นดำเนินงานด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตชาวชุมชนอัมพวา ทั้งในด้านกายภาพและการดำเนินชีวิตของ ผู้อาศัยในพื้นที่ โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพ กิจกรรมในพื้นที่ และพัฒนาพื้นที่ให้เกิดศักยภาพเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชื่อมโยงกับอุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (อุทยาน ร. ๒) และแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ของจังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาเผยแพร่ความรู้เรื่อง พันธุ์ไม้พื้นเมือง การรักษาระบบนิเวศของสวนผลไม้ และแหล่งรวบรวมข้อมูลวิถีชีวิตของชุมชนอัมพวา ตลอดจน ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาแบบบูรณาการ สร้างโอกาสให้ชุมชน องค์กรท้องถิ่น และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมและบทบาทในการบริหารจัดการพื้นที่ เพื่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนา และการพึ่งพา ตนเองของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจุบัน “อัมพวา” กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นและเป็นแหล่งศึกษาเผยแพร่ความรู้เรื่องพรรณไม้พื้นเมือง การรักษาระบบนิเวศของสวนผลไม้เพื่อสืบสานวิถีชีวิตของชุมชน และการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ด้วยความภาคภูมิใจในความรู้ ภูมิปัญญา และผลิตภัณฑ์ของชุมชน และท้องถิ่น รวมทั้งโอกาสและรายได้ให้แก่คนในชุมชนอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมี “พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง” อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ที่เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชาวมอญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนจัดแสดงเกี่ยวกับมอญในไทยและผู้นำทางวัฒนธรรม โบราณวัตถุ คัมภีร์ใบลานที่เขียนด้วยอักษรมอญมีอายุกว่า ๓๐๐ ปี เสื้อผ้าและเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่บ่งบอกถึงมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของลุ่มน้ำแม่กลองในอดีต ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนบ้านม่วงกับชุมชนในเขตอำเภอบ้านโป่งและอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ เล่าถึงพิพิธภัณฑ์นี้ว่า “เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เจริญพระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา ในปี ๒๕๓๕ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้กราบบังคมทูลปรึกษาสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ขอพระราชทานคำแนะนำว่ามหาวิทยาลัยควรจะทำอะไรถวายในโอกาสนั้น ได้มีรับสั่งว่า สมเด็จพระบรมราชชนนี พันปีหลวง สนพระราชหฤทัยเรื่องผ้า ซึ่งในขณะนั้นภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี ได้ไปเก็บข้อมูลที่วัดม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นชุมชนมอญ ที่วัดม่วงมีการเก็บผ้าห่อคัมภีร์สวย ๆ ไว้จำนวนมาก มหาวิทยาลัยศิลปากรจึงคิดว่าเราน่าจะทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เพื่อจัดแสดงวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชาวมอญ ซึ่งรวมทั้งผ้าห่อคัมภีร์ของคนมอญที่นั่น จึงเป็นที่มาของการสร้างพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน วัดม่วงขึ้น ในปี ๒๕๓๕ เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ไปทรงเปิดพิพิธภัณฑ์เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖”

ทรงสืบสานศิลปวัฒนธรรม อันเป็นมรดกของชาติสู่ลูกหลานสืบไป

จากพระอัจฉริยภาพด้านศิลปวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น เป็นเพียงบางส่วนแห่งพระปรีชาสามารถของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้ทรงเป็นแม่แบบของการ ศึกษาและอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ทรงนำองค์ความรู้จากหลายศาสตร์มาผสานประโยชน์ เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย พระองค์มีพระราชดำริว่า ควรจะถ่ายทอดงานด้านวัฒนธรรมไปสู่เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ ผ่านกระบวนการจัดการศึกษาอบรม ทั้งการศึกษา ในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ ตระหนักถึงความสำคัญ รักและผูกพันในศิลปวัฒนธรรมของชาติ สามารถสืบทอดเพื่อการอนุรักษ์และอาจพัฒนาเป็นอาชีพได้ พระวิริยอุตสาหะในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจอันเป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองและประชาชนเป็นที่ประจักษ์แก่ พสกนิกรทั่วหน้า ทรงอนุเคราะห์สนับสนุนกิจกรรมอันเนื่องด้วยงานศิลปวัฒนธรรมของชาติเสมอมา โดยเฉพาะ ทรงเป็นแบบอย่างให้ปวงชนชาวไทยเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของชาติ

พระราชกรณียกิจที่ยกมาเป็นตัวอย่างดังปรากฏข้างต้นนั้น ล้วนแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็น แบบฉบับของคนรุ่นใหม่ที่ทรงส่งเสริมการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมแบบยั่งยืน ด้วยการอนุรักษ์คุณค่าดั้งเดิม พร้อมกับการประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย พระราชจริยวัตรและพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติได้เอื้ออำนวย ให้เกิดการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม และยังแสดงให้เห็นว่าทุกคนประจักษ์ชัดว่า คนไทยทุกคนพึงเพียรเรียนรู้ ให้เข้าถึงความงดงามแห่งศิลปวัฒนธรรมไทย มิใช่เพียงเพราะหน้าที่ในฐานะคนไทยเท่านั้น แต่ทุกคนควรได้เรียนรู้ เพื่อจะได้ตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมอันเป็นประโยชน์มหาศาลต่อตัวเองและสังคมโดยรวมสืบไป

๖. เจ้าหญิงนักสังคมสงเคราะห์

“...เหตุที่ชอบการพัฒนาช่วยเหลือประชาชนนั้น เห็นจะเป็นเพราะความเคยชิน
ตั้งแต่เกิดมาจำความได้ ก็เห็นทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
ทรงคิดหาวิธีต่าง ๆ ที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น
ได้ตามเสด็จเห็นความทุกข์ยากลำบากของพี่น้องเพื่อนร่วมชาติ
ก็คิดว่าช่วยอะไรได้ควรช่วย ไม่ควรนิ่งดูดาย
เมื่อโตขึ้นพ้อมีแรงทำอะไรได้ก็ทำไปอย่างอัตโนมัติ
โดยทำตามพระราชกระแส หรือทำตามแนวพระราชดำริ
การช่วยเหลือประชาชนเป็นหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ต้องทำประจำอยู่แล้ว....”

พระราชดำรัสในบทพระราชทานสัมภาษณ์แก่เจ้าหน้าที่
สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ในวสารเศรษฐกิจและสังคม ฉบับพิเศษ ธันวาคม ๒๕๒๘

จากพระราชดำรัสของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ข้างต้น รวมถึงพระราชกรณียกิจตลอดพระชนม์ชีพที่ผ่านมา อาจกล่าวได้ว่าทรงมีความเป็นนักสังคมสงเคราะห์ในสายพระโลหิต ทรงเป็นประธานมูลนิธิและทรงรับอุปถัมภ์กองทุนต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือประชาชนด้านต่าง ๆ เช่น มูลนิธิสายใจไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ มูลนิธิสงเคราะห์เด็กของสภากาชาดไทย กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร กองทุนการกุศลสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตลอดจนทรงมีแนวทางช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เช่น คลื่นสึนามิ น้ำท่วม และดินถล่ม ผ่านหน่วยเฉพาะกิจสิรินธรเป็นหน่วยงานหลักและประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในความดูแลของพระองค์

นอกจากนี้ ทรงพระราชดำริให้จัดตั้งมูลนิธิและกองทุนเพื่อสาธารณกุศลต่าง ๆ เพื่อพัฒนาและช่วยเหลือเด็กและเยาวชน ตั้งแต่พระราชทานทุนการศึกษา พัฒนาอาชีพ และช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่าง ๆ อาทิ มูลนิธิสงเคราะห์เด็กของสภากาชาดไทย จัดตั้งขึ้นเพื่อสงเคราะห์เด็กที่ถูกทอดทิ้งไว้กับสภากาชาดไทย เด็กพิการ รวมถึงเด็กที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติต่าง ๆ โดยเน้นให้ความช่วยเหลืออย่างตรงความต้องการแบบครบวงจร และสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

มูลนิธิสายใจไทยฯ สงเคราะห์ผู้พิการและเสียชีวิตจากการรับใช้ชาติ

มูลนิธิสายใจไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือทหาร ตำรวจ พลเรือน ตลอดจนอาสาสมัครที่บาดเจ็บ ทุพพลภาพ หรือเสียชีวิตจากการปฏิบัติหน้าที่เพื่อป้องกันประเทศชาติ โดยให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน หรือส่งเสริมอาชีพแก่ครอบครัว หรือตัวผู้ประสบเคราะห์ร้ายนั้น เพื่อให้ทหาร ตำรวจ พลเรือน อาสาสมัครดังกล่าว มีความอบอุ่นใจว่า แม้จะพิการหรือเสียชีวิตตนเองและครอบครัวก็ได้ถูกทอดทิ้ง

สำหรับความเป็นมาของการก่อตั้งมูลนิธิสายใจไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พระองค์ได้พระราชทานบทสัมภาษณ์พิเศษไว้ในหนังสือ “ในหลวงของเรา” ความตอนหนึ่งว่า

“...ก่อนที่จะมีมูลนิธิสายใจไทยนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงมีพระราชหฤทัยรำลึกถึงทหาร ตำรวจและราษฎรอาสาสมัครผู้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อประเทศชาติจนทุพพลภาพ ไม่สามารถที่จะประกอบอาชีพเป็นปกติเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ จึงทรงมีพระราชปรารภถึงการจัดตั้งมูลนิธิเพื่อช่วยการครองชีพของผู้เสียสละเหล่านี้ เป็นการตอบแทนคุณงามความดีของเขา ในวันเกิดของข้าพเจ้า เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๘ มีการจัดงานเลี้ยงน้ำชา เชิญทหารตำรวจบาดเจ็บที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าและโรงพยาบาลตำรวจมาเลี้ยงอาหารว่าง มีวงดุริยางค์ทหารเรือมาบรรเลงเพลงรักชาติ

นอกจากนี้ยังได้เชิญแขกผู้มีเกียรติทั้งหลายมาในงานโดยขอร้องให้ช่วยกันดูแล เหล่าทหารที่ไม่สามารถลุกไปไหน ๆ ได้ และเชิญชวนให้บริจาคเงินช่วยเหลือทหารตำรวจ เป็นการโดยเสด็จพระราชกุศล และรวบรวมเงินส่วนที่มีผู้บริจาค ส่วนที่พระราชทาน รวมทั้ง เงินส่วนตัวเข้ามูลนิธิ ซึ่งต่อมาจดทะเบียนตามกฎหมายและได้รับพระราชทานนามว่า มูลนิธิสายใจไทย พร้อมทั้งรับเข้าไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์...”

การที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์ทรงดำรงตำแหน่ง ประธานมูลนิธิ ด้วยทรงตระหนักว่าพระองค์ทรงมีน้ำพระราชหฤทัยเมตตา อ่อนโยน และทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในทุกข์สุขของผู้อื่นอยู่เสมอ จึงทรงเหมาะสมกับตำแหน่งนี้เป็นอย่างยิ่ง ในวันดังกล่าว สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้พระราชทานเงินส่วนพระองค์จำนวนหนึ่งเป็นทุนเริ่มแรก และผู้มีจิตศรัทธาทูลเกล้าฯ ถวายเงินสมทบ โดยเสด็จพระราชกุศลอีกเป็นจำนวนมาก

พลโท นายแพทย์ธำรงรัตน์ แก้วกาญจน์ รองประธานกรรมการ มูลนิธิสายใจไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้เล่าให้คณะจัดทำหนังสือฟังถึงการทรงงานด้านสังคมสงเคราะห์ว่า “ผมโชคดีที่ได้มีโอกาสถวายงานแทบจะทุกพระองค์ ทุกพระองค์ทรงปรารถนาและทรงมีพระราชประสงค์ที่จะพัฒนาและให้ความช่วยเหลือประชาชนให้กินดีอยู่ดี พระราชมารกิจด้านสังคมสงเคราะห์ จึงเป็นนโยบายที่สืบทอดมาด้วยชีวิตจิตใจ และนำมาประยุกต์ใช้กับประชาชนและประเทศชาติ ผมคิดว่าพระองค์ใช้หลักง่าย ๆ คือ “กินดีอยู่ดี” ซึ่งมุ่งเน้นไปที่คุณภาพชีวิต

ในด้านของการสังคมสงเคราะห์นั้น คนเราไม่สามารถที่จะเลือกเกิดได้ แต่เลือกที่จะเป็นได้ ปฏิบัติได้ ทรงรับสั่งว่า คนเหล่านั้นเกิดมาโชคร้าย ลำบากยากจน หรือเกิดมาพิการ ถ้ามีอะไรที่เราพอจะช่วยให้เขาพัฒนาตัวเองจนกระทั่งพอที่จะช่วยเหลือตนเองได้ และมากไปกว่านั้น สามารถช่วยเหลือคนอื่นและสังคมได้ ก็จะเป็นบุญกุศลอันยิ่งใหญ่

ไม่ว่าพระองค์จะเสด็จฯ ไปที่ใด จะทอดพระเนตรความเป็นอยู่ของราษฎรว่าพวกเขากินดีอยู่ดีหรือ ลำบากยากเย็นประการใด หากขาดน้ำจะทรงทำระบบชลประทานให้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเกษตร เรื่องการแพทย์ หรือความมั่นคงของชาติ พระองค์ทรงเล็งเห็นปัญหาในทุกระดับที่เกิดขึ้น ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย พระองค์ทรงนำสิ่งเหล่านั้นขึ้นมาเป็นโจทย์แล้วนำมาแก้ปัญหาด้วยพระองค์เอง ทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศ

งานด้านสังคมสงเคราะห์นั้น มีอยู่ในสายพระโลหิต ทรงตระหนักถึงปัญหาในทุกระดับ และทรงแก้ไขโดยใช้หลักการ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ในการพัฒนาที่พวกเราทราบดีตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๙ แล้ว ซึ่งได้พัฒนาเรื่อยมา ดังนั้น ทุกปัญหาที่เกิดขึ้น จึงไม่พ้นสายพระเนตร ทรงจดบันทึกไว้และนำกลับไปทรงงานต่อจนดึกดื่น เพื่อพระองค์จะได้เข้าพระราชหฤทัยว่ามีปัญหาอะไร เพื่อจะได้ทรงเข้าถึง และกว่าจะทรงนำไปปฏิบัติได้ ต้องทรงศึกษาอย่างรอบคอบ

พระองค์ได้เคยพระราชทานสัมภาษณ์ไว้ใจความว่า คณะพวกเราคือคณะมูลนิธิสลายใจไทย เป็นตัวแทนของประชาชนในการที่จะทำงานนี้คือ ช่วยเหลือผู้ปฏิบัติราชการที่ประสบเคราะห์กรรม ซึ่งเป็นหน้าที่ของคนไทยทั่วไป คนอื่นอาจจะไม่มีเวลา ไม่มีแนวคิดที่จะทำ เขาก็จะมาบริจาคให้เรา ซึ่งถือเป็นศูนย์รวมน้ำใจคนไทย ที่ได้ร่วมปฏิบัติภารกิจสังคมสงเคราะห์นี้”

ในเรื่องการให้ความช่วยเหลือสมาชิกสลายใจไทยนั้น รองประธานกรรมการมูลนิธิ

สลายใจไทยได้กล่าวถึงแนวนโยบายการให้ความช่วยเหลืออย่างครอบคลุม รวมทั้งช่วยเหลือไปถึงครอบครัวของสมาชิกด้วยว่า “ในด้านครอบครัวเราช่วยไปถึงการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก นอกจากจะให้แก่สมาชิกหรือตัวผู้บาดเจ็บแล้ว ยังเผื่อแผ่ไปถึงญาติและลูกของสมาชิกด้วย สมาชิกเองก็ได้มีการจัดกลุ่มกัน ในแต่ละปีเขาจะมีการนัดพบกันเอง เราก็ให้การสนับสนุนเท่าที่จะทำได้

สิ่งสำคัญที่สุดคือ มูลนิธินี้ก่อตั้งขึ้นมาโดยเริ่มจากเงินที่ได้รับการถวายในวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า ฯ และพระองค์ได้ทรงนำเงินส่วนนี้จัดตั้งเป็นมูลนิธิ วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ขณะนั้นตั้งไว้กว้าง ๆ คือ ดูแลผู้พิทักษ์ไทย ให้การรักษาพยาบาล เยียวยาอย่างเต็มที่และมีมาตรฐาน รวมทั้งช่วยเหลือญาติและครอบครัวโดยให้การศึกษาและฝึกอาชีพ ต่อมาได้มีการให้ความช่วยเหลือเพิ่มเติมแก่ผู้ประสบเหตุจากภาคใต้ โดยครอบคลุมทั้ง ทหาร ตำรวจ อาสาสมัคร ครู และราษฎร”

นอกจากรักษา เยียวยา ให้ความช่วยเหลือและฟื้นฟูแล้ว รองประธานกรรมการมูลนิธิสลายใจไทยยังได้เล่าถึงการติดตามงานว่า “เราจะไปเยี่ยมสมาชิกแทบจะทั่วประเทศ โดยอาศัยช่องทางของชมรมต่าง ๆ แจ้งข่าวสารมาว่าใครมีปัญหาอะไรเราก็จะไปเยี่ยม ให้ความช่วยเหลือ ซึ่งมีอยู่ ๓๘ ชมรม ใน ๗๗ จังหวัด บางจังหวัดที่สมาชิกมีจำนวนไม่มากและอยู่ใกล้เคียงกันก็จะนำมารวมกัน ซึ่งตรงนี้มีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนงานต่าง ๆ แม้ในช่วงโควิดที่ผ่านมาจะมีความยากลำบากในเรื่องการติดต่อกัน แต่เรายังคงให้ความช่วยเหลือโดยการฉีดวัคซีน ซึ่งอาศัยการช่วยเหลือจากสภากาชาดไทย รวมทั้งได้แนะนำหลักวิธีปฏิบัติตนในการป้องกันการติดเชื้อ ซึ่งได้ผล มีการแนะนำไปถึงชมรมโดยผ่านชมรมไปในทางช่องทางต่าง ๆ

นอกจากนี้ในวันปีใหม่ของทุกปี พระองค์ทรงสละเวลาเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมคนไข้ และทรงปฏิบัติแบบนี้ทุกปีเป็นเวลากว่า ๓๐-๔๐ ปี เพิ่งจะมีงดเว้นในช่วงโควิดที่ผ่านมา คนไข้ก็ต่างรอเฝ้าฯ รับเสด็จพระองค์”

ตั้งแต่ก่อตั้งมูลนิธิสลายใจไทยฯ จนถึงปัจจุบัน แม้ในยามที่บ้านเมืองเป็นปกติสุข พระองค์ยังทรงมีพระมหากรุณาธิคุณติดตามดูแลรัฐของชาติผู้เสียสละชีวิตและเลือดเนื้อเพื่อประเทศชาติอย่างต่อเนื่อง ทรงระลึกถึงเหล่าผู้พลีชีพ ส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้มีอาชีพที่สุจริตและมั่นคง ทรงห่วงใยช่วยเหลือเมื่อยามพวกเขาต้องประสบปัญหาในการดำรงชีวิต พระราชทานเงินช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ ทรงมีพระเมตตาพระราชทานผ้าห่มเมื่อยามอากาศหนาวเย็น พระราชทานตำราอาหารและน้ำผลไม้เพื่อนำไปประกอบอาชีพ ทรงดูแลติดตามเอาพระราชหฤทัยใส่ต่อครอบครัวของเขาเหล่านั้น ด้วยพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นซึ่งจะเป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิตให้แก่ผู้เสียสละเพื่อชาติและครอบครัวตลอดไป

สภากาชาดไทยบรรเทาทุกข์ภัยแก่ประชาชน โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา

นอกจากทรงดำรงตำแหน่งองค์ประธานมูลนิธิสายใจไทยฯ แล้ว พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทรงดำรงตำแหน่งองค์อุปนายิกาผู้อำนวยการสภากาชาดไทย เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๒๐ ซึ่งทรงพระราชดำริถึงงานของสภากาชาดไทย เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๐ ความตอนหนึ่งว่า

“...งานของสภากาชาดไทยนั้นนอกจากจะเป็นการช่วยเหลือผู้ที่สมควรจะได้รับการสงเคราะห์ซึ่งเป็นคนในประเทศแล้ว มันเกี่ยวกับการสงเคราะห์บุคคลที่กำลังตกทุกข์ได้ยากทั่ว ๆ ไป เป็นงานที่กระทำเพื่อมนุษยธรรมอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของมนุษย์ทุก ๆ คนที่จะทำงานช่วยเหลือเพื่อนร่วมโลกด้วยกัน...”

พระองค์ทรงใส่พระราชหฤทัยในการทรงงาน โดยเสด็จฯ ไปทรงร่วมประชุมคณะกรรมการของสภากาชาดไทยอยู่เสมอ และได้พระราชทานแนวพระราชดำริในกิจการของสภากาชาดไทยอยู่เนือง ๆ ทรงชักนำให้สภากาชาดไทยมีบทบาทช่วยเหลือประชาชนมากขึ้น และได้เสด็จฯ ไปทรงช่วยเหลือประชาชนด้วยพระองค์เอง เช่น เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๒๒ เกิดอุบัติเหตุรถไฟชนกันที่บริเวณสถานีรถไฟตลิ่งชัน กรุงเทพฯ มีประชาชนเสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก ทรงห่วงใยผู้ประสบเหตุเหล่านั้นเป็นอย่างยิ่ง ในวันรุ่งขึ้นจึงทรงนำเจ้าหน้าที่กองบรรเทาทุกข์สภากาชาดไทยไปเยี่ยมผู้ได้รับบาดเจ็บ จำนวน ๔๑ ราย ซึ่งรับการรักษาในโรงพยาบาลรถไฟ โรงพยาบาลตากสิน โรงพยาบาลศิริราช และโรงพยาบาลวชิระ

นอกจากนี้ยังได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมทหารและราษฎรอำเภอวัฒนานคร และอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ที่อพยพหลบหนีมาจากชายแดน ซึ่งมีภัยจากการปะทะกันระหว่างทหารกัมพูชาสองฝ่าย ราษฎรเหล่านี้เสียขวัญและหวาดผวามากแล้กลับไปประกอบอาชีพยังภูมิลำเนาเดิม เพราะบางครั้งมีกระสุนปืนตกเข้ามาถึงเขตไทย บางครั้งมีทหารกัมพูชาออกลาดตระเวนหาเสบียงอาหารตามชายแดน ราษฎรบางส่วนจึงต้องย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ห่างจากชายแดนพอสมควร เพราะไม่ว่าว่าการปะทะกันนั้นจะล้าเข้ามาในเขตไทยเมื่อใด พระองค์จึงได้เสด็จฯ ไปพระราชทานกำลังใจ และพระราชทานเครื่องอุปโภคที่จำเป็นแก่ราษฎรผู้เดือดร้อนเหล่านั้น

พระองค์ยังทรงห่วงใยในสวัสดิภาพของเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย ทั้งเจ้าหน้าที่ของกาชาดที่ไปปฏิบัติงานช่วยเหลือราษฎรผู้อพยพ กับชาวกัมพูชาผู้ลี้ภัย รวมทั้งทหาร ตำรวจ ผู้ปฏิบัติหน้าที่อยู่ชายแดน จึงได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมหน่วยกาชาด หน่วยทหาร และตำรวจ ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่

๒ ตุลาคม ๒๕๖๒ พระเมตตาบาร์มี
ยังได้แผ่ไปถึงชาวกัมพูชานับแสน ๆ คน
ที่ลี้ภัยเข้ามาอยู่ตามชายแดนด้วย โดย
ได้เสด็จไปทรงเยี่ยมผู้ลี้ภัย ณ ศูนย์อพยพ
บ้านแก่ง ตำบลบ้านแก่ง อำเภอสระแก้ว
สถานีกาชาดอรัญประเทศ ราษฎร
อพยพหนีภัยบ้านป่าไร่ และบ้านโคก
เพ็ก ตำบลตาพระยา อำเภอตาพระยา
จังหวัดสระแก้ว เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม
๒๕๖๒ ด้วย

พระเมตตาของพระองค์นั้นไม่จำกัด
เชื้อชาติ ศาสนาใด ๆ สมกับที่ทรงเป็น
องค์อุปนายิกาแห่งสภากาชาดไทย ทรง

มีพระราชหฤทัยเอ็นดูเด็ก ๆ ชาวกัมพูชาผู้ลี้ภัยเหล่านั้น ซึ่งมีจำนวนมากที่ปราศจากบิดามารดา ทรงอุ้มเด็กเหล่านี้อย่างมิได้ทรงรังเกียจในความสกปรกของเสื้อผ้าและโรคภัยไข้เจ็บ ผู้ลี้ภัยบางรายป่วยด้วยโรคร้ายเกินกว่าที่สถานีกาชาดจะให้การรักษาได้ ก็ทรงพระเมตตาได้รับรักษาที่โรงพยาบาลของกาชาด ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในสุขภาพของชาวกัมพูชาผู้ลี้ภัยเหมือนดังที่ทรงพระเมตตาต่อเด็กด้อยโอกาสและเด็กพิการชาวไทยทั้งหลาย

นายเดช บุญนาค เลขาธิการสภากาชาดไทย ได้กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ในการสนับสนุนการพัฒนาสภากาชาดไทยและงานด้านสังคมสงเคราะห์ของประเทศไทยกับทีมงานจัดทำหนังสือว่า “นับตั้งแต่ที่ทรงดำรงตำแหน่งอุปนายิกาผู้อำนวยการสภากาชาดไทยในปี ๒๕๖๐ จวบจนปัจจุบัน พระองค์ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขอาณาประชาราษฎร์ ทรงพัฒนากิจการของสภากาชาดไทยอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องเสมอมา

พระองค์เสด็จฯ มาประชุมทุก ๆ ๓ เดือน ไม่เคยทรงลาประชุมแม้แต่ครั้งเดียว และตลอดเวลาที่ผ่านมาได้เสด็จฯ ออกต่างจังหวัดในงานสภากาชาดไทยทั่วประเทศ ทรงอุทิศทุกสิ่งทุกอย่างให้แก่บ้านเมือง ประเทศชาติ และประชาชน และทรงสนพระราชหฤทัยในทุกเรื่องอย่างละเอียดลึกซึ้งอย่างน่าอัศจรรย์ ทรงเป็นปราชญ์ในทุกสาขา และในด้านของการสังคมสงเคราะห์ พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างของนักสังคมสงเคราะห์ เมื่อเสด็จฯ มาทรงประชุมจะทรงศึกษางานที่สภากาชาดไทยทำอย่างละเอียดถี่ถ้วนในทุกสาขาและทุกระดับ รวมทั้งสร้างขวัญกำลังใจแก่บุคลากรและอาสาสมัครในการปฏิบัติงานช่วยเหลือประชาชนผู้ด้อยโอกาส และผู้ประสบภัยพิบัติ

ยกตัวอย่างเช่นเห็นว่า สภากาชาดไทยรับผิดชอบในเรื่องการบริการโลหิตของประเทศตามที่รัฐบาลร้องขอ โดยได้จัดตั้งศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติขึ้นเพื่อดำเนินการ และพระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยและทรงให้กำลังใจสนับสนุนอย่างใกล้ชิด ดังจะเห็นได้จากข่าวในพระราชสำนักว่าพระองค์เสด็จฯ ไปทุกภูมิภาค เพื่อพระราชทานเข็มที่ระลึกและประกาศนียบัตรแก่ผู้บริจาคโลหิตครบทั้ง ๑๐๘ ครั้ง และครบ ๓๖ ครั้ง แม้ทุกครั้ง

จะทรงลำบากและทรงเหน็ดเหนื่อยเนื่องจากต้องพระราชทานเป็นพัน ๆ คน แต่พระองค์ก็เสด็จฯ ไปเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่ผู้บริจาคโลหิต”

ปัจจุบัน สภากาชาดไทยเจริญก้าวหน้าเป็นลำดับ โดยแบ่งตามพันธกิจหลัก ๔ ด้าน ได้แก่

ด้านบริการทางการแพทย์และสุขภาพอนามัย ทรงใส่พระราชหฤทัยในงานบริการทางการแพทย์ เพื่อให้มีการรองรับด้านการรักษาพยาบาลแก่ผู้ป่วย ผู้ด้อยโอกาส รวมถึงผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งการสร้างอาคารรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และโรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา ตลอดจนทรงสนับสนุนการรักษาพยาบาลด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากที่ทรงพระราชดำริให้จัดสร้างศูนย์รักษาพยาบาลรวมเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ๑๕๐ ปี ให้เป็นศูนย์กลางทางการแพทย์ภาคตะวันออก ณ โรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา ตลอดจนทรงตระหนักถึงอนาคตของประเทศที่กำลังจะก้าวสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ได้พระราชทานนามอาคาร “ส.ช.” แก่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เพื่อสร้างให้เป็นอาคารศูนย์กลางการดูแลรักษาโรคในผู้สูงอายุแบบบูรณาการและครบวงจร ทั้งยังเสด็จฯ ไปทรงเปิดตึกรักษาพยาบาลต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

ด้านการบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัย ทรงห่วงใยพสกนิกรที่ประสบความเดือดร้อนจากภัยพิบัติต่าง ๆ ได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ และทรงหาวิธีเพื่อช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ ทรงให้ความสำคัญกับการพระราชทานความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยพิบัติต่าง ๆ อาทิ เมื่อปี ๒๕๕๔ เกิดอุทกภัยครั้งรุนแรงในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล พระองค์ได้เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรครวญเคลื่อนที่พระราชทานสภากาชาดไทย ที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สภานายิกา สภากาชาดไทย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สภากาชาดไทยจัดตั้งขึ้นเพื่อผลิตอาหารปรุงสุกแจกจ่ายให้ประชาชนในพื้นที่ที่ประสบอุทกภัย และในปีเดียวกันได้เสด็จฯ ไปทรงประกอบพิธีเปิดคลังสัมภาระ สภากาชาดไทย ช่วยผู้ประสบภัยใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ณ ที่ทำการกองร้อยอาสาสมัครดินแดน จังหวัดปัตตานี

ด้านการบริการโลหิต ทรงตระหนักถึงความสำคัญของงานบริการโลหิต ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นยิ่งสำหรับชีวิตมนุษย์ เนื่องจากโลหิตเป็นสิ่งเดียวที่ไม่สามารถผลิตทดแทนได้ งานด้านบริการโลหิตได้พัฒนาเพิ่มมากขึ้น นับตั้งแต่โรงงานผลิตถุงบรรจุโลหิต จนถึงศูนย์ผลิตผลิตภัณฑ์จากพลาสมา อีกทั้งได้เสด็จฯ ไปพระราชทานขวัญและกำลังใจแก่ผู้อุทิศตนช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์อยู่เสมอ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและศรัทธาให้ประชาชนสนับสนุนกิจการของสภากาชาดไทย

ด้านการสังคมสงเคราะห์และการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ทรงให้ความสำคัญกับงานส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สภากาชาดไทย จัดตั้ง “มูลนิธิสงเคราะห์เด็กของสภากาชาดไทย” ด้วยทรงห่วงใยเด็กและผู้เยาว์ที่ถูกทอดทิ้งไว้กับสภากาชาดไทย และทรงให้จัดหาครอบครัวบุญธรรมที่เหมาะสมและถูกกฎหมายแก่เด็กเหล่านั้น ส่วนเด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ ทรงมีพระเมตตาให้ได้รับความรักความอบอุ่น มีที่พึ่งพิงอย่างครบวงจรในรูปแบบครอบครัว ตลอดจน

ทรงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ต้องได้รับการดูแลในที่พักอาศัยที่เหมาะสม และสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน โครงการอาคารสวางคนิเวศ สภาอากาศไทย สร้างขึ้นตามพระราชดำริ เป็นโครงการต้นแบบที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ และศูนย์สนับสนุน งานวิจัยและการเรียนการสอน

เลขาธิการสภาอากาศไทยได้เล่าถึงโครงการใหม่ที่มาจากพระราชดำริว่า “ในช่วงที่เกิดเชื้อโควิด-19 ระบาด พระองค์ได้เสด็จฯ ไปต่างจังหวัด ไปเจอแต่ปู่ย่าตายาย เพราะว่าพ่อแม่ไปทำงานที่อื่น ถ้าไม่เข้าไป ทำงานที่กรุงเทพฯ ก็จะไปชลบุรี ระยอง โคราช ปู่ย่าตายายก็ช่วยเหลือหลานที่มีอายุตั้งแต่ช่วงอนุบาล ประถม และมัธยม พระองค์ได้เสด็จฯ ไปที่แห่งหนึ่งและทรงพระราชปฏิสันถารกับชาวบ้าน ปรากฏว่าปู่ย่าตายายไป รับยามมาแล้วอ่านไม่ออกว่าต้องทานยาอย่างไร จึงให้หลานอ่าน แต่หลานก็อ่านไม่ออกเช่นกัน พระองค์จึงทรง พระราชดำริว่า จะต้องทำสังคมสงเคราะห์โดยระดมเหล่าอากาศมาช่วยสอนภาษาไทยแก่พวกเขาเหล่านี้ ซึ่งโครงการนี้ดำเนินการมาได้ ๒ ปีแล้ว

โครงการนี้จะคล้ายกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่สอนภาษาไทยให้กับเด็กบนดอยหรือคน ชาติพันธุ์ต่าง ๆ แต่ส่วนนี้เราสอนเด็กไทย โดยได้รับความร่วมมือจากกรรมการสภาอากาศไทยท่านหนึ่งที่เคยดำรง ตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ คือ ดร.กฤษณพงศ์ กีรติกร ท่านเป็นนายกสภามหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ด้วย จึงได้ขอให้คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จัดทำหลักสูตรใหม่ขึ้นมาสำหรับสอน ภาษาไทยให้แก่เด็กไทย ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ทันสมัยและยอดเยี่ยมมาก กลายเป็นหลักสูตรสอนภาษาไทยของ สภาอากาศไทย

มีคำถามว่าทำไมสภาอากาศไทยถึงมีการสอนหนังสือด้วย ก็คือสภาอากาศไทยไม่ว่าจะเป็นที่ ไດก็ตาม สิ่งหนึ่งที่อยู่ในความรับผิดชอบของเราคือ “คุณภาพชีวิต” และคุณภาพชีวิตอย่างหนึ่งที่จะ ขาดไม่ได้เลยก็คือจะต้องอ่านออกเขียนได้ โครงการนี้จึงอยู่ในสาขาของคุณภาพชีวิต เรียกว่ายกระดับคุณภาพ ชีวิต โดยไม่ใช่แค่ยกระดับแต่เพียงด้านสุขภาพเท่านั้น แต่เพิ่มเติมเรื่องการศึกษาด้วย”

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ของปวงชนชาวไทย ที่ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในทุกข์สุขของพสกนิกร ทรงเป็นแบบอย่างที่เราเห็นได้ชัดถึงการทุ่มเทพระวรกายประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ ดังจะเห็นได้จากที่ทรงพระราชดำรัสในงานชุมนุมกาชาด ครั้งที่ ๑๑ เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘ ความตอนหนึ่งว่า

“...การเป็นอาสาสมัคร อาจจะเหนื่อยยาก แต่ใจเป็นสุข เพราะเห็นผู้อื่นพ้นทุกข์...”

งานอาสาสมัครจึงเป็นอีกหนึ่งภารกิจที่สภากาชาดไทยมุ่งมั่นให้การสนับสนุนส่งเสริมบุคลากรและประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความสุขจากการให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ โดยไม่หวังผลตอบแทน

มูลนิธิสงเคราะห์เด็กของสภากาชาดไทย

พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สภากาชาดไทยจัดตั้ง “มูลนิธิสงเคราะห์เด็กของสภากาชาดไทย” ขึ้นเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๒๔ ด้วยทรงห่วงใยเด็กและผู้เยาว์ที่ถูกทอดทิ้งไว้กับสภากาชาดไทย ทั้งที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา และหน่วยงานอื่น ๆ ของสภากาชาดไทย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดหาครอบครัวบุญธรรมที่เหมาะสมและถูกกฎหมายแก่เด็กเหล่านั้น รวมถึงเด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ ก็ทรงมีพระเมตตาให้ได้รับความรักความอบอุ่น มีที่พึ่งพิงอย่างครบวงจรในรูปแบบครอบครัว

นายเดช บุญนาค ได้กล่าวถึงความใส่พระราชหฤทัยในทุกรายละเอียดของการทำงาน ซึ่งเป็นพระจริยวัตรของพระองค์ว่า “พระองค์ทรงรู้จักสภากาชาดไทยและงานสังคมสงเคราะห์ งานสาธารณกุศลของสภากาชาดไทยดียิ่งกว่าใคร ทรงมีความละเอียดในทุก ๆ เรื่อง ยกตัวอย่างง่าย ๆ คือสภากาชาดไทยเรามีมูลนิธิสงเคราะห์เด็กของสภากาชาดไทยซึ่งก่อตั้งมาหลายสิบปีแล้ว เป็นพระราชดำริของพระองค์ว่า เราจะต้องสงเคราะห์เด็กกำพร้าที่ผู้เป็นแม่มาคลอดแล้วทิ้งไว้ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์และโรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา เรารับเลี้ยงหมด เป็นสิบเป็นร้อยคนแล้ว ใน ๑๐ ปีที่ผ่านมา พระองค์ทรงจำชื่อเด็กได้ เวลาเสด็จฯ มาทรงประชุมจะรับสั่งถามถึงว่าเขาเป็นอย่างไร มีพ่อแม่มารับกลับไปบ้างหรือไม่ หรือรับสั่งถามถึงการเรียนการศึกษาของเด็กเหล่านั้น จะทรงจำเรื่องของเด็กเหล่านั้นได้ด้วย

นอกจากนี้ ไม่ใช่แค่กับมนุษย์เท่านั้นที่พระองค์สนพระราชหฤทัย อย่างโรงงานผลิตถ่านจากพลาสติกบางพระ ที่เสด็จฯ ไปทรงเปิดและดูงานอย่างใกล้ชิด ในการแพทย์นั้นต้องมีการใช้สัตว์ทดลอง พระองค์ทรงห่วงใยไปถึงกระทั่งสัตว์ทดลองของเราด้วย รับสั่งว่าต้องดูแลพวกเขาเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นกระต่าย หนู งู ม้า ที่นำมาทดลอง พวกเราก็ดูแลอย่างดี”

สำนักงานและสถานสงเคราะห์เด็กของมูลนิธิฯ ตั้งอยู่ที่ตึกวชิราลงกรณ์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การสงเคราะห์แก่เด็กและผู้เยาว์ที่ถูกทอดทิ้ง โดยให้ความช่วยเหลือ ได้แก่ (๑) สืบหาบิดามารดาที่แท้จริงของเด็กหรือผู้เยาว์ และช่วยเหลือให้มีชีวิตที่อบอุ่นในครอบครัวของตนเอง (๒) จัดหาครอบครัวทดแทนให้แก่เด็กหรือผู้เยาว์ในกรณีที่ไม่สามารถสืบหาบิดามารดาได้ หรือในกรณีที่เด็กหรือผู้เยาว์ไม่อาจอยู่กับครอบครัวของตนเองได้ จัดบริการอุปการะเด็กเป็นบุตรบุญธรรมอย่างถูกต้องตามกฎหมาย (๓) ให้การอุปการะเลี้ยงดูเด็กหรือผู้เยาว์ที่อยู่หรือเคยอยู่ในสถานสงเคราะห์ของมูลนิธิฯ รวมทั้งให้การศึกษา การฝึกวิชาชีพ การอบรมทางศาสนาและจริยธรรม การรักษาพยาบาล การจัดหางาน ตลอดจนการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ตามความสามารถ และความต้องการของเด็กหรือผู้เยาว์แต่ละราย และ (๔) ส่งเสริมการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับงานสวัสดิภาพเด็กและครอบครัว

ผู้มีทรัพย์สินร่วมแบ่งปันสู่ผู้ขาดแคลน

พสกนิกรชาวไทยต่างตระหนักและชื่นชมในพระราชกรณียกิจที่ได้ทรงช่วยเหลือประชาชนและพัฒนาประเทศ จึงร่วมใจกันสละทรัพย์ทูลเกล้าฯ ถวายโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย เพื่อสนับสนุนโครงการตามพระราชดำริต่าง ๆ และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนขาดแคลน พระองค์ทรงนำเงินที่มีผู้ทูลเกล้าฯ ถวายดังกล่าว ไปใช้พัฒนางานด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและการศึกษาของเยาวชนไทยในท้องถิ่นทุรกันดาร ช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัยธรรมชาติต่าง ๆ และส่งเสริมอาชีพแก่ผู้ด้อยโอกาส ตลอดจนพระราชทานความช่วยเหลือสนับสนุนหน่วยงานการกุศลอื่น ๆ เช่น โรงพยาบาล มูลนิธิ เป็นต้น

พระองค์จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งเป็นกองทุนขึ้น พระราชทานนามทุนว่า “ทุนการกุศลสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” โดยทรงเป็นองค์ประธาน และมีกรรมการบริหารทุนการกุศลอีกจำนวน ๕ คน เพื่อให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือในกิจการเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม การแพทย์ การสาธารณสุข การศึกษา การศาสนา การกีฬา ทหาร ตำรวจ เด็กและเยาวชน คนพิการ ผู้ประสบสาธารณภัย ผู้ได้รับความทุกข์ยาก

เดือดร้อนและอื่น ๆ ตามที่มีพระราชวินิจฉัยเห็นสมควร ซึ่งการให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ นั้น ใช้แต่เพียงดอกผลของกองทุนฯ ปีที่ผ่านมาเท่านั้น

ในแต่ละปี ได้พระราชทานความช่วยเหลือโดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำเงินพระราชทานจากทุนการกุศลฯ ไปจัดทำโครงการพัฒนาต่าง ๆ ได้แก่ (๑) พระราชทานทุนการศึกษานักเรียนในพระราชานุเคราะห์ และทุนการศึกษาสามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในโครงการตามพระราชดำริฯ (๒) พระราชทานค่าก่อสร้างอาคารเรียน อาคารอเนกประสงค์

ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสุขา ฯลฯ (๓) พระราชทานเครื่องมือแพทย์แก่โรงพยาบาลต่าง ๆ (๔) พระราชทานเงินเดือนอาจารย์ (๕) พระราชทานทุนการศึกษาคู (๖) พระราชทานค่ารักษาพยาบาลคนไข้ในพระราชานุเคราะห์ (๗) ถวายปัจจัยบำรุงวัดและมัสยิด (๘) พระราชทานค่าอาหารกลางวันนักเรียนในโครงการพระราชดำริฯ และ (๙) พระราชทานความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ

กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร

พระองค์ได้มีพระราชดำริและดำเนินการ “โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร” ตั้งแต่ปี ๒๕๒๓ ซึ่งการดำเนินงานโครงการฯ ได้รับความร่วมมือจากหน่วยราชการต่าง ๆ โดยทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และเงินที่องค์กรและเอกชนทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อโดยเสด็จพระราชกุศล ต่อมาเนื่องในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ครบ ๓ รอบ ในปี ๒๕๓๔ คณะผู้ร่วมดำเนินโครงการฯ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ร่วมกันจัดตั้ง “กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร” (กพด.) น้อมเกล้าฯ ถวาย

การดำเนินงานโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารเริ่มต้นที่โรงเรียนหรือสถานศึกษา แล้วจึงขยายงานไปสู่ชุมชนกลุ่มเป้าหมาย ครอบคลุมตั้งแต่ทารกในครรภ์มารดาจนถึงเด็กวัยเรียนและเยาวชนในพื้นที่ทุกภาคของประเทศไทย นอกจากนี้ ยังมีประเทศและองค์กรระหว่างประเทศขอพระราชทานพระมหากรุณาให้ไปทรงทำโครงการช่วยเหลือในประเทศเพื่อนบ้านและประเทศในภูมิภาคเอเชีย เช่น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และประเทศมองโกเลีย

พระองค์ได้เสด็จฯ ไปทรงงานและติดตามการปฏิบัติงานโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารในพื้นที่อย่างใกล้ชิดเสมอมา ทรงห่วงใยเยาวชนซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต

ตั้งพระราชดำริพระราชทานเนื่องในโอกาสเปิดการประชุมวิชาการ “การพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสเฉลิมพระชนมายุ ๕ รอบ ๒ เมษายน ๒๕๕๘” เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๕๘ ความตอนหนึ่งว่า

“...ข้าพเจ้าปลาบปลื้มใจที่ได้เห็นการดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารประสบผล เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ราษฎรในท้องที่ห่างไกลและเข้าถึงยาก ราษฎรมีความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพมากขึ้นทำให้มีสุขภาพอนามัยที่ดี มีสัมมาชีพ เลี้ยงครอบครัวได้ ส่วนบุตรหลานมีสภาวะโภชนาการดีขึ้นมีร่างกายแข็งแรง สามารถเข้ารับการศึกษาและมีโอกาสที่จะพัฒนาความรู้ให้สูงขึ้น เด็กและเยาวชนเหล่านี้ หลายคนจบการศึกษาแล้ว และกลับไปเป็นกำลังช่วยพัฒนาท้องถิ่นของตน ตามที่ได้รับการปลูกฝังเรื่องจิตสำนึกรักท้องถิ่น...”

เงินพระราชทานจากกองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารฯ ได้ใช้เป็นทุนการศึกษา เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งค่าใช้จ่ายเพื่อการสงเคราะห์ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ความเดือดร้อนของประชาชน ดังนี้ (๑) พระราชทานทุนการศึกษานักเรียนในพระราชานุเคราะห์ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๑ (๒) พระราชทานค่าก่อสร้างอาคารเรียน โรงเรียน ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา หอพักครู หอพักนักเรียน โรงอาหาร ระบบประปาโรงเรียน ถังเก็บน้ำฝน ฯลฯ (๓) พระราชทานค่าข้าวสาร นมผง น้ำตาลทราย อาหารเสริมสำหรับโรงเรียน ตำรวจตระเวนชายแดน (รร.ตชด.) ทั่วประเทศ (๔) พระราชทานค่าตอบแทนครูอาสา ค่าจ้างครูผู้ดูแลเด็กเล็ก ค่าเบี้ยเลี้ยง (๕) พระราชทานค่ายาและเวชภัณฑ์ สำหรับหน่วยแพทย์พระราชทาน (๖) พระราชทานเงินแก่โรงพยาบาลประจำจังหวัดและประจำอำเภอต่าง ๆ สำหรับจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์คนไข้ยากจน (๗) พระราชทาน

หนังสือ อุปกรณ์การเรียน ครุภัณฑ์ อุปกรณ์การเกษตร ฯลฯ แก่โรงเรียนในโครงการพระราชดำริฯ และ (๘) พระราชทานเงินเพื่อส่งเสริมอาชีพราษฎรในชุมชน

การพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพเด็กด้อยโอกาสและเด็กพิการ

พระองค์ยังทรงห่วงใยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาสที่อยู่ในสภาวะยากลำบากและขาดแคลน ดังเช่น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับนักเรียนที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จาก รร.ตชด. เข้าเป็นนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ฯ ศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ทุกปี

เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๑ จนถึงปัจจุบัน ได้พระราชทานทุนการศึกษาให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทุนละ ๑๐,๐๐๐ บาทต่อปี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ทุนละ ๑๕,๐๐๐ บาทต่อปี นอกเหนือจากที่รัฐจัดสรรให้ นอกจากนี้ นักเรียนทุนยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้ศึกษาต่อระดับที่สูงขึ้นตามความสามารถและศักยภาพของแต่ละบุคคลอีกด้วย

ทุกครั้งที่ได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมสถานศึกษาที่มีนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ฯ เรียนอยู่ จะทรงถามถึงชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียนที่ทรงฝากเข้าเรียนว่ามีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร และได้มีพระราชดำรัสแก่นักเรียนในพระราชานุเคราะห์ฯ ทุกครั้ง ดังเช่น เมื่อคราวเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์สกลนคร เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ ได้มีพระราชดำรัสแก่นักเรียน ความตอนหนึ่งว่า

**“...ให้นักเรียนทุกคน มีความพยายาม เพราะขณะนี้ มีโอกาสแล้ว ใคร ๆ ก็อยาก
มีโอกาสนี้ ใคร ๆ ก็อยากเรียน ให้มีความรู้มาก ๆ จะได้อะไร ๆ ได้...”**

นับว่าโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ฯ เป็นพระราชกรณียกิจส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กด้อยโอกาสอย่างแท้จริง

นอกจากสนพระทัยในเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาสแล้ว ยังทรงดูแลครอบคลุมไปถึงคนพิการอีกด้วย ดังเช่น “โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์และโรงเรียนเฉพาะความพิการ” ทรงดำเนินการตามรอยพระยุคลบาทของสมเด็จพระบรมชนกนาถ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนพิการเป็นสำคัญ ด้วยการดำเนินโครงการโรงสีพระราชทานเพื่อผลิตข้าวกล้อง โครงการข้าวซ้อมมือเพื่อสุขภาพ โครงการดูดซึมวิตามินจากรำข้าวในการทำไข่เค็ม โครงการเกลือไอโอดีน โครงการสหกรณ์ โครงการธนาคารนักเรียน โครงการพัฒนาสื่อการเรียนรู้สำหรับคนพิการ โครงการสอนเครื่องพิมพ์ดีดไฟฟ้าพระราชทาน โครงการจัดเรียนร่วม โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในชนบท (ทสรช.) โครงการคอมพิวเตอร์ฝึกพูดและแก้ไขการพูด โครงการจัดตั้งกองทุนอาหารและโครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช เป็นต้น ทุกโครงการที่ได้จุดประกายขึ้น ณ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์และโรงเรียนเฉพาะความพิการ ล้วนเป็นโครงการที่ทรงคุณค่าโดยแท้

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล กรรมการและเลขานุการมูลนิธิราชสุดา ได้เล่าถึงความตั้งพระทัยของพระองค์ที่มีต่อเด็กที่ถูกทอดทิ้งและผู้พิการให้แก่คณะจัดทำหนังสือฟังว่า “เมื่อครั้งที่พระองค์ทรงงานถวายสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงที่สภากาชาดไทย ได้เสด็จฯ ไปที่ตึกวชิราลงกรณ์ โรงพยาบาลจุฬาฯ ซึ่งมีเด็กชายคนหนึ่งถูกมารดาทอดทิ้งไว้ ทำทางเฉียวฉลาดมาก เขากล้าเข้ามาหาพระองค์ แสดงอัธยาศัยดีมาก เขายิ้มและพยายามสื่อสารกับท่าน แต่หูหนวกและเป็นใบ้

พระองค์รับสั่งกับผมให้ไปช่วยดูว่าจะช่วยเหลือเขาอย่างไรได้บ้าง ผมได้ตรวจดูแล้วพบว่าเด็กหูหนวกสนิทเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ ไม่สามารถใส่เครื่องช่วยฟังได้ ปีนี้อยู่ ๓ ขวบ ต้องรออีกสัก ๓ ปีจึงจะจัดให้เข้าเรียนในโรงเรียนโสตศึกษาที่ใช้ภาษามือ แล้วผมก็เขียนงานถวายเข้าไปในวัง

วันนั้นประมาณบ่ายสี่โมงเย็นพระองค์ทรงโทรศัพท์เข้ามา รับสั่งว่าเพิ่งเสด็จฯ กลับจากจุฬาฯ ทรงถามว่าเด็กอย่างนี้มีเยอะขนาดไหน เด็กไม่มีพ่อแม่ไม่มีแม่แล้ว ใส่เครื่องช่วยฟังก็ไม่ได้ และต้องรอถึง ๓ ปี จึงจะเข้าโรงเรียนโสตศึกษาของรัฐบาลได้ ทูลตอบท่านว่ามีไม่น้อย จึงรับสั่งให้ผมเข้าเฝ้าฯ ที่สวนจิตรลดาในอีก ๓ วันต่อมา

ช่วงนั้นเป็นช่วงเตรียมงาน ๒๐๐ ปี กรุงรัตนโกสินทร์ ทรงดูแลการบูรณะวังหลวงและพระตำหนักหนักแก้ว ๆ ทรงพบบ้านเก่าหลังหนึ่งอยู่ติดกับโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบที่ท้ายวัง จึงทรงให้ทำเป็นศูนย์ทดลองพัฒนาเด็กหูหนวกปฐมวัย รับเด็กเข้าเรียนมา ๒ ห้อง ๆ ละ ๘ คน มีครูหูหนวกภาษามือช่วยดูแล โดยเสด็จลงทรงสัมภาษณ์ผู้ปกครองและทรงพบเด็กเป็นรายบุคคล โดยทรงรับเด็กที่ทรงพบที่ตีกวชिरาลงกรณีไว้ด้วย

ต่อมาพอใกล้ ๆ โรงเรียนจะเปิด รับสั่งว่าเด็กไม่มีพ่อ หมอช่วยเป็นพ่อให้หน่อยได้ไหม และพระราชทานมาที่บ้าน ผมก็กราบบังคมทูลว่า ไม่มีคนเลี้ยง ต้องมีผู้หญิงเป็นพี่เลี้ยงสักคนหนึ่ง รับสั่งว่าจะหาพี่เลี้ยงให้ หลังจากนั้น ๗ วัน มีตำรวจตระเวนชายแดนจากหัวหินคนหนึ่งพาหญิงสาวคนหนึ่งกับหลานสาวตัวเล็ก ๆ มาพบผมที่รามาริบัติ หูหนวกและเป็นใบ้เหมือนกันและ

อายุเท่ากับเด็กผู้ชายที่มาจากโรงพยาบาลจุฬาฯ ผมกราบบังคมทูลว่า ถ้ารับเด็กผู้หญิงจากหัวหินไว้ด้วยก็จะมีพี่เลี้ยงมาด้วย ก็โปรดฯ ให้รับเด็กทั้งสองและพี่เลี้ยงให้อยู่บ้านผม ผมเตรียมห้องไว้ให้ พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ส่งเตียงมาให้ ๒ เตียง ผ้าปูที่นอน หมอน เสื้อผ้า เงินฝาก ๑ บัญชีสำหรับให้ผมใช้จ่ายค่าพี่เลี้ยงค่าอาหารเด็ก และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ทั้งหมด ผมจึงเลี้ยงเด็กทั้ง ๒ คนตั้งแต่นั้นมา

หญิงสาวที่ตำรวจตระเวนชายแดนพามาพร้อมกับหลานสาว จึงมาเป็นพี่เลี้ยงเด็ก ซึ่งพระองค์รับสั่งให้พาไปที่สวนจิตรลดาแต่เช้า ๆ ให้ขึ้นรถจากสวนจิตรลดาไปส่งที่พระตำหนักสวนกุหลาบท้ายวังหลวงทุกเช้า แล้วให้พี่เลี้ยงนั้นเรียนวิชาชีพที่โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ คือได้เรียนวิชาวิทยาลัยในวัง เช่น ปักเสื้อผ้า ปักตาลปัตร ทำขนม ทำอาหาร ดอกไม้งานช่างฝีมือแห้ง-สด ฯลฯ ทรงให้เรียนจนจบปริญญาตรีที่ราชภัฏสวนดุสิตด้วย ขณะนี้เธอเป็นเลขานุการมูลนิธิราชสุตา

พี่เลี้ยงได้เลี้ยงเด็ก ๒ คน จนเด็กผู้หญิงจบปริญญาตรีที่วิทยาลัยราชสุตา ศาลายา แล้วได้รับการบรรจุเป็นครูสอนที่โรงเรียนโสตศึกษาเทพรัตน์ ประจวบคีรีขันธ์ ส่วนเด็กผู้ชายที่มาจากโรงพยาบาลจุฬาฯ เรียนจบแค่ ม.๓ แล้วต่อสูงอีกไม่ได้ เพราะพิการซ้อน ตอนนี้งานที่มูลนิธิราชสุตา นี่คือตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงพระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้นของพระองค์”

นับได้ว่าทรงเป็นผู้มีคุณูปการต่อการดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ด้อยโอกาสและคนพิการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทรงตรวจเยี่ยมให้คำแนะนำทุกครั้งที่ได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์และโรงเรียนเด็กพิการแต่ละแห่ง เพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงกล่าวได้ว่า ทรงมีความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และความทุกข์ยากของผู้ด้อยโอกาสและคนพิการอย่างแท้จริง โดยทรงใช้องค์ความรู้และศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการต่าง ๆ มาบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเหล่านั้น อันนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้

นอกจากนี้ ยังทรงมีสายพระเนตรอันกว้างไกลในการส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์และโรงเรียนเฉพาะความพิการดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกอาชีพอย่างหลากหลายตามความถนัดและศักยภาพของแต่ละคน เช่น ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกอาชีพงานตัดเย็บเสื้อผ้า งานไม้

งานโลหะ งานเครื่องเงิน กิจกรรมดอกไม้แห้ง กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมด้านการเกษตร เช่น การเลี้ยงกบภูเขา ไข่ใช้เป็นอาหารในโรงเรียน และการนวดแผนไทย ดังเช่นงานเครื่องปั้นดินเผา (เซรามิค) ในโรงเรียนโสตศึกษา **อนุสารสุนทร** เป็นโครงการตามพระราชดำริที่ได้ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรมตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ ทำให้เด็กหูหนวกสามารถประกอบอาชีพอิสระได้อย่างน่าภาคภูมิใจ

โครงการปลูกผักปลอดสารพิษในโรงเรียนกาวีละอนุกุลและการเลี้ยงกบภูเขา เป็นโครงการตามพระราชดำริที่ช่วยให้นักเรียนที่บกพร่องทางสติปัญญาสามารถทำงานอาชีพพื้นฐานได้ตามศักยภาพ ในการเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมโรงเรียนศรีสังวาลย์ของมูลนิธิธิดานุเคราะห์คนพิการ ในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเห็นว่าการปลูกพืชแบบไฮโดรโปนิกส์มีความเหมาะสมกับเด็กพิการที่ใช้เก้าอี้รถเข็น จึงทรงส่งนักวิชาการเกษตรที่มีความเชี่ยวชาญมาให้การช่วยเหลือ เพื่อให้เด็กพิการทางร่างกายมีโอกาสฝึกอาชีพที่เหมาะสม

การพัฒนาอาชีพดังกล่าวนี้จะช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากโรงเรียน เมื่อจบการศึกษา จะมีความรู้ติดตัว เป็นช่องทางการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อสายอาชีพตามที่ตนเองถนัด นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงวางรากฐานอนาคตที่มั่นคงให้แก่เด็กด้อยโอกาสและเด็กพิการในสังคมไทย

มูลนิธิชัยพัฒนา ทางลัดสู่การช่วยเหลือ ปวงประชาชนอย่างทั่วถึง

เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๓๑ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้ง “มูลนิธิชัยพัฒนา” โดยทรงดำรงตำแหน่งเป็นนายกิตติมศักดิ์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงดำรงตำแหน่งเป็นองค์ประธาน โดยพระองค์ได้พระราชทานสัมภาษณ์ เกี่ยวกับหลักการทรงงานพัฒนาประเทศของสมเด็จพระบรมชนกนาถเรื่องมูลนิธิชัยพัฒนาในหนังสือ “พระมหากรุณาธิคุณนักพัฒนา เพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา” ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ความตอนหนึ่งว่า

“...พระองค์ทรงเห็นว่าบางอย่างเป็นงานที่เร่งด่วน หากงบประมาณอาจจะไม่ทันการณ์ จะทำให้การพัฒนาไม่ครบวงจร และไม่ครอบคลุมการช่วยเหลือ พระองค์จึงทรงให้ทำในรูปแบบของเอกชน โดยตั้งเป็น “มูลนิธิชัยพัฒนา” ขึ้นมา เดิมยังแยกงานออกจากสำนักงาน กปร. ไม่ค่อยออก ตอนนั้นก็แยกออกมาได้แล้ว โดยทำในลักษณะขององค์กรเอกชน หรือ NGOs โดยระดมทุนจากการบริจาค

นอกจากนี้ ยังมีการลงทุน แต่การลงทุนของเราทำอย่างประหยัดและรอบคอบ เพราะฉันดูแลเองอย่างใกล้ชิดทุกบาททุกสตางค์ โดยมีที่ปรึกษาการลงทุน ก็พยายามดูว่าเรื่องไหนที่สมควรลงทุน เพราะจะรอจากการบริจาคอย่างเดียวไม่พอ ระยะหลังจึงมีกิจกรรมและการลงทุนหลายอย่าง เช่น ออกงานขายของ มีร้านกาแฟ ร้านขายเสื้อผ้า และขายของอื่น ๆ อีกหลายอย่าง...”

การเข้ามาดำเนินการในลักษณะนี้ของมูลนิธิชัยพัฒนา ส่งผลให้ทันต่อการแก้ไขปัญหา รวมทั้งประชาชนได้รับประโยชน์อย่างรวดเร็วทันต่อความต้องการ อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินงานของมูลนิธิชัยพัฒนาเป็นการช่วยให้กระบวนการพัฒนาของประเทศสมบูรณ์ เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูงสุดยิ่งขึ้น โดยเป้าหมายสำคัญคือ เพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนให้มีความร่มเย็นเป็นสุข และอยู่ดีกินดี ดังพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงก่อตั้ง “มูลนิธิชัยพัฒนา” ขึ้นในรูปแบบเอกชน และทรงตั้งชื่อตามแนวพระราชดำริที่ทรงเห็นว่า การพัฒนาก็คือการทำสงครามกับความยากจน เพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชน เมื่อใดที่ประชาชนมีความกินดีอยู่ดี ประเทศชาติมีความสงบความเจริญ เมื่อนั้นการพัฒนาจึงจะถือว่าประสบความสำเร็จเป็นชัยชนะของการพัฒนาอย่างแท้จริง

โครงการพัฒนาของมูลนิธิชัยพัฒนาประกอบด้วยการพัฒนาในหลากหลายมิติ ได้แก่ ด้านการเกษตร การพัฒนาแหล่งน้ำ สิ่งแวดล้อม สังคม และการศึกษา และการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ รวมทั้งการให้ความร่วมมือกับต่างประเทศ ทรงติดตามความก้าวหน้าโครงการมูลนิธิชัยพัฒนาในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ พระราชทานความช่วยเหลือและพัฒนาความเป็นอยู่ด้านต่าง ๆ แก่ประชาชน เช่น เสด็จฯ ไปยังโครงการสาธิตการพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดต่าง ๆ และศูนย์ช่วยเหลือและฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วมของมูลนิธิชัยพัฒนา

หน่วยเฉพาะกิจสิรินธร มุ่งบรรเทาทุกข์ในภาวะฉุกเฉิน

หน่วยเฉพาะกิจสิรินธร เป็นโครงการพิเศษขึ้นตรงต่อกองงานในพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๔๘ เพื่อดำเนินการตามพระราชดำริในการช่วยเหลือชาวบ้านผู้ประสบภัยสึนามิเมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๔๗ ให้กลับไปใช้ชีวิตได้ตามปกติสุข และสามารถกลับไปประกอบอาชีพได้ดังเดิม นับเป็นหน่วยงานให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์เบื้องต้นและเป็นขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ประสบภัยสึนามิ รวมทั้งเก็บข้อมูลของผู้ได้รับความเดือดร้อนที่ต้องการความช่วยเหลือเพิ่มเติม

ภารกิจของหน่วยเฉพาะกิจสิรินธรในปัจจุบันคือ เข้าไปปฏิบัติงานเฉพาะกิจเพื่อบรรเทาทุกข์ในภาวะฉุกเฉินหลังภัยพิบัติต่าง ๆ ใน ๑๐ จังหวัดภาคใต้ คือ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง สตูล ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่และบรรเทาทุกข์เบื้องต้น เช่น การแจกจ่ายเครื่องอุปโภคบริโภค พื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจให้สามารถกลับสู่สภาพปกติโดยเร็ว รวมทั้งฟื้นฟูอาชีพ โดยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมตามศักยภาพชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

นอกจากนี้ หน่วยเฉพาะกิจสิรินธรจะเข้าไปสำรวจข้อมูลภูมิภาควิถีชีวิตของราษฎรและพิจารณานำข้อมูลความเดือดร้อนเสนอให้กองงานในพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ต่อไป รวมทั้งประสานงานกับสภากาชาดไทย องค์การภาครัฐและเอกชนทั้งในและต่างประเทศ เพื่อจะได้ข้อมูลการช่วยเหลือที่เหมาะสมถูกต้อง ไม่ซ้ำซ้อน และเข้าถึงประชาชนโดยตรงในพื้นที่ที่มีความต้องการเร่งด่วน ซึ่งทางหน่วยงานของรัฐเข้าถึงได้ไม่ทันทั่วถึง

การช่วยเหลือชุมชนให้สามารถฟื้นฟูและมีความพร้อมเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่ โดยส่งเสริมการสร้างอาชีพและรายได้ที่เหมาะสม อบรมชุมชนเรื่องการบริหารจัดการสิ่งปฏิกูลในแหล่งท่องเที่ยว และเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยพิบัติต่าง ๆ จากธรรมชาติ เช่น คลื่นยักษ์สึนามิ น้ำท่วม และโคลนถล่ม ซึ่งเป็นผลจากภาวะโลกร้อนในปัจจุบันและที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงห่วงใยต่อพสกนิกรชาวไทยผู้ประสบภัยจากภัยพิบัติต่าง ๆ ในภาคใต้นับเป็นขวัญกำลังใจแก่ราษฎรผู้ประสบภัยให้มีพลังใจในการแก้ไขปัญหา และต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น โดยหน่วยเฉพาะกิจสิรินธรนำสิ่งของพระราชทานที่จำเป็นต่อการดำรงชีพไปช่วยเหลือในเบื้องต้น และการฟื้นฟูสภาพด้านร่างกายและจิตใจให้กลับคืนสู่สภาพเดิมในระยะเวลาต่อมา เพื่อให้ผู้ประสบภัยสามารถกลับไปดำรงชีวิตอย่างปกติสุขเหมือนเมื่อก่อนเกิดภัยพิบัติได้

การบูรณาการด้านสังคมสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติจากคลื่นสึนามิ

เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๔๗ เวลา ๗.๕๘ น. เกิดแผ่นดินไหวที่เกาะสุมาตราในสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ระดับความรุนแรง ๙ ริกเตอร์ และเวลาประมาณ ๑๐.๐๐ น. เกิดคลื่นสึนามิพัดเข้าสู่ชายฝั่งประเทศต่าง ๆ แถบมหาสมุทรอินเดีย รวมทั้ง ๖ จังหวัดชายฝั่งทะเลอันดามันทางภาคใต้ของประเทศไทยที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง ได้แก่ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสตูล

นับตั้งแต่วันเกิดธรณีพิบัติภัย ได้เสด็จฯ มาทรงอำนวยการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยด้วยพระองค์เอง ทรงพระราชดำริที่จะฟื้นฟูสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้กลับมาดำรงชีวิตดังเดิม มีอาชีพมีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย เด็กนักเรียนมีโอกาสดำเนินการศึกษารอบรู้ทั่วถึง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากคลื่นสึนามิในพื้นที่ ๖ จังหวัดภาคใต้ ร่วมกันตามภารกิจของแต่ละหน่วยงานชำนาญ สรุปลงได้ดังนี้

การช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ประสบภัยพิบัติโดยหน่วยเฉพาะกิจสิรินธร

พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หน่วยเฉพาะกิจสิรินธรให้การช่วยเหลือผู้ประสบภัยในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านบ้านเรือนที่พังกาศัย ได้จัดหาเต็นท์ บ้านพักชั่วคราว และบ้านพักถาวรให้ผู้ประสบภัยในบางพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือและขาดแคลนทุนทรัพย์ในการสร้างบ้าน

ด้านอาชีพ สำหรับอาชีพประมง มอบเรือหัวโทงพร้อมเครื่องยนต์และอุปกรณ์ประมง ส่วนอาชีพอื่น ๆ มอบเครื่องมือประกอบอาชีพ ส่งเสริมให้จัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพ ทำกิจกรรมด้านการเกษตร หรือฝึกอาชีพเพื่อประกอบอาชีพอิสระ

ด้านเครื่องอุปโภคบริโภค ได้จัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคให้แก่พื้นที่ประสบภัย และจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ระบบสหกรณ์ เพื่อให้ผู้ประสบภัยได้เรียนรู้ระบบการเบิก-จ่ายวัสดุ ควบคุมปริมาณการบริโภคอาหาร ของใช้ประจำวัน และรู้จักการใช้ชีวิตแบบพอเพียง

ด้านการศึกษา ได้จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์การศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอน สำหรับโรงเรียนในพื้นที่ประสบภัย และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทุนการศึกษาแก่นักเรียนซึ่งเป็นบุตรหลานของผู้ประสบภัย

ด้านสาธารณูปโภค ได้จัดหาน้ำดื่มบริสุทธิ์บรรจจุขวด จัดรถบรรทุกน้ำจากแหล่งน้ำสะอาดไปแจกจ่ายให้ผู้ประสบภัย จัดหาเครื่องปั่นไฟส่วนกลาง ติดตั้งแผงรับพลังงานแสงอาทิตย์ จัดหาอุปกรณ์เก็บกักน้ำฝน และประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐเข้าไปติดตั้งระบบไฟฟ้า และสำรวจหาแหล่งน้ำบาดาลที่สะอาด

ด้านสาธารณประโยชน์ ได้ช่วยเหลือซ่อมแซม ก่อสร้าง และต่อเติมสถานที่สำคัญซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ได้แก่ วัดและมัสยิด ให้กลับคืนสู่สภาพเดิม หรือดีกว่าเดิม เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจแก่ผู้ประสบภัย

ด้านพละนาถและฟื้นฟูสภาพจิตใจ ช่วยประสานให้ผู้ป่วยได้รับการรักษาพยาบาลที่ถูกวิธีกับแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ส่งเสริมสุขภาพพละนาถให้ราษฎรสนใจกีฬาต่าง ๆ

การช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติโดยมูลนิธิชัยพัฒนา

พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำริให้การช่วยเหลือมาตลอด หลังจากเกิดสึนามิ ได้มีพระราชกระแสการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยพระราชทานเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติที่มูลนิธิชัยพัฒนามีอยู่จำนวนกว่า ๒๐ ล้านบาท มอบให้มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ นำไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยเป็นกรณีเร่งด่วนเพื่อบรรเทาทุกข์ในเรื่องอาหารการกิน น้ำดื่ม เสื้อผ้า ยารักษาโรค และยาอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อชีวิต ซึ่งเป็นการบรรเทาปัญหาเฉพาะหน้าในระยะหนึ่งก่อน

ขณะเดียวกัน ประชาชน องค์กรต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลสนับสนุนโครงการช่วยเหลือผู้ประสบภัย ซึ่งองค์ประธานมูลนิธิชัยพัฒนาทรงกำกับและดูแลโครงการฟื้นฟู พัฒนา และช่วยเหลือราษฎรด้วยพระองค์เอง เน้นการช่วยเหลือในพื้นที่ที่ส่วนราชการและองค์กรต่าง ๆ ยังเข้าไปไม่ถึง หรือเข้าไปเสริมหรือเข้าร่วมกับบางองค์กรในกิจกรรมที่มูลนิธิชัยพัฒนา

มีความสามารถที่จะดำเนินการให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ประสบภัยได้

จากการสำรวจและรวบรวมข้อมูลความเสียหายของพื้นที่โดยมูลนิธิฯพัฒนา พบว่า สิ่งเหมือนกันทั้ง ๖ จังหวัด คือ ชาวประมงสูญเสียบ้านเรือน เรือประมงขนาดเล็ก กระชัง และอุปกรณ์ประมง แม้ว่าบางรายสามารถกู้เรือ กู้กระชังมาได้ แต่ไม่สามารถออกทะเลจับปลาได้

มูลนิธิฯพัฒนาจึงดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการปรับปรุง พื้นฟู พัฒนาพื้นที่ตามแนวทางการพัฒนาตามพระราชดำริ โดยยึดหลักความเหมาะสมของภูมิสังคม และความต้องการของราษฎรเป็นสำคัญ รวมทั้งวางแนวทางให้ราษฎรมีชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียงและยั่งยืน โดยเบื้องต้นได้แก้ไขปัญหาด้านน้ำ ให้การช่วยเหลือด้านการประมง การเกษตร การพัฒนาที่อยู่อาศัย มีการพัฒนาและปรับปรุงโรงพยาบาล และการสอนภาษาอังกฤษแก่นักเรียนบนเกาะ

การดำเนินงานดังกล่าวเป็นภารกิจสำคัญยิ่งของมูลนิธิฯพัฒนาที่ได้ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยพิบัติ โดยมีกำลังใจและกำลังทรัพย์จากประชาชนชาวไทย และองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันให้การช่วยเหลือผู้ประสบภัยกลับคืนสู่สภาพปกติโดยเร็ว มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน และงานที่ดำเนินการนั้น ได้ระมัดระวังโดยมิให้ซ้ำซ้อนกับงานของหน่วยงานอื่น หากแต่เข้าเสริมในส่วนที่ขาดให้สมบูรณ์และรวดเร็วยิ่งขึ้นเท่านั้น

การช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ โดยสภาภชาชาติไทย

ในฐานะอุปนายิกาผู้อำนวยการสภาภชาชาติไทย ได้เสด็จฯ มาทรงงานและบัญชาการบรรเทาทุกข์ด้วยพระองค์เอง สภาภชาชาติไทยได้ประสานงานกับเหล่าภชาชาติจังหวัดทั้ง ๖ จังหวัดให้ออกดำเนินการช่วยเหลือ

ประชาชนและชาวต่างประเทศที่ประสบเคราะห์กรรมในครั้งนี้ทันที เมื่อทรงทราบว่าผู้บาดเจ็บเป็นจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ อาจทำให้มีปัญหาคาราคาเข่งคลนโลหิต จึงทรงส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ไปถึงสถานทูตต่าง ๆ รวมทั้งโรงแรมที่มีชาวต่างประเทศพักอยู่มาก เพื่อขอความร่วมมือประชาสัมพันธ์ให้ชาวต่างประเทศมาบริจาคโลหิตหมู่พิเศษที่หายากและมีความต้องการมากในขณะนั้น และพระราชทานสิ่งของบรรเทาทุกข์ที่จำเป็นต่าง ๆ เช่น มุ้ง เต็นท์สนาม สเปรย์และโลชั่นกันยุง ไฟฉายพร้อมถ่าน เสื้อยืดจากร้านภูฟ้า ยาเหลืองสำหรับใส่แผลสด ผ้าดิบ ผ้าปิดปาก ถุงมือยาง ถุงพลาสติกดำ รองเท้าบูต ผ้าห่ม ชุดชั้นใน ผ้าอนามัย อุปกรณ์เครื่องครัว อาหารและน้ำดื่ม เป็นต้น เพื่อนำไปมอบให้แก่ผู้ประสบภัยและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่

ด้านการช่วยเหลือทางการแพทย์ คณะทำงานบรรเทาทุกข์ ทีมแพทย์และพยาบาลจากโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภาภชาชาติไทย และคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เดินทางไปร่วมปฏิบัติงานกับคณะแพทย์ของโรงพยาบาลใน ๖ จังหวัด พร้อมเครื่องมือ เวชภัณฑ์ และเครื่องช่วยหายใจที่ได้รับพระราชทาน

จำนวน ๑๐ เครื่องให้แก่ห้องไอ ซี ยู รวมทั้งจัดรถพยาบาลเพื่อรับ-ส่งผู้ป่วยระหว่างจุดต่าง ๆ และจัดตั้งศูนย์ดูแลผู้ป่วยขั้นต้นก่อนส่งต่อผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาล

ด้านการบริการโลหิต ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติได้ส่งโลหิตไปสำรองที่จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา เพื่อเป็นศูนย์กลางส่งต่อโลหิตไปยังโรงพยาบาลในพื้นที่ประสบภัย

พระองค์ทรงพระราชดำริให้สภากาชาดไทยช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบภัยในทุก ๆ ด้านเท่าที่จะพึงทำได้ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งสภากาชาดไทยได้รับสนองพระราชดำริและนำไปปฏิบัติทันทีเมื่อสถานการณ์ฉุกเฉินเร่งด่วนผ่านพ้นไปแล้ว สภากาชาดไทยได้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือในการฟื้นฟูสภาพความเป็นอยู่และบูรณะที่พักอาศัยแก่ผู้ประสบภัย

การฟื้นฟูประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติโดยสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดำเนินงานโครงการฟื้นฟูประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ เพื่อสนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่ประสบภัย

สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและพึ่งตนเองได้ ดังนี้

การฟื้นฟูและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของโรงเรียน ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ โดยการสร้าง ซ่อมแซม และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของโรงเรียน เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพได้อย่างต่อเนื่อง และให้มีสภาพที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน

การพระราชทานเงินค่าอาหารกลางวัน สำหรับเด็กนักเรียนในโรงเรียนที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ บ้านเรือนตั้งอยู่ใกล้ทะเลถูกคลื่นยักษ์ทำลายเสียหาย

การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวมอแกน ที่อยู่ในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดพังงา และเป็นที่อยู่ของชาวมอแกนที่ปกติอาศัยอยู่ในเรือ ร่อนเร่จับปลาในท้องทะเล แต่ช่วงฤดูมรสุม (พฤษภาคม-พฤศจิกายน) จะขึ้นไปสร้างบ้านเรือนชั่วคราวบนหมู่เกาะสุรินทร์เพื่อหลบพายุ

การส่งเสริมการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของเด็กเล็ก โดยทรงพระราชดำริให้ดำเนินงานโครงการช่วยเหลือและพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนขึ้นในชุมชนหรือหมู่บ้านที่ต้องการความช่วยเหลือ ช่วยให้เด็กเล็กที่บิดามารดาเสียชีวิต สูญหาย ได้รับการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม

การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพประชาชนในพื้นที่ประสบภัย เพื่อให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ สามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว เสริมสร้างความหลากหลายทางรายได้ สร้างความมั่นคงในชีวิต

การสนับสนุนด้านการตลาดของร้านกาแฟ

พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “ร้านกาแฟ” ขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ เพื่อเป็นช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากโครงการส่งเสริมอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริฯ รวมทั้งผลิตภัณฑ์จากโครงการฝึกอาชีพของนักเรียนใน รร.ตชด. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ และโรงเรียนในพื้นที่โครงการตามพระราชดำริฯ ทั่วประเทศ

เงินรายได้จากการดำเนินงานของร้านภูฟ้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานกลับไปเพื่อ การดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริฯ ในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น โครงการจัดตั้งสถานศึกษาใหม่ในพื้นที่ จังหวัดตาก โครงการพัฒนาการศึกษาสามเณรในพื้นที่จังหวัดน่าน โครงการสนับสนุนอุปกรณ์และเครื่องมือ ในการประกอบอาชีพสำหรับกลุ่มอาชีพในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส เป็นต้น

นอกจากนี้ เพื่อช่วยเหลือราษฎรผู้ประสบภัยพิบัติในภาคใต้ที่ได้รับการสนับสนุนให้รวมกลุ่มกัน ประกอบอาชีพด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ แต่ไม่สามารถหาตลาดได้ จึงทรงให้ร้านภูฟ้าช่วยเหลือ รับซื้อผลิตภัณฑ์จากกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ประสบภัยตลอดมา สามารถสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มราษฎร ผู้ประสบภัยพิบัติในภาคใต้ จำนวน ๒๓ กลุ่มใน ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดระนอง ๒ กลุ่ม จังหวัดพังงา ๑๐ กลุ่ม จังหวัดภูเก็ต ๑ กลุ่ม จังหวัดกระบี่ ๘ กลุ่ม และจังหวัดตรัง ๒ กลุ่ม ช่วยให้ราษฎรเหล่านี้มีรายได้เป็น เงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ นำไปจัดซื้อวัตถุดิบ ดำเนินกิจกรรมการผลิต พัฒนาประสิทธิภาพให้มี ความชำนาญจนก้าวหน้าขึ้น ปูพื้นฐานไปสู่อาชีพที่ยั่งยืนและพึ่งตนเองได้ในอนาคต

การให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโควิด-19

นับตั้งแต่ต้นปี ๒๕๖๓ ที่ผ่านมา โควิดไวรัสเริ่มแพร่ระบาดในมณฑลอุฮั่นและมณฑลหูเป่ย์ สาธารณรัฐ ประชาชนจีน จำนวนผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิตเพิ่มขึ้นโดยไม่มีทีท่าว่าจะลดลง ต่อมาองค์การอนามัยโลกได้ระบุชื่อ อย่างเป็นทางการของโควิดไวรัสว่า “โควิด-19” ซึ่งมาจาก “coronavirus disease starting in 2019”

ประเทศไทยเริ่มมีข่าวพบผู้ติดเชื้อชาวจีนที่เดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยรายแรก เมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๖๓ ต่อมาวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๖๓ พบคนไทยคนแรกติดเชื้อโควิด-19 ซึ่งเป็นคนขับแท็กซี่และ มีประวัติรับผู้โดยสารชาวจีน โดยรัฐบาลได้ดำเนินมาตรการควบคุมโรคอย่างเข้มงวด เช่น การประกาศเคอร์ฟิว ปิดสถานที่เสี่ยง และล็อกดาวน์ ซึ่งสามารถควบคุมการระบาดได้ในระดับหนึ่ง ตัวเลขผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิต ในระลอกแรกจึงไม่สูงมากเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ

จากนั้นในช่วงปลายปี ๒๕๖๓ และต้นปี ๒๕๖๔ การระบาดของโควิด-19 ในประเทศไทยกลับมารุนแรงอีกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการแพร่ระบาดของสายพันธุ์เดลตา ซึ่งแพร่กระจายได้รวดเร็วและมีอัตราการเสียชีวิตสูงกว่าสายพันธุ์ก่อนหน้านี้อย่างมาก ส่งผลให้โรงพยาบาลขาดแคลนอุปกรณ์ทางการแพทย์ โดยเฉพาะหน้ากาก N-95 ชุด PPE และห้องตรวจในการรักษาผู้ป่วยโควิด-19 เพื่อไม่ให้ปะปนกับผู้ป่วยรายอื่น หลายโรงพยาบาลต้องออกมาขอรับบริจาคอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็น แพทย์และพยาบาลซึ่งถือเป็นด่านหน้าในการรักษาผู้ป่วยตกอยู่ในภาวะ

อันตรายเพราะขาดเครื่องมือป้องกัน ในขณะที่เดียวกันทั่วโลกก็เหมือนต้องทำสงครามกับโควิด-19

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีความห่วงใยต่อสถานการณ์ดังกล่าวเป็นอย่างมาก จึงทรงพระราชดำริให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาความทุกข์ร้อนของประชาชน ผ่านองค์กรภายใต้ความดูแลของพระองค์ ดังนี้

การให้ความช่วยเหลือจากมูลนิธิชัยพัฒนา

พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มูลนิธิชัยพัฒนาจัดตั้ง “กองทุนชัยพัฒนาสู้ภัยโควิด 19 (และโรคระบาดต่าง ๆ)” ขึ้นเมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๖๓ เพื่อช่วยเหลือบุคลากรทางการแพทย์และโรงพยาบาล จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์และสิ่งของที่มีความจำเป็นในการรักษาผู้ป่วยโควิด-19 ต่อมามูลนิธิชัยพัฒนาได้ประชาสัมพันธ์การจัดตั้งกองทุนฯ สู่อำเภอชนบทอย่างเป็นทางการในวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๓ จากนั้นเงินบริจาคจากประชาชนทุกภาคส่วนได้หลั่งไหลมาไม่ขาดสาย จึงได้พระราชทานพระราชานุมัติให้มูลนิธิชัยพัฒนาใช้งบประมาณจากกองทุนฯ จัดซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์พระราชทานแก่โรงพยาบาลต่าง ๆ มากมาย

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ระลอก ๒ เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๖๓ ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งได้เกิดการระบาดเป็นกลุ่มก้อนขนาดใหญ่และเป็นวงกว้าง ส่งผลให้โรงพยาบาลในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดใกล้เคียงได้ทำการรักษาผู้ป่วยโควิด-19 อย่างเต็มกำลัง และขยายกำลังการรักษาสู่โรงพยาบาลสนามหลายแห่ง เพื่อรองรับผู้ป่วยที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว พระองค์ได้พระราชทานเงินและสิ่งของจากกองทุนชัยพัฒนาสู้ภัยโควิด 19 (และโรคระบาดต่าง ๆ) สนับสนุนการดำเนินงานของโรงพยาบาลในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครและสมุทรสงคราม เพื่อดูแลรักษาผู้ป่วยโควิด-19

เดือนเมษายน ๒๕๖๔ ประเทศไทยได้เข้าสู่การระบาดของโควิด-19 ระลอก ๓ สถานการณ์ครั้งนี้ควบคุมได้ยากกว่าที่ผ่านมา พบผู้ติดเชื้อเป็นจำนวนมากในทุกจังหวัด และพบผู้ป่วยอาการหนักเพิ่มมากขึ้น หลายโรงพยาบาลขาดแคลนอุปกรณ์การแพทย์เพื่อช่วยชีวิตผู้ป่วย จึงพระราชทานเงินจากกองทุนชัยพัฒนาสู้ภัยโควิด 19 (และโรคระบาดต่าง ๆ) จัดซื้ออุปกรณ์การแพทย์ในการช่วยเหลือโรงพยาบาลต่าง ๆ เพิ่มเติม

การปรับปรุงอาคารหรืออุปกรณ์ทางการแพทย์ที่พระราชทานแก่โรงพยาบาลต่าง ๆ นอกจากจะใช้รักษาผู้ป่วยโควิด-19 ยังสามารถนำไปดัดแปลงเพื่อใช้รักษาผู้ป่วยอื่น ๆ ได้ในอนาคต และเหนือสิ่งอื่นใดยังถือเป็นขวัญและกำลังใจต่อบุคลากรทางการแพทย์รวมถึงผู้ป่วยทุกคน ที่มีเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการรักษาและต่อสู้กับโรคระบาดในครั้งนี้

ตลอดระยะเวลาในการดำเนินงานสู้ภัยโควิด-19 มูลนิธิชัยพัฒนาได้รับความช่วยเหลือจากประชาชน องค์กรภาครัฐ และเอกชนต่าง ๆ มากมาย นอกจากนี้ ทุกครั้งที่ส่งมอบของพระราชทานไปยังพื้นที่ห่างไกลและ อันตรายเป็นอย่าง ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังได้รับความร่วมมือจากสื่อมวลชนนำเสนอข่าวเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ ประชาชนได้ทราบว่า ถึงแม้ในพื้นที่ห่างไกลพระเมตตาก็ยังคงไปถึง ดังนั้น แม้โรงพยาบาลเล็ก ๆ ตามชายแดน แต่ถือเป็นด่านหน้าในการรับคนไทยกลับจากต่างประเทศ จึงมีเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพและมีความปลอดภัย ในการรักษาผู้ป่วยโควิด-19

การให้ความช่วยเหลือจากสภากาชาดไทย

นายเดช บุญนาค เลขาธิการสภากาชาดไทย ได้เล่าถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงจัดความเดือดร้อน ของประชาชนในสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 ว่า “เพื่อเป็นการบรรเทาสถานการณ์และช่วยชีวิตผู้ป่วย เป็นการเร่งด่วน พระองค์ได้พระราชทานชุดหุ่นยนต์บินโด (Pinto) และระบบ Telepresence แก่โรงพยาบาล จุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย สำหรับบุคลากรทางการแพทย์ให้สามารถปฏิบัติงานได้จากระยะไกล เพื่อลด ความเสี่ยงต่อการติดเชื้อในการดูแลรักษาผู้ป่วยโควิด-19

นอกจากนี้ พระองค์ยังมีพระราชดำริให้รับเร่งหาวัดขึ้นมาบริการประชาชน ซึ่งสภากาชาดไทย เป็นองค์กรแรกในประเทศไทยที่จ้องวัดขึ้นได้ ๑ ล้านโดส และเร่งกระจายไปยังจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้สภากาชาดไทยจัดตั้งครัวประกอบอาหารปรุงสุกใหม่ เพื่อไปแจกจ่ายแก่ประชาชนคนไทยและแรงงาน ข้ามชาติที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์แพร่ระบาด ยังความปลาบปลื้มแก่ประชาชนที่ได้รับอาหาร ต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น ซึ่งพระองค์ยังได้เคยเสด็จฯ มาทรงปรุงอาหารด้วยพระองค์เองทั้งที่นี้ และต่างจังหวัด ผมก็ออกไปช่วยปรุงอาหารที่สถานีรถไฟขอนแก่น และเรายังได้มีคาราวานแจกจ่ายน้ำ อาหาร และยารักษาโรคด้วย”

นอกจากนี้ สำนักงานบรรเทาทุกข์และประชานามัยพิทักษ์และสถานีกาชาดส่วนภูมิภาค ร่วมกับเหล่า กาชาดจังหวัด หน่วยงานภายในและภายนอกสภากาชาดไทยที่เกี่ยวข้อง ได้ปฏิบัติงานบรรเทาทุกข์ผู้ที่ได้รับ ผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ดังนี้

โครงการสภากาชาดไทยร่วมใจป้องกันภัย COVID-19 ด้วยหน้ากากอนามัยแบบผ้า สภากาชาดไทย ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุขและบริษัท ไพรชณีย์ไทย จำกัด จัดทำโครงการ “ร่วมใจ ป้องกันภัย COVID-19 ด้วยหน้ากากอนามัยแบบผ้า” เพื่อผลิตหน้ากากอนามัยแบบผ้าที่ได้มาตรฐานรวมทั้งสิ้น ๑๐ ล้านชิ้น และส่งมอบ

ให้แก่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม. นอกจากนี้ ยังมอบให้พนักงานไปรษณีย์ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่และประชาชนทั้ง ๗๗ จังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งอยู่ในกลุ่มเสี่ยง ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้ที่มีโรคประจำตัว ผู้พิการ กลุ่มอาชีพที่มีความเสี่ยง ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส โดยมอบให้เหล่ากาชาดจังหวัดเป็นผู้พิจารณารายละเอียดตามหลักการดังกล่าว สำหรับการคัดกรองผู้ที่ได้รับหน้ากากอนามัยแบบผ้าจะพิจารณาตามสัดส่วนของประชากรในจังหวัดนั้น ๆ เรียงลำดับตามความเร่งด่วน และมอบให้จังหวัดที่มีผู้ติดเชื้อเป็นทางการจำนวนมากได้รับเป็นอันดับแรก ๆ ซึ่งได้ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนเรื่องการขาดแคลนหน้ากากอนามัยในต่างจังหวัดได้

การใช้แอปพลิเคชัน “พันภัย” ค้นหาและแจ้งร้องขอชุดธารน้ำใจสู้ชีวิตฝ่าวิกฤตโควิด-19 ให้ผู้ถูกกักกันโรคที่ขาดแคลน ผู้ประสบวิกฤตทางเศรษฐกิจที่ยากไร้ และแรงงานข้ามชาติ สำนักงานบรรเทาทุกข์และประชานามัยพิทักษ์ สภากาชาดไทย ประสานความร่วมมือกับกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ในการเปิดสิทธิการใช้งานแอปพลิเคชัน “พันภัย” ให้แก่แกนนำ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ๘๐,๐๐๐ คน ทั่วประเทศ เพื่อค้นหาและแจ้งร้องขอชุดธารน้ำใจสู้ชีวิต ฝ่าวิกฤตโควิด-19 ให้ผู้ถูกกักกันโรคที่ขาดแคลน ซึ่งเหล่ากาชาดจังหวัดจะได้รับคำร้องดังกล่าวทันที โดยมีเป้าหมาย

ให้ประชาชนทุกคนที่ถูกกักกันโรคที่ขาดแคลน เดือดร้อน ต้องได้รับชุดยังชีพ เพื่อให้การควบคุมโรคโควิด-19 ประสบความสำเร็จ

การจัดตั้งครัวพระราชทาน อุปนายกผู้อำนวยการสภากาชาดไทย และครัวเคลื่อนที่สภากาชาดไทย ด้วยทรงห่วงใยและทรงตระหนักถึงความเดือดร้อนของราษฎรที่ได้รับผลกระทบ

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สภากาชาดไทยจัดตั้ง “ครัวพระราชทาน อุปนายกผู้อำนวยการสภากาชาดไทย” ขึ้น เพื่อประกอบอาหารปรุงสุกใหม่ นำไปมอบให้แก่ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ อันสอดคล้องกับภารกิจของสภากาชาดไทยในการปฏิบัติงานด้านมนุษยธรรมตามหลักการกาชาดสากล ซึ่งครัวพระราชทานฯ ประกอบอาหารปรุงสุกใหม่ นำไปมอบให้ประชาชนและแรงงานต่างด้าวในพื้นที่ ๘ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร สระแก้ว นนทบุรี ขอนแก่น นครราชสีมา เชียงราย นราธิวาส และกรุงเทพฯ

นอกจากนี้ สำนักงานบรรเทาทุกข์ฯ โดยสถานีกาชาดที่ ๓ จังหวัดเชียงใหม่ สถานีกาชาดที่ ๔ จังหวัดนครราชสีมา สถานีกาชาดที่ ๕ จังหวัดสมุทรปราการ สถานีกาชาดที่ ๖ อรัญประเทศ เฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดสระแก้ว สถานีกาชาดที่ ๗ จังหวัดอุบลราชธานี และสถานีกาชาดเพชรรัตน์ (สถานีกาชาดที่ ๑๓) จังหวัดตาก ร่วมกับเหล่ากาชาดจังหวัดเชียงใหม่ นครราชสีมา สมุทรปราการ สระแก้ว อุบลราชธานี และตาก จัดตั้งครัวเคลื่อนที่สภากาชาดไทย ณ สถานีกาชาดทั้ง ๖ แห่งข้างต้น จัดทำอาหารปรุงสุกเพื่อแจกจ่ายให้แก่ประชาชนและชุมชนในพื้นที่

โครงการรวมใจต้านภัย COVID-19 ในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ ระหว่างเดือนพฤษภาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓ สภากาชาดไทยร่วมกับสหพันธ์สภากาชาดและสภาเสี้ยววงเดือนแดงระหว่างประเทศ (IFRC)

คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ (ICRC) เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ (MWG) และยูนิเซฟประเทศไทย จัดโครงการรวมใจต้านภัยโควิด-19 ในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ เพื่อให้กลุ่มประชากรและแรงงานข้ามชาติได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงเท่าเทียมตามหลักมนุษยธรรม ตลอดจนช่วยให้มาตรการควบคุมการแพร่กระจายของโควิด-19 มีประสิทธิภาพ โดยได้ผลิตและแจกจ่ายสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ หน้ากากอนามัยแบบผ้า แอลกอฮอล์เจล และเครื่องวัดอุณหภูมิร่างกาย จัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค จัดกิจกรรมอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวในพื้นที่ ๘ จังหวัดที่มีแรงงานข้ามชาติอยู่เป็นจำนวนมาก รวมทั้งรวบรวมข้อมูลที่ได้รับการช่วยเหลือภายใต้โครงการเพื่อนำผลมาพัฒนาปรับปรุงความช่วยเหลือต่อไป

การให้ความช่วยเหลือผู้ติดเชื้อโควิด-19 ที่รักษาตัวที่บ้าน (Home Isolation) สำนักงานบรรเทาทุกข์ฯ เข้าร่วมเป็นหน่วยบริการในสังกัดระบบประกันสุขภาพแห่งชาติให้ความช่วยเหลือดูแลผู้ติดเชื้อโควิด-19 ที่บ้าน (Home Isolation) โดยร่วมมือกับทีมงานจิตอาสา เช่น Let's be heroes หมอริท-ช่วยโควิด Thai CoCare HICV มูลนิธิรักไทย และอาสาสมัครของสภากาชาดไทย รับผู้ป่วยเข้ามาดูแลในเบื้องต้น ซึ่งผู้ป่วยดังกล่าวได้ลงทะเบียนในระบบ Home Isolation โดยมีสถานีกาชาดที่ ๑๑ วิเศษนิยม กรุงเทพฯ เป็นผู้ประสานงานหลักกับ สปสช. ในการให้ความช่วยเหลือผู้ติดเชื้อโควิด-19 ที่บ้าน ซึ่งหลังจากผู้ป่วยผ่านการติดต่อประสานงาน ประเมิน และคัดกรองอาการแล้ว ผู้ป่วยจะได้รับการประเมินอาการทางโทรศัพท์ (Telemedicine) วันละ ๒ ครั้ง ชุดอาหารกล่อง ๓ มื้อ โปรทวดไข่ เครื่องวัดออกซิเจนปลายนิ้ว ยา Favipiravir ยาฟ้าทะลายโจร และยาพื้นฐานอื่น ๆ เพื่อให้ผู้ป่วยได้รับการติดต่อ ดูแล และรักษาพยาบาลได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น

การให้บริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคโควิด-19 สภากาชาดไทยได้จัดทีมแพทย์และพยาบาลร่วมปฏิบัติงานกับสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร และหน่วยงานในพื้นที่ต่างจังหวัด โดยสำนักงานบรรเทาทุกข์ฯ ส่วนกลางและสถานีกาชาดส่วนภูมิภาค ปฏิบัติงานฉีดวัคซีนป้องกันโรคโควิด-19 ให้แก่ผู้สูงอายุ และผู้ป่วย ๗ กลุ่มโรค ร่วมกับโรงพยาบาลและหน่วยงานในพื้นที่ต่างจังหวัด พร้อมทั้งดูแลสังเกตอาการผู้รับบริการหลังฉีดวัคซีน

นอกจากนี้ ยังให้บริการฉีดวัคซีนแก่ผู้หนีภัยการสู้รบที่ยังไม่เคยได้รับวัคซีนมาก่อน ณ พื้นที่พักพิงชั่วคราวฯ บ้านถ้ำหิน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างสภากาชาดไทย กระทรวงมหาดไทย จังหวัดราชบุรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอีกหลายหน่วยงาน

การปฏิบัติงานครั้งนี้ได้นำระบบบริการฉีดวัคซีนที่บ้านที่กข้อมูลของผู้ฉีดวัคซีนด้วยระบบเทคโนโลยีแบบ Face Verification และ Iris Recognition ที่ได้รับการพัฒนาโดย NECTEC และ iRespond พร้อมเชื่อมโยงข้อมูลกับระบบหมอพร้อมของกระทรวงสาธารณสุข (Moph IC) ให้แก่ผู้ที่ไม่ใช่สัญชาติไทยและไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร

ทรงงานด้านสังคมสงเคราะห์โดยมีเคยทรงย่อท้อ ด้วยพระราชปณิธาน

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้านสังคมสงเคราะห์ที่ได้ทรงสืบสานต่อจากสมเด็จพระบรมชนกนาถและสมเด็จพระบรมราชชนนีได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ดังที่ **นายเดช บุญนาค** เลขาธิการสภาการศึกษา ได้กล่าวว่า “พระองค์ทรงพระราชดำริว่า การสังคมสงเคราะห์นี้ไม่มีที่สิ้นสุด เนื่องจากมีผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากอยู่มากมาย ที่ต้องการการสงเคราะห์อยู่ตลอดเวลา ดังนั้น เราจึงได้เห็นพระองค์ทรงงานอุทิศพระวรกายและทุก ๆ อย่าง เพื่อช่วยประชาชนที่ด้อยโอกาส ที่ยากไร้ เป็นพระราชภารกิจที่พระองค์ทรงปฏิบัติอยู่ทุกวันนับวันมีลืบลึกกว่าปี”

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่ประชาชนชาวไทยอย่างหาที่สุดมิได้ ที่มี “**เจ้าหญิงนักสังคมสงเคราะห์**” ที่ทรงทุ่มเทพระวรกายลงพื้นที่ด้วยพระองค์เอง รวมทั้งใส่พระราชหฤทัยความเป็นอยู่ของเหล่าพสกนิกรผู้เดือดร้อน และไม่ได้รับโอกาส แม้จะเป็นท้องถิ่นทุรกันดารเพียงใด จะทอดพระเนตรเห็นความทุกข์ยากของประชาชนทุกหมู่เหล่าที่บางคนอาจไม่ได้นึกถึง ทรงห่วงใยและพระราชทานความช่วยเหลืออย่างเต็มพระกำลัง ยังประโยชน์ในการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเท่าเทียมกันในสังคมมากขึ้นและแม้ว่าจะเป็นพระราชกิจที่หนักหน่วงก็มีเคยทรงย่อท้อ ด้วยทรงมีพระราชปณิธานในงานด้านสังคมสงเคราะห์ ดังเห็นได้จากบทสัมภาษณ์พระราชทานในหนังสือ “พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา” จัดทำโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๕๔ ความตอนหนึ่งว่า

“...นักพัฒนาจะต้องมีความรัก ความห่วงใย ความรับผิดชอบ และการเคารพในเพื่อนมนุษย์ จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเกี่ยวข้องกับมนุษยชาติ และเป็นเรื่องของจิตใจ...

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องอยู่ด้วยกันถ้าเราอยู่อย่างสุขสบาย ในขณะที่คนอื่นทุกข์ยากเราย่อมอยู่ไม่ได้ นักพัฒนาควรมีจิตสาธารณะรักที่จะช่วยเหลือให้ผู้อื่นมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น...”

๗. เจ้าหญิงนักการทูต

“...เมื่อพูดถึงเรื่องการกินอะไรประหลาด ๆ นี้
จะต้องอธิบายต่อไปอีกสักหน่อยว่า เป็นส่วนหนึ่งของการเจริญสัมพันธไมตรี
เราได้รับการอบรมว่าการไปต่างประเทศทุกครั้งเป็นราชการ
ไม่ได้ไปเที่ยวเล่น ฉะนั้นก็ไม่มีสิทธิอยากจะทำอะไรไม่อย่างทำอะไร
ไปหรือไม่ไปต้องแล้วแต่เจ้าภาพ หน้าที่ของเราก็คือเป็นตัวแทนของประเทศ
ที่จะนำเอาความปรารถนาดีของชาวไทยไปสู่ประเทศเจ้าภาพ
และของประเทศเจ้าภาพสู่ประเทศไทย
พร้อมทั้งหารือแลกเปลี่ยนความรู้และความร่วมมือบางประการเท่าที่จะทำได้...”

พระราชนิพนธ์ตอนหนึ่งในหนังสือ ย่าแค้นมังกร
พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยือนต่างประเทศครั้งแรกเมื่อมีพระชนมายุเพียง ๕ พรรษา ในการโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จฯ ไปทรงเยือนสหรัฐอเมริกาและประเทศในยุโรปอีก ๑๓ ประเทศอย่างเป็นทางการ ระหว่างวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๐๓ ถึง ๑๘ มกราคม ๒๕๐๔ รวมเวลาประมาณ ๗ เดือนเศษ และเมื่อมีพระชนมายุ ๑๑ พรรษา ได้ตามเสด็จต่างประเทศอีกครั้งไปทรงเยือนสหราชอาณาจักรเป็นการส่วนพระองค์ เมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ถึง ๗ ตุลาคม ๒๕๐๙

ในปี ๒๕๑๖ เมื่อพระองค์เจริญพระชันษาขึ้นและทรงเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยแล้ว ทรงได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เสด็จฯ ไปทรงเยือนรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี เพื่อทอดพระเนตรศูนย์ศิลปหัตถกรรมพื้นเมืองและโรงงานผ้าบาติก เมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๑๖ และในปีเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมพระราชพิธีพระบรมศพ สมเด็จพระเจ้ากุสตาฟที่ ๖ อ돌ฟ์ ณ กรุงสตอกโฮล์ม ราชอาณาจักรสวีเดน เมื่อวันที่ ๒๓-๓๐ กันยายน ๒๕๑๖ ในโอกาสนี้ได้เสด็จฯ ไปทรงเยือนกรุงบรัสเซลส์และกรุงลอนดอนด้วย

การเสด็จฯ ไปทรงเยือน ต่างประเทศ เพื่อทรงนำ ความรู้และประสบการณ์ มาพัฒนาประเทศ

การเสด็จฯ ไปทรงเยือน
ต่างประเทศนอกจากจะทรงงานเพื่อ
เสริมสร้างสัมพันธไมตรีและความ
เข้าใจอันดีระหว่างประเทศแล้ว ยังเป็น
โอกาสได้ทอดพระเนตรกิจการด้านต่างๆ
ชีวิตความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรมและ

ความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีในแต่ละประเทศ ได้ทรงพบปะบุคคลสำคัญ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น
กับผู้นำประเทศ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชา และนำความรู้จากประสบการณ์เหล่านั้นมาปรับใช้
ในการทรงงานในประเทศไทย ทรงตระหนักว่าการทัศนศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ เป็นโอกาสที่จะได้
ศึกษาความเป็นไปของธรรมชาติและสังคม ได้เรียนรู้ที่จะใช้เวลาที่มีอยู่ให้คุ้มค่า เพื่อรับใช้สังคมและประเทศชาติ
การได้ไปที่อื่นนอกจากบ้านเกิดเมืองนอนมีข้อดี คือ ได้เห็นว่าคนอื่นเขาทำอะไรกับชาติของเขา ได้ทราบทัศนคติ
และค่านิยมในสังคมปัจจุบันของประเทศนั้น ๆ และพิจารณานำส่วนที่ดีและเหมาะสมซึ่งอาจจะพอเข้ากับพื้นฐาน
ของเรา และเป็นสิ่งที่เรายังนึกไม่ถึง มากลั่นกรองและปรับใช้ในประเทศของเราต่อไป ดังที่ได้ทรงปรารภไว้ใน
หนังสือ “ย่าแค้นมังกร” ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นจากบันทึกการเสด็จฯ ไปทรงเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน
อย่างเป็นทางการครั้งแรก ความตอนหนึ่งว่า

“...ข้าพเจ้าถือว่าการที่ได้ท่องเที่ยวไปในโลกกว้างทั้งในประเทศและนอกประเทศ
เป็นการที่เราจะได้โอกาสศึกษาความเป็นไปของธรรมชาติและสังคม แม้ว่าชั่วชีวิตของคน
จะน้อยนัก เมื่อเทียบกับชีวิตของธรรมชาติ ภูเขา ทะเล และแม่น้ำ แต่เราอาจจะใช้เวลาที่
มีอยู่ให้คุ้มค่าในการเรียนรู้ชีวิต เพื่อรับใช้สังคมและประเทศชาติที่เราอาศัยอยู่ การที่ได้ไป
ที่อื่นนอกจากบ้านเกิดเมืองนอนก็ดีไปอย่างหนึ่ง คือ ได้เห็นว่าคนอื่นเขาทำอะไรกับชาติ
ของเขา ยังได้เป็นแขกของรัฐบาลอย่างนี้ยิ่งดีใหญ่ เพราะเขาย่อมจะพยายามเลือกสรรให้
เราดูสิ่งที่เขาคิดว่าดีที่สุด ซึ่งเราจะได้โอกาสทราบทัศนคติ และค่านิยมในสังคมปัจจุบันของ
ประเทศนั้น ๆ ส่วนดีบางส่วนของเขาอาจจะพอเข้ากับพื้นฐานของเรา และเป็นสิ่งที่เรายัง
นึกไม่ถึงเราก็จะได้ทำเป็นการรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติมากลั่นกรอง ดีกว่านั่งอยู่บ้าน แล้ว
ดูดซึมเอาของดีบ้างไม่ดีบ้างของเขามาโดยไม่รู้ตัว...”

นายเดช บุญนาค เลขาธิการสภาการศึกษาได้เล่าถึงการเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศของพระองค์
ว่า “ตอนที่ผมเป็นเอกอัครราชทูตที่กรุงปักกิ่ง ได้มีโอกาสรับเสด็จหลายครั้ง พระองค์ทรงช่วยให้ความสัมพันธ์
ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนใกล้ชิดแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จนกระทั่งประเทศจีนทูลเกล้าฯ ถวายเครื่อง
อิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดในฐานะมหามิตรของจีน พระองค์ได้เสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศจีนทุกปี และครบทุก
มหยทศแล้ว ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความสัมพันธ์ทุกระดับ ไม่ใช่เพียงระดับประมุขของประเทศเท่านั้น

นอกจากนั้น พระองค์ยังได้ทรงส่งเสริมความสัมพันธ์กับประเทศอื่น ๆ อย่างใกล้ชิดอีกด้วย ยกตัวอย่างในเดือนพฤษภาคม ๒๕๖๗ พระองค์เสด็จฯ ไปทรงประชุมที่กรุงปารีส เรื่องสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ กับนักประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสที่สำคัญ เป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีกับฝรั่งเศส ซึ่งพระองค์ได้เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกประเทศในโลก ในปี ๒๕๖๗ นี้ได้เสด็จฯ ไปเคนมาร์คเกี่ยวกับเรื่องความร่วมมือทางด้านวิทยาศาสตร์และการเกษตร ซึ่งภารกิจด้านต่างประเทศของพระองค์มีมากมายมหาศาล

และในครั้งที่พระองค์เคยเสด็จฯ ไปเจนีวา ขณะที่เป็นเอกอัครราชทูตอยู่ที่นั่นเมื่อประมาณ ๓๐ กว่าปี พระองค์รับสั่งว่าพอมเมเกษียณฯ แล้ว ให้กลับมาทำงานที่สภากาชาดไทย พอเกษียณฯ ผมก็ได้กลับมาทำงานที่สภากาชาดไทย ถวายงานพระองค์จนถึงปัจจุบัน”

พระราชภารกิจหลากหลายในการเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศ

การเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศในแต่ละครั้ง จะทรงเลือกระยะเวลาที่ทรงว่างจากพระราชภารกิจภายในประเทศ และจะทรงเตรียมพระองค์ล่วงหน้าก่อนอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเกี่ยวกับประเทศและสถานที่ต่าง ๆ ที่จะเสด็จฯ ไปทอดพระเนตร ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม บุคคลที่ต้องทรงพบ ความเป็นอยู่ของประชาชน ตลอดจนความรู้

เกี่ยวกับสถานที่ และสิ่งที่มีพระราชประสงค์จะทอดพระเนตร ทั้งหมดนี้สถานเอกอัครราชทูตไทยในแต่ละประเทศจะจัดเตรียมข้อมูล เอกสาร หนังสือ และสื่ออื่น ๆ ที่สามารถจัดถวายได้ ส่งเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวายก่อนล่วงหน้า สำนักราชเลขาธิการจะจัดทำเอกสารสังเขปประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศนั้น ๆ นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงศึกษาเป็นเบื้องต้นด้วย การเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศ สามารถจำแนกออกได้ ดังนี้

๑. เสด็จฯ แทนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมงานพระราชพิธีและงานพิธีในต่างประเทศหลายครั้ง ยกตัวอย่างเช่นครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๑๖ ขณะมีพระชนมายุ ๑๘ พรรษา เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมงานพระราชพิธีพระบรมศพ สมเด็จพระเจ้ากุสตาฟที่ ๖ อดอล์ฟ ณ กรุงสตอกโฮล์ม ราชอาณาจักรสวีเดน

- ปี ๒๕๒๓ เสด็จฯ แทนพระองค์ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ไปทรงร่วมงานพระราชพิธีสถาปนาเจ้าฟ้าหญิงเบียทริกซ์ ขึ้นครองราชย์ เป็นสมเด็จพระราชินีแห่งเนเธอร์แลนด์ ณ กรุงอัมสเตอร์ดัม ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์

- ปี ๒๕๒๔ เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมงานพระราชพิธีอภิเษกสมรสเจ้าชายแห่งเวลส์ กับเลดี้ไดอานา สเปนเซอร์ ณ กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร

- ปี ๒๕๓๖ เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมงานพิธีศพแคนต์แห่งบาร์เซโลนา พระบิดาสมเด็จพระราชาธิบดี ฮวน คาร์ลอส แห่งราชอาณาจักรสเปน และโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะดำรงพระราชอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ไปทรงร่วมพิธีพระบรมศพ สมเด็จพระราชาธิบดีโบดวง แห่งราชอาณาจักรเบลเยียม

- ปี ๒๕๔๓ เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมในพระราชพิธี พระศพสมเด็จพระจักรพรรดินีนางาโกะ ณ ประเทศญี่ปุ่น
- ปี ๒๕๔๔ เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงวางศิลาฤกษ์ มหาเจดีย์ ณ วัดกุสินาราเฉลิมราชย์ รัฐอุตตรประเทศ สาธารณรัฐ อินเดีย และเสด็จฯ แทนพระองค์ ไปทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวาย รางวัล Franklin Delano Roosevelt International Disability Award ประจำปี ๒๕๔๔ ณ องค์การสหประชาชาติ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา
- ปี ๒๕๔๗ เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมในพระราชพิธี พระศพสมเด็จพระชนนีจุลियานา แห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์

๒. เสด็จฯ ไปทรงร่วมการประชุมหรือการ สัมมนา เช่น

- ปี ๒๕๒๖ เสด็จฯ ไปทรงร่วมการประชุม ผู้นำสภากาชาด สภาเสี้ยววงเดือนแดง กลุ่มประเทศ อาเซียน ครั้งที่ ๕ ที่ประเทศมาเลเซีย ในฐานะ อุปนายกผู้อำนวยการสภากาชาดไทยและหัวหน้า คณะผู้นำสภากาชาดไทย
- ปี ๒๕๓๑ เสด็จฯ ไปทรงร่วมการประชุม คณะกรรมการคัดเลือกหนังสือสำหรับเด็กเยาวชน ระหว่างชาติ และทรงเป็นกรรมการตัดสินหนังสือดีเด่นสำหรับเด็กเยาวชนทั่วโลก ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของ International Board on Books for Young People (IBBY) ณ เมืองโบโลญญา สาธารณรัฐอิตาลี
- ปี ๒๕๔๕ เสด็จฯ ไปทรงร่วมการสัมมนาทางวิชาการระหว่างประเทศว่าด้วยการให้การศึกษา หลังประถมศึกษาแก่ผู้ลี้ภัย ครั้งที่ ๑ ณ นครเจนีวา สมาพันธรัฐสวิส

๓. เสด็จฯ ไปทรงรับรางวัลเกียรติยศ หรือตำแหน่งเกียรติยศ เช่น

- ปี ๒๕๓๔ เสด็จฯ ไปทรงรับรางวัลแมกไซไซ สาขาบริการชุมชน จากมูลนิธิรามอน แมกไซไซ ณ กรุงมะนิลา สาธารณรัฐฟิลิปปินส์
- ปี ๒๕๔๗ เสด็จฯ ไปทรงรับตำแหน่งทูตพิเศษของโครงการอาหารโลกแห่งองค์การสหประชาชาติ ณ กรุงโรม สาธารณรัฐอิตาลี ในโอกาสนี้ ทรงกล่าวเปิดการประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการอาหารโลก ครั้งที่ ๓ ด้วย
- ปี ๒๕๔๘ เสด็จฯ ไปทรงรับรางวัลอินทรีรา คานธี เพื่อสันติภาพ การลดอาวุธและการพัฒนา ประจำปี ๒๕๔๗ ณ กรุงนิวเดลี สาธารณรัฐอินเดีย

๔. เสด็จฯ ในฐานะพระราชอาคันตุกะหรืออาคันตุกะของรัฐบาลอย่างเป็นทางการ เป็นการเสด็จฯ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของประมุขประเทศ หรือผู้นำรัฐบาล เพื่อเจริญสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศ ซึ่งในโอกาสดังกล่าว รัฐบาลหรือมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงของประเทศนั้น ๆ จะทูลเกล้าฯ ถวายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ หรือปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาต่าง ๆ เช่น

- ปี ๒๕๓๐ ทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒิปันธิตกิตติมศักดิ์ สาขาวรรณคดี จากรัฐบาลอินเดีย
- ปี ๒๕๓๔ เสด็จฯ ไปทรงเยือนสาธารณรัฐเกาหลี สาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของรัฐบาลทั้ง ๓ ประเทศ โอกาสนี้ ทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ Red Flag Order Class I อันเป็นชั้นสูงสุด และปริญญาคุณวุฒิปันธิตกิตติมศักดิ์ สาขาสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์จากรัฐบาลเกาหลี
- ๒๕๔๗ ทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ Grosse Goldene Ehrenzeichen Am Bande จากรัฐบาลออสเตรีย

๕. เสด็จฯ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของสถาบันราชการ หรือสถาบันเอกชน เช่น

- ปี ๒๕๓๒ เสด็จฯ ไปทรงเยือนราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของสถาบันไอทีซี (International Institute for Aerospace Survey and Earth Sciences - ITC) และเป็นพระราชอาคันตุกะส่วนพระองค์ของสมเด็จพระราชินีนาถแห่งเนเธอร์แลนด์ด้วย
- ปี ๒๕๓๒ เสด็จฯ ไปทรงเยือนราชอาณาจักรนอร์เวย์ เพื่อทรงเปิดพิพิธภัณฑ์เมืองนอร์ดแคปป์ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของสโมสรโรตารี กรุงเทพฯ โดยได้รับความร่วมมือจากสโมสรโรตารีนอร์เวย์ และในคราวเดียวกันทรงได้รับเชิญจากพระเจ้าโอลาฟที่ ๕ แห่งนอร์เวย์ ให้เข้าเฝ้าฯ และรับพระราชทานเลี้ยงพระกระยาหารกลางวันด้วย
- ปี ๒๕๓๔ เสด็จฯ ไปทรงเยือนเนการาบรูไนดารุสซาลาม ตามคำกราบบังคมทูลเชิญจากราชสมาคมภูมิศาสตร์ของอังกฤษ ร่วมกับโครงการป่าเมืองร้อนแห่งบรูไน เพื่อทอดพระเนตรโครงการอนุรักษ์ป่าเขตร้อนของบรูไน และทรงได้รับเชิญให้เป็นแขกของรัฐบาลในคราวเดียวกัน

๖. เสด็จฯ ในฐานะพระราชอาคันตุกะส่วนพระองค์ของประมุขประเทศ เช่น การเสด็จฯ ไปเฝ้าฯ สมเด็จพระราชาธิบดีและสมเด็จพระราชินีแห่งเบลเยียมตามคำเชิญ หรือตามที่มิพระราชประสงค์จะเสด็จฯ ไปเฝ้าฯ ในโอกาสต่าง ๆ ระหว่างที่เสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศอื่น ๆ ในยุโรป หรือการเสด็จฯ ไปทรงเยือนราชอาณาจักรกัมพูชาโดยเป็นราชอาคันตุกะของสมเด็จพระเจ้านโรดม สีหนุ

๗. เสด็จฯ โดยพระราชประสงค์ส่วนพระองค์ เช่น

- ปี ๒๕๔๔ เสด็จฯ ไปทรงศึกษาภาษาจีน ณ มหาวิทยาลัยปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน
- ปี ๒๕๔๕ เสด็จฯ ไปทรงศึกษาภาษาเยอรมัน ณ สถาบันเกอเธ่ เมืองเกิตติงเงน สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

นายदनัย การพจน์ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิด้านพิธีการทูต กระทรวงการต่างประเทศ ผู้มีประสบการณ์ในการตามเสด็จเป็นระยะเวลารวมกว่า ๑๐ ปี ได้กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่เป็นประโยชน์ต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการทูตว่า “เรื่องการเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศนั้น ไม่ได้เสด็จฯ ไปเพื่อความสุขส่วนพระองค์ แต่เพื่อประโยชน์และความสุขของผู้คนและประเทศไทย พระจริยวัตรเหล่านี้

คนต่างประเทศได้เห็นและชื่นชมพระองค์ และอยากให้พระองค์เสด็จฯ ไปทรงเยือนอีก นี่แหละคือความสำเร็จในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ การเจริญพระราชไมตรี และพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการทูตทุกระดับ ทวิภาคี และระดับพหุภาคีในการประชุมใหญ่ ๆ พระองค์คือการทูตระดับสูงที่พวกเราที่ทำงานในกระทรวงการต่างประเทศได้ดำเนินรอยตามเบื้องพระบาท

ไม่เพียงแค่อินทนนท์ กับประเทศทางตะวันตกและประเทศอื่น ๆ หากพระองค์ทรงสามารถเปิดโอกาสให้ได้รับการถ่ายทอดวิทยาการหรือความรู้ใหม่ ๆ ก็จะได้เสด็จฯ ไป อย่างเช่น เยอรมนี เกาหลี หรือญี่ปุ่น ผมได้ตามเสด็จฯ ไปเรียนรู้เกี่ยวกับสถาบันอาชีวศึกษา เพื่อนำความรู้มาส่งเสริมการอาชีวศึกษาในประเทศไทย พระองค์สนพระราชหฤทัยเรื่องการพัฒนาอาชีวศึกษาในประเทศไทยเรา แต่ก่อนอาจมีค่านิยมที่ให้คุณค่าของอาชีวศึกษาไม่เท่าปริญญญา แต่ในต่างประเทศนั้นการสำเร็จอาชีวศึกษาบางสาขาหางานง่ายและได้เงินเดือนที่ดีกว่า พระองค์จึงได้ทรงตั้งโรงเรียนจิตรลดาวิชาชีพขึ้นมา เป็นการยกระดับอาชีวะและวิชาชีพต่าง ๆ”

นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงพระจริยวัตรอันงดงามขณะเสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศต่าง ๆ ว่า “พระจริยวัตรของพระองค์งดงาม มีพระอัธยาศัยดี ใครที่ได้เข้าเฝ้าฯ และได้เห็นพระบารมีจะชื่นชมความงดงามในพระจริยวัตรของพระองค์ ทรงให้เกียรติและทรงเกรงใจต่อเจ้าภาพ ช่วงที่ผมได้ตามเสด็จฯ ผมอาจจะโชคดีว่าพระองค์ยังทรงมีพระชนมายุไม่มาก ทรงมีพระพลานามัยแข็งแรง

เวลาจัดโปรแกรมเดินทางถวายนั่นจะมี ๒ ส่วน ส่วนแรกคือพระราชประสงค์มาก่อน อีกส่วนหนึ่งคือโปรแกรมที่เราเห็นว่าสมควร จึงต้องพยายามจัดให้มีหลากหลายมิติ ครอบคลุมด้านทั้งประวัติศาสตร์ การศึกษา วัฒนธรรม สาธารณสุข เทคโนโลยี เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นนักการศึกษา ทรงต้องการเรียนรู้ในทุก ๆ ด้าน เราจึงจัดโปรแกรมได้สะดวก เพราะพระองค์สนพระราชหฤทัยในทุกเรื่อง โดยเฉพาะวิทยาการสมัยใหม่ โปรดยุคที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมและอาหารท้องถิ่น วิถีชีวิตชาวบ้าน ครึ่งสุดท้ายที่ผมได้ถวายงานในฐานะเอกอัครราชทูต ผมเห็นว่าพระองค์อาจสนพระราชหฤทัยเรื่องขยะทะเล ก็ได้จัดโปรแกรมถวายให้ได้ทอดพระเนตรและรับข้อมูลโดยตรงจากผู้ปฏิบัติ บางประเทศที่คิดว่าพระองค์อาจจะมีโอกาสเสด็จฯ ไปได้แค่ครั้งเดียว ผมก็จะพยายามจัดโปรแกรมให้ได้ครบทุกด้าน

ด้วยพระจริยวัตรที่ทรงให้เกียรติเจ้าภาพ พระองค์จะทรงให้จัดโปรแกรมโดยอนุวัดตามวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น หากจะเสด็จฯ ไปยังสถานที่ที่ต้องมีผ้าคลุมศีรษะ ก็จะต้องถวายผ้าคลุมพระเศียร หรือบางสถานที่จะต้อง ถอดรองเท้า พระองค์ก็จะทรงถอดฉลองพระบาท ทรงปฏิบัติตามธรรมเนียมท้องถิ่นทั้งหมด เจ้าภาพก็จะเคารพ และชื่นชมพระองค์มาก”

การเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศนั้น กำหนดการเสด็จฯ ที่สนพระราชหฤทัยและขาดไม่ได้ คือ การเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะและ วัฒนธรรม รวมทั้งสถาบันการศึกษาและวิจัยงานด้านต่าง ๆ ที่แต่ละประเทศเชี่ยวชาญอยู่ พระองค์ทรงได้รับความรู้และประสบการณ์ด้านต่าง ๆ เป็นอันมาก

จากการเสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศต่าง ๆ ติดต่อกันมาเป็นระยะเวลานาน ทรงมีพระราชปณิธานที่จะนำความรู้และประสบการณ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศและปวงชนชาวไทย นอกเหนือจากการกระชับ ความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระราชวงศ์และระหว่างประเทศ การเสด็จฯ ไปทรงเยือนสถานที่ต่าง ๆ นอกจากจะ ทรงซักถามจนเข้าพระราชหฤทัยถ่องแท้แล้ว ยังโปรดการจดบันทึกความรู้ไว้ด้วย ภาพที่ทรงถือสมุดจดบันทึกไว้ในพระหัตถ์อยู่เสมอ เป็นภาพที่ชินตาของบุคคลทั่วไป ทั้งในและต่างประเทศ จนทรงได้รับการถวายพระราช สมัญญาจากหนังสือพิมพ์ฝรั่งเศสว่า “Le Princesse Stagiaire” หรือ “เจ้าฟ้านักดูงาน”

ทรงสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศ

การเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศในแต่ละครั้งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีพระราชประสงค์ เพื่อเจริญพระราชไมตรี ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ผ่านความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อคิดเห็น และความช่วยเหลือ ทรงพระวิริยอุตสาหะเสด็จฯ ทอดพระเนตรสถาบันต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี การเกษตรและการชลประทาน การศึกษาและการศึกษาทางไกล การสาธารณสุข การจัดการบริหารองค์การ ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ทรงใส่พระราชหฤทัยพระราชทาน ความช่วยเหลือแก่มวลมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ตลอดเวลา

พระองค์ทรงศึกษาหาความรู้และหาช่องทางความร่วมมือกับสถาบันต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อ ประเทศและยังทรงแผ่ไปยังราษฎรในนานาประเทศอีกด้วย อาทิ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ประเทศ มองโกเลีย ราชอาณาจักรภูฏาน สาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ และสาธารณรัฐอินโดนีเซีย รวมทั้งองค์กร

ระหว่างประเทศ อันเป็นการช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของเด็ก เยาวชนและประชาชนในประเทศเหล่านั้น

พระองค์ทรงร่วมมือกับนานาประเทศ เพื่อความร่วมมือในด้านการพัฒนาสังคม ทรงรับแนวทางการทรงงานในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงสานต่อโครงการ ทรงติดตามการดำเนินงาน และพระราชทานความช่วยเหลือแก่ประเทศอื่น ๆ เสมอมา อาทิ ความร่วมมือระหว่างประเทศไทยและ สปป.ลาว ได้ทรงมีโครงการตามพระราชดำริทั้งด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต การให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์และการสาธารณสุข และการพัฒนาทางการศึกษา เป็นต้น

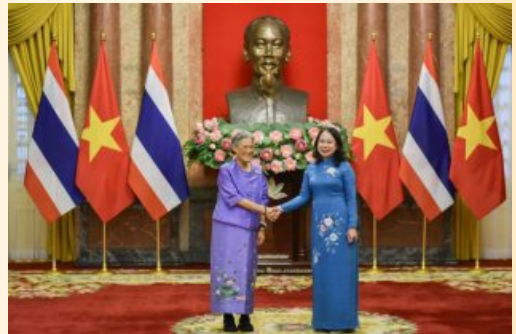
นอกจาก สปป.ลาว แล้ว โครงการเพื่อการพัฒนา ยังได้ขยายออกไปยังราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐ

แห่งสหภาพเวียดนาม และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และในปี ๒๕๕๙ ได้เสด็จฯ ทอดพระเนตรโครงการความร่วมมือทางวิชาการและการแลกเปลี่ยนด้านการเกษตรระหว่างราชอาณาจักรไทยและราชอาณาจักร สวาซิแลนด์ และราชอาณาจักรเลโซโท ดังพระราชนิพนธ์ในหนังสือ “พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เกี่ยวกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน” ความตอนหนึ่งว่า

“...ข้าพเจ้าได้นำความรู้และประสบการณ์จากโรงเรียน ดชด. ไปช่วยงานในโรงเรียนสังกัดอื่น เช่น โรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โครงการในต่างประเทศ เช่น ลาว กัมพูชา พม่า เวียดนาม มองโกเลีย เป็นวิทยากรให้องค์การระหว่างประเทศ เช่น World Food Program และยูเนสโก รวมทั้งเป็นข้อมูลที่ข้าพเจ้าใช้ในการบรรยายทั้งในและต่างประเทศหลายครั้งต่อไปอาจจะมีโครงการร่วมมือและแลกเปลี่ยนกัน เช่น โครงการระหว่างประเทศไทยและประเทศจีน เป็นต้น...”

พระองค์ยังทรงร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติในโครงการอาหารในโรงเรียน และองค์การดังกล่าวทั้งสองแห่งได้แต่งตั้งให้พระองค์เป็นทูตพิเศษของโครงการ อันได้แก่ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม ในโครงการการศึกษาเพื่อทุกคน มุ่งส่งเสริมศักยภาพของชนกลุ่มน้อย โครงการศึกษาการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ โครงการการศึกษาหลังประถมศึกษาสำหรับผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่น

นอกจากนี้ เมื่อมีบุคคลสำคัญหรือคณะทูตจากประเทศต่าง ๆ ขอเข้าเฝ้าฯ จะทรงนำคณะเหล่านั้นไปศึกษาดูงานโครงการในพระราชดำริ โดยทรงบรรยายในพื้นที่ และให้ทดลองร่วมกิจกรรม เช่น ปลูกข้าว ปลูกป่า หรือทำลูกประคบ ตลอดจนเที่ยวชมตลาดน้ำอัมพวาและการแสดงโขนริมคลอง เพื่อสัมผัสถึงมิติทางด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ซึ่งนักการทูตเหล่านั้นไม่เคยได้มีประสบการณ์มาก่อน เป็นการประชาสัมพันธ์ให้เกิดความ

เข้าใจแนวพระราชดำริการทรงงานเพื่อพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้อย่างประทับใจ อันเป็นการสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ

ทรงเป็นทูตสันถวไมตรีไทย-จีน

นับตั้งแต่ไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีนสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๑๘ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นในการเปิดประวัติศาสตร์หน้าใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีน มีคนไทยคณะแล้วคณะเล่าพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเดินทางไปเยือนแผ่นดินจีนนับไม่ถ้วน แต่คงไม่มีครั้งใดจะประสบความสำเร็จเท่ากับการเสด็จฯ ไปทรงเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นครั้งแรกของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หรือที่ประชาชนชาวจีนเรียกขานว่า “สิรินธร”

พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือ “ความรักผูกพันกับจีน : การระลึก ๓๐ ปี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงเยือนจีน” ความตอนหนึ่งว่า

“...ตอนที่ข้าพเจ้ายังเด็กก็รู้จักประเทศจีนแล้ว แม้ว่าสาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศไทยยังไม่ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันก็ตาม แต่ข้าพเจ้าก็สามารถรู้เรื่องราวข่าวสารต่าง ๆ จากสถานีวิทยุกระจายเสียงของประเทศจีน...

พระมารดาเคยตรัสกับข้าพเจ้าว่า คนจีนหาความรู้จากการอ่านหนังสือ หากเข้าใจภาษาจีนก็จะมีความรู้มากขึ้น แท้จริงแล้วก็เป็นอย่างพระมารดาทรงตรัสไว้...”

ต่อมาในระหว่างวันที่ ๑๒-๑๙ พฤษภาคม ๒๕๒๔ ซึ่งถือเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่พระราชวงศ์ชั้นสูงของราชวงศ์จักรีเสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศจีนและทรงพบ นายเติ้ง เสี่ยวผิง รองประธานคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนในขณะนั้น พร้อมตรัสว่า ประเทศไทยและประเทศจีน มีความสัมพันธ์และมิตรภาพที่แน่นแฟ้น เพราะเราล้วนเป็นคนเอเชียเหมือนกัน มีขนบธรรมเนียมและการเรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างเหมือนกัน สถานีวิทยุปักกิ่งได้ออกรายการกระจายเสียงภาคภาษาไทย นำเสนอข่าวพระราชกรณียกิจอย่างใกล้ชิด ในโอกาสที่ได้เสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศจีนครั้งแรกนี้ ได้มีพระราชดำรัสกับนายกรัฐมนตรีแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ความตอนหนึ่งว่า

“ก่อนอื่นข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านนายกรัฐมนตรีแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่ได้เชิญข้าพเจ้ามาเยือนประเทศจีน ทั้งจัดงานเลี้ยงต้อนรับข้าพเจ้าและคณะในค่ำวันนี้ เมื่อวานนี้เราได้เดินทางมาถึงประเทศจีน อันเป็นประเทศที่ข้าพเจ้าสนใจอยากรู้ นับแต่เป็นเด็ก ข้าพเจ้าได้ศึกษาประวัติศาสตร์จีน อ่านวรรณคดีหรือพงศาวดารจีนที่มีผู้แปลเป็นภาษาไทย เราถือกันว่าการอ่านวรรณคดีหรือพงศาวดารเหล่านี้ นอกจากจะทำให้มีความรู้แตกฉานในภาษาแล้ว ยังช่วยให้รอบรู้ปัญหาชีวิตและเข้าใจโลกได้ดี ขณะนี้ข้าพเจ้าสนใจและกำลังศึกษาภาษาจีน จึงหวังว่าการเยือนประเทศจีนครั้งนี้ จะช่วยให้ข้าพเจ้ามีความรู้ทางภาษาจีน รวมทั้งความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศจีนดีขึ้น...

จีนและไทยเป็นประเทศที่มีอารยธรรมสูงมาแต่โบราณกาล วัฒนธรรมประเทศทั้งสองมีส่วนคล้ายคลึงกันในกาลก่อน ประชาชนของประเทศทั้งสองได้ไปมาหาสู่กัน มีความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ดังจะเห็นได้จากความใกล้ชิดสนิทสนมระหว่างชาวไทยกับชาวจีนที่พำนักอาศัยอยู่ในประเทศไทย...

โดยที่ประเทศไทยและจีน ล้วนเป็นประเทศกำลังพัฒนาในขั้นพื้นฐาน เป้าหมายของการพัฒนาประเทศตามโครงการสี่ทันสมัยของจีนนั้น ก็ได้แตกต่างจากเป้าหมายของแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย กล่าวคือ มุ่งเน้นในการสร้างสรรค์ประเทศและสังคมที่มั่นคง เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและเป็นสุข ข้าพเจ้าเชื่อว่าการที่ประเทศทั้งสองมีเป้าหมายในการพัฒนาประเทศคล้ายคลึงกัน ทั้งความเกี่ยวพันในด้านวัฒนธรรมและความรู้สึกคุ้นเคยที่มีมาแต่ครั้งอดีต ย่อมเกื้อกูลให้ความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างประชาชนของประเทศทั้งสองเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้น...

ในระหว่างเยือนประเทศจีนครั้งนี้ ข้าพเจ้าจะได้มีโอกาสไปเยี่ยมชมสถานที่สำคัญต่าง ๆ และโบราณสถานหลายแห่ง ข้าพเจ้าตระหนักเป็นอย่างดีว่า มรดกตกทอดทางประวัติศาสตร์อันล้ำค่าของจีนนั้น เป็นผลมาจากความขยันขันแข็งและสติปัญญาของชนชาวจีนทั้งสิ้น ข้าพเจ้าและคณะจะนำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้และพบเห็น โดยเฉพาะมิตรไมตรีจิตของประชาชนจีนถ่ายทอดให้แก่ประชาชนชาวไทย ได้ทราบถึงความสำเร็จในการเยือนจีนครั้งนี้ด้วย”

เป็นที่รำลึกกันว่า ในการเสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศจีนครั้งนั้นได้ทรงสร้างความประทับใจแก่ประชาชนชาวจีนที่มาเข้าเฝ้าฯ รอรับเสด็จเป็นอย่างมาก โดยระหว่างเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมชมโรงงานศิลปหัตถกรรมฝีมือของจีนแห่งหนึ่ง ได้มีพระราชดำรัสกับสาวโรงงานอย่างเป็นกันเอง ด้วยภาษาจีนชัดถ้อยชัดคำว่า “เหินห่าวซัน ไ้เจี้ยน เซียะเซียะหนี่” ถอดความเป็นภาษาไทยได้ว่า “ดูดีมาก ไว้พบกันใหม่ ขอบคุน”

ตลอดเวลาที่ประทับอยู่ในกรุงปักกิ่ง และเสด็จฯ ไปทรงเยือนเมืองต่าง ๆ ของประเทศจีน ทรงแสดงพระองค์เป็นผู้ใฝ่ในความรู้อย่างยิ่งยวด โดยทรงจดบันทึกเรื่องราวทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้ทรงพบเห็น และทรงซักถามสิ่งที่สงสัยจนกระจ่าง ขณะเดียวกัน ทรงพยายามเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของไทย โดยทรงแสดงให้เห็นถึงความงามของพระราชจริยวัตรแบบไทยแท้ ๆ ด้วยการทรงฉลองพระองค์ทุกชุดเป็นผ้าไทย

พระราชนิพนธ์และมิตรภาพจากการเสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศจีน

ทุกครั้งที่เสด็จฯ ไปทรงเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน จะทรงพระราชนิพนธ์หนังสือบันทึกเส้นทางการเสด็จฯ อยู่เสมอ ส่งผลให้กระแสนิยมภาษาจีนและวัฒนธรรมจีนเผยแพร่อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องในสังคมไทย และช่วยให้การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างสองประเทศประสบผลสำเร็จอย่างมาก เนื่องจากทรงเป็นที่รักใคร่อย่างยิ่งของปวงชนชาวไทย จึงมีคนไทยจำนวนมากเดินทางมาเรียนภาษาจีน และเดินทางไปเที่ยวประเทศจีนอย่างคึกคัก

พระองค์ยังสนพระราชหฤทัยศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ของแดนมังกร ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเขียนลายสือจีน การวาดภาพแบบจีน และการฝึกรำมวยไทเก๊ก ขณะเดียวกันทรงนำประสบการณ์จากการเสด็จฯ ไปทรงเยือนแผ่นดินจีนอย่างต่อเนื่องตลอดหลายปีที่ผ่านมาถ่ายทอดเป็นหนังสือพระราชนิพนธ์ให้คนไทยได้อ่านในรูปแบบของสารคดีท่องเที่ยว และยังทรงเลือกนวนิยายเรื่องดังของจีนมาแปลเป็นภาษาไทยหลายเรื่อง โดยน่าสังเกตว่า ในบทพระราชนิพนธ์แปลจากนวนิยายจีนเกือบทุกเรื่องมักจะมีตัวละครเอกเป็นผู้หญิง และสะท้อนถึงสภาพสังคมในยุคต่าง ๆ ของจีน

นอกจากนี้ยังทรงศึกษาภาษาจีนจนเชี่ยวชาญรอบด้าน โดยเคยเสด็จฯ ไปทรงศึกษาภาษาและวัฒนธรรมของจีนที่มหาวิทยาลัยปักกิ่งเป็นเวลาหนึ่งเดือนเต็ม เมื่อปี ๒๕๔๔ สร้างความปลาบปลื้มใจให้กับเหล่าคณาจารย์ชาวจีนที่ถวายการสอนเป็นอย่างดี โดยทางมหาวิทยาลัยทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ส่วนกระทรวงศึกษาธิการของจีนทูลเกล้าฯ ถวาย “รางวัลมิตรภาพด้านภาษาและวัฒนธรรมจีน” ขณะที่สมาคมมิตรภาพวิเทศสัมพันธ์แห่งประชาชนจีนทูลเกล้าฯ ถวายพระสมัญญานามให้ทรงเป็น “ทูตสันถวไมตรีไทย-จีน” เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗

นับจากเสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศจีนครั้งแรกในปี ๒๕๒๔ พระองค์ยังได้เสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศจีนอีกหลายสิบครั้ง จนกระทั่งได้เสด็จฯ ไปทรงเยือนจนครบทุกมณฑลของแผ่นดินจีนในปี ๒๕๕๗ ทรงเป็นหนึ่งในพระบรมวงศานุวงศ์แห่งราชวงศ์ไทยที่ประชาชนชาวจีนเคารพนับถือเป็นอย่างยิ่ง ทรงสร้างคุณูปการอย่างอนงอนันต์ในการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชนชาวจีนและชาวไทย อีกทั้งยังทรงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นอย่างยิ่งในการกระชับและเจริญสัมพันธไมตรีไทย-จีน

พระองค์ได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล “มหามิตรนานาชาติที่ผูกพันกับประชาชาติจีน” เมื่อปี ๒๕๕๒ โดยเป็นรางวัลจากการโหวตทางอินเทอร์เน็ตของโครงการ “สายใยจีน-สืบทอดมหามิตรนานาชาติที่ผูกพันกับประชาชาติจีน” ซึ่งชาวจีนได้ทศะแนนให้พระองค์เป็น ๑ ใน ๑๐ มหามิตรของจีน ในโอกาสนี้ได้มีพระราชดำรัสด้วยภาษาจีนในงานพิธีมอบรางวัล ความตอนหนึ่งว่า

“...คำว่า “มิตร” เป็นคำที่มีนัยลึกซึ้งและงดงาม มิตรแท้ล้ำค่ายิ่งกว่าทรัพย์สินใด ๆ ในโลก ข้าพเจ้าและผู้ได้รับรางวัลในวาระนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะมีสักวันหนึ่งที่มนุษยชาติจะส่งมอบมิตรภาพให้แผ่ไปทั่วทุกมุมโลก ข้าพเจ้าเชื่ออย่างจริงใจว่า มีแต่การที่ประชาชนของทุก ๆ ชาติสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีมิตรจิตต่อกันเท่านั้น จึงจะส่งผลให้สามารถก้าวไปสู่โลกแห่งอารยธรรมที่สูงส่งงดงาม มีสันติสุขยิ่งขึ้นตามที่มนุษยชาติต่างปรารถนา...”

วันเวลาผ่านไป ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีนได้กระชับแน่นแฟ้นมากขึ้น โดยในโอกาสฉลองครบรอบ ๗๐ ปีแห่งการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน ได้มีพิธีมอบเครื่องอิสริยาภรณ์แด่บุคคลผู้กระทำคุณความดีอย่างสูง ในวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๒ ที่มหาศาลาประชาชน กรุงปักกิ่ง ประธานาธิบดี สี จิ้นผิง ได้เฝ้าฯ รับเสด็จและทูลเกล้าฯ ถวายเครื่องอิสริยาภรณ์ รัฐมิตรภรณ์ อันเป็นเครื่องอิสริยาภรณ์ระดับสูงสุดสำหรับชาวต่างชาติที่รัฐบาลจีนมอบให้ พระองค์ทรงเป็นหนึ่งในเอเชียที่ได้รับถวายรางวัลในปีนี้ จากที่จีนมีความ

สัมพันธ์ทางการทูตกับร่วม ๒๐๐ ประเทศทั่วโลก ด้วยคุณูปการมหาศาล
ที่ทรงมีต่อการเสริมสร้างมิตรภาพระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐ
ประชาชนจีน ท่ามกลางเสียงปรบมือดังกึกก้องมหาศาลาประชาชน
กรุงปักกิ่ง

หลังจากทรงรับการถวายเครื่องอิสริยาภรณ์ดังกล่าว พระองค์
มีพระราชดำรัสเป็นภาษาอังกฤษและภาษาจีน โดยทรงยกบทกวีจีน
ขึ้นมากล่าวถึงความสัมพันธ์ทั้ง ๒ ประเทศ และในตอนท้ายทรงอวยพร
ด้วยภาษาจีนให้สาธารณประชาชนจีนเนื่องในโอกาสการสถาปนา
ครบรอบ ๗๐ ปี สรุปความได้ว่า ทรงปลื้มปีติต่อเครื่องอิสริยาภรณ์

ที่รัฐบาลจีนทูลเกล้าฯ ถวาย อีกทั้งทรงรู้สึกดีใจไปกับพิธี
ประกาศรางวัลที่ประเทศจีนด้วย นับเป็นประสบการณ์ครั้งสำคัญ
ของพระองค์ โดยที่ผ่านมา ๗๐ ปี คนจีนและรัฐบาลจีนได้พัฒนา
ประเทศ ฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่อย่างมากมาย ทั้งคนจีนและ
ผู้นำจะต้องอดทน อดกลั้น ขยันขันแข็งใฝ่รู้ จึงเจริญได้ทุกวันนี้

นอกจากนี้ ทรงแสดงความยินดีต่อประเทศจีนและชาวจีน
ในโอกาสครบรอบ ๗๐ ปี การสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน
โดยมีพระราชดำรัสว่า “ขอให้สาธารณรัฐประชาชนจีนก้าวหน้า
ประสบความสำเร็จ และขอให้ประชาชนชาวจีนสมปรารถนา
มีความสุขทั้งกายใจ มั่งคั่ง และมั่นคง”

ความสัมพันธ์ไทย-จีนในด้านการศึกษานั้น ยังช่วยมอบ
โอกาสใหม่ ๆ ให้แก่ประเทศไทย ตอนที่มีโอกาสมาศึกษาภาษา
และสังคมจีนเป็นเวลาหนึ่งเดือน ได้คิดถึงแนวทางที่จะส่งนักเรียน

นักศึกษามาเรียนที่จีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และอื่น ๆ ที่ไม่มีผู้อื่นเคยมาเรียนที่จีน
หลายคนได้กลับไทยทำงานเป็นประโยชน์ หรือไปเรียนต่อประเทศอื่น ส่งนักวิจัยมาทำงานร่วมกับนักวิจัยจีน
ที่เราไม่มีโอกาสแน่นอนถ้าไม่ได้ร่วมโครงการกับจีน จีนได้ค้นคว้าเรื่องเหล่านี้มานาน เป็นพัฒนาการที่ต่อเนื่อง
มาในระยะเวลา ๗๐ ปีนี้

นายदनัย การพจน์ ได้เล่าถึงความประทับใจในการถวายงานพระองค์ว่า “พระองค์ได้เสด็จฯ ไปทรง
เยือนจีนหลายครั้ง ตั้งแต่ก่อนที่ผมจะได้เข้ามาถวายงาน ตั้งแต่จีนยังไม่เจริญมากเท่าทุกวันนี้ สถานที่สำคัญ
ทางประวัติศาสตร์บางแห่งที่เสด็จฯ ไปทรงเยือน เดินทางลำบากและห่างไกลจนเจ้าภาพปรารถนาจะเป็นการเยือน
ของ VVIP ครั้งแรกในรอบหลายสิบปีที่พวกเขาประทับใจมาก พระองค์ทรงแสดงความจริงใจมาตลอด

ครั้งหนึ่งได้เกิดแผ่นดินไหวที่มณฑลเสฉวนมีความเสียหายอย่างมาก แน่ใจว่ารัฐบาลจีนมีกำลังทรัพย์
ในการบูรณะซ่อมแซม แต่พระองค์ได้นำพระราชหฤทัยโดยพระราชทานพระราชานุญาตให้พระนามาภิไธย “ลirin”
ไว้ในชื่อโรงเรียน ทั้งหมคนี่ไม่ใช่เรื่องของเงิน แต่เป็นเรื่องของน้ำใจ เวลาพระองค์เสด็จฯ ไปที่โรงเรียนจะมีเด็ก ๆ
วิ่งเข้ามาออกและถวายดอกไม้

คนจีนรักพระองค์มาก ขอเล่าความประทับใจเมื่อครั้งผมได้ตามเสด็จยุโรป มีนักท่องเที่ยวจีนที่ได้เห็นพระองค์แล้วจำได้ พวกเขาเรียกพระองค์ว่า “กงจู่” (องค์หญิง หมายถึง พระธิดาขององค์จักรพรรดิ) แล้ววิ่งมาเข้าเฝ้าด้วยความตื่นเต้น แสดงให้เห็นว่ามีคนจีนรู้จักพระองค์อย่างกว้างขวาง ด้วยทรงมีความปรารถนาดีต่อจีนเสมอมา”

เมล็ดพันธุ์แห่งไมตรีจิตได้ถูกหว่านลงไปบนผืนแผ่นดินมังกร ตั้งแต่ครั้งแรกที่เสด็จฯ ไปทรงเยือนจีนเมื่อปี ๒๕๒๔ และได้ทรงต้อนรับผู้นำสูงสุดของจีน ที่เดินทางมาเยือนไทย ทรงทำหน้าที่เป็นทูตสันถวไมตรีสานความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างดียิ่ง จนมิตรภาพไทย-จีน มีความมั่นคงแน่นแฟ้นเป็นอย่างยิ่งจากหนังสือที่ระลึก ๓๐ ปี ในการเสด็จฯ ไปทรงเยือนจีน เจ้าหญิงของไทยได้สัมผัสพระหัตถ์กับผู้นำจีนแทบจะทุก ๆ ท่าน ตั้งแต่ยุคท่านเติ้ง เสี่ยวผิง ประธานาธิบดีเจียง เจ๋อหมิน ประธานาธิบดีหู จิ่นเทา จนถึงประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ในปัจจุบัน พระองค์จึงทรงเป็นมิตรที่ดีและเป็นทีไว้วางใจสูงสุดกับประเทศจีนและประชาชนชาวจีน พระราชกรณียกิจดังกล่าว จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างมิตรภาพระหว่างไทย-จีนให้มีความแน่นแฟ้น มั่นคงถึงปัจจุบัน และในอนาคตสืบไป

รางวัลและการยกย่องจากนานาชาติในฐานะนักการทูต

การเสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศต่าง ๆ ได้ก่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาสังคมในระดับประเทศ พระองค์จึงทรงได้รับการคัดเลือกจากองค์กรและมูลนิธิต่าง ๆ ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล ด้วยตระหนักถึงพระปรีชาสามารถ ทั้งหมดนี้ล้วนแสดงให้เห็นชัดถึงผลงานและพระราชกรณียกิจที่ทรงสร้างสรรค์ในวงกว้างอย่างยิ่ง เช่น

- เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๔๓ กระทรวงศึกษาธิการของจีนทูลเกล้าฯ ถวาย “รางวัลมิตรภาพภาษาและวัฒนธรรมจีน” ด้วยพระปรีชาสามารถด้านภาษาจีน ความสนพระราชหฤทัยในจีนคดีศึกษา พระราชนิพนธ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับจีน พระราชนิพนธ์ที่แปลเป็นภาษาจีน และความเป็นนักวิชาการเฝ้าศึกษาค้นคว้า
- เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ นายเฉิน เ่าซู ประธานสมาคมมิตรภาพวิเทศสัมพันธ์แห่งประเทศไทย ได้ทูลเกล้าฯ ถวายพระราชสมัญญา “ทูตสันถวไมตรีไทย-จีน” ที่ทรงพยายามกระชับความสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทย-จีนมาตลอด
- เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๔๘ นายโคอิชิโร มัตสึอุระ ผู้อำนวยการใหญ่เนสโก พร้อมด้วยผู้บริหารเนสโก ได้เข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายประกาศนียบัตรและใบประกาศแต่งตั้งพระองค์เป็นทูตสันถวไมตรีแห่งองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ด้านการส่งเสริม

เสริมศักยภาพของเด็กชนกลุ่มน้อย และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (UNESCO Goodwill Ambassador for the Empowerment of Minority Children and the Preservation of their Intangible Cultural Heritage) โดยยูเนสโกได้ขอพระราชทานให้ทรงเป็นทูตสันถวไมตรีพระองค์แรกจากประเทศในอาเซียน ด้วยทรงมีบทบาทในการสนับสนุนการสร้างศักยภาพให้แก่เด็กชนกลุ่มน้อย ด้วยการให้การศึกษาและ

การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม มุ่งเน้นบริเวณอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ให้เด็กสามารถเข้าเรียนได้อย่างเต็มที่ในระบบการศึกษาที่มีอยู่ รวมทั้งดูแลปัญหาทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย สุขภาพ โภชนาการ ภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอน และความยากจน

ยูเนสโกได้เล็งเห็นคุณูปการอย่างใหญ่หลวง ที่ได้ทรงงานเพื่อพัฒนาการศึกษาและพัฒนาศักยภาพเด็กด้วยโอกาสที่อยู่ห่างไกล ทั้งด้านการศึกษาและการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่มากกว่า ๔๐ ปีก่อนที่จะทูลเกล้าฯ ถวายตำแหน่งดังกล่าว และยังคงทรงงานอย่างต่อเนื่อง โดยวาระการดำรงตำแหน่งทูตสันถวไมตรีดังกล่าวได้สิ้นสุดลงเมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๕ และยูเนสโกได้กราบบังคมทูลต่ออายุวาระในการดำรงตำแหน่งต่อไปอีก ๒ ปี

- เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๙ องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้ทูลเกล้าฯ ถวายตำแหน่งทูตพิเศษเพื่อการขจัดความหิวโหย (FAO Special Ambassador for Zero Hunger) เนื่องในวันอาหารโลกปีที่ ๓๖ ด้วยที่ผ่านมาทรงให้การสนับสนุนโครงการของ FAO ในการต่อสู้กับภาวะการขาดสารอาหารในทุกรูปแบบ และยังทรงกระตุ้นให้เกิดการสร้างการรับรู้และการขับเคลื่อนเพื่อยุติความหิวโหยและภาวะการขาดสารอาหารของรัฐบาล องค์กรระหว่างประเทศ บริษัทเอกชนต่าง ๆ และสาธารณชน ทรงดำเนินโครงการต่าง ๆ จำนวนมาก เพื่อขจัดความหิวโหยและแก้ปัญหาด้านภาวะโภชนาการในประเทศไทย และในอีกหลายประเทศของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เช่น บังกลาเทศ ภูฏาน ลาว กัมพูชา และติมอร์ เลสเต

ล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๕ FAO ได้ทูลเกล้าฯ ถวายตำแหน่งทูตพิเศษดังกล่าว แต่พระองค์อีกครั้ง โดยได้ยกย่องการทรงงานด้านการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และแก้ไขปัญหาความหิวโหยของผู้ยากไร้ในไทยและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมาโดยตลอด รวมทั้งทรงสนับสนุนการปรับเปลี่ยนพลิกโฉมระบบอาหารและเกษตรของ FAO เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้น ทั้งการผลิต โภชนาการ สิ่งแวดล้อม และชีวิตที่ยั่งยืนของทุกคน

ทั้งนี้ FAO จะประกาศรายชื่อบุคคลที่ได้รับการยกย่องแต่งตั้งเป็นทูตพิเศษ เป็นประจำทุก ๒ ปี

พระราชทานความช่วยเหลือโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม

การที่หลายองค์กรทั้งในและต่างประเทศ ทูลเกล้าฯ ถวายตำแหน่งสำคัญ ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ และรางวัลเกียรติยศมากมายดังกล่าว เพื่อเทิดพระเกียรติคุณ เป็นสิ่งน่ายกย่องยิ่งยวด

และพระมหากษัตริย์ที่มีต่อประชาชนชาวไทย และต่างประเทศ โดยไม่ทรงเลือกว่าเขาเหล่านั้นเป็นใคร โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนและยากไร้ ทรงอุปถัมภ์ค้ำชูและติดตามความก้าวหน้าของโครงการช่วยเหลือต่าง ๆ ด้วยพระองค์เอง เพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่เด็ก ๆ ที่เป็นอนาคตของชาติ ดังบางส่วนของคำสดุดีพระเกียรติคุณ ของสมาพันธ์โภชนาการนานาชาติ (International Union of Nutritional Sciences) ที่ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลพิเศษสมาพันธ์โภชนาการนานาชาติ เพื่อเทิดพระเกียรติผลงานดีเด่นในการช่วยเหลือและส่งเสริมโภชนาการของผู้ด้อยโอกาสอันเป็นพื้นฐาน เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๒ ความตอนหนึ่งว่า

“...สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแสดงให้เห็นการสร้าง ความมั่นใจ ทางโภชนาการต้องข้ามพ้นกำแพงทางสังคม วัฒนธรรม และภูมิศาสตร์ ทรงเป็นผู้นำการบุกเบิกอย่างเป็นระบบ ในการนำอาหาร โภชนาการ และการศึกษา เข้าถึงประชาชน ซึ่งมีใช้คนส่วนใหญ่ของสังคมแต่เป็นผู้คนที่มัก

ถูกละเลย พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เข้าถึงเด็กและครอบครัว จำนวนนับไม่ถ้วนในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร ที่ประชาชนถูกละเลยเนื่องจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนา ทรงเฝ้าพระหัตถ์ข้ามพระราชอาณาจักร เพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้ในประเทศเพื่อนบ้านและประเทศที่อยู่ห่างออกไป ได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สหภาพพม่า และมองโกเลีย...

พระองค์ทรงเป็นนักปฏิบัติที่ทรงมุ่งผลสำเร็จ โดยทรงเชื่อมั่นว่า การเริ่มต้นเล็ก ๆ เรียนรู้จาก ความผิดพลาด และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าจะนำไปสู่ความสำเร็จ ทรงเป็นผู้ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ ทรงแสวงหา ความรู้ใหม่ ๆ นำมาประยุกต์ใช้อย่างเรียบง่าย ประหยัด และก่อให้เกิดผลในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ ของเด็ก ๆ มารดา และครอบครัวได้...”

นายคณัย การพจน์ ได้กล่าวถึงประสบการณ์ประทับใจที่ได้ตามเสด็จไปทรงรับรางวัลว่า “มีครั้งหนึ่งพระองค์เสด็จฯ ไปทรงประชุมที่ลิงคอล์น นายวิเวียน บาลากริชนัน รัฐมนตรีท่านหนึ่งได้กล่าวชื่นชม ถึงพระองค์สรุปความว่า เขาไม่แปลกใจเลยว่าทำไมพระองค์จึงทรงเป็นที่รักของคนไทย เพราะว่าพระองค์เพียง แค่เสด็จฯ มาประทับที่ลิงคอล์นเพียง ๒ วัน คนลิงคอล์นก็รักท่านมากขนาดนี้แล้ว

อีกครั้งคือ พระองค์ได้เสด็จฯ ไปทรงรับรางวัลอินทรา คานที ด้านสันติภาพ การลดอาวุธและการพัฒนา นายมานโมฮัน ซิงห์ นายกรัฐมนตรีแห่งสาธารณรัฐอินเดียในขณะนั้นกล่าวสุนทรพจน์โดย กล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของพระองค์ว่าทรงเป็น “Our Great Daughter of Asia ทรงเป็นราชกุมารีผู้ยิ่งใหญ่ของ เอเชีย” ก็เป็นเหตุการณ์ที่ผมประทับใจมาก เพราะผมได้เป็นส่วนหนึ่งในเหตุการณ์ทั้งสองครั้งนี้

ผมได้อะไรมากมายจากการถวายงานบุคคลที่ถือได้ว่าประเสริฐที่สุด พระองค์ได้ทรงอุทิศพระองค์ เพื่อสังคมและส่วนรวม ทรงคำนึงถึงความทุกข์ของคนอื่นมากกว่าความสบายของพระองค์ เมื่อครั้งเสด็จฯ ไปทรงเปิดอาคารสำนักงานมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ได้ทรงพระอักษรไว้ว่า “ได้ทำงานช่วยเหลือคนอื่น ถือว่าเป็นเกียรติ ทำให้เรามีความสุข”

การที่ผมได้เป็นส่วนเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งที่ได้สนองพระราชกรณียกิจคือสิ่งที่ทำให้ผมประทับใจมากที่สุด การได้ตามเสด็จพระองค์ทำให้ผมได้รับความรู้ต่าง ๆ มากมาย ได้เรียนรู้จากพระองค์ในหลายเรื่อง รวมทั้งคุณธรรมและข้อคิดที่พระองค์พระราชทานมากมาย ไม่ว่าจะเป็นโดยตรงหรือทางอ้อม”

พระมหากษัตริย์คุณการเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศในฐานะนักการทูต

สายธารแห่งไมตรีจิตของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้แผ่ไปทั่วอาณาประเทศ จากการเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศก่อให้เกิดสัมพันธภาพระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น เป็นมิตรภาพอันทรงคุณค่า ที่ได้รับการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ทรงเป็นหนึ่งในผู้อุปถัมภ์มิตรภาพดังกล่าว ที่ทรงได้รับการยกย่องในฐานะต้นแบบสำคัญที่สุดในการสืบสานมิตรไมตรีระหว่างประเทศ

นายदनัย การพจน์ ได้กล่าวถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระองค์ว่า “เวลาที่พระองค์เสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศอื่นแล้วทรงเห็นว่าเขาต้องการความช่วยเหลือ และอยู่ในวิสัยที่จะช่วยเหลือได้ พระองค์จะทรงช่วยเหลืออยู่เสมอ สิ่งนี้คือเรื่องที่ผมศรัทธาในพระองค์มากในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่ คือทรงเห็นความทุกข์ของคนอื่น ไม่ได้เห็นแต่ความทุกข์ของพระองค์เอง แม้กระทั่งเสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศต่าง ๆ ซึ่งเขาไม่ได้เชิญพระองค์ไปเพื่อขอพระราชทานความช่วยเหลือ แต่พระองค์ทรงตระหนักถึงความทุกข์ของราษฎรของเขา อะไรที่ทรงพอช่วยได้ พระองค์ก็จะทรงช่วยเหลือทันทีด้วยน้ำพระราชหฤทัยที่บริสุทธิ์ ผมพูดถึงในแง่ประเทศที่เขาต้องการความช่วยเหลือ ส่วนอีกหลายประเทศที่เจริญกว่าประเทศเรา พระองค์ก็จะเสด็จฯ ไปเพื่อทรงเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และนำกลับมาช่วยเหลือประชาชนของพระองค์ แม้ในเวลาที่เป็นส่วนพระองค์ ก็ทรงคิดถึงผู้อื่นที่ทุกข์ร้อนเสมอ นี่คือนักบุญผู้ยิ่งใหญ่ของโลกที่แท้จริง”

นอกจากทรงช่วยเหลือราษฎรที่ประสบปัญหาหรือภัยพิบัติต่าง ๆ ของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ได้เสด็จฯ ไปเจริญสัมพันธไมตรีแล้ว ยังทรงห่วงใยและทรงติดตามดูแลแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จนเสร็จสิ้น และพัฒนารัฐธรรมนูญเหล่านั้นให้สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างผาสุกและยั่งยืน เป็นที่ประจักษ์ชัดในสากลอันสะท้อนได้จากรางวัลและการยกย่องจากนานาชาติในฐานะนักการทูต ทั้งหมดทั้งปวงนี้ก็ด้วยน้ำพระราชหฤทัยอันเปี่ยมล้นเลื่องดงาม รวมถึงพระอัจฉริยภาพอันลึกซึ้ง และพระปรีชาสามารถอันเฉียบคมของพระองค์ “เจ้าหญิงนักการทูต” ของปวงชนชาวไทย

๘. เจ้าหญิงนักรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

“การรักษาป่าและทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ มีความหลากหลายวิธี การที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนได้ คือ การให้โอกาสเด็กและเยาวชนของเราได้เรียนรู้จากธรรมชาติรอบตัวของเขา มีความรู้ ความเข้าใจ เกิดความรัก ความผูกพัน และห่วงแหนในทรัพยากรของตน โดยการจัดกิจกรรมที่เน้นให้เด็กและเยาวชนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เรียนรู้จากวิถีชีวิตของชุมชนที่พยายามปรับตัวให้อยู่ร่วมกับป่าด้วยการผสมผสานความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่ และภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ชุมชนสามารถผลิตอาหารได้เพียงพอ มีรายได้เสริมจากผลผลิตที่เกิดขึ้นในชุมชน ในขณะเดียวกันต้องไม่บุกรุกทำลายป่าเพิ่มเติม ซึ่งจะทำให้ป่าส่วนรวมค่อยฟื้นตัวได้อย่างยั่งยืน”

ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “การสร้างสำนึกให้เด็กและเยาวชนนักรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ”
ในการประชุมสัมมนา “รักษ์ป่าน่าน”
ณ ศูนย์การเรียนรู้และบริการวิชาการ เครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน
๑๐ มีนาคม ๒๕๕๗

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สนพระราชหฤทัย เรื่องสภาพแวดล้อมธรรมชาติตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ด้วยทรงตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของราษฎร ที่จำเป็นต้องเริ่มจากการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยซึมซับเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจากการที่ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจและทรงเยี่ยมราษฎรตามท้องที่ห่างไกลทุรกันดารทั่วประเทศ ดังที่ทรงปาฐกถาไว้ที่สวนคิว (Kew Garden) ประเทศสหราชอาณาจักร เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๔๑ ความตอนหนึ่งว่า

“...เมื่อข้าพเจ้ายังเล็ก ได้ตามเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เข้าไปในป่าเนื่อง ๆ ได้เรียนรู้วิธีการปลูกต้นไม้ รู้จักพรรณไม้ นก สัตว์ ภูเขา ลำธาร และปรากฏการณ์ธรรมชาติ สิ่งสำคัญที่ได้เรียนรู้คือ เราต้องมีความเคารพและรักในสถานที่ ต้องไม่ทำลายธรรมชาติของสถานที่นั้น เช่น ไม่ทิ้งขยะ เมื่อยังเล็ก สมเด็จย่ามักบอกให้เราเก็บขยะที่ทิ้งโดยนักท่องเที่ยว และข้าพเจ้ายังได้รับการปลูกฝังให้รักและสนใจธรรมชาติ โดยการเขียนบทกลอน หรือวาดภาพธรรมชาติที่พบเห็น...”

พระองค์ทรงเห็นว่า การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ดังพระราชโฆวาท ณ ศูนย์การประชุมนานาชาติบาร์เซโลนา นครบาร์เซโลนา ราชอาณาจักรสเปน เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๑ ความตอนหนึ่งว่า

“...ในช่วง ๔-๕ ทศวรรษที่ผ่านมา คนส่วนใหญ่มองพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพียงแค่งานพัฒนาหรือพัฒนาชนบท แท้ที่จริงแล้ว ทรงเห็นเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เพราะเป็นกุญแจของการพัฒนาอย่างยั่งยืน...”

พระองค์ไม่เพียงใส่พระราชหฤทัยการพัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎร ยังทรงรับช่วงงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยเสด็จฯ ไปทรงศึกษาธรรมชาติด้วยพระองค์เอง เช่น เมื่อวันที่ ๒๓-๒๕ เมษายน ๒๕๓๖ ทรงศึกษาธรรมชาติวิทยาที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งและทุ่งใหญ่นเรศวร และปี ๒๕๓๘ เสด็จฯ พร้อมด้วยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา ไปทรงศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึง การเสด็จฯ ไปทรงศึกษาสภาพป่าด้วยพระองค์เอง ทรงปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักท่องเที่ยวให้รู้จักการเที่ยวป่าอย่างถูกวิธี คือ ทรงพยายามทำพระองค์ให้กลมกลืนกับธรรมชาติ และมีพระราชปราชญ์ไม่ให้ปลูกเฟิงพักเพื่อประทับแรม เพราะเป็นการทำลายสภาพธรรมชาติ และการเสด็จฯ เข้าไปในป่าลึกก็ทรงจำกัดไม่ให้ตามเสด็จมากเกินไป ด้วยทรงเกรงว่าเสียงและกลิ่นของมนุษย์จะไปรบกวนสัตว์ป่า

พระองค์ทรงมีพระราชปณิธานแน่วแน่ที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงทรงศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ รวมทั้งทรงลงมือปฏิบัติจริง ทำให้ทรงรอบรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและเป็นแบบอย่างที่ดีในการศึกษาค้นคว้าและนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม ซึ่ง ศาสตราจารย์ ดร.สนิท อักษรแก้ว ราชบัณฑิต สำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภา, กรรมการมูลนิธิอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร และประธานมูลนิธิสวนพฤกษศาสตร์ปายายเลนนานาชาติ ได้ให้สัมภาษณ์ทีมงานจัดทำหนังสือว่า “พระองค์ทรงมีความมุ่งมั่นในการศึกษา วิจัย และการปฏิบัติในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก ทรงสนพระราชหฤทัยตั้งแต่ที่ทรงตามเสด็จสมเด็จพระบรมชนกนาถไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ที่เป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เช่น

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ จังหวัดนราธิวาส เป็นศูนย์การพัฒนาเกี่ยวกับคุณภาพของดิน ซึ่งดินที่นั่นเป็นดินเปรี้ยว พระองค์ได้ทรงศึกษาตามที่สมเด็จพระบรมชนกนาถได้ทรงศึกษาว่าจะพัฒนาดินเปรี้ยวให้ปลูกพืชเกษตรได้อย่างไร หรือจะขึ้นมาที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ป่าถูกทำลาย การปลูกพืชเกษตรไม่ถูกวิธีทำให้ดินพัง พระองค์ทรงศึกษาว่าจะทำอย่างไรให้กลับมาสู่สภาพเดิมได้

หรือจะไปที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเมื่อก่อนมีการเลี้ยงสัตว์น้ำมาก โดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้งซึ่งทำให้ทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่ง เช่น ป่าชายเลนถูกทำลาย พระองค์ทรงศึกษาหาความสมดุลระหว่างการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน พอขึ้นมาที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จังหวัดเพชรบุรี บริเวณนี้แถว ๆ ค่ายพระราม ๖ เป็นภูเขา จะมีปัญหาเรื่องดินพังทลาย ตะกอน ปัญหาเรื่องน้ำ พระองค์ทรงศึกษาเรื่องการพัฒนาดิน สภาพดิน การทำฝาย เกี่ยวกับการเก็บกักน้ำ นอกจากนั้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่ป่าถูกทำลาย ดินถูกกัดเซาะพังทลายไปมากมาย พระองค์ทรงศึกษาเรียนรู้จากสิ่งเหล่านี้ แล้วทรงนำไปพัฒนาพื้นที่ป่า พื้นที่ปลูกป้องกันดินทลาย และศูนย์สุดท้าย ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จังหวัดสกลนคร ซึ่งมีการทำลายป่าเพื่อปลูกพืชเกษตร พระองค์ทรงเรียนรู้จากสมเด็จพระบรมชนกนาถว่า จะต้องทำอย่างไรในการฟื้นฟูให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ และราษฎรสามารถทำการเกษตรได้

เราจะเห็นได้ว่าทุกครั้งที่พระองค์ทรงติดตามสมเด็จพระบรมชนกนาถ พระองค์จะทรงศึกษาอย่างละเอียด และทรงมีความสนพระราชหฤทัยอย่างจริงจัง ดังนั้นความรู้ที่ได้จากการตามเสด็จสมเด็จพระบรมชนกนาถไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทุกภาคของประเทศ ทำให้พระองค์ทรงมีความรู้สึกว่าเป็นเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาร่วมกัน ไม่สามารถแยกเป็นเรื่องหนึ่งเรื่องใดได้ พระองค์ทรงพระราชดำริด้วยว่า ดิน น้ำ ป่า คน จะต้องอยู่ร่วมกันได้ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และไม่มีการทำร้ายกัน โดยจะทำอย่างไรให้เกิดความสมดุลระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

นอกจากนี้ พระองค์ได้เสด็จฯ ไปทรงศึกษาธรรมชาติทั้งในและต่างประเทศ อาทิ เมื่อวันที่ ๗-๑๔ กันยายน ๒๕๓๔ เสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศเนการาบรูไน ดารุสซาลาม หรือประเทศบรูไน เนื่องจากทรงทราบว่าที่ประเทศบรูไนมีโครงการศึกษาป่าดิบเมืองร้อน ดังความตอนหนึ่งในพระราชนิพนธ์คำนำ เรื่อง “ป่าสูงน้ำใส” ความตอนหนึ่งว่า

“...ข้าพเจ้าได้ไปที่ราชสมาคมภูมิศาสตร์ (The Royal Geographical Society) ตอนนั้นได้ทราบเรื่องโครงการศึกษาป่าดิบเมืองร้อนที่บรูไน พอได้ยินเข้าข้าพเจ้าก็เกิดความสนใจขึ้นมาทันที เพราะเขาศึกษาป่าในหลายแง่มุม นักวิชาการหลายสาขามาศึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ ทางสมาคมมี Dr. John Hemming ผู้อำนวยการของสมาคม เขาบอกว่าถ้าไทยจะส่งนักศึกษามาร่วมโครงการก็ได้ ข้าพเจ้าเลยถามว่าข้าพเจ้าจะไปดูเองก่อนจะเป็นไปได้ไหม ทั้ง ๆ ที่ไม่ทราบเลยว่าจะต้องทำอะไรต่อไป หรือว่าจะเป็นอย่างไร...”

ศาสตราจารย์ ดร.สนธิ อักษรแก้ว ได้เล่าถึงการเสด็จฯ ครั้งนั้นว่า “ผมได้ตามเสด็จไปดูการวิจัยเรื่อง ป่าดิบเมืองร้อนในครั้งนั้นด้วย ที่นั่นเป็นพื้นที่ที่เดินทางลำบาก เวลาข้ามแม่น้ำต้องโหนเชือกข้ามแม่น้ำ ขึ้นเขา ลงห้วยจนเลอะเทอะไปหมด พระองค์ก็ยังคงทรงมุ่งมั่นและมีความอดทน พอถึงพื้นที่ศึกษาวิจัย พระองค์ทรงตั้งใจ ศึกษาและซักถามนักวิจัยในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติ และความเชื่อมโยงกันใน พื้นที่ป่าดิบร้อน

เมื่อศึกษาดูงานเสร็จจะเสด็จฯ กลับที่ประทับ ฝนตกหนัก ทางกลับก็ต้องขึ้นเขาลงห้วย ทางก็แคบ พระองค์เสด็จฯ กลับถึงที่ประทับอย่างไม่ทรงย่อท้อ พอถึงช่วงกลางคืนนักวิจัยนำเสด็จฯ ออกไปอีกทั้งที่ ฝนยังตกอยู่ พระองค์ทรงมีความอดทนมากจริง ๆ”

ด้วยพระราชหฤทัยแน่วแน่ที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปลูกจิตสำนึกให้คนไทยเกิดความรักและหวงแหนธรรมชาติ โครงการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามแนวพระราชดำริจึงมีหลากหลายโครงการ และมักประกอบเป็นหนึ่งแผนงานในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระองค์ ดังตัวอย่างพอสังเขปดังนี้

สืบสานพระราชปณิธาน การอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช

ปี ๒๕๒๘ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงเปิดอาคารห้องปฏิบัติการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชที่โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา ซึ่งตรงกับวันพืชมงคล ในปีนั้น และมีพระราชกระแสให้อนุรักษ์ต้นขนุนหลังพระตำหนักไพศาลทักษิณในพระบรมมหาราชวัง ความสำเร็จของการใช้วิธีการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชขยายพันธุ์ขนุนไพศาลทักษิณ นำไปสู่การขยายพันธุ์ต้นไม้ที่มีลักษณะพิเศษซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของพระราชวังต่าง ๆ และยังได้อนุรักษ์พันธุ์ไม้อีกหลายชนิดที่อยู่ในพระบรมมหาราชวัง

ขณะเดียวกันได้พัฒนาเทคโนโลยีการเก็บรักษาพันธุ์กรรมของพืชเอกลักษณ์ในสภาวะปลอดเชื้อในอุณหภูมิต่ำ เพื่อให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต จนทำให้สามารถเก็บรักษาเนื้อเยื่อขนุนที่อุณหภูมิ

—๑๙๖ องค์าเซลเซียส ในไนโตรเจนเหลว มีเนื้อเยื่อ
ขนุนที่รอดชีวิตอยู่ได้ ๒๓ เปอร์เซ็นต์ ต่อมาในปี ๒๕๒๙
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพล
อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงให้อนุรักษ์
และขยายพันธุ์หวายชนิดต่าง ๆ โดยการเพาะเลี้ยง
เนื้อเยื่อเพื่อเตรียมแก้ปัญหาการขาดแคลนหวาย
ในอนาคต อีกทั้งได้รวบรวมพืชสมุนไพรปลูก
เป็นแปลงสาธิต พร้อมข้อมูลสรรพคุณการนำไป
ใช้ประโยชน์ตลอดจนศึกษาการขยายพันธุ์พืช
สมุนไพร โดยการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ และเผยแพร่
ความรู้สู่ประชาชน

การอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชนี้ สมเด็จพระกนิษฐา
ธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม
ราชกุมารี มีพระราชดำรัสในการบรรยายเรื่อง
“การจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้” ใน

การประชุม “รักษป่านาน” ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ ณ ศูนย์การเรียนรู้และบริการวิชาการ
เครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน ความตอนหนึ่งว่า

“...โครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช ต้องเรียกว่าเป็นพระราชดำริของพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ ท่านให้มหาดเล็กไปเก็บเมล็ดจากทางแถว ๆ
หัวหิน เพราะตอนนั้นทางราชการจะโค่นต้นไม้ใหญ่ ๆ พวกนี้หมดเพื่อขยายถนน... นอกจาก
นั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้รวบรวมพืชหายากต่าง ๆ ของภาคต่าง ๆ
ทั่วประเทศมาปลูกไว้ในสวนจิตรลดา เพื่อให้คนรุ่นหลังเข้ามาศึกษา เนื่องจากในวัง
สวนจิตรลดา มีโครงการส่วนพระองค์ที่ให้ชาวบ้านหรือนักเรียนเข้ามาศึกษาได้...

ต่อมาเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังมาปรึกษาว่าจะทำอย่างไรกันต่อไป เพราะว่าใน
วังเราก็มี Herbarium หรือหอพรรณไม้ ซึ่งเราเก็บพรรณไม้แห้งเหมือนกัน แต่วังมีพื้นที่
ประมาณ ๑ ตารางกิโลเมตร จะเอาทุกอย่างทุกอย่างไว้ที่วังหมดย่อมทำไม่ได้ ก็ให้คำปรึกษาว่า
เราไม่ต้องเอาทุกอย่างมาไว้ในสวนจิตรลดา ไว้เท่าที่จะไว้ได้ แล้วเราไปสำรวจในเมืองไทย
ว่ามีหอพรรณไม้ที่ไหนบ้าง เช่น กรมป่าไม้ กรมวิชาการเกษตร เราก็ไปดู...

ตอนนี้ช่วยกันส่งคนออกไปสำรวจพันธุ์ไม้ ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงาน
ต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน มหาวิทยาลัย ออกไปสำรวจดู โดยเฉพาะอย่างยิ่งในที่ที่จะ
สร้างอ่างเก็บน้ำแล้วที่บริเวณนั้นจะถูกน้ำท่วมไป หรือที่จะสร้างสายไฟแรงสูง ถือว่าเป็น
สำคัญก่อน แต่เราศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ ด้วย ตอนหลังได้รับความร่วมมือจากคนในท้องถิ่น
ชาวบ้านและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มาทำป่าปกปักษ์ ป่ารักษา มีกรรมการของเขา
เองแต่ละแห่งว่าจะเก็บพืชพรรณไม้อย่างไร ใช้ GPS จับพิกัดว่าป่าต้นนั้นต้นนี้อยู่ที่ไหน...”

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ จาก ห้องปฏิบัติการสู่การขยายผลทั่วประเทศ

หลังจากที่โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา ดำเนินงานโครงการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชได้ระยะหนึ่ง ทรงให้อนุรักษ์พันธุกรรมพืชที่หายากหรือกำลังใกล้สูญพันธุ์ แรกเริ่มการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชทำอยู่เพียงในห้องปฏิบัติการภายในโครงการส่วนพระองค์ฯ จนในปี ๒๕๓๕ มีพระราชดำริให้อนุรักษ์พืชพรรณของประเทศและดำเนินการเป็นธนาคารพืชพรรณ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หรือที่เรียกกันว่า อพ.สธ. ทรงเน้นการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชที่หายากหรือกำลังใกล้สูญพันธุ์ เพื่อเป็นแหล่งเชื้อพันธุ์พืชให้คงอยู่ตลอดไป และการนำไปใช้ปรับปรุงพันธุ์ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป ระหว่างดำเนินงานทรงติดตามผลงานอย่างละเอียดถี่ถ้วน และทรงให้ขยายผลไปตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนราชการ และสถาบันการศึกษา

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ดังกล่าว เริ่มดำเนินการโดยฝ่ายวิชาการโครงการส่วนพระองค์ฯ จนกระทั่งปี ๒๕๕๑ อพ.สธ. ได้รับงบประมาณจากสำนักพระราชวังเพื่อดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ ตามกรอบแผนแม่บทระยะ ๕ ปีที่สี่ (ตุลาคม ๒๕๔๙-กันยายน ๒๕๕๔) ในฐานะหน่วยงานหนึ่งของสำนักพระราชวัง และให้ อพ.สธ. แยกจากโครงการส่วนพระองค์ฯ

การจัดตั้ง อพ.สธ. มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจ และทำให้ตระหนักถึงความสำคัญของพันธุกรรมพืชต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย ก่อให้เกิดกิจกรรมเพื่อให้มีการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ที่นำผลประโยชน์มาถึงประชาชนชาวไทย ตลอดจนมีการจัดทำระบบข้อมูลพันธุกรรมพืชแพร่หลาย สามารถสื่อถึงกันได้ทั่วประเทศ อีกทั้งเพื่อส่งเสริมให้สถาบันต่าง ๆ ที่มีหน้าที่ศึกษาพืชพันธุ์ต่าง ๆ และบุคคลที่สนใจได้มีโอกาสปฏิบัติงานศึกษาพืชพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่จำนวนมากในประเทศไทย ได้ศึกษาวิธีการทางวิทยาศาสตร์ รวบรวมเป็นหลักฐาน และเพื่อเป็นสื่อระหว่างสถาบันและบุคคลต่าง ๆ ที่ศึกษาสามารถร่วมใช้ฐานข้อมูลได้

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ นับเป็นโครงการที่แตกต่างจากโครงการพระราชดำริอื่น ๆ เนื่องจากทรงกำกับดูแลการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เอง คือกิจกรรมปกป้องพันธุกรรมพืชสำรวจเก็บรวบรวม ปลูกรักษาอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ จัดตั้งศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช วางแผนพัฒนาพันธุ์พืชสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช และกิจกรรมสนับสนุนการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ซึ่ง ศาสตราจารย์ ดร.สนิท อักษรแก้ว กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “เวลาเสด็จฯ ไปที่แห่งใดก็ตาม เมื่อพระองค์ทรงพบพืชที่หายาก จะมีพระราชดำริให้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ ทำการอนุรักษ์ โดยทรงแนะนำให้จัดทำสวนพฤกษศาสตร์เพื่อจะได้ศึกษาพระองค์ทรงพระราชดำริว่าเรื่องการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญที่จะสร้างความเข้าใจในสิ่งนั้น ๆ เมื่อมีความเข้าใจแล้วการอนุรักษ์สิ่งเหล่านั้นก็จะเกิดความรักและเข้าใจในเรื่องของพรรณพืชต่าง ๆ”

สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน สร้างจิตสำนึกด้านอนุรักษ์พันธุกรรมพืช

ต่อมา เมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖ ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ณ อาคารที่ประทับในสำนักงานชลประทาน เขต ๑ ถนนทุ่งโฮเทล จังหวัดเชียงใหม่ ความตอนหนึ่งว่า

“...การสอนและอบรมให้เด็กมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชพรรณนั้น ควรใช้วิธีการปลูกฝังให้เด็กเห็นความงดงาม ความน่าสนใจ และเกิดความปิติที่จะทำการศึกษา และอนุรักษ์พืชพรรณต่อไป การใช้วิธีการสอนการอบรมที่ทำให้เกิดความรู้สึกกลัวว่าหากไม่อนุรักษ์แล้วจะเกิดผลเสีย เกิดอันตรายแก่ตนเอง จะทำให้เด็กเกิดความเครียดซึ่งจะเป็นผลเสียแก่ประเทศในระยะยาว...”

อพ.สธ. จึงสนองพระราชดำริจัดตั้งงาน “สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน” เพื่อเป็นสื่อสร้างจิตสำนึกด้านอนุรักษ์พันธุกรรมพืช โดยให้เยาวชนได้ใกล้ชิดกับพืชพรรณไม้ ได้เห็นคุณค่า ประโยชน์ ความสวยงาม อันจะก่อให้เกิดความคิดที่จะอนุรักษ์พืชพรรณ ซึ่งสามารถดำเนินการได้ในพื้นที่โรงเรียน อีกทั้งใช้ในการศึกษาและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ

สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนมีการดำเนินงานที่อิงรูปแบบของ “สวนพฤกษศาสตร์” แต่ย่อขนาดมาดำเนินการในพื้นที่เล็ก ๆ โดยการรวบรวมพันธุ์ไม้ที่มีชีวิต มีแหล่งข้อมูลพรรณไม้ การศึกษาต่อเนื่อง เก็บตัวอย่างพรรณไม้แห้ง พรรณไม้ดอง และรวบรวมพรรณไม้ท้องถิ่นมาปลูกรวบรวมในโรงเรียน ตลอดจนบันทึกรายงานและข้อมูล รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับพรรณไม้ มีมุมสำหรับศึกษาค้นคว้า และการนำไปใช้ประโยชน์เป็นสื่อการเรียนการสอนในวิชาที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เป็นไปตามความสนใจและความพร้อมของโรงเรียนที่ดำเนินการด้วยความสมัครใจ

ศาสตราจารย์ ดร.สนิท อักษรแก้ว ได้กล่าวถึงความใส่ใจพระราชหฤทัยในกิจกรรมการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชของพระองค์ว่า “สิ่งหนึ่งที่พระองค์ทรงให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก คือเรื่องความหลากหลายของชีวภาพ โดยเฉพาะเรื่องการอนุรักษ์พันธุ์พืช ไม่ว่าจะเป็นพันธุ์ไม้ยืนต้น ไม้เลื้อย พันธุ์หายาก สมุนไพรต่าง ๆ พืชพันธุ์พื้นเมือง หรือพืชที่กำลังจะสูญพันธุ์ สิ่งเหล่านี้พระองค์จะทรงให้ความสำคัญพระราชหฤทัยเป็นพิเศษ พระองค์ทรงทำกิจกรรมในเรื่องการอนุรักษ์พรรณพืชมากมายและทรงทำอย่างจริงจัง อาทิ การทำสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน เราจะเห็นได้ว่ามีโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วทุกภาคของประเทศเข้าร่วมโครงการสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ทั้งสวนสมุนไพร สวนพฤกษศาสตร์ไม่ดั้งเดิมที่อยู่ในพื้นที่ เพราะพระองค์มีพระราชประสงค์ให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ว่าทรัพยากรสมบัติที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยเฉพาะพรรณพืช สัตว์ จุลินทรีย์ต่าง ๆ มีอะไรบ้าง ดังนั้นเราจะเห็นว่าพระองค์จะทรงให้ความสำคัญพระราชหฤทัยเป็นพิเศษ”

จากนั้น อพ.สธ. ได้จัดการประชุมเพื่อเผยแพร่พระราชดำริและแนวทางการดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน โดยให้โรงเรียนที่สนใจจะร่วมสนองพระราชดำริสมัครเป็นสมาชิก สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนใช้เป็นฐานการเรียนรู้ เป็นสื่อการเรียนการสอน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชพรรณ มิใช่เป็นเพียงสวนประดับ สวนหย่อมหรือสวนสวยโรงเรียนงาม แต่เป็นงานที่เข้ามาสนับสนุนสวนที่มีอยู่แล้วหรือดำเนินการขึ้นใหม่ ซึ่งจะให้ความรู้ พัฒนาสภาพแวดล้อมตามลำดับ เป็นงานที่จะดำเนินอย่างต่อเนื่องไม่รู้จักเนื่องจากสามารถใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนที่ไม่ต้องลงทุน เพียงแต่ให้เด็กรู้จักสังเกต เรียนรู้ ตั้งคำถาม และหาคำตอบ เป็นข้อมูลสะสมอันจะก่อให้เกิดความรู้และผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่นั้น ๆ รวมทั้งเป็นที่รวบรวมพันธุ์ไม้หายาก พันธุ์ไม้ที่ใกล้สูญพันธุ์ พันธุ์ไม้ที่เป็นประโยชน์ พืชสมุนไพร พืชผักพื้นเมือง เป็นที่รวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการใช้พื้นที่นั้นเรียนรู้ อบรมสั่งสอนเบ็ดเสร็จ เกิดมีทั้งวิทยาการ ทั้งปัญญา อีกทั้งเป็นการสร้างนักอนุรักษ์รุ่นเยาว์เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ในอนาคตต่อไป ดังพระราชโองการในการประชุมสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๔๓ ความตอนหนึ่งว่า

“...ส่วนโครงการสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนนั้น ก็เป็นงานที่สืบเนื่องต่อจากงานอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช เพิ่งจะได้เดินทางไปเยี่ยมดูโรงเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ได้เห็นว่าโรงเรียนบางแห่งนั้นมีภูมิทัศน์ที่ร่มรื่น มีพืชพันธุ์หลายชนิด ในวิชาเรียนของนักเรียนที่จริงตั้งแต่เป็นเด็กเล็ก ๆ ขึ้นอนุบาลถึงชั้นประถมมัธยม ทางครูอาจารย์ก็มักจะสอนให้นักเรียนศึกษาถึงโลกของเรา เรื่องของธรรมชาติ ฉะนั้นการศึกษาของโลกได้แก่ พืชพรรณที่มีอยู่ในธรรมชาตินั้นก็สิ่งที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายสูง และมีประโยชน์เพิ่มประสบการณ์แก่นักเรียนในด้านต่าง ๆ ได้...”

นอกจากนี้ ทรงเล่าถึงผลการดำเนินโครงการสวนพฤกษศาสตร์ในการบรรยายเรื่อง “การจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้” ในการประชุม “รักษ่าป่าบ้าน” ครั้งที่ ๒ ความตอนหนึ่งว่า

“...เรื่องที่ดีว่าเป็นลักษณะเด่นของโครงการ คือ ...เรามีหน่วยงานที่ร่วมงาน ๑๑๓ หน่วยงาน มีโครงการสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนที่มีโรงเรียนเข้าร่วมเป็นสมาชิก เกือบ ๑,๗๐๐ โรงเรียน มีการจัดการสัมมนาและแจกป้ายว่าโรงเรียนนั้นโรงเรียนนี้ทำโครงการได้ครบถ้วน ภายหลังไม่ได้ดูเฉพาะพันธุ์พืช เป็นการอนุรักษ์พันธุ์อื่น ๆ เช่น สัตว์ หรือดูเรื่องสิ่งแวดล้อม เพราะเราถือว่าสรรพสิ่งต่าง ๆ ล้วนเกี่ยวพันเป็นเรื่องของระบบนิเวศ บางทีอยู่ใกล้กันเดินจากหุบเขาหนึ่งไปอีกหุบเขาหนึ่งจะรู้สึกความเย็นความร้อนต่างกัน พืชก็ต่างกันด้วย เขาเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า micro climate คือภูมิอากาศประจำถิ่น เล็ก ๆ ที่ไม่เหมือนกัน...

ที่เห็นนี้เป็นภาพสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนซึ่งให้ผู้ปกครอง เด็ก ครู ช่วยกันหาพันธุ์พืชมา บางทีเรามาจากในเมืองเราไม่รู้จัก ชาวบ้านจะรู้จักมากกว่า บางทีมาแล้วเราจะมีหนังสือรายการพรรณไม้ต่าง ๆ ทั้งในเมืองไทยทั้งทั่วโลกเอามาให้นักเรียนได้ศึกษา หัดทำพรรณไม้แห้ง และข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพรรณไม้ นอกจากนั้นยังบูรณาการวิชาพฤกษศาสตร์เข้ากับวิชาอื่น ๆ...”

จากเหมืองแร่ถลุงโลหะสังกะสี สู่พื้นที่แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ

ปี ๒๕๒๔ บริษัท ผาแดงอินดัสทรี จำกัด (มหาชน) ได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่สวด ตำบลพระธาตุผาแดง อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก มีพื้นที่ประมาณ ๒,๐๗๗ ไร่ เพื่อดำเนินกิจการด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่และถลุงโลหะสังกะสี จนกระทั่งปี ๒๕๖๐ จึงได้ยุติการทำเหมือง ในระหว่างดำเนินการเหมืองแร่ อยู่ นั้น ในปี ๒๕๔๖ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชดำริ กับนายอาสา สารสิน ราชเลขาธิการ และประธานกรรมการบริษัท ผาแดงอินดัสทรี จำกัด (มหาชน) ในขณะนั้น ให้พิจารณาดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูบริเวณเหมืองเมื่อสิ้นสุดการทำเหมืองให้กลับสู่สภาพป่าตามธรรมชาติ เพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่คนในพื้นที่เหมือง อีกทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาธรรมชาติ

จากแนวพระราชดำริจึงเกิดเป็น โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดตาก เป็นโครงการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับไว้เป็นโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๘ โดยกรมป่าไม้เป็นผู้ดำเนินการหลัก และสำนักงาน คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) เป็นผู้ประสานงาน ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงงานผืนป่าตะวันตกของไทยทุกปี มีพระตำหนักที่ดอยผาแดงเป็นที่ประทับแปรพระราชฐาน เมื่อเสด็จฯ ไปจังหวัดตาก พระราชกรณียกิจมีทั้งเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โครงการปลูกป่าภาคตะวันตก เหตุนี้กรมป่าไม้ และบริษัทผาแดงฯ ได้ขอพระราชทานให้ทรงมีพระราชวินิจฉัยเรื่องการพัฒนาพื้นที่เหมืองแร่เดิม ซึ่งทรงได้มีพระราชวินิจฉัยให้ฟื้นฟูสภาพเป็นศูนย์การพัฒนาและเรียนรู้ทางธรรมชาติ ส่วนที่เป็นป่าต้องฟื้นฟูให้ดำเนินการจัดสร้างสวนพฤกษศาสตร์ บนพื้นที่ ๙๗๐ ไร่ โดยทรงมุ่งหวังให้ “สวนพฤกษศาสตร์ผาแดง” มีลักษณะเช่นเดียวกับ “สวนพฤกษศาสตร์ไถ่เตน ในเมืองคอร์นวอลล์ สหราชอาณาจักร” ซึ่งเดิมเคยเป็นพื้นที่เหมืองและได้ปิดตัวลง ต่อมาได้รับการพัฒนาให้กลายเป็นสวนพฤกษศาสตร์ มีเรือนเพาะพันธุ์ไม้ในระบบนิเวศป่าฝนที่ใหญ่ที่สุดในโลก เป็นแหล่งพันธุ์ไม้หายาก โครงการสวนพฤกษศาสตร์ไถ่เตนกลายเป็นต้นแบบระดับสากล เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง อีกทั้งสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่นมหาศาล

ต่อมาช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ ผู้บริหาร Eden Project ได้เดินทางมาเยี่ยมชมและให้คำแนะนำการจัดสร้าง Eden Project ในพื้นที่โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดตาก ตามคำเชิญของกรมป่าไม้ และผู้บริหาร Eden Project ได้จัดทำรายงานข้อเสนอแนะการจัดสร้างสวนพฤกษศาสตร์ผาแดง จังหวัดตาก ซึ่งคณะกรรมการจัดสร้างสวนพฤกษศาสตร์ฯ ได้ดำเนินการปรับปรุงผังการจัดสร้างสวนพฤกษศาสตร์ ตามข้อเสนอแนะของผู้บริหาร Eden Project และนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงมีพระราชวินิจฉัย

จากนั้นเมื่อวันที่ ๒๒-๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๒ ได้มีการจัดงานประชุมวิชาการด้านความหลากหลายทางชีวภาพ (International Conference on Biodiversity 2019: IBD2019) ณ โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ และบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพฯ โดยสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) และสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และหน่วยงานพันธมิตรด้านสิ่งแวดล้อม พระองค์เสด็จฯ ไปทรงเป็นองค์ประธานเปิดงานประชุมวิชาการฯ พร้อมทั้งทรงรับฟังการบรรยายเรื่องการอนุรักษ์พันธุ์พืชและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม การประชุมนี้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ และหารือแนวทางการดำเนินงานร่วมกันเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูเหมืองผาแดง อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

ปัจจุบันโครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดตาก เป็นศูนย์เรียนรู้และพื้นที่ต้นแบบการฟื้นฟูพื้นที่ ที่ผ่านการอนุญาตใช้ประโยชน์จากการทำเหมืองแร่สังกะสี มีการพัฒนาให้เป็นสวนพฤกษศาสตร์ แหล่งเรียนรู้ แหล่ง ศึกษาศรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวและนันทนาการ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตราษฎร ตลอดจนส่งเสริมการมี ส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาเป็นพื้นที่ต้นแบบ อีกทั้งเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกและส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ให้แก่ราษฎร ชุมชนในท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ รวมถึงการส่งเสริมด้านการฝึกอบรมปลูกจิตสำนึก เยาวชนให้มีโอกาสได้เรียนรู้ถึงการรักษาและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยแนวทางต่าง ๆ ดังนี้ (๑) ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมการใช้ หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ (๒) พิพิธภัณฑ์เหมืองแร่สังกะสีดอยผาแดง (๓) ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้สูงอายุ (๔) ศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้ป่าและพืชท้องถิ่น (๕) ศูนย์อบรมสัมมนาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ และ (๖) แหล่งนันทนาการและสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร แหล่งเรียนรู้ป่าชายเลน

“อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร” หรือ “สวนป่าชายเลน ทูลกระหม่อม” ตั้งอยู่บริเวณปากคลองบางตราน้อย-คลองบางตราใหญ่ ซึ่งเป็นคลองธรรมชาติเชื่อมต่อระหว่างทะเลด้านอ่าวไทย ฝั่งตะวันตกกับพื้นที่ป่าบริเวณเทือกเขาต่าง ๆ อันเป็นแหล่งต้นน้ำ ของห้วยตะแบด พื้นที่เกือบทั้งหมดอยู่ในพื้นที่ของพระราชินีเวศน์ มฤคทายวัน อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้มีพระบรมราชโองการให้เป็นที่อยู่ถาวร แก่สัตว์ดุทุบตบทวิบาทเมื่อปี ๒๕๖๗

เดิมพื้นที่แห่งนี้มีสภาพป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพรรณไม้และ สัตว์ป่านานาชนิด ต่อมาราษฎรได้เข้ามาอาศัยทำกินบุกรุกแผ้วถาง ป่าประกอบอาชีพทางการเกษตร ในเวลาไม่ถึง ๔๐ ปี ป่าไม้ได้ถูก ทำลาย ทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลและมีปริมาณลดน้อยลง จนมี ลักษณะเป็นพื้นที่ที่อับฝน ขาดการบำรุงรักษาจนเกิดความไม่สมดุล

ทางธรรมชาติ การพังทลายของดินค่อนข้างสูง และจากที่สภาพพระบนิเวศป่าไม้บริเวณต้นน้ำถูกทำลาย ทำให้ ปริมาณน้ำที่ไหลลงสู่คลองทั้งสองมีปริมาณน้อยลง ส่งผลกระทบต่อป่าชายเลนในพื้นที่ นอกจากนี้สภาพ ป่าชายเลนยังเสื่อมโทรมลงจากสาเหตุหลายประการ เช่น การสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ ขวางทางลำน้ำห้วยใหญ่ สิ่งโสโครกจากชุมชนไหลลงสู่คลองบางตราน้อย น้ำทะเลพัดทรายปิดปากคลอง ทำให้น้ำทะเลไหลเข้าออกไม่สะดวก ลำคลองตื้นเขินและระบบนิเวศเสียความสมดุล

ศาสตราจารย์ ดร.สนิท อักษรแก้ว ได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนว่า “เมื่อประมาณปี ๒๕๓๗ พระองค์เสด็จฯ ไป ณ ค่ายพระรามหก จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งที่นั่นจะมีคลองอยู่ ๒ คลองคือ คลองบางตราใหญ่และคลองบางตราน้อย ทั้ง ๒ คลองนี้จะได้น้ำจืดมาจากภูเขา แล้วก็มีน้ำทะเลมาจากชายฝั่ง ปัญหาในอดีตเกิดจากป่าไม้บนเขาถูกทำลายทำให้พวกตะกอนต่าง ๆ ถูกชะล้างลงมาสู่ทั้ง ๒ คลอง และในขณะเดียวกันมีตะกอนจากชายฝั่งทะเลที่มาจากคลื่นลมกระแสน้ำพัดเข้ามา พระองค์ทรงสังเกตเห็นว่ามีต้นโกงกาง อยู่ต้นหนึ่งที่เหลืออยู่บริเวณคลองบางตราน้อย จึงรับสั่งให้ไปฟื้นฟูเพื่อที่จะปลูกป่าชายเลนขึ้นมาใหม่ และในช่วงปลายปีเสด็จฯ ไปอีกครั้งเพื่อทรงปลูกต้นโกงกางที่บริเวณคลองบางตราน้อยประมาณ ๒๐๐ ต้น ส่วนใหญ่เป็นต้นโกงกางใบใหญ่ โกงกางใบเล็ก โดย ดร.อารีย์ สุวรรณจินดา อดีตป่าไม้จังหวัดเพชรบุรี ได้ให้ผมมาช่วยดูในเรื่องการเพาะพันธุ์พืชให้เหมาะสมกับพื้นที่บริเวณพื้นที่คลองบางตราน้อย-คลองบางตราใหญ่ จนท้ายที่สุดได้ประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ ไร่”

เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๓๗ พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำริแก่ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการ กปร. ในขณะนั้น ณ พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน ให้จัดการพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อทดลองปลูกและฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน เพื่อให้แนวศิวียาป่าชายเลนกลับคืนสู่ธรรมชาติ

หลังจากนั้นได้เสด็จฯ ไปทรงปลูกป่าไม้ชายเลนชนิดต่าง ๆ ที่บริเวณปากคลองบางตราน้อย-คลองบางตราใหญ่ เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๓๗ ทรงปลูกพรรณไม้ป่าชายเลน จำนวน ๓๒ ชนิด ในบริเวณปากคลองบางตราน้อย ประมาณ ๘๐ ไร่ และบริเวณคลองบางตราใหญ่ ประมาณ ๓๐ ไร่ รวมทั้งได้เสด็จฯ ไปทรงบริหารจัดการฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมภายในเขตพระราชนิเวศน์มฤคทายวันอย่างสม่ำเสมอ และได้พระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติม ให้ศึกษาหาวิธีดูแลรักษาให้ต้นไม้ชายเลนที่ทรงปลูกไว้นี้อยู่รอด และปลูกเพิ่มเติมต่อไป

เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๔๑ ขณะเสด็จฯ มาทรงจักรยานและวิ่งออกกำลังกายบริเวณ ค่ายพระรามหก ได้ทอดพระเนตรเห็นสภาพดินและพื้นที่ที่กร้างที่มีคราบเกลือบนดิน จึงมีพระราชดำริให้ท่านผู้บัญชาการ วาระไวทยะ เลขาธิการคณะองคมนตรีในขณะนั้น หาวิธีฟื้นฟูป่าชายเลนและดินเสื่อมโทรม

ให้เป็นพื้นที่สีเขียวสวยงามตามธรรมชาติ เพื่อให้เป็นพื้นที่นันทนาการและเป็นพื้นที่ศึกษาระบบนิเวศที่ได้ปรับตัวหลังจากปรับปรุงพื้นที่แล้ว ทรงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะฟื้นฟูป่าชายเลนให้เกิดขึ้นใหม่และสมบูรณ์เหมือนที่เคยเป็นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๔๔ ทรงปลูกป่าชายเลนในบริเวณพื้นที่ส่วนแยกคลองบางตราน้อย อาทิ ต้นโกงกางใบใหญ่ ในเนื้อที่ประมาณ ๓๐ ไร่ และในวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๔๖ ทรงปลูกต้นหว้าและปลูกป่าชายหาด จากนั้นเสด็จฯ ไปยังพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อทอดพระเนตรพรรณไม้ที่ทรงปลูกไว้เมื่อปี ๒๕๓๗ และทรงปล่อยแะ จำนวน ๔๗ ตัว บนปากบ่อก รวมทั้งทรงปล่อยปูทะเล จำนวน ๔๙ ตัว ลงในคลองป่าชายเลนเพื่อฟื้นฟูความสมดุลของระบบนิเวศให้เป็นไปตามวงจรธรรมชาติ

การฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนที่บริเวณปากคลองบางตราน้อย-คลองบางตราใหญ่ ตามแนวพระราชดำริช่วยให้พื้นที่ป่าชายเลนแห่งนี้กลับคืนสู่ความสมบูรณ์ในระบบธรรมชาติอีกครั้ง ระบบนิเวศกลับเข้าสู่วงจรธรรมชาติ สัตว์ในป่าชายเลนเริ่มเติบโตตามวัฏจักรแห่งชีวิต นกกว่าร้อยชนิดได้เข้ามาอาศัย สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ที่ทรงมีพระวิริยอุตสาหะฟื้นฟูธรรมชาติ เพื่อให้ที่นี่เป็นพื้นที่ตัวอย่างแหล่งเรียนรู้ของประชาชน

ศาสตราจารย์ ดร.สนธิ อักษรแก้ว ได้กล่าวถึงความสำเร็จในการฟื้นฟูป่าชายเลนนี้ว่า “ณ วันนี้ได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงและหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะกระทรวงพลังงานที่ได้มาเปิดนิทรรศการเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงาน การจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับป่าชายเลน และบริเวณพื้นที่ป่าชายเลนยังเป็นแหล่งศึกษาระบบนิเวศป่าชายเลนอีกด้วย ปัจจุบันได้รับความสนใจจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา นักเรียน นักศึกษา เข้ามาศึกษาเรียนรู้ พร้อมทั้งยังช่วยกันปลูกป่าปล่อยสัตว์น้ำ”

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้พระราชทานพระราชดำริฟื้นฟูและส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจนบังเกิดผลสำเร็จ ดังนั้นเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมายุ ๘๘ พรรษา ในปี ๒๕๔๖ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และมูลนิธิพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จึงได้ร่วมกันจัดตั้ง “อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติ” เพื่อน้อมเกล้าฯ

ถวายในศุภวาระอันเป็นสิริมงคลยิ่ง โดยมีแนวทางการดำเนินงานตามแนวพระราชดำริ และพระราชกรณียกิจที่ได้เสด็จฯ มาทรงงานในบริเวณค่ายพระรามหก

อุทยานฯ แห่งนี้เป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต พร้อมทั้งเป็นสถานที่เผยแพร่พระเกียรติคุณ และพระปรีชาสามารถในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ให้เป็นที่ประจักษ์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และเป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้ด้านการฟื้นฟูป่าชายเลน ป่าชายหาด ป่าเบญจพรรณ และที่อยู่อาศัยของสัตว์นานาชนิด ตลอดจนเป็นสถานที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่าของประเทศไทยและของโลก

ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชนุญาตให้อัญเชิญพระนามาภิไธยเป็นนามอุทยานว่า “อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร” และให้อัญเชิญพระนามาภิไธย “สธ” ประดับตราสัญลักษณ์ของอุทยานซึ่งแสดงถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่ออุทยานแห่งนี้

สวนพฤกษศาสตร์ป่าชายเลนนานาชาติ ร.๙ สวนพฤกษศาสตร์ป่าชายเลนแห่งแรกของโลก

ปี ๒๕๕๙ คณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ร่วมกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ซึ่งมีภารกิจเกี่ยวกับการสงวน อนุรักษ์ ฟื้นฟู บริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งรวมทั้งป่าชายเลน ได้จัดทำโครงการพลิกฟื้นคืนป่าชายเลนสู่ธรรมชาติ เพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในท้องที่หมู่ที่ ๓ ตำบลบางชัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี บนเนื้อที่ ๗๐๗ ไร่

จากนั้นในวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๐ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงเปิดโครงการพลิกฟื้นคืนป่าชายเลนสู่ธรรมชาติ ณ บ้านเสม็ดงาม หมู่ที่ ๑๐ ตำบลหนองบัว อำเภอมะนัง จันทบุรี โดยมีคณะทูตานุทูต สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และประชาชนจังหวัดจันทบุรี เฝ้าฯ รับเสด็จ

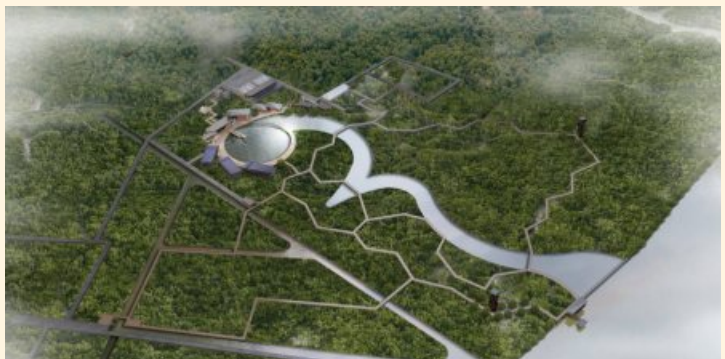
และเพื่อความยั่งยืนในการดำเนินการโครงการไปสู่การสานต่อเจตนารมณ์ของโครงการพลิกฟื้นคืนป่าชายเลนสู่ธรรมชาติฯ หน่วยงานดังกล่าวจึงได้ร่วมกันจัดทำโครงการสวนพฤกษศาสตร์ป่าชายเลนนานาชาติ ร.๙ บริเวณพื้นที่ป่าชายเลน บริเวณบ้านเสม็ดงาม ตำบลหนองบัว อำเภอมะนัง จันทบุรี บนเนื้อที่ประมาณ ๕๐๐ ไร่ เพื่อบรรณพพรรณไม้ป่าชายเลนจากทั่วโลก เป็นแหล่งเรียนรู้และการศึกษาวิจัยให้แก่หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา บุคคลที่สนใจทั้งในและต่างประเทศ

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑ เสด็จฯ ไปทรงเป็นองค์ประธานวางศิลาฤกษ์ “สวนพฤกษศาสตร์ป่าชายเลนนานาชาติ ร.๙” โดยมีคณะทูตานุทูต หัวหน้าส่วนราชการ องค์กรเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อม ทหาร

ตำรวจ และประชาชนในพื้นที่ ร่วมเฝ้าฯ รับเสด็จ จากนั้นทรงปลูกต้นไม้จำนวน ๓ ต้น ได้แก่ ต้นรังกะเท้ ต้นหงอนไก่ทะเล และต้นใบพาย พร้อมทั้งเสด็จฯ ไปทรงปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และทอดพระเนตรนิทรรศการสวนพฤกษศาสตร์ป่าชายเลนนานาชาติ ร.๙ ซึ่ง ศาสตราจารย์ ดร.สนธิ อักษรแก้ว ได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของโครงการสวนพฤกษศาสตร์ป่าชายเลนนานาชาติ ร.๙ ว่า “เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อทรงรับมอบพื้นที่ ๑ ล้านไร่ ของ ปตท. ที่ปราณบุรี พระองค์รับสั่งว่า ‘ต้องช่วยกันดูแลรักษาป่าชายเลน ให้หน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ช่วยกันฟื้นฟู ปลูกป่าชายเลน’ พระองค์ทอดพระเนตรต้นโกงกางที่ทรงปลูกไว้

ในช่วงนั้นผมเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จึงมีความตั้งใจในการจัดทำสวนพฤกษศาสตร์ป่าชายเลนนานาชาติ เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จึงได้ปรึกษากับทางสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พอเริ่มโครงการฟื้นฟูป่าเพื่อสร้างสวนพฤกษศาสตร์ได้กราบบังคมทูลสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงปลูกต้นไม้ ในเมื่อจะทำให้เป็นนานาชาติ จึงได้เชิญคณะทูตของประเทศที่มีป่าชายเลนที่มาประจำอยู่ในประเทศไทยเฝ้าฯ รับเสด็จ และเมื่อทรงปลูกต้นไม้เสร็จ พระองค์ทรงพระราชปฏิสันถารกับคณะทูตและประชาชนให้ช่วยกันปลูกและดูแลรักษา

หลังจากได้รับงบประมาณมาดำเนินการได้สักระยะจึงได้กราบบังคมทูลเชิญพระองค์เสด็จฯ มาทรงเป็นองค์ประธานวางศิลาฤกษ์ในพิธีวางศิลาฤกษ์นี้ได้เรียนเชิญคณะทูต เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคประชาชนทั้งในท้องถิ่นและประชาชนทั่วไปมาร่วมถวายการต้อนรับ ซึ่งสวนพฤกษศาสตร์ป่าชายเลนแห่งนี้นับเป็นสวนพฤกษศาสตร์ป่าชายเลนแห่งแรกของโลก”

สวนพฤกษศาสตร์ป่าชายเลนนานาชาติ ร.๙ แห่งนี้ จึงนับเป็นสวนพฤกษศาสตร์ป่าชายเลนแห่งแรกของโลกที่เป็นแหล่งรวบรวมจัดแสดงพรรณไม้ป่าชายเลนจากพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของโลก และเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งศึกษาวิจัย สร้างองค์ความรู้ด้านพฤกษศาสตร์ รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ป่าชายเลน และเป็นที่รวบรวมของนักวิจัย และผู้สนใจทั้งในประเทศและต่างประเทศในการศึกษาวิจัย อบรม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องระบบนิเวศป่าชายเลนอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

อุทยานธรรมชาติวิทยา แหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการเสด็จฯ ไปทรงติดตามความก้าวหน้าโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในโรงเรียน และทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ทุรกันดารหลายครั้ง ทรงพบว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหลาย ๆ พื้นที่ถูกทำลายและเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะพื้นที่ป่า จึงทรงห่วงใยและทรงเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงมีพระราชดำริให้โรงเรียนจัดกิจกรรม ให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจสภาพธรรมชาติ เกิดความรักและร่วมกันดูแลรักษาต่อไป ตั้งแต่ปี ๒๕๓๐ เป็นต้นมา

เมื่อคราวเสด็จฯ ไปยังพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ในปี ๒๕๓๘ ทรงพบว่า สุดเขตแดนด้านตะวันตกของอำเภอสวนผึ้ง เป็นเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นพรมแดนธรรมชาติระหว่างไทยกับพม่า ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่าเขา มีความหลากหลายทางกายภาพและชีวภาพ อีกทั้งพื้นที่ดังกล่าวอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ จึงมีพระราชดำริให้ดำเนิน “โครงการอุทยานธรรมชาติวิทยา” ขึ้น ด้วยมีพระราชประสงค์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้สภาพธรรมชาติวิทยาสำหรับเด็ก เยาวชน และประชาชน จะได้เกิดความรัก ห่วงแหน และร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ต่อไป

โครงการอุทยานธรรมชาติวิทยา มีพื้นที่ดำเนินงาน ๑๓๒,๙๐๕ ไร่ ครอบคลุม ๑๒ หมู่บ้านในตำบลสวนผึ้งและตำบลตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี มีสำนักงานตั้งอยู่ที่หมู่ ๗ บ้านห้วยผาก ตำบลสวนผึ้ง บนพื้นที่ประมาณ ๔๗ ไร่ อยู่ในการกำกับดูแลของโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ภายใต้การสนับสนุนของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงาน กปร. โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ จากมหาวิทยาลัย

และองค์กรต่าง ๆ เข้ามาสำรวจ และศึกษาวิจัยสภาพธรรมชาติของพื้นที่ องค์ความรู้ที่ได้นำมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ เผยแพร่ให้เด็ก เยาวชน และประชาชน โดยในแต่ละปีจะมีผลงานวิจัยมากมาย เช่น พรรณไม้ที่พบใหม่ในพื้นที่บริเวณเขาระโจม ได้รับพระราชทานชื่อว่าชมพู่ราชสิริน ปลาเฉพาะถิ่น ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ นิเวศของเห็ดโคน ผึ้งชันโรง พันธุ์กล้วยไม้ป่า และสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก เป็นต้น

ปัจจุบันอุทยานธรรมชาติวิทยามีแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติวิทยา และแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ อาทิ ศาลาข้อมูลธรรมชาติวิทยา เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลทั่วไปของอุทยานธรรมชาติวิทยา ทั้งข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ทางกายภาพ และชีวภาพที่สำรวจพบในพื้นที่ นำมาจัดทำเป็นนิทรรศการ สิ่งตีพิมพ์ และจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตในถิ่นทุรกันดารอีกด้วย

อนุรักษ์ต้นรักและภูมิปัญญาการเจาะเก็บยางรัก ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปี ๒๕๓๙ เป็นปีมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงครองราชย์ครบ ๕๐ ปี ทางราชการและประชาชนได้ดำเนินโครงการเพื่อเฉลิมฉลอง เช่น การสร้างเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ การบูรณะโบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นต้น กิจกรรมหลายอย่างต้องมีการประดับตกแต่งด้วยการลงรักปิดทอง ตัดกระຈก จึงจำเป็นต้องใช้อย่างรัก แต่เนื่องจากหายารักคุณภาพดีสำหรับใช้งานได้ยาก

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงหวังว่า ภูมิปัญญาไทยเรื่องเครื่องรักของไทยจะสูญหายไป จึงมีพระราชดำริให้หาแนวทางอนุรักษ์ภูมิปัญญาสาขานี้ ตั้งแต่การปลูกต้นรัก พัฒนาสายพันธุ์ให้ได้ผลผลิตสูงมีคุณภาพดี เพื่อนำมาใช้ในการประดิษฐ์ศิลปของไทย พร้อมทั้งส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องรัก เพื่อการส่งออกจำหน่ายยังต่างประเทศ เพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนและประเทศชาติ โดยมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับประโยชน์ของยางรักในการประชุมวิชาการนานาชาติ ศึกษาอย่างรักเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๓ ณ ห้องประชุมโรงแรมอิมพีเรียล ควีนส์ปาร์ค กรุงเทพฯ ความตอนหนึ่งว่า

“....คนในซีกโลกตะวันออกหลายเชื้อชาติรู้จักนำยางรักมาใช้ประโยชน์มานานนับพัน ๆ ปี ทั้งในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การใช้ยางรักเคลือบพื้นไม้ให้สวยงามคงทน หรือภาชนะสานให้บรรจุของเหลวได้ และใช้ในงานศิลปะ คนไทยก็ใช้อย่างรักเป็นวัสดุสำคัญในการสร้างสรรค์งานประณีตศิลป์ขั้นสูงมาเป็นเวลานาน งานลงรักปิดทอง เขียนลายรดน้ำ งานช่างประดับมุก ประดับกระຈัก หรืองานหัตถกรรมทั่วไป เช่น การทำเครื่องเงิน ล้วนต้องใช้ยางรักคุณภาพดีเป็นองค์ประกอบสำคัญ ยางรักที่ดีควรเป็นยางรักธรรมชาติที่มีคุณภาพ ซึ่งนับวันจะขาดแคลน เพราะไม่รักมีน้อยลง เป็นเหตุให้มีการใช้สารเคมีเจือปน ทำให้ยางรักมีคุณภาพต่ำ ไม่คงทน ใช้งานได้ไม่ดี การวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์รัก ส่งเสริมการปลูกไม้รักสายพันธุ์ที่ให้อย่างรักคุณภาพสูงในท้องถิ่นที่มีภูมิประเทศเหมาะสม จะเป็นประโยชน์อย่างกว้างขวางหลายสถานในระยะยาว เป็นการแก้ต้นเหตุแห่งปัญหา อันจะช่วยให้การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาและศิลปะไทยเป็นไปอย่างยั่งยืน....”

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้สนับสนุนการสำรวจหาพื้นที่ที่มีต้นรักและพิจารณาคัดเลือกโครงการพัฒนาพื้นที่ห้วยลานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโครงการนำร่องในการดำเนิน “โครงการอนุรักษ์ต้นรักและภูมิปัญญาการเจาะเก็บยางรัก ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” มีการสำรวจ เก็บรวบรวม และอนุรักษ์ต้นรัก

นอกจากนี้ ยังรักษาสภาพผืนป่าให้คงสมบูรณ์ควบคู่กับการศึกษาและคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่มีคุณภาพดีเพื่อใช้เป็นต้นพันธุ์สำหรับขยายพันธุ์กล้าให้ได้จำนวน ๒ หมื่นกล้าต่อปี โดยในปี ๒๕๖๖ สามารถผลิตน้ำยางต้นรักได้จำนวน ๑,๑๑๒ ลิตร สร้างรายได้มากกว่า ๕ แสนบาท ปัจจุบันมีผู้สนใจเข้าไปศึกษาเรียนรู้เรื่องต้นรักและสืบสานภูมิปัญญาการเจาะเก็บยางรักเพิ่มมากขึ้น

“สร้างป่า สร้างรายได้” อนุรักษ์ฟื้นฟู ป่าไม้ สร้างรายได้ให้คนในท้องถิ่น

ปี ๒๕๕๖ ทรงพระราชดำริให้ดำเนินงาน
“โครงการสร้างป่า สร้างรายได้” โดยทรงมีพระราชดำรัส
ถึงโครงการ ในการบรรยายเรื่อง “การจัดการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้” ในการประชุม “รักษ่าป่านาน”
ครั้งที่ ๒ ความตอนหนึ่งว่า

“...มาถึงโครงการที่เรียกว่าสร้างป่าสร้างรายได้ เป็นวิธีอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้
ด้วยการปลูกป่าโดยการใช้พืชไม้ป่าพื้นเมืองที่มีระบบรากแข็งแรง สามารถยึดดินและหิน
ไว้ให้ไม่พังลงมาเป็นอันตรายต่อทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ชีวิตและทรัพย์สินของคน มีการ
ปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น กาแฟ หวาย ไม้ สมุนไพรและเครื่องเทศที่สามารถนำมาแปรรูป
พร้อมกับเพิ่มมูลค่าและจำหน่าย เป็นการประกันรายได้ของชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถ
สร้างรายได้ไปพร้อม ๆ กับการเพิ่มพื้นที่ป่าอย่างเกื้อกูลกัน ก็หวังว่าการสร้างป่าสร้าง
รายได้จะเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้ที่ดินบนพื้นที่สูง จากการปลูกพืชไร่
หมุนเวียน การปลูกพืชเกษตรเชิงเดี่ยว มาเป็นการปลูกพืชแบบผสมผสานในระบบวนเกษตร
ด้วยความสมัครใจและเสียสละพื้นที่ทำกินบางส่วนเพื่อเข้าร่วมโครงการ โดยที่จะมีรายได้
จากการปลูกพืชเศรษฐกิจ และในระยะยาวจะมีไม้ยืนต้นและไม้ป่าที่อุดมสมบูรณ์ขึ้น

การสร้างป่าสร้างรายได้เป็นการทำนาร่องเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๖ ในจังหวัดน่านและเลย
ต่อมาก็ขยายพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่ ตาก และแม่ฮ่องสอน ดูตามตัวเลขจะเห็นว่าปัจจุบัน
นี้มีผู้ร่วมโครงการ ๓,๗๖๘ ครัวเรือน จังหวัดเลยมีครัวเรือนมากที่สุด ส่วนแม่ฮ่องสอน
ยังน้อยอยู่แต่ก็เริ่มต้นแล้ว เป็นโครงการมีสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี เป็นเหมือนกับเจ้าภาพ แล้วมีกรมป่าไม้ กรมการปกครอง ทางอธิบดี
กรมการปกครองมอบหมายอำเภอแต่ละแห่งให้เป็นผู้เข้ามาดู และบางแห่งอย่างที่น่าน
ก็จะเป็น กศน. ที่จะเป็นคนดูแล และมีภาคเอกชนซึ่งส่วนใหญ่จะมาช่วยในด้านรับพืชผล
ไปแปรรูป บางอย่างก็ส่งขายร้านกาแฟ มีจำนวนมาก บางอย่างส่งต่างประเทศ ผู้ที่สำคัญ
ที่สุดคือคนในพื้นที่...”

โครงการสร้างป่า สร้างรายได้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร สร้างรายได้ ลดรายจ่ายให้
ชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมาย รวมทั้งสร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาป่าและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง โดยใช้แนวคิด
การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อย่างยั่งยืน และใช้ “วนเกษตร” ซึ่งเป็นระบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้ผสมผสานกับ
การจัดการระบบเกษตรกรรมอย่างสอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิต และเป็นไปตามลักษณะภูมิสังคม มีความสมดุล
ในระบบนิเวศธรรมชาติกับระบบนิเวศเกษตรกรรมและวัฒนธรรม ดังพระราชดำรัสเกี่ยวกับแนวคิดพัฒนาที่ดิน
อย่างยั่งยืน เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๓๑ ความตอนหนึ่งว่า

“...เนื่องจากที่ดินที่เหมาะสมสำหรับการทำการเกษตรมีอยู่จำกัด จึงจำเป็นต้องพิจารณาวิธีการใช้ที่ดินอย่างประหยัดให้ได้ผลตอบแทนสูง และดำเนินการเพื่อให้ที่ดินคงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ ไม่เสื่อมโทรมลง การคิดค้นวิธีการอนุรักษ์ดิน การนำความรู้มาใช้ปฏิบัติ ตลอดจนการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ค้นคว้ามาแล้วให้เกษตรกรและบุคคลทั่วไป เป็นเรื่องยาก ต้องอาศัยความวิริยะอุตสาหะเป็นอย่างมาก ถ้าเราสามารถทำสำเร็จได้จะเกิดผลดี คือสามารถอนุรักษ์ทรัพยากรดินให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนต่อไป ในอนาคตอันยาวนาน...”

โครงการสร้างป่า สร้างรายได้ มีพื้นที่ดำเนินการในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวม ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดน่าน เชียงใหม่ ตาก แม่ฮ่องสอน และจังหวัดเลย มีพื้นที่ดำเนินการ รวม ๔๒ อำเภอ ๑๕๘ ตำบล ๙๕๖ ชุมชน มีสมาชิกเข้าร่วม ๑๙,๘๙๐ ครัวเรือน และมีพื้นที่เข้าร่วมโครงการ ๗๑,๗๘๖ ไร่ แนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารมีการดำเนินการไปพร้อมกัน ๓ ด้าน ดังนี้

๑. การส่งเสริมให้ราษฎรร่วมรักษาป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์มิให้ถูกทำลาย ราษฎรต้องมีการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจและยอมรับในข้อตกลงของชุมชน ให้ความร่วมมือและปฏิบัติให้เป็นปกติจนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ราษฎรเป็นผู้รักษาป่า สามารถยังชีพอยู่กับป่าอย่างกลมกลืนแบบมีส่วนร่วม

๒. การฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารที่ถูกทำลายจนเสื่อมโทรมให้คืนสภาพป่าที่สมบูรณ์ ให้มีทั้งไม้ป่าที่เป็นไม้ดั้งเดิมของพื้นที่ และพืชเกษตรที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ราษฎร ใช้หลักวิชาการกำหนดรูปแบบการปลูกทดแทนกันไปตามระดับชั้นเรือนยอด เพื่อให้ได้ป่าที่มีสภาพใกล้เคียงป่าธรรมชาติ สำหรับราษฎรผู้ปลูกจะได้ประโยชน์จากการปลูกป่า คือมีทั้งไม้ใช้สอย ไม้ใช้งาน และไม้เพื่อการบริโภค

๓. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรในพื้นที่ให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้นตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมลดรายจ่าย สร้างรายได้ จัดกระบวนการให้ราษฎรมีความรู้ จัดการผลผลิตจากโครงการสอดคล้องกับตลาด และมีอาชีพเสริมที่ช่วยสร้างรายได้ในครัวเรือน เพื่อให้คนสามารถอยู่ร่วมกับป่าอย่างกลมกลืน เกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่งไม่รุกทำลายพื้นที่อื่นต่อไป

รักษ่าน่าน ปันฟูแหล่งต้นน้ำและพื้นที่ป่าไม้

ในคราวเสด็จฯ ไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในพื้นที่จังหวัดน่านอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลากว่า ๒๐ ปี ได้ทอดพระเนตรเห็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ทรงห่วงใยและทรงเห็นถึงความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้ให้คืนสู่สมดุลโดยเร็วที่สุด จึงมีพระราชดำริให้หน่วยงานต่าง ๆ ร่วมกันจัดประชุมสัมมนา “รักษ่าน่าน” เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๗ ณ ศูนย์การเรียนรู้และบริการวิชาการ เครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตำบลผาสิงห์ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน โดยเสด็จฯ ไปทรงเป็นองค์ประธานและทรงบรรยายเรื่อง “การสร้างสำนึกให้เด็กและเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ” โดยมีพระดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...จังหวัดน่านเป็นจังหวัดน่าอยู่จังหวัดหนึ่ง การที่ได้เดินทางมาจังหวัดน่านหลายครั้ง ทำให้ข้าพเจ้าได้เห็นทั้งส่วนที่ดีและส่วนที่เป็นปัญหาอยู่มาก ได้แก่ปัญหาพื้นที่ป่าที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้สภาพสมดุลตามธรรมชาติสูญเสีย มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน การฟื้นฟูป่าให้ดีขึ้น หากทางให้คนกับป่าอยู่ร่วมกัน ก็จะสามารถแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ของประชาชนได้ แม้จะต้องใช้เวลานานแต่ถ้าไม่เริ่มต้นตั้งแต่นี้ ปัญหาก็คจะทวีความรุนแรงขึ้น...”

การจัดประชุมสัมมนา “รักษ่าน่าน” นี้มุ่งหวังให้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ ให้ผู้เข้าร่วมประชุมเกิดความตระหนักและเห็นความจำเป็นนำไปสู่ความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ที่จะช่วยกันสร้างจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนช่วยรักษาทรัพยากรอันเป็นสมบัติแผ่นดินสืบไปในภายภาคหน้า และประชาชนร่วมแรงร่วมใจกันอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดน่าน ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานส่วนหนึ่งของประเทศให้มั่นคงและยั่งยืนต่อไปโดยการสนับสนุนและประสานงานของธนาคารกสิกรไทยเพื่อแสวงหาความร่วมมือในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำน่าน พร้อมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนในจังหวัดน่านได้ประกอบสัมมาอาชีพที่สร้างสรรค์และพอเพียง ช่วยให้อาชีพดำรงชีพที่มีคุณภาพร่วมอยู่กับป่าได้

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณ สร้างสมดุลแก่ธรรมชาติและวิถีชีวิตประชาชน

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้วยความวิริยอุตสาหะ ทรงมุ่งมั่นศึกษา วิจัย ปฏิบัติ พัฒนา ปั้นฟู และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ให้คนรุ่นหลัง อีกทั้งมีพระราชประสงค์สร้างจิตสำนึกให้เด็ก เยาวชน และคนในท้องถิ่นเกิดความรักและหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติ และให้คนในท้องถิ่นอยู่ร่วมกับป่าได้ ด้วยน้ำพระราชหฤทัยที่เปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาที่ทรงห่วงใยความทุกข์สุขของราษฎรไทยและประเทศเพื่อนบ้าน

ศาสตราจารย์ ดร.สนธิ อักษรแก้ว ได้กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ว่า “พระองค์ทรงมอบทุนการศึกษาให้แก่นักเรียน นักศึกษา เพื่อไปศึกษาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และนำความรู้กลับมาพัฒนาท้องถิ่น แม้แต่ประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงพระองค์ทรงให้ความช่วยเหลือเช่นกัน ทรงมอบทุนการศึกษาให้มาเรียนในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย พระองค์ทรงเล็งเห็นว่า เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้น จะทำเพียงคนเดียวหรือประเทศเดียวไม่ได้ พระองค์ทรงมีความมุ่งมั่น ศึกษา วิจัย ปฏิบัติ และพัฒนา เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความอุดมสมบูรณ์ และสามารถอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังต่อไป”

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระองค์ ล้วนให้ความสำคัญกับการรักษาสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ราษฎร ช่วยให้มีคุณภาพชีวิต มีรายได้ที่มั่นคงและเพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ และยังทรงทำนุบำรุงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พรรณไม้ต่าง ๆ ให้สามารถดำรงอยู่ได้ อีกทั้งยังช่วยให้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้รับการดูแล เสริมสร้างทดแทนทรัพยากรที่สูญเสียไป เพื่อธำรงไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติและวิถีชีวิตของราษฎรไทย ช่วยให้ทรัพยากรธรรมชาติสามารถรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว พร้อมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและประเทศไทยอย่างใหญ่หลวงนำสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนสืบไป

๙. เจ้าหญิงนักจดบันทึกและถ่ายภาพ

“...แต่ก่อนนี้ได้แนะนำนักเรียนว่าให้จดเอาไว้เป็นคู่มือส่วนตัว
คือดูจากโทรศัพท์แล้วให้จดมาเป็นกระดาษ
เพราะว่าบางทีเด็กรุ่นเก่าเราไปต่อว่าเขาว่าทำไมคะแนนไม่ดี
เขาบอกว่าหนูเรียนจากทีวี จะให้ดีแค่ไหน ก็บอกว่ามีทีวีนี้ยังไม่คิดอีกหรือว่าดี
เพราะสมัยก่อนนี้ไม่มีอะไรเลย ยังต้องพยายาม ก็ต้องแนะนำเขาว่า
ฟังแล้วก็เขียนจดลงไป คนเราบางคนก็ไม่ได้ฉลาดประเภทที่ว่าฟังทีเดียว
แล้วจำได้เหมือนเครื่องอัดเทป แต่ว่าถ้าหลาย ๆ ครั้งแล้วพากเพียรยอมทำได้...”

ปาฐกถา การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาสในสังคม
งานสัมมนา “๑๒ ปี รัตนราชสุตา สารสนเทศ : ประสพการณ์จากโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศ
ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตา ฯ สยามบรมราชกุมารี”
ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร

๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๑

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นนักบันทึกข้อมูลเรื่องราวต่าง ๆ ที่ทรงพบเห็นจากทุกแห่งที่เสด็จฯ ตั้งแต่ทรงพระเยาว์จวบจนปัจจุบัน ภาพที่เห็นจนชินตา พสกนิกรไทยมาตลอดคือ เวลาที่เสด็จฯ ไปทรงงานยังสถานที่ต่าง ๆ ทรงมีสมุดจดบันทึก และกล้องติดพระหัตถ์เสมอ ทรงตั้งพระราชหฤทัยในการฟัง จด และซักถามข้อสงสัยต่าง ๆ ด้วยความใส่ใจพระราชหฤทัย ถึงแม้เทคโนโลยีในปัจจุบันนี้ทันสมัยขึ้นมาก แต่พระองค์ยังทรงใช้การจดบันทึกด้วยลายพระหัตถ์ หลากหลายเรื่องราวที่ผ่านพระเนตรจึงได้รับการบันทึกไว้ในสมุดบันทึก และภาพถ่ายฝีพระหัตถ์

วันเวลาผ่านไปสิ่งที่ทรงปฏิบัติกลายเป็นส่วนหนึ่งของการทรงงาน จากวันนั้นถึงวันนี้พระราชกรณียกิจไม่มีพัก ไม่มีวันหยุด ไม่มีวาระเกษียณ มิได้แตกต่างไปกว่าวันวาน แม้ทรงงานหนักแต่เรายังคงเห็นความสุขรอยยิ้มพระสรวล ที่ไม่ว่าเสด็จฯ ไป ณ แห่งหนใด ทรงมีความสุขกับการท่องเที่ยวโลกกว้าง ทรงจดบันทึก และทรงถ่ายภาพสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น แล้วนำกลับมาเป็นข้อมูลในการทรงงานโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาประเทศไทยในทุก ๆ ด้าน รวมถึงทรงนำไปเขียนเรียงร้อยตัวอักษรอันมีทั้งเรื่องราวสาระและความสนุกสนาน ถ่ายทอดผ่านหนังสือพระราชนิพนธ์มากมาย ที่ส่งต่อเติมปัญญาให้คนไทยที่รักการอ่านอยู่เสมอ ตลอดจนส่งเสริมให้เยาวชนไทยฝึกจดบันทึกเพื่อพัฒนาตนเอง

ทรงจดบันทึกทุกวัน

พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างในการจดบันทึกสำหรับเยาวชนนักเรียน และนักศึกษาในปัจจุบัน ทรงเริ่มจดบันทึกความรู้ต่าง ๆ จากการเรียนที่พระอาจารย์สอนในห้องเรียน เพราะธรรมชาติของการจดบันทึกด้วยมือจะทำให้เกิดความจำได้ดีกว่าการใช้เทคโนโลยีอื่นช่วย ดังเช่นภาษาไทยมีคำว่า “จด จำ” โดยทรงเล่าถึงการเริ่มจดบันทึกสมัยทรงพระเยาว์จากการแนะนำของครูกำชัย ทองหล่อ ในพระราชนิพนธ์บทความเรื่อง เกร็ดความรู้จากครูกำชัย จากหนังสือเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระชนมายุครบ ๔ รอบ (ฉบับพิเศษ) ความตอนหนึ่งว่า

“...ครูแนะนำให้พวกเรามีสมุดไว้เล่มหนึ่ง เรียกว่า “บันทึกความรู้” หน้าแรกข้าพเจ้าเขียนคำขวัญที่ครูให้ไว้ว่า “น้ำมาก ปลาไม่ตาย จดหลาย ๆ สอบไม่ตก” ข้อความนี้เมื่อโตขึ้นข้าพเจ้าได้มาตีความเอาว่า “จด” ในที่นี้นอกจากจะเป็นการใช้ดินสอหรือปากกาบันทึกแล้ว ยังหมายถึงการจดจำเรื่องราวความรู้อันเป็นสารประโยชน์ไว้และสามารถนำไปใช้ประโยชน์แก่ตนได้ “สอบไม่ตก” นี้นอกจากจะมีความหมายตรงว่า “ไม่ต้องซ้ำชั้น” แล้วน่าจะหมายถึงความผิดพลาดในชีวิต รวมหมายความว่าถ้าสามารถสังเกตและจดจำประสบการณ์หรือสิ่งที่ได้พบเห็นเรียนรู้ไว้ จะนำมาใช้ป้องกันความผิดพลาดและความล้มเหลวได้เป็นอย่างดี

ใน “สมุดบันทึกความรู้” นี้ ครูให้บันทึกความรู้รอบตัวที่ไม่ปรากฏในหนังสือเรียนเท่าที่จำได้ว่า “พระโสมพะมิตร พระอัฐมรามาธิบดินทร เป็นผู้มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตประเทศไทย ปัจจุบันและได้สร้างพระปฐมเจดีย์” เป็นข้อความแรกที่บันทึกเมื่ออยู่ชั้นประถมปีที่ ๔ (น่าเสียดายที่สมุดบันทึกที่เขียนไว้ตั้งแต่ ป. ๔ ถึง ม.ศ. ๒ หายไปเมื่อตอนย้ายที่อยู่ จะหาเจอหรือผู้ใดมามีก็ไม่ทราบ เรื่องที่จะนำมาบันทึกจึงต้องอาศัยความทรงจำอาจมีข้อบกพร่องบ้าง)

ข้อความชนิดที่ ๒ ในบันทึก คือ บทประพันธ์ร้อยกรองต่าง ๆ ที่ครูและนักเรียนช่วยกันแต่งบนกระดาน... ครูสอนให้เราแต่งบทร้อยกรองตั้งแต่เริ่มเรียนกับครู ในตอนต้นครูให้หัดแต่งกาพย์ยานีก่อน เห็นจะเป็นเพราะง่ายและได้อ่านได้จังหวะ...”

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ในหนังสือสมเด็จพระเทพฯ เจ้าฟ้านักพัฒนา ถึงการจดบันทึกเพื่อประโยชน์ในการจดจำของพระองค์ว่า “ทุกครั้งที่พระองค์ทรงงาน ทรงมีสมุดบันทึกและดินสอตลอดเวลา และตอนหลังมีกล้องถ่ายรูปเพิ่มขึ้นมา พระองค์รับสั่งว่า “ถ้าไม่จดแล้วจะจำได้อย่างไร” พระราชดำรัสนี้สำคัญมาก ครั้งหนึ่งรับสั่งว่า “ถ้าไม่ท่องแล้วจะจำได้อย่างไร เพราะเรามีคำว่าจดจำและท่องจำ” นับว่าทรงเป็นแบบอย่างที่ดียิ่งของเด็กและเยาวชนไทย ถ้าเรื่องไหน

ต้องท่อง ควรท่อง เพื่อจะได้จำได้ เรื่องไหนต้องบันทึก ควรบันทึกเพื่อให้จำได้”

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์ ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์สมาคมโภชนาการแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ให้สัมภาษณ์ถึงการจดบันทึกของพระองค์ว่า “พระองค์ทรงบันทึกตลอดเวลา บันทึกจนตอนนี้มีสมุดบันทึกเป็นพันเล่มแล้ว และขณะเดียวกันเวลาพระองค์จะเสด็จฯ ไปที่ไหน จะทรงนำสมุดบันทึกที่เคยทรงจดไว้ตอนเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมเมื่อครั้งก่อนกลับมาเปิดดูอีก

ครั้งหนึ่ง และตอนหลังพระองค์ทรงเน้นแม้กระทั่งในการประชุมระดับชาติและนานาชาติ ว่าทรงยึดหลัก **สุ จิ ปุ ลิ** ในการทรงงาน คำว่า **สุ** คือ การฟัง และรวมถึงการอ่านด้วย **จิ** คือ คิด และช่างสังเกต **ปุ** คือ ถามให้เรียนรู้มากขึ้น และ **ลิ** คือ จดบันทึก พระองค์จะทรงแนะนำว่าจดบันทึกแบบดั้งเดิมลงในกระดาษ หรือจดแบบอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้ เพื่อให้ความรู้นั้นคงอยู่ใช้สำหรับเราเอง หรือคงอยู่ใช้สำหรับคนอื่น นี่คือ Documentation ซึ่งคนไทยควรจะนำไปเป็นตัวอย่าง”

เรื่องพระวิริยอุตสาหะของพระองค์ในการจดบันทึกนี้เป็นที่ประจักษ์ไปทั่วทุกแห่งที่เสด็จฯ ดังที่ รองศาสตราจารย์จางอิง ศูนย์ศึกษาภาษาจีน มหาวิทยาลัยปักกิ่ง ได้กล่าวยกย่องไว้ในหนังสือรอยพระบาทยาดราสาราจีนว่า

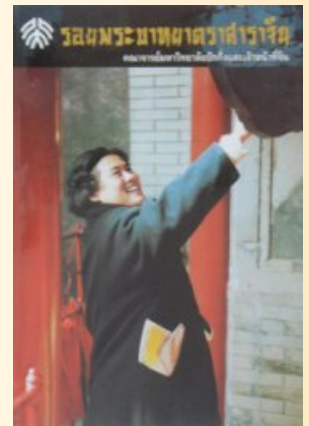
“...หลังจากเสด็จฯ มาประทับที่มหาวิทยาลัยปักกิ่งได้เดือนเดียว ก็ทรงใช้ปากกาถูกลิ้นไป ๘ ด้าม และสมุดบันทึกอีก ๓ เล่มใหญ่ เห็นได้ชัดว่าทรงพากเพียรและใฝ่ศึกษามากเพียงใด...

การจดบันทึกประจำวันเป็นสิ่งที่ทรงทุกวัน ไม่เคยเว้น บันทึกดังกล่าวนี้ไม่ใช่บันทึกเรื่องราวลัทธิพระง่าย ๆ ประจำวัน แต่คืออักษรที่แน่นขนัด เรียงต่อกันหลายหน้า บางครั้งได้ให้เราดูบันทึกที่ทรงถูกพระทัยด้วย แม้ดิฉันจะอ่านภาษาไทยไม่ออกแต่ดูจากตัวอักษรที่สั่นไหว ช่างตัวอักษรที่แน่นขนัดนั้น มีรูปถ่ายและรูปภาพที่เกี่ยวข้อง ก็เพียงพอที่จะทำให้ดิฉันรู้ว่าเนื้อหาในบันทึกนั้นอุดมสมบูรณ์เพียงใด ไม่ว่าจะเสด็จฯ ไปที่ไหน จะทรงถือสมุดและปากกาไว้ตลอดเวลา มิน่าแล้ว ทุกครั้งที่เสด็จฯ กลับจากการมาเยือนจีน จะทรงประพันธ์หนังสือออกเผยแพร่ได้หนึ่งเล่มเสมอ...”

ทรงฝึกฝนการจดบันทึกเมื่อตามเสด็จฯ ไปทรงงานในถิ่นทุรกันดาร

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตามเสด็จฯ และทรงจดบันทึกสนองงานพระบรมราชชนกและพระบรมราชชนนีตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ดังพระราชดำรัส ณ สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๔๔ ความตอนหนึ่งว่า

“...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้จดบันทึกว่าประชาชนที่มาเข้าเฝ้าฯ นั้นมีความต้องการอย่างไร ชื่ออะไร อายุเท่าไร มีญาติพี่น้องกี่คน มีบ้าน มีช่อง มีทรัพย์สินสมบัติ ตอนหลังนี้ลงรายละเอียดถึงมีหมูกี่ตัว ไก่กี่ตัว สุขภาพเป็นอย่างไร นี่สังเกตดูจากแนวที่พระราชทานเป็นหลักคือ สุขภาพดีหรือเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นอะไรที่จะต้องส่งเข้าโรงพยาบาล เวลาเจ็บไข้เข้าโรงพยาบาลจะต้องถามเรื่องส่วนอื่น ๆ อีกเยอะ ต้องถามเรื่องครอบครัวเพราะไปโรงพยาบาลแล้วค่าใช้จ่ายสูงเขาก็มีความกังวลของเขาหลายอย่างที่ต้องช่วยกัน บางทีก็มีปัญหาทางการศึกษา สุขภาพอนามัย การทำมาหากิน หลักที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้คือ คนยากจนลำบาก มีอะไรต้องช่วยกัน...”

พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจต่าง ๆ จนกลายเป็นภาพเงาตาของปวงชนชาวไทย ทรงสะสมกล้องถ่ายรูป และพระหัตถ์ทรงถือปากกาจดบันทึก เฉกเช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเจริญรอยตามและน้อมนำแบบอย่างการทรงงานของทูลกระหม่อมพ่อ ปฏิบัติพระราชกรณียกิจอันก่อประโยชน์แก่ประเทศชาติ

และราษฎรตลอดมา ดังเช่น **ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล** เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ผู้ถวายงานใกล้ชิดได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “ทูลกระหม่อมพ่อ” ต้นแบบของ “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ” ในผู้จัดการออนไลน์ เผยแพร่เมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๙ ความตอนหนึ่งว่า

“...สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงงานครบจักรวาล พระราชกรณียกิจมีทุกด้าน ครอบคลุมวิถีชีวิตมนุษย์ ดิน น้ำ ลม ไฟ จนมีคำพังเพยที่มักพูดกันถึงการทรงงานของพระองค์ว่า ทรงดูแลตั้งแต่ครรภ์มารดาไปถึงเชิงตะกอน... พระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นอย่างไร สมเด็จพระเทพฯ ทรงเป็นอย่างนั้น ทรงถอดแบบทูลกระหม่อมพ่อมาทุกอย่าง...”

นอกจากนี้ ดร.สุเมธ ยังได้กล่าวในหนังสือพระทรงเป็นดวงแก้วส่องไทย ความตอนหนึ่งว่า “...ทรงมีความพิถีพิถันและให้ความสำคัญพระราชหฤทัยกับรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่บางครั้งเราอาจจะมองข้าม ในการตามเสด็จทุกครั้ง จะเห็นพระองค์ทรงพกสมุดเพื่อบันทึกข้อมูลและพกกล้องส่วนพระองค์เพื่อทรงถ่ายภาพเก็บเรื่องราวต่าง ๆ ที่ทรงประสบ นอกจากนี้ เวลาเสด็จฯ ไปเยี่ยมชมและติดตามงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ พระองค์จะทรงซักถามเจ้าหน้าที่ที่มารับเสด็จเกี่ยวกับผลการดำเนินงานอย่างละเอียด ปัจจุบันนี้ คาดว่าสมุดบันทึกของพระองค์คงจะมีจำนวนนับไม่ถ้วน ในอนาคตอาจจะต้องมีการเรียบเรียงเป็นจดหมายเหตุ ส่วนพระองค์ ซึ่งจะกลายเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญและมีคุณค่าต่ออนุชนรุ่นต่อ ๆ ไป...”

ในการตามเสด็จฯ เยี่ยมเยือนราษฎรในพื้นที่ทุรกันดารตั้งแต่ทรงพระเยาว์ พระองค์ได้รับมอบหมายให้ทรงทำหน้าที่เป็นผู้ชักประวัติผู้ป่วย และจดบันทึกตามที่ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ ไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์ ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ในการตามเสด็จ พระราชบิดา พระราชมารดา รวมถึงสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีไปในชุมชนทุรกันดาร ทำให้ทรงเห็นความเจ็บป่วยของเด็กและปัญหาทุพโภชนาการหลายแห่ง เช่น เด็กตัวเล็กกว่าอายุ โรคคอกพอก อูจจาระร่วง ใช้หวัดต่าง ๆ ทรงสนพระราชหฤทัยและได้รับมอบหมายให้เป็นผู้บันทึกสังเกตการณ์ ชักประวัติผู้ป่วยแล้วมาถวายงานต่อ”

พระองค์ทรงเล่าถึงวิธีการจดบันทึกที่ทรงเรียนรู้จากการตามเสด็จ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ไว้ในบทความเรื่อง “เรียนรู้การทรงงาน สู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน” จากหนังสือสังสรรค์แห่งแนวพระราชดำริ สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ความตอนหนึ่งว่า

“...ประสบการณ์ในการตามเสด็จพระราชดำเนิน มีมากมายเล่าเท่าไรไม่จบออกไปทุกครั้งก็ได้ความรู้ ความคิด และมีประสบการณ์ใหม่ ๆ โดยเมื่อครั้งข้าพเจ้ายังเป็นเด็ก จำได้ว่าจะทรงจัด “ทีมพัฒนา” ออกไปเยี่ยมราษฎร กิจกรรมที่ไปทำกันนั้น ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่ามีอะไรบ้าง แต่ที่แน่ ๆ คือมีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ มีการไปสำรวจความเป็นอยู่ของคน เมื่อออกไปพัฒนาแล้วต้องเขียนรายงานถวายด้วย บางทีก็รู้สึกสงสัยว่ามีคนไหนคนนั้นมาหาท่านด้วยปัญหาที่เจ้าตัวแก้มักไม่ตก หรือมีปัญหามาก เคยทูลถามพระองค์ทรงคิดได้อย่างไรว่า ควรจะอย่างไรดีกับคนไหน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ รับสั่งว่า ถ้าเรามีความรักและความห่วงใยก็ย่อมทำได้

ความจริงพระองค์มีเครื่องช่วยจำเหมือนกันคือการจดบันทึก พระองค์ทรงเรียกว่า “สมุดทอดพระเนตร” โดยจะทรงบันทึกเรื่องโน้นเรื่องนี้ที่ทรงนึกขึ้นได้ว่าควรทำตามข้อสังเกตในสถานที่เสด็จพระราชดำเนิน เช่น คนจน คนป่วย คนมีลูกมากที่ต้องจัดให้มีอาชีพ ให้ลูกมีโอกาสศึกษาเล่าเรียน คนมีเรื่องกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณ เรียกได้ว่าไม่ลืมเรื่องของใครเลย ภายหลังมีข้าราชการบริพารรับผิดชอบจดไปแต่ละแผนก พระองค์ก็ยังทรงจดของพระองค์เองอยู่ สุดท้ายทรงให้บันทึกข้อมูลไว้ในคอมพิวเตอร์ด้วย...”

รวมถึงทรงเล่าถึงการฝึกฝนการสัมภาษณ์และจดบันทึกข้อมูลจากการตามเสด็จ ไปทรงเยี่ยมราษฎรไว้ในหนังสือสมเด็จพระแม่กับการศึกษา ความตอนหนึ่งว่า

“...เวลาออกไปเยี่ยมราษฎรมีคนมาเฝ้าฯ ฉะนั้นจึงต้องมีข้าราชการที่ตามเสด็จไปฯ ข้าราชการบริพารแต่ละคน (แต่ก่อนข้าพเจ้าก็มีโอกาสได้รับการฝึกฝน เช่นนี้เหมือนกัน ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางเป็นระเบียบเหมือนกัน) เวลาตามเสด็จจะต้องมีอุปกรณ์ติดตัวไปให้ครบรวมทั้งของส่วนตัว เช่น ไฟฉาย สมุดจด และแผ่นกระดาษสำหรับเขียนข้อความติดสิ่งของและรายชื่อบุคคลที่เข้าเฝ้า เครื่องเขียนสำหรับจดมีทั้งปากกาปากเล็กสำหรับจดธรรมดา ปากโตสำหรับเขียนข้อความในแผ่นกระดาษ ถุงพลาสติกสำหรับใส่สมุดที่จะเขียนกลางฝน สมุดที่ใช้จดส่งตัวคนไข้เข้าโรงพยาบาลเมื่อแพทย์ในขบวนเสด็จฯ บอกว่าคนไข้ผู้นี้ควรไปรับการรักษาต่อในโรงพยาบาล เสื้อฝน ของแจกราษฎร ก็ต้องถือไปด้วย...

เมื่อไปถึงเมื่อมีผู้ขอพระราชทานพระมหากรุณาฯ หรือโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระมหากรุณาฯ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไร เช่น เรื่องคนเจ็บป่วย ขอกการศึกษา มีปัญหาเรื่องการทำมาหากิน มีปัญหาเรื่องทุกข์ต่าง ๆ ก็ต้องไปสัมภาษณ์เพื่อจดข้อมูลไว้ วิธีการพูดการถามการจดก็ไม่ใช่ง่ายที่จะชักไปจดไป ใช้เวลาให้น้อยที่สุด พูดให้ดี สุกภาพ ไม่ให้คนถูกถามตกใจจนพูดไม่ออก ที่พระราชทานคำแนะนำไว้ว่าถ้ามีเวลาน้อยที่สุดจะต้องรู้ที่อยู่เขาเสียก่อน จะได้ติดต่อไปภายหลัง ให้เจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่บ้านเมืองอื่น ๆ ช่วยติดต่อได้ ให้ถามถึงครอบครัว ญาติพี่น้อง บุตรภรรยา บิดามารดา เรื่องอาชีพ จำนวนที่ดินที่ทำกินปลูกอะไรบ้าง เป็นต้น และคิดพระราชทานความช่วยเหลือ...”

การตามเสด็จจึงเป็นส่วนสำคัญที่ส่งเสริมประสบการณ์ให้พระองค์เป็นผู้ที่มีความสามารถในการจดบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

การเขียนบันทึกและกรรมวิธีในการเก็บข้อมูลสู่วรรณกรรมอันทรงคุณค่า

จากการที่ทรงมีพระราชกิจเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศอยู่เสมอ ๆ ทั้งการเสด็จฯ อย่างไม่เป็นทางการ และตามที่ทรงได้รับคำกราบบังคมทูลเชิญของรัฐบาลหรือหน่วยงานในต่างประเทศ เมื่อทรงว่างจากพระราชกิจ

จะเสด็จฯ ไปทรงทัศนศึกษา ณ สถานที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม เช่น พิพิธภัณฑ์ อนุสาวรีย์บุคคลสำคัญ โบราณสถาน หรือศูนย์ข้อมูลความรู้ เป็นต้น รวมทั้งเสด็จฯ ไปทอดพระเนตร “ตลาดท้องถิ่น” อันเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรในแต่ละประเทศ

พระองค์ทรงเห็นว่าความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการเดินทางเป็นสิ่งที่มีความค่าอย่างมาก โปรดที่จะทรงจดบันทึกรายละเอียดของสิ่งที่ทรงพบเห็นอยู่เสมอ และเมื่อเสด็จฯ กลับประเทศไทยแล้ว จะทรงนำบันทึกจากการเดินทางเหล่านั้นมาทรงเรียบเรียง พร้อมสร้างสรรค์เป็นงานวรรณกรรมที่ทรงคุณค่า อาทิ

พระราชนิพนธ์ เรื่อง ลุยป่าฝ่าฝน ซึ่งได้พระราชทานแนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและความสำคัญ ของระบบนิเวศวิทยาป่าไม้ และจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นความรู้พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยต่อไป

พระองค์ทรงกล่าวถึงการเขียนบันทึกการไปท่องเที่ยวเมืองจีน และกรรมวิธีในการเก็บข้อมูล เพื่อทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเรื่อง “ย่าแดนมังกร” ดังปรากฏในหนังสือเมื่อข้าพเจ้าเขียนย่าแดนมังกร ความตอนหนึ่งว่า

“...การไปเมืองจีนได้เปรียบกว่าการไปประเทศต่าง ๆ หลายประเทศเพราะ มีเวลาพอที่จะคิด เนื่องจากคนจีนเขาจะพูดแต่ภาษาจีนอย่างเดียวจะมีสามให้ เวลาเรา อยากจะทราบอะไร จะคุยอะไรกับเขา เราก็พูดภาษาไทย แล้วสามก็จะแปล ไปเมืองจีน ถือสมุดไว้เล่มหนึ่ง เราจะพูดอะไรก็จดย่อ ๆ ไว้ว่าพูดอะไร พอสามพูดจีนในสาระที่ แปลเสร็จ คนตอบก็ตอบเป็นภาษาจีน สามก็ต้องแปล เวลาที่เขาพูดภาษาจีน เราต้องยืมไว้เหมือนกับว่าเราเข้าใจภาษาจีนด้วย ไม่งั้นไม่สุภาพ เขาพูดภาษาจีนมา เราไม่รู้เรื่อง พอสามแปลให้ เราก็จดได้

นึกภาพเอาก็แล้วกันว่า เวลาสนทนากันนั้นจะกะทันหัน ไม่มีเวลาคิดทำให้ ผู้นำประเทศนิยมพูดภาษาของตัวเอง พูดผ่านสาม มีประโยชน์ตรงที่มีเวลาคิด อย่างนี้ ก็จดทัน การจดก็เหมือนกัน เราต้องดูกาลเทศะว่าเหมาะสมที่จะทำไหม บางโอกาส พอทำได้ก็ถือสมุดไปจดเลย บางโอกาสพูดด้วยว่าเขาไม่ว่าอะไร บางโอกาสไม่สุภาพ ที่จะถือสมุดแล้วนั่งก้มหน้าก้มตาจดอย่างเดียวในเวลาที่เขาพูด แต่ถ้าเป็นการจด เล็กเซอร์ เขาบอกว่าเรียนหนังสือ “น้ำมากปลาไม่ตาย จดหลายหลายสอบไม่ตก”

เรื่องที่บางโอกาสจดไม่ได้นั้น เพราะเวลาที่เป็นไปเยือนอย่างเป็นทางการ ไปนั่งจดอย่างเดียวลำบาก บางคนจะมีทนายหรือเลขาเป็นผู้ติดตาม ไปนั่งจดให้ เราจะเห็นในทีวีบ่อย ๆ ว่า เวลาใครมาเยี่ยมคำนับท่านนายกรัฐมนตรี ก็จะมีคนมานั่ง จดให้ จะนั่งข้างหลังท่าน ผู้ฟังในที่นี้สักวันในอนาคตก็อาจจะเป็นคนจด หรืออาจจะเป็น

นายกก็ได้ แต่ก็มีคนให้ความเห็นว่า ทำไมจดบันทึก สมัยนี้ไฮเทคแล้วควรจะใช้เทปอัดเทปไว้ หรือใช้วิดีโอก็ได้ ยอมรับว่าเป็นวิธีการที่ไม่ค่อยถนัด

ครั้งที่แล้วได้ทดลองใช้เทปอัดไว้ แต่บางครั้งถ้าอัดเองก็ก่อดมิดกตฤกไม่สะดวก เพราะใจไม่จดจ่อที่การอัดเทป ถึงแม้ว่ามีผู้อื่นมาอัดให้ แล้วทำเทปมาให้เรียบร้อย ก็ไม่รู้ว่าจะตรงไหนหัวตรงไหนหาง ไม่ถนัดอย่างที่จดบันทึกเอง จดเก็บไว้ เห็นเป็นตัวหนังสือ อ่านได้ คนรุ่นใหม่ใช้เทคโนโลยีได้ คนรุ่นเก่าอาจไม่ถนัดที่จะใช้ หรืออาจจะขึ้นกับแต่ละบุคคลว่าจะใช้วิธีการใด

ส่วนการถ่ายรูปนั้นก็มึกล้อง เเคราะห์ดีว่าเป็นกล้องที่เราเรียกกันว่ากล้อง ปัญญาอ่อน เวลาถ่ายรูปก็เพียงแต่กด ความจริงนั้นกล้องก็คงจะไม่เกี่ยวกับปัญญา ของกล้องเท่าใดหรอก คนคิดกล้องนั้นปัญญาแก่ คนใช้ก็ไม่เห็นจะเป็นคนปัญญาอ่อน กล้องแบบนี้ถ่ายภาพได้ง่าย ใช้สะดวก แต่ก็อีกนั่นแหละ ถ้าตั้งใจจะทั้งจดทั้งถ่ายรูป ก็ยุ่งไปหมดละ

นี่มาถึงเรื่องค้นคว้าข้อมูล เรื่อง ย่ำแดนมังกร ไม่ได้ไปค้นคว้าที่อื่นมากนัก ได้ยินอะไรจากผู้บรรยาย แล้วล่ำมแปลให้ ก็จดลงไปอย่างนั้นได้ตรวจสอบบางข้อมูลที่ ตีดูแล้วไม่ค่อยน่าเชื่อถือ ถึงจะไปค้นเช็คข้อมูล แต่ถ้าข้อมูลใดเป็นไปได้ก็เขียนไปตามข้อมูลที่ ได้ฟังได้จดมา บางทีเพื่อความปลอดภัยก็อ้างอิงไว้ในเรื่องเลยว่า ฟังจากผู้บรรยายแล้ว ล่ำมแปลไว้อย่างนี้ หรือไม่ก็ไปค้นคว้าไปอ่านจากหนังสือ นั้น ๆ ว่าไว้อย่างไร

เขียนไว้อย่างไร นี่ก็เป็นเทคนิคที่จะบอกนักศึกษาเหมือนกัน...”

นายมนูญ มุกข์ประดิษฐ์ อธิการกรรมการมูลนิธิ
ชัยพัฒนา ได้กล่าวในหนังสือพระทรงเป็นดวงแก้วส่องไทย
ถึงวิธีการจัดบันทึกการนำเสนอรายงานทางวิชาการของ
พระองค์ ว่า “...ในคราวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยือน
สาธารณรัฐประชาชนจีนที่เมืองกว่างโจว มณฑลกว่างตุง
เพื่อทรงเป็นประธานในการสัมมนาหญ้าแฝกนานาชาติ
ครั้งที่ ๓ (The Third International Conference
on Vetiver and Exhibition) ระหว่างวันที่ ๕-๙ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่ผ่านมา หลังจากที่มีพระราชดำรัสเปิด
การสัมมนาเป็นภาษาจีน ซึ่งยังความปลื้มปิติแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนาชาวจีนทั้งปวงเป็นที่ยิ่งแล้ว ยังทรงอยู่ร่วมฟัง
การบรรยายและรายงานทางวิชาการทุกรายการ ระหว่างประชุมทรงจดบันทึกการนำเสนอรายงานของ
นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทั้งชาวจีนและชาวต่างประเทศทุกคน อย่างละเอียดครบถ้วนลงในสมุดบันทึก

เข้าวันรุ่งขึ้น ขณะการสัมมนาดำเนินอยู่ มีผู้
เข้าร่วมสัมมนาผู้หนึ่งกราบบังคมทูลถาม ระหว่าง
ยืนแถวรับเสด็จฯ ที่โถงทางเข้าโรงแรมที่ประทับว่า
ทรงบรรทมได้ดีหรือไม่ ? ทรงตอบว่า “ไม่ค่อย
ได้นอน เพราะมัวแต่นำบันทึกรายงานของ
นักวิชาการหญ้าแฝกมานั่งลอกและเรียบเรียงใหม่
เพราะขณะบันทึกในห้องสัมมนา บางคนพูดแล้ว
จับความไม่ค่อยได้ ค่อนข้างสับสนวุ่นวาย จึงต้อง
รีบนำไปเรียบเรียงใหม่ หากปล่อยไว้อาจจะลืม...”

จะเห็นได้ว่านอกจากจะทรงจดบันทึกในสมุดขณะที่ทรงรับฟังการบรรยายแล้ว หากเป็นเรื่องที่
มีความสำคัญและเข้าใจยาก จะทรงรีบนำบันทึกที่ทรงจดขณะฟังบรรยายกลับมาเรียบเรียงและหาข้อมูล
เพิ่มเติมในทันที เพื่อให้บันทึกรายงานของนักวิชาการต่าง ๆ มีความครบถ้วน ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นประโยชน์
ในการนำไปเป็นข้อมูลประกอบการทรงงานต่อไป ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬการ
กรรมการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้เล่าให้ทีมงานจัดทำหนังสือฟังว่า “วิธีการจดบันทึกของพระองค์คือ จะมีสมุด
บันทึกเล่มเล็กเล่มใหญ่ เล่มเล็กเป็นการจดแบบชอร์ตโน้ต (Short Note) จากนั้นจะทรงเขียนบันทึกใน
สมุดเล่มใหญ่อีกครั้งเพื่อเก็บรายละเอียด ปกติถ้าพระองค์ทรงว่างจะทรงเขียนเดี๋ยวนั้นเลย เพราะเกรงว่า
รายละเอียดจะหายไปหมด จึงต้องมีการทบทวนหรือตรวจทานสิ่งที่จดมาเป็นสำคัญ เนื่องจากข้อมูล
ที่ทรงจดบางครั้งอาจทรงฟังผิดหรือคนบรรยายผิด โดยเฉพาะเวลาไปต่างประเทศ”

สมุดจดและปากกาทุกด้าม จะทรงใช้อย่างมีระเบียบ และทรงใช้จนหมดจึงจะขึ้นสมุดเล่มใหม่
และปากกาด้ามใหม่ ไม่น่าเชื่อว่าปากกาที่ทรงใช้จนหมึกหมดที่ทรงสะสมไว้มีจำนวนหลายร้อยด้าม
และสามารถนำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะ แสดงในนิทรรศการสิ่งประดิษฐ์อีกด้วย

ทูลกระหม่อมอาจารย์ ผู้สร้างแรงบันดาลใจในการจดบันทึก แก่ลูกศิษย์

พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับการสอนนักเรียนนายร้อยเป็นอย่างยิ่ง ทรงเป็นแบบอย่างของนักวิชาการที่มีความสนใจศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลการสอน ภาพที่เป็นแรงบันดาลใจลูกศิษย์มากที่สุดนั้นคือ ภาพที่ “ทูลกระหม่อมอาจารย์” ทรงบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ในสมุดบันทึกและกล้องถ่ายภาพ ซึ่งในหนังสือ “สายธารแห่งประวัติวิทยา” รวมบทพระราชนิพนธ์คำสอน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ได้กล่าวถึงการสอนลูกศิษย์ของทูลกระหม่อมอาจารย์เรื่องการจดบันทึกว่า

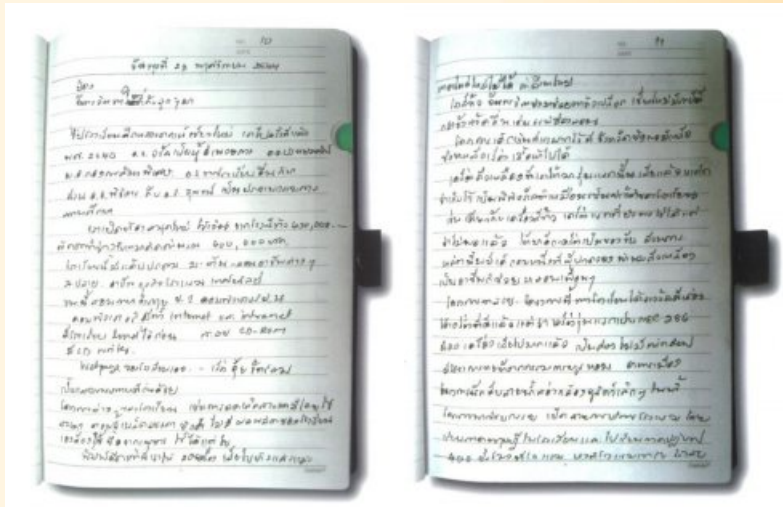
“...“ทูลกระหม่อมอาจารย์” ทรงสอนลูกศิษย์ว่า การบันทึกนั้นมิผลให้ไม่ลืมเรื่องราวที่เรียนรู้ และยังเป็นกำลังใจแก่ผู้ให้ความรู้ซึ่งได้เพียรพยายามเตรียมการนำเสนอมาเป็นอย่างดี การที่พระองค์ทรงบันทึกความรู้ต่าง ๆ อยู่เป็นนิจเช่นนี้ เป็นทั้งเหตุและผล ทำให้พระองค์ได้ทรงนำความรู้ดังกล่าวมาทรงสอนลูกศิษย์ ในหัวข้อที่ทรงสอนให้ได้ข้อมูลในมิติที่ลึกซึ้งและกว้างขวางยิ่ง...”

คุณหญิงประไพศรี พิทักษ์ไพรวณ อดีตรองอธิบดีกรมวิชาการเกษตร เป็นผู้หนึ่งที่มีความประทับใจที่ได้ถวายงาน ได้กล่าวถึงการเป็นนักจดบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่ทรงพบเห็นและรับฟัง ไว้ในหนังสือพระทรงเป็นดวงแก้วส่องไทย ความว่า “...พระองค์เสด็จฯ ที่ไหนก็จะมีสมุดบันทึกตลอดเวลา บางครั้งเมื่อถวายงานพระองค์ก็จะรับสั่งแนะนำให้ทำแบบนั้น แบบนี้ หรือรับสั่งถามเพื่อจะขอข้อมูล เพราะฉะนั้นในการที่เราจะถวายรายงานพระองค์ เราต้องเตรียมตัว เตรียมข้อมูล เพราะข้อมูลที่จะถวายพระองค์ต้องเป็นข้อมูลที่เราได้ศึกษาทดลองมาแล้ว จะทำให้เรามีการเตรียมตัวตลอดเวลา เตรียมตัวในเรื่องของการถวายข้อมูล เพื่อจะถวายรายงาน และทรงเป็นแบบอย่างในการจดบันทึก...”

เรื่องการจดบันทึกนี้ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่มีความประทับใจเช่นกัน ท่านกล่าวไว้ในหนังสือพระทรงเป็นดวงแก้วส่องไทย ว่า “...การบันทึกเวลาเสด็จฯ ไปในสถานที่ต่าง ๆ พระองค์ทรงบันทึกอย่างละเอียด บางครั้งกลับมาสามารถส่งโรงพิมพ์ได้เลย หรือกลับมาทรงปรับปรุงนิดหน่อย จะเห็นว่าเวลาเราบันทึกนี้ เราจะบันทึกเพื่อเตือนความทรงจำ... ดังนั้นน่าจะถ่ายทอดให้ประชาชนชาวไทยหันมาบันทึกบ้างเพื่อเตือนความจำ หรือเป็นประวัติศาสตร์ คนไทยต้องฝึกนิสัยในการอ่าน เขียน ให้มากกว่านี้...”

สมุดบันทึก คลังข้อมูลของ เจ้าหญิงนักพัฒนา

สมุดจดบันทึกของพระองค์เปรียบเสมือนคลังข้อมูลการพัฒนาทุกด้าน นับเป็นสมบัติที่ทรงหวงแหน ในปัจจุบันมีรวมนับพันเล่ม เก็บไว้อย่างเป็นระบบ ให้สามารถสืบค้นนำมาใช้งานได้ง่ายโดยเก็บเรียงตามวันที่และรวบรวมปีละครั้ง เรื่องนี้ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ได้กล่าวไว้ในหนังสือ

สมเด็จพระเทพ ฯ เจ้าฟ้านักพัฒนา ความว่า“...เจ้าหน้าที่ที่ถวายงานในวังแล้วว่าสมุดที่พระองค์ทรงบันทึกได้ถูกจัดวางไว้อย่างเป็นระบบ สำหรับพระองค์ทรงหยิบดูข้อมูลได้ตลอดเวลาและเจ้าหน้าที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ด้วย เช่น เมื่อเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมโรงเรียนนี้ เคยเยี่ยมมาเมื่อ ๖ ปีที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่จะนำสมุดบันทึกของพระองค์มาตรวจสอบว่าปีที่แล้วมีโครงการอะไรบ้าง เพื่อเตรียมการในการทรงติดตามงานได้อย่างครบถ้วน ซึ่งการทรงจดบันทึกนับเป็นเรื่องสำคัญ และทรงเป็นตัวอย่างที่ดี...”

ทรงส่งเสริมเยาวชนไทยพัฒนาตนเอง ด้วยการฝึกจดบันทึก

พระองค์ทรงสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนไทยฝึกบันทึกเพื่อพัฒนาตนเองทั้งการเขียนภาษาไทย การอ่าน และการคิดวิเคราะห์ ดังพระราชดำรัสในการทรงบรรยายเรื่อง ๔๒ ปีโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันสร้างความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุม อิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๕ ความตอนหนึ่งว่า

“...นักเรียนยังได้บันทึกกิจกรรมเกษตรเพื่ออาหารกลางวันเป็นประจำทุกวัน จากกิจกรรมเกษตรที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองในแต่ละวัน ก็ให้นักเรียนบันทึกว่าวันนี้ทำอะไรบ้าง นอกจากได้ฝึกฝนและทบทวนงานเกษตรที่ทำแล้ว ยังช่วยส่งเสริมพัฒนาในด้านการเขียนภาษาไทย การอ่าน รวมทั้งการใช้ความคิดวิเคราะห์ที่เป็นลำดับขั้นตอนด้วย การเขียนบันทึกนี้ สามารถฝึกเขียนได้ทุกชั้น โดยเราเริ่มตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ซึ่งนักเรียนได้เข้าร่วมทำการเกษตรของโรงเรียนแล้ว ไปจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลายก็ทำกัน โรงเรียนจะเก็บข้อเขียนของนักเรียนมาให้อ่าน ก็ได้อ่านเป็นประจำ เห็นว่านักเรียนเอาใจใส่และจริงจังต่อการเขียนบันทึก เขาเขียนลายมือสวย เขียนภาษาที่ใช้ได้ ฝึกหัดนักเรียนชั้นเด็กจะเขียนน้อยหน่อย ชั้นโตขึ้นก็มีความละเอียดของเนื้อหามากขึ้น...”

การถ่ายภาพคือการบันทึกเรื่องราวและความทรงจำ

นอกจากการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยการจดบันทึกแล้ว พระองค์มีพระราชดำริว่า การถ่ายภาพเป็นการบันทึกความทรงจำ และความประทับใจในสิ่งที่พบเห็นไว้ได้ส่วนหนึ่ง จึงทรงใช้การถ่ายภาพเพื่อบันทึกเรื่องราวที่ทรงประสบพบเจอในสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในสถานที่ใกล้พระองค์อย่างวังสระปทุม ในถิ่นทุรกันดาร และต่างประเทศ แล้วนำมาถ่ายทอดเป็นเรื่องราวในมุมมองของพระองค์

ให้ผู้สนใจได้ศึกษา หรือจุดประกายความคิดในด้านต่าง ๆ ดังพระราชดำรัสในพิธีเปิดงานนิทรรศการภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ “มหัศจรรย์พรรณภาพ” (Photo Wonderland) เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๒ ณ ชั้น ๙ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ความตอนหนึ่งว่า

“...การเดินทำให้ดูนั้นดูนี้ และได้ภาพถ่ายมาโชว์ระหว่างเดินเราได้เห็นทิวทัศน์ หรือภูมิประเทศอย่างหนึ่ง และเราสามารถถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดผู้อื่น แม้แต่ตัวเองได้ แต่ภูมิประเทศเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดได้ เก็บไว้ได้ โดยผ่านรูปเขียน ภาพถ่าย ที่อาศัยปากกา ดินสอสี กล้องถ่ายภาพ หรือกล้องถ่ายภาพยนตร์ ดังนั้นภาพที่แสดงครั้งนี้ และครั้งก่อน ๆ เป็นสิ่งมหัศจรรย์ น่าทึ่ง มีเรื่องเล่ามากมาย...”

เจ้าหญิงนักถ่ายภาพ

“การถ่ายภาพ” จึงเป็นงานอดิเรกอีกประเภทหนึ่งที่พระองค์โปรด ทรงใช้กล้องถ่ายภาพดิจิทัลส่วนพระองค์ บันทึกภาพพระราชพิธีต่าง ๆ โดยเฉพาะพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมถึงพระบรมวงศานุวงศ์ คล้ายกับตากล้องประจำบ้าน

พระองค์ทรงบรรยายถึงวิธีการฝึกถ่ายรูปในพิธีเปิดนิทรรศการแสดงผลภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ “แสงคือสี สีคือแสง” ในปี ๒๕๕๐ ที่ทรงถ่ายรูปขณะเสด็จฯไปทรงเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน ระหว่างปี ๒๕๒๔-๒๕๕๐ ความตอนหนึ่งว่า

“...ก็ถ่ายไปเรื่อย ๆ ไม่มีใครมาสอนจริงจัง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถ่ายรูปก็ทรงเล่าเรื่องต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน ตอนเด็ก ๆ จะมีช่างภาพมาแนะนำอะไรต่าง ๆ นานา ยกตัวอย่างช่างภาพสตรีชาวอเมริกัน เขามีชื่อเสียงไปถ่ายภาพในสงครามเวียดนาม โดยตามไปกับทหาร ก็สอนว่าให้กดไปเรื่อย ๆ แบบไหนดีก็เอาแบบนั้น ที่พูดนะมันง่าย แต่ถ่ายจริงมันไม่ง่ายเลย พอเดินทางไปต่างประเทศก็ต้องเขียนเรื่องราวต่าง ๆ เก็บไว้ ที่นี้ก็ต้องหารูปประกอบ ก็เอารูปที่ถ่ายไปรวม ๆ กับของคนอื่น รวม ๆ กับเขาไป...”

ทุกครั้งที่เสด็จฯ ไปยังสถานที่ต่าง ๆ ทั้งการเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศหรือทรงงานในประเทศ จะทรงนำกล้องถ่ายภาพดิจิทัลส่วนพระองค์คล่องพระศอไปด้วยแทบทุกครั้ง กล้องถ่ายภาพจึงเป็นหนึ่งในอุปกรณ์ที่ทรงใช้ในการเก็บข้อมูล ขณะเดียวกันได้เสริมทักษะความชำนาญและแสดงถึงมุมมองของพระองค์ต่อสิ่งต่าง ๆ ที่แตกต่างและหลากหลาย ดังคำนำในหนังสือ “ควงกล้องท่องโลก” ความตอนหนึ่งว่า

“ปลายปี ๒๕๕๔ และในปี ๒๕๕๕ ข้าพเจ้าได้เดินทางไปต่าง ๆ ทั้งในประเทศไทยและนอกประเทศ ทุกหนทุกแห่งที่ไปก็จะสะพายกล้องไปด้วย ถ้าเป็นโอกาสที่ค่อนข้างจะเป็นทางการก็มักจะเอากล้องใส่กระเป๋าเสื้อ ชาวต่างประเทศที่รู้จักกัน ถ้าไม่เห็นกล้องถ่ายรูปก็จะทักว่า “วันนี้ไม่เอากล้องถ่ายรูปไปด้วยหรือ” กล้องถ่ายรูปจึงเป็นอุปกรณ์สำคัญ สำหรับการท่องโลกของข้าพเจ้า พอ ๆ กับสมุด ปากกา โทรศัพท์มือถือ และคอมพิวเตอร์...”

เรื่องราว ความทรงจำ และมุมมอง สะท้อนได้จากภาพถ่ายฝีพระหัตถ์

การเสด็จฯ ไปทรงเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนหลายครั้ง ตั้งแต่ครั้งแรกในปี ๒๕๒๔ ครั้งที่ ๒ ปี ๒๕๓๓ และตั้งแต่นั้นมาได้เสด็จฯ ไปทรงเยือนประเทศจีนเป็นประจำทุกปี ทรงบันทึกภาพเกี่ยวกับประเทศจีนไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ มิได้ทรงเน้นข้อมูลเกี่ยวกับประเทศจีน แต่ทรงคำนึงถึงความพอพระราชหฤทัย ในองค์ประกอบภาพด้านเส้น สี แสง เงา ตามที่ทรงเคยศึกษาในวิชาศิลปศึกษา และทรงเห็นว่าภาพเหล่านี้จะสามารถเล่าเรื่องจีน ในแง่มุมที่คนทั่วไปไม่ค่อยมีโอกาสได้สัมผัส

ดังที่นายหลี่ หรง รองประธานสมาคมถ่ายภาพพื้นบ้านมณฑลไหหลำ กล่าวไว้ในหนังสือสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๕๙ ความตอนหนึ่งว่า “...ผู้ชื่นชอบการถ่ายภาพบางท่านอย่างพวกเรา มักให้ความสำคัญกับการถ่ายแสงเงาและความรู้สึกด้านรูปทรง แต่ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้สะท้อนเนื้อหาความห่วงใยมนุษยและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเสียมากกว่า...”

ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์จึงสะท้อนมุมมองที่สนพระราชหฤทัยและให้ความสำคัญต่อสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะวิถีชีวิตผู้คน บางภาพแฝงความสนุกสนาน และบางภาพจัดวางองค์ประกอบงดงาม แสดงโลกทัศน์ แม้จะทรงเป็น “ช่างภาพสมัครเล่น” แต่ทรงใส่พระราชหฤทัยในรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ทรงเห็นว่าน่าสนใจ รวมถึงทรง

ใช้อุปกรณ์ถ่ายภาพที่มีความหลากหลายทำให้ได้ภาพถ่าย
ผีพระหัตถ์ที่แปลกตา อาทิ ทรงใช้กล้องโทรทรรศน์ถ่ายภาพ
ดวงดาว กระจุกดาว และเนบิวลาที่อยู่ห่างไกลมองด้วย
ตาเปล่าไม่เห็น การถ่ายภาพด้วยกล้องจุลทรรศน์อิเล็กทรอนิกส์
ทำให้เห็นโครงสร้างเล็ก ๆ ของใบพืชที่กลั่นน้ำมันออกมาได้
และการใช้โดรนถ่ายภาพจากที่สูง ซึ่งภาพดังกล่าวจัดแสดง
ในนิทรรศการภาพถ่าย ครั้งที่ ๘ ภายใต้ชื่อ “อันมิตินิพนธ์
ส่องไป” ณ ห้องนิทรรศการชั้น ๙ หอศิลปวัฒนธรรม
กรุงเทพฯ ทรงบรรยายถึงแรงบันดาลใจพระราชหฤทัยของชื่อ
นิทรรศการและสมุดภาพครั้งนี้ความตอนหนึ่งว่า

“...ปีนี้แปลกกว่าที่ผ่านมา คือมีภาพที่ถ่ายด้วยกล้องโทรทรรศน์ และการที่ใช้
ใช้กล้องจุลทรรศน์อิเล็กทรอนิกส์ชนิดส่องกราดที่ศูนย์นาโนเทคโนโลยีแห่งชาติ (นาโนเทค)
รวมถึงการบันทึกภาพผ่านยานไร้คนขับ หรือโดรน ซึ่งการพัฒนาเครื่องมือเหล่านี้ทำให้
เหมือนมีตาพิพย์ที่ได้เห็นสิ่งที่ไม่ได้เห็นได้...”

นายนิติกร กรัยวิเชียร อดีตนายกสมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ และ
ผู้ถ่ายภาพพอร์ทเทรตถวาย กล่าวถึงพระอัจฉริยภาพด้านการถ่ายภาพ จากหนังสือวิเศษศิลป์บรรพศิลป์
สโมสร ความตอนหนึ่งว่า “...จุดเด่นในการถ่ายภาพผีพระหัตถ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี คือการที่พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยกับบริบทรอบ ๆ ข้างพระวรกายอยู่เสมอ ดังเช่น
สัตว์นานาชนิด พืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ แม้กระทั่งบุคคลที่ร่วมงานกับพระองค์ ซึ่งภาพเหล่านั้นสามารถบ่งบอกถึง
พระอัจฉริยภาพและพระอารมณ์ขัน ตลอดจนให้ความหมายซึ่งผู้อื่นอาจมองข้าม แต่พระองค์ทรงฉายภาพเหล่านั้น
ออกมาอย่างมีชีวิตชีวาและงดงามลงตัว ถูกต้องหลักการจัดภาพ เพราะพระองค์ทรงมีพื้นฐานความรู้ด้านศิลปะ
มาตั้งแต่ทรงพระเยาว์...”

พระองค์ทรงเก็บบันทึกภาพทั้งหมดไว้เป็นแกลเลอรีภาพในเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยพระองค์เอง
โดยภาพถ่ายผีพระหัตถ์บางส่วน ได้พระราชทานให้จัดแสดงนิทรรศการภาพถ่ายผีพระหัตถ์หลายครั้ง
ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น ที่สาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐอินเดีย โดยไม่ได้แต่งภาพ
แต่อย่างใด ดังที่กล่าวไว้ในหนังสือความสุขของสมเด็จพระเทพฯ เขียนโดย รองศาสตราจารย์ ดร. โกวิท
วงศ์สุรวัฒน์ ความตอนหนึ่งว่า “...สมเด็จพระเทพฯ ทรงเล่าให้ฟังว่า ได้เอาหนังสือภาพถ่ายไปถวายพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทุกรูปจะทรงมีพระราชดำรัสว่า “ที่ถ่ายนี้กตไปเรื่อย ๆ ไม่คิดอะไรนักหนา หรือมี
การวางแผน” ได้กราบบังคมทูลว่า “กตไปเรื่อย ๆ เป็นส่วนใหญ่ วางแผนเล็กน้อย มีการวางแผนประกอบ
บ้างนิดหน่อย” พร้อมกันนี้ ทรงรับประกันอีกว่า “รูปถ่ายทั้งหมดไม่มีการตกแต่งภาพ เอาแบบธรรมชาติ
เอาความบังเอิญมาเป็นตัวช่วย...”

นับตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานภาพถ่ายผีพระหัตถ์ เพื่อนำมา
จัดแสดงนิทรรศการในประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นความรู้แก่นักนิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปได้ชื่นชม
ภาพถ่ายผีพระหัตถ์ที่เปรียบเสมือนการเล่าเรื่องผ่านภาพถ่ายในทุกแห่งหน สวยงาม ทรงคุณค่า และแฝงด้วย
ข้อคิดเตือนใจในแง่มุมต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ ต่อเนื่องมาทุกปี

ข้อมูลการจัดแสดงนิทรรศการภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ ปี ๒๕๕๐-๒๕๖๗
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ปีที่จัด	ชื่อนิทรรศการ	จำนวนภาพ	ช่วงเวลาทรงถ่ายภาพ
๒๕๕๐	แสงคือสี สีคือแสง	๑๗๐ ภาพ	๒๕๒๔-๒๕๕๐
๒๕๕๑	ชีวิตที่หมุนไปไม่หยุดยั้ง	๒๓๐ ภาพ	๒๕๔๗-๒๕๕๑
๒๕๕๒	ถ้าเดินเรื่อยไปย่อมถึงปลายทาง	๑๘๗ ภาพ	๒๕๕๑-๒๕๕๒
๒๕๕๓	สี แสง แสดงชีวิต	๑๖๕ ภาพ	๒๕๕๒-๒๕๕๓
๒๕๕๔	อุปบัติ ฦ โลกี้	๑๙๐ ภาพ	๒๕๕๓-๒๕๕๔
๒๕๕๕	ควงกล้องท่องโลก	๑๘๑ ภาพ	๒๕๕๔-๒๕๕๕
๒๕๕๖	รูปยาตรา ภาพทัศนจักร	๑๗๓ ภาพ	๒๕๕๕-๒๕๕๖
๒๕๕๗	อันมีทิพยเนตรส่องไป	๑๕๘ ภาพ	๒๕๕๖-๒๕๕๗
๒๕๕๘	อยู่มานาน กาลเวลาพาสุข	๑๖๐ ภาพ	๒๕๕๗-๒๕๕๘
๒๕๕๙	ทัศนียมรรคา	๑๖๘ ภาพ	๒๕๕๘-๒๕๕๙
๒๕๖๐	กายยประภา	๑๖๘ ภาพ	๒๕๕๙-๒๕๖๐
๒๕๖๑	สวัสดีปิจอหมา มาคอยทำปิกนหมู	๑๕๖ ภาพ	๒๕๖๐-๒๕๖๑
๒๕๖๒	มหัศจรรย์พรรณภาพ	ภาพแขวนผนัง ๑๗๓ ภาพ ภาพอาหาร ๒๑๖ ภาพ อาร์ตวอลล์ ๑๒ ภาพ	๒๕๖๑-๒๕๖๒
๒๕๖๓	ชีวิตยามอยู่บ้าน	ภาพแขวนผนัง ๑๔๕ ภาพ ภาพเล็ก ๕๔๖ ภาพ ภาพขนาดใหญ่ ๑๐ ภาพ	๒๕๖๒-๒๕๖๓
๒๕๖๔	ธรรมดาแบบใหม่ : New Normal	ภาพแขวนผนัง ๑๔๐ ภาพ ภาพวาดการ์ตูนฝีพระหัตถ์ ๒๔๖ ภาพ อาร์ตวอลล์ ๑๒ ภาพ	๒๕๖๓-๒๕๖๔
๒๕๖๕	สืบมรรคาทัศนาวไทย	ภาพแขวนผนัง ๑๕๐ ภาพ ภาพวาดการ์ตูนฝีพระหัตถ์ ๑๐๖ ภาพ อาร์ตวอลล์ ๑๐ ภาพ	๒๕๖๔-๒๕๖๕
๒๕๖๖	บ้านเขา เมืองเรา : Theirs and Ours	ภาพแขวนผนัง ๑๕๐ ภาพ ภาพวาดการ์ตูนฝีพระหัตถ์ ๘๐ ภาพ อาร์ตวอลล์ ๑๐ ภาพ	๒๕๖๕-๒๕๖๖
๒๕๖๗	ได้ออกนอกบ้าน ! : Free at Last !	ภาพแขวนผนัง ๑๕๐ ภาพ	๒๕๖๖-๒๕๖๗

นอกจากพระราชทานภาพถ่ายเพื่อจัดนิทรรศการภาพถ่ายฝีพระหัตถ์แล้ว คณะกรรมการจัดงานฯ ยังได้นำมาตีพิมพ์จัดทำหนังสือบันทึกภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ เพื่อจำหน่ายให้แก่ประชาชนเป็นที่ระลึก โดยรายได้จากการจำหน่ายหนังสือนำทูลเกล้าฯ ถวายโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย

หลากหลายเรื่องราวจากสมุดบันทึกและภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ เพื่อประโยชน์สู่พสกนิกรชาวไทย

ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปเนิ่นนานเพียงไรประชาชนชาวไทยยังคงเห็นภาพสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงถือปากกา สมุดบันทึก และโทรศัพท์มือถือที่ทรงใช้ แทนกล้องถ่ายภาพติดพระหัตถ์ไปทุกที่ที่เสด็จฯ ไปทรงงาน ทรงนำข้อมูลในสมุดบันทึกและภาพถ่ายมาใช้ในการทรงงานพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติและพสกนิกรชาวไทยผ่านโครงการในพระราชดำริมากมาย

ตลอดจนทรงนำมาถ่ายทอดเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ผ่านหนังสือพระราชนิพนธ์ซึ่งเปรียบเสมือน “บันทึกการเดินทาง” ที่ให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านและจัดทำหนังสือบันทึกภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ โดยนำรายได้จากการจำหน่ายเป็นทุนการศึกษาพระราชทานให้แก่นักเรียนและนักศึกษายากจนที่ด้อยโอกาส จำนวนมากที่ขาดแคลนทุนทรัพย์มาตลอด ดังทรงกล่าวถึงเรื่องนี้ในหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องเบอร์ลินสิ้นกำแพง ความตอนหนึ่งว่า

“...พวกนักข่าวทีวีและหนังสือพิมพ์ทั้งหลาย... สัมภาษณ์ว่าตามมาตลอดทาง เห็นเอาแต่จด ๆ ๆ แล้วจะเอาไปทำอะไร ก็บอกเขวาก็เอาไปแต่งหนังสือนะซี ทำนองเดียวกับพวกคุณเขียนข่าวอย่างนั้นแหละ หาเงินเข้ามาสนับสนุนให้เด็กให้ได้เรียนหนังสือ...”
นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่พสกนิกรชาวไทยอย่างหาที่สุดมิได้

๑๐. เจ้าหญิงนักดนตรี

“...การเล่นดนตรีนั้นมีประโยชน์ดี
อีกอย่างหนึ่งก็คือว่าเป็นเรื่องการฝึกสมอง
แล้วก็ทำให้สมอง ความคิดกับมือนี้ประสานกันดีขึ้น
แล้วก็น่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้มีสมาธิ...”

พระราชทานพระราโชวาทประโยชน์ของการเล่นดนตรี ในงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ ๔๔
ณ อาคารศูนย์ศิลปวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติ ๖ รอบพระชนมพรรษา มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๒

จากพระราชประวัติการทรงดนตรีไทยที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบันทึกไว้ด้วยพระองค์เอง หรือที่พระอาจารย์ต่างเล่าสืบทอดกันมา มีสิ่งที่สังเกตได้ว่า การทรงดนตรีของพระองค์ ไม่ใช่เป็นเรื่องของการตามเขาไปด้วยค่านิยม หรือด้วยการบังคับให้เรียน มิเช่นนั้นคงจะไม่ทรงดนตรีมาจนถึงทุกวันนี้ แต่พระองค์ทรงดนตรีอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน ซึ่งจะต้องเกิดจากความศรัทธาในพระราชหฤทัยโดยแท้จริง

พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือมณีพลอยร้อยแสง ซึ่งธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ได้จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อปี ๒๕๓๓ เรื่อง “เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย” ความโดยสรุปว่า ในระยะต้น ๆ ไม่ได้สนพระราชหฤทัยดนตรีไทยมากนัก ทรงมีความรู้สึกอยากทรงเล่นเพียงนิดหน่อย แต่เมื่อได้ทอดพระเนตรและได้ทรงฟังอย่างตั้งพระราชหฤทัยแล้ว จึงได้ทรงรู้แจ้งว่าเพลงไทยนั้นมีความไพเราะและสนุก คนไทยจำนวนมากเห็นว่าเพลงไทยเป็นเพลงที่ฟังแล้วน่าเบื่อ หรือไม่รู้เรื่อง แต่พระองค์ได้ทรงพิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ถ้ามีความใส่ใจที่จะศึกษาจริง ๆ จะเข้าถึงความไพเราะและความสนุกสนาน

ก่อนทรงเรียนดนตรีไทยพระองค์ทรงรู้จักแต่เพียงทำนองเพลงไทยง่าย ๆ ที่คุ้นหูเท่านั้น แต่ปัจจุบันเป็นผู้ทรงรอบรู้ทั้งทางด้านวิชาการดนตรี และทรงพระปรีชาสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยหลายชนิด รวมถึงการขับร้องและพระราชนิพนธ์บทร้องไว้หลายเพลง

โปรดดนตรีตั้งแต่วัยเยาว์

พระองค์สนพระราชหฤทัยในดนตรีมาตั้งแต่ครั้งทรงพระเยาว์ ก่อนจะทรงดนตรีไทยทรงเรียนเปียโนตั้งแต่พระชนมายุ ๑๐ พรรษา พระอาจารย์คนแรกที่ถวายการสอนเปียโน คือ อาจารย์มัลลย์วัลย์ บุญยะรัตเวช แต่ทรงเลิกเรียนหลังจากนั้น ๒ ปี โดยได้กราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ขอพระราชทานพระราชานุญาตเรียนภาษาฝรั่งเศสแทนการเรียนเปียโน

นอกจากนี้ พระองค์ทรงฝึกหัดเริ่มเปียโนกับพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จนสามารถทรงหัดเปียโนและระนาดฝรั่งได้เป็นอย่างดี สามารถทรงหัดเป็ตนาวงดุริยางค์ในงานคอนเสิร์ตสายใจไทย และทรงระนาดฝรั่งนำวงดุริยางค์ในงานกาชาดคอนเสิร์ต รวมทั้งยังได้ตามเสด็จ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ไปทรงดนตรีที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร) ในปี ๒๕๑๓ ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ มาทรงดนตรีสากลร่วมกับวงดนตรีวิทยุ อ.ส. และนักดนตรีอื่น ๆ ที่ได้รับเชิญมา ทรงเล่าถึงการหัดดนตรีสากลในหนังสือ “ความสุขของสมเด็จพระเทพฯ” ความว่า

“...ข้าพเจ้าเคยหัดเล่นดนตรีมาหลายอย่างตั้งแต่เด็ก เริ่มจากเปียโน แล้วก็มาสนใจดนตรีไทย นอกจากดนตรีไทยแล้ว ข้าพเจ้าหัดเล่นทริมเป็ตบีฟเลต ในวงแตรวง (สมัครเล่น) เล่นได้ทั้งเพลงไทยและเพลงสากล ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าอ่านโน้ตสากลได้ดีขึ้น นอกจากนั้นยังชอบฟังเพลงโยธวาติมาตั้งแต่ยังเด็ก ๆ...”

เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย

ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า พระองค์ทรงเล็งถึงเหตุของการโปรดนตรียไทยในบทพระราชนิพนธ์ “เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย” ไว้เมื่อปี ๒๕๒๕ จึงขอนำข้อความบางตอนมาแสดงให้เห็นถึงที่มาที่ไปของการโปรดนตรียไทยได้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

“...ในตอนเด็ก ๆ นี้ เคยรู้สึกอยากเล่นดนตรีไทยอยู่นิดหน่อย คือ เห็นระนาดเอกวางอยู่รางหนึ่ง ก็ตรงรี่เข้าไปจะตี แต่มีคนห้าม อ้างว่าเครื่องดนตรีไทยเป็นของมีครู ไปทำเล่น ๆ เหมือนเปียโน ก็ตำรำไม่ได้ ถ้าไปเล่นเข้าครูอาจจะบันดาลให้มือนั่นเป็นไปอะไรก็ได้ ก็เลยไม่ได้เล่น...

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะเล่นดนตรีไทยนั้น เป็นระยะที่เพลงประเภทลูกทุ่งกำลังเฟื่องฟู ข้าพเจ้าได้ฟังแล้วรู้สึกติดอกติดใจมาก เพราะหลาย ๆ เพลงที่แสดงถึงชีวิตและอารมณ์ของคนไทยได้เป็นอย่างดี ความสนใจติดตามฟัง และการร้องเพลงลูกทุ่งนับได้ว่าเป็นแนวทางในการที่จะมาเรียนและชอบดนตรีไทย (เดิม) ในระยะต่อมา...

ตอนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เลือกเรียนซอด้วง เพราะที่โรงเรียนมีแต่เรียนเครื่องสาย ไม่มีระนาด ซึ่งเป็นของชอบตั้งแต่เรียนดนตรีไทยเลย เกือบจะเลิกฟังเพลงอย่างอื่นหมด เทียวหาแผ่นเสียงเพลงไทย มีฟังในโอกาสที่มีงาน เคยเชิญวงของครูทเวาประสิทธิ์ พาทยโกศล และ ครูไพฑูรย์ กิตติวรณ มาบรรเลง นั่งฟังไปมาเกิดติดใจครูไพฑูรย์จึงขอเรียนด้วย ตั้งแต่นั้นก็ได้เรียนพิเศษกับครู แต่ก็ยังไม่ได้เลิกเรียนที่โรงเรียน เป็นคนเดียวในรุ่นที่เรียนดนตรีไทยจนจบ ม.ศ. ๕ จึงเป็นคนอาวุโสที่สุดในวง ตอนนั้นเวลาว่างโรงเรียนเปลว ๆ ก็ยังไปเล่นกับเด็ก ๆ เวลาฉากยังไม่เปิด...

ดนตรีไทยนี้เล่นแล้วติดจริง ๆ สบโอกาสเมื่อไรก็ต้องไปฟัง แต่ก่อนอธิบายได้ว่าชอบเพราะชาตินิยม หลัง ๆ นี้ ชอบเพราะฟังแล้วสนุก ตื่นเต้น มีทุรกล...”

จากชอกระป๋องสู่ชอด้วงและอีกหลากหลายชนิดดนตรีไทย

สำหรับจุดเริ่มต้นของการทรงดนตรีไทยนั้น ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ ศิลปินแห่งชาติ และศิลปินแห่งชาติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หนึ่งในผู้ถวายงานสอนระนาด ได้เล่าให้คณะจัดทำหนังสือนี้ฟังว่า “ในเรื่องดนตรีไทย พระองค์ทรงเริ่มจากชอกระป๋อง จนกระทั่งในหลวงรัชกาลที่ ๙ พระราชทานชอด้วงองค์หนึ่ง ซึ่งตอนนั้นเก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑ์พระตำหนักบ้านสวนปทุม และขณะทรงศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนจิตรลดา จึงทรงเลือกหัดชอด้วงเป็นเครื่องดนตรีไทยชิ้นแรก และได้ทรงดนตรีไทยในงานปิดภาคเรียนของโรงเรียน รวมทั้งงานวันคืนสู่เหย้าร่วมกับวงดนตรีจิตรลดาของโรงเรียนจิตรลดาด้วย

จากนั้นพระองค์ทรงศึกษาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทรงหัดเล่นเครื่องดนตรีไทยหลายอย่าง สามารถทรงได้ทั้งซอสามสาย ซออู้ และชอด้วง ทรงจะเข้าก็ได้ การศึกษาเกี่ยวกับดนตรีไทย ท่านอาจารย์ภาวาสุนนาค รองราชเลขาธิการในพระองค์ของในหลวงรัชกาลที่ ๙ สมัยนั้น เป็นผู้ถวายข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีไทยหลาย ๆ อย่างแต่พระองค์ ทางด้านจะเข้าทรงศึกษากับคุณหญิงไพฑูรย์ (พาทยโกศล) กิตติวรรณ และทรงเรียนขับร้องกับอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน ทั้งสองท่านต่อมาได้เป็นศิลปินแห่งชาติ เมื่อทรงเข้าศึกษาปริญญาตรี ทรงเข้าชมรมดนตรีไทยของสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือเรียกสั้น ๆ ว่าชมรมดนตรีไทย สจม. พระองค์จึงได้ทรงศึกษากับอาจารย์หลาย ๆ ท่านในชมรมด้วย”

ขณะที่ทรงเข้าร่วมชมรมดนตรีไทยของสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงเล่นชอด้วงเป็นหลัก และทรงเริ่มหัดเล่นเครื่องดนตรีไทยชิ้นอื่น ๆ ด้วย ส่วนดนตรีทางด้านปี่พาทย์ทรงได้ทั้งฆ้องวงและระนาด โดยเฉพาะระนาดเอก ทรงเริ่มเรียนระนาดเอกอย่างจริงจังเมื่อปี ๒๕๒๘ หลังจากการเสด็จฯ ทรงดนตรีไทย ณ ตำหนักปลายเนิน (วังคลองเตย) กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นวังของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา

นริศรานุวัดติวงศ์ โดยมี ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ เป็นผู้ถวายการสอน

จากการทรงเป็นสมาชิกชมรมดนตรีไทย สจม. ได้ทรงสั่งสมความรู้เพิ่มขึ้น ทรงมีประสบการณ์ในการแสดงมากขึ้น เนื่องจากในสมัยที่ทรงศึกษาอยู่ที่จุฬาฯ นั้น มีดนตรีไทยอุดมศึกษาเกิดขึ้นแล้วหลายสถาบัน เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ดังนั้น จึงได้ทรงดนตรีต่อเนื่องมาโดยตลอด ทั้งในสมัยทรงเข้าศึกษาต่อปริญญาโทคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

พระวิริยอุตสาหะในการทรงดนตรี

พระองค์ทรงฝึกฝนเครื่องดนตรีไทยแทบทุกชนิด แต่ที่ทรงพระวิริยอุตสาหะมากเป็นพิเศษคือระนาดเอก เนื่องจากมาทรงระนาดเอกเมื่อพระชนมายุเกือบ ๓๐ พรรษา จึงทรงศึกษาและฝึกฝนอย่างเคร่งครัดและสม่ำเสมอ ตามระเบียบแบบแผนที่ครูหรืออาจารย์ผู้ถวายการสอนไว้ทุกอย่าง เช่น ทรงบรรเลงระนาดเอกตั้งแต่วิถีทำ

ซึ่งเรียกโดยทั่วไปว่า “โล่ระนาด” คือบรรเลงเพลงสำหรับฝึกหัดการตีระนาดอย่างถูกต้องตามแบบแผน ที่โบราณจารย์ทางดุริยางคศาสตร์ได้ประพันธ์และกำหนดกฎเกณฑ์ไว้สำหรับการโล่ระนาดโดยเฉพาะ เช่น เพลง “มุล่ง” เพลง “สาธุการ” เป็นต้น ในช่วงแรก ทรงฝึกการบรรเลงระนาดเอกด้วยวิธีการโล่ระนาดประมาณชั่วโมงเศษเป็น

กิจวัตรสม่ำเสมอทุกเช้า เว้นแต่จะเสด็จฯ ต่างประเทศหรือมีพระราชพิธีตอนเช้า **ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ** ได้เล่าถึงเรื่องนี้ว่า “ถวายการสอนระนาดเป็นเวลา ๑ ปี ไม่ได้ทรงออกงานเลย จนรับสั่งถามว่า เมื่อไรจะทรงออกงานได้ จึงกราบบังคมทูลว่า จนกว่าจะทรงได้แม่นยำ และคาดว่าถ้าทรงแล้ว ผู้ที่ได้ยินได้ฟังรับได้ว่าทรงมีฝีมือไม่ลายมือ แล้วจึงจะทรงออกงานได้

พระองค์ทรงระนาดออกงานครั้งแรกที่งานดนตรีไทยอุดมศึกษา ๒๕๒๙ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทรงเล่นเพลงนกขมิ้น ๓ ชั้น กับครูดนตรีอาวุโส พร้อมทรงพระราชนิพนธ์บทกลอนสำหรับเป็นคำร้อง อาจารย์มนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ ได้แต่งทำนองถวาย คือเพลง “ชื่นชมนุมนุ่มดนตรี” ซึ่งขณะนี้เพลงประจำของอุดมศึกษา ในทุกครั้งที่เปิดดนตรีอุดมศึกษาต้องมีเพลงนี้ เพราะพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ไว้เกี่ยวกับการบูชาครู การที่เรามาจากไหน มาร่วมเล่นดนตรีด้วยความสมัครสมานสามัคคี อันนี้เป็นพระอัจฉริยภาพที่กว้างไกล และนำพาให้ดนตรีไทยพร้อมทั้งดนตรีสากลในเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งอนุรักษ์ พัฒนา ให้คงอยู่

จากนั้นทรงออกงานของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าที่ทรงบันทึกเทป ณ สถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๕ เนื่องในวันปิยมหาราช หลังจากบันทึกเทปแล้ว ได้กราบบังคมทูลว่า ทรงได้ดี จากนั้นก็ทรงฝึกมาตลอดทุกสัปดาห์ ระยะแรก ๆ ที่ทรงฝึกจะกลับไปทรงฝึกเองด้วย ทรงเรียนเหมือนกับนักเรียนนักศึกษาตามเทปที่ถวายไป

จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงมีพระวิริยอุตสาหะสูงมาก และตั้งพระราชหฤทัยแน่วแน่ที่จะต้องทรงระนาดให้ได้ ทรงใช้เวลาหลายปีกับการทรงได้อันดับ จากนั้นได้เลือกงานและเลือกเพลงที่จะทรงได้อย่างสมพระเกียรติ เช่น เสด็จฯ งานมหกรรมดนตรีไทยประณมศึกษา งานมหกรรมดนตรีไทยมัธยมศึกษา และ

งานมหรสพดนตรีไทยอุดมศึกษา จนกระทั่งเสด็จฯ งานสังคีตสลายใจไทย ซึ่งเป็นงานที่นักดนตรีที่มีฝีมือ และครูดนตรีมาบรรเลงด้วยกัน พอทรงออกงานไประยะหนึ่ง ก็รับสั่งว่ามีคนชมว่าใช้ได้”

ด้วยพระวิริยอุตสาหะในการฝึกฝนอย่างเคร่งครัด ทำให้พระองค์ทรงมีฝีพระหัตถ์เป็นเลิศ อีกทั้งยังทรงเชี่ยวชาญและแม่นยำในเพลงต่าง ๆ เป็นอย่างยิ่ง ทรงรอบรู้เทคนิควิธีการตีระนาดเอกแบบต่าง ๆ โดยละเอียด เช่น การจับไม้ การตีเก็บ ตีรว ขยี้ กรอ ลับัด การตีประคบ การตีประคอง ตลอดจนการบรรเลงทางเดี่ยวต่าง ๆ และการพลิกเพลงอันเป็น “เสน่ห์” ของนักระนาดเอก ความที่ทรงรอบรู้แตกฉานในการบรรเลงระนาดเอกนี้เอง บรรดานักดนตรีไทยทั้งหลายได้เทิดทูนยกย่องว่าทรงเป็น “เอตทัคคะ” หรือผู้ที่มีความยอดเยี่ยมในทางระนาดเอก ทรงบรรเลงได้ทั้งเพลงพื้นฐาน เพลงโหมโรง เพลงเดี่ยว เพลงเถา เพลงตับ ตลอดจนเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง ซึ่งเป็นเพลงขนาดใหญ่ที่ยากที่สุดและมีความยาวมากอีกด้วย เช่น เพลงสาธุการ เป็นต้น

ดนตรีไทยไม่สิ้นแล้ว เพราะทูลกระหม่อมแก้วเอาใจใส่

ในปี ๒๕๑๕ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงขอด้วงเพลงลาวดวงเดือน โดยมีสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ทรงฉิ่งในงานดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ ๖ ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ซึ่งสร้างความปลาบปลื้มแก่ผู้เฝ้ารับเสด็จ และเข้าวันถัดมาหนังสือพิมพ์ไทยรัฐได้ตีพิมพ์พระฉายาลักษณ์ของพระองค์ ขณะทรงขอด้วงไว้ในหน้าหนึ่ง บรรดาเหล่านักดนตรีไทยและครูดนตรีไทยต่างชื่นชม ครูเสรี หวังในธรรม ได้กล่าวไว้ว่า “ดนตรีไทยไม่สิ้นแล้ว เพราะทูลกระหม่อมแก้วเอาใจใส่”

พระราชทานบทขับร้องเพลงไทย

นอกจากนี้พระองค์ได้พระราชทานบทร้องต่าง ๆ เป็นครั้งคราว อาทิ เพลง “ปลาทองเถา” ทรงพระราชนิพนธ์ในปี ๒๕๒๐ เพลง “เต่ากินผักบุ้ง” ทรงพระราชนิพนธ์บทร้องเพลงนี้ซึ่งเป็นเพลงลาส่งท้ายในการบรรเลง เมื่อขณะทรงศึกษาอยู่ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพลง “ดับขมสวนขวัญ” ทรงพระราชนิพนธ์ในปี ๒๕๒๘ และเพลง “อ้อลา ล้อลา”

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล กรรมการและเลขานุการมูลนิธิราชสุตา ได้เล่าถึงบทเพลงพระราชทานว่า “สมัยที่ผมจัดรายการสดดนตรีไทย ชื่อรายการสังคีตสยาม ที่สถานีวิทยุกองพลที่ ๑ รักษาพระองค์ ช่วงเวลาของรายการ คือคืนวันอาทิตย์ ห้าทุ่มถึงเที่ยงคืน ผมจัดรายการได้ลักพัก มีคนอยากฟังเพลงดนตรีไทยเดิมที่แต่งใหม่ ๆ บ้าง ปรากฏว่าวันหนึ่งมีโทรศัพท์มาจาก

สวนจิตรลดาแจ้งว่าทูลกระหม่อมท่านทรงมีบทเพลงพระราชทาน ซึ่งผมดีใจมาก ผมได้เข้าเฝ้าฯ ทรงเขียนด้วยลายพระหัตถ์ลงบนสมุดฉีก พอผมได้บทเพลงมา นึกไม่ออกว่าจะใส่ทำนองอะไรดี จึงไปปรึกษากับอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน ซึ่งผมเล่นดนตรีอยู่กับท่าน เป็นลูกศิษย์ของท่านด้วย ผมกับอาจารย์เจริญใจและคนอื่น ๆ รวมกันไม่เกิน ๕ คน ทำเพลงด้วยกันโดยนำบทร้องที่ทรงพระราชนิพนธ์มาขับร้องโดยอาจารย์เจริญใจ แล้วนำไปออกอากาศหลายครั้ง

ตั้งแต่นั้นมาผมได้รับพระราชทานบทร้องเรื่อยมา ซึ่งอาจารย์เจริญใจจะเป็นคนร้อง เพลงที่ทำให้ดังมากคือเพลง “เต่าเห่” ซึ่งเป็นบทกล่อมนอนสอนใจเด็กที่มีชื่อเสียงมาก จนสมาคมกุมารแพทย์แห่งประเทศไทยขอพระราชทานไปพิมพ์เผยแพร่ และมีหลาย ๆ คนขอเพลงนี้มาทางสถานีวิทยุ และมีเพลงดังอีกเพลงหนึ่งที่พระองค์พระราชทานมา ชื่อเพลง “ไทยดำเนินดอย” ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อครั้งตามเสด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เสด็จฯ ไปที่อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ในเดือนมกราคม ๒๕๒๓ โปรดเกล้าฯ ให้ใช้ทำนองเพลงลาวคำเนินทรายของเก่า โดยพระองค์ทรงเขียนกำหนดมาเลยว่า “ท่อนแรกบรรเลงรับร้อง ร้องแบบของจำเริญผยองยิ่ง ท่อนต่อมาให้บรรเลงรับร้องทางเปลี่ยนเอาของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)” ทรงลงรายละเอียดในเรื่องนี้ ซึ่งแสดงว่าพระองค์ทรงรู้จักเพลงลาวคำเนินทรายดีมากทีเดียว”

สำหรับบทเพลงไทยที่ได้รับความนิยมและรู้จักกันอย่างกว้างขวางได้แก่เพลง “สัสมิตา” ที่ทรงพระราชนิพนธ์พร้อมทรงขับร้องไว้ด้วย ทรงให้สัมภาษณ์ไว้ในหนังสือ มณีพลอยร้อยแสง ความตอนหนึ่งว่า

“...ในตอนเริ่มต้นเพลงแรกที่แต่งเป็นเพลงลูกทุ่งชื่อว่าเพลงสัสมิตา ขณะนั้นข้าพเจ้าเรียนอยู่ในชั้นมัธยมที่โรงเรียนจิตรลดา ตอนนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงดนตรีที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ขณะเตรียมรายการเพลง ข้าพเจ้าก็บ่นขึ้นว่าจะร้องเพลงอะไรก็มีแต่คนอื่นจองไว้แล้ว จำจะ

ต้องแต่งเพลงเสียเอง ความทราบถึงพระเนตรพระกรรณ ก็มีพระราชกระแสลงมาว่า ให้ข้าพเจ้าแต่งเพลงสำหรับร้องเองเพลงหนึ่ง ข้าพเจ้าในขณะนั้นมียานอดิเรกคือการทำอาหารส้มตำ เป็นของที่เด็ก ๆ รับประทานเองได้ง่าย จึงเอาตำราทำส้มตำมาว่าให้คล่องจงกัน ใส่ทำนองลูกทุ่งตามที่เคยได้ยินจากพี่ ๆ ถาปัดจุฬาฯ พอชักซ้อมกับตนเองได้ดีแล้วก็ไปแจ้งกับครูแมนรัตน์ ที่วง อ.ส. ว่าคราวนี้จะมีเพลงใหม่ ให้คอยฟังและดนตรีต้องคอยเล่นตามเอาเอง ถึงวันจริงปรากฏว่าคำร้องและทำนองก็เข้ากับดนตรีได้เป็นอย่างดี สร้างความครื้นเครงพอสมควร...”

นอกจากนี้ยังมีเพลง “รัก” พระราชนิพนธ์บทกลอนขึ้นเมื่อปี ๒๕๑๐ ขณะทรงมีพระชนมายุเพียง ๑๐ พรรษา และเพลง “เมนูไข่” ได้ทรงพระราชนิพนธ์โคลงสี่สุภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับอาหารที่ทำจากไข่ เมื่อปี ๒๕๑๘ ต่อมา พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานทำนองสำหรับเพลง “รัก” ในปี ๒๕๓๗ และเพลง “เมนูไข่” ในปี ๒๕๓๘

พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ทั้งเพลง “ออกทะเล” และ “พระอาทิตย์ชิงดวง” เป็นเพลงที่นิยมใช้เล่นในวงการดนตรีไทย เพลง “สมีทอง” “จำปานารี” “ลมพัดชายเขาเถา” พระราชทานบทร้องให้อาจารย์ เจริญใจ สุนทรวาทิน เป็นผู้ขับร้อง และนำออกอากาศทางวิทยุ นอกจากนี้ยังมีเพลง “ลมพัดชายเขา กล่อมนารี และสร้อยเพลง” “ขึ้นพลับพลาและแขกบรเทศ” “พัดชานางนาคและขึ้นพลับพลา” “คลิ่นกระทบฝั่ง” “ตบชมชวนขวัญ” “นกกระจอกทอง-น้ำลอดใต้ทราย-ตะบองกัน” “วิหคเหินเถา” “อนงค์สุชาดาเถา” “ไอยราชวงเถา” และ “ชื่นชมชุมกลุ่มดนตรี” เป็นต้น

“เจ้าหญิงนักดนตรี” ทรงเป็นศิลปิน ผู้ทรงสืบสานศิลปการดนตรี

การทรงเป็นเอตทัคคะซึ่งหมายถึง ผู้ยอดเยี่ยมในทางใดทางหนึ่งเป็นพิเศษนั้น ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ ได้เล่าว่า “พระองค์ทรงมีกิจกรรมการดนตรีไทยเป็นระยะ ว่าจะทรงดนตรีที่ไหนบ้าง จะทรงทำการบ้านเป็นลำดับไป เช่น เวลานี้จะทรงดนตรีก็ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หรือวันสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บางทีก็ทรงดนตรีในรายการคอนเสิร์ตใหญ่ ๆ เช่น ลังคิตสายใจไทย

เมื่อทรงดนตรีไทย ทางด้านดนตรีสากลก็ขอพระราชทานพระกรุณาให้ทรงเล่นด้วย อาทิ ทรงทรัมเป็ต ในรายการคอนเสิร์ตสายใจไทยกับวงซิมโฟนีของกรมศิลปากร เพราะเคยทรงดนตรีสากลมาแล้วตั้งแต่วัยดนตรี พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จากนั้นก็ทรงระนาดฝรั่ง ครุสमान กาญจนะผลิน ถวายการสอน ทรงเล่นกับวงซิมโฟนี วงสายใจไทยของกรมศิลปากรอีกหลายครั้ง

ตอนนั้นเรียกได้ว่าทรงเป็น “ศิลปิน” แล้ว เพราะดนตรีไทยก็ทรงระนาดเอก เป็นผู้นำวง คนระนาดเอก ต้องมีความสามารถสูงกว่าคนอื่น และมีความจำแม่นยำมาก เพราะถ้าพลาดจะรู้ได้ง่าย ตอนหลังมาทางระนาดฝรั่งก็ทรงเดี่ยวด้วย แต่ไม่ได้ทรงหยุดอยู่แค่นั้น พระองค์ทรงดนตรีด้วยความวิริยะอุตสาหะและพัฒนาฝีมือพระหัตถ์เรื่อยมา”

ทรงริเริ่มจัดตั้งห้องสมุดดนตรีและทรงอนุรักษ์ส่งเสริมวิชาการดนตรีไทย

พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชำระรวบรวมโน้ตเพลงไทยที่มีคุณค่าและหาฟังได้ยาก ในปัจจุบันให้เป็นหมวดหมู่ เช่น เพลงพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เพื่อรวบรวมรักษาไว้ในห้องสมุดดนตรีทุลกระหม่อมบริพัตร ณ หอสมุดแห่งชาติ อันเป็นห้องสมุดดนตรีแห่งแรกในประเทศไทยที่เปิดให้บริการประชาชนเข้าศึกษาค้นคว้า เพลงของท่านครู จางวางทั่ว พาทยโกศล การบันทึกเสียงเพลงด้นมโหรีทุกประเภททุกแบบและทุกทาง ทั้งการบรรเลงและการขับร้องให้ครบถ้วน เพื่อเก็บไว้เป็นสมบัติของชาติ อีกทั้งทรงสนับสนุนให้มีการสรรหาศิลปินแห่งชาติ ด้านดนตรีไทย การบันทึกการร้องของครูผู้ทรงความสามารถแต่ร้องเพลงไม่ได้แล้ว เนื่องจากชราภาพ เพื่อเก็บเป็นหลักฐาน ยังประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าด้านศิลปะการร้องเพลงไทยต่อไป

นอกจากนี้ ยังจัดสร้างห้องสมุดดนตรีขึ้นอีก ๒ แห่ง เพื่อเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสที่พระองค์ทรงเจริญพระชนมายุ ครบ ๓ รอบ คือ (๑) ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตนฯ จัดตั้งขึ้นในปี ๒๕๓๓ โดยศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล ร่วมกับผู้อำนวยการสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล ณ มหาวิทยาลัยมหิดล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามดังกล่าว ในปี ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ ให้บริการสารสนเทศทางดนตรี และบันทึกเสียงเพลงที่แต่งขึ้นมาใหม่ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อมัลติมีเดียทางดนตรี ตลอดจนการให้บริการในรูปแบบออนไลน์ โดยรวบรวม ประมวลองค์ความรู้ และเผยแพร่ในรูปแบบที่เข้าใจและเข้าถึงได้ง่าย ผ่านทางเว็บไซต์ มีรายการสังคีตภิรมย์ทั้งหมด ๓,๖๐๐ กว่าเพลง และเพลงไทยที่หาได้ยาก

(๒) ห้องสมุดดนตรีทุลกระหม่อมสิรินธร จัดตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๓๔ ณ หอสมุดแห่งชาติ ท่าอากาศยานกรุงเทพฯ ได้เสด็จฯ ไปทรงประกอบพิธีเปิดอาคารห้องสมุดดนตรี “ทุลกระหม่อมสิรินธร” เมื่อวันศุกร์ที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๓๗ เพื่ออนุรักษ์ต้นฉบับเพลงไทย และเพลงสากล ไว้เป็นมรดกสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติ และเป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการดนตรี อันจะอำนวยประโยชน์แก่ประชาชนและเยาวชนของชาติในการศึกษาค้นคว้าเรื่องดนตรีไทยและดนตรีสากล

นอกจากการทรงดนตรีชนิดต่าง ๆ แล้ว พระองค์ทรงสะสมเครื่องดนตรีทั้งของไทยแท้และของต่างชาติเป็นเครื่องดนตรีส่วนพระองค์จำนวนมาก รับสั่งว่า ของเหล่านี้มาเอง โดยมีได้ทรงกะเกณฑ์หรือขอใครมา ที่ทรงซื้อด้วยเงินส่วนพระองค์มีบ้างแต่น้อยมาก ครั้งหนึ่งทรงให้ทำบัญชีเครื่องดนตรีส่วนพระองค์ พบว่ามี

มากมายกว่า ๔๐๐ ชิ้น และทรงมีกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ดนตรีมากมาย ที่เห็นได้ชัดเจนและควรบันทึกไว้คือ การสร้างเครื่องเป่าพาทย์ดึกดำบรรพ์ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อปี ๒๕๓๐ เมื่อทรงทราบว่าไม่สามารถหาไม้มะริด จากป่าไม้ไทยมาทำรางระนาดได้ ทรงพระอุตสาหะให้กรมป่าไม้มาถวายบ้าง พระราชทานไม้ตะเคียนทองของส่วนพระองค์ให้ทดลองทำบ้าง ตลอดจนเมื่อ เสด็จฯ ไปประเทศเมียนมา ทรงหาไม้มะริด ซึ่งได้มาบ้างตามพระราชประสงค์ แต่ไม่เพียงพอที่จะใช้ทำเครื่องดนตรีได้ทั้งวง คงได้แต่เพียงระนาดเอกงดงามมาก เพียงรางเดียว

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์พนพิศ อมาตยกุล ได้ยกตัวอย่างการฟื้นฟู อนุรักษ์ และส่งเสริมดนตรีไทยของพระองค์ ให้คณะจัดทำหนังสือฟังว่า “มีรับสั่งว่ามโหรีจริง ๆ นั้น เป็นยังไง ตามคุณหญิงไพฑูรย์มาร้องให้ฟังแล้ว ดับมโหรีของโบราณคุณหญิงร้อง ไม่เคยได้ยิน แผ่นเสียงก็ไม่เคยได้ยิน ก็ร้องมโหรี ตับทะแย มโหรีตับต้นเพลงฉิ่ง ตรัสว่า ฉันทายากรู้จักดับมโหรีของโบราณให้ครบทุกตับ คุณหญิงไพฑูรย์จึงร้องฟื้น ขึ้นมาถวาย มีทั้งหมด ๗ ตับ มีมโหรีตับต้นเพลงฉิ่ง ๒ ชั้น มโหรีตบนางนาค มโหรีตบแขกมอญ มโหรีตบทะแย มโหรีตบมหาฤกษ์ มโหรีตบเขนง มโหรี ตบนกกระจอก และบรรเลงถวายที่ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน รับสั่งว่าไป ซ้อมแล้วยกวงมาอัดเสียงที่ดุสิตาลัยเลย ในที่สุดเราได้ดับมโหรีโบราณที่คนเกือบจะ ลืมกันไปแล้วรวม ๗ ตับ จึงทำเป็นหนึ่งหีบ โดยธนาคารกรุงเทพทำถวาย การทำดับ มโหรีถวายคราวนั้นเท่ากับเป็นการอนุรักษ์ และการรื้อฟื้นสิ่งที่กำลังจะตายให้กลับมีชีวิตขึ้นมาใหม่

ทรงมีพระราชปรารภว่า ‘น่าจะมีการประกวดให้เด็กชั้นมัธยมเล่นมโหรี’ พระราชดำรินี้จึงเกิดงานการ ประกวด “ประลองเพลง ประเลงมโหรี ระดับมัธยมศึกษา” รับสั่งว่าที่เลือกระดับมัธยมศึกษา เพราะว่าอยู่ กึ่งกลางพอดี ถ้ามาเรียนมโหรีในชั้นมัธยม พอย้ายไปเข้ามหาวิทยาลัยจะได้นำมโหรีไปเล่นในมหาวิทยาลัย และ เด็กที่อยู่ชั้นประถมจะได้ฟังมโหรี เพื่อจะได้ขึ้นมาประกวดในระดับมัธยม จัดมาจนถึงปัจจุบัน ๓๖ ปีต่อเนื่อง โดย พระราชทานรางวัลด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง นอกจากนี้ ยังมีการประกวดเดี่ยวเครื่องดนตรีและขับร้องอีกด้วย นับเป็นการประกวดดนตรีไทยที่ทำต่อเนื่องมานานที่สุดที่เคยทำมา

สังเกตได้ว่า หลาย ๆ เรื่องที่กำลังจะสูญ พระองค์ทรงขยันขันแข็ง จะออกมาเป็นเรื่องเป็นราว ได้รื้อฟื้น กลับคืนมาใหม่ได้ ดนตรีไทยที่เป็นที่นิยมยินดีเล่นกันทั่วมากขึ้นทุกวันนี้ เพราะว่าคนเดินตามรอยพระบาท ซึ่งผม ยอมรับเลยว่า ได้แรงผลักดันจากท่านเยอะมาก เพลงอีกไม่รู้เท่าไรที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มีพระราชดำริ สร้างขึ้น ไม่ต้องดูอื่นไกล ทุกปีโรงเรียนนายร้อย จปร. จะเล่นเพลงถวายพระพรวันที่ ๒๓ ตุลาคม มีบทพระราช นิพนธ์เนื้อเพลงใหม่ทุกครั้ง เสด็จทรงดนตรีด้วย ถ้าไม่ทรงระนาดก็ทรงขอ หรือทรงขับร้องด้วย รวมทั้งมีหนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ต่าง ๆ ได้อ้างอิงงานของพระองค์ตลอด”

ทรงส่งเสริมการเรียนการสอน และการประกวดดนตรีไทย

ด้วยพระราชหฤทัยที่รักในดนตรีไทยและทรงตระหนักว่าดนตรีไทยมีอิทธิพลต่อจิตใจ สามารถช่วยกล่อมเกลาจิตใจให้อ่อนโยนและช่วยให้มีสมาธิ พระองค์จึงทรงส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนดนตรีไทยในโรงเรียน และพระราชทานเครื่องดนตรีให้โรงเรียนที่ขอมา ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ช่วยให้มีการสอนนักเรียนเล่นดนตรีไทยในหลาย ๆ โรงเรียนทั่วประเทศ เมื่อมีการจัดแสดงดนตรีไทย พระองค์เสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานในงาน ทั้งทรงร่วมบรรเลงกับเด็กนักเรียนหลายครั้ง ตลอดจนทรงส่งเสริมให้มีการประกวดดนตรีไทยในหลายระดับ ดังพระราชดำรัสในงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ ๒๙ ณ โรงเรียนนายเรือ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนนายเรือเป็นเจ้าภาพร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๔๑ ความตอนหนึ่งว่า

“...ดนตรีไทยเป็นศิลปะที่แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของชาติอย่างเด่นชัด การที่ดนตรีไทยมีแบบฉบับเฉพาะของตนเอง ทำให้มีลักษณะโดดเด่นแตกต่างไปจากดนตรีของชาติอื่น ๆ ที่ควรจะมีการเผยแพร่ให้เป็นที่ยอมรับในหมู่เยาวชนไทย เพื่อปลูกฝังให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในมรดกที่บ่งบอกความเป็นชาติ และเกิดความคิดที่จะรักษาผดุงไว้ให้คงอยู่ไม่เสื่อมสูญ...”

อีกทั้งยังทรงตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการเรียนการสอนดนตรีไทยแก่เด็กด้วยความเข้าใจปัญหาอย่างถ่องแท้ และทรงแนะวิธีการสอนดนตรีไทยแก่เด็ก อาทิ อายุไม่ใช่เงื่อนไขสำคัญที่จะเริ่มสอนให้เด็กหัดเล่นดนตรี แต่ไม่ควรบังคับหรือหักโหมตั้งแต่ต้น เพราะอาจทำให้เด็กมีความฝืดใจไม่ดีกับการหัดเล่น การเลือกเครื่องดนตรีให้เด็กที่เพิ่งเริ่มฝึกควรเลือกเครื่องระดับธรรมดา ที่สำคัญต้องเลือกเป็น เลือกเครื่องที่เสียงไม่เพี้ยน ผู้สอนควรมีวิธีฝึกให้เด็กฟังระดับเสียงของเครื่องดนตรีให้จำได้แม่นยำ การสอนเด็กให้ร้องเพลงไทย ควรแยกให้เด็กฝึกร้องทีละคนเพื่อจะได้แก้ไขตรงที่ร้องผิดหรือเพี้ยน

สำหรับเด็กเล็กควรให้ร้องโดยมีดนตรีคลอแบบจำลอง เพราะฝึกง่ายไม่น่าเบื่อ ควรเลือกเพลงให้เหมาะกับเด็ก รวมทั้งเนื้อหาของเพลงด้วย และควรสอนให้เด็กรู้จักเคารพบ่ไหว้ครูผู้สอน กตัญญูรู้คุณ การปฏิบัติตนต่อครูบาอาจารย์ อันเป็นความงามทางวัฒนธรรมของไทยที่ไม่มีประเทศใดเสมอเหมือน นอกจากจะทรงส่งเสริมให้ฝึกเด็กเล่นดนตรีไทยแล้ว ยังทรงส่งเสริมอาชีพการทำเครื่องดนตรีไทยด้วย ทรงเห็นว่าการประดิษฐ์เครื่องดนตรีไทยเป็นงานศิลปะและเป็นภูมิปัญญาไทยที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้

พระองค์ยังพระราชทานพระราชทรัพย์ส่งนักศึกษาสาขาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปศึกษาวิชาการดนตรีที่สถาบัน School of Oriental and African Studies (SOAS) ประเทศอังกฤษ เพื่อนำหลักวิชาและทฤษฎีของชาติตะวันตกมาใช้ค้นคว้าวิจัยดนตรีไทยในทางวิชาการด้วย

ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ ได้เล่าถึงการส่งเสริมการเรียนการสอนดนตรีไทยว่า “ดนตรีอุดมศึกษาเริ่มตั้งแต่มีแค่ ๕-๖ สถาบัน จากนั้นมาจนปัจจุบันนี้มีประมาณ ๑๕๐ กว่าสถาบัน จากเล่นกันวันเดียว ตอนนี้เล่นกัน ๒-๓ วันได้ ไม่จั้นไม่ครบ และเล่นแต่ละวงไม่ได้ ต้องเล่นรวมกลุ่ม สถาบันฯ บ้าง กลุ่มแต่ละภาคบ้าง เสด็จฯ มาทรงเปิดงาน ก็จะต้องมาร่วมเล่นด้วย

ทรงมีพระราชดำริที่เราฟังแล้วเราก็แปลกใจ แต่ทรงทำแล้วทุกคนเป็นปลื้มเลย ทรงสั่งซื้อไวโอลินทางออนไลน์ พระราชทานให้แก่โรงเรียนเด็ก ๆ หลายโรงเรียนแล้ว ปรากฏว่าเมื่อถึงเวลาเสด็จฯ มาทรงตรวจเยี่ยม เขาก็เล่นให้ฟัง ก็ทรงปลื้มพระทัย คนเหล่านั้นก็คิดว่าได้รับของพระราชทานจากพระองค์”

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล ได้เล่าเพิ่มเติมเกี่ยวกับดนตรีไทยว่า “การประชันปีพาทย์หน้าพระที่นั่ง จัดครั้งสุดท้ายเมื่อปี ๒๔๗๔ ที่วังหลวงวัก ซึ่งปัจจุบันเป็นสำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ และหลังจากนั้นไม่มีการประชันหน้าพระที่นั่งอีกเลย ผมจึงกราบบังคมทูลเชิญเสด็จเป็นองค์ประธานในการประชันปีพาทย์ ซึ่งผมจัดปีพาทย์มา ๒ วง คือ คณะดุริยประณีตกับคณะครุพิณิจ ฉายสุวรรณเตรียมเพลงมาประชันกันต่อหน้าพระที่นั่ง โดยผมได้ขอพระราชทานเพลงลาส่งท้ายในงานนั้นด้วย พระองค์ตรัสว่า “ฉันท่างมาแล้ว เตากินผักบุง ออกทะเลสามชั้น เหลือเพลงพระอาทิตย์ชิงดวงอีกเพลง ฉันทจะเอาชื่อขนมมาใส่เข้าไปให้เต็มเลย แล้ววันที่ประชันกันหมอกก็ไปเตรียมขนมให้ตรงกับขนมที่ฉันทจะใส่ในบทเพลง แล้วก็ยกไปให้นักดนตรีเขากินกัน” สังขยาเจ้าเออย ทั้งขนมตาล ทองหยิบฝอยทอง ล้วนแต่ของหวาน ซึ่งเป็นของกินทั้งหมด สนุกมากเลยในวันประชันวงที่มหาวิทยาลัยมหิดลที่ศาลายา เริ่มตั้งแต่หัวค่ำคนเต็มจนถึงตีสอง”

พระอัจฉริยภาพและพระราชจริยวัตรที่งดงาม

ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ ได้เล่าถึงอีกหนึ่งพระอัจฉริยภาพของพระองค์ที่คนทั่วไปอาจจะยังไม่ทราบว่า “เรื่องที่เป็นพระอัจฉริยภาพที่จุฬาฯ ยอมรับและทำมาตลอดเป็น ๑๐ ปีแล้ว กล่าวคือ ในวันคล้ายวันสถาปนาจุฬาฯ ซึ่งตรงกับวันที่ ๒๖ มีนาคม หลังจากทรงบาตรเสร็จแล้ว พอเข้าหอประชุมจะมีรายการปีพาทย์ดีกดาบรรพ์ คนเห็นชื่อรายการก็นึกว่าดีกดาบรรพ์ ไม่น่าไหว คงจะหลับ เมื่อพระองค์ทรงเล่น คนดูน้อยมาก ต้องเอาต้นไม้มาตั้งตรงทางเดินกลางห้องประชุม เพราะข้างหลังไม่มีคน ข้างหน้าก็ยังบางตา แล้วเราก็เล่นดนตรีธรรมดา เล่นเพลงหลาย ๆ เพลงที่เป็นที่รู้จักกัน เช่น ไ้คัลลัง ชมแสงจันทร์ แสนสดสวาท เป็นต้น ปรากฏว่าไม่ได้รับความสนใจสักเท่าใด

๓ ปีที่ผ่านมา ผมจึงขอพระราชทานเพลงแสนคำนึง ซึ่งบทร้องขุนช้างขุนแผนไม่เข้ากันเท่าไร จะต้องแต่งบทร้องขึ้นมาใหม่ เพราะเป็นเพลงที่ไพเราะ พระองค์ก็ทรงพระราชนิพนธ์บทร้องใหม่ให้ ปรากฏก็ยังไม่มีใครสนใจอยู่ดี ผมไปถวายนานก็เล่าถวายว่าเพลงไทยจะมีชื่อภาษาต่าง ๆ อย่างเช่นภาษาจีนจะมี อาหนุ อาเฮีย อาแปะ พระองค์ก็รับสั่งว่า “ยังขาดอาซิมนะ” เราไม่ได้ทันคิดนะ พระองค์ก็ทรงพระราชนิพนธ์มา นำเพลงใส่เป็นระบำ ซึ่งปีนั้นมีการแสดงประกอบดนตรีไทยด้วย

ปรากฏว่าคนชื่นชอบ ปีนั้นต้องเอาต้นไม้ออกเลย หลังจากมีอาซิมแล้วก็มีคนติดต่อเข้ามาว่าปีต่อไปอยากจะทำ ต่อมาเมื่อมีอาบัง อาจารย์หม่อมเล่นเองเป็นอาบัง แล้วพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องพระกฤษณะใช้เพลงแขกขาว จากนั้นมา คนก็ลือกันไปว่ารายการนี้ไม่ใช่ดีกัฒบรพพ์ รายการนี้สมัยใหม่แล้ว พระองค์ทรงรู้ได้อย่างไรว่าถ้าออกมาแนวนี้ถึงจะมีคนดู

มากไปกว่านั้นอีก วงสายใยจากจूरเป็นศิษย์เก่าที่มีหลากหลายอาชีพและแต่ละท่านอายุมากแล้ว ทูลขอแนวฝรั่งได้ไหม พระองค์ก็ทรงพระราชนิพนธ์**ตบนางซิน** ตอนทำครัว ซึ่งได้มีการแสดงเข้ามาผสมเหมือนกับการแสดงเพลงอาซิม

เมื่อประสบความสำเร็จกับตบนางซิน ตอนทำครัว จากนั้นยังมีเรื่องเกี่ยวกับเมียนมา และนิทานพื้นบ้าน จนกระทั่งต่อมาโปรดให้มีการ**ใช้จอแสดงผล**ประกอบในการแสดงด้วย และพระราชทานบทภาษาพาสนุกโดยใช้ขึ้นแสดงที่จอฉายภาพ ทรงวาดภาพตึกเก่าที่ใช้เป็นเพลงแรกของภาษาพาสนุก โดยทรงวาดสดขึ้นที่จอภาพเลย ซึ่งจะเป็นเหมือนคอนเสิร์ต อย่างการแสดงเรื่องสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๑ บทร้องเป็นภาษาเยอรมันก็จะขึ้นเป็นภาษาเยอรมัน บทร้องเป็นภาษาฝรั่งเศสก็ขึ้นเป็นภาษาฝรั่งเศส พร้อมทั้งขึ้นภาษาไทย และข้างหลังมีรูปภาพประกอบด้วย อย่างเช่นปี ๒๕๖๗ ที่เล่นเวียตนามเย็นใจมีภาพประกอบการแสดงสวยงาม

นี่คือแนวพระราชดำริ ซึ่งเราต้องติดตาม ผมเป็นผู้ทำงานคือเป็นคนเขียนแบบ พระองค์ทรงเป็นสถาปนิก ทรงพระราชดำริ ทรงวางแผน และเราเขียนแบบตามที่พระองค์ทรงออกแบบแล้วทรงกำกับเอง เช่นว่าจะมีอะไรบ้างในการแสดงทุกปี”

สำหรับพระราชจริยวัตรที่งดงามของพระองค์ **ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ** ได้เล่าให้คณะจัดทำหนังสือฟังว่า “พระองค์ทรงถึงพร้อมทั้งในเรื่องการฝึกปฏิบัติ ความรู้ ความสามารถ รวมถึงความคิดสร้างสรรค์ ทั้งอนุรักษ สืบสาน สร้างสรรค์ ตลอดจนทรงให้เกียรติและเกรงใจคนอื่น ทรงถ่อมพระองค์ตลอดเวลา แต่จริง ๆ เมื่อตุลิก ๆ ลงไปแล้ว พระองค์ไม่ใช่ทรงเก่งเฉย ๆ ทรงอัจฉริยะ แต่ไม่เคยทรงโอ้อวดแม้แต่บ่อย ทรงอะไรแล้ว ทรงจริงจังและเกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ไม่ว่าเรื่องอะไร รวมถึงทรงมีขัตติยะมานะมาก ทรงอดทน และตั้งพระราชหฤทัยมาก พูดได้เลยว่าทรงขยันมาก ๆ ทรงหาเวลาไหนมาทรงแต่งบทกลอน มาทรงท่องเพลง และทรงดนตรี เป็นต้น

ทรงเผยแพร่ดนตรีไทยสู่ชาวไทยและชาวโลกอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ ได้กล่าวถึงพระราชหฤทัยอันแน่วแน่ของพระองค์ที่ทรงเผยแพร่ดนตรีไทย อันเป็นเอกลักษณ์ของชาติสู่ปวงชนชาวไทยและชาวโลกว่า “โดยสรุปแล้วพระราชภารกิจที่พระองค์ทรงปฏิบัติเกี่ยวกับการดนตรีไทยอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบัน ได้แก่ การทรงงานแสดงดนตรีไทย “ปีพาทย์ดึกดำบรรพ์” เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบการสถาปนาจุฬาฯ ในวันที่ ๒๖ มีนาคม ของทุกปี ทรงบันทึกแถบวิดิทัศน์การทรงดนตรีไทยร่วมกับนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เนื่องในวันปิยมหาราชในช่วงเดือนตุลาคม พิธีไหว้ครูดนตรีไทยของชมรมดนตรีไทย สจม. ช่วงเดือนพฤศจิกายน การแสดงดนตรีไทยโดยครูอาวุโสแห่งรัตนโกสินทร์ช่วงเดือนมิถุนายนถึงธันวาคม และงานดนตรีไทยอุดมศึกษา

เมื่อทรงมีความชำนาญมากขึ้น จึงมีพระราชดำริจะเสด็จฯ ไปทรงดนตรีในต่างประเทศ เพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม พระองค์จะเสด็จฯ ไปทรงดนตรีในประเทศต่าง ๆ ที่กราบบังคมทูลฯ เชิญแทบทุกปี อาทิ

ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นงานวันสำคัญที่ UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) จัดขึ้นเพื่อฉลองวาระครบรอบที่พระราชวงศ์ได้ขึ้นทะเบียนเป็นบุคคลสำคัญของโลก ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (๑๕๐ ปี วันพระบรมราชสมภพ) สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า (๑๕๐ ปี วันพระราชสมภพ) สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก (๑๐๐ ปี วันพระราชสมภพ) สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (๑๐๐ ปี วันพระราชสมภพ) สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ (๑๐๐ ปี วันประสูติ) พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (๕๐ ปี วันขึ้นครองสิริราชสมบัติ) เป็นต้น

ในคราวการแสดงเนื่องในงาน ๑๐๐ ปี สมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนี เพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าทรงนำคณะดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไปแสดง และทรงขับร้อง ทรงระนาดเอก ทรงซอ ทรงสะล้อ ทรงหลายอย่าง ในรายการนั้นชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ได้มีโอกาสเข้าชมการแสดงต่างชื่นชมในพระปรีชาสามารถเป็นอย่างมาก เวลาเสด็จฯ ลงจากเวที มีผู้คนถวายพระเกียรติราวกับดารา มีผู้รอสั่งเสด็จจำนวนมาก คนไทยไม่ต้องกล่าวถึงเพราะทุกคนมีความจงรักภักดีอยู่แล้ว แม้ชาวต่างประเทศก็ถวายพระเกียรติยกย่องมาก ถือว่าทรงเป็น “ศิลปิน”

ประเทศอังกฤษ ทรงดนตรีอีกหลายครั้งที่ SOAS (School of Oriental and African Studies) ซึ่งเป็นหนึ่งในวิทยาลัยที่สังกัดมหาวิทยาลัยลอนดอน และงานที่จัดขึ้นโดยสถานทูตและชมรมต่าง ๆ ภายในประเทศอังกฤษ

ประเทศเยอรมนี ทรงดนตรีที่สถานกงสุลใหญ่กิตติมศักดิ์ ที่เมืองมิวนิก เจ้าภาพคือกงสุลกิตติมศักดิ์ประจำมิวนิก คุณหญิงบาบารี สไตน์เล่ พอทรงดนตรีเสร็จ คุณหญิงทูลเกล้าฯ ถวายเชิควี ๑ แสนยูโร เท่ากับสี่ล้านบาทไทย

ประเทศโปรตุเกส ทรงดนตรีไหมโรงร่วมกับคณะนักดนตรีจากกรมศิลปากร ในงานแสดงทางวัฒนธรรมไทยที่หอประชุมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เพื่อเฉลิมฉลองความสัมพันธ์ ๕๐๐ ปี พร้อมทั้งทรงเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดศาลาไทยมอบให้แก่เทศบาลกรุงลิสบอน

ประเทศสหรัฐอเมริกา เสด็จฯ ไปทรงเยือนนครชิคาโกและทรงดนตรีเพื่อเฉลิมฉลองวาระครบรอบ ๑๕๐ ปี พระราชสมภพสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า และวาระครบรอบ ๑๒๐ ปี ที่สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าทรงมีส่วนสำคัญในการจัดแสดงนิทรรศการ World's Columbia Exposition ที่นครชิคาโก เมื่อปี ๒๔๓๖ ด้วยการจัดนิทรรศการ Siam: The Queen and the White City เพื่อสานความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สหรัฐฯ

ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อครั้งที่ทรงได้รับรางวัลแมกไซไซ ประเทศฟิลิปปินส์ทราบว่าทรงระนาดได้ จึงขอพระราชทานให้ทรงดนตรีในงานเลี้ยงฉลองผู้ที่ได้รับรางวัลนี้ ทั้งงานมีการแสดงของพระองค์อยู่รายการเดียว แสดงว่าผู้จัดงานเจาะจงมากทีเดียว ในงานนี้ทำให้ประจักษ์ชัดถึงพระอัจฉริยภาพของพระองค์ เช่น มีพระราชดำรัสโดยไม่ต้องมีพิธีกร

ทรงแนะนำรายการเองว่าจะมาทรงดนตรี จะทรงอะไรบ้าง ทรงเพลงร่ำวงนำ ชาวต่างประเทศรู้จักเพลงร่ำวงลอยกระทง ผู้ตามเสด็จคนไทยร้องเพลงลอยกระทง

จากนั้นทรงเดี่ยวระนาดเพลงเชิดนอก แยกต่างประเทศที่อยู่ในงานเลี้ยงรับประทานอาหารเจียบกริบ ฟังการบรรเลงอย่างตั้งใจ พอเดี่ยวจบเสด็จฯ ลงจากเวที ผู้ได้รับรางวัลแมกไซไซผู้หนึ่งเป็นชาวอินเดียนได้ขอพระราชทานพระหัตถ์ขึ้นไปทูลไฉนศิริชะ แล้วกราบบังคมทูลว่า ฟังรู้เรื่องทั้งหมดเพราะเป็นนักวรรณคดี รู้เรื่องหนุมานกำลังจับนางเบญจกาย รู้เรื่องตามบทเพลงที่ทรงเล่น แยกฟังเพลงไทยแล้วรู้ความหมายของเพลงนั้นเป็นอย่างไร ใช้ประกอบกับอะไร ขอนี้เป็นพระอัจฉริยะที่ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศยอมรับ

นอกจากนี้ยังมี**ประเทศลาว และกัมพูชา** ซึ่งมีโครงการส่วนพระองค์ จึงเสด็จฯ ไปบ่อยครั้ง ได้ทรงดนตรีร่วมกับวงของประเทศเหล่านั้นด้วย

อีกประการหนึ่งที่ทรงทำเพื่อเผยแพร่ดนตรีไทยไปยังต่างประเทศ คือ ได้พระราชทานเครื่องดนตรีทั้งปี่พาทย์ เครื่องสายครบชุด รวมทั้งซอสามสายแก่สถานทูตไทยในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ และพระราชทานครูไปสอน ทำให้คนไทยในอังกฤษ และคนในอังกฤษเองสนใจดนตรีไทย และโปรดให้มีการไหว้ครูตามประเพณีด้วย ให้เด็กที่เรียนดนตรีเข้ามาไหว้ครูและครอบครูให้ถูกต้อง นี่คือประเพณีปฏิบัติ ซึ่งนับเป็นต้นแบบในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศอย่างเป็นรูปธรรม”

ทรงดนตรีเป็นการส่วนพระองค์ในพระราชฐาน

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ
นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล ได้เล่าถึงพระปรีชาสามารถทางด้านการขับร้องเพลงไทย ของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งครั้งหนึ่งทั้งสามพระองค์ทรงร้อง รำทำ เพลง ร่วมกันว่า

“การทรงดนตรีเป็นส่วนพระองค์ในพระราชฐานนั้น มีเป็นครั้งคราว และทรงเลือกวงเข้าไปบรรเลงตามแต่จะมีโอกาส บางทีเป็นพระสหาย ข้าราชการบริพารผู้ใกล้ชิด

บางครั้งนาน ๆ ที ทรงรับแขกเป็นการส่วนพระองค์ที่พระตำหนักเรือนต้น ซึ่งอยู่ในบริเวณหรือพระตำหนักจิตรลดารโหฐานนั้น มีครั้งหนึ่งซึ่งพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จลงเสวยตอนค่ำ เป็นการเลี้ยงต้อนรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้นทรงดำรงพระราชอิสริยยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ กลับจากการศึกษาที่ประเทศออสเตรเลีย วันนั้นตรงกับวันดนตรีไทยอุดมศึกษาที่จังหวัดเชียงใหม่ ท่านักดนตรีไม่ได้ เพราะนักเรียนและครูต่างขึ้นไปเชียงใหม่กันหมด ต้องตามนักเรียนนายเรือมาบรรเลงแทน แถมตัวแก่ ๆ ก็ไปเชียงใหม่กันหมด ครูยรรยง แดงกูร คุมวงนักเรียนมา และผมถูกตามเข้าไปช่วยกะทันหัน สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงขออู้ ครูยรรยงลืมหูลืมปาก เป็นวงมโหรีที่ไม่เรียบร้อยนัก เรียกว่าใช้แก้ขัด เสวยเสร็จสามทุ่ม สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง มีพระราชประสงค์จะทรงฟังเพลงลาวดวงเดือน ซึ่งเป็นเพลงที่ทรงโปรดมาก รับสั่งว่า “ชายร้องเพลงลาวดวงเดือนให้แม่ฟังหน่อย ร้องแบบที่แม่ชอบนะ แม่น้อยลืมหูลืมปาก แล้วให้น้องเล็กพ่อนด้วยนะ”

ผมนั่งอยู่หน้าวงดนตรี ได้ยินพระสุรัสวดี รับสั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งดำรงพระราชอิสริยยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ขณะนั้น เสด็จมาประทับหน้าวงดนตรี รับสั่งเบา ๆ ว่า คอยบอกเนื้อร้องด้วยจำได้ไม่หมด เนื้อยาวตั้งหลายท่อน ทรงร้องสองเที่ยวกลับ ตามแบบของกรมหมื่นพิไชยมหินทโรดมชานนแต่เป็นบุญบุญตาโดยแท้ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ทรงฉลองพระองค์แพรว

สื่อนานยาว พระหัตถ์ข้างหนึ่งทรงถือโคมไฟ ทรงพ่อน ทุกคนเงยกริบ ทุกอย่างผ่านไปอย่างเรียบร้อย น่ารัก น่าชมเหลือที่จะบรรยายได้ จบแล้วเสียงปรบมือกราวใหญ่ สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงรับสั่งว่า “ต่อไปนี้ แม่ไม่ต้องจ้างใครมาร้องรำละครให้ดูอีกแล้ว มีลูกสามคนเท่านั้น ร้องรำบรรเลงเสร็จ”

โอกาสเช่นนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นโดยง่าย หากทุกพระองค์ไม่โปรดดนตรีไทยร่วมกันแล้ว ไม่มีทางที่จะเกิดกิจกรรมหน้าพระที่นั่งดังที่ได้เล่ามานี้ได้เลย”

ทรงพระเมตตากรุณาต่อครูและศิลปินดนตรีไทย

นอกจากพระองค์จะทรงมีพระหัตถ์ทางดนตรีไทยเป็นเลิศแล้ว พระองค์ยังทรงมีพระเมตตา แก่ครูและศิลปินดนตรีไทยอีกด้วย จากส่วนหนึ่งของ บทความ “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้า นักดนตรีไทย” ที่เขียนโดย สันติเทพ ศิลบรรเลง สรุปลได้ว่า พระองค์ทรงรับคำกราบบังคมทูลเชิญเสด็จ เพื่อทรงเป็นประธานในงานแสดงดนตรีไทยโอกาส ต่าง ๆ เช่น งานดนตรีไทยอุดมศึกษาของสถาบันต่าง ๆ งานดนตรีไทยในวาระพิเศษ งานพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ครั้งสำคัญ ๆ และอาจทรงร่วมบรรเลงในงานนั้น ๆ

และที่สำคัญคือนอกจากจะเสด็จฯ มาทรงเป็นองค์ประธานในงานแล้ว ถ้าหากทรงทราบว่าครูบาอาจารย์ดนตรีไทย ท่านใดที่เจ็บป่วยเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล จะเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมเป็นการส่วนพระองค์ถึงสถานพยาบาล เช่น คุณหญิงจีน ศิลบรรเลง หรือบางท่านที่ป่วยเจ็บจะทรงรับเป็นคนไข้ในพระบรมราชูปถัมภ์ เช่น คุณหญิง ไพฑูรย์ กิตติวรรณ ครูเต๋อน พาทยกุล เป็นต้น

บางท่านที่ชราและถึงแก่กรรมจะเสด็จฯ ไปพระราชทานเพลิงศพด้วยพระองค์เอง เช่น ครูเทียบ คงลายทอง ครูผู้เชี่ยวชาญทางปี่และเครื่องเป่าทุกชนิด เป็นต้น นับว่าทรงใส่พระราชหฤทัยในทุกข์สุขของนักดนตรีไทย อย่างแท้จริง อันเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ตลอดมา

ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ได้เล่าว่า “สิ่งที่ทรงให้ความสำคัญกับนักดนตรี ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเด็ก ถ้าเดือดร้อนทรงช่วยเหลือเหมือนกับว่านักดนตรีไทยเป็นคนในความดูแลของพระองค์ ถ้าทรงรู้จักหรือเคยถวายงาน หากเจ็บป่วยจะทรงดูแล ถ้าเสียชีวิตจะพระราชทานพวงมาลาบ้าง ผ้าไตรบ้าง ถ้าเสด็จฯ ได้ จะเสด็จฯ ไปพระราชทานเพลิงศพ”

นอกจากนี้ เมื่อกลุ่มอาจารย์ภาควิชาดุริยางคศาสตร์สาขาดนตรีไทยได้รับเชิญจากสถาบัน SOAS แห่ง มหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ ให้ไปแสดงดนตรีในงานประชุมนานาชาติเรื่องไทยศึกษา ในระหว่าง วันที่ ๕-๙ กรกฎาคม ๒๕๓๖ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาเสด็จฯ ไปในพิธีเปิดงานและทรงเข้าร่วมประชุมด้วย

ในงานเลี้ยงต้อนรับพระองค์ และกลุ่มผู้แทนจากนานาชาติที่เข้าร่วมประชุมที่ SOAS วงดนตรีไทย ประกอบด้วยกลุ่มครูดนตรีซึ่งเป็นลูกศิษย์อาจารย์ประสิทธิ์ ถาวร ได้ร่วมกันบรรเลงเพลงถวาย ทรงพบปะกับ กลุ่มครูดนตรี ทรงทักทายและทรงซักถามถึงการซ้อม ทำให้ทุกคนรู้สึกปลาบปลื้มเป็นอย่างมากที่ทรงเป็นห่วงใย

พระมหากษัตริย์คุณ... ทรงสืบสานดนตรีไทยอยู่คู่ผืนแผ่นดินไทย

ด้วยพระวิริยอุตสาหะและพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการทรงดนตรีและทรงฝึกฝนอย่างเคร่งครัด ทำให้ทรงมีฝีพระหัตถ์เป็นเลิศ ทรงวางพระองค์เป็นแบบอย่างแก่ชาวไทย โดยเฉพาะเยาวชนไทย โดยทรงดนตรีไทยและขับร้องเพลงไทย อีกทั้งทรงเป็นนักวิชาการดนตรี ทรงศึกษารายละเอียดทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ และด้วยพระราชหฤทัยที่ทรงรักในดนตรีไทย จึงทรงอนุรักษ์ พื้นฟู และสืบสาน ทั้งด้านการชำระโน้ตเพลง บันทึกเพลงเก่า ทรงพระราชนิพนธ์บทความเกี่ยวกับดนตรีไทย ทรงส่งเสริมช่างผลิตเครื่องดนตรีไทย และทรงปลูกฝังค่านิยมและทรงส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนดนตรีไทยมาตลอด

นอกจากนี้ ทรงส่งเสริมสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ จัดการแข่งขันดนตรี โดยเสด็จฯ เป็นประธาน และทรงร่วมในกิจกรรมอย่างใกล้ชิด รวมทั้งเผยแพร่ดนตรีไทยสู่ชาวไทยและชาวโลกอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ที่สำคัญทรงดนตรีไทยให้ต่างชาติได้เห็นวัฒนธรรมไทย อันเป็นสิ่งแสดงถึงความมีเอกราชและความมั่นคงของชาติ ตลอดจนทรงมีพระเมตตากรุณาต่อครูและศิลปินดนตรีไทยเสมอมา

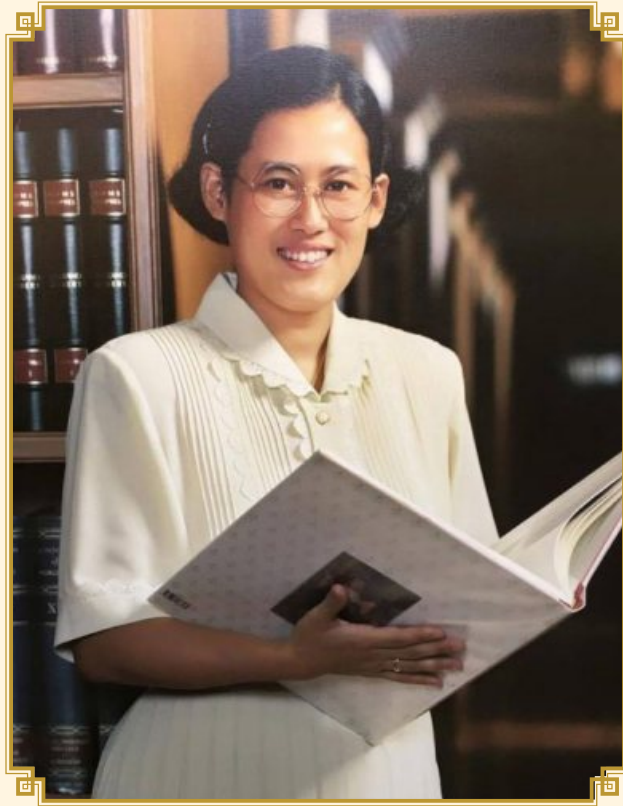
พระราชกรณียกิจและพระราชจริยวัตรทั้งปวงดังกล่าว อันเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติ ส่งผลให้พสกนิกรชาวไทยมีขวัญและกำลังใจ รวมทั้งเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ และปกป้องรักษาวัฒนธรรมดนตรีของชาติ ตลอดจนร่วมกันรักษาภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ให้สืบทอดและปลูกฝังค่านิยมทั้งดงามของไทย

พระองค์จึงทรงมีพระมหากษัตริย์คุณยิ่งต่อวงการดนตรีของไทยทั้งด้านการศึกษา การทำนุบำรุง อนุรักษ์ และเผยแพร่ให้ปรากฏ ทำให้ดนตรีไทยเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงสืบมา ตลอดจนทรงสร้างความภาคภูมิใจให้เป็นที่นับแบบกับเด็กและเยาวชนรุ่นปัจจุบัน ให้หันมาใส่ใจและมีส่วนร่วมเป็นพลังในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมดนตรีของชาติให้ยั่งยืนตลอดไปตามพระราชประสงค์ ดังพระราชดำรัสในงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ ๒๗ ณ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๓๙ ความตอนหนึ่งว่า

“...ดนตรีไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า ที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชาติไทยได้อย่างเด่นชัด ทั้งด้านศาสตร์และศิลป์ ทั้งยังบ่งบอกถึงภูมิอารยธรรมและภูมิปัญญาอันสูงส่งของชนในชาติ เป็นสมบัติที่คนไทยทุกคนพึงหวงแหนและรักษาไว้ไม่ให้เสื่อมสลายไปได้...”

ด้วยเหตุนี้ การที่คณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทย กระทรวงศึกษาธิการ ถวายพระราชสมัญญา ว่า “องค์เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย” นั้น เป็นความจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้ อีกทั้งครูเสรี หวังในธรรม ครูดนตรีอาวุโสกล่าวว่า มีสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์เดียว ยิ่งกว่ามีเทวดาหลายองค์มาโปรดวงการดนตรีไทย

๑๑. เจ้าหญิงนักประพันธ์

“กวีนิพนธ์ของทุกชนชาติเป็นผลึกหล่อหลอมความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ ปัญญาของชาตินั้น ๆ เป็นสมบัติ
ภูมิปัญญาอันสืบเนื่องไม่สิ้นสุด แม้จะมีลักษณะเฉพาะของแต่ละวัฒนธรรม
แต่ก็เป็นภาษาใจอันเป็นภาษาสากล สัมผัสรับรู้ได้ด้วยใจ ไม่มีสิ่งใดมากีดขวางได้...
ซึ่งอาจจะถ่ายทอดรับรู้ร่วมกันในวัฒนธรรมเดียวกัน
หรืออาจถ่ายทอด ศึกษา แผลออกสู่อีกภาษาหนึ่งอีกวัฒนธรรมหนึ่งได้
แม้การถ่ายทอนั้นอาจมีข้อจำกัดบ้าง แต่ “สุนทรียะ” อันเป็นภาษาใจสากลนั้น
สามารถข้ามผ่านข้อจำกัดทางภาษา ก่อให้เกิดความรับรู้อันลุ่มลึกงดงาม
ทั้งความรู้เกี่ยวกับตนเองและผู้อื่น การอ่านและศึกษากวีนิพนธ์
จึงเป็นการสร้างเสริมภูมิปัญญาอันปราชญ์ทุกชาติทุกภาษายอมรับยกย่องมาเนิ่นนาน...
ข้าพเจ้าชอบกวีนิพนธ์จีนและกวีนิพนธ์ภาษาอื่น ๆ
ที่เกี่ยวข้องกับความมักน้อยสันโดษ การท่องเที่ยวไปในธรรมชาติอันงดงามและยิ่งใหญ่
การพึ่งตนเอง อันเป็นแก่นเรื่องที่นิยมกันในบางยุคสมัย...”

พระราชนิพนธ์คำนำใน “หยกใสร้ายคำ”

พิมพ์ครั้งที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๔

เป็นที่ทราบกันดีว่า สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระปรีชาสามารถหลากหลายด้าน อีกหนึ่งพระอัจฉริยภาพซึ่งประจักษ์ชัดยิ่งคือ ทรงเป็นนักประพันธ์ ด้วยพระราชนิพนธ์ที่ทรงประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง รวมถึงพระราชนิพนธ์แปลภาษาต่าง ๆ ที่พิมพ์เผยแพร่ในวารสาร หนังสือพิมพ์ และหนังสือเล่มเป็นจำนวนมากถึงร้อยกว่าเรื่อง* จากการรวบรวมพระราชนิพนธ์ที่พิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ปี ๒๕๑๙ ถึง ๒๕๔๒ สามารถแบ่งประเภทได้ดังนี้

ประเภทร้อยกรอง ได้แก่ กวีนิพนธ์ไทย ๑๕ เรื่อง กวีนิพนธ์แปลภาษาจีน ๓ เรื่อง กวีนิพนธ์แปลภาษาฝรั่งเศส ๕ เรื่อง กวีนิพนธ์ภาษาฝรั่งเศส ๘ เรื่อง และปกิณกะ เช่น สักวา อวยพรวันเกิด อวยพรวันปีใหม่ อวยพรวันวิสาขบูชา

ประเภทร้อยแก้ว ได้แก่ งานแปลวิชาการ ๑ เรื่อง นวนิยายแปล ๒ เรื่อง บทความเกี่ยวกับดนตรี ๔ เรื่อง บทความวิชาการ ๗ เรื่อง ปกิณกคดี ๘ เรื่อง ปาฐกถา อภิปราย ๙ เรื่อง รายงานวิจัย ๖ เรื่อง เรียงความภาษาไทย ๗ เรื่อง เรียงความภาษาอังกฤษ ๑ เรื่อง วรรณกรรมสำหรับเด็ก ๓ เรื่อง วิทยานิพนธ์ ๒ เรื่อง สารคดี ๖ เรื่อง สารคดีท่องเที่ยวและสารคดีเยือนต่างประเทศ ๕๒ เรื่อง และเอกสารคำบรรยาย ๓ เรื่อง

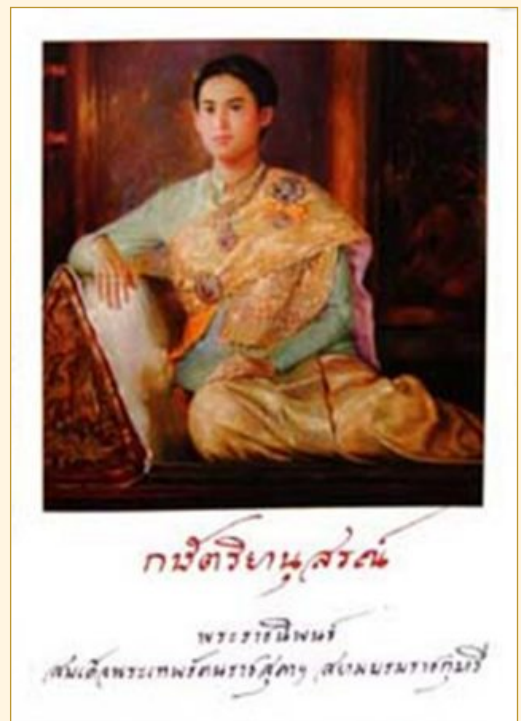
สำหรับหนังสือพระราชนิพนธ์ที่พิมพ์เผยแพร่ระหว่างปี ๒๕๔๒ ถึง ๒๕๖๗ ข้อมูลจากมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มี ๑๘๑ เรื่อง เป็นหนังสือพระราชนิพนธ์ที่พิมพ์ครั้งแรก ๑๑๙ เรื่อง พระราชนิพนธ์ที่พิมพ์ซ้ำ เปลี่ยนปกหรือรูปเล่ม และปรับปรุง ๓๙ เรื่อง หนังสือพระราชนิพนธ์ที่แปลเป็นภาษาต่างประเทศ ๒๓ เรื่อง โดยปี ๒๕๕๙ เป็นปีที่มีหนังสือพระราชนิพนธ์พิมพ์เผยแพร่มากที่สุด ถึง ๒๒ เรื่อง เป็นผลงานพระราชนิพนธ์พิมพ์ครั้งแรก ๙ เรื่อง และพระราชนิพนธ์ที่แปลเป็นภาษาต่างประเทศ ๑๓ เรื่อง

พระปรีชาญาณในพระราชนิพนธ์ “ราชกวี” อีกพระองค์ ในแผ่นดินรัตนโกสินทร์

จากการศึกษาของผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์ หรือผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาและวรรณกรรม ตลอดจนพระอาจารย์ที่ถวายงานหลาย ๆ ท่าน ต่างเห็นพ้องว่า พระองค์ทรงเป็นนักประพันธ์ที่เปี่ยมด้วยพระอัจฉริยภาพ เช่นดังที่ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เขียนกล่าวนำถึงพระราชนิพนธ์ “กษัตริยานุสรณ์” ด้วยความชื่นชม และพิมพ์พระราชนิพนธ์ดังกล่าวเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับประจำวันที ๑๕ กันยายน ๒๕๑๖ ความว่า

“...เมื่อวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคมที่แล้วนี้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดาฯ ได้ทรงพระนิพนธ์บทร้อยกรอง ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายในวาระนั้น

ผมเคราะห์ดีที่ได้เห็นพระนิพนธ์ของทูลกระหม่อม

*อ้างอิงจาก “เรียงร้อยบรรณรัตน์ บรรณานุกรมและดรชนีพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” จัดพิมพ์โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อปี ๒๕๕๒

เมื่อได้อ่านแล้วมีความรู้สึก ว่า เมืองไทยกำลังจะมีราชกวีอีกพระองค์หนึ่ง ผู้ซึ่งจะมีพระปรีชาสามารถ และความเป็นกวีอยู่ในอันดับสูงเท่ากับราชกวีพระองค์อื่น ๆ ที่เรามีมาแล้ว

พระนิพนธ์ของทูลกระหม่อมเป็นไปในทางที่ฝรั่งเรียกว่า Epic Poetry เช่นเดียวกับวรรณคดีเรื่อง ยวนพ่าย ตะเลงพ่าย และสามกรุง ซึ่งเป็นสมบัติของวรรณคดีไทย...”

ทั้งนี้ พระราชนิพนธ์ดังกล่าว มีโคลงอยู่ ๒ บทที่หลายคนคงคุ้นเคยและได้ยินกันมาบ้าง นั่นคือเนื้อร้องของเพลง “ดุจบิดามารดร” ดังนี้

รักษาดิยอมสละ	แม่ชีวี
รักเกียรติจึงเจตน์พลี	ชีพได้
รักษารามุ่งภักดี	รองบาท
รักศาสน์ราญเคิกไล่	เพื่อเกื้อพระศาสนา
อันสยามเป็นบ้านเกิด	เมืองนอน
ดุจบิดามารดร	เปรียบได้
ยามสุขสโมสร	ทุกเมื่อ
ยามศึกทุกขยากไร้	ปลาตเร้นฤควร

พระราชนิพนธ์ “กษัตริยานุสรณ์” นี้ ทรงอธิบายไว้ในคำนำของหนังสือว่า

“ขณะที่เริ่มเขียนเรื่อง ‘กษัตริยานุสรณ์’ นี้ ข้าพเจ้ากำลังเรียนหนังสืออยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนจิตรลดา ในวิชาการประพันธ์ อาจารย์สั่งให้แต่งโคลงบอย ๆ จึงมีความคิดอยากแต่งบทประพันธ์เป็นลิลิตหรือบทประพันธ์คำโคลงสักเรื่องหนึ่ง แต่ยั้งนึกเรื่องที่จะแต่งให้ถูกใจไม่ได้ พอดีเป็นเวลา que ข้าพเจ้าได้โดยเสด็จพระราชดำเนิรในการแปรพระราชฐานไปจังหวัดเชียงใหม่ ในเครื่องบิน ท่านหญิงวิภาวดีได้เล่าประทานข้าพเจ้าถึงเรื่อง น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เรื่อง สามกรุง โดยมีท่านหญิงเป็น ‘เสมียน’ เพราะตอนนั้น น.ม.ส. ประชวรต่อ มองอะไรไม่เห็น พอไปถึงเชียงใหม่ ท่านหญิงก็ประทาน ‘สามกรุง’ ข้าพเจ้า ๑ เล่ม

ข้าพเจ้าเริ่มอ่านสามกรุงไปเรื่อย ๆ วันหนึ่งก็นึกออกว่าโคลงที่นี้ก้อยากจะแต่งนั้นควรเป็นเรื่อง “อะแซหวุ่นกี้ขูดตัวเจ้าพระยาจักรี” ซึ่งเป็นบทยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึ่งวางโครงเรื่องลงในสมุดแล้วใช้เค้าโครงจากหนังสือ ไทยรบพม่า...

การแต่งไม่ได้แต่งรวดเดียวจบ แต่แต่งไปเรื่อย ๆ วันละบทสองบทตามแต่จะคิดโคลงออก ซึ่งมักเป็นเวลาแปลก ๆ เช่น เวลานั้นรถบ้าง เวลาคุยกับใคร ๆ หรือเวลานอน ตอนแรก ๆ ไปได้ช้าเพราะต้องเตรียมสอบ ม.ศ. ๕ พอเสร็จแล้วแต่งตามสบายโดยอ่าน ‘สามกรุง’ ประกอบไปด้วย นับว่าเป็นหนังสือเล่มเดียวที่ใช้ประกอบ

การสอบเข้ามหาวิทยาลัย และโคลงที่ข้าพเจ้าแต่งก็บังเอิญเสร็จตอนมหาวิทยาลัยเปิดพอดี เมื่อจบแล้ว ได้ให้อาจารย์กำชัย ทองหล่อดู อาจารย์กรุณาตั้งชื่อให้ว่า ‘กษัตริยานุสรณ์’...

ข้าพเจ้านำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาแทนการถวายรูปเขียนของขวัญอย่างเคย ท่านโปรดโคลงบทที่ขึ้นต้นว่า ‘รักษาดิยอมสละ แม่ชีวี’ มากที่สุด จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ม.ล.พวงร้อย อภัยวงศ์ ประพันธ์ทำนองเพลง ให้ชื่อว่า ‘ดุจบิดามารดร’ ใช้ร้องมาจนทุกวันนี้...”

ทรงรักการอ่านยิ่ง จนทรงเป็นที่เรียกขาน “หนอนหนังสือ”

อาจกล่าวได้ว่า พระอัจฉริยภาพด้านพระราชนิพนธ์ของพระองค์ มีที่มาจากการโปรดการอ่านและพระนิสัยใฝ่ความรู้ตั้งแต่วัยทรงพระเยาว์ สะท้อนได้จากบทความเรื่อง “พระราชประวัติที่เกี่ยวข้องกับวิชาอักษรศาสตร์” โดย **ดร.ตินาร์ บุญธรรม** ในหนังสือ “อักษรศาสตร์บรมราชกุมารี” ปี ๒๕๕๘ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ความตอนหนึ่งว่า “...ความชุกชนของพระองค์เมื่อทรงพระเยาว์นั้น ไม่ทรงอยู่นิ่งง่าย ๆ สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอฯ คือ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี รับสั่งเรียกอย่างเอ็นดูว่า “สลาตัน” เป็นเพราะไม่ค่อยจะทรงอยู่นิ่ง โปรดทรงวิ่งไปวิ่งมา อย่างรวดเร็วอยู่เสมอ ทั้งโปรดการเล่นผาดโผนและชุกชนแบบเด็กผู้ชาย เช่น เล่นปีนต้นไม้ ถีบจักรยาน หรือเล่นทรายชายหาด อย่างไรก็ดี ในพระอุปนิสัยที่โปรดการวิ่งเล่นชุกชนตามประสาเด็ก ๆ นั้นมีพระอุปนิสัยหนึ่งปรากฏร่วมอยู่ด้วย อันเป็นพระอุปนิสัยที่เป็นพระคุณสมบัติติดพระองค์มาจนถึงทุกวันนี้ อันเป็นคุณลักษณะหนึ่งของผู้ที่รักจะศึกษาวิชาการแขนงต่าง ๆ รวมทั้งวิชาด้านอักษรศาสตร์ คือความใฝ่พระทัยในการสังเกต จดจำ และเรียนรู้สิ่งที่ได้ทรงพบเห็น ซึ่งเริ่มต้นจากสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ทอดพระเนตรเห็นในเวลาที่ทรงวิ่งเล่นแบบเด็ก ๆ นั้น พระอุปนิสัยช่างสังเกต จดจำ และเรียนรู้นี้ เมื่อทรงเจริญพระชันษา ทรงอ่านหนังสือออกแล้ว จึงนำไปสู่คุณสมบัติที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้รักจะศึกษาวิชาการด้านอักษรศาสตร์ คือทรงรักการอ่านเป็นอย่างยิ่ง จนทรงเป็นที่เรียกขานว่า “หนอนหนังสือ” การอ่านหนังสือของพระองค์ในสมัยที่ทรงพระเยาว์นั้น ข้าราชการบริพารใกล้ชิดคงกล่าวถึงเสมอ ๆ ว่า ทรงว่างเป็นไม่ได้ หากทรงว่างตอนไหน จะทรงอ่านหนังสือตลอดเวลา...”

พระองค์ยังทรงแสดงทัศนคติต่อการอ่านหนังสือด้วยพระราชนิพนธ์กลอนในบทความ เรื่อง “ฉันชอบอ่านหนังสือ” ที่ทรงพระราชนิพนธ์ขณะทรงศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ โรงเรียนจิตรลดา และพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในหนังสือประจำปีโรงเรียนจิตรลดา เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๑๓ ดังนี้

หนังสือนี้มีมากมายหลายชนิด
ให้ความรู้สำรับบันเทิงใจ
มีวิชาหลายอย่างต่างจำพวก
วิชาการสรรมาสารพัน

นำดวงจิตเร่ร่อนขึ้นสดใส
ฉันทจึ่งใฝ่ใจสมานอ่านทุกวัน
ล้วนสะดวกค้นได้ให้สุขสันต์
ชั่วชีวันฉันอ่านได้ไม่เบื่อเลย

ในปี ๒๕๒๐ ยังทรงพระราชนิพนธ์โคลงเกี่ยวกับการอ่านที่มีความไพเราะยิ่ง เป็นโคลงที่ห้องสมุดต่าง ๆ
อัญเชิญไปเป็นคำขวัญและเผยแพร่อย่างแพร่หลาย ดังนี้

โลกคือมนตร์เสน่ห์
ห้องหับสรรโอรส
หนังสือจตุรประแจทวารไขสู่
จักพบรัตนแท้

ไพศาล
เลิศล้ำ
ห้องนา
ก่องแก้ววิทยา

รองศาสตราจารย์ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล อดีตอาจารย์
สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ซึ่งเคย
เรียนร่วมชั้นเดียวกับพระองค์ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย และได้รับพระมหากรุณาธิคุณทรงช่วยเหลือด้านต่าง ๆ
มาตั้งแต่ยังเป็นนิสิตต่อเนื่องจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ได้เขียนเล่า
ที่มาของโคลงบทนี้ใน “เทพรัตนบรรณศิลป์” ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑๑
ว่าพระองค์ทรงเล่าถึงเกร็ดประวัติของการแต่งโคลงบทนี้ว่า

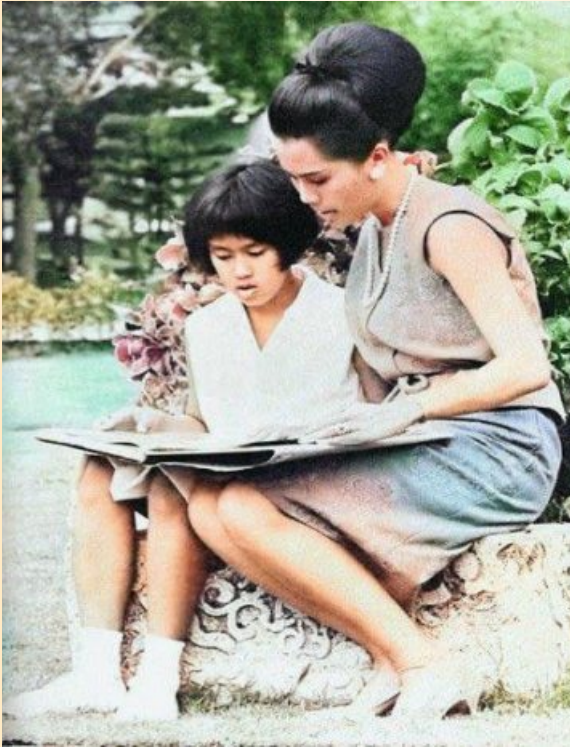
“...อาจารย์ศศิวงศ์ (ปิงตระกุล) มาขอคำขวัญ
ให้สมาคมห้องสมุด (แห่งประเทศไทย) เอาไปพิมพ์
ในหนังสือที่ระลึกสัปดาห์ห้องสมุด (ครั้งที่ ๒) หยิบ
กระดาษขึ้นมาเขียนอย่างรวดเร็วในเวลาไม่กี่นาที แล้ว
ให้อาจารย์ศศิวงศ์ไปเลยทันที...”

การที่พระองค์โปรดการประพันธ์คำกลอนนั้น เนื่องด้วยทรงได้รับการปลูกฝังจากสมเด็จพระนางเจ้า
สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่ทรงให้อ่านและทรงเล่าเรื่องวรรณคดีไทยสำคัญ ๆ
แต่พระองค์มาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ดังในพระราชนิพนธ์บทความเรื่อง “แม่” ทรงเล่าถึงที่มาของความชอบ
วรรณคดี ความตอนหนึ่งว่า

“...เมื่อตอนเล็ก ๆ ตั้งแต่เริ่มเรียนประถม ท่านสอนภาษาไทย โดยการให้อ่าน
วรรณคดีเรื่องยี่สิบสามเรื่อง คือ พระอภัยมณี อิเหนา และรามเกียรติ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
เรื่องอิเหนา ท่านให้ท่องกลอนตอนที่เพราะ ๆ เช่น ‘ว่าพลางทางชมคณานก โผนผกจับ
ไม่อิงมี’

คงจะเป็นเพราะได้อ่านกลอนมาแต่เล็ก ๆ ทำให้ข้าพเจ้าชอบเรียนวรรณคดีไทย
ชอบแต่งกลอน...”

เจ้าฟ้านักอ่านสู่เจ้าหญิงนักประพันธ์

ความใฝ่พระราชหฤทัยในการอ่าน ประกอบกับการที่โปรดและทรงมีพรสวรรค์ รวมถึงทรงพระปรีชาสามารถอย่างเปี่ยมล้นในการประพันธ์ จึงทรงมีผลงานที่มีคุณค่าอย่างสม่ำเสมอ ปรากฏให้เห็นตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ดังที่ ศาสตราจารย์กิตติคุณ กาญจนา นาคสกุล กล่าวในบทความเรื่อง สูดยод นักอักษรศาสตร์ในหนังสือวิศิษฐศิลป์ โดยกระทรวง วัฒนธรรม ความตอนหนึ่งว่า “...พระปรีชาสามารถ ในการประพันธ์ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปรากฏให้เห็นตั้งแต่ทรงเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๔ พระชนมายุเพียง ๙ พรรษา ทรงแต่งนิทาน ทรงแต่งกาพย์ยานีอายุพรปีใหม่ เป็นกาพย์ที่ถูกต้อง ตามฉันทลักษณ์ และได้ความกระชับชัดเจนว่า

สวัสดีปีใหม่
สบสุขสนุกเพลิน
กิจการทุกอย่าง
เจริญรุ่งเรืองไกล

ขอให้มีความเจริญ
อายุยืนตลอดไป
จงสว่างและสุขใส
คิดสิ่งใดสมใจเทอญ...”

รองศาสตราจารย์ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล ได้เขียนถึงรับสั่งเรื่องการเริ่มแต่งโคลงกลอนด้วย พระสุรัสวดีแจ่มใส ในหนังสือ “เทพรัตนบรรณศิลป์” ดังกล่าวข้างต้นว่า

“...ตั้งแต่อยู่ชั้น ป.๔ อายุ ๙ ปี ครูกำชัย (อาจารย์กำชัย ทองหล่อ) สอนภาษาไทย และสอนให้แต่งกาพย์ยานี กลอนแปด และโคลงสี่สุภาพ จึงได้หัดเขียนร้อยกรองตั้งแต่นั้น เราจะเขียนกลอนกันทุกวัน มีทั้งแต่งเองคนเดียว และเพื่อน ๆ หลายคนช่วยกัน ต่อคนละประโยค เขียนในห้องเรียนบนกระดานบ้าง หรือเขียนเองในยามว่างก็มี วิธีสอนนั้น ครูเขียนแผนให้ว่าแต่ละวรรคต้องมีเสียงขึ้นลงอย่างไร ตรงไหนคำต้องคล้องกัน ถ้าเป็น โคลงสี่สุภาพจะเขียนให้ว่าตรงไหนใช้เอก โท นอกจากนั้นยังสอนการเตรียมตัวในการ แต่งกลอนคือ ให้ค้นพจนานุกรมเพื่อหาศัพท์และรวบรวมไว้เป็นหมู่ เช่น มีคำอะไรบ้างที่ แปลว่านก ครูยังสอนการอ่านทำนองเสนาะด้วย

ตอนอยู่ ป.๗ พวกเรามีไฟกันมาก แต่งกลอนกันไว้อยู่ โรงเรียนคัดเอาไปพิมพ์ รวมเล่มชื่อ วรรณวลี...”

ครั้นเมื่อทรงเจริญพระชนมายุขึ้น จากความสนพระราชหฤทัยในวัยเยาว์ได้ขยายวงกว้างไปสู่วรรณคดีไทยทุกประเภทและทุกยุคทุกสมัย ทรงอ่านและทรงศึกษาวรรณคดีไทยอย่างแตกฉานลึกซึ้ง ตลอดจนโปรดการอ่านหนังสือประเภทต่าง ๆ ด้วยทรงเห็นว่าหนังสือเป็นที่มาของแหล่งความรู้ ทุกคนสามารถแสวงหาได้ง่าย รวมถึงพระราชจริยวัตรที่จะทรงบันทึกเหตุการณ์ ข้อมูล ความรู้ที่ทรงได้รับจากบุคคลทุกระดับ โดยจะทรงวิเคราะห์ วินิจฉัย และประมวลเป็นองค์ความรู้รวบยอด แล้วทรงนำมาถ่ายทอดให้ผู้อื่นต่อไป ดังทุกครั้งที่ได้ตั้งใจไปประกอบพระราชกรณียกิจในพื้นที่ต่าง ๆ และการเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศ

หนังสือที่โปรดมีหลากหลายประเภท ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ด้วยทรงเห็นว่าหนังสือเป็นแหล่งข้อมูลความรู้ที่มีคุณค่า การเสด็จฯ ไปยังร้านหนังสือทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อทอดพระเนตรหนังสือใหม่ ๆ ตามพระราชอัธยาศัย รวมทั้งประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ ทูลเกล้าฯ ถวายหนังสือ เป็นภาพที่ได้พบเห็นอยู่เสมอ ตลอดจนยังสนพระราชหฤทัยกิจกรรมห้องสมุดเป็นพิเศษ ทรงจัดตั้งห้องสมุดส่วนพระองค์เพื่อเก็บสะสมหนังสือ สิ่งตีพิมพ์ และวารสาร รวมถึงแผนที่ สื่อโสตทัศนวัสดุประเภทต่าง ๆ

เอกลักษณ์เฉพาะพระองค์ ทรงใช้ภาษาเรียบง่าย แต่มากด้วยวรรณศิลป์

เมื่อทรงเข้าศึกษาระดับปริญญาตรีในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดดา พระอาจารย์ผู้ถวายการสอนภาษาไทยและภาษาสันสกฤต กล่าวถึงพระปรีชาสามารถด้านภาษาไทย ดังปรากฏในหนังสือ “เทพรัตน ธ กรีกฟ้า ทิวหล้าสรเสรี” ความตอนหนึ่งว่า “...ทรงเป็นผู้ดำรงรักษามาตรฐานของภาษาไทยได้อย่างดียิ่ง เอกลักษณ์ที่เด่นชัดของพระองค์ คือ ทรงใช้ภาษาง่าย ๆ ไม่ทรงใช้ศัพท์หรูหราหรือเข้าใจยาก และไม่โปรดการแทรกภาษาฝรั่ง นอกจากจำเป็นจริง ๆ เมื่อเป็นศัพท์เฉพาะที่ยังมิได้มีการบัญญัติภาษาไทย หรือมีฉะนั้นก็เป็นชื่อสถานที่และอื่น ๆ ซึ่งจำเป็นจะต้องกล่าวเท่านั้น ซึ่งเกือบทั้งสิ้นเป็นคำนาม...”

ตัวอย่างกริณพนธ์ “อาหาร” ที่ทรงใช้ภาษาง่าย ๆ แสดงให้เห็นการผสมผสานวรรณศิลป์ในชนบทเดิม คือการใช้บทพจนานุกรมชาติมาเป็นสื่อแสดงความคิดและความรู้สึกในบทแรก สองบทต่อมาเป็นการสื่อความคิดความรู้สึกส่วนตัว อันเป็นการตั้งคำถามเกี่ยวกับคุณค่าของชีวิต คุณธรรม ความยุติธรรม ซึ่งเป็นคำถามร่วมสมัยในยุคนั้น (ปี ๒๕๑๗) และจบลงด้วยการใช้ธรรมชาติ คือ พระจันทร์ เป็นสื่อแสดงความรักและความซาบซึ้งผูกพันอันงดงาม

อาทร

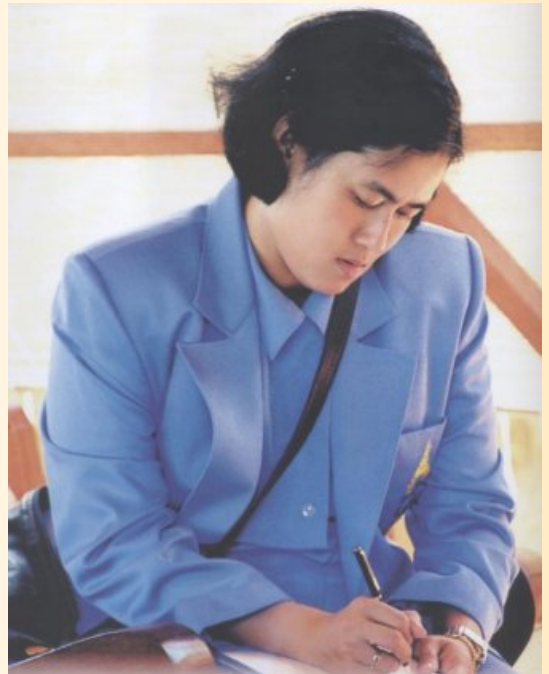
หอมกลิ่นดอกไม้ชายป่า	ดึกแล้วหนาเรไรไม่ส่งเสียง
สายลมอ่อนพัดอยู่เป็นคู่เคียง	พฤษภาเรียงรายประดับรับราตรี
ใจมนุษย์บางครั้งช่างสับสน	เคยกังวลบางครั้งยังคิดหนี
อุปสรรคดังศิลาก้อนวารี	หรือความดียุติธรรมนั้นคือเงา
แต่มีคนมากกระดุนรูนให้สู้	เราจึงรู้สึกร่างกายหยาบเจียบเหงา
มองดูแล้วแววตาอาทรเรา	ที่ยังเขลาไม่รู้ธรรมประจำใจ
จันทร์หา...	จะล่องเลยลับฟ้าหรือโฉน
วานบอกคนที่เราเฝ้าห่วงใย	ว่าตัวไกลแต่จิตอยู่คู่นิรันดร์

สิงหาคม ๒๕๑๗

หนังสือเล่มดังกล่าว ยังได้กล่าวถึงวาระที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ เมื่อปี ๒๕๒๘ ได้ประกาศสดุดีพระเกียรติคุณและพระปรีชาสามารถด้านการใช้ภาษาไทย ความตอนหนึ่ง ว่า

“...ประจักษ์พยานอันเด่นชัดที่แสดงถึงพระปรีชาญาณและความรู้อันเป็นเลิศทางอักษรศาสตร์ ก็คือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมต่าง ๆ ไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งภาคร้อยแก้วและภาคร้อยกรอง อันนับเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของประเทศชาติได้โดดเด่น พระราชนิพนธ์ร้อยแก้วส่วนใหญ่เป็นพระราชบันทึกเกี่ยวกับการเสด็จฯ ต่างประเทศหลายครั้งหลายหน เรื่องประเภทร้อยแก้ว

ดังกล่าวได้รับการยกย่องจากผู้อ่านทั้งหลายว่ามีเอกลักษณ์
อันเด่นเป็นพิเศษ คือ การใช้ภาษาแบบบรรยายโวหาร
ที่แจ่มแจ้ง กะทัดรัด ไพเราะ ส่วนพระราชนิพนธ์
ร้อยกรองนั้น ทรงแสดงให้เห็นความชำนาญในฉันทลักษณ์
หรือแบบแผนการประพันธ์ทุกชนิดอย่างแม่นยำ ทรงแสดง
พระอัจฉริยภาพทางกวีโวหารอย่างชัดเจน คือทรงใช้คำ
ที่มีความหมายดีเด่นเหมาะแก่ข้อความและสละสลวย
ไพเราะอย่างยิ่ง รวมความแล้วกล่าวได้ว่า ทรงเป็น
ผู้สร้างสรรค์ผลงานทางวรรณกรรมอย่างยิ่งใหญ่ ทั้งใน
ด้านปริมาณและคุณลักษณะสมกับที่เป็นนักอักษรศาสตร์
อย่างแท้จริง...”

ศาสตราจารย์กิตติคุณกาญจนา นาคสกุล ได้
กล่าวถึงพระอัจฉริยภาพในบทความเรื่องสุดยอดนักอักษร
ศาสตร์ ความตอนหนึ่งว่า “...พระอัจฉริยภาพอย่างหนึ่ง
ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ในการศึกษา และการทรงงานของพระองค์ คือ ทรงมีความละเอียด ทรงสนพระราชหฤทัย
แม้ในจุดเล็ก ๆ และทรง “แม่น” ในความรู้ทุกด้าน ครั้งหนึ่งได้รับสั่งถึงหนังสือประเภทร้อยกรองว่าปัจจุบัน
ไม่มีใครแต่งเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ ให้อ่าน เพราะคนไม่ค่อยมีเวลา อ่านกันแต่นวนิยายหรือสารคดี ซึ่งเดินเรื่อง
ได้เร็วและเป็นธรรมชาติ ได้กราบบังคมทูลว่า ถ้าใช้รูปแบบกลอนบทละครแต่งเรื่องนวนิยาย ก็คงจะต้องขึ้นว่า
เมื่อนั้น บัดนั้น พอกล่าวถึงพระเอกก็ต้อง เมื่อนั้น ได้ทรงแก้ว่า ‘ไม่ใช่’ เมื่อนั้น ต้องใช้เป็น ‘บัดนั้น’ เพราะ
ตัวละครที่กล่าวถึงเป็นคนธรรมดา

ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งในงานพระราชนิพนธ์ที่ควรกล่าวถึง ก็คือ ความกระชับชัดเจน เที่ยงตรง
ละเอียดครบถ้วนไม่ซ้ำซ้อน แต่ลุ่มลึกด้วยข้อคิด ประชญา และคุณธรรม ลักษณะเหล่านี้สะท้อนถึงพระอุปนิสัย
ของพระองค์ได้เป็นอย่างดี พระอัจฉริยภาพที่ปรากฏในงานพระราชนิพนธ์ไม่เพียงแต่ความกระชับแจ่ม
แจ้งแห่งความรู้ ความกว้างขวางแห่งสรรพวิทยาการ ความลุ่มลึก และหลากหลายมุมมองของพระราชวินิจฉัย
แต่ยังรวมถึงพระอารมณ์ขันที่แทรกอยู่ในพระราชวินิจฉัย ซึ่งทำให้ผู้อ่านพระราชนิพนธ์อ่านได้อย่างเพลิดเพลิน
ติดใจอย่าง “วางไม่ลง” อีกด้วย...”

น้อมเกล้าฯ ถวายพระเกียรติ ๒ เมษายน “วันหนังสือเด็กแห่งชาติ”

นอกจากทรงศึกษาวรรณคดีไทยอย่างลุ่มลึกแล้ว ยังทรงเป็น
นักประพันธ์และกวีที่มีบทพระราชนิพนธ์มากมาย ทั้งสารคดีและบันเทิงคดี
ร้อยแก้วและร้อยกรอง จากบทพระราชนิพนธ์สั้น ๆ หนึ่งที่ยังทรงพระเยาว์
ได้พัฒนามาเป็นบทพระราชนิพนธ์เรื่องยาวที่หลากหลายทั้งด้านเนื้อหา
และรูปแบบ ซึ่งล้วนทรงคุณค่าเป็นที่ประจักษ์ในแวดวงวรรณกรรม

เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเห็นชอบ
ตามข้อเสนอของกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศให้วันที่ ๒ เมษายนของทุกปี

ซึ่งเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพ เป็น “วันหนังสือเด็กแห่งชาติ” พ้องกับ คณะกรรมการนานาชาติด้านหนังสือเด็กและเยาวชน (International Board on Book for Young People – IBBY) ประกาศให้วันที่ ๒ เมษายน เป็น “วันหนังสือเด็กแห่งชาติสากล”

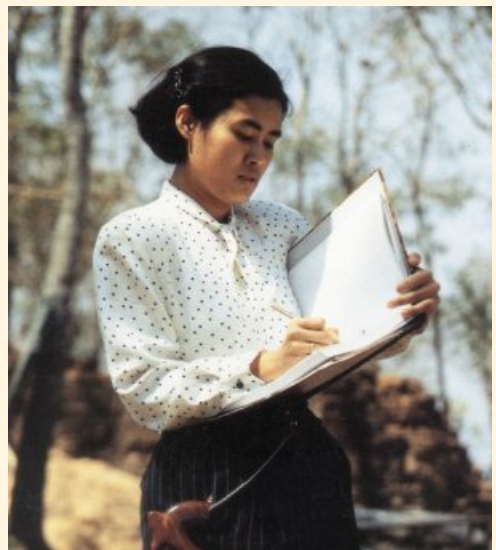
ปี ๒๕๔๘ เป็นปีมหามงคลที่ทรงมีพระชนมายุ ๕๐ พรรษา รัฐบาล เห็นควรน้อมเกล้าฯ ถวายพระเกียรติ เพื่อรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรง ส่งเสริมการอ่าน ทรงประพันธ์บทพระราชนิพนธ์สำหรับเด็กและเยาวชน มาตั้งแต่ครั้งทรงพระเยาว์ และพระปรีชาสามารถด้านอักษรศาสตร์เป็นที่ ประจักษ์แก่ปวงชนชาวไทยและชาวต่างประเทศ

พระอัจฉริยภาพในพระราชนิพนธ์ร้อยกรอง : ‘กวีแก้ว’ เปรตแพรววรรณศิลป์ถิ่นสยาม

จากปี ๒๕๑๐ ที่ทรงเริ่มฉายแววแห่งการทรงเป็นนักเขียน โดย ทรงพระราชนิพนธ์ทั้งร้อยแก้วร้อยกรองอย่างต่อเนื่อง ด้วยพระอัจฉริยภาพ การหมั่นฝึกฝน และทรงเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ทำให้พระปรีชาญาณ ในการประพันธ์เพิ่มพูนยิ่ง ๆ ขึ้น ซึ่ง รองศาสตราจารย์ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล เขียนเล่าใน “เทพรัตนบรรณศิลป์” ความตอนหนึ่งว่า “...ทรงเล่าให้ผู้เขียนฟัง

ว่า เมื่อครั้งยังทรงศึกษาอยู่ที่โรงเรียนจิตรลดา นั้น ทรงพระราชนิพนธ์บทร้อยกรองต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่ไม่ซับซ้อน ยึดหลักความถูกต้องในฉันทลักษณ์ มุ่งเรื่องสัมผัส และความไพเราะของเสียง ไม่ค่อยได้เน้นเรื่องกลวิธี ในการประพันธ์ จนเมื่อได้มาทรงศึกษาต่อคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทรงศึกษาเทคนิค การประพันธ์ต่าง ๆ จึงได้ทรงพัฒนาวิธีการเขียนกวีนิพนธ์ ให้ดีขึ้น มีการคิดโครงเรื่อง ใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ในการ สื่อความหมาย และบางครั้งใช้วิธีการแต่งตลกลบในการสรุป ความด้วย...”

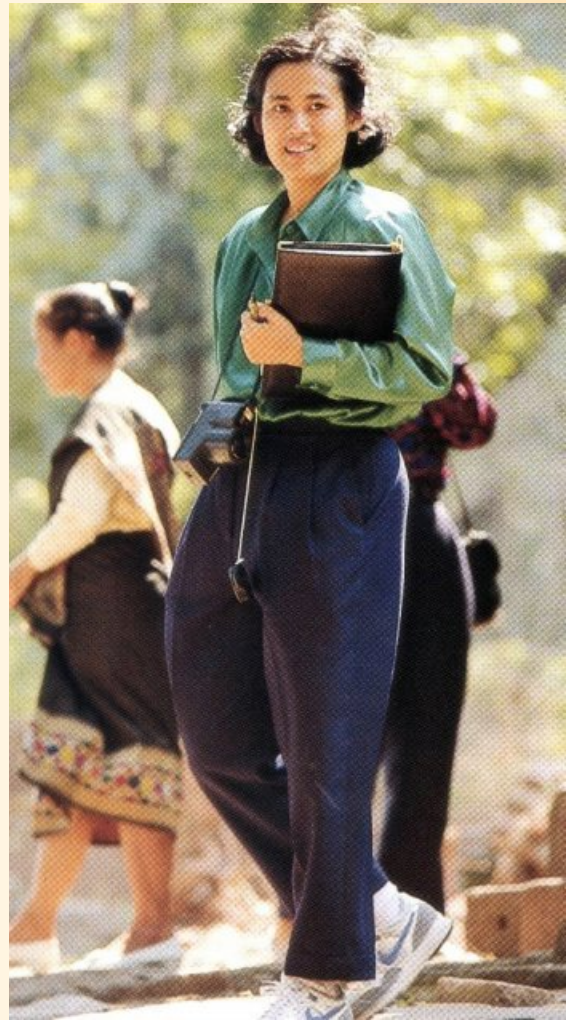
สำหรับ ‘กลวิธีการแต่งตลกลบ’ นั้น ได้รับการยกย่อง จากนักวิชาการด้านอักษรศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง กลวิธีนี้ทรงใช้ในการ พระราชนิพนธ์ร้อยกรองขนาดยาว ๑๖ บท เรื่อง “ดุริยางค์ ในราตรี” ซึ่ง ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ได้วิเคราะห์ ไว้ในบทความเรื่อง “พระสืบสายวรรณศิลป์ตราบนิตินา” ตีพิมพ์ในหนังสือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม ราชกุมารี กับการอนุรักษ์มรดกไทยเมื่อปี ๒๕๓๒ ความตอนหนึ่ง ว่า “...ผลงานชิ้นนี้ทรงแต่งเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ แสดงถึง พระปรีชาสามารถทั้งด้านการแต่งกลอน และความเข้าใจลึกซึ้งด้านเพลงไทย วิธีการนำเสนอของพระองค์มีความไพเราะ ให้อารมณ์หวานเศร้า และมีความผสมกลมกลืนระหว่างใจความและทำนองเพลงไทยอย่างไม่มีที่ติ ครั้นจะยก มาเป็นตัวอย่างเพียงท่อนใดท่อนหนึ่งก็จะไม่สมบูรณ์ ผู้อ่านต้องอ่านตั้งแต่บทแรก จะได้ชื่นชมกับความงามของ

ดอกไม้ และทุ่งนา ป่าเขา พร้อมทั้งระดับเสียงซอที่บรรเลงแว่วหวาน เป็นเพลงไทยต่าง ๆ จนถึงกลอนบทสุดท้ายที่วังเวง และเสียงซอกี่ ขาดหายวับไปในทันที จัดว่าเป็นฝีมือการประพันธ์ ‘ชั้นครู’ เท่านั้น จึงจะแต่งได้ แต่พระปิยชาติสยามบรมราชกุมารีของชาวไทยเรา ทรงพระราชนิพนธ์ในแนวนี้นี้ได้ตั้งแต่ยังทรงมีพระชนมายุเพียง ๑๙ พรรษาเท่านั้น นี่คือความภาคภูมิใจอย่างใหญ่หลวง ที่นักอักษร ศาสตร์ทั้งหลายสามารถจะเอ่ยอ้างแก่ชาวโลกได้ว่า ชาติไทยเรามี ‘กวีแก้ว’ เปรียบพราววรรณศิลป์ถิ่นสยามอย่างแน่นอน...”

สำหรับคำฉันท์ดุขกวีสังเวและกาพย์ขับไม้เป็นงาน ประพันธ์ที่มีกฎเกณฑ์อยู่มาก ประกอบด้วยฉันท โคลง และกาพย์ ช่วงที่ทรงศึกษา ณ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงพัฒนาสร้างเสริมพระอัจฉริยภาพด้านกวีให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดย ทรงพระราชนิพนธ์คำฉันท์ดุขกวีสังเวและกาพย์ขับไม้ ๓ ฉบับ ซึ่งใช้อ่านและขับกล่อมในพระราชพิธีสำคัญ ๆ ๓ ครั้ง **ครั้งแรก** ในพระราชพิธีรับและขึ้นระวางสมโภชช้างสำคัญ “พระศรีนราธิราช ราชกิริณีฯ” ณ จังหวัดนราธิวาส เมื่อปี ๒๕๒๐ **ครั้งที่สอง** ในพระราชพิธีรับและขึ้นระวางช้างสำคัญ ๓ ช้าง ณ จังหวัดเพชรบุรี เมื่อปี ๒๕๒๑ และ **ครั้งที่สาม** ใช้อ่านสวดดีพระพุทธรูปมหามณี รัตนปฏิมากร ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในโอกาสสมโภช กรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี เมื่อปี ๒๕๒๕ ทรงเล่าให้พระสหาย ฟังว่า ทรงศึกษาและยึดถือ “ขนบ” การแต่งแบบโบราณเป็น หลักการประพันธ์ แต่ทรงเปลี่ยนแปลงบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน พระราชนิพนธ์ทั้ง ๓ เรื่องนี้สะท้อนถึง ความเป็นปราชญ์และกวีในองค์กรต้นแห่งเทพ ผู้ทรงพระปรีชาด้านการประพันธ์และความรอบรู้ในประเพณี โบราณ พระราชนิพนธ์เหล่านี้มีท่วงทำนองสง่างาม ภาษาประณีตเรียบง่าย ชัดเจน และงดงามด้วยวรรณศิลป์

ส่วนพระราชนิพนธ์ร้อยกรองบทสั้น ๆ ที่มีอยู่มากมายนั้นมีหลายเรื่องหลากหลาย ตั้งแต่บทร้อยกรอง เกี่ยวกับความรักชาติบ้านเมือง ชมธรรมชาติ อวยพรวันเกิด วันวิสาขบูชา วันปีใหม่ บทสักวา ล้วนมีลีลาภาษา ที่เรียบง่ายงดงาม และไพเราะ บ้างสอดแทรกอารมณ์ขันและสาระที่สื่อได้orroธสรสียง โดยมีอยู่มิใช่น้อยที่แสดง ความคิดหรือข้อแนะนำอันเป็นคติสอนใจ

รองศาสตราจารย์ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล กล่าวว่า “...สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระปรีชาสามารถ แต่งคำประพันธ์ได้ทั้งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร้อย แต่ทรงพระราชนิพนธ์โคลงสี่สุภาพได้ดียิ่ง

ลีลาโคลงงดงาม ไพเราะ เปี่ยมด้วยสุนทรียะ และ เนื้อหาสาระ ดังจะเห็นได้อย่างเด่นชัดจากงาน พระราชนิพนธ์ เช่น “อยู่ธยา” (พ.ศ. ๒๕๑๔) “กษัตริยานุสรณ์” (พ.ศ. ๒๕๑๖) “พุทธศาสนสุภาษิต คำโคลง” (พ.ศ. ๒๕๑๗) “แดนดินถิ่นหมอก” (พ.ศ. ๒๕๒๑) จะเห็นได้ว่า การพรรณนาธรรมชาติใน “แดนดินถิ่นหมอก” เป็นความงามแห่งอารมณ์กวี ผู้สามารถเนรมิตภาพจากถ้อยคำภาษาที่งามกระจำ นำพาผู้อ่านใช้จินตนาการสัมผัสรับรู้สุนทรียภาพแห่ง ธรรมชาติ

ส่วนพุทธศาสนสุภาษิตคำโคลงนั้นก็สุนทรด้วย ภาษาและงามด้วยข้อพระธรรมอันมีค่า นอกจากนั้น โคลง ๘ บทที่ทรงพรรณนาการประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในบทอวยพรวันวิสาขบูชา ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๖ ก็ประณีตอลังการด้วยความงามแห่งวรรณศิลป์เช่นกัน ก่อเกิดความปิติศรัทธาแก่ผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง...”

พระราชนิพนธ์ร้อยกรองที่มีอยู่จำนวนมากล้วนสะท้อนให้เห็นเด่นชัดถึงการทรงเป็นกวีและปราชญ์ร่วมสมัย ผู้ทรงสืบทอดวรรณศิลป์ไทยไว้ได้อย่างงดงาม

พระอัจฉริยภาพในพระราชนิพนธ์ร้อยแก้ว

พระราชนิพนธ์ร้อยแก้วในหนังสือ “เทพรัตนบรรณศิลป์” รองศาสตราจารย์ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล ได้กล่าวว่า “...ทรงเริ่มต้นเรียบเรียงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐ และทรงฝึกฝนเรื่อยมา เริ่มจากเรียงความ สารคดี และ งานวิชาการสั้น ๆ ต่อเมื่อทรงศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ได้ทรงพัฒนาบทความวิชาการขนาดยาว และ ลึกซึ้งขึ้นเรื่อย ๆ ตามความรู้ที่เพิ่มพูนยิ่ง ๆ ขึ้น จึงทรงมีงานวิชาการทั้งบทความ คำบรรยาย ปาฐกถา และ งานค้นคว้าวิจัยทั้งในด้านภาษา วรรณคดี พุทธศาสนา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี จารึกเขมร การศึกษา การพัฒนาชนบท โฆษณาการ ริโมตเซนซิง และเทคโนโลยีสารสนเทศ ทรงพระปรีชาสามารถในการเขียน ด้วยโวหารนานาที่เหมาะสมสอดคล้องกับงานที่เขียน ทรงสื่อความได้กระชับ เป็นขั้นตอน เข้าใจได้ง่าย และ เปี่ยมด้วยสาระที่น่าสนใจ ในบรรดาพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วนั้นที่มีอยู่มากคือ สารคดีเสด็จฯ เยือนต่างประเทศ...”

พระราชนิพนธ์สารคดีที่รู้จักแพร่หลายที่สุดคือ สารคดีท่องเที่ยว เมื่อเสด็จฯ ประพาสไปในโลกกว้าง ได้ทรงนำพระประสบการณ์ต่าง ๆ มาถ่ายทอดไว้ในบทพระราชนิพนธ์ เรื่องแรกพิมพ์เผยแพร่ปลายปี ๒๕๑๖ เมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ แทนพระองค์ไปร่วมพิธีพระบรมศพพระเจ้ากุสตาฟที่ ๖ อดอล์ฟแห่งสวีเดน ในวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๑๖ หลังเสด็จฯ กลับประเทศไทย ทรงเขียนบันทึกถึงการเดินทางและการเข้าร่วมพระราชพิธีครั้งนี้ ทรงตั้งชื่อเรื่อง

ว่า “การเดินทางไปร่วมพิธีพระบรมศพพระเจ้ากุสตาฟที่ ๖ ออเด็ฟ” พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในวารสารอักษรศาสตร์พิจารณา ฉบับเดือนธันวาคม ปี ๒๕๑๖

ต่อมา เมื่อเสด็จฯ ไปทรงเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนครั้งแรก เสด็จฯ กลับมาแล้วทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง “ย่าแดนมังกร” ซึ่งนับเป็นการประพันธ์สารคดีขนาดยาวเกี่ยวกับการเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศเรื่องแรก และทรงพระราชนิพนธ์ต่อเนื่องเรื่อยมาเกือบทุกครั้งที่เสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศ

พระราชนิพนธ์สารคดีที่เสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศที่พิมพ์เผยแพร่มีจำนวนมากถึง ๕๐ กว่าเล่ม เป็นสารคดีที่ได้พาผู้อ่านท่องไปในโลกกว้าง ได้ศึกษาความเป็นไปของธรรมชาติและสังคมของประเทศนั้น ๆ ซึ่งเปี่ยมด้วยสาระ ความรู้ แง่คิด และมุมมองลึกซึ้ง ด้วยศิลปะการประพันธ์ที่งดงาม กระชับชัดเจน สละสลวย มีชีวิตชีวา และเต็มไปด้วยพระอารมณ์ขัน

ทรงสู่สนามนักเขียนเฉกเช่นนักประพันธ์ทั่วไป

ผลงานพระราชนิพนธ์ร้อยแก้ว ประเภทวรรณกรรมเมื่อปี ๒๕๒๑ ทรงมีแรงบันดาลใจพระราชหฤทัย ขณะที่ทรงศึกษาระดับปริญญาโท ภาควิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงเห็นพระสหายชื่อ ‘สุมาลี’ เขียนเรื่องสำหรับเด็กชื่อ ‘มาเหมียว’ ตีพิมพ์เป็นตอน ๆ ในนิตยสาร ‘สตรีสารภาคพิเศษ’ จึงสนพระราชหฤทัยที่จะพระราชนิพนธ์หนังสือเด็กบ้าง ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง ‘แก้วจอมแก่น’ ใช้นามปากกาว่า “แว่นแก้ว”

และในระยะนั้นทรงเริ่มต้นแปลวรรณกรรมเยาวชน เรื่อง Rossignols En Cage (ขบวนการนกนางแอ่น) ซึ่งทรงชื่นชอบวรรณกรรมฝรั่งเศสเรื่องนี้ ตั้งแต่เมื่อครั้งยังทรงเป็นนิสิตชั้นปีที่ ๑ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และระหว่างแปลได้ทรงส่งต้นฉบับแปลให้พระสหายคนสนิทอ่าน เพื่อทรงถามความคิดเห็น

เมื่อพระราชนิพนธ์เรื่องแก้วจอมแก่นจบ ทรงส่งให้พระสหายคนเดิมอ่าน ต่อมาพระสหายได้นำผลงานทั้งหมดมาให้สตรีสารภาคพิเศษพิจารณาและผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์เป็นตอน ๆ ในปี ๒๕๒๑ **คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง** บรรณาธิการสตรีสาร ได้กล่าวถึงการตีพิมพ์พระราชนิพนธ์ ความตอนหนึ่งว่า

“...การพิจารณานำลงไม่ใช่เพราะเป็นท่านหรือท่านเขียน แต่เพราะเรื่องของท่านซึ่งแน่ใจเหลือเกินว่าเข้าถึงเด็ก วิธีเขียนของท่านก็แน่ใจว่าเด็กจะต้องชอบ แล้วเด็กก็ชอบจริง ๆ ผู้ใหญ่ยังชอบเพราะอ่านง่าย มีลักษณะเป็นสากลหน่อย ๆ ท่านเข้าใจจิตใจในความใฝ่ฝันอย่างเด็ก ๆ ไม่ใช่เฉพาะแก้วที่ชวนอย่างนี้เด็กอื่นก็ชวนอย่างนี้ ท่านเล่าประสบการณ์ในโรงเรียน อะไรต่ออะไร ซึ่งเด็กทุกคนย่อมดูตัวเองให้คล้าย ๆ กันได้ สามารถพิสูจน์ตัวเองกับเรื่องที่ท่านเขียนได้นี้คือ “เข้าถึง” ภาษาที่เป็นตัวอย่างการใช้ภาษาที่ดีทีเดียว นับเป็นโชคของเด็ก...”

จากแก้วจอมแก่นมาสู่แก้วจอมชน

หลังจากแก้วจอมแก่นได้รับการตีพิมพ์ มีผู้อ่านให้ความสนใจมากพอสมควร ทั้งยังมีผู้เขียนจดหมายมาติชมด้วย โดยที่ยังไม่รู้ว่ “แวนแก้ว” นี้คือนามแฝงของผู้ใด ต่อมาได้พิมพ์รวมเล่มจำหน่าย และทางบริษัทกัณฑ์นาวิดีโอได้นำไปทำบทละครโทรทัศน์ แต่เนื่องจากเนื้อหาของแก้วจอมแก่นมีอยู่ไม่กี่ตอน ไม่พอต่อการทำบทละครโทรทัศน์ จึงทรงพระราชนิพนธ์เพิ่มเติมและได้รับการพิมพ์รวมเล่ม หนังสือเล่มใหม่ชื่อว่า “แก้วจอมชน” ดังรายละเอียดที่ทรงกล่าวในคำนำ ว่า

“...ข้าพเจ้าเขียนเรื่อง แก้วจอมแก่น เมื่อหลายปีมาแล้ว เพราะเห็นสุมาลีเพื่อนของข้าพเจ้าเขียน เรื่องของมาเหมียวลงในหนังสือ สตรีสาร สุมาลีให้กำลังใจว่าข้าพเจ้าก็น่าจะเขียนได้ ข้าพเจ้าจึงลองเขียนเรื่องของเด็ก ๆ โดยเอาเนื้อหาจากประสบการณ์ของตัวเองตอนเด็ก ๆ บ้าง ที่พ่อแม่หรือผู้ใหญ่เล่าให้บ้าง ปนกับเรื่องของเด็ก ๆ ยุคปัจจุบัน เมื่อเขียนเสร็จแต่ละเรื่องก็ฝากให้คุณแม่ของสุมาลีไปส่งที่โรงพิมพ์สตรีสาร เมื่อเขียนเรื่องแรกคือเรื่องล่อกังเสร็จ ให้เพื่อนชื่อเหมียวอ่านดู เขาชอบใจจึงรับอาสาเขียนภาพประกอบให้ คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง หรือที่เราเรียกกันว่า คุณย่า บ.ก. รับเรื่องลงพิมพ์ให้ทุกเรื่อง ให้คำเรื่องซึ่งทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกภูมิใจมาก คุณย่าช่วยแนะนำเรื่องการเขียนหนังสือให้หลายอย่าง สิ่งใดที่เขียนคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงก็ท้วงติง เมื่อข้าพเจ้าแปลหนังสือเด็กฝรั่งเศสเรื่อง ขบวนการนกกางเขน จะลงตีพิมพ์ คุณย่าก็จัดการขอลิขสิทธิ์จากผู้เขียน และเสียค่าลิขสิทธิ์เพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมายและจรรยาบรรณ

เรื่อง แก้วจอมแก่นนี้ มีเด็กและผู้ใหญ่อ่านกันมากพอสมควร มีผู้เขียนจดหมายมาติชมด้วย เมื่อเขียนเรื่องไปได้จำนวนหนึ่งก็นำมารวมเล่มจำหน่าย บริษัทกัณฑ์นาวิดีโอ นำไปทำเป็นละครโทรทัศน์ แต่เนื่องจากเรื่องของแก้วจอมแก่นตอนนั้นมีอยู่ไม่กี่ตอน ไม่พอกับการทำบทโทรทัศน์ ข้าพเจ้าจึงแต่งเพิ่มเติมอีก และได้รวมเล่มเป็นหนังสือให้ชื่อว่า แก้วจอมชน

การทำบทละครโทรทัศน์จำเป็นต้องมีการดัดแปลงเพื่อให้เหมาะกับการแสดงทางกัณฑ์นาได้ส่งบทโทรทัศน์มาให้ข้าพเจ้าดูก่อนเสมอ เพื่อไม่ให้บทโทรทัศน์แตกต่างจากความคิดหลักของเรื่อง...”

“ภาษา” หนทางเปิดโลกกว้าง สู่วงการนักประพันธ์หลากภาษา

ดังได้กล่าวตอนต้นแล้วว่า พระองค์ทรงมีพระนิสัยโปรดการอ่านหนังสือ ประกอบกับความใฝ่รู้ของพระองค์ จึงทรงเห็นว่า “ภาษา” เป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาค้นคว้าได้อย่างกว้างขวาง ดังพระราชดำรัสเกี่ยวกับภาษาในการปาฐกถาเรื่อง “การศึกษากับการพัฒนาประเทศ” ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ ความตอนหนึ่งว่า

“...การเรียนรู้ภาษาให้ดีทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ จะเป็นโอกาสให้นักเรียนหาข้อมูลได้กว้างขวาง...”

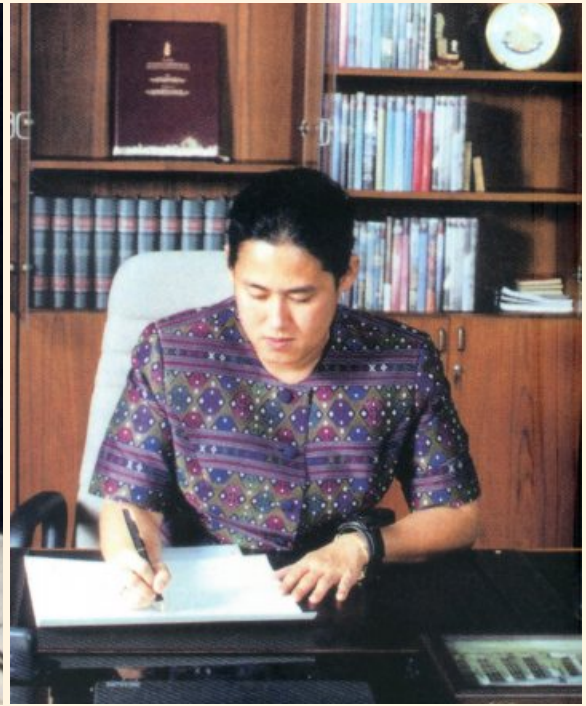
ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงได้รับการปลูกฝังการอ่านจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ตั้งแต่ยังไม่ได้ทรงศึกษาในระบบ และเมื่อทรงศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่โรงเรียนจิตรลดา ทรงได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางภาษา วรรณคดี และศิลปะไทย จากอาจารย์กำชัย ทองหล่อ จึงทรงเชี่ยวชาญทั้งหลักภาษา วรรณคดีไทย และการแต่งคำประพันธ์ ทรงกล่าวถึงความสนใจเกี่ยวกับภาษาในพระราชนิพนธ์ความเรียงเรื่อง “ถ้าข้าพเจ้ามีโอกาสไปศึกษาในมหาวิทยาลัย” ขณะทรงศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เมื่อปี ๒๕๑๔ ความตอนหนึ่งว่า

“...ข้าพเจ้าสนใจในวิชาที่เกี่ยวกับภาษาไทยและภาษาต่างประเทศต่าง ๆ จึงคิดจะเข้าเรียนในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งสอนภาษาไทยและต่างประเทศที่ข้าพเจ้าชอบ...”

ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงศึกษาภาษาต่างประเทศอีกหลายภาษา เช่น บาลี สันสกฤต เขมร จีน อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมัน ได้ทรงใช้ภาษาเหล่านี้เป็นประโยชน์ในการเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศอยู่เนือง ๆ นอกเหนือจากการใช้ภาษาในการสื่อสาร ยังทรงเชี่ยวชาญในบางภาษาจนถึงทรงประพันธ์บทกวีในภาษานั้น ๆ ได้

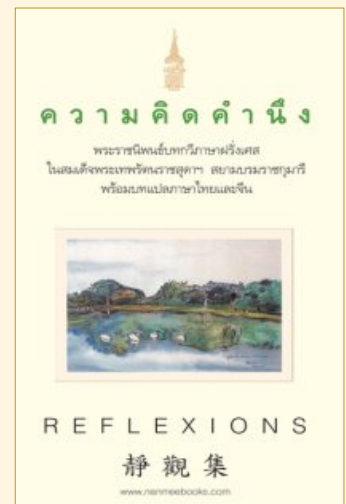

พระอัจฉริยภาพในการพระราชนิพนธ์และแปลภาษาต่างประเทศ

พระปรีชาสามารถด้านภาษาต่างประเทศ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยเสริมพระอัจฉริยภาพในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง รวมถึงแปลบทพระราชนิพนธ์เป็นภาษาต่าง ๆ เช่น บทกวีภาษาฝรั่งเศส ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ ๒๐ กว่าบท ได้พิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในปี ๒๕๒๒ จำนวน ๑๔ บท ใช้ชื่อหนังสือว่า **Reflexions** หรือ **ความคิดคำนึง** ในการพิมพ์ครั้งที่ ๒ เมื่อปี ๒๕๒๔ ได้เพิ่มเป็น ๒๐ บท และเพิ่มเป็น ๒๑ บท ตั้งแต่ฉบับพิมพ์ปี ๒๕๔๖ เป็นต้นมา

นอกจากนี้ พระราชนิพนธ์แปลเรื่อง ‘ขบวนการนกนางเขน’ ดังที่กล่าวข้างต้น ทรงแปลเรื่องนี้ได้อย่างดีในเวลาไม่นานนัก ทั้ง ๆ ที่ในชีวิตประจำวัน ทรงมีพระราชภารกิจมากมาย ทั้งการเรียนและการทรงงาน

สำหรับภาษาจีน พระองค์ทรงมีพระอัจฉริยภาพด้านบทกวีนิพนธ์จีนอย่างยิ่ง ทรงพระราชนิพนธ์แปลบทกวีของกวีที่มีชื่อเสียงสมัยราชวงศ์ต่าง ๆ เช่น หลี่ไป๋ ตู้ฝู่ และไป๋จิวอี้ เป็นต้น พระราชนิพนธ์แปลบทกวีจีนที่ยอดเยี่ยม อาทิ “**รุ่งอรุณฤดูใบไม้ผลิ**” ของเม่งเฮ้าหฺร่าน ทรงใช้คำเรียบง่าย แต่กินความลึกซึ้งเช่นเดียวกับบทกวีภาษาจีน ทรงปริวรรตคำภาษาจีนเป็นภาษาไทยแทบจะคำต่อคำ มีความกระชับ แต่แฝงความนัย อารมณ์ สะท้อนใจและความคิดอันลึกซึ้ง ทรงใช้เสียงเสนาะของร้อยกรองไทยแทนเสียงเสนาะของร้อยกรองจีน จึงถ่ายทอดรสบทกวีจีนบทนี้ได้อย่างสมบูรณ์

รศ.ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล ได้กล่าวถึงพระอัจฉริยภาพด้านภาษาจีนของพระองค์ในหนังสือ “เทพรัตนบรรณศิลป์” ความว่า

“...ใน พ.ศ. ๒๕๒๓ ทรงเริ่มเรียนภาษาจีนเมื่อทรงเรียนไปได้สัก ๒ ปี พออ่านหนังสือได้เป็นเรื่องเป็นราวด้วยเหตุที่ทรงเป็นกวีและโปรดกวีนิพนธ์มาก อาจารย์จี๋หนานเซิง ผู้ซึ่งเป็นพระอาจารย์ภาษาจีนในช่วงนั้นจึงเอาบทกวีจีนมาสอนเป็นบทเรียน เวลาสอนอธิบายถึงกวีผู้แต่ง คำศัพท์ต่าง ๆ และให้หัดอ่าน เรียนเสร็จแล้วให้แปลเป็นการบ้านส่งอาจารย์ จึงทรงเริ่มแปลบทกวีตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๒ ต่อเนื่องกันมา ๖-๗ ปีกับพระอาจารย์หลายคน ซึ่งมาถวายพระอักษรตามวาระที่สถานทูตจีนประจำประเทศไทยกำหนดให้ พระอาจารย์เป็นเจ้าหน้าที่การทูตจีนที่ เป็นผู้ถนัด และเก่งในด้าน การสอนภาษา มีความรู้ภาษาจีนดี รวมทั้งต้องรู้ภาษาอังกฤษหรือฝรั่งเศสด้วย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะทรงทำการบ้านแปลบทกวีจีนเป็นภาษาฝรั่งเศสหรือภาษาอังกฤษ แล้วแต่พื้นความรู้ภาษาต่างประเทศของพระอาจารย์ ในการแปลบทกวีจีนนั้นนอกจากจะทำส่งพระอาจารย์แล้ว ยังทรงแปลเองเป็นภาษาไทยด้วย แล้วลอกใส่ไว้ในสมุดจดการเรียนรู้ รวมแล้วทรงแปลบทกวีจีนไว้เกือบ ๒๐๐ บท...”

ในปี ๒๕๔๑ ภาควิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ขอพระราชทานพระราชนุญาตเชิญบทกวีจีนที่ทรงแปลไว้ส่วนหนึ่ง จำนวน ๓๔ บท ไปพิมพ์เป็นตำราเรียนของนักศึกษาและเผยแพร่แก่ผู้สนใจ พระองค์ได้ทรงพิจารณาชำระใหม่อีกครั้ง ด้วยทรงเห็นว่าทรงแปลไว้นานแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รวมพระราชนิพนธ์แปลบทกวีจีน “หยกใส ร่ายคำ” และมีพระราชนุญาตให้เผยแพร่ ซึ่งได้รับความนิยมนักอ่านต้องพิมพ์ถึง ๓ ครั้งในช่วงเวลา ๖ เดือน

พระราชนิพนธ์แปลนิยายจีนที่แสดงถึงพระปรีชาญาณด้านภาษาและวัฒนธรรมจีน เช่น เรื่อง “ตลอดกาลน่านานแค่ไหน” ทรงแปลจากงานเขียนของ “เถียนหิง” “ผีเสื้อ” และ “เมฆเหิน น้ำไหล” ทรงแปลจากงานเขียนของ ฟิงฟิง ซึ่งแต่ละเรื่องจะอาศัยความสามารถด้านภาษาในการแปลเพียงอย่างเดียวไม่พอ ผู้แปลต้องสามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่ละเอียดอ่อนของตัวละคร และสื่อสารกับผู้อ่านด้วยถ้อยคำที่เข้าใจง่าย กระชับ แต่มีสีสัน เพื่ออรรถรสเหมือนอ่านจากต้นฉบับ ตลอดจนต้องมีความรู้ความเข้าใจภูมิหลังด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และประเพณี โดยต้องศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจึงจะสามารถแปลงานที่มีคุณภาพได้ ทั้งนี้ รวมถึง “นารินครา” นวนิยายสมัยใหม่ของนักเขียนหญิงชื่อดังชาวจีน “ฉือลี่” ซึ่งพิมพ์เผยแพร่

ในปี ๒๕๕๖ ในช่วงงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ซึ่งพระองค์ได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์แปลเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงแนวพระราชดำริอันลึกซึ้งของการถ่ายทอดวรรณศิลป์ และทรงเล็งเห็นความสำคัญ of หนังสือที่จะช่วยเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีไทย-จีน ความตอนหนึ่งว่า

“...เรื่องราวเกี่ยวกับชาติจีน ไม่ใช่มีแต่เรื่องบุคคลสำคัญที่ประวัติศาสตร์จดไว้เท่านั้น แต่การที่เราจะเข้าใจคนชาตินั้นให้ดี ต้องเข้าใจความเป็นอยู่ ความนึกคิดของคนธรรมดา ๆ ในแง่มุมต่าง ๆ ตั้งแต่ได้อ่านวรรณกรรมจีน ทำให้เข้าใจเรื่องจิตใจของคนจีนสมัยต่าง ๆ ว่าทำไมถึงคิดอย่างนั้น อาจจะเคยมองในแง่มุมของเรา แล้วเรารู้สึกว่าไม่ถูกใจ เมื่อได้อ่านสิ่งที่ผู้เขียนถ่ายทอดออกมา ทำให้รู้สึกเข้าถึงจิตใจ แล้วก็เห็นใจบุคคลที่มีบทบาทหรือได้รับผลกระทบจาก

เหตุการณ์บ้านเมือง แล้วถ้านำมาถ่ายทอดให้ผู้อ่านคนไทย ก็จะทำให้เข้าใจจีนได้ดีขึ้น ถือเป็นส่วนเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งจะช่วยสร้างเพิ่มพูนความสัมพันธ์ระหว่างคนจีนกับคนไทยในแง่ประชาชนให้ดียิ่งขึ้น...”

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มิได้ทรงเป็นกวีแห่งสยามประเทศเท่านั้น ยังทรงเป็นปราชญ์ผู้พระราชทานความรู้ทางวรรณคดีและวรรณศิลป์อันเป็นสากลข้ามวัฒนธรรมด้วย ในพระราชนิพนธ์และพระราชนิพนธ์แปลกวีนิพนธ์เหล่านี้ ทรงแสดงให้เห็นว่า การศึกษาภาษาต่างประเทศอย่างลึกซึ้งมีคุณค่าและความสำคัญ ทั้งในแง่การดำรงชีวิตอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ และการรังสรรค์งานเพื่อถ่ายทอดสมบัติภูมิปัญญาของมนุษยชาติ

พระอัจฉริยภาพ “เจ้าหญิงนักประพันธ์”

พระราชนิพนธ์ที่หยิบยกมาข้างต้นนี้เป็นเพียงตัวอย่างของผลงานที่เกิดจากการค้นคว้า การจดบันทึก และประสบการณ์ตรงของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสอดแทรกความรู้ทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ปรัชญา และคุณธรรมไว้ในงานดังกล่าวอย่างมีสุนทรียภาพ สิ่งที่ประจักษ์แก่ผู้อ่านทั่วไปอีกประการหนึ่งคือ ทรงแต่งแต้มสีสันของความสนุกสนานเพลิดเพลินด้วยพระอารมณ์ขันในพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ รวมทั้งงานศิลปะภาพวาดด้วย

อาจกล่าวได้ว่า การเป็น “เจ้าหญิงนักประพันธ์” ตามพระราชสมัญญานามที่บุคคลทั่วไปถวายนั้น เกิดจากการที่พระองค์ทรงเป็นผู้เรียนภาษาที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง ไม่ว่าจะเป็นภาษาตะวันออก เช่น ไทย บาลี สันสกฤต และจีน หรือภาษาตะวันตก เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมัน ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับผู้เรียนภาษาโดยเฉพาะเยาวชน กล่าวคือทรงมีคุณลักษณะเป็นผู้มีแรงจูงใจในการเรียนสูง ทรงมีความมั่นใจและมีความอดทนสูง รวมทั้งทรงเป็นผู้ที่ตระหนักว่าการเรียนภาษา คือ การใช้ภาษาอย่างต่อเนื่อง และทรงหาโอกาสที่จะฝึกใช้ภาษาที่เรียนมานอกห้องเรียน ตลอดจนทรงตระหนักดีว่าภาษาและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ควบคู่กัน

แม้การศึกษาที่เป็นระบบจะช่วยให้รู้เข้าใจภาษาวรรณคดีได้ แต่การจะศึกษาได้อย่างดี ย่อมอยู่ที่นิสัยและพื้นฐานอันมั่นคงที่จะรับความรู้ของผู้ศึกษาเป็นสำคัญ และการจะเป็นนักวิชาการในทางนี้ ต้องเป็นผู้ที่ศึกษาอย่างแท้จริง รู้จักสังเกต รู้จักรวบรวมข้อมูล วินิจฉัยจำแนกหลักฐาน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความคิดความอ่านที่ลึกซึ้งขึ้น การเป็นผู้ศึกษาอย่างแท้จริง รู้จักข้อมูลจริง เคารพความรู้ของผู้อื่น ช่วยให้เกิดความสมดุลระหว่างข้อมูลกับข้อสรุป และการใช้ความรู้ด้วยการตระหนักถึงคุณค่าของความรู้ นั้น ๆ ทำให้เกิดความกว้างขวางทางวิชาการ

ด้วยพระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพทางภาษา สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือ งานแปล งานวิชาการ บทกวี ตลอดจนบทเพลงไว้มากมายและต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี ๒๕๑๐ จนถึงปัจจุบัน ผู้ที่ได้ติดตามพระราชกรณียกิจพระราชนิพนธ์ทั้งปวงของพระองค์โดยถ่องแท้ จักเห็นคุณสมบัติที่ปรากฏอย่างชัดเจน และเห็นจริงว่า ทรงเป็นนักวิชาการด้านภาษาวรรณคดีที่ทรงเรียนรู้และทรงสั่งสมมาอย่างเต็มเปี่ยม รวมถึงการค้นคว้าสร้างสรรค์และนำไปประยุกต์ใช้ในการต่าง ๆ เป็นแบบอย่างของนักวิชาการด้านภาษาและวรรณคดีอย่างแท้จริง

“...งานพัฒนาเป็นงานที่ยากและใช้เวลานาน
กว่าจะประสบผลสำเร็จ
ดังนั้น ผู้ที่ทำงานด้านการพัฒนาทั้งหลาย
จึงต้องอดทนมีความเชื่อที่หนักแน่นในธรรมะและคุณธรรม
อีกทั้งต้องซื่อตรงและจริงใจ
เพื่อให้ผู้อื่นนิยมและศรัทธา...
รางวัลอันได้รับในวันนี้จะเป็นกำลังใจ
ให้มุ่งมั่นปฏิบัติงานพัฒนาต่อไป
เพื่อสร้างความอยู่ดีกินดีแก่ประชาชนชาวไทย
ประชาชนชาวเอเชีย และประชาชนโลก
เพื่อชักนำมาซึ่งสันติภาพและความสมบูรณ์พูนสุขของโลก...”

พระราชดำรัสในโอกาสทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลอินทรีา คานธี ประจำปี ๒๕๔๗
สาขาสันติภาพ การลดอาวุธ และการพัฒนา จากประเทศสาธารณรัฐอินเดีย
๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๘

๔

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
เจ้าหญิงนักพัฒนา พระเกียรติคุณเกริกไกร

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าหญิงนักพัฒนา พระเกียรติคุณเกริกไกร

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงอุทิศเวลาและตรากตรำพระวรกายทรงงานอย่างหนักเพื่อช่วยเหลือพสกนิกรทุกหมู่เหล่าและทุกพื้นที่ในประเทศมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ทรงพระเยาว์ โดยทรงน้อมนำหลักการทรงงานพัฒนาและทรงสานต่อพระราชปณิธานและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาโดยตลอด

ด้วยน้ำพระราชหฤทัยที่เปี่ยมล้นด้วยพระเมตตา พระองค์ได้พระราชทานความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบความทุกข์ยาก ทั้งการสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสและผู้ยากไร้ ส่งเสริมด้านการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ห่างไกลความเจริญให้มีโอกาสได้เรียนรู้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเป็นลำดับมาเป็นเวลายาวนาน รวมทั้งทรงให้ความช่วยเหลือและทรงเผยแพร่แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนสู่นานาชาติ เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีแก่มิตรประเทศด้วย

จากผลสำเร็จของโครงการตามพระราชดำริที่เป็นที่ประจักษ์ชัด ตลอดจนพระประสพการณ์และความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาของพระองค์ รวมถึงการเป็นที่ปรึกษาโครงการด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่องค์กรสำคัญระดับโลก ทำให้ทรงได้รับการยอมรับและยกย่องในพระปรีชาสามารถจากประชาชนชาวไทยและนานาชาติ มหาวิทยาลัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศหลายแห่ง จึงได้ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์และพระเกียรติคุณแด่พระองค์ในหลากหลายด้านที่สำคัญ เช่น มหาวิทยาลัยจอห์นฮอปกินส์ และมหาวิทยาลัยเปปเปอร์ไนด์ สหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยบั๊กกิงแฮม มหาวิทยาลัยอะเบอร์ดีน และมหาวิทยาลัยนอร์ทแทมเบเรียแห่งนิวคาสเซิล สหราชอาณาจักร มหาวิทยาลัยแห่งเมลเบิร์น และมหาวิทยาลัยกรีฟิท เครือรัฐออสเตรเลีย มหาวิทยาลัยกาคุ ซูอิน ประเทศญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยจุงอัง สาธารณรัฐเกาหลี มหาวิทยาลัยเคลี สาธารณรัฐอินเดีย มหาวิทยาลัยมาลายา ประเทศมาเลเซีย มหาวิทยาลัยฮ่องกง สาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นต้น

นอกจากนี้ องค์การสำคัญระดับชาติและนานาชาติ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายตำแหน่งสำคัญ และรางวัลเทิดพระเกียรติแด่พระองค์ที่สำคัญ ๆ อาทิ

ตำแหน่งที่ทรงได้รับจากองค์กร ในประเทศและต่างประเทศ

- **อุปนายกผู้อำนวยการสภาอากาศไทย** พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงดำรงตำแหน่งอุปนายกผู้อำนวยการสภาอากาศไทย ด้วยทรงเป็นผู้ที่เหมาะสมและไว้วางพระราชหฤทัย ตั้งแต่วันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๒๐
- **สมาชิก ราชสมาคมภูมิศาสตร์** ทูลเกล้าฯ ถวายโดยราชสมาคมภูมิศาสตร์ (Royal Geographical Society) สหราชอาณาจักร เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๓๔
- **สมาชิกเกิตติมศักดิ์ ราชสมาคมภูมิศาสตร์** ทูลเกล้าฯ ถวายโดยราชสมาคมภูมิศาสตร์ (Royal Geographical Society) สหราชอาณาจักร เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๓๗
- **วุฒิสมาชิกเกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยอินน์สbruck** (The Title of Honorary Senator of the University of Innsbruck) ทูลเกล้าฯ ถวายโดยมหาวิทยาลัยอินน์สbruck (University of Innsbruck) สาธารณรัฐออสเตรีย เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๒๕ เนื่องจากทราบถึงพระปรีชาสามารถด้านต่าง ๆ และทูลเกล้าฯ ถวายสายสร้อยทอง (Gold Chain) ซึ่งนับเป็นสตรีเอเซียคนแรก และอายุน้อยที่สุดที่ได้รับเกียรตินี้
- **Diplome d'Honneur** ทูลเกล้าฯ ถวายโดยองค์กรการทำอาหารระดับนานาชาติ Le Club des Chefs des Chefs สาธารณรัฐฝรั่งเศส เมื่อปี ๒๕๓๘
- **สมาชิกเกิตติมศักดิ์ สถาบันไอทีซี** (Honorary Member) ทูลเกล้าฯ ถวายโดย สถาบันไอทีซี (The International Institute of Aerospace Survey and Earth Science - ITC) ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ เมื่อปี ๒๕๓๙

- **สมาชิกภาพกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยลอนดอน** (Honorary Fellowship, School of Oriental and African Studies, University of London: SOAS) ทูลเกล้าฯ ถวายโดยมหาวิทยาลัยลอนดอน สหราชอาณาจักร เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙ ด้วยพระกรณียกิจที่โดดเด่นในการส่งเสริมความก้าวหน้าทางการศึกษาของเอเชีย

- **คณะมนตรี** (The Foundation's Council) มูลนิธิเพื่อการศึกษาของผู้ลี้ภัย (The Foundation for the Refugee Education Trust) ขอพระราชทานให้ทรงเป็นคณะมนตรี ในปี ๒๕๔๔ ถึง ๒๕๔๘

- **สมาชิกกิตติมศักดิ์ สถาบันจิตวิทยาและการศึกษา** (Honorary Member of the School of Psychology and Education) ทูลเกล้าฯ ถวายโดยสถาบันจิตวิทยาและการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเตหะราน (School of Psychology and Education, Faculty of Education, University of Tehran) สาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๔๗

- **ทูตพิเศษของโครงการอาหารโลกแห่งสหประชาชาติ ด้านโครงการอาหารโรงเรียน** (WFP's Special Ambassador for School Feeding) โดยโครงการอาหารโลก (World Food Programme) แห่งสหประชาชาติ ได้ขอพระราชทานให้ทรงเป็นทูตพิเศษของโครงการฯ เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๗ ณ กรุงโรม สาธารณรัฐอิตาลี ด้วยทรงมีความเชี่ยวชาญด้านโภชนาการ และพระราชประวัติที่โดดเด่นเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจด้านมนุษยธรรม

- **ทูตสันถวไมตรีไทย-จีน สมาคมมิตรภาพวิเทศสัมพันธ์แห่งประเทศไทย** ได้ถวายสมัญญาพระนามนี้ เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ จากการที่ทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับจีนมาอย่างแน่นแฟ้นต่อเนื่องยาวนาน

- **ทูตสันถวไมตรีแห่งองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ** ด้านการส่งเสริมศักยภาพของเด็กชนกลุ่มน้อย และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (UNESCO

Goodwill Ambassador for the Empowerment of Minority Children and the Preservation of their Intangible Cultural Heritage) โดยองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) ได้ขอพระราชทานให้ทรงเป็นทูตสันถวไมตรีพระองค์แรกจากประเทศในอาเซียน เนื่องจากทรงมีบทบาทสนับสนุนการสร้างศักยภาพให้แก่เด็กชนกลุ่มน้อย ด้วยการให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม มุ่งเน้นบริเวณอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ให้เด็กสามารถเข้าเรียนได้อย่างเต็มที่ในระบบการศึกษาที่มีอยู่ รวมทั้งดูแลปัญหา

ทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย สุขภาพ โภชนาการ ภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอน และความยากจน ทั้งนี้ นายโคอิชิโรมัตสึฮิระ ผู้อำนวยการใหญ่ยูเนสโก พร้อมด้วยผู้บริหารยูเนสโก ได้เข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายประกาศนียบัตรและใบประกาศแต่งตั้ง เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๘ ณ ศาลาดุสิตาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต

• **วุฒิสมาชิกกิตติมศักดิ์ ของมูลนิธิการประชุมผู้ได้รับรางวัลโนเบล** (Honorary Senate of the Foundation Lindau Nobel Prize Winners Meetings) มูลนิธิผู้ได้รับรางวัลโนเบล ทูลเกล้าฯ ถวายพระเกียรติให้ดำรงตำแหน่งนี้ในพิธีเปิดการประชุมผู้ได้รับรางวัลโนเบล ครั้งที่ ๖๐ เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๓ ณ หอประชุมอิน เซลฮัลเล เมืองลินเดา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ด้วยพระองค์ทรงทำคุณประโยชน์อย่างเด่นชัดแก่มูลนิธิผู้ได้รับรางวัลโนเบล ทรงเสียสละและทุ่มเทให้กับงานทางด้านวิทยาศาสตร์ ตลอดจนการ

พัฒนาวิทยาศาสตร์และทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะทรงผลักดันนักวิทยาศาสตร์รุ่นใหม่จากไทยก้าวสู่เวทีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับสากล เพื่อถ่ายทอดความรู้และต่อยอดงานด้านวิทยาศาสตร์ในอนาคต ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นผลงานที่ประจักษ์ชัดและน่าชื่นชมยิ่ง

• **ทูตพิเศษด้านการขจัดความหิวโหย ประจำปี ๒๕๖๕-๒๕๖๗ ขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ** (Food and Agriculture Organization of the United Nations: FAO) ทูลเกล้าฯ ถวายตำแหน่งทูตพิเศษด้านการขจัดความอดอยากหิวโหย (FAO Special Goodwill Ambassador for Zero Hunger for Asia and the Pacific) ประจำปี ๒๕๖๕-๒๕๖๗

และยกย่องการทรงงานช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาความหิวโหยของผู้ยากไร้ในไทยและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมาตลอด รวมทั้งทรงสนับสนุนงานด้านการปรับเปลี่ยนพหุโณมระบบอาหารและเกษตร (Agri-Food systems transformation) ของ FAO เพื่อนำสู่การพัฒนาการผลิต โภชนาการ สิ่งแวดล้อม และชีวิตที่ดีขึ้นของทุกคน (Better production, Better nutrition, Better environment, Better life)

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายตำแหน่งทูตพิเศษโครงการขจัดความหิวโหย (FAO Special Goodwill Ambassador for Zero Hunger) ของ FAO ครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๕๙ ทั้งนี้ FAO จะประกาศรายชื่อบุคคลที่ได้รับการยกย่องแต่งตั้งเป็นทูตพิเศษเป็นประจำทุก ๒ ปี

- ศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์ (Honorary Director) ทูลเกล้าฯ ถวายโดยมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จากสาธารณรัฐประชาชนจีน เช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีฮาร์บิน มหาวิทยาลัยฟู้ตัน มหาวิทยาลัยหัวเฉียว มหาวิทยาลัยเซี่ยเหมิน มหาวิทยาลัยซัวเถา มหาวิทยาลัยภาษาและการค้า มณฑลกว่างตุง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แห่งจินตอนใต้ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีแห่งจินตอนใต้ มหาวิทยาลัยชนชาติกว่างซี มหาวิทยาลัยเจ้อเจียง เป็นต้น นอกจากนี้ ทรงได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยจงซาน (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยซุนยัตเซ็น) นครกว่างโจว มณฑลกว่างตุง

- ผู้อำนวยการกิตติมศักดิ์ (Honorary Director) ทูลเกล้าฯ ถวายโดยสถาบันภาษาและวัฒนธรรมสิรินธร มหาวิทยาลัยภาษาต่างประเทศกรุงปักกิ่ง (Sirindhorn School of Language and Culture, Beijing Foreign Language Institute) สาธารณรัฐประชาชนจีน

ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลเทิดพระเกียรติและเครื่องราชอิสริยาภรณ์

ด้วยพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาที่โดดเด่น ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นที่ประจักษ์แก่พสกนิกรชาวไทย และนานาชาติทั่วโลก ต่างยกย่องสรรเสริญพระเกียรติคุณ และได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลเทิดพระเกียรติเป็นจำนวนมาก อาทิ

- รางวัลลิลิตเก๋اءอักษรศาสตร์

ดีเด่นทูลเกล้าฯ ถวายโดยคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี ๒๕๓๒

- เครื่องหมายเทิดพระเกียรติ “ครุมาตา” ทูลเกล้าฯ ถวายโดยมูลนิธิสมาน-คุณหญิงเบญจา แสงมลิ เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๓๔

- รางวัลพระเกี้ยวทองคำ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๑ เนื่องจากทรงมีผลงานที่มีส่วนส่งเสริมความรู้และความภูมิใจในภาษาไทยเป็นที่ประจักษ์แก่ประชาชนทั่วไปอย่างเด่นชัด และผลงานนั้น ๆ สร้างความสนใจและทัศนคติที่ดีต่อภาษาประจำชาติ

- พระราชสมัญญาและโล่พระเกียรติคุณ “เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย” ทูลเกล้าฯ ถวายโดยคณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทย กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อปี ๒๕๓๑ และคณะรัฐมนตรี ซึ่งมี ฯพณฯ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้มีมติให้วันที่ ๒ เมษายน ซึ่งเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพของพระองค์เป็น “วันอนุรักษ์มรดกของชาติ” เพื่อเทิดพระเกียรติที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้านการอนุรักษ์มรดกของชาติในสาขาต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก

- รางวัลรามอนแมกไซไซ สาขาบริการสาธารณะ ประจำปี ๒๕๓๔ ทูลเกล้าฯ ถวายโดยมูลนิธิรามอนแมกไซไซ เนื่องด้วยทรงอุทิศพระวรกายทรงงานอย่างหนักเพื่อช่วยเหลือประชาชนอย่างต่อเนื่อง และทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในการพัฒนาประเทศไทยให้รุ่งเรือง ทรงสร้างสิ่งดี ๆ อันเป็นที่สุดของความเป็นไทยอย่างเป็น

รูปธรรม โดยทรงเข้ารับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล ณ กรุงมะนิลา สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๓๔

- เหรียญอะโครโพลิส ด้านการบริการชุมชนและการอนุรักษ์วัฒนธรรม (Acropolis Medal for Public Service and Cultural Preservation) ทูลเกล้าฯ ถวายโดยองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๓๕

- รางวัลดีเด่นด้านโภชนาการสำหรับโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียน (Honouring Award to the School Agriculture for Lunch Project for its outstanding contribution to nutritional well-being in Thailand) ทูลเกล้าฯ ถวายโดยองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations) เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๓๕

- รางวัลความสำเร็จแห่งอาเซียน สาขาบริการชุมชน (The 1992 ASEAN Achievement Award) ทูลเกล้าฯ ถวายโดยสถาบันอาเซียน (ASEAN Institute) เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๓๖

- รางวัล GAIA International Award 1993 ทูลเกล้าฯ ถวายโดย Rassegna Internazionale di Cultura Contemporanea di Palermo เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๓๗

• **รางวัลเฮดเดรียน ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๑** (The 1998 Hadrian Award) ทูลเกล้าฯ ถวายโดย World Monuments Fund, U.S.A. เมื่อปี ๒๕๔๑

• **รางวัล The Arcangelo Cultural Prize** ทูลเกล้าฯ ถวายโดยสมาคมวัฒนธรรมอิตาลีเยน (The Italian Cultural Association) เมื่อปี ๒๕๔๒ ด้วยทรงสนับสนุนในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่าง อิตาลีและไทยอย่างต่อเนื่อง

• **รางวัลสาโรช บัวศรี ปราชญ์ผู้ทรงศีล** โดยสภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (มศว.) ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลนี้เป็นครั้งแรกแต่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เป็นรางวัลที่ยกย่องนักการศึกษา ผู้หล่อหลอมคนให้มีความรู้ประจักษ์ปราชญ์ และมีความประพฤติประจักษ์ผู้ทรงศีล ซึ่งเป็นอุดมการณ์ของ มศว. มาตราប់ทุกวันนี้

• **รางวัลมิตรภาพด้านภาษาและวัฒนธรรมจีน** กระทรวงศึกษาธิการ สาธารณรัฐประชาชนจีน ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๔๓ ด้วยยกย่องในพระวิริยอุตสาหะในการเรียนภาษาจีน พระปณิธาน ในการมุ่งมั่นแสวงหาความรู้อย่างไม่หยุดนิ่ง และการส่งเสริมการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างไทย-จีน ของพระองค์

• **รางวัลวรรณคดีนานาชาติด้านความเข้าใจและมิตรภาพ** (The International Literary Prize for Understanding and Friendship) ทูลเกล้าฯ ถวายโดยมูลนิธิวรรณกรรมแห่งชาติจีนและ สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๔ ด้วยทรงสร้างคุณูปการสำคัญต่อการกระชับ ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน และเสริมสร้างไมตรีจิตมิตรภาพระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ

• **รางวัลนักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ** ประจำปี ๒๕๔๕ สาขาสหวิทยาการ คณะกรรมการบริหารสภาวิจัย แห่งชาติ ทูลเกล้าฯ ถวาย เมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๔๕ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เพื่อเฉลิมพระเกียรติคุณในพระอัจฉริยภาพที่ทรงเป็นนักวิจัย โดยมีผลงานในทุกสาขาวิชาซึ่งเป็นประโยชน์ ต่อวงการวิชาการของประเทศ

• **รางวัลสันติภาพสากล** (WANGO Universal Peace Award) ทูลเกล้าฯ ถวายโดย องค์การพัฒนาเอกชน จากทั่วโลก (The World Association of Non-Government Organization: WANGO) เมื่อปี ๒๕๔๖ เป็นรางวัลสูงสุดของ WANGO ที่มอบให้บุคคล ด้วยพระองค์ทรงมีส่วนช่วยอย่างมากในการสร้างสันติภาพระดับโลก

• **เหรียญเชิดชูเกียรติคุณ มิสเจนวีฟ คอลฟิลด์** ทูลเกล้าฯ ถวายโดยกองทุนมิสคอลฟิลด์ สมาคม คนตาบอดแห่งประเทศไทย เมื่อปี ๒๕๔๖

• **นักศึกษาเก่ายอดเยี่ยมในรอบ ๖๐ ปี มหาวิทยาลัยศิลปากร** ทูลเกล้าฯ ถวายโดย มหาวิทยาลัย ศิลปากร เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๔๖

• **พระราชสมัญญาและโล่พระเกียรติคุณ “วิศิษฎ์ศิลปิน”** ทูลเกล้าฯ ถวายโดยคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๖ เพื่อเทิดพระเกียรติที่พระองค์ทรง พระปรีชาสามารถในศิลปะหลายสาขา รวมทั้งทรงมีคุณูปการต่อเหล่าศิลปินและศิลปินวัฒนธรรมของชาติ

• **รางวัลศาสตรเมธี สาขามนุษยศาสตร์ ด้านภาษาไทย** ทูลเกล้าฯ ถวายโดยมูลนิธิศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๖

• **พระราชสมัญญา “Le Princesse Stagiaire” หรือ “เจ้าฟ้าฝึกงาน”** ทรงได้รับการ ถวายพระราชสมัญญาจากหนังสือพิมพ์ฝรั่งเศส ในปี ๒๕๔๗ ด้วยในการเสด็จฯ ไปทรงเยือนสถานที่ต่าง ๆ

นอกจากจะทรงชักถามจนเข้าพระราชหฤทัยถ่องแท้แล้ว ยังโปรดการจดบันทึกความรู้ไว้ด้วย ภาพที่ทรงถือสมุดจดบันทึกไว้ในพระหัตถ์อยู่เสมอ นับว่าเป็นภาพที่ชินตาของบุคคลทั่วไป ทั้งในและต่างประเทศ

- รางวัลดีเด่นด้านการรณรงค์เพื่อการขจัดโรคขาดสารไอโอดีนอย่างยั่งยืนในประเทศไทย (Honorable Plaque for Her Dedication and Outstanding

Leadership in the Program of Sustainable Elimination of Iodine Deficiency Disorders in Thailand) ทูลเกล้าฯ ถวายโดยสภานานาชาติเพื่อการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน (International Council for Control of Iodine Deficiency Disorders: ICCIDD) เมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๔๗ เนื่องจากทรงเป็นผู้นำที่ทรงอุทิศพระองค์ในการดำเนินงานโครงการดังกล่าวจนเป็นที่ประจักษ์ชัด แสดงถึงภาวะผู้นำในทิศทางการพัฒนาอันถูกต้อง ที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการกำจัดโรคขาดสารไอโอดีน ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาและความมั่นคงของประเทศ

- รางวัลอินทรีรา คานธี ด้านสันติภาพ การลดอาวุธและการพัฒนา ประจำปี ๒๕๔๗ ทูลเกล้าฯ ถวายโดยมูลนิธิรางวัลอินทรีรา คานธี เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ณ กรุงนิวเดลี สาธารณรัฐอินเดีย จากพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติเพื่อมวลมนุษยชาติ

- เหรียญเกียรติยศ The International Presidential Honor Medal for Centenary of Pablo Neruda ทูลเกล้าฯ ถวายโดย รัฐบาลสาธารณรัฐชิลี เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๔๙ สำหรับผลงานที่โดดเด่นในการส่งเสริมวรรณกรรม ภาษา วัฒนธรรม และศิลปะ

- รางวัลความเป็นผู้นำทางการศึกษานานาชาติ (International Education Leadership Award) ทูลเกล้าฯ ถวายโดย บัณฑิตวิทยาลัยสาขาการศึกษา มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย สหรัฐอเมริกา (The Graduate School of Education, University of Pennsylvania) เมื่อปี ๒๕๔๗

- รางวัลนักประดิษฐ์ดีเด่นของโลก ทูลเกล้าฯ ถวายโดย คณะกรรมการนานาชาติ IIDC สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) จากผลงานเรื่องโครงการอนุรักษ์พันธุ์พืชในพระองค์ เมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๕๑ โดยรางวัลดังกล่าวจะมอบให้แก่สิ่งประดิษฐ์หรือนวัตกรรมที่สร้างความยั่งยืนให้แก่โลก

- รางวัล “Special Prize Award” พร้อมประกาศนียบัตร จากผลงาน “Best research and innovation in sufficiency and sustainability for School-based (Education for all) or Whole School Approach in Thailand and Remote Sensing” ทูลเกล้าฯ ถวายโดยองค์กร KIPA (Korea Invention Promotion Association) สาธารณรัฐเกาหลี เมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๕๑

- เหรียญ WIPO (World Intellectual Property Organization) พร้อมประกาศนียบัตร ในฐานะ “The Best Women Inventor” จากผลงานเรื่อง “School-based or Whole-school

approach” ทูลเกล้าฯ ถวายโดย
องค์กร WIPO (World Intellectual
Property Organization)
สมาพันธ์รัฐสวิส เมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน
๒๕๕๑

- **รางวัลพิเศษสมาพันธ์**

โภชนาการนานาชาติ ทูลเกล้าฯ ถวาย
โดยสมาพันธ์โภชนาการนานาชาติ
(International Union of Nutritional
Sciences) เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๒
ณ กรุงเทพฯ เพื่อเทิดพระเกียรติผลงาน

ดีเด่น ในการช่วยเหลือและส่งเสริมโภชนาการของผู้ด้อยโอกาส อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์

- **รางวัลมิตรนานาชาติ ๑๐ อันดับแรกของสาธารณรัฐประชาชนจีน** โดยชาวจีนทั่วประเทศ
ได้โหวตทางอินเทอร์เน็ต ให้สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เป็นมิตรที่ดีที่สุดในโลก ๑ ใน ๑๐ รายของประเทศจีน โดยทรงเข้ารับการทูลเกล้าฯ ถวาย “รางวัลมิตรนานาชาติ
๑๐ อันดับแรกของสาธารณรัฐประชาชนจีน” เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๕๒ ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน
เนื่องจากทรงศึกษาภาษาจีนตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนมาตลอด และ
ทรงเจริญสัมพันธ์ไมตรีด้วยการเสด็จฯ ทรงเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนครบทุกมณฑล นับเป็นพระราชนิกุ

พระองค์เดียวในโลกที่เสด็จฯ เยือนจีนมากที่สุด พระองค์
สนพระราชหฤทัยภาษาจีนโดยทรงศึกษาอย่างลึกซึ้ง ทั้งยังทรง
ให้ความสำคัญกับศิลปวัฒนธรรมจีน และจากการเสด็จฯ ไป
ทรงเยือนจีนอย่างต่อเนื่อง ได้ทรงถ่ายทอดประสบการณ์เป็น
พระราชนิพนธ์ ช่วยให้คนไทยมีความเข้าใจในประเทศจีน
คนจีน และวัฒนธรรมจีนเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ

- **รางวัลผู้นำด้านการจัดการเทคโนโลยี (Leadership
in Technology Management Award, LTM. 2010)**
ทูลเกล้าฯ ถวายโดยสถาบันการจัดการเทคโนโลยีระดับ
นานาชาติ (Portland International Center for
Management of Engineering and Technology:
PICMET) เมื่อปี ๒๕๕๓ เป็นรางวัลสำหรับผู้ที่มีวิสัยทัศน์
และการบริหารงานตามหลักการบริการจัดการเทคโนโลยี เพื่อ

เฉลิมพระเกียรติที่ทรงนำเทคโนโลยีหลากหลายสาขามาประยุกต์และบูรณาการ ในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจ
เพื่อการพัฒนาชนบทและผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะด้านการศึกษา อาหาร และโภชนาการ การแพทย์และสุขภาพ
ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กและประชาชนในชนบทห่างไกล ผู้ด้อยโอกาส และผู้พิการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

- **เครื่องอิสริยาภรณ์ ฮีลาล-อี-ปากีสถาน** ทูลเกล้าฯ ถวายโดย สาธารณรัฐอิสลามปากีสถาน เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๕ ณ ทำเนียบประธานาธิบดี อันเป็นเครื่องอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดที่มอบให้บุคคลสำคัญชาวต่างประเทศ

- **เครื่องอิสริยาภรณ์ ปัทมภูษณ์ ประจำปี ๒๕๖๐** ทูลเกล้าฯ ถวายโดยรัฐบาลสาธารณรัฐอินเดีย เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๐ ในฐานะที่ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจด้านวรรณกรรมและการศึกษาอันเป็นคุณประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประเทศและประชาชน โดยทรงเป็นพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์แรกของโลกและคนไทยคนแรกที่ได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลดังกล่าว

- **รางวัลความสำเร็จสูงสุด (Life-Time Achievement Award)** ทูลเกล้าฯ ถวายโดย องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ) เพื่อเทิดพระเกียรติที่ทรงอุทิศพระองค์ในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย โดยเฉพาะกลุ่มเด็กที่ขาดโอกาส

- **เครื่องอิสริยาภรณ์รัฐมิตรภรณ์ เครื่องอิสริยาภรณ์สูงสุดของสาธารณรัฐประชาชนจีน** ควบคู่กับ เหรียญอิสริยาภรณ์แห่งสาธารณรัฐ สำหรับมอบบุคคลชาวต่างประเทศ ที่มีคุณูปการอย่างสูงต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน ในโอกาสเฉลิมฉลองครบรอบ ๗๐ ปี ของการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๒

- **รางวัล ผู้นำสตรีโลก ประจำปี ๒๕๖๓** ทูลเกล้าฯ ถวายโดยคณะกรรมการประชุมสุดยอดผู้นำสตรีโลก ในฐานะที่ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีเยี่ยมด้วยพระอัจฉริยภาพ ทรงเสียสละและทุ่มเท เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ และระบบการศึกษาของประชาชน เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๖๓

เจ้าหญิงนักพัฒนาผู้มีพระมหากษัตริย์คุณต่อมวลมนุษยชาติ

ตลอดระยะเวลาที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงอุทิศพระวรกายทรงงานพัฒนาเพื่อช่วยเหลือประชาชนคนไทยทุกหมู่เหล่า และแผ่ไปถึงประชาชนที่ยากไร้และด้อยโอกาสในต่างประเทศนั้น เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าทำให้ทรงเป็นที่รักและเทิดทูน โดยเฉพาะในหมู่

พสกนิกรชาวไทย หากแต่ยังทรงเป็นที่ชื่นชมรักใคร่ในหมู่ประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน รวมถึงประเทศในภูมิภาคอื่น ๆ เป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากเวลาที่เสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศ จะพบว่าประชาชนในประเทศต่าง ๆ เหล่านั้น พวกเขามักรับเสด็จเป็นจำนวนมาก กิตติศัพท์และพระเกียรติคุณของพระองค์ ขจรไกลไพศาลมาช้านานในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ เมื่อได้มาชื่นชมพระบารมีและได้พบเห็นพระจริยวัตรอันงดงาม น่าชื่นชม ความไม่ถือพระองค์ การแสดงออกซึ่งพระเมตตากรุณาที่มีต่อบุคคลทุกชั้นที่ได้พานพบ ความเอาพระราชหฤทัยใส่ในพระราชภารกิจทั้งปวง ตลอดจนพระอารมณ์ขันและความเข้าพระราชหฤทัยในความแตกต่างของขนบธรรมเนียมประเพณี ทรงพยายามเรียนรู้ให้สามารถเข้าได้กับผู้คนทุกหมู่เหล่า ทุกชาติ ศาสนา จึงทรงได้รับความชื่นชมยินดีจากประชาชนทั่วทุกมุมโลก ทุกชาติ ทุกภาษา

พระราชกรณียกิจและโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระองค์ ล้วนแล้วแต่สร้างคุณประโยชน์อเนกอนันต์ต่อมวลมนุษยชาติ ดังที่ นายมานโมฮัน ซิงห์ นายกรัฐมนตรีแห่งสาธารณรัฐอินเดีย ได้กล่าวสุนทรพจน์ในพิธีทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลอินทรา คานธี ประจำปี ๒๕๔๗ เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ณ กรุงนิวเดลี สาธารณรัฐอินเดีย ดังนี้

“...พวกเราในประเทศอินเดียต่างรู้จักสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นอย่างดี ทรงเป็นที่เคารพนับถืออย่างสูงในประเทศของเราเช่นเดียวกับในประเทศของพระองค์ เรารู้จักพระองค์ในฐานะทรงเป็นนักวิชาการสันสกฤตอย่างแท้จริง และในฐานะที่ทรงเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัด

แต่ทว่ามิได้ทรงเป็นเพียงทั้งหมดที่พรรณนามา ยังทรงเป็นที่รู้จักด้วยพระเกียรติคุณด้านอื่น ๆ อีก พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจพิสูจน์ให้เห็นว่า ทรงเป็นพลเมืองผู้ยิ่งใหญ่แห่งโลก พระราชกรณียกิจด้านเด็กและเยาวชน และด้านการอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรมของประชาชนของพระองค์ แสดงให้เราเห็นอยู่เสมอว่า เราจะสามารถทำอะไรได้มาก หากมีแรงบันดาลใจให้ทำ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นทั้งตัวแทนผู้นำชื่นชมแห่งประเทศไทย และเป็นสัญลักษณ์อันวิเศษแห่งประชาชาติที่ยิ่งใหญ่...”

เจ้าหญิงผู้สืบสานพระราชปณิธานของกษัตริย์นักพัฒนา

ตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงงานตามรอยเบื้องพระยุคลบาท พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ด้วยพระวิริยอุตสาหะ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎร์

จวบจนปัจจุบันทรงแบ่งเบาพระราชภารกิจน้อยใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยความมุ่งมั่นอดทน เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยยิ่ง

ผลสำเร็จของการดำเนินการพัฒนาประเทศตามโครงการในพระราชดำริต่าง ๆ ที่พระราชทานความช่วยเหลือแก่ปวงชนชาวไทยและนานาชาติโดยตลอดของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าสามารถช่วยแก้ปัญหาสำคัญที่คู่รังการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย ด้วยการสนับสนุนช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางและผู้ด้อยโอกาสให้มีโอกาสเข้าถึงระบบการศึกษา มีโอกาสเลื่อนขั้นทางเศรษฐกิจและสังคม ช่วยแก้ปัญหาความยากจนได้

จากจุดเริ่มต้นงานพัฒนาของพระองค์ที่ทรงเน้น “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” ทรงให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับ ๒ เรื่องหลัก คือ “โภชนาการและการศึกษา” หรือเรียกง่าย ๆ ว่า “กินกับเรียน” ทรงเห็นว่าหากเด็กกินอาหารไม่ถูกสุขลักษณะและสารอาหารไม่เพียงพอ ย่อมส่งผลกระทบต่อการทำงานของสมอง ทำให้เรียนหนังสือได้ไม่ดี ทรงเคยรับสั่งว่าสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานนั้นมียู่ ๒ ประการที่สำคัญคือ การได้รับอาหารที่เพียงพอและได้รับการศึกษา เพราะทั้ง ๒ เรื่องนี้จะนำไปสู่การได้รับโอกาสและสิทธิมนุษยชนด้านอื่น ๆ ตามมา

โครงการตามพระราชดำรินี้ในระยะแรกจึงมุ่งไปที่การพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา เพื่อให้เด็กไทยมีโภชนาการที่ดี สุขภาพแข็งแรง มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพจากนั้นพระราชทานความช่วยเหลือแก่เด็กและเยาวชน ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสในถิ่นรกร้างและประชาชนทั่วประเทศให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ทรงตระหนักดีว่าการศึกษเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนและประเทศ ดังพระราชดำรัสในโอกาสที่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริเข้าเฝ้าฯ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา เมื่อวันอังคารที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๔๘ ความตอนหนึ่งว่า

“...งานที่ทำนั้นถ้าเรียกโดยสรุปตามภาษาสมัยใหม่เขาเรียกว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แต่ที่จริงก็คือให้คนทั้งหลายได้มีโอกาสเจริญเติบโต มีชีวิตที่มีสุขภาพแข็งแรง ทั้งร่างกาย และจิตใจ ได้รับการศึกษา ฝึกอบรมสั่งสอน เพื่อให้มีความรู้และพัฒนาความสามารถ ทั้งคุณงามความดีที่จะปฏิบัติงานเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง ต่อญาติพี่น้อง ครอบครัว และต่อสังคม ตลอดจนถึงประเทศชาติหรือทั้งโลก ถือว่านี่คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์...”

โครงการและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนจึงเกิดขึ้นในทั่วทุกภาคและขยายผลอย่างต่อเนื่อง ทรงเห็นว่าการลงทุนทางการศึกษานั้นเป็นการลงทุนระยะยาวที่ต้องใช้ระยะเวลากว่า ๓๐ ปี จึงจะเห็นผลสำเร็จ เด็กยากจนที่พระราชทานความช่วยเหลือกว่าจะเรียนจบได้วุฒิปริญญาตรี โท หรือเอกจนสามารถนำความรู้ด้านต่าง ๆ มาใช้พัฒนาประเทศให้มีความก้าวหน้าได้ต้องใช้เวลานาน ที่ผ่านมาจึงทรงให้ความสำคัญกับการลงทุนเรื่องการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ด้วยสายพระเนตรอันยาวไกล ทรงส่งเสริมการเรียนรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตลอดจนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้พัฒนา

ประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาได้ทัดเทียมกับนานาประเทศ ในการเสด็จฯ ไปทรงเยือนต่างประเทศนอกจากจะทรงพบผู้นำประเทศเพื่อสร้างสัมพันธ์ไมตรีอันดีแล้ว ทรงเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการ ทรงร่วมกับฟังบรรยายจากนักวิชาการทั่วโลก และทรงสานสัมพันธ์กับองค์กรทางด้านวิทยาศาสตร์และมหาวิทยาลัยชั้นนำ เพื่อสร้างโอกาสให้นักเรียนไทยเข้าไปศึกษาเรียนรู้เพิ่มพูนประสบการณ์ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับต่างประเทศ และพระราชทานทุนการศึกษาแก่เด็กไทยให้นำความรู้กลับมาพัฒนาประเทศ เช่น โครงการความสัมพันธ์ไทย-เยอรมนี การส่งผู้แทนไทยเข้าร่วมการประชุมผู้ได้รับรางวัลโนเบล โครงการความร่วมมือกับสถาบันบัณฑิตวิทยาศาสตร์จีน และโครงการวิจัยข้าวโลกตามพระราชดำริฯ

จึงเป็นการวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อไป ในอนาคตอย่างมั่นคงและยั่งยืนในยุคที่โลกก้าวสู่ยุคดิจิทัล ดังพระราชดำรัสในการประชุมวิชาการประจำปี ๒๕๕๖ จัดโดยสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ณ ศูนย์ประชุมอิมแพคเมืองทองธานี จังหวัดปทุมธานี เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๖ ความตอนหนึ่งว่า

“...การเสริมความเข้มแข็งของประเทศชาติในทุก ๆ ด้าน เป็นเรื่องที่ถูกภาคส่วนจะต้องวางแผนงานร่วมกัน การส่งเสริมด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญประการหนึ่งในกระบวนการเตรียมความพร้อม ด้วยวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและนวัตกรรม เป็นเครื่องมืออันทรงประสิทธิภาพที่จะช่วยเพิ่มพูนศักยภาพของประเทศเราในแทบทุกด้าน ยังผลให้ประเทศชาติเจริญพัฒนา มีความมั่นคงและสามารถก้าวเข้าสู่เวทีโลกได้อย่างภาคภูมิในอนาคต...”

ขณะเดียวกันทรงปลูกฝังให้เยาวชนและชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาลักษณะนิสัยในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น โครงการสร้างป่าสร้างรายได้ฯ การดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียน การฟื้นฟูป่าชายเลนตามพระราชดำริฯ เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงพรรณไม้ต่าง ๆ สามารถอยู่ได้ชั่วลูกชั่วหลาน ดำรงไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ และวิถีชีวิตของประชาชน เป็นการช่วยลดและป้องกันความสูญเสียที่เกิดจากภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นบ่อยและรุนแรงขึ้นในอนาคต

ไม่เพียงแต่ทรงวางรากฐานการพัฒนาประเทศด้วยการพัฒนาคนในทุกด้าน ส่งเสริมด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ยังทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณคดี รวมถึงสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาและมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษของไทยในอดีตถึงปัจจุบันที่ต้องรักษาไว้และนำไปศึกษาพัฒนาต่อยอด ให้สามารถนำไปสู่การสร้างงาน สร้างรายได้แก่คนในชุมชน ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ หรือแม้แต่ผู้ต้องขัง ส่งผลให้เศรษฐกิจจิตและสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

พระเมตตาและน้ำพระราชหฤทัยของพระองค์ยังส่งไปถึงประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยากจากภัยธรรมชาติ โรคภัยไข้เจ็บและภัยจากศึกสงคราม ผ่านสภากาชาดไทย มูลนิธิสายใจไทย หรือมูลนิธิชัยพัฒนา ตั้งแต่การส่ง ฤกษ์ชัยพ การรักษาพยาบาล การซ่อมแซมที่พักอาศัย ไปจนถึงการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้สามารถ ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกลโครงการในพระราชดำริของพระองค์ซึ่งมีอยู่จำนวนมากนั้น มีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและมุ่งสู่ความอยู่อย่างยั่งยืน ตามรอยเบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงเห็นความสำคัญและทรงวางรากฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นคำที่บัญญัติขึ้นมาภายหลัง โดยทรงให้ ความสำคัญกับการพัฒนาในทุกด้านและทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีประชาชนโดยเฉพาะผู้ยากไร้และด้อยโอกาสเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนา เพื่อให้เกิดความอยู่ดีกินดี

และมีความสุขอย่างยั่งยืน อันสอดคล้องกับเป้าหมายของ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละแผน ที่เป็น แนวทางพัฒนาประเทศในแต่ละช่วงเวลา

สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๕-๒๕๗๐) มีเป้าหมายมุ่งสู่ การปรับโครงสร้างภาคการผลิตและบริการสู่เศรษฐกิจ ฐานนวัตกรรม โดยยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน ของภาคการผลิตและบริการสำคัญให้สามารถตอบโจทย์ พัฒนาการของเทคโนโลยีและสังคมยุคใหม่ และเป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่ โดย พัฒนาให้คนไทยมีทักษะและคุณลักษณะที่เหมาะสมกับ โลกยุคใหม่ ทั้งทักษะด้านความรู้ ทักษะทางพฤติกรรม และ คุณลักษณะตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม เตรียมพร้อม กำลังคนที่มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของ

ตลาดแรงงาน การมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม โดยลดความเหลื่อมล้ำทั้งในเชิงพื้นที่ รวมถึงสนับสนุน ช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางและผู้ด้อยโอกาสให้มีโอกาสในการเลื่อนขั้นทางเศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนผ่านไปสู่ ความยั่งยืน โดยปรับปรุงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการผลิตและบริการให้มีประสิทธิภาพ และเสริมสร้าง ความสามารถของประเทศไทยในการรับมือการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงภายใต้บริบทโลกใหม่

ไม่เพียงเท่านั้นการทรงงานของพระองค์ยังสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของ สหประชาชาติ หรือ SDGs ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น เป้าหมายที่ ๑ ยุติความยากจนทุกรูปแบบในทุกที่ เป้าหมายที่ ๒ ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการ และส่งเสริมเกษตรกรรม ที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ ๔ สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และ สนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป้าหมายที่ ๖ สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล ให้มีการ จัดการอย่างยั่งยืนและมีสภาพพร้อมใช้ สำหรับทุกคน เป้าหมายที่ ๑๐ ลดความไม่เสมอภาคภายในและระหว่าง ประเทศ เป้าหมายที่ ๑๔ อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนเพื่อ

การพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ ๑๕ ปกป้องฟื้นฟู และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้ อย่างยั่งยืน ต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพกลับมาใหม่ และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น

นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงใช้พระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพอันหลากหลายด้านแห่งศาสตร์และศิลป์ ทรงงานและสร้างสรรค์ผลงานด้านต่าง ๆ รวมถึงสิ่งที่สนพระราชหฤทัยเป็นพิเศษ เช่นด้านอักษรศาสตร์ **ทรงพระราชนิพนธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองหลากหลายประเภทและหลายภาษา** ด้านดนตรี นอกจากจะทรงเชี่ยวชาญการเล่นเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีตะวันตก เช่น ซอด้วง ซออู้ ขลุ่ย พิณ เป๊ต ได้อย่างดีเยี่ยมแล้ว ยังทรงพระราชนิพนธ์บทเพลงทั้งเพลงไทยเดิมและไทยสากล ตลอดจนทรงอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเผยแพร่ดนตรีไทย จนครั้งหนึ่งอาจารย์เสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ ได้กล่าวถึงพระอัจฉริยภาพด้านดนตรีของพระองค์ว่า “ดนตรีไทยไม่สิ้นแล้ว เพราะทูลกระหม่อมแก้วเอาใจใส่”

สำหรับด้านศิลปวัฒนธรรม ทรงมีแนวพระราชดำริตั้งพระราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๐ ความตอนหนึ่งว่า

“...ศิลปะทุกด้านทุกแขนงของทุกชาติ ต่างก็อำนวยประโยชน์ในการสร้างสรรค์ความสุข ความมั่นคง และความสัมพันธ์ ทั้งในระดับบุคคล ระดับสังคม ระดับประเทศ ไปจนถึงถึงระดับโลกด้วยกันทั้งสิ้น...”

พระองค์ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในงานด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติเสมอมา โปรดพระราชทานแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดภารกิจด้านต่าง ๆ ของกรมศิลปากรอย่างมีระบบ ทั้งยังทรงแสดงพระอัจฉริยภาพด้านการอนุรักษ์และสืบทอดงานศิลปวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม เช่น ทรงฟื้นฟูและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทยทั้งด้านการช่างไทย นาฏศิลป์ไทย งานพิพิธภัณฑสถาน รวมถึงมรดกของชาติในสาขาต่าง ๆ เพื่อสืบทอดสู่รุ่นลูกหลานสืบไป จนได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายพระสมัญญานามว่า **“เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย”** และ **“วิศิษฎ์ศิลปิน”** ซึ่งหมายถึงผู้เป็นเลิศทางศิลปะ ประเสริฐเลิศกว่าศิลปินทั้งปวง

สำหรับพระอัจฉริยภาพด้านจิตรกรรม พระองค์ทรงสร้างผลงานฝีพระหัตถ์หลากหลายประเภท ทั้งภาพการ์ตูน ภาพวาดสีน้ำ ภาพวาดสีน้ำมัน ภาพวาดหมึกจีน ภาพวาดด้วย

โปรแกรมคอมพิวเตอร์ นอกจากนี้ยังมีงานด้านประติมากรรม ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ ศิลปะแบบปะติด เป็นต้น โดยเฉพาะงานฝีพระหัตถ์ภาพการ์ตูนสะท้อนพระอุปนิสัยสนุกสนานและพระอารมณ์ขันของพระองค์ซึ่งทรงรังสรรค์ขึ้น และพระราชทานให้หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ นำไปใช้ประโยชน์และหารายได้เพื่อนำไปใช้ในการกุศลต่าง ๆ

อาจกล่าวได้ว่าทรงเป็น “เจ้าหญิง” ที่มีพระราชภารกิจมากที่สุดพระองค์หนึ่งของโลก การทุ่มเททรงงานเพื่อช่วยเหลือประชาชนมาอย่างต่อเนื่องยาวนานของพระองค์มิใช่เรื่องง่าย ถ้าไม่ทรงมีพระราชปณิธานอันแน่วแน่ และแรงบันดาลใจพระราชหฤทัยในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ สิ่งที่ทำให้ทรงอุทิศพระองค์ดำเนินตามรอย

ตามเบื้องพระยุคลบาทสมเด็จพระชนกนาถและสมเด็จพระราชชนนี ในการพัฒนาช่วยเหลือประชาชนอย่างทุ่มเทมาตลอด คำตอบอยู่ในบทพระราชทานสัมภาษณ์แก่เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ ความตอนหนึ่งว่า

“...เหตุที่ขอการพัฒนาช่วยเหลือประชาชนนั้น เห็นจะเป็นเพราะความเคยชิน ตั้งแต่เกิดมาจำความได้ก็เห็นทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงคิดหาวิธีต่าง ๆ ที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น ได้ตามเสด็จเห็นความทุกข์ยากลำบากของพี่น้องเพื่อนร่วมชาติก็คิดว่าช่วยอะไรควรช่วย ไม่ควรนิ่งดูตาย เมื่อโตขึ้นพ้อมีแรงทำอะไรได้ก็ทำไปอย่างอัตโนมัติ โดยทำตามพระราชกระแส หรือทำตามแนวพระราชดำริ การช่วยเหลือประชาชนเป็นหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ต้องทำประจำอยู่แล้ว...”

และทรงตอบคำถามถึงแรงบันดาลใจในการทรงงานด้านการพัฒนาว่า

“...รู้สึกอยู่เสมอว่าการเป็นเจ้าฟ้านั้น ได้เปรียบผู้อื่นหลายอย่าง คือ ได้รับความสะดวก สบาย ความเชื่อถือ ความเอื้อเฟื้อจากผู้อื่น ได้รับความรู้ ความร่วมมือ นานัปการ จะพูดจาติดต่อกับใครก็ง่าย ถือเป็นผลประโยชน์ที่เกิดในตระกูลที่พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เคยทำคุณแก่บ้านเมือง ผลดีก็ตกอยู่กับลูกหลานดังที่เด็กกล่าวมา ฉะนั้น จึงควรนำข้อได้เปรียบนี้มาทำประโยชน์แก่คนอื่น

การออกไปพัฒนานั้น เป็นเรื่องสนุกเป็นการท้าทายสติปัญญาว่าถ้ามีโจทย์ คือ มีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ก็ต้องพยายามหาข้อเฉลยคือ วิธีแก้ปัญหา การแก้ปัญหา ซึ่งบางครั้งกินเวลานานกว่าจะคิดออก การออกไปพัฒนานั้น ทำให้ได้ไปเที่ยวเปิดหูเปิดตาด้วย นอกจากจะได้ความรู้ และประสบการณ์มากมายแล้ว ยังได้เห็นทิวทัศน์งดงาม อย่างกับได้ไปดูภาพเขียนฝีมือจิตรกรชั้นเยี่ยมในหอศิลปะ...”

พระองค์ทรงงานพัฒนาประเทศและปฏิบัติพระราชกรณียกิจมากมายมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ไม่ว่างานนั้นจะยากลำบากปานใด เนื่องจากทรงระลึกอยู่เสมอว่า **“การช่วยเหลือประชาชนเป็นหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ต้องทำประจำอยู่แล้ว”** แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นและการทุ่มเทพระองค์ที่มีได้ต้องการคำสรรเสริญเป็นยอ อีกทั้งพระบุคลิกลักษณะที่ไม่ทรงถือพระองค์ มีพระปรีชาญาณที่อ่อนหวานเป็นกันเอง และมีพระอารมณ์ขันแทรกอยู่เป็นนิจ สนพระราชหฤทัยในสรรพศาสตร์และสรรพสิ่งรอบข้าง ทรงสามารถเรียนรู้และทรงจดจำเรื่องราวต่าง ๆ รวมถึงชื่อผู้คนได้อย่างน่าอัศจรรย์ และตรัสได้อย่างถูกต้อง แม้รายละเอียดเล็กน้อย ทำให้ผู้ที่ถวายงานมีความรู้สึกภาคภูมิใจ และพร้อมที่จะทำงานถวายอย่างสุดชีวิต

การอุทิศพระองค์เพื่อทรงงานแทบจะตลอดเวลา และทรงพระวิริยอุตสาหะลำบากตรากตรำอย่างมิทรงเหน็ดเหนื่อยในทุกพระราชภารกิจ แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นที่น้ำพระราชหฤทัยของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้นยิ่งใหญ่ไพศาลเพียงใด นับเป็นความโชคดีของพสกนิกรชาวไทยที่ได้มีชีวิตร่มเย็นเป็นสุขอยู่ภายใต้ร่มพระบารมีของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยตลอดมา

ในโอกาสสมทวมงคลที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๗๐ พรรษา ในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๖๘ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักในพระมหากษัตริย์เป็นล้นพ้น ขอแสดงพลังแห่งความจงรักภักดีและขอเทิดทูนพระองค์ไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม ขอเชิญชวนชาวไทยพร้อมใจกันถวายของขวัญแด่พระองค์ ด้วยการเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาท **“เจ้าหญิงแห่งปวงประชา”** เป็นคนดีของสังคมไทย และสร้างสรรค์ประโยชน์แก่แผ่นดินไทยสืบไป

ขอพระองค์ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน

บรรณานุกรม

หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (๒๕๖๓) โครงการสวนพลุศาสตร์ป่าชายเลนนานาชาติ ร.๙ รายงานความก้าวหน้าเดือนกรกฎาคม ๒๕๖๓. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

กรมศิลปากร. (๒๕๖๘). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับการอนุรักษ์มรดกของชาติ. จัดพิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (๒๕๕๘) สิบปัส : พระผู้เป็นองค์แห่งสรรพศิลป์. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (๒๕๕๔). ความสุขของสมเด็จพระเทพฯ. กรุงเทพฯ : บริษัท พี วาทิน พับลิเคชั่น จำกัด.

คณะกรรมการประจำวิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (๒๕๖๐) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. ๒๕๖๔-๒๕๕๙. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

คณะอนุกรรมการจัดทำสารานุกรมสำหรับเยาวชน ในคณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสฉลองพระชนมายุ ๕ รอบ ๒ เมษายน ๒๕๕๘. (๒๕๕๘). พระกรุณีย่อเกล้าชาวสยาม : พระราชดำรัส สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (๒๕๕๘). ๖๐ พรรษา รัตนราชสุดา วิทยาปริทรรศน์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. ปทุมธานี : สำนักงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.

โครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (๒๕๖๖). สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบรรยายเรื่อง ๔๒ ปี โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน สร้างความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการ สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เงินทุนพระราชทานโครงการส่งเสริมกิจกรรมดนตรีไทย. (ม.ป.ป.). ๒๕ ปี ประลองเพลง ประเลงมโหรี. กรุงเทพฯ : สายธุรกิจโรงพิมพ์ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ตินาร์ บุญธรรม. (๒๕๕๘). “พระราชประวัติที่เกี่ยวข้องกับวิชาอักษรศาสตร์.” ในหนังสืออักษรศาสตร์บรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี, กรมสมเด็จพระ. (๒๕๕๘). รวมปาฐกถาพระราชนิพนธ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. พิมพ์ครั้งที่ ๑. ปทุมธานี : สำนักงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (๒๕๕๗). ดวงก้องท่องโลก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ไชเบอร์พริ้นท์กรุ๊ป.

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (๒๕๕๕). ศิลปกรรมฝีพระหัตถ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (๒๕๕๑). หยกใสร่ายคำ. บริษัท นานมีบุ๊คส์ จำกัด.

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (๒๕๓๘). ทอสีเทียบฝัน : จิตรกรรมฝีพระหัตถ์ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (๒๕๓๒). พระราชนิพนธ์ค่านาใน จิราจันทร. ใน หนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ อาจารย์จิรา จงกล. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (๒๕๒๐). “แม่”. วารสารชุมนุมจุฬา. (๑๒ สิงหาคม).

- เทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (๒๕๕๖). **เบอร์ลินลั่นกัมแพง**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- เทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (๒๕๓๓). **ฉันทะมิตตปริยัติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : เจริญพรการพิมพ์.
- เทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (๒๕๕๖). **ย่าแฉ่นม้งกร**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.
- เทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (๒๕๕๕). **สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าสุทนต์มณี**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- เทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (๒๕๔๘). **กษัตริยานุสรณ์**. กรุงเทพฯ : บริษัท ศรีสารา จำกัด.
- ธนาคารกรุงเทพ. (๒๕๒๑). **หนังสือเฉลิมพระเกียรติและรวมพระราชนิพนธ์ (พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๒๐) เรื่อง โรงเรียนพระดาบส**. บริษัท อักษรโสภณ จำกัด. (๒๕๔๖). “บทความเรื่อง “เทคโนโลยีเพื่อชีวิต” ด้วยพระมหากรุณา ของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี”. **สกุลไทย**. ปีที่ ๔๙ (ฉบับที่ ๒๕๒๘ ประจำวันอังคารที่ ๑ เมษายน).
- พรชัย จุฑามาศ, (บรรณาธิการ). (๒๕๔๓). **สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน**. กรุงเทพฯ : โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.
- ไพรัช ธัชยพงษ์. (๒๕๖๖). **เล่าเรื่องอนุภาค อะตอม ควอร์ค เซิร์น และพระมหากรุณาธิคุณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร, (๒๕๕๒). **นิทรรศการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี กับงานศิลปะและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : ฝ่ายศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิทยาลัยนานาชาติปริทัศน์ พนมยงค์. (ม.ป.ป.). **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๕๙**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- มหาวิทยาลัยรังสิต. (๒๕๕๓). **เทพรัตนวัฒนา ส่องสว่างการศึกษา**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรังสิต.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตภาคใต้ จังหวัดสงขลา. (๒๕๒๕). **งานส่งเสริมดนตรีไทยภาคใต้ ครั้งที่ ๒ ถ้วยพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ร่วมสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี**. สงขลา : มงคลการพิมพ์ สงขลา.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. (๒๕๓๙). **ศิลปกรรมของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี**. กรุงเทพฯ : คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มูลนิธิสายใจไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (๒๕๕๘). **เฉลิมขวัญบรมราชกุมารี ๖๐ พรรษา**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสายใจไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- มูลนิธิอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิริธร ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **คู่มือแหล่งเรียนรู้ อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิริธร**. เพชรบุรี : มูลนิธิอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิริธรในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.
- โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. (๒๕๖๔). **๔ ทศวรรษบุคลากรหม่อมอาจารย์ (พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๖๓)**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : สุขุมวิทการพิมพ์.
- ว.วิไลดา. (ม.ป.ป.). **เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระชนมายุครบ ๔ รอบ (ฉบับพิเศษ)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การันต์. สำนักพิมพ์ทานตะวัน.
- วิลาศ มณีวัต. (๒๕๔๓, ๒๕๔๔). **พระอารมณชั้นของสมเด็จพระเทพฯ (ฉบับสมบูรณ์และเพิ่มเติมพิเศษ)**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- แว่นแก้ว. (๒๕๔๕). **แก้วจอมแก่น**. กรุงเทพฯ : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- ศรัศกร ชูสวัสดิ์, พล.ต. (๒๕๖๔). “โครงการสำเนาเอกสารจดหมายเหตุจากต่างประเทศ”. **เสนาศึกษา**, เล่มที่ ๘๗ (เดือนมีนาคม-เมษายน). ๙-๑๘.

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (๒๕๖๑). **เทพรัตนบรรณศิลป์ พระอัจฉริยภาพด้านการประพันธ์ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์ จำกัด (มหาชน).

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, สุกัญญา บำรุงสุข และวิไลวรรณ ปิงตระกูล, (ผู้รวบรวม). (๒๕๕๒). **เรียงร้อยบรรณรัตน์ บรรณานุกรมและครชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สมาคมโภชนาการแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (๒๕๕๒). **เสริมสร้างโภชนาการที่ดี: พื้นฐานของการพัฒนา ๓๐ ปี พระราชกรณียกิจการพัฒนา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

สมพร ประกอบชาติ, (บรรณาธิการ). (๒๕๕๘). **วัชรปิยชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ต้นฉบับ.

สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย. (๒๕๕๗). **เฉลิมพระเกียรติ ๖๐ พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าฟ้านักประพันธ์**. กรุงเทพฯ : บริษัท ศิริวัฒนา อิเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน).

สรรค์ดี งามขจรกุลกิจ. (๒๕๖๕). **หอดจดหมายเหตุต่างประเทศ ทูลกระหม่อมอาจารย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : บริษัท โรงพิมพ์วัชรินทร์ พี.พี.จำกัด.

สหพันธ์อุตสาหกรรมการพิมพ์. **รอยพระบาทยาดราสาราจีน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๘.

สันติเทพศิลปะบรรเลง. (๒๕๓๖) “**สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้านักดนตรีไทย**”. วารสารวิทยบริการ. ปีที่ ๔ (ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม – สิงหาคม), หน้า ๑ – ๔.

สุนน อมรวิวัฒน์. (๒๕๓๒). บทความเรื่อง “พระสืบสายวรรณศิลป์ตราบดินฟ้า” ใน **หนังสือสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับการอนุรักษ์มรดกไทย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

สุวิมล รุ่งเจริญ, (บรรณาธิการ). (๒๕๕๘). **อักษรศาสตร์บรมราชกุมารี**. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๔๘). **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าฟ้าของผู้ด้อยโอกาสและคนพิการ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (๒๕๔๘). **พระทรงเป็นดวงแก้วสองไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (๒๕๔๓). **สวนป่าชายเลนทูลกระหม่อมเล่ม ๑ การศึกษาวิจัยเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๕๘). **สมเด็จพระเทพฯ เจ้าฟ้านักพัฒนา**. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (๒๕๔๙). **เทพรัตนเมธี**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์.

สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กองกลาง กลุ่มส่งเสริมเครือข่ายและประสานราชการภูมิภาค. (๒๕๖๓). **วิษณุศิลป์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. (๒๕๔๗). **เทพรัตน ๕ เกริกฟ้า ทิวหล้าสรเสรี**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. (๒๕๕๔). **สืบสานพระราชปณิธาน สามทศวรรษจรยี่สิบห้า การพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (๒๕๕๙). **จดหมายเหตุงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธรสยามบรมราชกุมารี ในโอกาสฉลองพระชนมายุ ๕ รอบ ๒ เมษายน ๒๕๕๘**. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (๒๕๔๑). **รัฐบาลในพระบามสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ สยามินทราธิราชบรมนาถบพิตร. จดหมายเหตุงานพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

เว็บไซต์ สือออนไลน์

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. สวนพฤษภษศาสตรป้าขายเลนนานาชาติ ร.๙.
[ออนไลน].จาก : <https://projects.dmcgr.go.th/miniprojects/115/home> (๓๐ มกราคม ๒๕๖๘).

กรมป่าไม้. กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ ทรงติดตามผลการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.ตาก.
[ออนไลน]. จาก : <https://www.forest.go.th/blog/2024/01/กรมสมเด็จพระเทพรัตนราช-3/> (๓๐ มกราคม ๒๕๖๘).

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. “อนุรักษ์มรดกไทย” เทิดพระเกียรติฯ พระผู้เป็นดวงประทีปแห่งศิลปวัฒนธรรมของชาติ.[ออนไลน].
จาก : https://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=554&filename=i (๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๖).

กองงานในพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. [ออนไลน]. จาก :
<http://sirindhorn.net/> (๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗).

โครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. [ออนไลน]. จาก :
<https://www.psproject.org/> (๓๐ มกราคม ๒๕๖๘).

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. โครงการอนุรักษ์
พันธุกรรมพืช พระราชดำริ / พระบรมราโชวาท พระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการอนุรักษ์.
ราโชวาท. [ออนไลน]. จาก : <https://rspg.sadaocity.go.th/content/history> (๓๐ มกราคม ๒๕๖๘).

ไทยโพสต์. “จากเหมือง”สู่ “สวนพฤษภษศาสตรผาแดง” แนวพระราชดำริกรมสมเด็จพระเทพ ฯ รักษาป่าตะวันตก.[ออนไลน].
จาก : <https://www.thaipost.net/main/detail/36702> (๓๐ มกราคม ๒๕๖๘).

ไทยรัฐออนไลน. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีมิตรที่ดีที่สุดในโลกของประชาชนชาวจีน.[ออนไลน].
จาก : <https://www.thairath.co.th/lifestyle/woman/336193> (๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๖).

แพรว. มือหนึ่งประจำบ้าน กรมสมเด็จพระเทพฯ ช่างภาพกิตติมศักดิ์. [ออนไลน]. จาก : <https://praew.com/luxury/royal-update/288749.html> (๓๐ มกราคม ๒๕๖๘).

มหาวิทยาลัยมหิดล. ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน. [ออนไลน]. จาก : <https://sirindhormmusiclibrary.li.mahidol.ac.th/>
(๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๖).

มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. [ออนไลน]. จาก : <https://www.princess-it.org/> (๓๐ มกราคม ๒๕๖๘).

มูลนิธิยุวทูตความดี. ๘ ทรงเป็นทูตสันถวไมตรี ในการเจริญความสัมพันธ์กับต่างประเทศ. [ออนไลน]. จาก : <http://www.yavf.or.th/article/๘ทรงเปนทูตสนถวไมตร/> (๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๖).

มูลนิธิราชสุดา [ออนไลน]. จาก : <https://www.rachasuda.org/th/> (๑ กันยายน ๒๕๖๗)

มูลนิธิหอศิลปะแห่งรัชกาลที่ ๙. วิชาญศิลป์. [ออนไลน]. จาก : <http://wisithsilapin.org/indexcopy> (๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๖).

วัฒนธรรม. พระอัจฉริยภาพด้านศิลปวัฒนธรรมแห่งองค์ “วิชาญศิลป์”. [ออนไลน]. จาก : <http://article.culture.go.th/index.php/template-features/289-2022-04-01-07-45-04> (๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗).

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). เพลินเส้นสีฟ้าพระหัตถ์กรมสมเด็จพระเทพฯ. [ออนไลน]. จาก : <https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/195> (๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗)

สถาบันเทคโนโลยีจิตรลดา. [ออนไลน]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.cdti.ac.th/> (๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗)

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงโครงการ
พลิกฟื้นคืนป่าชายเลนสู่ธรรมชาติ เพื่อน้อมรำลึกพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ณ จังหวัดจันทบุรี. [ออนไลน]. จาก : <https://www.senate.go.th/view/106/ภาพ-ข่าว/ภาพ-ข่าว/52/TH-TH> (๓๐ มกราคม ๒๕๖๘).

หอสมุดวังท่าพระ สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี กับงานศิลปะ
เครื่องปั้นดินเผา. [ออนไลน]. จาก : <http://www.thapra.lib.su.ac.th/princess/text/article2.pdf> (๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗).หอสมุดแห่งชาติ. ห้องสมุดดนตรีหูลกระหม่อมสิรินธร. [ออนไลน]. จาก : <https://www.nlt.go.th/library/158-ห้องสมุดดนตรีหูลกระหม่อมสิรินธร> (๓ มกราคม ๒๕๖๘).

คณะที่ปรึกษาจัดทำหนังสือ ๗๐ พรรษา เจ้าหญิงแห่งปวงประชา ประธาน

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล

เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา

ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์ ดร.สนธิ อักษรแก้ว

ที่ปรึกษาสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ดร.ศุภวุฒิ สายเชื้อ

ประธานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นายดนุชา พิชยนันท์

เลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นางสาวศศิธร พลัดทดเดช

รองเลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นายวิโรจน์ นรารักษ์

อดีตรองเลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นางสาวกัญญารักษ์ ศรีทองรุ่ง

อดีตที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนงาน สศช.

คณะทำงานจัดทำหนังสือ ๗๐ พรรษา เจ้าหญิงแห่งปวงประชา

นายอาชัย รุจิระชุมพ์

นางจันทร์ทิพย์ ปาละนันท์

นายเสมา คล้ายสุวรรณ

นางสาวรวีวรรณ เลียดทอง

นางรุ่งนิภา สวนขยัน

นายคมสัน วรวิวัฒน์

นางสาวณัฐรินทร์ พิบูลบุญวัฒน์

นางสาววันทนี สุขรัตน์

นางสาวณัฐพร ก่อใจ

นางสาวเมธิตญา วงษ์ภักดี

นางสาวปราณี ขวัญเกิด

นางสาววรารัตน์ พรหมเสนา

นายจักรพงษ์ สวภาพมงคล

นางสาวกวิณา แสงบาป

ข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือ ๗๐ พรรษา เจ้าหญิงแห่งปวงประชา

พิมพ์ครั้งที่ ๑

เมษายน ๒๕๖๘

จำนวน

๕,๐๐๐ เล่ม

ISBN

978-974-9769-69-0

จัดพิมพ์เผยแพร่โดย

กลุ่มประชาสัมพันธ์และห้องสมุดสุริยานุวัตร สำนักงานเลขาธิการ
สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

พิมพ์ที่

บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด

“...ทุกวันนี้ความก้าวหน้าทางวิทยาการมีมาก
การพัฒนาส่วนใหญ่จึงมักมุ่งเน้นไปทางด้านวัตถุ
เพื่อสนองความต้องการและความสะดวกสบายของคน
จนย่อหย่อนหรือหลงลืมการพัฒนาทางความคิดจิตใจให้ประณีตงดงาม
รู้ผิดชอบชั่วดี เป็นเหตุให้เกิดความเจริญด้านจิตใจ
ต้องตกต่ำล้าหลังไปกว่าความเจริญทางด้านวัตถุ.
ผลที่ได้จากการพัฒนา จึงมักขาดตกบกพร่อง ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์.
แท้จริงแล้ว ความเจริญทางวัตถุกับความเจริญทางจิตใจ
ล้วนมีความสำคัญอยู่ด้วยกัน และถ้าเป็นที่จะต้องพัฒนาควบคู่กันไป
เพราะความเจริญของบุคคลตลอดถึงความเจริญ
ของประเทศใดเป็นส่วนรวมนั้น มีทั้งทางวัตถุและจิตใจ.
ความเจริญทั้งสองทางนี้จะต้องมีประกอบกัน
เกื้อกูลและส่งเสริมกัน อย่างเหมาะสมพอดี
จึงจะเกิดผลเป็นความเจริญที่แท้จริงได้...”

พระราโชวาท

ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์

๒๕ มกราคม ๒๕๕๑

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)
๘๖๒ ถนนกรุงเกษม เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐
โทรศัพท์ ๐-๒๖๒๘-๒๘๔๗ โทรสาร ๐-๒๖๒๘-๒๘๔๖
www.nesdc.go.th Email : pr@nesdc.go.th

